VUKAŠIN KARANOVIĆ

TREĆI DIVERZANTSKI ODRED

1941-1945.

VUKAŠIN KARANOVIĆ

Treći diverzantski odred

1941-1945.

Ivanić-Grad, 1984.

REDAKCIJSKI ODBOR

Drago Brezak — Vašo, Milan Bulat — Mićo, Vojin Jelača, Drago Jurina j Ivan KerovečT] Stanko Leš — Danko (predsjednik), Borivoj Miličević —"Boro, Stipe Mršić, Ivan Svetličić — Orsi, Mato Šegota, Milan Šegota, Mirko Šimunjak, Milutin Vignjević, (Franjo Vulinecj

UREDNIK

Dr prof. Pero Nasakanda

RECENZENT

Dr Mira Kolar-Dimitrijević

LEKTOR

Živko Vnuk

LIKOVNA OPREMA: Akademski slikar Ivan Milat

SKICE, CRTEŽI: Eduard Bujiter

IZDAVAČ: Skupština i društveno-političke organizacije općine Ivanić-Grad

TISAK: Narodna tiskara i knjigovežnica Kutina

ŠEMA

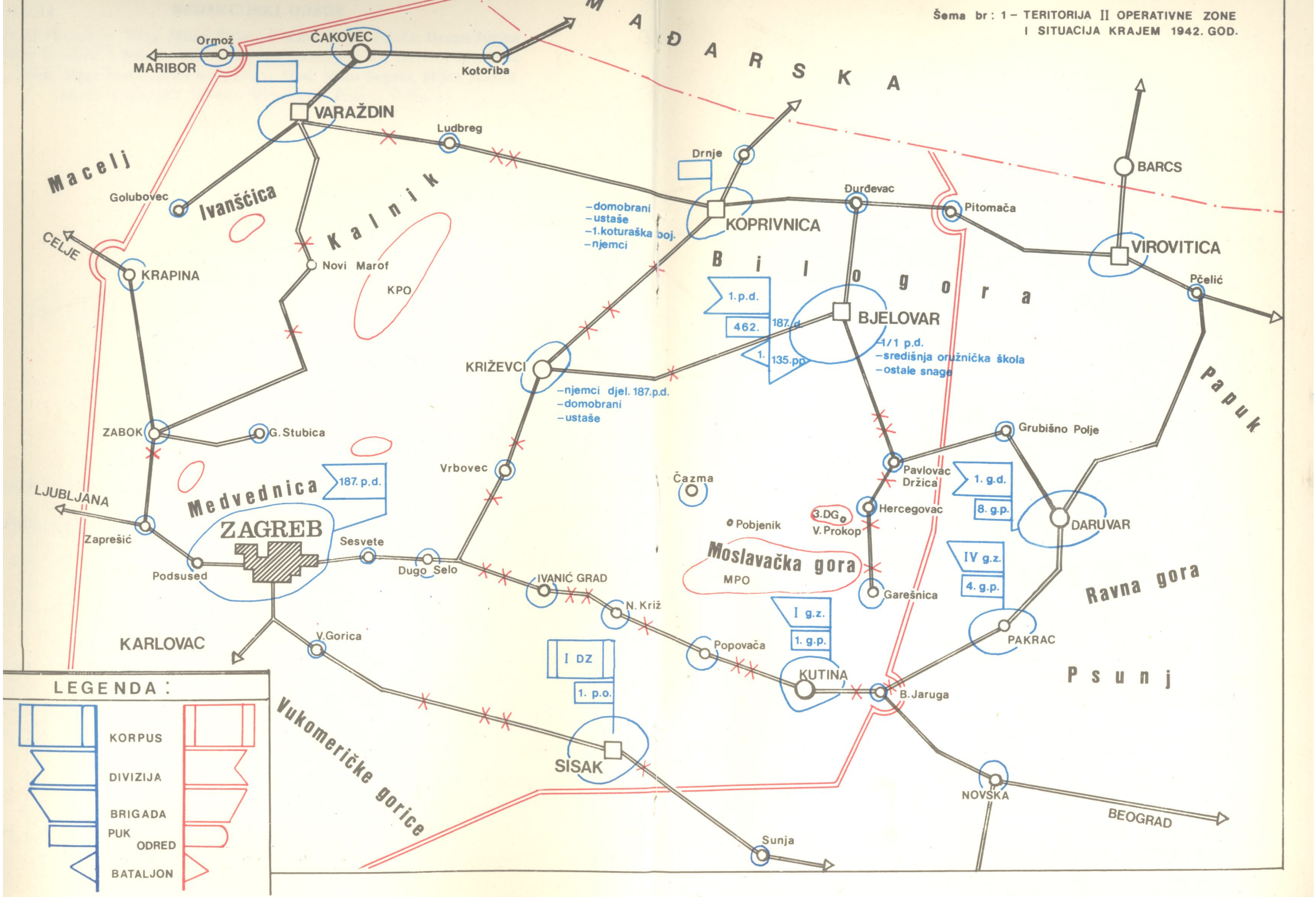
TERITORIJA II OPERATIVNE ZONE

JOSIP BROZ-TITO Vrhovni komandant NOV i POJ

!

Šema br: 1 – TERITORIJA II OPERATIVNE ZONE
I SITUACIJA KRAJEM 1942. GOD.

⁽J>teclgC9imt

Sudu javnosti predajemo još jedno djelo pukovnika Vukašina Karanovića, opsežnu monografiju pod naslovom »Treći diverzantski odred«. Upućenijim čitaocima je poznato da je ova jedinica formirana 7. 9. 1944. i da djeluje do kraja narodnooslobodilačke borbe. Autor se ne ograničava samo na to razdoblje već je u knjizi sadržano cjelokupno diverzantsko djelovanje na prostoru Moslavine, Hrvatskog zagorja, Zagrebačkog prigorja, Međimurja, Turopolja, odnosno područja Druge operativne zone i to od prvih diverzantskih akcija 1941. godine do završnih operacija oslobođenja ovih područja 1945. godine.

Knjiga je nastala na poticaj Skupštine i društveno-političkih organizacija općine Ivanić-Grad koja je nosilac domicila ove jedinice. Obrada ovog specijalnog vida partizanskog ratovanja na ovom prostoru povjerena je pukovniku Karanoviću, autoru koji se dosadašnjim radom, a osobito djelom »Moslavački partizanski odred 1941 — 1945.« potvrdio kao povjesničar vojnog dijela narodnooslobodilačke borbe naroda Moslavine.

Knjiga izlazi u vrijeme kada obilježavamo četrdesetu godišnjicu od osnutka ove jedinice i predstavlja značajan doprinos toj obljetnici. Djelo je rezultat višegodišnjih napora autora na prikupljanju, selekciji, sistematizaciji i obradi izvorne građe. Gdje nije bilo dokumenata, ili su se oni pokazali nedostatnima, autor je obavio opsežna konzultiranja s preživjelim sudionicima pojedinih akcija, lako je vrijeme učinilo svoje pa su sjećanja učesnika NOB-a počela pomalo blijediti, ona su još uvijek izuzetno značajan, nezaobilazan faktor u donošenju sintetičke ocjene 0 događajima iz NOB-a.

Autor je konzultirao više desetaka diverzanata kako bi svaku diverzantsku akciju prikazao detaljnije nego što o njoj govore najčešće oskudni povijesni podaci. Nije išao metodom da iz mnoštva akcija izdvoji samo najznačajnije — već je pošao od toga, da su na ovom, za neprijatelja izuzetno značajnom strateškom području, sve diverzantske akcije imale veliki značaj. Kao u mozaiku pred očima čitalaca odvijaju se akcije — diverzije koje autor prikazuje s najviše mogućih detalja — ali ne izostavlja ni potrebnu analizu ni zaključak. Sve to radi pošteno, s najvećim mogućim objektivnim pristupom s dobrim poznavanjem strategije partizanskog ratovanja pa i specijalne ratne tehnike i oružja — premda kao neposredni učesnik NOB-a nije pripadao diverzantskim jedinicama. Ocjenjujemo da posebnu vrijednost knjige predstavlja sedamnaest priloga neposrednih sudionika koji su imali znatnu ulogu i dali veliki osobni doprinos ne samo u ostvarivanju pojedinih akcija već i u stvaranju i razvoju diverzantskih jedinica na ovom prostoru. Neposrednost i autentičnost njihovog osobnog kazivanja omogućuje da se isprepletе povijesna rekonstrukcija s memorijalnim impresijama i da se od zaboravu spasu ne samo događaji — akcije nego i ličnosti koje su ih ostvarile. Sve to omogućuje da čitalac, uz mnoštvo podataka, doživi i shvati i sve one ljudske drame koje su u ratnim danima, a osobito u ovoj specijaliziranoj ratnoj aktivnosti — neminovno. Po tome ovo djelo nosi neka bitna obilježja kolektivnog djela. Preko ovog rada može se upoznati i silan napor, snalažljivost i pomoć naroda svojim partizanima kod ometanja neprijateljskog saobraćaja radi onemogućavanja izvoza narodnih bogatstava u fašistički Treći Rajh i ometanja planiranih neprijateljskih akcija prema partizanskim jedinicama na drugim područjima. Uništavanjem svega što može koristiti neprijatelju za uspješno vođenje rata, a osobito njegove žive sile, stvoren je kod neprijatelja osjećaj nesigurnosti i na ovom, za njega vitalnom području, u samom centru Hrvatske. To potvrđuju akcije i podaci koje autor navodi ne samo u prvom dijelu u kojem je dan iscrpan, ali i plastičan prikaz postanka i razvoja diverzantskih jedinica od grupa do Odreda i njihovih najznačajnijih akcija, već i sve akcije kronološki nanizane u drugom dijelu — Kronologiji diverzantskih djelovanja 1941 — 1945. god. gdje se na osnovu podataka, naših

1 neprijateljskih od kojih se mnogi prvi puta objavljuju do u detalje rekonstruiraju događaji koji potvrđuju kakav su izvanredan učinak postizali naši diverzanti uz razmjerno male žrtve s njihove strane. O svemu tome svjedoče i autentične fotografije koje impresivno i zorno ilustriraju sav taj lom, razaranje i uništenje neprijateljskih komunikacija i sredstava čime mu je nanošena ogromna šteta i za-

davan težak udarac. Sve to još jednom potvrđuje kako se i s relativno skromnim sredstvima, u rukama odvažnih i dobro obučenih boraca — diverzanata mogu postići izvanredni rezultati. To ostaje i kao pouka, ali i poruka današnjim i budućim generacijama.

Autorov smisao za mikrorekonstrukciju događaja, miran ton kazivanja svih učesnika, tečan stil i lakoća izražavanja, suvremen povijesno feljtonistički izraz čine ovo djelo lako čitljivim, pa ocjenjujemo da ni pojedini vojni termini i skraćenice, koje se u djelu ovakvog karaktera ne mogu izbjeći, neće biti veća prepreka za čitaoce.

Uvjereni da javnosti predajemo vrijedan prilog povijesti NOB-a sjeverozapadne Hrvatske Redakcijski odbor se zahvaljuje autoru i svima onima koji su svojim prilozima sadržajno obogatili ovo djelo. Naša zahvalnost je upućena i uredniku dru Peri Nasakandi, recenzentu dr Miri Kolar-Dimitrijević, za likovnu opremu akademskom slikaru Ivanu Milatu, lektoru Zivku Vnuku i posebno radnom kolektivu Tiskare u Kutini kao i svima onima koji su na bilo koji način pomogli štampanje ovog djela.

Time se djelom odužujemo onim borcima koji su, kako pokazuju i stranice ove knjige, pokazali divne primjere hrabrosti i odanosti idealima narodnooslobodilačke borbe i revolucije — idealima kojima su nesebično poklonili svoje živote.

Vjerujemo da će ova knjiga naići na prijem ne samo kod neposrednih sudionika NOB-e nego i šireg kruga čitalaca, kod svih onih kojima je blizak samoprijegor i heroizam učesnika narodnooslobodilačke borbe naših naroda.

Redakcijski odbor

U V O D N I D I O

KRATAK PRESJEK RAZVOJA NOB-a I SOCIJALISTIČKE REVOLUCIJE U JUGOSLAVIJI 1941 — 1945. GODINE

a) STRATEGIJA KPJ I TITA 0 VOĐENJU NOR-a I SOCIJALISTIČKE REVOLUCIJE — ODLUKA, CILJ, STRATEŠKI PRAVCI

Već prilikom osnivanja, KPJ je postavila na prvo mjesto pitanje revolucije u Jugoslaviji. Osnovni ciljevi revolucije bili su: rušenje monarhističke i buržoaske vlasti, stvaranje republike, nacionalna ravnopravnost i izgradnja socijalizma. Iako stavovi CK KPJ, konferencija i kongresa nisu bili kristalno jasni, čemu su posebno pridonijeti oportunizam i frakcijska borba, ipak su osnovni ciljevi revolucije bili prisutni u KP i kod njenih članova, a preko njih i u narodu.

Dolaskom Josipa Broza Tita na čelo KPJ situacija se bitno mijenja. Za svega nekoliko godina (1937 — 1941) KPJ čisti svoje redove, prima hiljade novih članova, formira rukovodstva od ćelija preko KK i GK, do okružnih, oblasnih, PK, CK KPH i KPS. CK KPJ izrasta u kvalificirano rukovodstvo proleterske partije koje zna što hoće i što može poduzeti. Titova sposobnost, kao generalnog sekretara Partije i stratega revolucije, dolazi do punog izražaja d u pravilnoj procjeni vojno-političke situacije i u rukovođenju Partijom, posebno njenim pripremama za revoluciju.

Valja istaći bitne faktore konsolidacije KPJ:

— KPJ je kao suvremena proleterska partija organizirana od vrha, do.,dna i osposobljena da u na'stupajućim sudbonosnim danima odigra historijsku ulogu.

— Osnovane su KPH i KPS kao nacionalne KP u sastavu jedinstvene KPJ. U svim drugim zemljama Jugoslavije organizirane su partijske organizacije s rukovodstvima na čelu sa PK za Srbiju, 'BiH, Makedoniju, Crnu Goru, Vojvodinu, Dalmaciju te oblasni komiteti za Kosmet, Bosansku krajinu i druge.

—CK je posebnu pažnju poklanjao omladini i organizaciji Skoja, koja postaje masovna s više od 30.000 članova mladih komunista, borbena i sposobna da izvrši svaki zadatak koji pred nju postavi KPJ.

— CK KPJ bio je na visini svoje uloge i zadataka u kojem su se našli sposobni i Partiji odani kadrovi. Pored Tita ističu se Kardelj, Mosa, Ivo Lola Ribar i drugi.

— Peta zemaljska konferencija KPJ, održana listopada 1940. u Zagrebu, bila je neposredna priprema za revoluciju.

— Aprilski rat, raspad Kraljevine Jugoslavije za svega 12 dana i okupacija zemlje.nisu strategijski iznenadili KPJ, CK i Tita. Jedino je KPJ preživljela slom bivše Jugoslavije i okupaciju zemlje, organizirana i spremna za borbu. Ona je ujedno i jedina komunistička partija u

— 2. krajiška brigada, 2. VIII 1942.
— 3. lička i ostale.

U toku lisltopada i studenog 1942. formirane su divizije:
— 1. i 2. proleterska divizija,
— 3. crnogorska divizija,
— 4. i 5. krajiška divizija,
— 6. lička divizija,
— 7. banijska,
— 8. kordunačka divizija,
— 1. proleterski korpus,
— bosanski korpus.
— 1. hrvatski korpus.

Kao što je poznato, 1. III 1945. imamo Jugoslavensku armiju sa 4 armije:
— 1. armija, na čelu s komandantom Pekom Dapčevićem,
— 2. armija, na čelu s komandantom Kočom Popovićem,
— 3. armija, na čelu s komandantom Kostom Nadom,
— 4. armija, na čelu s komandantom Petrom Drapšinom.

Pored osnovnih karakteristika razvoja NOB-e u cijeloj Jugoslaviji, svaki dio zemlje ima i svoje specifičnosti zavisno od uvjeta, zemljišta, vremena, sastava stanovništva, oštrine borbi, jačine organizacija NOP-a itd. Stoga razvoj jedinica ima različit tok, težište i intenzitet, zatim organizaciju, formaciju i namjenu te način djelovanja.

DIVERZANTSKA DJELOVANJA KAO KOMPONENTA VOĐENJA ORUŽANE BORBE NOV I POJ

Prije nego što pređemo obradi diverzantskih djelovanja u 2. operativnoj zoni, odnosno u zoni 10, zagrebačkog korpusa, evo nekoliko općih napomena o diverzantskim akcijama i jedinicama na širem jugoslavenskom planu.

1. — Diverzantska djelovanja u NOR-u bila su važna komponenta djelovanja u SOB-u[3]) od početka do kraja rata.

2. — Svi PO širom zemlje izvodili su diverzije i sabotaže na vitalnim objektima neprijatelja.

3. — Obilje formi i metoda te organizacija snaga i vrste sredstava čine bogato iskustvo, u načelu nepredvidivo za neprijatelja.

4. — U sastavu naših jedinica PO, samostalnim četama i bataljonima, brigadama, divizijama i korpusima imamo diverzante kao posebne grupe, bilo kao dijelove inženjerijskih jedinica, jačine voda i čete. Međutim, diverzantskim aktivnostima nije svuda poklanjana ista pažnja, što je zavisno od niza faktora npr.:

3) SOB — strategija oružane borbe.

— Kod velikog broja PO 1941. i 1942. godine diverzantske akcije veoma su izražene, negdje i dominantne; to se odnosi na krajeve gdje nema ustanka u klasičnom smislu riječi.

— Postoji velik broj PO i GO (grupe odreda), gdje je malo čisto diverzantskih akcija i diverzija uopće; to je karakteristično za rejone gdje narod masovno učestvuje u ustanku, s mnogo rušenja pruga, mostova, i drugih objekata i paljenja zgrada, ali bez upotrebe eksploziva, već više mehaničkim načinom i sredstvima; u takvim rejonima radi se dosta na zaprečavanju raznih vrsta, iako bez dovoljno iskustava i sredstava.

— Kasnije, naše taktičke i operativne jedinice poduzimaju rušenja i diverzije prije svega za svoje poitrebe i napravcima djelovanja, kao i po naređenju viših komandi, štabova. To znači da nije bila pokrivena u cjelini data teritorija posebnim diverzantskim jedinicama.

Prema tome, obujam, intenzitet i rezultati diverzantskih akcija bili su različiti u Srbiji od onih u Makedoniji, Sloveniji, Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj.

U gradovima i većim naseljenim mjestima diverzije su izvodile UG, skojevci, partijski aktivisti i pojedinci, s više ili manje uspjeha, različitim sredstvima i na razne načine.

U Hrvatskoj je diverzantskim akcijama poklanjana posebna pažnja u toku čitavog NOR-a. Naime, 1941. i 1942. godine izvršene su mnoge diverzije na prugama, srušeni su mnogi vlakovi, mostovi, uništeni strojevi i sklopovi u tvornicama itd. Ali 1941. godine, negdje i u prvoj polovini 1942. nije bilo sve sinhronizirano, organizirano, nije u svim PO i grupama bilo diverzantskih jedinica istog sastava, dovoljno obučenih kadrova i mjera.

Međutim, GŠH, ŠOZ[4]), ŠPO i druga rukovodstva, vojna i partijska, posvećuju punu pažnju osnivanju, razvoju i djelovanju posebnih diverzantskih jedinica u Hrvatskoj, osobito u Gorskom kotaru, Lici, Kordunu, Baniji, žumberku i međurječju Drava — Sava. Već 1941. godine formirano je više DG, odnosno malih diverzantskih odreda širom Hrvatske, koji postižu dobre rezultate.

U formiranju i organizaciji diverzatnskih jedinica u Hrvatskoj posebnu ulogu imao je Ivan Hariš »Gromovnik«, španjolski borac-diverzant. Od Glavnog štaba Hrvatske bio je zadužen da pronalazi minere, održava diverzantske kurscve, formira jedinice i rukovodi njima te da ih dalje razvija. Razumije se, uz punu suradnju vojnih i partijskih rukovodstva na terenu. Bila je to pravilna odluka GŠH da planski i organizirano izgrađuje diverzantske jedinice, koje će neprijatelju nanijeti teške gubitke u tehnici i živoj sili.

Zahvaljujući pravilnom stavu, organizaciji i stalnoj brizi za razvoj specijalnih diverzantskih jedinica, koje stalno jačaju, bilo je:

— 1941. godine veći je broj diverzantskih grupa u Hrvatskoj, koje djeluju odvojeno bez dovoljno iskustva i sinhronizacije s ostalim borbenim jedinicama.

— 1942. godine diverzantske grupe, jačine su voda do čete, i to: u Slavoniji 1 četa, na Baniji i Kordunu, Žumberku i Pokuplju 2 čete i u

2. operativnoj zoni, odnosno u Moslavini i na Kalniku te oko Zagreba
3. diverzantska četa.

— 1943. godine, sre'dinom i u jesen, formiraju >se diverzantski bataljoni. Od diverzantskih četa nastaju diverzantski bataljoni u istim širim rejonima, odnosno u I, II i III operativnoj zoni po bataljon diverzanata kao specijalne jedinice za akcije na prugama i putovima, čvorovima komunikacija, po centrima veza, aerodromima i slično.

— 1944. godine završio se organizirani razvoj i ustrojstvo diverzantskih jedinica u Hrvatskoj koje izgleda ovako:

— štab grupe diverzantskih odreda NOVJ, komandant pukovnik Ivan Hariš »Gromovnik«. Politkomesar Milan Bulat — Mićo.

— I diverzantski odred u Slavoniji sa 1. i 2. diverzantskim bataljonom.

— II diverzantski odred na Baniji i Kordunu, Žumbenku i Pokuplju sa 1. i 2. diverzantskim bataljonom.

— III diverzantski odred u Moslavini, na Kalniku, u Hrvatskom zagorju i oko Zagreba sa 1. i 2. diverzantskim bataljonom koji djeluje u zoni 10. korpusa.

Brojno stanje diverzantskih odreda u prosjeku iznosi 350 — 400 boraca, ili ukupno 1200 — 1400 u sva tri diverzantska odreda. U Srijemu je postojao jedan diverzantski bataljon sa oko 200 boraca, Ukupno: od 1300 do 1500 diverzanata.

Po značaju i rezultatima, diverzantske akcije na prostoru Jugoslavije najveće su u Evropi u toku II svjetskog rata. To je komponenta strategije vođenja oružane borbe u NOR-u, koja je veoma razorno djelovala na moral neprijatelja, uspješno kidala i zaustavljala saobraćaj u kritičnim fazama borbe i operacija, stavljala izvan upotrebe čitave pruge i saobraćaj u cjelini na širem prostoru. Gubici neprijatelja u živoj sili, posebno u t/s (tehničkim sredstvima), naročito na željeznici, bili su teški, od koji se nikada nije mogao potpuno oporaviti. Zbog intenzivnih diverzantskih akcija na glavnim prugama i u pojedinim rejonima, neprijatelj je morao odvajati velike snage za osiguranje objekata, više divizija, ili ako bismo uzeli zajedno snage okupatora i kvislinge, i do dva korpusa, koji >su manje ili više bili prikovani za komunikacije i borbu oko njih. To je veoma negativno utjecalo na manevarsku sposobnost i pokretljivost neprijateljskih operativnih snaga.

Na kraju da kažemo i ovo: okupator i izdajnici nisu bili u mogućnosti da osiguraju komunikacije čak ni onda kada su, npr.: na dionici Ivanić-Grad — Banova Jaruga, imali gotovo čitavu diviziju snaga na osiguranju. Uzalud su gubili vrijeme, ljude i tehnička sredstva, di verzanti su zajedno s jedinicama Moslavačkog, Kalničkog i drugih partizanskih odreda, zatim brigada i ostalih snaga, uz svesrdnu pomoć društveno-političkih organizacija (KPH, Skoja, organa narodne vlasti i ostalih) :te naroda, stalno rušili prugu, minirali neprijateljske vlakove, mostove i druge objekte.

4) GSH — Glavni štab Hrvatske; SOZ = Stab operativne zone; SPO = Stab partizanskog odreda.

To je činjenica o kojoj mora voditi računa svaki eventualni agresor koji bi se usudio napasti našu zemlju.

To je trebalo iznijeti da se bolje i lakše razumiju uvjeti i akcije diverzantskih jedinica u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, odnosno diverzantska djelovanja na području Moslavine, Bilo-gore, Kalnika, Međimurja, Hrvatskog zagorja i šireg rejona Zagreba, gdje je nastao i razvijao se 3. diverzantski odred.*

U ovoj knjizi obradit ćemo karakteristike i presjek razvoja NOB-a, složenost situacije, stanje kod neprijatelja i uvjete u kojima su djelovali prvi diverzanti pa zatim 1. i 2. bataljon 3. diverzantskog odreda.

Opisom pojedinih akcija, ličnosti i događaja otet ćemo zaboravu mnogo junake koji su ljudsku snagu pretvarali u divovsku dižući u zrak teške lokomotive i vagone s fašistima, boreći se na svoj način za slobodu, nezavisnost, bratstvo i jedinstvo, za novu Titovu Jugoslaviju.

"NAPOMENA

Pojam DO — diverzantskog odreda — u većini je armija svijeta slično tretiran, tako da se pod njim razumijevaju mali odredi od desetina do nekoliko desetina boraca, specijalno obučenih za diverzansko-sabotažna i izviđačko-diverzantska djelovanja. To su jedinice jačine od odjeljenja do voda, koje se često nazivaju DG (diverzantske grupe) ili DIG (diverzantsko-izviđačke grupe).

U Jugoslaviji ovo je pitanje različito tretirano u NOR-u pa i danas. Naime, u prvoj polovini rata upotrebljavaju se uglavnom termini diverzantska grupa, udarna grupa i slično, koje se bave diverzantsko-sabotažnim akcijama ali i izviđačko-obavještajnim radom te likvidaci jom neprijateljskih špijuna i rukovodilaca. Jačina tih diverzantskih jedinica je odjeljenje (desetina), vod pa i četa u PO ili pri PO, OG[5]) i GŠ, odnosno u poje'dinim rejonima kao što su Lika, Gorski kotar, Banija, Moslavina, Srijem, Majevica, Rudnik itd.

U operativno-taktičkim jedinicama imamo zatim i inž. jedinice, koje izvršavaju diverzije rušenje i druge djelatnosti (pontoniri i si.) i zadatke, ali i specijalne diverzatitsike jedinice na terenu različitog sastava, namjene i mogućnosti.

Treća vrsta diverzantskih specijaliziranih jedinica jesu diverzantske čete, diverzantski bataljoni i diverzantski odredi u Hrvatskoj, organizirani po jedinstvenoj shemi organizacije — koje su prije svega namijenjene za rušenja na komunikacijama, ali izvršavaju i čitav niz drugih zadataka. Neke DJ i grupe igraju istovremeno i ulogu malih PO, osnivaju organe vlasti, kao što je npr. radila 2. četa 2. diverzantskog bataljona III diverzantskog odreda u Međimurju.

Zbog svega toga, ove su diverzantske jedinice jedinstvene u Jugoslaviji, pa i u Evropi, jer nigdje nema takvih, pa je stoga jedan od ciljeva ove knjige da prikaže akcije, rezultate, značenje i ulogu diverzantskih jedinica, u Hrvatskoj, posebno III diverzantskog odreda.

5) OG — Operativna grupa ili — Stab.

Treći diverzantski odred

I dio

Iako je III diverzantski odred (III DO) formiran 7. 9. 1944. godine kao formacija od dva diverzantska bataljona sa štabom Odreda (ŠDO), pod ovom temom (nazivom) obradit ćemo nastanak, razvoj i djelovanje diverzantskih jedinica (DJ) na području II operativne zone (II OZ) Hrvatske, odnosno u operativnoj zoni X Korpusa NOVJ »zagrebačkog«, od 1941 — 1945. g.

S obzirom na činjenicu da je u NOR-u na jugoslavenskom ratištu izvedeno na hiljade diverzantsko-sabotažnih akcija, rušenja, oštećenja i sličnih radnji, to neke pojmove i svrstavanja valja uzimati uvjetno, jer to nije bitno. Naš je cilj da prikažemo djelovanje (DJ) u ovom dijelu Jugoslavije i Hrvatske i time dati skroman doprinos historiografiji NOR-a, oteti od zaborava događaje, način djelovanja i borce diverzante, te na taj način omogućiti mlađim naraštajima da gaje tradicije, razvijaju bratstvo i jedinstvo, čuvaju tekovine revolucije i dalje izgrađuju socijalističku zajednicu.

DIVERZANTSKE AKCIJE U 1941. GODINI

Zavisno od toga kako je gdje tekao razvoj ustanka i oružane borbe, od toga kako je nastajao i razvijao se NOP, tako se razvijaju i diverzantsko-sabotažne i druge aktivnosti prvih PO, borbenih i udarnih grupa, organizacija KPJ, SKOJ,a i ostalih. Na okupiranom prostoru, osobito u velikim gradovima Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Ljubljani, Splitu i drugima, ima dosta akcija, ali veoma različitih, od kojih i čisto diverzantskih. Tamo gdje su buknuli masovni ustanci i gdje jaki PO vode oštre borbe sa snagama neprijatelja, npr. zapadnoj Srbiji, Bosanskoj krajini, Lici i drugdje, težište diverzantskih aktivnosti je na komunikacijama i zaprečavanju uz rušenje čitavih dionica pruge, putova, mostova i drugih objekata.

Valja istaći da tada nemamo posebne diverzantske jedinice, već grupe boraca u PO i partizanskim četama koji izvršavaju i te zadatke.

U partizanskim odredima manjeg sastava, u rejonima gdje nema ustanka u klasičnom i našem smislu, već je NOP, u procesu razvoja oružane borbe imamo pojedince aktiviste i manje grupe koji izvode i divei'zantsko-sabotažne akcije.

Dakle, prema situaciji, uvjetima i mogućnostima, vode se i diverzantske akcije na prostoru Jugoslavije u početku relativno malobrojne, zatim sve brojnije. Ali, iako osim nekih nisu spektakularne, krupne i trajne, one su veoma značajne kako po učincima tako posebno po tome što odjek eksplozija nanosi strah okupatoru i izdajnicima, a širi vjeru u ciljeve NOR-a i jača moral naroda i partizana.

ZNAČAJ I SNAGA ORGANIZACIJE NOP-a

Kao što je poznato, poslije odluke CK KPJ i druga Tita 4. 7. 1941. godine u Beogradu da se otpočne ustankom i oružanom borbom na čitavom teritoriju, Jugoslavija je ubrzo postala ratište, bilo kao široka

ustanička bojišta ili kao djelovanje desetina i desetina partizanskih odreda, akcija stotina udarnih i borbenih grupa.

Od savjetovanja u Stolicama 26. 9. 1941. godine i odluke Glavnog štaba NOV i PO pod rukovodstvom Tita da se formiraju glavni štabovi, pokrajinski i oblasni za čitavu teritoriju Jugoslavije u cilju planskoga i organiziranog rukovođenja i komandiranja, znatno je zavisio dalji tok i razvoj NOB-a. Donijeta je odluka o formiranju operativnih jedinica NOV i izgradnji nove narodne vlasti. Izvršena je analiza toka oružane borbe i ustanka, date su smjernice za dalji rad, organizaciju načela djelovanja i formaciju PO i jedinica NOV.

U jesen, 11. 11. 1941. godine, osnovan je GŠ NOV i POH, koji je nešto kasnije teritoriju Hrvatske podijelio u pet operativnih zona, tako da je I operativna zona obuhvatila Baniju i Kordun, II operativna zona Žumberak, Moslavinu, Bilo-goru, Kalnik, Međimurje, HrVarüsko zagorje i širi rejon grada Zagreba. III operativna zo'na obuhvatila je čitavu Slavoniju istočno od r. Ilove, međuprostor Drava — Sava s Baranjom. IV OZ obuhvatila je Litku i Gorski Kotar, a V-a Dalmaciju i Hrvatsko primorje.

U svakom od tih rejona — krajeva, u Kordunu, Baniji, Moslavini i Slavoniji osnivani su partizanski odredi manji ili veći, zavisno od situacije i uvjeta.

Bilo je odlučujuće što je KPJ pod rukovodstvom CK na čelu s Titom znala što hoće i kako da se organizira. To je bilo presudno za nastanak i razvoj diverzantskih jedinica u Jugoslaviji, Hrvatskoj, a time i u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, odnosno Moslavini, Kalniku i drugdje.

PRVE DIVERZANTSKE AKCIJE U DRUGOJ OPERATIVNOJ ZONI

Prvi strategijski objekt za okupatora na tlu Jugoslavije bio je Beograd i njegov širi rejon, kao glavni čvor i raskrsnica na Balkanu, odnosno na južnom krilu evropskog ratišta. Zagreb sa širom okolicom predstavljao je za njemačke fašiste strategijski objekat br. 2, što je utjecalo na raspored snaga i organizaciju okupacijskog sistema vlasti i marionetske tvorevine Pavelićeve tzv. NDH. Za nas, Zagreb je bio veoma značajan, pa su tu CK KPH, operativno rukovodstvo CK KPJ na čelu s Kardeljem i Lolom Ribarom, te poslije Vlado Popović i drugi. Tu je po odlasku CK KPH na slobodnu teritoriju i Povjereništvo CK KPH.

I upravo u Zagrebu je organizirana i izvedena jedna od najvećih i na svoj način spektakularnih diverzantskih akcija u Jugoslaviji 14. 9. 1941. godine, kada je minirana Glavna pošta i time onesposobljena glavna centrala za NDH i njemačke fašiste.

Diverzijom u Glavnoj pošti uništena je automatska telefonska centrala od 10.000 brojeva, pa isu sve međunarodne i međugradslke veze bile prekinute tako da je za duže vrijeme bio prekinut TT saobraćaj preko Zagreba. Akcijom kojom je rukovodio CK KPH, i osobno Rade Končar, ističe "se važnost diverzantskih djelovanja.

Akciju su izveli Josip ćuljat, Slavko Markon, Vilim i Nada Galjer poštanski službenici i radnici. Primjer jasno govori o sposobnosti ko-

munista da organiziraju i takve diverzije iako nisu toga časa bili obučeni diverzanti. To dokazuje svcobuhvatnost, širinu i raznovrsnost metoda i formi borbe uopće kao i na planu diverzantskih akcija i djelovanja. Često su diverzanti u kasnijim ratnim godinama izvodili prepade na neprijateljska vojna vozila, grupe i pojedince, tako da nema čistih diverzija, već su redovito uključene i druge djelatnosti.

Bila je to diverzantska akcija koja je pored štete za neprijatelja izazvala još veće moralno-političko značenje. Snažna eksplozija odjeknula je ne samo kao bomba, grom iz vedra neba, nego je bila snažan glas KPJ — KPH, hrvatskog naroda, da je otpočeo rat protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu. Potjernica s ucjenom na glave Nade i Vilima Galjera te ostalih samo je pojačavala učinak solidno pripremljene i izvedene diverzije usred Zagreba prve ratne godine.

U Zagrebu, Sisku i drugim mjestima na području II operativne zone izvedeno je više diverzantskih i sabolažnih akoija, koje izvode prije svega članovi KP i skojevci u sastavu udarnih grupa., Najviše je sabotažnih akcija i štete uz upotrebu mehaničkih sredstava jer još nema »pravih« diverzanata, nema eksploziva, niti dovoljno organizacije i iskustva.

Presjecanje linija i rušenja tt[5]) stupova bila je češća vrsta diverzije jer se mogla lakše izvesti. Takvih akcija bilo je na desetine u Zagrebu, Žumberku, Moslavini i Kalniku.

Također je bilo više akcija u cilju ometanja saobraćaja. Komunisti Željezničke ložionice izveli su čitav niz oštećenja na lokomotivama, vagonima, skretnicama i drugim uređajima. Na više mjesta bilo je iskliznuća i pokušaja da se sruši lokomotiva. Na primjer, malo je poznato da su članovi KPH iz rejona Ivanić-Grada Barilić Stjepan »Vago« i Šantek Mato »Crni«, kao i drugi, već ljeti 1941. godine pokušavali izvesti iskliznuće vlaka pomoću tzv. španjoske papuče. Slično su uradili Svetličić Mato »Svetli« s grupom skojevaca i članova Partije na dionici Ivanić-Grad — Križ.

Srpnja i kolovoza 1941. godine, po zadatku KK KPH Čazma i pod rukovodstvom sekretara OK KPH Čazma Alojza Vulinca »Sloge«, skojevske udarne grupe u više su navrata presjekle tt linije na pravcu Zagreb — Ivanić-Grad — Čazma i Čazma — Bjelovar.

Prvu diverziju na željezničkoj pruzi kod Siska u rejonu s. Greda izveli su 29. 6. 1941. godine borci Sisačkog partizanskog odreda pod rukovodstvom Vjekoslava Janića »Cape«. Bilo je to prvo ozbiljnije iskustvo u rušenju žile kucavice neprijateljskog saobraćaja: pruge:

Već nakon petnaestak dana, po Odluci Štaba Sisačkog partizanskog odreda, Vjekoslav Janić »Capo« mlađi ponovo vodi grupu boraca na rušenje pruge. Bilo je to na. dionici Lekenik — Turopolje, na 397. kilometru presječena je šina na pruzi, tako da je u 03,00 sati vlak M—36 naletio na to mjesto preskačući oštešenje te je morao stati i čekati popravak pruge. Šteta nije bila velika, ali je promet bio obustavljen tri sata, što je tu kraj Zagreba značilo višestruku štetu neprijatelju.

5) TTS — Telegrafsko-telefonski stapovi.

Iste noći, 14. srpnja, nešto dalje na 393. km ova je grupa postavila minu na-pruzi. U 10.50 naišao je vlak br. 14, mina je eksplodirala, oštetila lokomotivu i prugu te je došlo do manjeg iskliznuća.

To su bili počeci diverzantskih akcija, za koje nije bilo pravog eksploziva niti ga je bilo dovoljno. Nije bilo dovoljno ni znanja i rutine.

Izvedeno je još nekoliko diverzija na pruzi oko Siska, što je bio razlog više da ustaše organiziraju širu protuakciju protiv Sisačkoga partizanskog odreda u cilju njegova uništenja. Iako je neprijatelj raspolagao relativno jakim snagama, nije postigao osnovni cilj. Istina, dio Sisačkog odreda otišao je na Baniju u sastav Banijskog partizanskog odreda, dok je dio ostao na području kotara Sisak i produžio borbu, bazirajući se u š. Brezovici, Žutici, i u Posavini.

Istovremeno u Zagrebu i okolici izvedeno je više diverzija na pruzi i željezničkoj stanici Zagreb. Posebno se istakao Albin Kovačić, jedan od prvi diverzanata, koji je s radnicima komunistima tvornice Sirnens izveo najviše rušenja.

Komunisti glavne željezničke stanice i radionice minirali su lokomotivu broj 10—030 i oštetili razne uređaje. Albin je organizirao miniranje peći u tvornici cementa u Podsusedu.

Da su diverzantska djelovanja sastavni dio partizanskog načina ratovanja i da mnogi članovi KP, borci prvih partizanskih odreda to rade, vidi se iz slijedećeg primjera: prilikom prvog formiranja Moslavačkog partizanskog odreda 5. kolovoza 1941. godine u s. G. šušnjara kod Ivanske pod rukovodstvom sekretara OK KPH Bjelovar Kasima ćehajića »Turčina«, partizani su imali 20 kg eksploziva koji su ponijeli sa sobom na Kalnik. Cilj je bio: izvršiti više diverzantskih akcija u širem rejonu Križevaca. Iako nije bilo uspjeha jer je neprijatelj razbio mali partizanski odred, to govori da su diverzije bile izvođene kao jedna od prvih akcija, a ponegdje su bile i prve akcije partizana. U početnoj fazi svima nije bila jasna taktika djelovanja partizanskih odreda.

U toku 1941, godine na operativnom području II OZ izvedeno je više desetina raznih diverzantsko-sabotažnih akcija koje čine sastavni dio oružane borbe. To je utoliko značajnije kada znamo, da upravo u toj zoni nema jakih PO, masovnog ustanka ni velikih borbi, jer je II OZ obuhvatala centralni dio tzv. NDH sa Zagrebom, Varaždinom, Siskom, Bjelovarom i Koprivnicom, gdje je neprijatelj koncentrirao veoma jake njemačke i posebno ustaško-domobranske, specijalne snage i svoj glavni policijsko-upravni aparat. Upravo je iia tom području utjecaj reakcionarnog dijela HSS-a na čelu s Mačekom, bio najjači. Mačekova HSZ (Hrvatska seljačka zaštita), pošto je odigrala ulogu pete kolone u aprilskom ratu, poslužila je ustašama kao pomoćna milicija za organizaciju vlasti i totalno pokrivanje teritorije. Te godine ustaše su velik dio pripadnika HSZ organizirali u Ustaške pripremne bojne, čime su u prvoj fazi postigli prilične rezultate. U svakom većem selu organizirali su ustaške jedinice, tzv. rojeve ili vodove, zavisno od brojnog stanja, dijelom ili u cjelini ih naoružati i na taj način stvorili potpun sistem vlasti i privid o snazi i organiziranosti NDH. Ne ulazeć u podrobnija razmatranja uloge tih ustaških snaga, jasno se vidi da je bilo Veoma teško organizirati NOP i borbu u takvim uvjetima kada su osim kotarskih i općinskih centara, i sela pokrivena ustaškim posadama, iako

su to bili seljaci. Većina tih seljaka ustaša pripremnih ustaških bojni nije bila ekstremna, ali to nije mnogo ublažavalo situaciju jer tada, pod utjecajem jake ustaške propagande i crne Mačekove antikomunističke agitacije i propagande, običan prosječan seljak nije bio za NOP, niti je mnogo znao o njemu. Zato je razvoj NOP-a bio postepen, ali u stalnom usponu, gledano u cjelini. Međutim, bilo je padova, neprijatelj je uspio razbiti izvjestan broj prvih partizanskih odreda i grupa, pa i udarnih grupa, koje su bile i diverzantske.

Valja istaći da sva rukovodstva KP, NOP-a i PO organiziraju raznovrsna djelovanja i akcije protiv okupatora i kvislinga, stalno ih kombinirajući s diverzantsko-sabotažnim akcijama.

Istina, to sve još nije usklađeno, nema dovoljno sistema, nije organizirano rukovođenje iz jednog centra, posebno na planu diverzija, ali neprijatelj je na udaru. To je bilo normalno jer su se tek stvarala vojna i politička rukovodstva. Na primjer, štab II operatine zone formiran je tek 13. travnja .1942. godine, iako je odluka GŠH donijeta u prosincu 1941. godine, znači trebalo je da protekne vrijeme. Za to ne treba nikoga kriviti, bilo je tako kako je moglo biti u tim uvjetima.

Pored početnih slabosti bilo je i uspjeha, a što je najvažnije, stvoreni su uvjeti za brži razvoj u 1942. i narednim godinama.

Na osnovu ovoga kratkog presjeka valja reći:

1. KPJ — KPH, njena (rukovodstva, organizatori ustanka i oružane borbe, već od prvih dana NOR-a vode računa o diverzantskim djelovanjima kao komponenti prtizanskog ratovanja.

2. Takav stav razvijaju sva vojna i vojno-politička rukovodstva, šio rezultira diverzantskim akcijama u svim krajevima.

3. GŠH pored direktiva i naređenja štabovima partizanskih odreda i zona, organizira u okviru inž. odsjeka diverzantsku sekciju, što bitno utječe na kvalitet i razvoj diverzantskih jedinica. Za rukovodioca diverzantske sekcije travnja 1942. godine postavljen je Ivan Hariš-Ilija »Gromovnik«, koji kao iskusan diverzant iz Španjolske prenosi tiho, ali sigurno svoja iskustva na Titove partizane. On je organizator i rukovodilac prvih diverzantskih kurseva i diverzantskih jedinica čiji će borci diverzanti porušiti neprijateljske pruge na hiljade mjesta, uništiti stotine lokomotiva i hiljade vagona, osnovati nove diverzantske jedinice od čete do diverzantskog odreda jačeg sastava i istaći se junaštvom, samoprijegorom i sposobnošću. Mnogi od njih izrast će u vrsne komandire, komandante i komesare diverzatskih jedinica.

4. U osnivanju diverzantskih jedinica u sastavu partizanskih odreda i kao samostalnih diverzantskih jedinica odlučujuću ulogu imaju partijska i vojna rukovodstva i rukovodioci koji su shvatili značaj diverzantskih djelovanja u NOR-u i socijalističkoj revoluciji.

RAZVOJ DIVERZANTSKIH JEDINICA NA PODRUČJU II OZ I BORBENA AKTIVNOST

Nakon formiranja diverzantskih jedinica i održanih diverzantskih kurseva u Gorskom kotaru, Lici, Kordunu i Baniji, Ivan Hariš »Gromovnik« s grupom diverzanata našao se u š. Brezovici, sjeveroistočno od Siska u partizanskoj bazi kod »Bresta«. S Harišem su već bili tada

»stari« diverzanti Stevo Dobrijević, Mirko Palčić, Bora Miličević, Miloš Rajković i Joco Pribičević

Dolazak Ivana Hariša i grupe diverzanata u rejon Sisak značio je da će d na prostoru sjeverozapadne Hrvatske uskoro nastati diverzantske jedinice i početi bespoštedan rat za komunikacije. Naime, do tada je samo na Baniji formirana diverzantska grupa jačine voda, dok na području Slavonije, Moslavine, Bilogore, Kalnika, Međimurja, Hrvatskog zagorja i Zagreba još nema DJ, već te zadatke izvršavaju pojedinci i grupe, udarne grupe koje su sastavljene od aktivista Partije i Skoja na terenu i borci partizani u partizanskim odredima.

Da čitaocu bude jasnija situacija u to vrijeme evo još nekih činjenica:

— GŠH je u cilju ostvarivanja direktive Vrhovnog štaba za širenje ustanka i jačanje NOB-a u centralnoj i sjevernoj Hrvatskoj poduzeo čitav niz mjera pružajući neposrednu pomoć štabovima operativnih zona i štabovima partizanskih odreda. Svojom naredbom postavio je za komandanta štaba II OZ Pavla Vukmanovića »Stipu«, španjolskog borca, a Stanka Parmača za političkog komesara zone. Time je GŠH završio organizaciju svih štabova operativnih zona koji kao vojno-politička rukovodstva rukovode NOPom u svojim zonama.

Štab II OZ formiran je najkasnije, što je očigledno šteta, ali na to je utjecalo više faktora, od kojih je najvažniji taj da je nakon formiranja morao da se organizira rad i funkcioniranje samog Glavnog štaba Hrvatske. Drugo, štabovi I, IV i III OZ ranije su formirani i zaživjeli zbog razvoja situacije. Treće, situaciju u Zagrebu, u Mjesnom komitetu KPH Zagreba, nemanje čestih veza između operativnog rukovodstva CK KPJ u Zagrebu i CK KPH, odnosno GŠH, te provale i hapšenja, sve je to usporilo osnivanje i funkcioniranje štaba II OZ, a onda u određenom stupnju i djelovanja jedinica u zoni pa i razvoj diverzantskih jedinica. Zbog toga, kao i zbog još nekih razloga, dogodilo se da je od strane operativnog rukovodstva CK KPJ, lično Ive Lole Ribara, formiran i II Štab II operativne zone, pa su jedno vrijeme postojala dva štaba, je'dan u žumberku, drugi na Moslavačkoj gori. Nešto kasnije (26. 7. 1942.) Lola je svojom naredbom regulirao da štab II operativne zone bude onaj na Žumberku s komandantom Većom Holjevcem i komesarom Markom Belinićem. Načelnik štaba bio je Rade Bulat.

Ljeti 1942. godine u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, koju operativno pokriva štab II OZ, NOP je organiziran na čitavom području. Postoje partizanski odredi, brojne udarne grupe, partijske i skojevske organizacije i mnogi MNOO.

Sredinom srpnja 1942. godine u šumi Brezovici se nalazio dio Sisačkoga partizanskog odreda (četa partizana na ćelu s komandirom Mijom Bobetkom), koja se po nekim dokumentima vodi i kao 6. bat. Ban. PO Dolazi do spajanja jedne osrednje čete MPO-a s ovom sisačkom, a nešto kasnije i do formiranja Moslavačkog partizanskog bataljona, po odluci štaba II OZ. U to vrijeme u Brezovici je i načelnik štaba II OZ Rade Bulat. Situacija je sada nova i bolja, jer GŠH, štab II OZ i partijska rukovodstva neposrednije utječu na tok događaja u cjelini, na organizaciju, rukovođenje i komandiranje i razvoj jedinica, kako PO, tako i posebno diverzantskih jedinica.

Naime, nužno je podvući još neke elemente, kada je riječ o formiranju DJ u Hrvatskoj. GŠH uočava važnost stvaranja posebnih diverzantskih jedinica. On u okviru inženjerijskog odsjeka osniva diverzantsku sekciju na čelu sa Ivanom Harišem — Gromovnikom. Hariš, poslije održanih diverzantskih kurseva u Gorskom kotaru i Lici 1941. godine, organizira diverzantski kurs na Baniji i formira DG sa komandirom i komesarom na čelu. Dakle, DG na Baniji ima svoju formaciju kao jedinica.

Dalje, Hariš dijeli banijsku DG na dva dijela, tako da jedan dio ostaje na Baniji, (Bulat Milan-Mićo komandir, Djetelić Ratko komesar DG i drugi) a drugi dio (Hariš, Bora Miličević, Mirko Palčić, Miloš Rajković, Stevo Dobrijević i Jovan — Joco Pribičević) odlazi sjeverno od Save.

To je imalo dvostruki značaj i to: početak izvođenja diverzija na pruzi Zagreb —- Beograd i time postepeno prenošenje težišta diverzantskih akcija na glavni komunikacijski pravac kroz Jugoslaviju. I drugo, time je otpočelo stvaranje DJ u međurječju Sava — Drava.

U novoj povoljnijoj situaciji došlo je do prvih diverzantskih akcija u II operativnoj zoni. Već tih srpanjskih dana, za vrijeme boravka Gromovnika i grupe diverzanata u rejonu Siska i Moslavine, fašisti će osjetiti što su diverzanti.

Evo nekih akcija diverzanata:

Odmah po dolasku u š. Brezovicu, Ivan Hariš sastao se s Mijom Bobetkom, komandirom čete, Franjom Smolčićem, sekretarom KK KPH Sisak i načelnikom štaba II OZ Radom Bulatom, te s drugim rukovodiocima koji su se tu našli. Razmotrena je vojno-politička situacija uopće, a posebno stanje u II OZ i njenim dijelovima, u Posavini, Moslavini, Kalniku itd. Svi su se upoznali s direktivama GŠ o širenju NOP-a i jačanju borbe u centralnoj i sjevernoj Hrvatskoj. Bulat je saopćio odluku da se dio Sisačkog partizanskog odreda, četa Mije Bobetka, uključi u sastav Moslavačkog partizanskog odreda tako da se formira partizanski bataljon i razviju ofanzivna djelovanja. Veći dio kotara Sisak i grad Sisak ući će u sastav OK KPH Čazma — Moslavina, što će činiti Moslavinu kao šire operativno područje u sklopu II OZ. Bilo je govora o granici II i III OZ na r. Ilovi.

Dogovoreno je da se odmah izvedu diverzantske akcije i formiraju diverzantske jedinice. U tom cilju sva partijska i vojna rukovodstva PO, KK KPH i OK KPH pomoći će da se taj zadatak što prije i bolje izvrši. Bilo je govora o kvaliteti boraca pri izboru za diverzante. To moraju biti hrabri, disciplinirani, odani i hladnokrvni ljudi spremni na sve teš-. koće koje zahtijeva borba.

Pošto se podrobno raspitao o situaciji na terenu a posebno oko pruge Zagreb — Sisak i Zagreb — Beograd, Gromovnik je odlučio izvršiti nekoliko diverzija na pruzi koja je za neprijatelja bila od vitalnog intersa kao dio magistralne pruge Zagreb — Beograd, tako i na pruzi koja preko Siska vodi za Bosnu, odnosno Split, zbog prevoza trupa i materijala u vezi s ofanzivom na Kozaru koja je tada bila u završnoj fazi.

T U R O P O L J E

Izbor je pao na dionicu pruge Zagreb — Sisak u širem rejonu sela Turopolje. Selo Turopolje nalazi se na sredokraći između Siska i Zagreba. To je staro veće posavsko selo, koje od davnina ima sve osnovne elemente: crkvu, školu, trgovinu, više zanatskih radionica, dobru zemlju, velike pašnjake i šume, osim toga drvnu industriju i željezničku stanicu. Bili isu tu nekada veleposjednici koji su žestoko tlačili hrvatskog seljaka, kmeta, žandari Austro-Ugarske i Kraljevine SHS činili su svoje kao i drugdje, a Pavelićevi oružnici i ustaše svoje. No, u cjelini, selo je živjelo svoj život bez većih potresa. Ali u ovom ratu sve je drugačije: nema fronte, ali se puca. Ustaše i domobrani s oružnicima vrše premetačinu, pretresaju šumarke, traže komuniste, i odmetnike, ali bez rezultata.

Međutim, prvih srpanjskih dana 1942. godine narušit će prividnu mirnoću i tišinu ljetne noći snažna eksplozija na pruzi kraj Turopol ja.

Poslije podne, 30. lipnja 1942. godine, u hladovini stoljetnih hrastova, brestova i vitkih jasenova, u šumi Brezovici Ivan Hariš »Gromovnik« dogovara pojedinosti sa svojim diverzantima o akcijama na pruzi Zagreb — Sisak narednih dana. Najprije ćemo dići prugu i vlakove kod Turopolja, zatim bliže Sisku. Neka fašistički gadovi osjete strah od partizana. To će im biti za Kozaru, za zločine na Baniji i Sisku. Neka se i seljaci uz prugu razbude, reče Hariš, Palčiću i Bori Miličeviću, koji s vodičem i grupom partizana kreću na zadatak.

Nije bilo jednostavno iz šume Brezovice, sjevero-istočno od Siska, odmaršírati prema Turopolju, pri tom prijeći rijeku Savu (samo čamcem preko naših veza), proći kroz brojna sela, često ići šumom 1 lugovima i sigurno stići na cilj, predaniti 1. 7. u šumi Kalje, zatim minirati prugu, čekati da vlak naiđe na minu te se vratiti sutradan, zatim se skloniti negdje bliže pruzi i slijedeće noći izvršiti drugu diverziju u istom rejonu. Bila je to hrabrost, ali i drskost svojstvena partizanskim diverzantima, što je izazivalo poseban bijes ustaških glavešina.

Tiha ljetna noć, dosta vidna, bila je pogodna za kretanje grupe partizanskih diverzanata i 5 boraca iz čete Mije Bobetka. Na čelu je vodič partizan, za njim Boro Miličević, koji također poznaje ovaj kraj, ali ne u detalje. U prvi mrak grupa stiže na r. Savu nešto sjevernije od sela Hrastelnice, gdje je čekala veza. Pošto se rukovao s drugom Š. S. on ih provede niz nasip (bajer) prema rijeci Savi, koja tu čini oveću okuku s više mrtvaja ili školjeva, kako ih zovu mještani. Sava široka, srednjeg vodostaja, ali nepoznata pa i ćudljiva Da li je sve u redu s one straine, pita čamdžiju Boro Miličević. Stevo odgovori potvrdno. Ulaze u čamac, polako i pažljivo. Diverzanti pridržavaju čamac, na leđima su im ranci puni eksploziva.

Pošto pređe Savu, mala kolona krene pored nasipa. Kad bi išla po njemu, neprijateljska patrola mogla bi je uočiti. Kolona odmiče sporo, ali ide sve bliže svom marševskom cilju, Turopolju.

Prošla je ponoć kad je grupa diverzanata prešla rijeku Odru. Nešto kasnije stiže u šumu Kalje u visini sela Lekenik, zatim kreće prema šumi Turopoljski lug bliže pruzi, kod 397. kilometra. Tu provodi ostatak noći na odmoru uz vlastito osiguranje. U toku 1. srpnja diverzanti s gru-

pom boraca iz čete Mije Bobetka prilaze pruzi tako da su je imali ispred sebe čitav dan, jer je šuma svojim sjeverozapadnim dijelom prilazila pruzi na nekoliko stotina metara. Seljaci su sušili sijeno i radili u polju a vlakovi su prolazili prugom. Osmatranje pruge omogućavalo je izradu plana djelovanja. Slijedeće noći, izvršen je izbor mjesta, prilaz pruzi i povratak.

Pripreme za akciju bile su izvršene, uskoro će mrak, kad naiđe seljak s kolima iz šume. Eto ti ga sad, otkud nepozvan gost? Vidi partizane! Bora Miličević ga zaustavi, »Stoj«! »Stao sam«, reče seljak. »Kamo ideš?« »Idem u selo Pešćenicu, bio sam u šumi«, reče seljak. »Kako se zoveš?« On reče i htjede proći, ali mu partizani ne dadoše. »Ja sam protiv Pavelića, znam ja vas tko ste«, reče. »Dobro, kad si protiv Pavelića, priveži konje a ti ćeš s nama poći na prugu da vidiš kako lete Pavelićevi vlakovi u zrak«, reče mu Bora Miličević. Seljak posluša, vidi da nema šale i pođe s diverzantima prema pruzi gdje se nalazi most — propust. Stjecajem okolnosti seljak postane vodič, čak pomoćnik diverzanata. Kod 395. km, gotovo kod Turopolja, s mrakom stiže grupa diverzanata na prugu. Naime, diverzanti su pošli sa zadatkom da dignu njemački brzi vlak, ali došli su sat kasnije[7]), pa da se ne bi vratili neobavljena posla odlučeno je da se tu u šumi sačeka veče 2. srpnja i izvrši diverzija. Stigavši na prugu najprije osmatraju pa detaljno izviđaju mjesta, zatim brzo i spretno postavljaju minu pod šine. Eksploziva je samo desetak kilograma, nema ga dovoljno, pa se mora štedjeti. Ali i to će biti dosta fašistima!

Grupa se zatim laganim korakom udalji od pruge, prijeđe put i skloni se u obližnji gaj. Prolaze duge minute. Nakon 40 minuta čuje se kloparanje kotača i jeka željezne nemani što narušava noćnu tišinu. »Ide«, reče Rajković Bori i Mirku, »Samo da opali«, kaže Palčić. Svi se pretvore u uho, očekujući najprije blijesak pa eksploziju. Prođe još 5 minuta, kad sinu blijesak i snažna eksplozija prolomi noćnu tišinu. Zatim zveket željeza i tresak, jauci ranjenih neprijateljskih vojnika.

U dnevniku željeznice NDH o toj diverzantskoj akciji piše:

»Turopolje, 1. 7. 1942. godine. Postavljen je eksploziv na pruzi na 397. kilometru i 400 metara kod Lekenika pod vlak broj 41. Mina je eksplodirala ispod lokomotive broj 20—122, koja je izbačena s pruge i teško oštećena. U vagonima broj 243128 ranjeno je 16 vojnika. Šteta na pruzi iznosi 330.000 kuna.«

Iz kratkog ali preciznog izvještaja vidi se da je akcija partizana diverzanata bila uspješna. Teško oštećena lokomotiva značila je višestruku štetu i novčanu, radnu i materijalnu. Trebalo je mnogo vremena da se izvrši opravka. Jedna lokomotiva izbačena je iz stroja. Ranjenih neprijateljskih vojnika bilo je pola voda. O mrtvima nema podataka, moralo ih je biti, najmanje 3 do 4, što je realno s obzirom na ranjene.

Akcija je snažno odjeknula u narodu. Eto, partizani i ovdje ruše vlakove. Vodi se borba protiv okupatora i ustaša. Izvedena je u kraju u kojem dotle nije bilo tolikih borbi, između Zagreba i Siska, što jc imalo posebno značenje za širenje NOP-a i opredjeljivanje ljudi.

7) Vlakovi su išli po srednjeevropskom vremenu 1 sat naprijed, a radilo se načelno po starom.

Sutradan neprijatelj organizira uviđaj i istragu o počiniocima, ali bez rezultata. Sva ispitivanja dala su negativne odgovore, što je bilo realno. Nitko ništa nije znao, pa prema tome ništa nije mogao ni reći. Preostalo je da žandari i ustaški doušnici prijete tim »banditima« komunistima koji, eto, ruše državnu prugu i vlakove.

Tražiti partizane u tom širokom prostoru bio je jalov posao. Kao kada biste tražili iglu u plastu sijena.

Suradnici i pristalice NOP-a se vesele, tiho jedan drugome prenose novosti o diverziji, a javno pred ustašama i njihovim pristašama psuju te partizane. Diverzanti, skriveni u šumi, odmaraju se i kuju plan gdje će slijedeće noći izvršiti diverziju. Iz svog skloništa vide prugu i čitav prostor oko nje, jer tu su se sklonili, tako je sigurnije, neprijatelju neće pasti na pamet da su blizu pruge, a još manje da bi u blizini mogli izvršiti i drugu diverziju.

Procjena situacije bila je pravilna. Neprijatelj je ponovo iznenađen.

Samo 2 kilometra dalje od diverzije 1. 7. ista grupa diverzanata: Rajković, Palčić, Miličević, 2. 7. postavlja minu na koju nailazi neprijateljski vlak. Tom prilikom oštećena je lokomotiva i 7 vagona, bilo je mrtvih i ranjenih. Šteta na pruzi, prema ustaškim podacima, iznosila je 20.000 kruna, na lokomotivi i vagonima 112.000 kuna.

To je bilo već previše! Neprijatelj bjesni, posebno UNS, tabornici i logornici, ljuti se i gospodin Faget na svoju vlast, naročito na seljake koji, eto, neće paziti na državno dobro, neće prijaviti sumnjive. Pozvani su seoske starješine, zapovjednici ustaških jedinica i, razumije se, žandari — oružnici. Naređeno im je da pojačaju pozornost, da odmah izvrše potrage. Odmetnici su tu negdje, u blizini. Vrag im mater, reče na kraju kotarski logornik.

Kasno reagiranje! Grupa diverzanata planski napušta rejon Turopolja i odlazi prema Sisku, gdje je nisu očekivali.

I'sta grupa diverzanata izvršila je 4. 7. 1942. miniranje pruge u rejonu željezničke stanice Greda. Naišao je neprijateljski vojni vlak. Oštećena je lokomotiva i nekoliko vagona, bilo je mrtvih i ranjenih, ali podataka nema. Prekid saobraćaja trajao je 12 sati. Neprijatelj nije bio pripremljen za rušenja na toj pruzi, odnosno za otklanjanje posljedica, uklanjanje oštećenih vagona i lokomotiva.

Neprijatelj, uz sva nastojanja i ponegdje djelimične uspjehe, nije mogao spriječiti diverzije. Nije znao koje su partizanske snage minirale prugu i izvele diverziju. Jedino je mogao pretpostavljati da su to diverzanti jer su diverzije stručno izvedene. Ali diverzantima ni traga! No, još neke akcije oko Siska, borba partizana Sisačkog odreda i dijela Moslavačkog odreda u šumi Brezovici i Žutici, napad na žandare u Posavskim Bregima te diverzije na pruzi Zagreb — Beograd kod Ivanić-Grada, natjerale su neprijateljsko zapovjedništvo da pripremi veću operaciju čišćenja tog prostora od partizana, što je uslijedilo 16. i 17. srpnja 1942. godine.

MOSLAVINA

Pokušaj neprijatelja da šumu Brezovicu okruži, zatim partizane uništi, nije uspio. Iako je prvi dio operacije, opkoljavanje, bio uspješan, slijedeća faza nije uspjela jer su se partizani probili iz okruženja. To je donekle ubrzalo odlazak toga dijela Sisačkog partizanskog odreda u Moslavinu s tridesetak boraca iz Banijskog partizanskog odreda, među kojima su bili i borci iz rejona Siska, oni koji su rujna 1941. godine otišli u Baniju. U Brezovici je u to vrijeme bio i jedan ojačani vod, odnosno mala četa partizana iz Moslavačkog odreda na čelu s Budenom Tomom »Hitrini«. Sve te snage krenule su za Moslavinu iz šume Žutice sutradan kad su se našle izvan okruženja u Brezovici. Cilj je bio trojak: ide se u Moslavinu, treba izvršiti diverzije i organizirati diverzante te zajednički djelovati s Moslavačkim partizanskim odredom i formirati bataljon.

Ivan Hariš »Gromovnik« već je u š. Brezovici i Žutici izvršio sve pripreme za diverzije na glavnoj željezničkoj pruzi Zagreb — Beograd, koja je dotle bila relativno mirna, bez ozbiljnih diverzantskih akcija.

Od moslavačkih partizana, pod rukovodstvom Hitrog, bio je izabran Ivan Svetličić »Orsi« da pomaže diverzantima. Dobio je zadatak da nosi ranac pun eksploziva i prati Mirka Palčića koji ga je predložio Harišu za diverzanta. Izbor je pao na Svetličić Ivana i zato što je to bio stari borac, a rodom od Ivanić-Grada, čovjek koji pozna prugu i teren. Time je Ivan Svetličić postao prvi diverzant s područja Moslavine.

General — potpukovnik IVAN HARIŠ — ILIJA GROMOVNIK organizator diverz. jedinica i ''itni K-t štaba grupe diverzantskih odreda NOVJ.

To je bio i početak formiranja diverzantske grupe u Moslavini i sjeverozapadnoj Hrvatskoj, jer će Ivan Hariš uskoro organizirati diverzantsku grupu u selu Veliki Prokop u istočnom dijelu Moslavačke gore. Kao drugi diverzant odabran je Mato Šantek »Crni«. To je početak stvaranja jezgre diverzantske grupe.

Stigavši u Moslavinu u toku druge polovine srpnja 1942. godine diverzanti su izvršili nekoliko akcija: kod Ludine, u Moslavačkoj gori, gdje su minirane lokomotive u rejonu sela Miklouša, te u rejonu Podgarića i Garešničkog Brestovca, tako da je prekinut sav rad na eksploataciji i sječi šuma u Moslavačkoj gori. Prilikom napada Moslavačkog partizanskog odreda na Garešnički Brestovac onesposobljeni su objekti: pilana, telefonska centrala, željeznička stanica, zapaljene su zgrade i građa na pilani Brestovac. Bila je to u to vrijeme spektakularna akcija moslavačkih i sisačkih partizana zajedno s diverzantima.

Nakon zajedničkih akcija, potkraj srpnja četa Mije Bobetka vratila se u Posavinu (šuma Žutica i šuma Brezovica) u širi rejon Siska da izvrši još neke akcije i pomogne diverzantima.

Tako je 27. 7. 1942. godine na pruzi Ivanić-Grad — Novoselec Ivan Hariš organizirao rušenje njemačkog vojnog vlaka u 01,30 sati. Naišao je na minu, oštećena je lkoomotiva, nekoliko vagona za koje nema podataka u ustaškom dokumentu, a za prugu se kaže da je šteta iznosila 33.000 kuna. Neprijatelj je imao nekoliko desetina mrtvih i ranjenih, o čemu nema točnih podataka. Diverziju su izvršili Mirko Palčić i Dobrijević zajedno s partizanima iz čete Mije Bobetka. U toj akciji učestvovao je i Ivan Svetličić »Orsi.« Zbog diverzije njemački vojni vlak 111 stajao je 96 sati u Novoselcu Križu.

Ovom diverzijom otpočele su aktivnosti na pruzi Zagreb — Beograd, na dionici Zagreb — Banova Jaruga, i više neće prestajati sve do kraja rata.

NJEMAČKI ORIJENT-EKSPRES LETI U ZRAK

Sredinom kolovoza 1942. godine vraćao se Mijo Bobetko s četom u Moslavinu, u sastav MPO, gdje će biti formiran moslavački partizanski bataljon. Idući iz šume Žutice trebalo je prijeći glavnu željezničku prugu Zagreb — Beograd, zatim cestu lcod s. Ludine i Obedišća, U toku dana izvršene su pripreme za marš čete i diverzanata. Tu je Ivan Hariš »Gromovnik«, M. Palčić, Bora Miličević te Ivan Svetličić. Određena je količina eksploziva, oko 15 — 17 kg, možda i više, štapin, detonirajuća kapisla i uređaj za nagaz.

Padom mraka, iz jugoistočnog dijela š. Žutice iziđe poduža kolona partizana, na čelu je patrola, odmah, iza nje idu komandir čete M. Bobetko i Ivan Hariš »Gromovnik«. Ivan Hariš je manji rastom, povijenih leđa, ali čvrsto građen čovjek, čuveni diverzant. Šuti i razmišlja kako će minirati neprijateljski vlak. Noć je tiha i mračna, ali to partizanima ne smeta, kreću se sigurno. Nigdje se ništa ne čuje, samo pokoji lavež psa u selu Okoli, pored kojeg prolazi partizanska kolona. Tu i tamo zasvijetli svitac i zacvrči cvrčak, pa se opet sve utiša. Idu borci Sisačkoga partizanskog odreda, Siščani, kako su ih zvali drugovi

iz Moslavine, odlaze u MPO da pomognu razvoj borbe u tome kraju, da tuku ustaše i ostale fašiste. Kolona ide sporo jer mora biti tišina.

U 21,20 sati kolona stiže na prugu istočno od Novoselca, bliže željezničkom mostu na r. Česmi. »Mija, prolazi ti s četom, a ja ću ovdje s mojima postaviti minu. Postavi mi osiguranje na cesti. Čim bude gotovo, eto i mene«, reče Ivan Hariš Miji Bobetku. »Dobro«, odgovori Bobetko i žurno pođe za četom čije je začelje upravo prelazilo jarugu.

U Zagrebu, toga dana, 15. 8. 1942. godine, poslije podne, gostima iz Bugarske ustaški glavešine priređuju svečani ručak i ispraćaj. Delegacija fašističke Bugarske posjetila je poglavnika NDH Antu Pavelića radi dogovora o borbi protiv partizana i slanju trupa na istočni front. U toku ručka pilo se i jelo, nazdravljalo zajedničkoj pobjedi i uspjesima 6. njemačke armije von Paulusa i ostalih fašističkih snaga koje su prodirale prema Volgi i Kavkazu. Veličali su uspjeh bugarskih pukova a ustaše se hvalile s Pavelićevim legionarima u sastavu 101, njemačke lovačke divizije.

Na Glavnom željezničkom kolodvoru u Zagrebu te večeri bilo je posebno živo, svi objekti su osvijetljeni, putnika je mnogo, ali posebna situacija je u tome što je sve puno njemačkih oficira, viših i nižih, to su oni što idu iz Dijo-na (Francuska) na istočni front, na nove dužnosti. Doputovali su Orijent-ekspresom koji se u Zagrebu nešto duže zadržao. Stanični restoran je prepun, kelneri imaju pune ruke posla, nose hranu i piće, ponajviše pivo koje njemački fašisti obilato traže. Na svim ulazima i izlazima nalaze se pripadnici UNS-a, kontroliraju putnike i paze što se radi. Kolporteri izvikuju naslove »Hrvatskog naroda« o pobjedama hitlerovih armija kod Harkova i dubokim prodorima njemačkih divizija.

Oko 21 sat svi putnici ekspresa nalaze se na svojim mjestima, njemački oficiri su se smjestili u uredan vagon prve klase, veseli su, ima ih pijanih, većina je u dobrom raspoloženju. Sutra ujutro stići će u Beograd, zatim će produžiti prema Sofiji i Odesi, idući mnogi očevim stazama osvajača iz prvoga svjetskog rata. Pričaju viceve, već se vide na visokim položajima pobjednika koji će zavladati slavenskim đubrem, kako je rekao Gebels.

Istim vlakom putuje i bugarski izvanredni poslanik s delegacijom, nakon uspješnih razgovora s poglavnikom Pavelićem.

Nešto poslije 21 sala krenula je duga kompozicija Orijent-ekspresa prema Beogradu. Snažna lokomotiva sve više je ubrzavala, dok nije postigla punu brzinu negdje u visini željezničke stanice Čulinec, zatim je kao golema zmijurina sa žutim pjegama, tako su izgledali prozori brzoga vlaka noću, kao strijela projurila ravnicom prema istoku.

Putnici nisu znali ni slutili što ih čeka za nepun sat vožnje od Zagreba. Fašistička propaganda obično je šutjela o gubicima, a gromoglasno je donosila vijesti o uspjesima. Major Hans G. drži vatreni govor o pobjedama Trećeg Rajha slikajući novi poredak u Evropi. S njim u kupeu nalazi se i grupa nižih oficira koji ga pomno slušaju i odobravaju mu. Padne i pokoja upadica, hoće li na istoku biti tako lijepo kao u Francuskoj, gdje su se zaista mogli dobro provoditi. »O da, bit

će svega, ali pazite na te slavenske svinje«, pouči mladog poručnika major Hans G.

I dok se to zbiva u fašističkom ekspresnom vlaku koji se primiče željezničkoj stanici Novoselec Križ, nešto istočnije Ivan Hariš »Gromovnik«, Mirko Palčić, Bora Miličević i Joco Pribičević te Ivan Svetličić »Orsi« grozničavom brzinom postavljaju minu na prugu. »Eto ga ide vrag mu mater..., povlačite se, birže, a ja ću da naoružam minu«, reče Ivan Hariš svojim diverzantima. Kloparanje čeličnih točkova se spojilo u specifičan huk što para tišinu ljetne noći. I dok malobrojne sijalice u Križu žmirkaju, farovi velike lokomotive naglo se približavaju Harišu, koji završi posao i potrči niz nasip, zatim kroz visoku travu i kupinovo grmlje. Nešto dalje su ostali diverzanti, stotinjak metara od pruge. Odjednom sijevnu munja pod čeličnom grdosijom, Lokomotiva je naišla na minu. Prolomi se snažna eksplozija čiji eho ode ravnicom na sve strane, posebno niz r. Česmu prema š. Žutici i Brezovici. Lokomotiva se propne kao konj, zatim poleti niz nasip s pruge a za njom kompozicija od 12 vagona.

Smrvljena lokomotiva i kola Orijent expresa nakon miniranja kod Novoselca 15. 8. 1942. godine

Na pruzi je ostao čitav samo jedan vagon, ostali su se nabili jedan na drugoga, neki se izvrnuli a neki su bačeni na bok. Teški udari vagona, zatim lomljavina gvožđa i drveta potraje minut-dva, onda se sve umiri. Čuju se jauei ranjenika, krici, uzvici naruše tišinu noći. »Mein Gott«, viču Nijemci. Zaboravivši na trijumfe svoga Reicha izvlače se iz razbijenih vagona, najprije oni neprovrijeđeni, onda i oni lakše ranjeni. Mrtvim je mnogo, ranjenih također. Čini se da je i major Hans zaglavio, ne stigavši na Volgu, da kao vlasnik robova uživa u Hitlerovu carstvu.

Prevrnuta kompozicija Orijent expresa 15. 8. 1942. g. kod Novoselca

«Hariš i njegovi diverzanti jedva ostaše čitavi. Čini se da im je blizina čak i pomogla jer je let parčadi išao iznad njih. Diverzanti žurnim koracima stignu u s. Vidrenjak na cestu i sa četom Mije Bobetka krenu na Andigole u partizansku bazu. Sada se više nikome nije žurilo. Od sela Vidrenjaka kolona se kretala kraj sela Kompatora, Grabričine i između s. Ruškovice i Mustafine Klade, potom kosom koja se blago penje prema s. Andigoli. U koloni tišina. Svaki se borac predao svojim mislima. Svi su radosni zbog uspjeha. Sve ide po planu i bez većih problema. Bujna rosa kroz omanje livade okvasila je obuću čelnih partizana.

Oko 02,00 sati kolona stiže u s. Andigole, gdje se razmjesti na odmor u rejonu kuće Mate Petrilića, Ivana Klepca i ostalih. Za neposredno osiguranje postavljena je straža i odaslana patrola.

Osvanuo je 16. 8. lijep i sunčan dan, okolica ne može biti ljepša, sve je puno bujnog zelenila. Andigole su malo radničko naselje, gdje je većina ljudi čvrsto uz NOP. Tu u blizini, u rejonu Lugarica, formiran je 21. 12. 1941. godine Moslavački partizanski odred - Sloga. Tu je zakopan i sekretar OK KPH Čazma Alojz Vulinec »Sloga«, baš tu u blizini gdje se sada odmaraju partizani.

Uskoro su pristigli i naši obavještajni podaci o rušenju orijent-ekspresa kod Novoselca Križa. Osnovni podaci svodili su se na slijedeće:

— miniran je fašistički vlak Orijent-ekspres (zvan i Ciklon) u 21,55 sati;

— čitava kompozicija survala se niz nasip; od 12 vagona samo je jedan ostao, nije sletio s pruge; šteta je golema;

— mrtvih neprijateljskih vojnika i starješina bilo je 26, ranjenih 19, uglavnom Nijemaca;

— Nijemci zabranjuju pristup rejonu diverzije osim službenim organima;

— saobraćaj je prekinut čitava dva dana;

— narod Novoselca, Obeđišća, Vidrenjaka, s. Okoli i drugih sela pošao je ujutro da vidi što se to dogodilo. Prije nego što su Nijemci blokirali mjesto udesa, izvjestan broj stanovnika vidio je mnogo mrtvili i ranjenih, ali su poslije morali odstupiti jer su ih Nijemci udaljili nekoliko stotina metara od mjesta događaja.

Bila je to veoma uspješna diverzija, gotovo spektakl, ali i težak gubitak za neprijatelja. Bila je to istovremeno gromoglasna najava diverzantskih djelovanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, Moslavini, Kalniku, Bilo-gori, Hrvatskom zagorju, Međimurju i oko samog Zagreba. U vezi s tom akcijom bilo je slučajeva da su podaci o gubicima neprijatelja znatno uvećani, čak nekoliko puta, što nije bilo točno. Na osnovu razgovora s učesnicima te akcije ima različitih mišljenja tko je sve učestvovao u toj diverziji.

FORMIRANJE DIVERZANTSKE GRUPE U VELIKOM PROKOPU

Već prilikom prvog boravka u Moslavini, u drugoj polovini srpnja, u MPO[8]) je Ivan Hariš dogovorio da se izvrši izbor 10 do 15 drugova dobrih boraca koji će biti diverzanti. Oko 20. 8. 1942. godine stigli su Siščani, četa Mije Bobetka i diverzanti, u rejon sela Veliki Prokop na Crkvište (nalazi se na istočnom dijelu Moslavačke gore u rejonu kote 309; tu je boravio MPO čitavo ljeto 1942. godine), gdje se nalazio čitav MPO.

Tih dana bilo je veoma živo na Crkvištu, izvršene su pripreme za formiranje bataljona. Moslavački odred narastao je na jačinu jednoga partizanskog bataljona. Dio Sisačkoga partizanskog odreda, jačine ćete, na čelu s komandirom Mijom Bobetkom ušao je u sastav Moslavačkog odreda, pa se Sisački odred zapravo ugasio, Odlukom štaba II OZ, za komandanta bataljona, postavljen je Marijan Cvetković, ali je privremeno zadržan u KK KPH Sisak, u ulozi političkog sekretara, da sredi stanze u kotaru. Tako je za komandanta došao Mijo Bobetko, za političkog komesara Ivan Turčinović »Suri«, koji je dotle bio komandir i vršilac dužnosti komandanta MPO. Štab moslavačkog bataljona je od tada, pored svoje uloge, imao i ulogu štaba MPO, kojega do tada nije bilo po formaciji kao posebnog štaba.

8) Moslavački partizanski odred MPO.

Formiranje bataljona izvršeno je na Crkvištu 23. 8. 1942. godine. U isto vrijeme počelo je formiranje diverzantske grupe u sastavu MPO-a, koja će djelovati na neprijateljskim komunikacijama, prije svega na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd. Nema zapisanog datuma u dokumentima, ali prema sjećanjima učesnika to je bilo istoga dana, tj. 23. 8. 1942. godine na Crkvištu, jer je logično da je tom prilikom sve organizirano, npr. 1, 2. i 3. partizanska četa, prištapska jedinica, štab bataljona i diverzantska grupa. Prema tome. Prva diverzantska jedinica, odnosno diverzantska grupa, kako je tada nazivana u međurječju Drava — Sava, odnosno u sjevernoj Hrvatskoj, formirana je 23. 8. 1942. godine u rejonu sela Veliki Prokop, odnosno na Crkvištu.

Formiranje grupe izvršeno je zajednički od strane Ivana Hariša »Gromovnika« i štaba moslavačkih partizana, a osobno su učestvovali Vjekoslav Janić »Capo«, Ivan Turčinović »Suri«, Mijo Bobetko, Nikola šušnjar »Geno«, sekretar KK KPH Garešnica Valent Bolt »Zelenko« i drugi.

Sastav diverzantske grupe:

1. Šantek Mato »Crni«, komandir,
2. Svetličić Ivan »Orsi«, komesar,
3. Pilipović Pero, komandir desetine, rodom iz Prokopa,
4. Funduk Stevo, iz Oštrog Zida,
5. Popović Pero, iz Dišnika,
6. Milanović Mirko, iz Dišnika,
7. Mašić Pero, iz Dišnika,
8. Rade zvani Ojka, rodom s Banije,
9. Plantek Ivan,
10. Stanivuk Milan,
11. Pribičević Jovan, (došao sa Harišem iz Banije;,
12. Bekić Stanko, rodom iz V. Bršljanice.

Nema dokumenta o formiranju grupe s imenima prvih diverzanata, pa je taj spisak načinjen na osnovu iskaza, odnosno sjećanja živih drugova. Nije isključeno da je netko od drugova izostavljen. Moguće je da su neki drugovi u sastav grupe ušli nešto kasnije od dana formiranja. Međutim, to ništa bitno ne mijenja.

Komandiranje u diverzantskim jedinicama

Iako je diverzantska grupa nešto jača od desetine, a manja od voda, ona ima komandira i komesara te komandire desetina, što znači da je poklonjena puna pažnja komandiranju i rukovođenju diverzantima. Naime, desetine diverzanata rijetko su kada bile punog formacijskog sastava, tj. od 10 boraca; njihovo brojno stanje obično je bilo 5 do 7 boraca.

Očito je bilo razloga da diverzantska odjeljenja budu malog brojnog stanja prije svega zato da se lakše kreću, sklanjaju i konspiriraju prilikom izvršenja zadataka. Manja grupa mogla se lakše kretati kroz raspored neprijateljskih jedinica, lakše izvlačiti i povlačiti iz borbe a zatim se zakonspirirati negdje u malom šumarku ili ovećem grmu, po potrebi i u kući, štaglju i si.

Za rukovodioce su postavljeni prvi diverzanti Moslavine Ivan Svetličić i Mato Šantek, koji su već učestvovali u akcijama s Ivanom Harišem, Borom Miličevićem i Pribičevićem. Oni su već prošli kratak ali praktičan kurs diverzanata kroz akcije, ali na kursu koji je slijedio upotpunit će znanje. Valja istaknuti da je u sastavu moslavačke diverzantske grupe i Jovan Pribičević, rodom s Banije, diverzant koji je ujedno bio jedan od pratilaca Ivana Hariša »Gromovnika«. Kao stari diverzant ostavljen je u sastavu ove diverzantske grupe s ciljem da pomogne njenom brzom osposobljavanju.

Obuka diverzanata

Valja istaći nepisano pravilo diverzanata da stariji i iskusniji diverzant uči mlađega. Ivan Hariš »Gromovnik« najprije je održao kurseve s teoretskim i primijenjenim dijelom, ali tako da je svaki novi diverzant morao znati sve o minama. Zatim ih je vodio na prugu da pripreme i postavljaju mine. Prvu je uvijek on lično palio, aktivirao, odnosno uključio nagaznd uređaj. Paljenje je načelno izvršio komandir voda ili čete, delegat, odnosno komesar, sve dok u paljenju nije masovno učestvovala čitava jedinica prilikom rušenja pruge, odnosno sječenja šina i spojnica.

Tako principijelan i u praksi primjenjivan stav dao je izvanredne rezultate uz male vlastite gubitke. To valja koristiti u svakoj obuci vojnika. Tek onda kada je obučen, vojnik može izvršiti zadatak uspješno. Ako ne zna, neće uspjeti. Razumije se, za to je uvijek potrebna volja, hrabrost i upornost.

Obuka diverzantske grupe MPO-a tih je dana bila organizirana od strane Gromovnika, koji je lično predavao neke teme. Kurs je organiziran u s. Velikom Prokopu, a diverzanti su imali bazu u tzv. Ferenčića klijeti, koja se nalazila na uzvišenju zapadno od V. Prokopa u rejonu tt. 257. Veći dio obuke izveden je u tom rejonu, a praktični dio na šumsko-industrijskoj pruzi ispred s. V. Prokop, koja nije radila poslije našeg napada na Garešnički Brestovac. Pored Hariša nastavnici su bili Mirko Palčić, Bora Miličević a pomagao je i Joco Pribičević. Naziv »nastavnici« nije upotrijebljen u klasičnom smislu, već u smislu prenošenja teoretskoga i praktičnog znanja. Kurs je trajao oko 15 dana. Gromovnik nije ostao do kraja kursa, već je s Borom Miličevićem otišao u Slavoniju da i tamo organizira diverzantski kurs i diverzantsku jedinicu.

Iako je ova diverzantska grupa-vod bila u mnogome odvojena (zasebna aktivnost, ishrana), potrebno je podvući stav da je u sastavu MPO-a kao njegova specijalna jedinica kojom u općem smislu rukovodi štab Moslavačkoga partizanskog odreda, uz učešće partijskih rukovodstava u Moslavini, Stručno, tada i kasnije, bila je pod rukovodstvom Ivana Hariša, odnosno Štaba II OZ. Dakle, diverzantske jedinice dio su partizanskih odreda, brigada, divizija i korpusa stalno pod komandom štabova od PO do GŠH te partijskih rukovodstava od KK KPH do CK, preko vojnih rukovodstava, ponekad i neposredno u pojedinim situacijama. Nakon formiranja ove diverzantske grupe u sastavu MPO-a, Ivan Hariš »Gromovnik« formirao je i drugu diverzantsku grupu iz-

među Save i Drave, u Slavoniji, za čijeg je rukovodioca postavio Boru Miličevića. U prvo je vrijeme neposredno rukovođenje u stručnom pogledu moslavačkom diverzantskom grupom Hariš povjerio Bori Miličeviću, tako da su komandiri diverzantske grupe slali svoje izvještaje jedno vrijeme u Slavoniju i Harišu istovremeno.

Tko su prvi diverzantski rukovodioci u Moslavini i sjeverozapadnoj Hrvatskoj u sastavu diverzantske grupe formirane u Moslavini? Evo samo nekih podataka o tome:

ŠANTEK MATO »CRNI«, rodom iz Ivanić-Grada, član KP prije rata, radnik, Hrvat, borac od 1941, prvi komandir diverzantske grupe, umro poslije rata.

MATO SANTEK—CRNI prvi komandir diver, grupe

SVETLIČIĆ IVAN »ORSI«, rodom iz ₛela G. Šarampov kod Ivanić-Grada, radnik Hrvat, član KP, prvi diverzant u Moslavini; u toku rata komesar diverzantske grupe, komandir diverzantske čete i komandant diverzantskog bataljona u II diverzantskom odredu, potpukovnik JNA u penziji.

P1LIPOVIĆ PERO, rodio se u s. Boboljusci, Drvar, preselio s roditeljima u selo V. Prokop kod Garešnice 1929, radnik, Srbin, otišao u partizane 1942. kao član Skoja, jedan od prvih diverzanata, desetar i komandir voda. Poginuo u kolovozu 1943. u selu Dišniku nesretnim slučajem. Pero je jedan od trojice braće Pilipovića koji su također

IVAN SVETLIČIĆ—ORSI prvi politički komesar DG, kasnije K-R DC, zamjenik i K-t 2. DB 2. diver, odreda

bili u partizanima. Otac Toclor član je mjesnog NOO-a u selu V. Prokop potkraj 1941, dakle, partizanska porodica. Pero je primljen u SKOJ travnza .1942. Toga atletski razvijenog i lijepog mladića krasila je odlučnost. Kao mlad komunista bio je izrazito discipliniran i aktivan. Skromanost, ozbiljnost i drugarstvo bile su osobine toga vrsnog diverzanta koji je poginuo nesretnim slučajem (neki drug je nespretnošću aktivirao upaljač u kući Pere Popovića u Dišniku gdje je bila baza diverzanata). Poginuo je na dužnosti komandira diverzantskog voda. Pero je sahranjen na mjesnom groblju u V. Prokopu, blizu mjesta gdje je učio abecedu diverzantskog posla. Za godinu dana borbe i akcija u diverzanskoj jedinici MPO-a dao je velik doprinos i nanio neprijatelju mnogo gubitaka. U tom vremenu primljen je u KP.

Neka tih nekoliko redaka otmu od zaborava jednog od prvih diverzanata Moslavine i šire, prvoga poginulog komandira diverzantskog vocla.

Rad diverzantskog kursa u rejonu sela V. Prokop bio je intenzivan. Radilo se čitav dan. Usred sela V. Prokop tamo gdje blaga kosa podiže put kao grba kod deve, kuća Emila Jakšića uzdizala se iznad drugih. (Emil Jakšić otišao je u partizane 1942. pa je njegova kuća s dvorištem i voćnjakom često bila baza partizanskih jedinica; tu je Ivan Hariš izvodio obuku diverzanata). Jednog dana,- iza kuće u ovećem voćnjaku bila je četa partizana na odmoru. Ali tu su i diverzanti, slušaju objašnjenja Ivana Hariša o nagaznoj antimagnetnoj mini i gledaju kako se njome rukuje. Hariš, inače šutljiv, s malo riječi objašnjava kako se

PERO PILIPOVIĆ prvi desetar i vodnik u 3-ćoj DG DC.

izrađuju te mine i kako se njima rukuje. Povuče iz lule dim pa dalje objašnjava. Nosi torbicu na lijevoj strani, na desnoj mu niz bedro visi dugi »mauzer« u drvenoj futroli. Većina boraca nije vidjela takav pištolj te jedan reče (ZG): Daj, Ilija, da vidimo kako taj pištolj izgleda«. Hariš šuti; kad borac ponovi zahtjev. Hariš ga samo pogleda i nastavi objašnjavati postavljanje mina. Međutim, radoznali mladi partizani navalili, hoće viidjeti »mauzer«. Postaše dosadni. Hariš se okrene grupi i reče najbližem: «Bum vam ga dal po riti, pak bute vidli kak izgleda«. Nakon toga nasta glasan smijeh koji primiri nestašne mladiće.

OKLOPNI VLAK »MRTVAČKA GLAVA«

Nekoliko dana nakon početka obuke izvršene su pripreme za novu diverzantsku akciju. Odlučeno je da se postavi mina na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd u visini sela Volodera te da MPO, odnosno bataljon pod komandom Mije Bobetka i Surog, izvrši napad na vlak kad mina eksplodira.

Poslije podne 28. 8. izvršen je marš pravcem Crkvište — s. P. Kutinica — s. Srpsko Selište — s. Mikleuška — s. Voloder. Ispred bata-

ljona nalaze se diverzanti koji su za dana s grebena kose Paklenice iz rejona Mali Borik (kota 202) izvršili osmatranje cesta i pruge. Pao je mrak, stigao je i bataljon.

U rejonu kote 202 izvršen je dogovor da diverzanti najprije miniraju prugu, zatim da se povuku prema Kostreni, da iz Pavlovičke šume osmatraju kada će naletjeti vlak, a potom da produže u Kostrenu. Očekivan je transportni vlak pa je 1. moslavački bataljon imao zadatak da priđe pruzi, i kad mina eksplodira da izvrši napad i zaplijeni ili uništi materijal. Vlak je trebalo da naiđe oko pola noći.

Na miniranje pruge krenula je grupa diverzanata s Ivanom Harišem, Mirkom Palčićem, Borom Miličevićem u kojoj su bili s Jocom Pribičevićem i borci iz diverzantske grupe MPO-a. Ostali diverzanti ostali su s bataljonom pod komandom Mate Šanteka »Crnog«. Nije išla cijela DG na miniranje iz nekoliko razloga: nisu bili obučeni za diverziju; bilo ih je mnogo (minu postavlja grupa od 3 — 5, odnosno 5 — 7 najviše i to kad se sama osigurava), Većina diverzanata išla je s bataljonom da vidi diverziju, da se na taj način obučava.

Grupa s Harišem stigla je na prugu bez većih teškoća i postavila minu u blizini poljskog puta koji preko pruge vodi od Volodera za Osekovo. Poslije toga grupa je krenula za Kostrenu na vezu kod Babića.

Bataljon je sačekao kasnu noć, zatim je u četnim kolonama izbio oko 23,30 pred prugu. Čini se da su taj pokret bataljona uočile domaći ustaše i njihovi doušnici pa je redovan teretno-putnički vlak zadržan u Popovači. Ustaše su, po svemu sudeći, obavijestili komandanta oklopnog vlaka »Mrtvačka glava« u Popovači da prema pruzi idu partizani.

Gluho je doba noći. Borci MPO-a zalegli i osmatraju horizont koji se graniči nasipom pruge. Tišina. Čuje se samo šum poljskog miša. Komandiri obilaze stroj, provjeravaju da li je sve u redu, zatim i oni zalegnu i čekaju. Ponoć je davno prošla, a vlaka nema, pa nema. Naređeno je čekati do 02 sata.

Bližio se 01 sat, kad eto ti čuje se tutanj, a potom se vide i slaba svjetla. »Ide«, rekoše krilni boroi, »ali zašto se bolje ne čuje?« (Oklopni vlak je mala kompozicija od 2 do 3 vagona koji ide lagano sa smanjenim farovima). Najednom nešto sijevnu, zatim se prolomi eksplozija pod vlakom. Četa koja bijaše bliže otvori vatru, onako bez gađanja. Ali za minut, dva osu neprijatelj vatru iz oklopnog vlaka po bataljonu. Počne povlačenje partizana. Lakim oružjem ne napada se oklopni vlak. Komandant oklopnog vlaka 291/8 naredio je vatru po uočenim partizanima.

Tako je njemački oklopni vlak »Mrtvačka glava« u 0,55 sati, 28. 8. na 32. km između sela Volodera i Gračenice naišao na minu. Oštećena je lokomotiva i jedan oklopni vagon, dok je drugi ostao čitav. Komandant vlaka naredio je potčinjenima da otvore vatru iz svih oružja i oruđa. Paljba mitraljeza, posebno PA topova, parala je tišinu ljetne noći, a snopovi svijetlećih zrna šarali su svojim putanjama ravnicu oko pruge s obje strane.

Komandant Moslavačkog bataljona Mijo Bobetko, uočivši da je to oklopni vlak, glasno opsova: »Uh, pa to je pancer. vrag mu mater«, zatim naredi da se jedinica povuče.

Šteta na pruzi iznosila je 24.950 kuna, prema podacima željeznice NDH. Kolika je šteta bila na oklopnom vlaku nema podataka, ali je sigurno bila znatna, najvjerojatnije oko 150.000 kuna. Njemačka posada imala je nekoliko ranjenih vojnika.

U kratkom vremenu izvršeno je nekoliko uspješnih diverzija na glavnoj željezničkoj prugi Zagreb — Beograd, na dionici Ivanić-Grad —- Kutina, odnosno Banova Jaruga. Bio je to jasno najavljen početak diverzija na toj magistrali. Fašisti neće imati mira dok ne budu istjerani iz naše zemlje. Od tada množit će se diverzanti, njihova odjeljenja, vodovi i čete do bataljona i diverzantskog odreda jačeg sastava. Borbe će biti teške, ginut će se, borit će se uporno, žestoko, bez milosti, hrabro, drsko i lukavo, kako kada i kako gdje, ali uspješno i sve jače.

ODE I PANCER »TIGAR«

Pošto je miniran njemački oklopni vlak »Mrtvačka glava« kod Volodera, slična je sudbina zadesila i oklopni vlak »Tigrovu glavu«, »Tigar Pancer« koci Siska u rejonu Caprag — Blinski Kut.

Ivan Hariš, Boro Miličević i Joco Pribičević produžili su marš s grupom rukovodilaca koja je išla za Glavni štab Hrvatske iz Slavonije. Po prijelasku Save grupa je produžila dalje, a Boro i Joco s Ivanom Altićem, članom KK KPH Sisak, pošli su na prugu da je miniraju. Noću, 30. 8. 1942. između ž. stanica Caprag i Blinski Kut, u rejonu š. Pi.škornjač, postavljena je mina.

Za izvršenje diverzije nije bilo posebnog osiguranja; na pruzi su bili samo Boro, Joco i Altić. Preplivali su Savu na unutrašnjim autogumama. Grupu je vodio Altić jer je bolje poznavao teren od diverzanata. Noć je bila osrednje vidljivosti, ali topla. Prijelaz preko rijeke i pokret prema pruzi tekli su bez problema. Eksploziv je bio zaštićen od vode.

Izbor mjesta miniranja bio je u rejonu šume Piskornjač, koju je presjecala pruga, pa je prilaz bio veoma pogodan. Šuma je bila duboka više od 2 kilometra, a prema Savi oko 1,3 km, što je omogućavalo lakše povlačenje.

Stigavši na prugu, osiguranje je izvršio Altić, a Boro i Joco postavljali su minu. Trebalo je raditi brzo. Svakog časa mogla je naići neprijateljska patrola ili vlak, pa eto ti problema. Kada je miniranje bilo završeno dogovoriše se da čekaju nailazak vlaka, pa će se tek onda povući. No, da ne bi bili u neizvjesnosti, Altić predloži da se popne na hrast i osmatra nailazak vlaka. Altić bijaše pun snage, atletski građen, pa se bez mnogo problema popeo na osamljen hrast u blizini pruge, nedaleko od mjesta miniranja. Nakon dužeg vremena Ivo opazi vlak. Ne čuje se odviše, tiho se kreće. Ivo dade signal da ide neprijatelj. Boro i Joco otpočnu se povlačiti, računajući da će Altić sići s hrasta i poći za njima prema Savi.

Ali nije bilo tako.

Neprijateljski vlak nije bio ni teretni ni putnički, već oklopni, »Tigrova glava«, koji je sa svega 4 — 5 vagona s lokomotivom i tenderom išao lagano i nije izazivao veliku buku. Brzo je stigao i odmah naišao na minu. Snažna eksplozija izbacila je vlak, srušila prugu, oštetila lokomotivu i jedan ili dva vagona. Njemačka posada odmah je otvorila vatru iz mitraljeza i topova te je Altić morao ostati na drvetu. Nijemci su pošli u pretres okolice, užeg prostora oko vlaka. Altić je sačekao rano jutro kada su fašisti prestali pucati, tek je tada sišao s hrasta i krenuo prema Savi, na vezu kod suradnika NOP-a.

Za to vrijeme Boro i Joco već su preplivali rijeku i našli se u selu Topolovcu kod naših simpatizera, gdje su i predanih.

Tako je miniran i drugi njemački oklopni vlak sa zvučnim imenom »Tigar«. Situacija se za neprijatelja znatno pogoršala. Nema više sigurnog kretanja ni oklopnim vlakovima.

Dok stari diverzanti Boro i Joco s Ivanom Harišem, ili bez njega, izvode ove diverzije, dotle su moslavački diverzanti završili kurs i otpočeli akcijama. Komesar Ivan Svetličić »Orsi« učestvovao je u više diverzija i položio ispit zrelosti, tako da je mogao samostalno djelovati.

Osim što su moslavački diverzanti učestvovali u akciji kod Volodera 28. 8. kao promatrači, jedna grupa postavila je minu na pruzi kod Prečeča 31. 8. 1942. Nažalost, neprijateljska patrola otkrila ju je i uklonila. Diverzantima je bilo žao kada su čuli da se nije aktivirala. Ništa, uspjet će slijedeći put!

U toku rujna moslavačka diverzantska grupa izvršila je više rušenja na prugama, uništila je neke objekte, crpke, skretnice i ostalo, srušila nekoliko mostova itd. U operaciji na Gojilu diverzanti su imali poseban zadatak.

GORE IZVORI NAFTE GOJILO

U gojilskoj operaciji, koju uvjetno tako nazivamo jer nije akcija, borba ili samo napad na jedno naseljeno mjesto. Bila je to manja operacija velikoga vojno-političkog značenja, najveća do tog vremena u sjevernoj Hrvatskoj. U operaciji su učestvovali MPO jačine 1 partizanskog, bataljona, I slavonski partizanski odred sa 2 bataljona, Banijski partizanski odred sa 3 bataljona (1, 3. i 5), te proleterska četa Nikole Demonje i dijelovi Proleterskog bosanskog bataljona »Zdravko Čelar«. To je udarna grupa bataljona koja je čitav mjesec djelovala u sjevernoj Hrvatskoj, postigavši izvanredne uspjehe (Gojilo, V. Mlinska, Grubišno Polje, Pitomača, rudnici ugljena na Bilo-gori, napad na čuveno ustaško uporište u Španovici itd.).

Kada je oko 8 sati 6. 9. 1942. neprijatelj likvidiran i jako neprijateljsko uporište Gojilo je palo[9]), u akciji su stupili i diverzanti. Još se

9) Poginulo je oko 70 neprijateljskih vojnika, od čega većina Nijemaca, zarobljeno je 120 domobrana, zaplijenjeno 120 pušaka, dva puškomitraljeza, jedan laki mitraljez, 6 automata, oko 100 ručnih bombi i više od 10.000 metaka, te mnogo opreme i materijala.

vodila žestoka borba, a kiša tanadi padala je po kosama Gojila, počelo je rušenje tornjava, uređaja s pumpama i ostalih instalacija. Čule su se komande »požuri«, »minirajte toranj«, »zapalite«, itd. Na jednoj od glavnih bušotina nafte uslijedila je eksplozija, tlo je podrhtavalo, plamen se dizao u visinu više stotina metara, a stupovi dima, u vidu divovskih vodoskoka, pretvarali su se na 1000 m u male oblake. Toga 6. rujna 1942, za sunčanoga i toplog dana, vidjeli su se požari s dimom do Siska, Zagreba, Bjelovara i dalje. Čitavi su krajevi gledali kako gori Gojilo. Bio je to pravi vatromet, ratni spektakl kojim su partizani uništili najvažnije izvore nafte u Jugoslaviji. Fašistima će dugo vremena nedostajati 150 do 200 tona nafte dnevno, kolika je bilo proizvodnja.

SAMI NA MOSLAVAČKOJ GORI

Po završetku gojilske operacije, grupa bataljona pod komandom Bogdana Crnobrnje »Tolje« krenula je na marš-manevar prema Bilogori i Podravini, zatim u centralni dio Slavonije prema Bucju i španovici. Moslavački partizanski odred, osim jednog voda, krenuo je u sastavu grupe bataljona pa je Moslavačka gora ostala gotovo prazna, bez partizana. Vod koji je ostao u rejonu sela V. Prokop i čuvao ranjenike potkraj rujna također je otišao u Slavoniju prateći ranjene borce. Od jedinica, na Moslavačkoj gori ostao je samo diverzantski vod, odnosno diverzantska grupa, koja je pored priprema za akcije igrala i ulogu malog partizanskog odreda, istovremeno osiguravajući slobodnu teritoriju Moslavine i djelujući na političkom polju. To valja istaknuti jer su diverzanti partizani, borci za slobodu, aktivni politički i društveni radnici. Komandiri i komesari diverzantskih jedinica radili su slično kao i njihovi drugovi iz partizanskih vodova i četa. Da bi se neprijatelj doveo u zabludu, veći broj udarnih grupa na području Moslavine izvršavao je razne zadatke, zasjede, prepade, likvidaciju neprijateljskih špijuna i aktivista, razoružavao je neprijateljske vojnike na odsustvu, palio objekte, npr. školske zgrade u koje se namjeravao useliti neprijatelj (školu u Oštrom Zidu).

U takvoj aktivnosti prošli su rujan i prvi dani listopada. MPO se još uvijek nalazio u Slavoniji, gdje je napokon formiran Štab MPO-a, a od jedinica 1. bataljona te dolaskom novih boraca formiran je i 2-gi bataljon te prištapski dijelovi.

VOLODER — PRVA SAMOSTALNA DIVERZIJA

Komandir i komesar diverzantske grupe Šantek i Svetličić izvršili su sve pripreme za diverziju na glavnoj pruzi. U dogovoru sa sekretarom KK KPH Garešnica Valentom Boltom »Zelenkom« te sekretarom KK KPH Kutina Ivanom Frgecom »Pilotom«, odlučeno je da se minira pruga u cilju rušenja vlaka u rejonu Volodera Pored osnovnog cilja da se sruši neprijateljski vlak, prekine saobraćaj i nanesu gubici, bilo je važno da se narod uvjeri u partizanske akcije, a pripadnici NOP-a, članovi Skoja, narodnih odbora i drugih da to koriste u svom radu na objašnjavanju ciljeva NOB-a.

Poslije podne 9. 10. 1942. bilo je živo u bazi[10]) diverzantske grupe Moslavačkog odreda u selu Velikom Prokopu. Iako je prethodnih dana sve dogovoreno i pripremljeno, komandir Matek i komesar Orsi još jednom sve provjeravaju: eksploziv, tijelo mine, upaljač, detonator, baterije i ostalo. Održan je i kraći sastanak voda na kome je objašnjeno da se ide na prugu. Cilj: dići neprijateljski vlak, skrenuti pažnju na sebe. Borcima je naglašeno da vode računa o pravilnosti rada prilikom miniranja, o disciplini i točnosti izvršenja svih zadataka. Izvršen je raspored po grupama tado da grupa jedan vrši miniranje, grupa dva i tri osiguranje s desne i lijeve strane. Grupu jedan sačinjavali su komandir, komesar i dva borca. Iako takav raspored nije vojnički dat u vidu zapovijesti, saopćen je na sastanku. Bila je praksa, da se jedinici saopći glavni zadatak, cilj i osnovni pravci i rejoni. To je bilo pravilno i korisno jer je na taj način izvršena vojno-stručna i politička priprema boraca i jedinica. Na kraju je komesar Orsi naglasio obavezu da ranjeni ili poginuli drug ne smije biti ostavljen neprijatelju. Borci su upoznati s mogućnošću da diverzantska grupa može naići i na zasjedu i slično, ali da je njen glavni zadatak na pruzi.

U međusobnim razgovorima borci su komentirali predstojeću akciju. »Moramo uspjeti«, rekao je Pero Pilipović svojima iz desetine koja je nosila eksploziv i minu. »Pazite, drugovi, miner samo jednom pogriješi u životu«, rekao je Pero Mašić, onako omalen i okretan. Uvijek se voli našaliti. Ovaj put bila je to ozbiljna upadica, ali i mudrost koju je dobro zapamtio svaki diverzant. Najmanja nepažnja plaćala se glavom.

Oko 15 sati krenula je omanja kolona partizanskih diverzanata iz sela V. Prokopa na svoj prvi i veći samostalni zadatak. Na čelu kolone Pero Pilipović, iza njega komandir Šantek pa ostali. Za dvadesetak minuta kolona stiže do sela M. Prokopa, zatim produži preko udolja Torina u selo Kraiška i Paurska Kutinica. Oko 19 sati diverzantska grupa stiže u selo Mikleušku. Komandir dade odmor i zajedno s Pilipovićem ode do Đoke Vujnovića, jednog od naših dobrih suradnika i aktivista, da organizira večeru i raspita se za situaciju na pruzi u Voloderu. Nakon kratkog dogovora vod diverzanata bio je raspoređen u nekoliko kuća na večeru. Zna se u čije kuće treba rasporediti partizane. U to vrijeme o tome se vodilo računa. Načelno, partizani su bili na hrani i odmoru kod naših suradnika i simpatizera koji su ih voljeli. Ljudi su bili ponosni što pomažu partizane.

Za vrijeme večere komandir i komesar dogovore se s Dokom Vujnovićem da ih dalje vode on i Bodulović jer su znali svaku stopu terena oko Volodera i preko pruge, svaku stazu i svakog čovjeka.

U prvi sumrak prikupila se diverzantska grupa i u koloni jedan po jedan izgubila se kroz voćnjak prema zapadu, u pravcu Volodera. Diverzanti su izbjegli centar sela. Kad su izbili na greben Paklenice skrenuli su južnije, na poljski put Mikleuška — Voloder, koji ima nekoliko

10) Pod pojmom baza razumijeva se kuća, mjesto, rejon gdje se **diverzanti odmaraju, hrane i slično. To nije ukopavanje u zemlju, nego boravak u objektu ili na zemljištu.**

ostrih uspona i padova. Mrak je, kolona ne žuri, ima vremena, a treba da se dobro smrači i da se seljaci s polja i vinograda vrate svojim kućama.

Moglo je biti oko 22 sata kada diverzantska grupa stiže u rejon Borik, odakle se vidi Voloder i selo Krivaj. U Volodеru žmirka ono malo uličnih sijalica. »Odmor«, naredi Mato Šantek. Partizani sjednu na hladnu zemlju, neki legnu da ispruže kičmu, osobito oni koji su nosili eksploziv. Nakon pola sata diverzantska grupa krenu dalje niz kosu koja se blago spuštala prema glavnoj cesti Zagreb — Beograd. »Tišina, drži vezu«, čulo se s vremena na vrijeme. Kad Doko Vujnović i komandir Šantek na čelu stignu blizu ceste, Šantek zaustavi kolonu i naredi da čeka. S Dokom i kurirom ode u izviđanje ceste. Priđu joj lijevo od puta kojim idu i tu ostanu desetak minuta. Sve je mirno, nigdje nikoga. »Vrati se i dovedi ih ovamo« naredi komandir kuriru. Ovaj ode hitro kao zec. Diverzantska grupa prijeđe cestu uz malo osiguranje. Zatim prođe malim udoljem poljskog potoka prošaranim živicom i grmIjem. To je noćno maskiranje jer nema horizonta kolone. Ostatak puta do pruge grupa prijeđe brzo i bez teškoća. Oko 23 sata stiže 50 — 70 metara od pruge. Čitava kolona zaleže na mjestu gdje se zatekla. Svi diverzanti osmatraju prugu i razmišljaju. Većini je to prva prava akcija u kojoj treba dići u zrak neprijateljski vlak. Važno je postaviti minu, zatim čekati. Možda ne naiđe vlak, ili neprijatelj otkrije .minu. No, bit će veselo, pomisli borac Pero Popović iz Dišnika. »Kreči«, začuje se šapat komandira desetine Pere Pilipovića. Razmišljanja se prekidaju i borci, malo pognuti, krenu prema pruzi.

Postavljanje mine pripremaju desetar Piiipović i borac Popović, potom komandir grupe Mato Šantek »Crni« naredi da se grupa jedan povuče. Poslije toga Matek i Orsi naoružaju minu i ukopčaju nagazni uređaj za aktiviranje. Zadatak je bio izvršen, grupa se lagano povlačila natrag prema Malom Boriku. Povratak je protekao u redu osim što je komandir ukorio dva borca koji su zapalili cigarete. Moglo je biti oko 01,00 sati kada je čitava diverzantska grupa stigla u rejon kote 202 Mali Borik. Odmor je dobrodošao svima da se malo opuste, ali čekanje da naiđe neprijateljski vlak sve je više zaokupljalo pažnju diverzanata. Komandir Mato Šantek naredi da se postavi straža i dva osmatrača, a ostali da se odmaraju. Međutim, nitko nije zaspao ni drijemao, svi su bili osmatrači. Vrijeme je sporo odmicalo, noć je tiha, ali hladna jer je i visina zemljišnog objekta Mali Borik utjecala na to, kao i jugozapadni vjetar umjerene jačine koji je duvao u talasima.

Prođe sat i više, a vlaka nema. Neki su borci već nestrpljivi te pitaju komandira i komesara hoće li uopće stići. »Bu došel«, odgovori komesar Ivan Svetličić »Orsi«. Satove imaju svi, ali se kazaljke ne vide. Matekov ima svijetleći brojčanik pa ga borci propituju koliko je sati.

Moglo je biti blizu 02,50 sati, kada se najprije začuje tutanj, a zatim se pojave i svjetla. »Eno ga, majku mu, ide«, reče borac SP. »Ćuti«, reče netko. Svi se pretvore u uho i oko. Hoće li mina eksplodirati? Borci odbrojavaju sekunde.

Dok diverzanti očekuju da vlak naiđe na minu, strojovođa vlaka broj 161, Milan Pavelić, pojačavši paru pita pomoćnika Ivana Košića

koji je osmatrao prugu vidi li što sumnjivo. »Sve je u redu«, odgovori Košić. Ložač Mate Jakovljević odloži lopatu pošto je napunio ložište ugljenom. Odjednom sijevnu munja, zatim odjekne nešto strašno. Lokomotiva se podiže i poleti niz blagi nasip. »Izgibosmo«, jeknu Pavelić i izgubi svijest jer ga nešto lupi u glavu (to je on udario glavom u kabinu). Lete vagoni jedan za drugim, ispadaju sa šina i klize niz nasip, lome se i udaraju jedan u drugoga. Sve to gledaju i slušaju diverzanti i vesele se jer su uspjeli. »Kaj sam vam rekel, došel je«, glasno će komesar »Orsi«.

Komandir Šantek naredi pokret za s. Mikleušku, gdje je diverzantska grupa ostala sutradan na odmoru i radi toga da prikupi podatke o učinku svoje akcije.

Prema podacima neprijatelja, vlak br. 161 naišao je na minu u 02,55 sati. Iskliznula je lokomotiva broj 20—120 i vagoni 82265, 270679, 251743, 250745, 131522, 20779, 28048, 152469, 205778 i 770529. Šteta na pruzi, lokomotivi i vagonima te TT stupovima iznosila je 1,897.600 kuna. Neprijatelj je imao više mrtvih i ranjenih. Ranjeni su strojovođe Milan Pavelić, pomoćnik strojovođe Ivan Košić i ložač Mate Jakovljević.

Bila je to prva veća i uspješna diverzija diverzantske grupe MPO-a, koja je djelovala samostalno, što je značilo da je položila ispit zrelosti. Za neprijatelja, koji tada nije znao što se sve kuha u Moslavačkoj gori i oko glavne željezničke pruge Zagreb — Beograd, bio je to novi protivnik, koji će mu do kraja NOR-a stalno zagorčavati život. Letjet će u zrak vlakovi, pruge, mostovi, kamioni i vojnici kad naiđu na pp i druge mine.

Vijest o uspjehu diverzanata širila se Moslavinom našim propagandnim kanalima i »narodnim telefonom«. Širio se strah u redovima neprijatelja. Ustaški logornik za kotar Kutinu, Andrinek, inače lični Pavelićev poznanik prije rata, ljutio se na oružnike u Popovaći i Kutini, te na svoje tabornike i ustaše koji nisu znali otkriti »te crvene bandite«. Zahtijevao je od komandanata i komandira jedinica u Kutini i Popovači da pojačaju djelatnost, osiguraju prugu, postavljaju zasjede, da upadaju u sela i hapse partizanske simpatizere. Taj fašistički zločinac naredio je čitav niz mjera i radnji u cilju zaštite pruge i ustaške vlasti. Osim toga zahtijevao je od viših organa i vojnih komandi bolju zaštitu. Toga dana taj Pavelićev sluga išao je na lice mjesta, zatim u Popovaču gdje je intervenirao kod komandanta 1. gorske divizije pukovnika Gustovića.

Zanimljivo je napomenuti da je 1. gorska divizija upravo pristigla s Banije i Kozare na prostor Moslavine i zapadne Slavonije sa svojim 1. i 4. gorskim zdrugom. Diverzija grupe diverzanata MPO-a izvršena u rejonu sela Voloder, izvedena je u rasporedu jedinica 1. gorske divizije, što je bilo posebno važno.

Pukovnik Gustović,komandant Prve gorske divizije, dovodeći diviziju na novu operativnu prostoriju, kao dobar Pavelićev komandant odlučio je »pročešljati« prostor između rijeka Save, Ilove i Česme, i očistiti svoju operativnu zonu od partizana. Stjecajem okolnosti diverzantska akcija učvrstila je gospodina ustaškog pukovnika Gustovića u uvjerenju da je MPO u centralnom dijelu Moslavačke gore. Zato je na-

redio komandantu 1. gorskog zdruga da »pročisti« Lonjsko polje, a potom da metodički pročešlja sve kose koje vode grebenu Moslavačke gore. Za to će vrijeme komandant 4. gorskog zdruga, poslije čišćenja istočne Bilo-gore, obuhvatiti s istočne strane Moslavačku goru. Cilj operacije: snage MPO-a okružiti i uništiti. Računao je Gustović, koristeći svoja iskustva s Kozare, da će naprosto udaviti taj relativno mali partizanski odred, razbiti NOP i smiriti područje nadomak Zagrebu, što mu je i sam poglavnik naglasio kao zadatak na prijemu povodom uspjeha njegove divizije u ofanzivi na Kozaru.

Međutim, tih dana na Moslavačkoj gori i u Moslavini nije bilo MPO-a. Ostale su samo diverzantska i udarne grupe te organizacije NOP-a. MPO se nalazio u Slavoniji, točnije: u rejonu sela Zaile, Gornji i Donji Borki i sela Bijela, gdje su formirani bataljoni, partizanski odredi i 7. banijska te 12. slavonska brigada. Ipak se dogodilo da je Moslavački odred 16. .10. bio u Moslavačkoj gori jer je izvršen napad na kotarsko mjesto Čazmu 15. 10, tako da se kompletan MPO 16. 10. sa dva partizanska bataljona, našao u rejonu Crkvište, V. i Mali Prokop, vodeći borbu u okruženju čitav clan. Noću 16/17. i u toku .17. 10. Odred se izvukao u istočni dio Bilo-gore, a komandant 1. gorske divizije ostao je praznih ruku.

Spomenuli smo 1. gorsku diviziju jer će diverzantska grupa Moslavačkog odreda, poslije četa, pa diverzantski bataljon i treći diverzantski odred, stalno voditi borbu s jedinicama ove divizije i njenih gorskih zdrugova, kako na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, tako i na prugama Banova Jaruga — Daruvar — Bjelovar, odnosno Garešnica — Hercegovac — Grđevac — Bjelovar. Diverzanti će se tući s jedinicama 1. gorske divizije oko praga i cesta sve do kraja rata.

MOŽE I BEZ EKSPLOZIVA

Zagorski partizani, s onima koji su došli s Izidorom Strokom na Kalnik, odlučili su da izvrše akciju na pruzi Zagreb — Varaždin. Član ovi OK KPH i KK KPH Krapina, pomoću članova KP i simpatizera, prikupili su podatke o situaciji na pruzi, o vlakovima, osiguranju i tehničkim pitanjima. Neprijatelj je bio iznenađen aktivnošću partizana u Zagorju i na Kalniku. Nakon razbijanja dijelova Kalničlcoga partizanskog odreda u proljeće 1942. i pogibije Lajnera, Pavelićevi komandanti, posebno veliki župani Velike Župe Zagorje i Prigorje, Stjepan Uroić i dr Lemešić, ocijenili su da na tom prostoru neće doći do jačeg razvoja NOP-a.

Međutim, GŠH sprovodeći u djelo direktive Vrhovnog štaba i strategiju oružane borbe poduzima potrebne mjere za razvoj NOB-a i na širem prostora Hrvatskog zagorja, Kalnika, Bilo-gore, Moslavine i Zagreba, preciznije: na području 2. operativne zone. U tom cilju upućena je Proleterska četa pod komandom Izidora Štroka preko Žumberka i Hrvatskog zagorja na Kalnik da bi ojačala Kalnički partizanski odred i NOP. Početkom listopada, u Bijeloj kod Daruvara, formiran je Štab Kalničkoga partizanskog odreda, 1. i 2. bataljon s iskusnim kadrom i dijelom boraca i rukovodilaca iz Banijske proleterske čete na čelu s Nikolom Demonjom i Matom Jerkovićem. Mate Jerković postavljen je

za komandanta Kalničkog partizanskog odreda, Joža Horvat za komesara, a Demonja za K-ta bataljona. Te mjere bitno su utjecale na brži razvoj i borbenu vrijednost jedinica Kalničkoga partizanskog odreda, koji je upravo u jesen 1942. razvio živu aktivnost u svojim rejonima djelovanja. Takva aktivnost, s radom KPH i organizacija NOP-a dala je velike rezultate. Aktivnost na prugama bila je naglašena i veoma uspješna. U svemu tome, utjecaj Štaba 2. operativne zone bio je sve veći. Evo nekoliko elemenata o tome:

— Operativni prostor 2. operativne zone bio je kao zemljišna prostorija 1941. i 1942. veoma velik i izrazito heterogen. Žumberačka gora ili Gorjanci golem su i karakterističan objekt koji je sačinjavao cjelinu. Ravnica između Kupe i Save s pobrđem Vukomeričkih gorica činila je posebnu cjelinu s obzirom na komunikativnost, naseljenost, blizinu Karlovca, Siska i posebno Zagreba.

Sjeverni znatno veći dio zone odvajala je rijeka Sava tako da je, grubo uzeto, jedna trećina zone južno, a dvije sjeverno i sjeveroistočno od te naše najveće rijeke.

Zagrebačka gora, Ivanščica i Kalnik predstavljah su poseban dio zone kao grupa planina koje, opet, svaka za sebe čine poseban dio sa svojim karakteristikama.

Bilo-gora, koja se proteže općim pravcem sjeverozapad — jugoistok, izdužila se, što bi narod rekao, kao kobasica čitavih 100 km, od toga oko 80 km u II OZ. S obzirom na sklop zemljišta, orografskotopografske karakteristike i ostalo i ona je na svoj način bila specifična i karakteristična za razvoj NOR-a.

Moslavačka gora, u jugoistočnom dijelu Zone, predstavljala je cjelinu za sebe, izrazito odvojenu u široj ravnici.

Zagreb, kao veliko naseljeno mjesto i grad s rijekom Savom na jugu i velikom gromandnom Zagrebačkom gorom na sjeveru, predstavljao je poseban problem i cjelinu.

Kada svemu tome dodamo komunikativnost, naseljenost i pokrivenost te shemu rasporeda okupatorskih i kvislinških jedinica, ustanova, organa vlasti i privrede, tek tada se može pobliže sagledati složenost uvjeta u kojima su se borile naše jedinice i diverzanti, u kojima je djelovala KP i sve naše organizacije NOP-a, posebno 1942. godine.

Valja dodati još i ovo:

— Zagreb je bio strategijski važan objekt za okupatora i ujedno centar NDH, glavni čvor komunikacija, posebno željezničkih.

— Varaždin, Koprivnica, Bjelovar, Banova Jaruga, Dugo Selo i još neke veće raskrsnice imale su veliko značenje za odvijanje saobraćaja.

— Preko prostorije koju je činila II OZ postojala je mreža važnih željezničkih pruga, bez kojih okupator nije mogao, kao ni Pavelićeva NDH. Osim magistralnih, Savske i Dravske, tu su veoma značajne rokadne komunikacije: Zagreb — Varaždin — Čakovec — Kotoriba — Nađ Kanjiža i dalje; Zagreb — Dugo Selo — Križevci — Koprivnica — Đekenješ i dalje; Zagreb — Križevci — Bjelovar i dalje te Garešnica Bjelovar — Daruvar i Veliki Grđevac — Bjelovar. Osim toga, bilo je

još nekih lokalnih pruga u Hrvatskom zagorju. Ukupno uzeto, u II OZ sjeverno od r. Save bilo je oko 1000 km pruga s oko dvije stotine željezničkih stanica, odnosno postaja s raznim uređajima, zgradama itd.

Dakle, postojalo je široko polje djelovanja naših jedinica i aktivnosti na prugama, a poslije i na cestama. Na tom istom prostoru neprijatelj je imao veoma jake snage, visoke komande i rukovodstva te koncentraciju industrije i privrednih poduzeća. Iz sheme rasporeda naših i neprijateljskih snaga vidi se da je ovome prostoru neprijatelj poklanjao posebnu pažnju. Zbog toga je faktor neprijatelj bio glavni element u ocjeni uvjeta i rezultata borbi naših jedinica i diverzantskih akcija. Činjenica je da je okupator s kvislinškim ustaško-domobranskim snagama već u drugoj polovini 1942. imao tu ojačani korpus snaga u prosjeku jačine 3 do 4 divizije, ili između 45 —- 50 tisuća vojnika. Kasnije, te snage bile su još jače, do dva i tri korpusa u završnim operacijama (1, 15, 69 AK[11]).

Može se pretpostaviti kakav je učinak imala akcija partizana u Hrvatskom zagorju 12. 10. 1942, kada je điverzantsko-sabotažnom akcijom iskliznuo vlak broj 921.

Evo kako se to dogodilo:

Zagorski partizani i suradnici NOP-a razvalili su dio pruge rastavljanjem šina na 20. kilometru i 939 metru između željezničkih stanica Zabok — Veliko Trgovište u toku noći 12. listopada 1942. Nakon mukotrpnog rada uspjeli su rastaviti šine i pripremiti iskliznuće vlaka. Znalo se i kojeg vlaka, jer su o tome prikupljeni podaci. S obzirom na to što se neprijatelj ovdje osjećao sigurnim, pruga nije posebno čuvana. Nadzirali su je čuvari željeznice samo danju od 05,00 do 18 sati.

Rano ujutro 12. 10. 1942. u 04,00 sati, vlak 921 krenuo je sa željezničke stanice Zabok — Krapinske Toplice sa oko 200 putnika. Na stanici je bilo veoma živo. Jutro je bilo lijepo za to doba godine, temperatura je bila 15 stupnjeva Celzija. Inače, noć je bila bez mjesečne, tamna, ali bez magle. Vlak je vozio osrednjom brzinom, 30 — 35 km na sat.

Kad je napunio ložište lokomotive ugljenom, ložač Alojz Prubersek odložio je lopatu, zagledao se niz prugu i rekao strojovođi Zvonimiru Gorupu: »Slabo se vidi«. »Sad će jutro. Ovdje nema partizana pa nam je lakše nego onima u Bosni i Lici«, odgovori mu Gorup. Zatim pogleda niz prugu. Lokomotiva dašće u ritmu, osrednjim usponom.

Odjednom se začuje tup udar pod lokomotivom, zatim uslijedi njihanje i lokomotiva broj 16—019 sjuri se niz nasip i prevrne na desnu stranu. Za lokomotivom se izvrne još pet kola: D 50255 i Cs 30633 iskliznula su i prevrnula se na desnu stranu nasipa, kao i lokomotiva, a kola Gg 69172 i Gg 69092 na lijevu stranu nasipa, kola Gg 69385 naskočila su na kola Gg 69092.

U prvi mah čula se lomljava željeza i drvenih dijelova vagona, zatim za tren samo pištanje pare iz prevrnute lokomotive. Minutu dvije

11) Armijski korpus.

nakon toga tišinu su narušili jauci ranjenih i dovikivanje živih putnika koji su se izvlačili iz razbijenih i prevrnutih kola. Dok je lokomotiva padala niz nasip i prevrtala se, ložač Alojz je poginuo a strojevođa Gorup bio je teško ranjen (umro je sutradan u bolnici). Poginuo je i domobran Vjekoslav Plećko. Ranjeno je 6 osoba, od kojih i vlakovođa Jakob Peternel sa službom u Zagrebu.

Prema izvještaju gosp. Vjekoslava Moslavca od 26. listopada 1942. broj 3256 o tome događaju, šteta je bila velika za ono vrijeme. Na lokomotivi je iznosila 400.000, na kolima 300.000, na pruzi 40.000, ukupno 740.000 kuna. Taj gospodin nadstojnik Prometnog ureda državnih željeznica NDH tražio je od pretpostavljenih vojsku za osiguranje i ove pruge, jer, eto, odmetnici ruše i u Zagorju gdje je do tada bilo mirno. Čini se da je još tada Moslavec imao nešto više vremena da napiše svoje »izvješće« o događaju od 12. 10. 1942, ali uskoro će prolaziti mjeseci da on to obradi, jer će partizani sve više rušiti pruge, vlakove i mostove, spaljivati željezničke stanice, pa neće imati vremena da istoga dana obradi događaje na pruzi.

Dakle, partizani su rušili vlakove i bez eksploziva s istim učinkom kao da je pruga minirana. To valja imati u vidu kao iskustvo iz NOR-a za eventualan budući rat, u kojem bi, uz učešće naroda, pruge bile sasvim porušene, a to znači da bi agresor morao svoj transport težišno imati na cestama, gdje bismo ga žestoko tukli.

UDES KOD DUGOG SELA

Dok je .1. gorska divizija okruživala Moslavačku goru u cilju opkoljavanja i uništenja Moslavačkog partizanskog odreda, noću 14/15. 10. 1942. zbila su se dva događaja: MPO je iz marša napao neprijatelja u kotarskom mjestu Čazmi, zarobio žandare i utaše te zaplijenio veliku količinu oružja i opreme bez vlastitih gubitaka; drugi, suradnici NOP-a izveli su u Dugom Selu na željezničkoj stanici »udes« koji je neprijatelju nanio velike gubitke i štetu.

Već su duže vremena aktivisti NOP-a, predvođeni članovima KPH, razmišljali o tome kako izazvati »udes«, sudar vlakova u rejonu željezničke stanice Dugo Selo koja je bila važan čvor i raskrsnica na glavnoj željezničkoj pruzi Zagreb — Beograd. Noću 14/15. listopada 1942. pružila se prilika našim aktivistima da izvedu takvu akciju. Od otpravnika vlakova komunisti su saznali da će kroz željezničku stanicu Dugo Selo proći njemački vojni vlak dok će na stanici biti redovni putnički vlak i nekoliko kompozicija teretnih vlakova. Odlučeno je da se skretnice pogrešno postave i njemački vojni vlak usmjeri na putnički.

Te noći na željezničkoj stanici Dugo Selo bilo je normalno stanje. Putnički vlak za Zagreb čekao je da prođe vojni vlak, koji je imao pravo prvenstva. U prometnom uredu činovnici su kao obično obavljali svoje poslove. Agenti UNS-a provjeravali su putnike i kontrolirali ustaške straže. Sve je bilo spremno za prolazak putničkog vlaka. Samo da prođe njemački vojni vlak! Prometnik MA izišao je ispred glavne zgrade da dočeka i isprati njemački vlak i da otpravi putnički. Ali šta se to događa!? Vojni vlak u punoj brzini ulazi u željezničku stanicu istim kolosijekom na kojem je stajao putnički vlak. Otpravnik se odmi-

če od pruge prema zgradi. Vlakovođa njemačkog vlaka pokušava zaustaviti kompoziciju, kočnice ciče, lete snopovi vatrenih iskara, ali uzalud, sudar je neminovan.

Strašan tresak i lomljava, kola iskaču i prevrću se zatim kratka tišina pa jauci. Čuju se oštre komande na njemačkom. Trče agenti UNS-a, ustaše iznenađeni. »Sabotaža«, viče agent PJ, »banda komunistička, to su oni učinili«. Stiže i patrola Nijemaca s automatima na gotovs, gone putnike. Sveopća gužva. Komandant njemačkog transporta hauptman Hans Schmit nakon kratke istrage naređuje hapšenje nekoliko činovnika. Jasno mu je da su udes izazvali pripadnici NOP-a. U grupi uhapšenih nalazi se i otpravnik vlakova Antun Matovinović, s crvenom kapom. Nijemac odluči da »nađe« krivca. Naredi da se izdvoji jedan činovnik i strijelja na licu mjesta. Unteroficir Jirgens bez pogovora odvodi malo dalje nesretnog činovnika i pokosi ga rafalom iz automata MP.

Rezultat diverzije: uništeno je desetak kola i dvije lokomotive, dva tendera i dvoja službena kola; mrtvih 25, ranjenih 27 vojnika i civila.

Bila je to izvanredno uspjela akcija naših obavještajnih organa. Umjesto diverzanata akciju su izveli aktivisti. To je bio oštar vid otpora okupatoru i izdajnicima.

Ovakvih akcija bilo je na svim prugama u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, osobito u Zagrebu i većim željezničkim stanicama, kao što su Banova Jaruga, Kutina i Varaždin. Time su dopunjavana diverzantsko-sabotažna djelovanja.

Budući da je težište na akcijama diverzantskih jedinica, ovaj slučaj iznijeli smo radi ilustracije djelatnosti na širem prostoru, kao sastavni dio cjeline. Naime, nijedna akcija nije izvedena bez neposredne suradnje naših ljudi i suradnika na željeznici, bilo neposredno ili posredno. Mnogi su drugovi strijeljani. Bilo je veoma opasno biti u službi željeznice NDH a istovremeno raditi za NOP. Kada se prikupe potrebni podaci bit će nužno posebno obraditi ovaj aspekt rada organizacija NOP-a pod rukovodstvom KP unutar neprijateljskog sistema vlasti i željeznice.

VELIKI GRĐEVAC

Nakon uspješnog izvlačenja iz okruženja s Moslavačke gore, MPO, se našao na istočnom dijelu Bilo-gore u širem rejonu sela V. Barna i Jasenaš. Tu je bio i jedan bataljon 12. slavonske brigade, zajedno s Bilogorcima članovima KK KPH Garešnica i Grubišno Polje te članovima OK KPH Bjelovar. Sa ŠMPO[12]) bili su diverzanti diverzantske grupe.

Radi usklađivanja akcija formiran je operativni štab. Na tome dijelu Bilo-gore predviđeno je više akcija. U sklopu napada na tada važno

12) ŠMPO — Štab Moslavačkog partizanskog odreda.

neprijateljsko uporište[13]) V. Grđevac izvedene su i diverzantske akcije.

— 21. 10. 1942. izvršen je napad na općinsko mjesto Veliku Pisanicu. Pošto je otkrio da će biti napadnut, neprijatelj je povukao svoje glavne snage i tako izbjegao teži poraz. Međutim, MPO je s diverzantima porušio prugu na dva mjesta na relaciji Velika Pisanica — Bjelolovar. Porušeno je 12 TTS; minirane su skretnice na željezničkoj stanici V. Pisanica.

Bio je to uvod u akciju na uporište neprijatelja u Velikom Grdevcu[14]) u cilju njegova odsijecanja od ostalih uporišta.

— 23/24. 10. 1942. diverzanti 3. diverzantske grupe, u sastavu MPO-a, porušili su prugu sjeverno od Grđevca i pokidali skretnice na željezničkoj stanici Grđevac. Tom prilikom dijelovi MPO-a zarobili su 23 domobrana. Porušena je i pruga kod mosta na rijeci Česmi južno od Velikog Grđevca na kraku koji vodi za Grubišno Polje i Daruvar te na željezničkoj stanici Pavlovac Dražica.

Šteta na željezničkoj stanici Pavlovac Dražica iznosila je 121.300 kuna, a kod mosta na rijeci Česmi oko 100.000 kuna.

Uporište V. Grđevac bilo je odsječeno od Bjelovara, Grubišnog Polja, odnosno Daruvara i Garešnice. Neprijatelj nije mogao upotrijebiti željeznicu za prijevoz snaga intervencije i pomoći napadnutim snagama. Budući da su bile presječene i putne komunikacije, neprijatelj je morao ići pješke, a time je stvoreno potrebno vrijeme za napad i povlačenje naših snaga.

Formiranjem diverzantskih jedinica stvoreni su povoljniji uvjeti da se pri napadima jačih partizanskih snaga uporišta mogu odsijecati »rušenjem« pruga i cesta. To je jačalo moral naših snaga, kako onih koje su napadale, tako i onih koje su se nalazile na osiguranju (zasjedama, predstražama i slično).

Dakle, od tada pa nadalje diverzanti će redovito učestvovati u svim napadnim i obrambenim radnjama, borbama i operacijama, izvršavajući svoj dio zadataka. Takov kombiniran način djelovanja dao je veoma pozitivne rezultate, uvijek kada se o tome vodilo računa. I obrnuto, imali smo veće, ponekad i teže gubitke kada se o tome nije vodilo računa. U toku NOR-a stjecana su bogata iskustva, pozitivna i negativna, koja su korištena za bolji rad. Na primjer, 16. omladinska slavonska brigada »Joža Vlahović« u napadu na Viroviticu, veljače 1943, imala je teške gubitke jer nije porušena pruga na pravcu Virovitica — Suhopolje pa je oklopni vlak zatekao Moslavački bataljon na otvorenom prostom i nanio mu velike gubitke.

13) Uporište je naseljeno mjesto s neprijateljskom posadom bez obzira na jačinu snaga i stupanj fortifikacijskog uređaja; termin nije sasvim adekvatan, ali je bio stalno u upotrebi u toku NOR-a, pa ću ga i ja upotrebljavati radi kratkoće teksta i općeg pojma.

14) Pod pojmom odsijecanja treba razumjeti da su diverzanti, rušeći prugu oko napadnutog neprijateljskog uporišta, izvršili i odsijecanje od drugih većih garnizona, čime je onemogućeno neprijatelju da dovlači pojačanja željeznicom. Moslavačka diverzantska grupa, iako je formirana druga po redu, dobila je naziv treća. Tako je po odluci Gromovnika slavonska diverzantska grupa bila broj 1, banijsko-kordunaška broj 2 i moslavačka broj 3. Te oznake ostat će do kraja rata za bataljone i buduće diverzantske odrede.

ZAGORCI RUŠE PRUGU

Štab KPO-a, planirajući svoja djelovanja, odlučio je da formira Zagorsku partizansku četu koja će zatim prerasti u partizanski bataljon, odnosno u Zagorski partizanski odred 1943. godine. U cilju razvoja NOB-a u Hrvatskom zagorju te mobilizacije novih boraca bilo je nužno razvijati akcije i na tom području. Iako NOP nije bio razvijen kao na području Kalnika, a posebno u Moslavini, partijska i vojna rukovodstva poduzimaju čitav niz mjera i aktivnosti.

Pri izboru ciljeva vodilo se računa da budu važni za neprijatelja, da vojni i političko-propagandni efekti dadu što bolje rezultate.

Za napad je odabrana željeznička stanica Zabok koja se nalazila na južnom kraju naseljenog mjesta Zabok. Ako se ima u vidu da je ta željeznička stanica ujedno raskrsnica na pruzi Zagreb — Maribor i Zagreb — Varaždin, onda je izbor objekta napada bio odličan. Zabok se nalazi u centru Hrvatskog zagorja, u dolini i na srednjem toku rijeke Krapine, u rejonu s mnogo radnika tekstilne industrije.

U kasnim večernjim satima, 2. 11. 1942, u malim kolonama približavali su se partizani željezničkoj stanici Zabok. Dijelovi za osiguranje napada posjeli su svoje položaje sa zadatkom da spriječe intervenciju neprijatelja iz Zaboka, Velikog Trgovišta i Oroslavlja. Snage za napad podijeljene su u grupe i čim su stigle u rejon željezničke stanice prešle su u napad. Akcija je izvedena brzo i odlučno, Zapaljena je glavna zgrada stanice zato da je neprijatelj ne može dalje koristiti; pokidane su **TTL** i **TTU**[15]**),** skretnice i svi signalni uređaji; zapaljeno je 16 vagona koji su se tu zatekli; požar se vidio iz cijele doline, od Oroslavlja i drugih mjesta.

Šteta, prema neprijateljskim dokumentima, iznosila je ukupno 478.242 kune. Bila je velika šteta za neprijatelja, bez obzira na tečaj i vrijednost kune kao platežnog sredstva, koje je umjetno imalo visoku cijenu.

Tek u ranim jutarnjim satima 3. 11. 1942. neprijatelj je poduzeo istragu i potjeru za partizanima, ali bez uspjeha. Zvrčali su telefoni, dolazile ekipe iz Zagreba i Krapine, ali partizana nigdje. Uzalud se ustaška propaganda trudila da dokaže kako su partizani uništeni, da ih ima samo grupica. Narod je vidio i znao da se borba, eto, vodi i u Hrvatskom zagorju, da su partizani sve jači.

Bila je to prva veća akcija na zagorskoj pruzi i ujedno najava da je počela borba i za tu važnu željezničku komunikaciju. To je značilo da nema mira ni u dolini rijeke Krapine, u Hrvatskom zagorju, na 30 — 50 kilometara sjeverozapadno od Zagreba.

AKCIJA NA PRUZI KRIŽEVCI — KOPRIVNICA

Samo dva dana nakon toga Kalnički partizanski odred izvršio je napad na pruzi Križevci — Koprivnica.

Pruga Zagreb —-Dugo Selo — Križevci — Koprivnica bila je veoma značajna za neprijatelja, osobito za Pavelićeve snage. Između Save i

15) TTL — Telegrafsko-telefonske linije.
TTU — Telegrafsko-telefonski uređaji

Drave razvio se snažan NOP pa je taj najveći izdajnik hrvatskog naroda pokušavao raznim pothvatima (ofanzivnim operacijama) očistiti od partizana Hrvatsko zagorje, Kalnik, Prigorje, Bilo-goru i Moslavinu u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Zbog toga mu je pruga Zagreb — Koprivnica bila posebno važna.

Štab KPO vrlo je dobro to znao pa je dijelom snaga i s odjeljenjem diverzanata iz 3, diverzantske grupe napao baš tu prugu.

• NAPOMENA

Nema točnih podataka o grupi diverzanata u sastavu KPO, ali se zna da je ona postojala. Neki su diverzanti iz DG-3 otišli na Kalnik, a možda i iz Slavonije iz 1-ve DG. Ali, većina diverzanata je iz KPO i oni su u njegovom sastavu slično 3. DG u MPO. Razvojem DJ u 1942. i u prvoj polovini 1943. godine u međurječju Drava — Sava rukovodi Bora Miličević po odluci Ivana Hariša — Gromovnika.

Radi lakšeg praćenja rada i akcija diverzanata uvjetno sam uzeo da su diverzanti u KPO odjeljenje (desetine) iz 3-će DG, To oni i jesu po stručnoj-diverzantskoj liniji. Organizacijski su u sastavu KPO. I kasnije, na Kalniku je 2-gi vod 3. DČ u Hrvatskom zagorju 3-ći vod. Kad je formiran 3-ći diverzantski bataljon, čete su mu: 1-va u Moslavini, 2-ga na Kalniku i 3-ća u Hrvatskom zagorju. Bilo je perioda, da je četa na Kalniku bila br. 3, a Zagorska br. 2. Ali, zbog lakšeg uvida u aktivnost uzeo sam ovako broj (1, 2 i 3) DJ. To ne treba smetati, jer se vidi gdje su i kakve akcije izvedene.

Noću 4/5. 11. 1942. porušena je pruga na više mjesta te napadnute željezničke stanice Lepavina i Carevdar. Uništene su skretnice, TT li-s nije i TT uređaji tako da je pruga bila izvan upotrebe čitavih dva do tri dana. Šteta je bila velika. Prema podacima neprijatelja iznosila je 1,495.508 kuna.

Tom akcijom ozbiljno je narušen sistem funkcioniranja ustaške vlasti. Narod je u tom rejonu bio u većem dijelu za NOB-u. Akcija je posredno utjecala na odziv vojnih obveznika u Pavelićevu vojsku, posebno na popunu jedinica na istočnom frontu i u 5. i 6. ustaško-domobranskoj diviziji koje su vodile borbe u Bosni i Hercegovini. Ozbiljniji ljudi na selu govorili su kako su ti partizani jaki kad i ovdje kraj Zagreba ruše pruge i Pavelićevu vlast. Ako tako nastave, oni će i pobijediti, Bilo je i onih iz Mačekova tabora koji su sijali nevjeriou u uspjeh NOB-a, govorili da nije vrijeme za borbu i slično.

Noću 5. 1 1. 1942, oko 03,00 sati, dijelovi KPO s diverzantima izvr šili su napad na željezničku stanicu Martijanec, zapadno od Ludbrega.

To je kratka vijest u neprijateljskom telegramu kojim šef željezničke stanice Martijanec obavještava svoje pretpostavljene o akciji partizana. Međutim, KPO je dijelom snaga 2. 11. 1942. napao željezničku stanicu Zabok, 4/5. 11. željezničku stanicu Lepavina i Carevdar, a noću 5. 11. željezničku stanicu Martijanec, koja se nalazi na tjemenu luka što čine pruge Križevci — Koprivnica i Varaždin — Zagreb.

Pored spaljivanja arhive i dijela glavne zgrade, uništene su skretnice i srca te je prekinut promet za čitav taj dan; zapaljen je mlin i barake radne službe; zarobljena su 49 domobrana, poručnik domobranstva Maričić i tri zastavnika s opremom. Od ustaša su zarobljeni Franjo Cindorja pobočnik (pomoćnik) tabornika i Izidor Šantavec.

VAGONI U PLAMENU

Samo osam dana poslije napada na željezničku stanicu Lepavina i Carevdar uslijedio je noćni napad 12/13. 11. s ciljem da se spriječi normalan saobraćaj, nanese šteta u živoj sili i tehnici, ojača razvoj NPO-a i sruši moral neprijatelja. Tek što je neprijatelj uspostavio saobraćaj, opravio prugu, uređaje za vezu i drugo, sve je to ponovo uništeno. KPO je tada imao dva partizanska bataljona i razvio se vojno-politički u dobar partizanski odred. Odred je u ofanzivi na širokom prostoru. Svaki bataljon i svaka četa djeluju u svom rejonu. Pored borbi s neprijateljskim jedinicama i napada na općinska mjesta i žandarmerijske stanice, učestali su napadi na pruge i njene objekte.

Budući da su diverzantske jedinice tek u razvoju a eksploziva nema dovoljno, akcije na prugama izvode se kombinirano. Glavninu čine jedinice KPO-a, a diverzanti miniraju srca, skretnice i slične objekte.

Pošto su izvršene sve pripreme, jedinice KPO-a, određene za napacl na prugu, krenule su na zadatak. Noć je bila tamna i prohladna. Iz rejona s. Poganci s. Apatovca kretale su se dvije kolone, lijeva preko tt 202 — Sv. Petar prema željezničkoj stanici Sokolovac, a desna preko s. Koprivničke Rijeke i s. Malog Poganca prema željezničkoj stanici Lepavina. Pod zaštitom mraka pokret je bio neuočljiv za neprijatelja, pa se kretalo brzo i bez problema. S vremena na prijeme čule bi se poluglasne komande ili upozorenja, kao što su »drži vezu«, »lakše čelo«, »tiše« i slično.

Kad su jedinice prišle pruzi na nekoliko stotina metara, zasjede su otišle u svoje rejone radi osiguranja s pravaca Koprivnice i Križevaca. Dio jedinica određenih za napad na željezničku stanicu Sokolovac i željezničku stanicu Lepavina prišle su svojim objektima i tu čekale vrijeme za početak napada, koje je vezano za dolazak vlaka iz Koprivnice. Bio je to vlak broj 243.

Između stanice Mučna Reka i Sokolovac, na 501 — 502 km, partizanska zasjeda na ivici šume čeka vlak iz Koprivnice da ga napadne i uništi. Već je kasno, a vlaka nema. Tišina je kao u grobu, kako bi rekao pjesnik, hladno je, ali rat je, mora se. Svaki partizan je osmatrač, osluškuje ide li već jednom taj vlak. Napokon, čuje se, još je daleko, ali svake minute čuje se sve bolje. Ali šta je to? Više se ne čuje! (vlak je stao u željezničkoj stanici V. Mučna). Opet se čuje! Vlak se približava. Izbija iza krivine u rejon zasjede. »Pali«, začu se komanda. Partizani osuše vatru po vlaku. Strojovođa povuče ručicu za kočenje i vlak broj 243 stane. Partizani uz pucnjavu upadaju u vlak, pregledavaju ga, zaplijene nešto opreme, zatim ga zapale.

Istovremeno otpočinje napad na željezničke stanice Sokolovac i Lepavinu, koje su također zapaljene, pokidani su TTU i TTL, porušeni su ITS br. 43, 44 i 45 s desne strane pruge i 72, 73, 74, i 75 s lijeve strane, a kod Lepavine još 3 TTS, ukupno 10 stupova.

U izvještaju nadstojnika prometnog ureda Ravnateljstva državnih željeznica NDH, V. Moslavca, pod brojem tajno 3528 pored ostalog piše slijedeće:

»U Lepavini su spaljeni blokovi, drvena šupa za alat, desetara, po drugi put ljetna kuhinja nadstojničke postaje, koja je bila popravlje-

na uz postajnu zgradu za putnike. Osim toga su uništeni skretnički blokovi, kod skretnice 7 oštećen je blokovni priključak a kod skretnice 4 spojne motke.

šteta na zgradama Lepavine 500.000 kuna, Sokolovac 400.000 kuna, na pruzi 6.000 kuna, na kolima u Lepavini 250.000 kuna, jer su izgorjela kola 755 902, 750 369, 442 774, 757 377. Na kolima kod vlaka 243 800.000 kuna, jer su kola 134 221, MAV 6988, 82808, 38660, 275011, 93784, Dr, 290375, Belge 140344, Franse lakše oštećena, a 35427, 29613, 152122 Dr izgorjela, dok 213289 MAV, 139221 MAV, i 15770 Dr nagorjela, dok je šteta na robi 615.000 kuna.«

Ovaj izvještaj gospodin V. Moslavac sastavio je tek 22. travnja 1943, sa zakašnjenjem, jer je imao da piše mnoge slične ovome, precizno sa svim potrebnim podacima. Ako zbrojimo sve, šteta je bila zaista velika, iznosi 2,571.000 kuna. Jedan prekid šine cijenili su oko 10.000 kuna. Znači, bio je to čitav lom na pruzi Križevci — Koprivnica sredinom studenog 1942.

Na prvi pogled čini se, srušili partizani prugu, TTS stupove, za palili vlak, pa šta? Ali da bi ponovo uspostavio saobraćaj i otklonio posljedice, neprijatelj je morao;

— opraviti prugu,
— ukloniti izgorjele vagone dizalicama, kojih je malo,
— oštećene vagone otpremiti u Zagreb na opravku,
— popraviti skretnice, tražiti dijelove ako ih nije imao,
— uspostaviti TT1 i TTU te promijeniti porušene TTS,
— iznova organizirati rad osoblja na željezničkoj stanici i postajama,
— tražiti vojno osiguranje objekta,
— i na kraju osigurati saobraćaj, vojni i civilni, jer su to njemački fašisti zahtijevali bez obzira na teškoće i žrtve organa vlasti NDH.

Dakle, samo jedan takav napad kao što je bio ovaj KPO i diverzanata, nanio je neprijatelju golemu štetu i izazvao čitav niz posljedica. Kad tome dodamo naše akcije samo u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, onda se može pobliže shvatiti koliki je doprinos i značaj naših akcija na prugama.

CERJE TUŽNO — VARAŽDIN

Zanimljiv je i slijedeći primjer: Prilikom napada dijelova KPO-a s diverzantima na željezničku stanicu Cerje Tužno, koja se nalazi na pruzi Varaždin — Lepoglava, 16/17. 11. 1942:

— zapaljeno je skladište s robom, uništene su TTL i TTU,
— zarobljeno je 12 domobrana i dva oficira s oružjem i opremom,
— vlak br. 1261 napadnut je na taj način što je ispred lokomotive 05036 najprije eksplodirala mina, vlak je stao, a onda je uslijedio napad. Nakon toga zarobljena je posada i zapaljena su 3 vagona. Međutim, završni akt akcije bio je u tome da se lokomotiva sa 5 vagona bez osoblja pokrene i pod punom parom usmjeri prema Varaždinu.

Cerje Tužno nalazi se 11,5 km zapadno od Varaždina, pod sjevernim padinama Ivanščice, gdje počinje velika varaždinsko-čakovačka

ravnica ili gornji dio Podravine. Trasa pruge ide ravnicom gotovo pravo u Varaždin.

Moglo je biti oko 20,30 sati, 16. 11. 1942, kada je lokomotiva bez posade krenula prema Varaždinu. Ako ne isklizne, naletit će na željezničkoj stanici Varaždin na drugi vlak. »Bit će lomljave« reče komandir čete 2. partizanskog bataljona ispraćajući pogledom malu kompoziciju koja se sve brže udaljavala. Napokon se izgubila u noći. Samo je kloparanje točkova i njihov eho označavao pravac odlaska vlaka 1261.

I dok su partizani završavali akciju na željezničkoj stanici Cerje Tužno i spremali se za pokret prema Ivanščici i dalje, mala kompozicija, jureći sama ravnicom, prešla je cestu Varaždin — Zagreb. Čuvar pruge i rampe iskoči iz stražare i zine od čuda: ide nenajavljen vlak, zatim dade signal, ali ništa, kompozicija projuri u smjeru Varaždina. Bit će zlo, pomisli čuvar i potrči natrag u stražaru da telefonira. »Halo, halo, Varaždin, ovdje IP, pazite, k vama juri vlak bez posade.« Prometnik koji je to čuo ostavi telefon i istrči na peron željezničke stanice u Varaždinu. Istog trenutka lokomotiva s nekoliko vagona protutnji kroz izlaz iz stanice prema Čakovcu. Poslije 10 — 15 sekundi začuje se strašan tresak i lom.

To je vlak 1261 naletio na depo teretnih kola i teško oštetio 6 vagona. Iz skice o uviđaju, koju je neprijatelj istog dana napravio, vidi se da su neka kola smrvljena, neka prevrnuta, kao da ih je nevidljiva ruka, razbacala na razne strane.

Bio je to spektakl partizanske diverzantske đavolije s velikim materijalnim i moralnim efektom.

Ukupna šteta na željezničkoj stanici Cerje Tužno iznosila je, kako piše u izvještaju V. Moslavca od 14. 01. 1943, točno 870.910 kuna. Dodamo li 6 uništenih kola na željezničkoj stanici Varaždin, šteta je znatno veća.

VLAK BR. 244 GORI

Evo još jednog primjera napada na vlak jedinica KPO-a i grupe diverzanata 22. 11. 1942. između stanica Lepavina i Carevdar.

Štab KPO-a bio je zadovoljan radom i akcijama svojih jedinica na prugama, ali u cilju postizanja novih uspjeha donio je odluku da napadne vlak između stanica Lepavine i Carevdara i da ga uništi. Preko obavještajnih organa Štab KPOa- znao je situaciju na pruzi i namjere neprijatelja.

Toga dana poslije podne u Štabu KPO-a u s. Apatovcu bilo je živo. Kuriri odlaze i dolaze. Komandant odreda Mate Jerković izdaje posljednje naređenje. On nije odavde, ali poznaje već dobro teren. Pred njim je karta (vojna specijalka). Proučava je i reče komesaru Joži Horvatu: »Dobro je, dočekat ćemo vlak baš tu između Carevdara i Lepavine. Tu, vidiš, gdje pruga prolazi blizu šume, kraj uspona, tu vlak mora ići polako. Minirat ćemo prugu, pa ako vlak ne stane kad otvorimo vatru, mina će ga zaustaviti«. Komesar mu odgovori: »Noćas će biti veselo kad ga zapalimo, vidjet će se sve do Križevaca.«

Nakon večere bataljon KPO-a krenuo je na zadatak, pravcem s. Apatovac — s. Koprivnička Reka — s. Bošnjani, tt 250; sjeverna grupa kreće s. Carevdar — pruga. Kolona je išla uglavnom izvan sela, grebenom koji izvodi do tt 250, zapadno od Lepavine. U tom rejonu izvršen je raspored jedinica za napad. Svaki vod i svaka desetina znaju svoj zadatak. Prijelaz preko ceste i pruge izvršen je u tišini, bez žurbe, na mjestu gdje nema kuća.

Oko 22 sata jedinice su bile na svojim mjestima. Tamna jesenska noć. Zbog blizine šume i oblaka čini se još mračnijom. Na 495. km i 300. metru nalazi se desno krilo zasjede. Ovdje su komandant i komestar Odreda te komandant 1. bataljona, Sve je dogovoreno. Samo da naiđe! Vrijeme sporo odmiče.

Približava se 23. sat, a teretni vlak 244, prošavši željezničku postaju Majurec, prolazi kroz Carevdar, bez problema. Budući da je uspon sve veći, lokomotiva broj 22—043, iako pod punom parom, kreće se sporije vukući za sobom kompoziciju od 15 talijanskih vagona za Mađarsku. Vrag im mater, tim Nijemcima i Talijanima, kamo će s tim teretom, valjda na istočni front, razmišlja strojovođa Franjo Novak, a što ako napadnu partizani, valjda neće, a možda hoće, najbolje je zaustaviti vlak, leći u zaklon lokomotive pa šta bude! I baš kad lokomotiva prođe 495. km, tu gdje pruga pravi krivinu, noćnu tišinu najprije prolome svijetli plameni jezičci, zatim prasak pušaka i puškomitraljeza. Nekoliko zrna udari u lokomotivu, neka u samu kabinu. Strojovođa, sav u strahu, blijeda lica, isključi vuču i povuče polugu kočnice, zatim se spusti u zaklon kabine.

Kompozicija naglo smanji brzinu, lokomotiva nije više vukla naprijed, naprotiv, zakočila je svom snagom, a inače brzina kretanja vlaka bila je mala. Ispred njega eksplozija prekine šine. To su diverzanti za svaki svučaj porušili prugu, da kompozicija sigurno stane.

Partizani su zarobili osoblje i pratnju vlaka br. 244, zatim su minirali lokomotivu, službena kola, tender i zapalili 16 kola pomoću petroleja. Ubrzo je cijela kompozicija teretnog vlaka, koji je imao i 2 putnička vagona, bila u plamenu[16]).

Zaplijenjena je oprema koja je mogla koristiti partizanima, ostalo je izgorjelo. Štab KPO-a, bataljona i komanda čete bili su zadovoljni, akcija je potpuno uspjela, bez gubitaka, a neprijatelju je nanijeta golema šteta.

Te noći za vrijeme napada stražar-čuvar pruge iz stražarnice 83 javljao je u Križevce što se događa na pruzi: »Da, da, partizani su napali vlak 244«. Međutim, partizan Štef K. upadne u stražarnicu i istrže mu telefonsku slušalicu, otkine je i reče: »Sunce ti lopovsko, sad te bum strelil! Sram te bilo, pomažeš bandu umjesto da si i ti u narodnoj vojsci«. čuvar je premro od straha i jedva promucao: »Gospon partizan, ja sem mislil da moram javiti, u službi sam, znate«. »Ćkomi, ti si trut,« podvikne partizan.

16) U sastavu teretnog vlaka neprijatelj je obično imao 3 — 5 putničkih kola. uključno službama za prijevoz pratnje vlaka jačine odjeljenja do voda, a kasnije i više, te nešto putnika i službenih osoba. Prema tome, bio je to mješovit, teretno-putnički vlak.

Otpravnik vlakova u Križevcima odmah obavijesti nadležne o napadu partizana na vlak br. 244. Komandant posade nije se usudio ići u intervenciju, noć je, možda su i mine na pruzi, a dok stigne pješke, vlak će ionako izgorjeti. Bila je to točna procjena, ali i izgovor za strah od noćne borbe s diverzantima.

Sutradan, 23. 11. 1942, bilo je jasno da se dogodilo sli jedeće:

— vlak, teretno-putnički broj br. 244, izgorio je kompletan; lokomotiva 22—043 teško je oštećena eksplozivom, a 16 kola potpuno je izgorjelo zajedno s robom,

— osoblje s pratnjom vlaka je zarobljeno, odvedeno, saslušano od partizana i pušteno,

— prilikom raščišćavanja pruge, pomoćni stroj iz Koprivnice naletio je na grupu kola u stanici Carevdar; uslijed čega je iskliznulo 5 kola, čime je šteta i uvećana,

— pri povratku osoblja vlaka 244, koje se vraćalo iz partizanskog zarobljeništva u pomoćnom vlaku, došlo je do naleta na oklopni vlak; vlakovođa Franjo Novak lakše je ranjen.

Eto, tako je izgledala jedna akcija KPO-a i njegove grupe diverzanata, koja je ojačana iz 3. diverzantske grupe u Moslavini. Bilo je to zapravo 2. odjeljenje 3. diverzantskog voda, odnosno 3. diverzantske grupe, kako se tada zvala. Komandir je bio Stevo Ivančević-»Ličan«, a komesar Ivan Svetličić »Orsi«.

Prema izvještaju neprijatelja, opet gospodina V. Moslavca, tajni broj 3579 od 5. 2. 1943, o napadu na vlak 244 od 22. 11. 1942, šteta je bila velika, čitavih 3,080.000 kuna.

Iz kronologije u drugom dijelu ove knjige vidi se koliko je sve i kakvih akcija izvedeno. Uočljivo je da KPO i diverzanti potkraj 1942. godine veoma intenzivno djeluju na prugama, posebno na relaciji Križevci — Koprivnica i Koprivnica — Varaždin.

Sve te akcije na prugama i nemoć neprijatelja da ih spriječi pozitivno su djelovale na jačanje NOP-a i širenje istine o NOB-u. Suradnici i članovi NOP-a radovali su se uspjesima partizana. Seljaci oko pruge, koji su bili za NDH, bili su u strahu, žalili su se jedan drugome. U isto vrijeme sljedbenici i aktivisti desnog krila HSS-a, kojih je načelno bilo u svakom selu, govorili su protiv komunista i partizana: da neće pobijediti, da su bezbožnici, da će ukinuti privatno vlasništvo, tjerati ljude na kazan i slično. Tvrdili su da ne treba ići ni u ustaše, jer se među njima lako izgubi glava, već treba čekati, još nije došlo pravo vrijeme, a velike će sile ionako o svemu same odlučivati, zato treba čuvati snagu i glavu.

Dolazilo je do diferencijacije među ljudima i do polarizacije snaga. NOP je postajao sve jači, brojno i kvalitetno. Ustaše su gubili masovnu podršku. Dio ljudi bio je pod utjecajem reakcionarne politike Mačeka i njegovih glavešina na terenu. Međutim, kako je vrijeme odmicalo, tako je NOP dobivao prevagu, polako ali sigurno, bez obzira na teror i propagandu neprijatelja.

Dok je tako na prugama koje iz Zagreba idu obostrano oko Zagrebačke gore, Ivanščice i Kalnika, gdje KPO s diverzantima ruši i napada neprijateljske vlakove, dotle diverzanti u Moslavini, uz sudjelovanje

jedinica MPO-a, izvršavaju svoje zadatke na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, te na pruzi od Bjelovara do Garešnice.

Prije nego što ih opišemo treba da nešto kažemo o 3. diverzantskoj grupi koja je, kao što smo vidjeli, formirana 23. 8. 1942. na Crkvištu, odnosno u rejonu sela V. Prokop. Nakon ofanzive neprijatelja na MPO, 16—17 listopada 1942, u selu V. Barna izdvojena je još jedna grupa boraca i poslana na diverzantski kurs u Slavoniju koji je održan u rejonu sela Gornji i Donji Borki pod rukovodstvom Ivana Hariša »Gromovnika«, Bore Miličevića i još nekih drugova.

Nakon 15 dana kurs je završio radom. To je bilo od 1 — 15. 11. 1942. Pored boraca iz Moslavine, glavninu su sačinjavali partizani iz slavonskih jedinica. Tako je formirana jača diverzantska grupa u Slavoniji pod rukovodstvom Bore Miličevića, koja je, po odluci Hariša »Gromovnika« dobila naziv 1. diverzantska grupa. Na taj smo način u svakoj operativnoj zoni (prvoj, drugoj i trećoj), imali po jednu diverzantsku grupu, odnosno mali diverzantski odred. Kursom u Slavoniji završeno je organizaciono ustrojstvo diverzantskih jedinica. Ključnu ulogu odigrao je Ivan Hariš »Gromovnik«, razumije se uz suradnju mkovodstava KP, komandi i štabova partizanskih odreda do štabova zona. Po redu formiranja prva je formirana banijska DG, zatim moslavačka, pa slavonska DG, te ostale.

Sredinom studenog grupa diverzanata iz Moslavine, na čelu s Stevom Ivančevićem »Ličanom«*), vratila se iz Slavonije i ušla u sastav 3. diverzantske grupe u MPO-u, čime je bila znatno ojačana. 3. diverzantska grupa imala je sada 25 boraca i predstavljala diverzantski vod, odnosno malu diverzantsku četu, jer su desetine odnosno odjeljenja načelno brojala 6 — 7, odnosno 7 — 8 boraca. Do tada je komandir 3. diverzantske grupe bio Mato Šantek »Crni«, borac od 1941, a komesar Ivan Svetličić »Orsi«. Dolaskom Ivančevića »Ličana« i ostalih došlo je do reorganizacije.

Komandir 3. diverzantske grupe tada je bio »Ličan«, a »Orsi« i dalje komesar, Pero Pilipović postavljen je za komandira voda a za delegata Stanko Bekić.

Radi toga da se izvrši što više diverzija u 2. odjeljenje, iz koga će kasnije nastati 2. vod 3. diverzantske čete, upućeno je nekoliko boraca na Kalnik da tamo ojača DG. Iz kronologije diverzantskih djelovanja vidi se da su diverzanti veoma aktivni u čitavoj sjeverozapadnoj Hrvatskoj u suradnji s jedinicama KPO-a i MPO-a.

Na žalost, nema pismenih dokumenata o tome kada je koji diverzant ušao u sastav 3. diverzantske grupe, već se sve temelji na izjavama živih učesnika, pa je moguće da neki podatak i nije točan. No, bit-

*) Ivančević Stevo »Ličan«, bio je 1941. godine borac Zagrebačkog, odnosno Bjelovarsko-zagrebačkog malog partizanskog odreda koji je razbijen prosinca 1941. Prvih dana siječnja 1942. »Ličan« je s Dukom Prilikom »Brkom«, Maršić Milanom »Bićom«, Biskup Petrom »Venom« i još nekim drugovima ušao u sastav MPO. Bio je komandir voda s činom vodnika kada je određen da ide u diverzante. Pošto je Šantek Mato »Crni« otišao na novu dužnost, Ivančević Stevo »Ličan« postavljen je na dužnost komandira 3. diverzantske grupe, da bi kasnije s područja Moslavine otišao na Kalnik.

no je da imamo diverzantska djelovanja, jedinice i učinke koji su opisani u ovoj knjizi. Podaci o izvedenim diverzijama su točni jer se zasnivaju na dokumentima, našim i neprijateljskim.

U jesen 1942, od listopada nadalje MPO se naglo razvijao izvršavajući velik broj različitih akcija na širokom prostoru Moslavine. Pored ostalog, uspješno je djelovao i na glavnoj željezničkoj pruzi i cesti te na pruzi Garešnica — Bjelovar. Od niza akcija na komunikacijama evo samo nekih koje su karakterične. Kao KPO, tako je i MPO djelovao na prugama uz učešće četa pa i bataljona, te diverzanata koji su izvršavali diverzije u sklopu akcija odreda, rjeđe samostalno. Ni danas ne treba posebno naglašavati što su učinili samo diverzanti, a što ostali. Bitno je da su naši PO, partizani uopće sa više ili manje diverznatna veoma aktivno djelovali na neprijateljskim komunikacijama, prije svega na prugama.

KUTINA

Na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd neprijateljski saobraćaj bio je dosta intenzivan. Predstavljao je kičmu na južnom krilu evropskog ratišta. Njemački fašisti poklanjali su posebnu pažnju upravo toj magistrali. S druge strane, Vrhovni štab NOV i POJ, preko GŠH te štabova I, II i III operativne zone, inzistirao je na presijecanju, ometanju i rušenjima na toj komunikaciji.

ŠMPO je neposredno rukovodio diverzatskom grupom, odnosno vodom, i zahtijevao što više akcija.

Jedan od takvih zadataka dobila je 3. diverzantska grupa potkraj studenog 1942. Bilo je to 25. 11. 1942. Štab odreda nalazio se u selu Velikom Prokopu. Komandant Marijan Cvetković i operativni oficir Ilija Strika sjede za velikim seljačkim stolom i gledaju topografsku kartu. U Štab uđu »Orsi« i »Ličan« i pozdrave: »Smrt fašizmu«. »Sloboda narodu«, odgovori Marijan i ponudi ih da sjednu. »Orsi« i »Ličan« sjednu na klupu od hrastovine. »Kako diverzanti?«, pita Cvetković. »Dobro«, odgovore. »Imate li eksploziva?« »Imamo«, odgovori »Orsi«, baš smo neki dan iz avio-bombi izvadili oko 30 kila trotila. »E, onda je u redu, izvršite pripreme i sutra krenite u Srpsko Selište, tamo se povežite s našim drugovima, posebno s Mišom Puljarićem i Frgecom. Zatim otiđite na prugu i dignite koji vlak«, reče Marijan Cvetković, zatim nastavi: »Imamo podatke da su učestali transporti Nijemaca na toj pruzi. Vi najbolje znate gdje ćete izvršiti diverziju. Možda je najzgodnije između Kutipe i Popovače«. »Uzmite vodiča«, javi se Ilija Strika. Javite se komandantu 1. bataljona Ceru da vam dade jedan vod »za osiguranje«, završi komandat MPO-a Marijan Cvetković.

Pošto su primili zadatak, komandir i komesar diverzanata vrate se u svoju jedinicu. Iste večeri, nakon priprema, još za dana krene kolona iz Velikog Prokopa i oko 15 sati stiže u Mali Prokop u kuću Rade Rajčevića, gdje se nalazio Štab 1. bataljona moslavačkog odreda. »Odmor«, naredi komandir borcima. Komandanta Cera (Matiju Crnečkog) i po-

moćnika komesara Vladu Smolčića zateknu same[17].) »Šta ima novoga?«, upita Cer? »Idemo u akciju na prugu sutra navečer, Komandant odreda Marijan naredio je da nam date jedan vod za osiguranje. Vod treba da bude u Srpskom Selištu sutra oko 15 sati, odgovori »Ličan«. Komandant 1. bataljona ustane, pođe do prozora, što je gledao na seoski put, i tako ostane minut-dva. Visok, crnomanjast i vitak u lijepo skrojenoj uniformi. Napokon se okrene i reče: »Dobro, drugovi, dat ću vam prvi vod prve čete Tome Matašića. Komandir voda je Dušan Komlenac »Kadrija«, dobar vojnik, inače rodom iz Srpskog Selišta, poznaje Kutinu i okolicu. Vodite računa da ne upadnete u zasjedu. »Čuvajte ljude«, doda Vlado Smolčić, sekretar bataljonskog biroa Partije.

Mala kolona marširala je poznatim partizanskim najkraćim i najsigurnijim pravcem: s. Mali Prokop — k. 198 — Torine — k. 149 — s. Krajiška Kutinica — s. Paurska Kutinica —- s. Srpsko Selište.

U Srpsko Selište stigli su oko 19 sati. Selište je već tada bilo poluoslobođena teritorija Moslavine. Pored partijske tu su skojevska i omladinska organizacija. Mjesni N00 radi dobro, a obavještajni rad je na visini. Mirko Puljarić »Vatra«, bio je već tada vrstan partizanski obavještajac, kao i Mišo Puljar. Predsjednik MNO-a je Milan Komlenović, sekretar Skoja Milka Lukač, a predsjednica SMG-a USAOH-a Milja Puljar. U takvom selu nije bilo problema sa smještajem veće partizanske jedinice. Diverzanti su raspoređeni po kućama na večeru, po 2 ili 3 u nekoliko kuća u centru sela. Komandir Stevo Ivančević i komesar Ivan Svetličić sastaju se s Mirkom Puljarićem, obavještajnim oficirom, kod njega večeraju i dogovaraju se o zadatku. Puljarić im objašnjava da vlakova ima dovoljno, da voze i danju i noću, najviše njemački. »Ja ću sada otići dolje na veze i pripremiti sve što treba«, reče obavještajac Puljarić. Pošto provjeri oružje, obuče se i ode u noć prema Kletištu i dalje, u izviđanje, da pripremi diverzantsku akciju slijedeće noći. Vratio se u zoru 26. 11. 1942. umoran, kao pas koji je dugo trčao za zecom. Ali ništa za to, uspješno je obavio svoj dio zadatka. Kad je stigao kući, koja se nalazila u blizini raskrsnice putova, nađe komandira »Ličana« koji ga je čekao. »Sve je u redu« reče komandiru, »idi i spremaj što je potrebno, sastat ćemo se ovdje kod mene u 16 sati. Neka dođe i Komlenac, zajedno ćemo se dogovoriti o akciji. Odoh da se odmorim.«

U toku dana diverzanti su sređivali sve što je potrebno za miniranje, očistili oružje, održali politički čas, neki su dotjerivali odjeću. Bilo je vremena za razgovor s ljudima o svemu i svačemu, najviše o borbi, ali bez podataka o diverzijama. U pravilu, diverzanti su o svojim akcijama šutjeli kao ribe. Rado su se šalili, govorili o drugima, ali o sebi nikada. To je bilo zlatno diverzantsko pravilo. Voljeli su,

17) Matija Crnečki »Cer«, bio je žandarmerijski podnarednik u biv. Jugoslaviji i zamjenik komandira žandarmerijske odnosno oružničke postaje u V. Vukovju. U proljeće 1942. kao čovjek koji je bio napredan i rodoljub, odlazi s oružjem u MPO. Istakavši se u borbama hrabrošću i znanjem, brzo je napredovao i već je 3. 10. 1942. postavljen za komandanta 1. bataljona •Moslavačkog odreda. Umro je poslije irata.

Vlado Smolčić je jedan od braće Smolčića iz sela Budaševa kod Siska, član KPJ prije rata, živi u Sisku.

ionako mirni ljudi, bolje zagledati mlade žene, kojih je u Selištu bilo dosta, ali, razumije se, u granicama pristojnosti i drugarstva.

Dan je brzo prošao. U kući Mirka Puljarića trajao je sastanak. Tu su »Orsi«, »Ličan« i Dušan Komlenac »Kadrija«, koji je stigao s vodom radi osiguranja diverzanata. Mirko je izložio kojim prvacem treba ići i gdje će se minirati pruga. Objasnio je da će jedan njemački vlak naići odmah poslije pola noći, te ga treba dočekati. Točno je dogovoreno gdje treba prijeći cestu i kuda se vratiti. Vodič od Selišta do naselja Lipe nije potreban, dalje će biti vodič naš suradnik (NN) koji će čekati u visini kote 142. »Ti, Dušane, znaš kuću toga druga«, reče Mirko Komlencu. U 17 sati komandir i komesar diverzantske grupe vrate se svojim diverzantima, a Komlenac svome vodu. Dogovoreno je da se na marš krene iz rejona seoskog groblja u 20 sati.

Novembarska noć spustila se na Srpsko Selište koje se protezalo na dugačkoj trokrakoj kosi. Mračno je, tu i tamo vidi se svjetlo petrolejke u kući. Partizani u manjim grupama idu seoskim putem do mjesnog groblja.

Nešto prije 20 sati prikupili su se svi diverzanti i 1. vod 1. čete 1. bataljona MPO-a. Komandir voda objasni borcima zadatak: Osiguranje diverzanata koji će noćas dići u zrak fašistički vlak. Svaka desetina ima svoj zadatak. Zadatak se mora izvršiti bez pucnjave, u protivnom diverzanti neće uspjeti.

»Pokret!,« naredi Komlenac i pođe na čelo kolone. Brzina kretanja bila je osrednja, išlo se sporije zato što se zemljište postepeno uzdizalo do objekta Kletišta s kotom 330. Marš je tekao bez teškoća, iako su se partizani pažljivije kretali u rejonu Kletišta. No, kad kolona krene niz kosu prema selu Repušnici, tempo kretanja postane nešto življi. Zemljište je padalo i vidljivost, s obzirom na otkrivenost, bila je bolja. Vodič je čekao na ugovorenom mjestu. Kolona stiže iznad sela i ceste, u sredini s. Repušnice, bez problema. Ovdje vodnik Komlenac ostavi jednu desetinu da osigura prijelaz preko ceste pri povratku s pruge. Pokret kroz selo i do pruge odvijao se lagano, u tišini, bez riječi i šumova, nije bilo zveketa opreme i pribora, sve je podešeno. Zajedno s osiguranjem diverzanti stižu do pruge na 80 do 100 metara. Svi zalegnu. Patrola s komandirom polako polazi naprijed, u izviđanje. Sa zastajkivanjem i prilijeganjem prilaze pruzi na kratko odstojanje, 20 do 25 metara, i odatle čitavih 10 minuta osmatraju prugu.

»Nema nikoga! Kuriri, idite po desetine«, reče Komlenac i pokaže pravac. Osiguranje uskoro stiže na prugu.

Negdje oko 01,00 sati, 27. 11. 1942.,diverzanti prilaze pruzi i otpočinju raditi. Najprije dvojica, Pilipović i Milanović, sklanjaju kamen, zatim stavljaju minu sa 15 kilograma eksploziva, potom naoružavaju i maskiraju minu. Komandir »Ličan«, koji se nalazi u blizini, upita: »Gotovo?« »Gotovo«, odgovori Pilipović. »Povlačite se,« naredi »Ličan«. Diverzanti se lagano počnu povlačiti prema zbornom mjestu. Za desetak minuta lagano, u malim kolonama, krenu prema cesti, koju prijeđu bez teškoća. Desetina na osiguranju izvršila je zadatak. Sada veća dulja kolona kreće prema grebenu Kletište.

MIRKO MILANOVIC i PEKO POPOVIC diverzanti iz Dišnika s 1'iieva na desno stoie. POPOViC PAJO i MILAN KABIC kuriri ŠMPO.

»Ako mina ne upali, ili ne naiđe vlak, sutra navečer ponovo ćemo u akciju«, reče Stanko Bekić Peri Pilipoviću, komandiru voda. »Vlak noćas leti u zrak«, odgovori mu Pero.

Kad kolona stiže bliže k. 330 na Kletište, komandir naredi odmor i za svaki slučaj postavi stražu. Borci kao jedan sjednu na hladnu zemlju, podmećući nešto pod sebe, okrenuti prema jugu i pruzi. »Eno ga ide«, reče Bekić koji prvi opazi vlak iz pravca Kutine. Svi ušute usmjerivši pogled u svjetlu točku koja se brzo kretala ravnicom. Očekivali su blijesak i detonaciju. Pilipović i Milanović bili su posebno napeti jer su oni postavili minu »Već je morala opaliti«, .reče netko u po glasa. Komesar »Orsi« mu odbrusi: »čkomi, sad će ona.«

Dok je tako bilo među partizanima, koji su očekivali eksploziju mine, strojovođa njemačkog vlaka 186 dodavao je paru u cilju ubrzanja kompozicije. Da li mu je tih trenutaka padalo na um da bi mogao nagaziti na minu, tko zna. Ali je sigurno da je išao u susret smrti koja ga je čekala. Snažna eksplozija podigla je lokomotivu broj 22—054, zatim je, kao da je vuku nevidljive sile, poletjela niz nasip, a za njom više kola. Partizani su odozgo s Kletišta vidjeli najprije blijesak, potom se prolomila jaka eksplozija čiji eho je čitavih nekoliko sekundi odzvanjao širokim Lonjskim poljem.

Tom prilikom poginuli su strojovođa i ložač te još desetak neprijateljskih vojnika, a ranjeno ih je petnaestak. Nema točnih podataka o poginulima, ali je vjerojatno da su gubici neprijatelja bili još veći. Materijalna šteta bila je velika, iznosila je više od 1,300.000 kuna, od čega samo na lokomotivi 650.000 kuna. Šteta na pruzi iznosila je 123.000 kuna, što znači da je dio pruge na mjestu eksplozije ozbiljno oštećen, polomljene su šine, uništeni pragovi, sve je bilo razrovano.

Pošto je sve utihnulo, kolona partizana krenula je prema Srpskom Selištu na zaslužen odmor.

Međutim, u Kutini je snažna eksplozija probudila građane, a posebno pripadnike I gorskog zdruga. Komandant te elitne ustaško- domobranske po zlu čuvene jedinice, tada još dopukovnik Stjepan Peričić, trže se iza prvog sna. »Šta je to puklo?«, upita ženu kraj sebe. »Ne znam, ali nešto je strašno grunulo.« Peričić ustane, upali svjetlo i okrene ručicu na induktorskom telefonskom aparatu. Javi se dežurni oficir satnik Š. S. »Šta ima novo,« upita ga Peričić. »Gospodine potpukovniče,« čini se da je miniran vlak kod Repušnice. Poslao sam patrolu da izvidi. Naredio sam da dođe liječnik pa ću ga poslati sa sanitetskim samovozom na mjesto udesa.« »U redu, satniče, pozovite stožernika štaba gospodina majora. . . . neka preuzme sve u svoje ruke, a vi naredite dežurnoj satniji da pojača patrole i pretraži sve oko ceste u Repušnici i prema Brunkovcu. Možda uhvate kojeg partizana,« reče potpukovnik. »Na zapovijed, gospodine potpukovniče«, izdeklamirao je » gospodin satnik Š. S.

Diverzanti su se u toku dana, 27. 11, vratili u selo V. Prokop da se pripreme za nove akcije na pruzi Garešnica — Bjelovar.

PRUGA GAREŠNICA — BJELOVAR

Posljednjih dana studenoga i prvih dana prosinca 1942, MPO je razvio veoma živu aktivnost na pravcu Garešnica — Bjelovar, kako na putnoj komunikaciji Garešnica — Berek — Ivanska — Bjelovar, tako i na cesti i pruzi Garešnica — Pavlovac Dražica — Bjelovar. U okviru tih aktivnosti izvršeni su napadi na općinska mjesta Ivanska, Nova Rača i Berek te na željezničku stanicu Pavlovac Dražica — Bulinac i Velika Pisanica. Za desetak dana postignuti su dobri rezultati. Zarobljeno je mnogo neprijateljskih vojnika, zaplijenjeno oružja i učinjena velika materijalna šteta.

Drugi bataljon MPO-a, na čelu s komandantom, Stevom čučkovićem i političkim komesarom Ivanom Pandža »Tatekom«, izvršio je napade na prugu zajedno s diverzantima. Tako je 2. 12. .1942. napadnuta željeznička stanica Pavlovac Dražica, 5. 12. željeznička stanica Bulinac i 7. 12. željeznička stanica Velika Pisanica.

Prilikom planiranja akcije, ŠMPO je odlučio da krene s obadva svoja bataljona prema Bjelovaru: napasti uporišta i općinske centre Ivansku i Berek, likvidirati ih i razbiti ustašku vlast u tom rejonu i prekinu.i vezu između Garešnice i Bjelovara; na taj način znatno proširiti slobodnu teritoriju Moslavine prema sjeveru. Cilj je u potpuno-

Onesposobljena zgrada ZST. Velika Pisanica 7. 12. 1942. godine

sti ostvaren već 3. prosinca nakon napada na Berek. Drugi bataljon orijentiran je na akcije duž prage i ceste Garešnica — Bjelovar u cilju presjecanja saobraćaja, nanošenja gubitaka i štete.

Prilikom izbora objekata za napad, ŠMPO je vodio računa da se postignu što veći učinci. Odlučeno je da se najprije napadne i onesposobi željeznička stanica Pavlovac Dražica, pa Bulinac kod Bjelovara, zatim Velika Pisanica na sredokraći puta.

Željeznička stanica Pavlovac Dražica nalazi se zapadno od mosta na r. Česmi oko 3 km na širokoj i ravnoj terasi iznad Česme, okružena sa sjevera i sjeveroistoka šumama Greda. Dakle, stanica je bila podalje od uporišta Veliki Grđevac i Hercegovac, pogodna za napad partizana. Iz te željezničke stanice odvajala se pruga za Grubišno Polje i Daruvar te dalje za Viroviticu, odnosno Banovu Jarugu, što znači da je Pavlovac Dražica bila željeznička raskrsnica vrlo značajna za neprijatelja. U tom rejonu nalazila se i jaka mlinska industrija: bio je to kraj bogat stokom i mlijekom.

U 23,30 sati 2. 12. 1942, izvršen je prepad na željezničku stanicu Pavlovac Dražica. Partizani nisu imali podataka ima li na stanici neprijateljske vojske, pa su ispalili nekoliko metaka zatim su prekinuli paljbu i zaposjeli stanicu. Komandir čete postavio je osiguranje, potom je naredio da se otpočne onesposobljavanjem objekata. Zapaljena je prijemna zgrada, robno skladište i 5 kola. Diverzanti 3. diverzantske grupe minirali su i uništili 3 skretnička križanja i izlazni vodocrp prema Bjelovaru; pokidani su TT uređaji i TT linije. Prema podacima neprijatelja (izvještaj V. Moslavca), prijemna zgrada nije potpuno izgorjela, a željezničko osoblje djelimično je ugasilo požar na nekim kolima. šteta je bila velika, ukupno 929.110 kuna.

Saobraćaj je bio prekinut dva do tri dana jer je neprijatelj morao ponovo osposobiti osnovne elemente na stanici, zgradu, TTL, TTU, skretnice, vodocrp i ostalo. Cilj je bio postignut. Na željezničkoj stanici Bulinac, koja je napadnuta 5. 11, uništeno sve što je služilo saobraćaju (TTL, TTU, skretnice itd.), zgrade su zapaljene a saobraćaj ponovno prekinut dva dana. Pruge i željezničke stanice, rušile su se siste-

matski. Diverzanti su, štedeći eksploziv, minirali vitalne elemente na stanicama. Na željezničkoj stanici Bulinac šteta je iznosila 702.160 kuna, zarobljeno je 30 domobrana i zaplijenjeno mnogo oružja i opreme.

Kao što se vidi iz kronologije, diverzanti su 7. 12. 1942. onesposobili željezničku stanicu Velika Pisanica. Zapaljene su zgrade i uništeni uređaji. Minirane su skretnice i zapaljeno je 15 kola; stanica je onesposobljena za duže vrijeme;; spaljene su i drvene rampe za utovar stoke, što je na prvi pogled beznačajno, a zapravo je onemogućen utovar stoke i redovna opskrba 1. pješačke divizije i dijelova 187. njemačke rezervne divizije, čiji se jedan puk nalazio u Bjelovaru.

Bitno je uočiti da MPO koristi svoje diverzante na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, ali i na bjelovarskoj. ŠMPO zna šta radi. Prenosi težište akcija na sjeveroistočni dio svoga operativnog prostora, čisti teritorij od manjih neprijateljskih posada, djeluje na prugama i širi slobodnu teritoriju. Nakon određenog vremena prenosi težište prema Kutini i Čazmi, odnosno Garešnici.

SKUPO PLAĆENE GREŠKE

Iako je napad 1. bataljona MPO-a na poluoklopni vojni njemački vlak detaljnije obrađen u knjizi o Moslavačkom partizanskog odredu, ipak ćemo još nešto reći o tome. Iz izvještaja »hrvatskih državnih željeznica«, tajno, broj 3928 od 29. 12. 1942, vidi se čitav niz detalja o napadu na vlak 189, 22, 12. 1942, na željezničkoj stanici Gračenica. Zbog toga što akcija nije uspjela, obradit ćemo neke elemente detaljnije.

Napad na transportni vlak na željezničkoj stanici pripremio je KK KPH Kutina i lično tadašnji sekretar Ivan Frgec »Pilot«. Nakon dogovora sa ŠMPO, Frgec je otpočeo neposredne pripreme za napad. Plan je bio da prometnik zaustavi transportni vlak i da ga partizani napadnu, unište a plijen odvezu. Navodno je transport bio pun vojne opreme i namirnica. Planirano je oko 50 zaprežnih kola za prijevoz plijena. Štab MPO-a naredio je Štabu 1. bataljona da izvede tu akciju, uputivši i svog operativnog oficira Iliju Striku s bataljonom.

Sve je teklo po planu do večeri 21. 12. Prvi bataljon MPO-a pristigao je pravovremeno u s. Srpsko Selište i s. Mikleušku. Prikupljeno je 50 zaprežnih kola. Kolona je prišla rejonu akcije s. Gračenici na 500 metara. Zaprežna kola zadržana su u s. Ciglenici 1 do 2 km od pruge. Toga dana padala je jaka kiša pa je teren bio raskvašen.

Štab 1. bataljona i operativni oficir ŠMPO dugo je čekao na ugovorenom mjestu Frgeca »Pilota« (od 19,30 do 21 sat), pa su tako civili-seljaci mogli vidjeti partizane, a ustaški doušnici mogli su dojaviti vijest, o tome. Kad je stigao, Frgec je obavijestio Štab 1. bataljona, komandanta Crnečkog »Cera« i političkog komesara Bobetka »Magu«, operativnog oficira bataljona Nikolu Božića »Juga« i, razumije, se Iliju Striku, operativnog oficira Štaba MPO-a, da predviđeni vlak neće doći toga dana, nego sutradan u isto vrijeme.

Tako je došlo do odgađanja akcije za jedan dan. Odlučeno je da se organizacija ponovi sutradan. Jedinice 1. bataljona vraćene su i razmještene u Mikleuški i Srpskom Selištu. Zaprežna kola također su vraćena u ta sela.

Na stranu to što nikada nije popularno kada se borbene jedinice vraćaju neobavljena posla. Međutim, već dotle je učinjeno nekoliko grešaka:

— Štab MPO-a nije preko svojih obavještajnih organa poduzeo mjere da i sam učestvuje u pripremi napada na transportni vlak, već je to prepustio sekretaru KK KPH Kutina. Istina, to je bila česta praksa u to vrijeme, i Odred je išao u razne akcije na zahtjev KK KPH Garešnica, Kutina i Čazma.

— Bilo je jasno da nešto nije u redu s podacima o transportnom vlaku. Nešto se desilo kada je odgođen. Štab bataljona morao je detaljnije razmotriti situaciju i. izvijestiti ŠMPO o tome. Onda bi, vjerojatno, došlo do nove odluke.

—* Pogrešno je bilo čitavu radnju doslovno ponavljati,

— Odviše se vjerovalo željezničkom osoblju: prethodno je trebalo preko njih provjeriti gdje je transport; postoje podaci da je upravo na toj stanici netko bio izdajnik, ali se na vrijeme izgubio,

— Diverzanti nisu upotrijebljeni, a trebalo je pripremiti miniranje pruge ispred i iza željezničke stanice.

Sutradan, 22. 12. 1942. 1. bataljon, zaprežna kola, Štab bataljona i Frgec svi su oko 21 sata bili na svojim mjestima. Jedinice bataljona posjele su svoje položaje, 2. četa desno, 3. lijevo, a 1. četa imala je zadatak da napadne vlak.

Prema opisu događaja koji je detaljno clat u navedenom izvještaju neprijatelja, njemački transportni vlak broj 189 dobio je nalog u Kutini da produži prema Popovači i da će se križati u željezničkoj stanici Gračenica s vlakovima 182/2 i 112/2. To znači da je trebalo napasti vlak 182 ili 112, a ne 189. Prije dolaska vlaka 189, na željezničkoj stanici Gračenica bili su Nikola Božić »Jug«, operatinvi oficir 1. bataljona, komandir 1. čete Dušan Vučković, njegov zamjenik Stevo Mujadin, komandir 1. voda te čete Dušan Komlenac »Kad-rija« i čitav 1. vod iza stanične zgrade. Jug i komandiri upali su u željezničku stanicu i zarobili osoblje stanice uz komandu »ruke uvis«. Na pitanje kada će doći vlak, prometnik je odgovorio: »Svaki čas, a evo upravo ulazi u stanicu«. Za to vrijeme vlak broj 189 ulazio je u stanicu. Još nije sasvim stao, a vlakovođa je iskočio iz službenih kola i utrčao u prometni ured. Partizani su ga zarobili, računajući da je to taj vlak, ostavili su jednog borca da čuva željezničare, a Jug s borcem Ivanom (ne zna se odakle je) požurio je prema lokomotivi. Ne obraćajući pažnju na vagone i tovar u njima, onako žustar kakv je bio, Božić »Jug« naredio je komandiru čete Vučkoviću da se pripremi za napad, a on će zaustaviti lokomotivu. »Jug« brzim koracima krene naprijed. Noć je bila mračna pa je slaba vidljivost omela bolje osmatranje.

Stigavši do lokomotive Nikola Božić »Jug« je zarobio pištoljem strojovođu i ložača i poveo ih prema prometnom uredu. U međuvremenu, budući da je to bio njemački vojni transport, komandant transporta (vlaka .189) izdao je potrebna naređenja, postavio straže i tako dalje. Vlak 189 imao je 40 kola sa oko 435 brt, prevozio je artiljerijska oruđa, dva tenka, nekoliko oklopnih transportera a imao je i dva oklopna vagona u sastavu.

Događaji su se odvijali filmskom brzinom. »Jug« nailazi na njemačkog stražara koji za momenat ne shvaća situaciju, ali kad uoči da je pred njim partizan, pokušava skinuti pušku s ramena. »Jug« ga jednim metkol ubija. U tome trenutku zapucaju njemački vojnici i partizani, ne znajući pravu situaciju. Naime, njemački vojnici, kojih je bila čitava četa, otvorili su vatru po stanici i oko nje, a partizani su osuli snažnu vatru po vlaku. Oklopna kola sa svojim mitraljezima i topovima ostvarila su nadmoć vatre i inicijativa je prešla na stranu neprijatelja.

Strojovođa i ložač iskoristili su situaoiju i prebacili se preko prvog kolosjeka na južnu stranu pruge. U tom času »Jug« se okrenuo i ponovo pošao prema lokomotivi ubivši još dva Nijemca koji su mu se ispriječili na putu. Komandant njemačkog transporta, ocijenivši situaciju (napad partizana, nestali strojovođa i ložač), brzo se odlučio da krene prema željezničkoj stanici Popovači jer se pokazao signal »slobodno« na izlazu. U međuvremenu je prometnik sa skretničarom izašao iz kanala žicovoda, gdje su se sakrili za vrijeme pucnjave, nazvao prometnika u željezničkoj stanici Popovači, kratko ga izvijestio o situaciji i dogovorio se da primi vlak 189. Skretničar je odmah podigao izlazni signal, njemački komandant transporta, vidjevši to, naredio je jednom kaplaru, koji je znao upravljati lokomotivom, da pokrene vlak. 1 baš kada je vlak kretao, Nikola Božić »Jug« uhvatio se za ručku na vrati-

N'IKOLA BOŽIĆ-JUG operativni oficir 1-og. bataljona MPO. proglašen narodnim herojem.

ma kabine lokomotive u namjeri da likvidira toga strojovođu Nijemca. Bio bi u tome i uspio, da podoficir koji se nalazio na platformi prvih kola nije otvorio vatru iz automata na Božića i smrtno ga ranio. Božić se još neko vrijeme držao za ručku na lokomotivi, koja je povećavala brzinu, zatim je pao s desne strane pruge, mrtav, na polusmrzlu moslavačku zemlju.

Za vrijeme borbe poginulo je 5 partizana, od kojih operativni oficir 1. bataljona Nikola Božić »Jug« (proglašen narodnim herojem), komandir 1. čete Dušan Vučković, njegov zamjenik Stevo Mujadin, borac Ivan i još dva borca, a ranjeno je desetak drugova, među njima nekoliko teže. Nijemci su također imali mrtvih i ranjenih.

Bila je to kratka ali žestoka borba, prava drama. Skupo su plaćene greške u pripremi i izvođenju akcije. Po svemu sudeći, Frgec je dobio podatke od nekog suradnika iz Popovače ili Kutine. Po onome što je opisano u neprijateljskom izvještaju i po reagiranju željezničara i njihovim postupcima na željezničkoj stanici Gračenica, oni nisu bili naši suradnici. Znali su da dolazi njemački vojni transport, a to nisu rekli »Jugu« i ostalima. Osim toga, bili su veoma revnosni u službi da fašistima osigui-aju prolazak za Popovaču.

To je primjer kako MPO, nije uspio u napadu na vlak. Bilo bi drugačije da su diverzanti postavili mine i bez žrtava poslali k vragu vlak broj 189. No, bio je to rat u kojem nije moglo uvijek sve ispasti dobro i uspješno. Bilo je i poraza s gubicima. To su iskustva za budućnost.

Potkraj 1942, uki-atko rečeno, situacija na prostoru II OZ sjeverno od r. Save bila je slijedeća:

1. U čitavoj s/z Hrvatskoj došlo je do jačanja NOP-a u cjelini i organizacionog učvršćenja svih naših organizacija prije svega rukovodstava KPH, Skoja i ostalih. Posebno se to odnosi na Moslavinu, Kalnik i Bilo-goru. Više nije bilo nijednog kotara bez organizacija NOP-a. Istina, brojnost, stupanj organiziranosti i aktivnost bili su različiti od kotara do kotara, ali je bitno da je pokret u usponu.

2. MPO i KPO izrasli su tokom godine, posebno u jesen 1942, u jake PO sa po dva partizanska bataljona. Brojno stanje ovih odreda je oko 500 boraca. Aktivnost im je sve veća, tako da je stvorena velika slobodna teritorija, brojna pozadina i uvjeti za brži razvoj u 1943. godini.

3. U sastavu MPO-a formirana je diverzantska jedinica 3 DG, u ljetu te godine. U studenom jedna desetina diverzanata upućena je u sastav KPO-a i time ojačala tu DG. To je omogućilo izvođenje brojnih diverzija na širokom operativnom prostoru II OZ i veoma uspješna djelovanja.

DG—3 brojno je ojačala potkraj godine tako da predstavlja jači vod ili manju diverzantsku četu. Stvorena je kičma budućih diverzantskih bataljona i odreda, jer će od 1, 2. i 3. DG u 1943. narasti bataljoni, a 1944. i odredi. GŠH, štabovi I, II i III OZ, i lično Ivan Hariš »Gromovnik« znali su što hoće na planu diverzantskih djelovanja kao komponente oružane borbe.

SNABDIJEVANJE EKSPLOZIVOM

Lijepi i sunčani dani kolovoza omogućili su obuku diverzanata u rejonu Velikog Prokopa. Glavni nastavnik Mirko Polčić te Boro Miličević i Ivan Hariš »Gromovnik« intenzivno su osposobljavali odabrane partizane za diverzante. I dok je obuka tekla po planu, trebalo se pobrinuti i za eksploziv. Rezerve su bile male, za 2 — 3 mine. Zato su sve jedinice imale zadatak da obrate pažnju na eksploziv. Kada ga zaplijene, odmah ga moraju dostaviti diverzantima.

Snabdijevanje 3 DG u toku 1942. bilo je osrednje po količini u etapama, odnosno povremeno po vremenu nabavke. Prve količine donijela je grupa diverzanata koja je došla s Harišem. Na Gojilu je zaplijenjena manja količina. Zalihe su stvorene akcijom MPO-a na rudniku ugljena Babička, kojom prilikom je zaplijenjeno oko 400 kg eksploziva. Razumije se, to je podijeljeno grupi bataljona koji su djelovali zajedno u gojilskoj operaciji i u napadu na Španovicu. Ostalo je nešto i za moslavačke diverzante.

Kao i u Gorskom kotaru, Lici, Baniji i drugdje, diverzanti su vadili eksploziv iz neeksplodiranih avio-bombi. Bilo je to potkraj listopada u V. Prokopu, Svetličić Ivan »Orsi« kao komesar 3 DG dobio je zadatak da organizira dezaktiviranje jedne RAB-e[18]). Budući da diverzanti još nisu imali svoj alat, odlučeno je da se demontaža bombe izvrši u selu.

Otkud RAB-a? Prilikom napada I gorske divizije na MPO, 16. i 17. 10. 1942, djelovala je i neprijateljska avijacija. Toga dana bačeno je više bombi na položaje jedinica 1. i 2. bataljona MPO-a, pa i oko rejona gdje se nalazio ŠMPO. Zanimljivo je da nekoliko RAB nije eksplodiralo. Dvije do tri takve bombe bačene su u blizini kuće Ljubana Đarića[19]) i Šikića te oko mlina kod V. Prokopa.

Diverzanti su iskopali te bombe i s mnogo pažnje ih dopremili blizu svoje baze[20]).

Pošto je izvršio izviđanje radionice seoskog kovača Steve Jakšića, »Orsi« je oko 10 sati toga dana došao u »bazu« kod Ferenčića klijeti, koja se nalazila iznad V. Prokopa na kosi sa tt. 257.

»Našel sam mesto gde bumo očistili onu krmaču«, reče »Orsi« Šanteku i Jovanu (Joci) Pribičeviću.[21])

»Dobro«, rekoše ova dvojica.

18) RAB-a Razorena avio bomba.

19) Đarić Ljuban, jedan od organizatora NOB-a u Moslavini, vijećnik AVNOJ-a i ZAVNOH-a, nosilac spomenice 1941, umro poslije oslobođenja.

20) Partizanska »baza« u Moslavini i SR Hrvatskoj nije kao u srijemskih partizana. To je jednostavno kuća, štagalj ili prostor gdje je bila razmještena jedinica.

21) Jovan (Joco) Pribičević, rodom s Banije, služio BJV u inž. jedinici, pa je i to utjecalo da se opredjeli za diverzante onoga dana u proljeće 1942. kada je Ivan Hariš »Gromovnik« osnivao DG na Baniji. Učestvovao je u prvim diverzijama, zatim je ljeti 1942. došao s Harišem u Moslavinu. Vratio se na Baniju potkraj prosinca 1942, zatim je otišao sa 7 UD i učestvovao u rušenju i izgradnji mosta na Neretvi; bio je ranjen u V ofanzivi. Poslije oslobođenja bio je u JNA, penzioniran je kao kapetan I klase, nosilac je Spomenice 1941. godine.

Nakon toga, sa svim mjerama predostrožnosti, bombu su otpremili do kuće Steve Jakšića. Nije to bilo lako, klijet Ferenčića nalazila se na brijegu, a kuća Jakšića na kraju sela, sasvim na jugu. No, sve se sretno svršilo.

Radionica kovača Jakšića nalazila se u osrednjoj dvorišnoj zgradi. Bilo je tu raznog i za ono vrijeme modernog alata. Osim mijeha i nakovnja, bilo je tu bušilica s ovelikim pogonskim točkom, serija kliješta, hvataljki, sjekača i drugog alata.

Kovaču nije bilo drago što partizani to rade baš kod njega. Bio je on seoski starješina, pa kad partizani odu ustaše ga mogu progoniti A što ako bomba eksplodira?. Otići će k vragu i radionica i kuća. No, što se tu može. Na zahtjev partizana ukućani se udaljiše, za svaki slučaj.

Ostanu sami Orsi i Pribičević. Namjeste RAB-u i učvrste je. Ogledavali sU sa svih strana tu opasnu napravu. Kako da odvoje upaljač? »Eh, da nam je ključ za odvijanje, lako bismo je demontirali«, reče Orsi. A Joco onako omalen, zreo čovjek i iskusan diverzant, odgovori: »Nije mi prva!« Obilazi Joco oko toga željeznoga zaobljenog tijela, gleda, zaviruje i razmišlja. Zatim zagleda alat, uzima sjekače, turpije, čekić i sve to slaže malo podalje od bombe na jednu dasku. Orsi mu pomaže.

Napokon, kad je sve bilo pripremljeno, Joco počne lagano udarati po sjekaču s ciljem da se odvije nosač upaljača. Prolaze duge minute. »Uh, majku joj, neće da popusti«. »Lupi malo jače«, savjetuje mu Orsi. Joco udari nešto jače čekićem po sjekaču koji se već dobro usjekao u metal. Učini mu se da se nosač pokrenuo. »Krenuo je«, reče i nastavi kraćim i češćim udarcima. Polako se počne odvijati nosač upaljača. »Sad pazi, Joco, jer burno otišli k vragu skup ž njom«, Sav obliven znojem, iako nije bilo vrućine, lagano je odvijao nosač s upaljačem. Kad ie osjetio da je pri kraju, Joco lagano okrenu i pažljivo izvadi upaljač iz bombe. Odmakne ga i zagleda se u tu vražju spravu, pa će Orsiju »boga ti upaljač nije naoružan, zato ona nije eksplodirala«. »Dragi moj, to su napravili naši simpatizeri tamo kod njih, baš im hvala«, reče Orsi.

Poslije toga sve je išlo lakše, jer nije bilo opasnosti.

Eksploziv je izvađen, biti će ga za dvije mine.

Tako je i u Moslavini jedan od izvora snabdijevanja eksplozivom bio i taj. Težilo se da što veći broj diverzanata nauči taj zanat. Bio je to i način »kaljenja«, poslije čega je diverzant bio pečen-obučen za svoj zanat.

4. Okupator, njegovo komandiranje, Pavelić i njegovi doglavnici nisu uspjeli spriječiti razvoj NOP-a između Save i Drave, u Zagrebu i u drugim većim mjestima. Naprotiv, sve više su gubili stratešku i operativnu inicijativu. Bili su prisiljeni dovlačiti nove snage na taj prostor, drukčije nisu mogli održati okupacioni sistem i vlast u NDH. Velik dio tih snaga, koje su bile i brojno jake, neprijatelj je morao odvajati za osiguranje komunikacija, prije svega željezničkih pruga i objekata na njima. Bez saobraćaja nije bilo života ni njemačkim fašistima ni njihovim slugama. Htio to ili ne, neprijatelj je bio prisiljen na

obranu pruge i cesta, a time je bio prikovan, defanzivan i osuđen da čeka, da se brani.

Sistem osiguranja komunikacija sve više je dograđivan i upotpunjavan, po mjeri naše sve veće aktivnosti. Na primjer, za 1942. godinu karakteristično je slijedeće:

— U prvoj polovini godine glavnom prugom Zagreb — Beograd jure brzi, putnički, a posebno transportni vlakovi gotovo sigurno. Nemaju tzv. štitnih kola, ješ nema ni bunkera.

— Pruga se osigurava čuvarskom redovnom službom željezničara. Postoje željeznički bataljoni (bojne)[22]), ali za dugačke relacije. Postavljaju se zasjede i šalju se domobranske patrole.

— Pojačana je kontrola na želj. stanicama i u vlakovima; stalne vojne pratnje,

— Glavnu snagu intervencije, udarnu snagu predstavljaju oklopni vlakovi, koji drže i brane pojedine relacije i gotovo suvereno vladaju prugama (dok im diverzanti nisu doskočili).

— Na nekim prugama (zagorskim) postoje samo želj. čuvari.

U drugoj polovini godine, zbog sve učestalijih diverzija i napada na prugu, neprijatelj pojačava mjere sigurnosti i izgrađuje sistem koji stalno dopunjava. Počela je primjena stalnih posada na većim želj. stanicama, redovitije patroliranje, uvođenje više oklopnih vlakova te upotreba štitnih kola ispred lokomotiva, ali ne kod svih vlakova.

U tz. pothvatima na Moslavačku goru, Kalnik, Ivančicu Bilo-goru i drugdje neprijatelj teži okružiti naše PO i njihove jedinice i time posredno otklonili opasnost od pruga. Kasnije on redovito izvodi ispade na kraćim odstojanjima u cilju neposredno odbacivanja naših snaga od komunikacija. Međutim, sve je to bilo uzaludno u krajnjoj liniji, NOP je rastao, formirane su nove borbene jedinice, neprijatelju je sve teže. Jedino što je postigao bilo je usporavanje tempa našeg razvoja, ili odgađanje događaja.

Zastoji i prekidi saobraćaja trajali su u prosjeku 10 — 12 sati ili pola dana, što je remetilo dobrim dijelom saobraćaj protivnika, ali ga u cjelini nije zakočilo. Pruge su popravljane brzo jer je bilo dosta rezervnog materijala i stručne radne snage. Njemački su fašisti relativno lako nadomještali lokomotive i vagone, jer su ih po Evropi imali dovoljno. Ali kasnije će to biti sve teže s obzirom na broj diverzija te akcije savezničke avijacije.

22) U drugoj polovini 1942. Nijemci su na prostoru II OZ rasporedili tz. 187. rezervnu diviziju, čiji je štab bio u Zagreb, a pukovi u rejonima Zagreba, Križevaca i Bjelovara. Iako je divizija imala širi operativni prostor od teritorija II. OZ često joj je bila glavna baš u toj zoni.

Pavelič je bio prisiljen da početkom X mjeseca rasporedi sjev. od Save I gorsku diviziju sa I i IV gorskim zdrugom Divizija je glavninom češće djelovala u II OZ, a njen I gorski zdrug stalno je bio raspoređen u Moslavini.

23) Ustaše su u vojsci imali terminologiju posuđenu iz austrougarske vojske, ali i neke svoje izraze. Tako je odjeljenje — desetina, roj; četa-satnija; bataljon-bojna, puk-.pukovnija itd.; kapetan je satnik; kap I kl.- nadsatnik; major-bojnik; potpukovnik-dopukovnik

5. Stečena su dragocjena iskustva, prebrođena je prva faza u obuci, organizaciji i načinu djelovanja diverzantskih jedinica. Najsloženiji je bio problem opskrbe eksplozivom i priborom za miniranje. Da je bilo dovoljno eksploziva, posebno vojnih, tratila i drugih, teško fašistima, imali bi mnogo veće gubitke. Zbog toga su 2 — 3 diverzanta išla s četom ili bataljonom na prugu da unište srca, uređaje, lokomotive. Na taj se način ekonomiziralo eksplozivom. Vlakovi su minirani onda kada je bilo više eksploziva. Npr., za »prosječnu« minu u cilju rušenja vlaka trebalo je 15—20 kg vojnog eksploziva. Istom količinom moglo se uništiti 15 — 20 skretnica, odnosno srca, što je bilo tada rentabilnije. Izvor opskrbe eksplozivom bio je isključivo neprijatelj i to kroz borbu, zapljenu u rudnicima, iz njegovih skladišta, preko veza, (ali rijetko) i posredno preko RAB-va (raznih avio-bombi koje nisu eksplodirale). Taj posao u pravilu je bio teži od odlaska na prugu i miniranja.

U toku 1942. godine nije poginuo nijedan diverzant, što je za svaku pohvalu. Znači da je obučenost, rukovođenje i briga za ljude na visini.

6. U drugoj polovini prosinca 1942. glavni dio snaga MPO-a i KPOna otišao je u Slavoniju u sastav novoformiranih (16. i 17.) brigada, koje su sa 12. slavonskom brigadom ušle u 4. slavonsku diviziju. Zbog toga u ova dva PO ostale su snage od jednoga partizanskog bataljona, sa slabijim naoružanjem, osobito automatskim. Intenzitet borbenih akcija ipak se smanjio u prvim mjesecima 1943, dok PO nisu ponovo ojačali na dva i kasnije na tri bataljona. To se odrazilo i na diverzanske akcije, osobito na njihov razvoj. Da su brže jačali PO, onda bi te jače snage tražile i više akcija na prugama, što bi ubrzalo razvoj DJ.

1943. GODINA

Iako je bila zima sa snijegom, smanjene snage Kalničkog i Moslavačkog odreda nisu obustavile akcije na prugama. Na prostoru Moslavine izvedeno je 11, u Zagorju i oko Kalnika 6 akcija u toku siječnja. Od toga je 5 akcija izvedeno na pruzi Križevci — Koprivnica, samo 1 na zagorskoj pruzi. Na glavnoj želj. pruzi Zagreb — Beograd izvedeno je 6, na rokadnoj Garešnica — Bjelovar 5 akcija, od čega 3 na želj. stanici Pavlovac Dražica.

Prema tome, težište diverzantskih akcija bilo je na glavnoj magistrali te na pruzi Zagreb — Križevci — Koprivnica.

Nakon odlaska glavnine MPO-a u Slavoniju (305 boraca i rukovodilaca), došlo je do promjene u Štabu odreda i sastavu jedinica. Za komandanta Odreda postavljen je Vjekoslav Janić »Capo«[24]), (mlađi), a za političkog komesara Slavko Kezele (Slavni«[25]), koji su dotle bili zamje-

24) Vjekoslav Janić »Capo« došao je u Moslavinu potkraj svibnja 1942. Bio je čl. Štaba II OZ s Vukomanovićem Pavlom »Stipom« i politkomesarom Parmačem Stankom. Od listopada 1942. »Capo« je zamjenik komandanta MPO-a Marijana Cvetkovića, a po njegovom odlasku u Slavoniju postavljen je za komandanta MPO-a.

25) Slavko Kezele »Slavni», rodom iz Garešnice, član je KP od 1939. jedan od organizatora oružane borbe u Moslavini. U ŠMPO bio je informativni oficir. Dužnost politkomesara MPO-a primio je potkraj prosinca 1942, kada je Franc Knebl otišao u Slavoniju s glavninom odreda u sastav 16. slavonske brigade.

nici. Odred je imao samo 1 bataljon prištapske jedinice i diverzantsku grupu. Komandant bataljona bio je Stjepan Brkljačić »Busa«, a politkomesar Grga Vukelić »Mali«.

Štab odreda planirao je akcije na glavnoj pruzi, ali i na pravcu Garešnica — Bjelovar. Imao je plan i jasan cilj.

Iz redoslijeda izvršenih akcija vidi se da je svakih 2 — 3 dana izvedena poneka akcija.

Jedna od takvih bila je na pruzi i željezničkoj stanici Pavlovac Dražica noću 9/10. 1. 1943. godine.

Štab odreda nalazio se u selu Veliki Prokop u kući Mišljenovića. Komandant Janić »Capo« i njegov zamjenik Ilija Strika vodili su razgovor sa Svetličićem »Orsijem«, koji je tada bio komesar 3. diverzantske grupe. »Slušaj, Orsi — reče Capo — za ovu akciju kod Pavlovca Dražice dobit ćeš četu koja se nalazi u Trn. Popovcu. Poveži se s komandirom Božom Kušecom i krenite nešto ranije jer će vam trebati vremena da organizirate civile iz Ladislava. Vodite računa da nitko od civila ne nastrada. To ne bi bilo dobro, politički gledano. Stanicu ne brani banda, ali ipak pripazi da nije slučajno postavljeno osiguranje«. »Ponesite alat, ključeve i eksploziv — reče Strika — a pile uzmite u Ladislavu. Pazite da prilikom prikupljanja civila ne kompromitirate naše suradnike. Pokupite ih kao da ste ih na prugu natjerali zajedno s ostalima. Svratite Andriji Bajsu, njegova je kuća na kraju sela i blizu pruge, pa se o svemu s njim dogovorite. Andrija je naš dobar suradnik«. »Razumijem«, reče Orsi, pozdravi se s Capom i Strikom i ode među svoje diverzante da organizira pripreme[26]).

Kad stiže u četu, »Orsi« naredi komandiru voda Peri Pilipoviću da organizira pripreme za akciju, a sam uzme kurira i pode u tajno skladište po eksploziv. Diverzanti su u rejonu Velikog Prokopa imali tajna skladišta za koja su znali samo oni. Inače, u tom rejonu bilo je više tajnih skladišta i skrovišta za potrebe Štaba MPO, KK KPH Garešnica, partijske organizacije Velikog Prokopa i diverzanata. Civili su imali desetak takvih skloništa u koje bi se sklanjali za vrijeme neprijateljskih ofanzivnih operacija. Već sredinom 1942. sagrađena je u rejonu Crkvišta grupa tajnih skladišta i tajna bolnica pod zemljom. Za te poslove ŠMPO je imao posebnu specijalnu jedinicu, tzv. bunkerašc kojima je rukovodio Duka Ogulinec[27]).

Selo Veliki Prokop tih je dana bilo puno partizana. Pored štaba MPO-a s prištapskim dijelovima, tu je i Štab 1. bataljona sa svojom pozadinom i kuririma. Stigao je i Okružni komitet KPH Čazma, OK

26) Treća diverzantska grupa jačine je osrednje čete jer ima dva voda, prvi vod sa tri odjeljenja u Moslavini i drugi vod sa dva odjeljenja, manji, na Kalniku. Tamo je otišao Ivančević »Ličan« jer je otuda rodom te dobro poznaje teren. Iako o tome nema pismenih preciznih dokumenata, to je već tada 3. diverzantska četa.

27) Duka Ogulinec, rodom iz Odre kod Siska, član Partije prije rata, brat B'ranje Ogulinca »Selje«. Došao je u Moslavinu kao oficir za vezu početkom 1942. i uspostavio vežu između SPO i MPO. Već u ljeto 1942. postaje glavni rukovodilac spec, jedinica za izgradnju tajnih skladišta i skloništa. Danas živi u Odri. Nosilac je partizanske »Spomenice 1941«.

Skoja Čazma sa svojim organima, te KK KPH Garešnica. Diverzanti su se smjestili u staroj ali prostranoj kući Mile Masleše.

Kratak zimski dan. Bližilo se veće. Snijeg je pokrio široke pošumljene kose istočnih ogranaka Moslavačke gore, koje su sa sjevera, zapada i juga obuhvatale ovo malo selo. Prokop je tada bio centar slobodne teritorije Moslavine. Selo je od 1941. godine u NOP-u, već tada potpuno organizirano, imalo je organizaciju KPH, Skoja, USAOH-a, AFŽ i, razumije se, MNOO. Nisu ga bez razloga zvali »Prokopska Republika«, ili »Mala Moskva«. Bez obzira na to što se radilo o malom i siromašnom selu, partizani su se tu ugodno osjećali, bez problema, narod je listom bio na strani NOB-a. I danas, poslije toliko godina, učesnici NOR-a, rado se sjećaju Prokopa, a diverzanti češće obiđu to čuveno selo.

U prvi sumrak diverzanti su stigli u Trn. Popovac, Večerali su u 1. četi 1. bataljona MPO-a. U 17,30 sati oveća kolona kreće na istok. Naprijed je 1. četa, za njom diverzanti, na čelu kolone, odmah iza čelne patrole, nalazi se Božo Kušec, komandir čete i Svetličić »Orsi«. Oni su stari znanci, te im je lako bilo dogovoriti se o zajedničkoj akciji. Spustila se noć, bilo je sve hladnije, snijeg škripi pod nogama i ometa kretanje. Kolona se kretala pravcem: s. Trn. Popovac, s. Kostanjevac — s. Trnovitički vinogradi — s. V. Trnovitica — s. Ladislav. Odstojanje od 12 kilometara prošli su za 3,5 sata. Kolona stiže do pruge kod s. Ladislava oko 21. sat.

Stigavši do mjesta gdje prugu prelazi seoski put V. Trnovitica — Ladislav, Božo Kušec naredi komandiru 2. voda da postavi osiguranje iz pravca Hercegovca i da sačeka grupu civila iz Ladislava koja će mu pomoći u rušenju TT stupova. Ostavivši 2. vod da se pripremi, Kušec s četom i diverzantima produži prugom prema željezničkoj stanici Pavlovac Dražica, do puta koji iz Ladislava vodi u Dražicu. Odatle je četa poljskim putem produžila marš do kraka pruge koji ide za Daruvar, gdje Kušec i »Orsi« naprave konkretan raspored jedinica. Božo po* stavi osiguranje oko željezničke stanice Pavlovac Dražica, zatim grupe određene za paljenje, onesposobljavanje i miniranje pristupe poslu.

Radilo se brzo, svaki je borac izvršavao svoj zadatak. Cilj: onesposobiti željezničku stanicu za upotrebu.

»Banda popravlja, a mi rušimo. Vidjet ćemo kome će prije dosaditi«, reče diverzant Pero Popović iz Dišnika svome imenjaku Peri Pilipoviću. »Neka, rušit ćemo je sve dok bude služila neprijatelju«, odgovori Pilipović i pođe provjeriti je li sve pripremljeno za rušenje minama. Bilo je predviđeno da se sve demolira, pokida i zapali, a tek onda da se minama poruše skretnice i vodocrp.

Najprije je zapaljena stanična zgrada, i to onaj dio koji nije izgorio prilikom napada od 2. 12. 1942, zatim ostali objekti. Pošto je sve što je predviđeno zapaljeno i pokidano, »Orsi« naredi da se miniraju skretnice. Svi su se partizani povukli i kolona polako krene nazad, na začelju grupa diverzanata. Umalo, zatim odjeknu eksplozije mina. Dok je partizanska kolona odmicala prema Ladislavu, plamen od zapaljenih objekata osvjetljavao je okolinu željezničke stanice Pavlovac Dražica.

Nakon izvjesnog vremena osoblje željezničke stanice počne gasiti požar. Revnosni Pavelićevi službenici!

U svom izvještaju pod brojem tajno 572 od 27. 2. 1943. o akciji od 9/10. 1, V. Moslavac navodi šta je sve zapaljeno i oštećeno: »Izgorjela je potpuno čekaonica II razreda, gdje je bio privremeno smješten ured. Sva je arhiva spaljena, a treća prostorija je samo oštećena. Krov nije sasvim izgorio, jer čim su otišli partizani, osoblje je pristupilo gašenju.« Šteta od požara iznosila je 100.000 kuna. Zapaljena je zgradica u kojoj je bila smještena kancelarija nadzornika pruge, skladište 7 i 8 sa svom robom i alatom. Šteta: 80.000 kuna. U izvještaju se spominju uništene skretnice, vodocrp, 19 porušenih TT stupova, zatim da je nekoliko seljaka iz Ladislava bilo prisiljeno da pilama ruši TT stupove jer su ih na to natjerali partizani. Kad govori o partizanima navodi kako su naoružani, u kakvim su uniformama (odorama) i slično. Moslavac još napominje kako partizani govore hrvatskim jezikom, kajkavski i štokavski, i da ih ima iz Lonjskog polja.

Ukupna šteta iznosila je 500.000 kuna. Prekid saobraćaja trajao je od 4 — 5 dana. Tek što je neprijatelj osposobio osnovne elemente na toj stanici, MPO s diverzantima ponovio je napad 16. i 19. siječnja 1943. pa i kasnije. Znači, željeznička stanica više je puta bila objekt napada. Ponekad ju je bezuspješno branio vod domobrana.

Na pruzi Garešnica — Bjelovar neprijatelj je u toku rata, posebno 1943. i u prvoj polovini 1944. godine, imao stalne posade u Garešnici, Hercegovcu, na željezničkom mostu na Česmi, u Velikom Grđevcu, Velikoj Pisanici, Severinu, Bulincu, Kokincu i, razumije se, u Bjelovaru. Jačina osiguranja bila je vod domobrana, najčešće iz željezničke bojne ili od snaga 1. gorskog zdruga, odnosno iz jedinica 1. pješačke divizije. To znači da je neprijatelj stalno morao angažirati od dvije čete do bataljona snaga, plus toliko snaga posredno, tj. zasjede i jače patrole za pročišćavanje terena. Za pratnju svojih vlakova morao je angažirati do čete, znači da je oko pola puka, nekad i cijeli puk vojske angažirao za obranu te pruge. No, uzalud, nije je mogao obraniti, Rušili smo je kad smo odlučili da to učinimo.

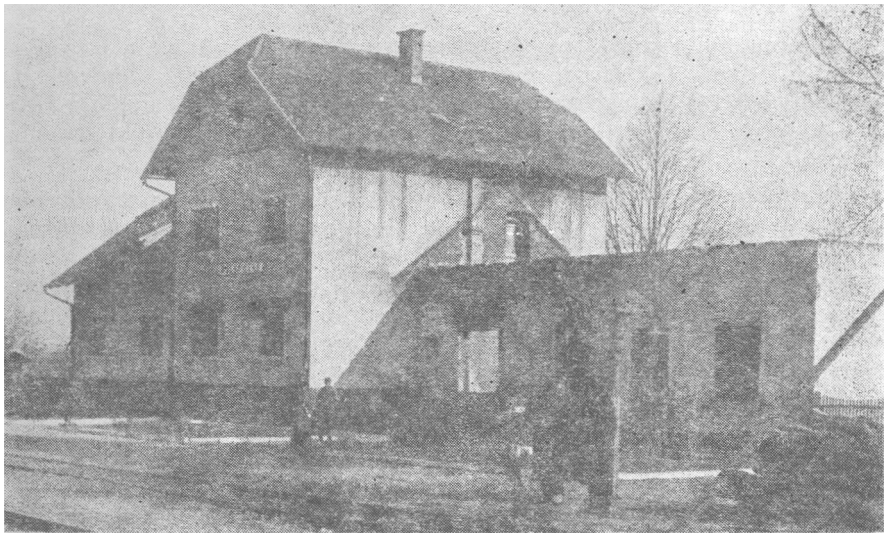
Pored toga što smo na taj način vezali neprijateljske snage i ozbiljno ugrožavali saobraćaj, posade uz prugu često su nam bile lak plijen i izvor opskrbe oružjem, municijom i opremom. Kada bi htio da solidno brani jednu takvu prugu od 50 km, neprijatelj bi morao angažirali cijeli puk, partizani bi je opet rušili. To znači da bi za solidno osiguranje oko 1000 km pruge na prostoriji II operativne zone trebalo 20 pukova, ili pola od toga 10 pukova, odnosno' 2 — 3 divizije, koliko je on i odvajao. Iz ovoga se vidi da okupator i izdajnici nikad nisu imali dovoljno snaga, niti bi to mogao imati bilo koji agresor uz pretpostavku da protiv sebe ima protivnika kakav je bila NOV i POJ, ili naše oružane snage. Ovo smo istakli da se zna: iskustva iz NOR-a opomena su svakome tko bi se usudio da nas napadne.

MUČNA REKA — CAREVDAR

Prošla su dva mjeseca od posljednje diverzije u tome rejonu. Vrijeme je da se pruga ponovo stavi pod udar, zaključeno je u štabu KPO-a.

Napad na željezničku stanicu Mučna Reka izvršen je 21. 1. 1943. Sve je onesposobljeno i minirane su skretnice. Šteta iznosi 624.500 kuna. Neprijatelj je izvršio opravku i obnovio saobraćaj. Zato je 1. bataljon KPO-a dobio zadatak da s diverzantima poruši prugu i onesposobi željezničku stanicu Mučna Reka i Carevdar.

Prvi bataljon KPO-a krenuo je iz rejona Apatovca prema pruzi Križevci — Koprivnica u dvije kolone 25. 1. 1943. Oko pola noći sve su jedinice stigle u svoje rejone djelovanja. Štab bataljona postavio je po "od na osiguranje iz pravaca Križevaca i Koprivnice.

Željeznička stanica Mučna Reka. Dio stanice uništen. Inače na ovu stanicu i objekte izvršeno jc više napada, miniranja i rušenja

U 01,20 sati izvršen je napad na željezničku stanicu Mučna Rcka, a oko 02,00 na željezničku stanicu Carevdar. Stanice još nisu imale stalne posade, nego su domaći ustaše sačinjavali osiguranje, što nije pretstavljalo veći problem. U smislu borbe i nije bilo napada na neprijatelja, već na prugu i objekte.

Na stanici su minirani blok i skretnice prema Lepavini i zapaljen je blok prema Koprivnici, djelomično je oštećen most na potoku Koprivnica, pokidane su TTL i onesposobljeni TTU.

Prema izvještaju Prometnog odsjeka željeznice, šteta je iznosila 156.760 kuna, od čega na pruzi 130.000 kuna. To znači da je minirano više srca, kompletnih skretnica i drugih uređaja.

Slična situacija bila je i na željezničkoj stanici Carevdar. Zapaljen je krov zgrade koji nije izgorio prilikom napada u studenom 1942.

kao i blok prema Lepavini te privremeni prometni ured koji je bio smješten u čekaonici drugog razreda. Uništena su četiri telegrafska uređaja (TTU). Minama su uništena dva križišta srca. Zarobljeni seoski ustaše koji su zatečeni u prometnom uredu, poslije saslušanja pušteni su kući. Ü izvještaju se napominje da su partizani prije paljenja iznijeleli nadstojnikove lične stvari i namještaj, da su (njih oko 50) bili obučeni u domobranske i ustaške uniforme, kao i uniforme časne radne službe i u civilna odijela. U izvještaju piše da su partizani govorili hrvatskim jezikom, kajkavskim i štokavskim narječjem.

Šteta na željezničkoj stanici Carevdar iznosila je na pruzi 120.000, a na uređajima 19.200 kuna, ukupno 139.200 kuna.

Visina materijalne štete nije velika, ali je bitno da je prekid saobraćaja trajao puna dva dana. To znači da neprijatelj za to vrijeme nije mogao izvršiti nikakav manevar niti je mogao opskrbiti svoje jedinice.

Kod Lepavine, 31. 1. 1943, vlak 270 naišao je na minu: porušena je pruga i nanijeta šteta, saobraćaj je bio ponovo prekinut.

Odlazak glavnih snaga i KPO za Slavoniju jedno je vrijeme smanjio aktivnost na prugama u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Leto, čim su snage ojačale, opet su počela aktivnija djelovanja.

Da ne bude zabune, odlazak glavnine snaga MPO-a i KPO-a u Slavoniju smanjio je u određenom stupnju aktivnost na prugama u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, ali je to omogućilo formiranje partizanske divizije u međurječju Sava — Drava, što je bilo vrlo značajno za dalji razvoj NOB-a u tom širokom i veoma važnom dijelu teritorije kojom su vodile magistralne komunikacije.

AKTIVNOST NA PRUGAMA U VELJAČI 1943.

Veljača 1943. godine bila je karakteristična: prvo, zima je ipak snizila tempo i obujam akcija, posebno na više pravaca i rejona; drugo, pregrupiranje snaga, formiranje brigada i divizija u međurječju Drava — Sava te napadi neprijatelja na naše snage, sve je to utjecalo na diverzantske akcije; treće, male količine eksploziva i nedovoljna briga za razvoj diverzantskih jedinica, također su se negativno odrazili na diverzantske aktivnosti.

Karakteristično je da u tem mjesecu gotovo nema diverzija na glavnoj željezničkoj pruzi Zagreb — Beograd. Izvedena je samo jedna kod Ivanić-Grada 28. 2. 1943. Jedan je od razloga i situacija u Moslavini. Od 11 — 13. 2. neprijatelj je snagama 1. gorskog zdruga izvršio napad na slobodnu teritoriju Moslavine i na Moslavački partizanski odred, koji je zbog toga privremeno otišao na Bilo-goru, odakle se vratio 18. 2. Zatim, u okviru garešničke operacije MPO je angažiran sve do kraja veljače. Tako se desilo da 3. diverzantska četa bez 2. voda (on je u to vrijeme na Kalniku) uglavnom djeluje na pruzi Garešncia — Bjelovar u sklopu akcija 4. partizanske divizije i MPO-a poslije toga. Iz kronologije za mjesec veljaču vide se sve akcije na toj pruzi.

Dok je situacija na području Moslavine takva, dotle je u sjeverozapadnom dijelu II operativne zone po nečemu slična, ali i različita.

Kalnički PO jedina je vojna partizanska snaga koja se upravo oporavlja od naglog smanjivanja brojnog stanja potkraj prosinca 1942 (odlazak u Slavoniju glavnih snaga). Tada još nema Zagorskoga i Zagrebačkoga partizanskog odreda, postoje samo udarne grupe pri KK KPH i OK KPH, koje nisu bile u mogućnosti da ozbiljnije djeluju na prugama, Takva situacija ostat će još nekoliko mjeseci, ali KPO će stalno jačati i prenositi težište djelovanja iz rejona u rejon.

Radi toga je karakteristika djelovanja na prugama na operativnom području KPO-a u tome da je težište južno i zapadno, između Križevaca i Koprivnice, odnosno Koprivnice i Varaždina. Očigledno nije bilo dovoljno snaga da pokriju sve pruge, odnosno čitav prostor. Eksploziv je i ovdje bio jedan od razloga manjeg broja diverzija; nije ga bilo dovoljno.

Međutim, valja istaći da je u toku veljače na tom prostoru izvršeno 11 od ukupno 19 izvedenih akcija u tom mjesecu u II operativnoj zoni sjeverno od Save.

Po obujmu i posljedicama te su akcije najveće. Željeznički čvor Koprivnice bio je paraliziran veći dio mjeseca. Time su bili ozbiljno ugroženi manevar i opskrba neprijateljskih snaga kao i vezivanje posadnih jedinica za uporišta i komunikacije.

Evo jednog primjera: u toku veljače jakim snagama I gorske divizije, 187. njemačke i dijelovima 1 pješačke divizije te ostalim snagama, neprijatelj je pokušao okružiti i razbiti 4. slavonsku diviziju i partizanske odrede u Slavoniji. Kada mu to nije uspjelo, jer je divizija razvila aktivne djelatnosti na Bilo-gori i prema Virovitici, on je to pokušao učiniti na prostoru Bilo-gore, te potkraj mjeseca u širem rejonu Gareš-nice. Našim akcijama na prugama, aktivnošću MPO-a i KPO-a s diverzantima, neprijatelju je onemogućen brz manevar trupa, a nije smio ni napustiti svoja uporišta. Ovo valja imati u vidu jer svaka naša akcija bilo koje jedinice imala je direktan i posredan utjecaj na ukupnu situaciju. Bila je to logika koncepcije NOR-a, u osnovi pravilno ostvarivanje uloge partizanskih odreda i operativnih jedinica, u tome sklopu i diverzantskih aktivnosti.

Već je prvih dana veljače KPO s diverzantima izveo dvije akcije:

— 2. 2. 1943. izvršen je napad na željezničku stanicu Kunovec — Subotica kod sela Rasinja, te na most i bunker s domobranskom stražom na potoku Gliboki.

— 4. 2. 1943. napad na željezničku stanicu Čukovec i most u tom rejonu na potoku Segovina.

Slobodna teritorija Kalnika u to vrijeme nalazila se u sjeveroistočnom dijelu s centrom oko sela Apatovca, V. Poganca i Ivanca. U tome rejonu najčešće su bazirale jedinice KPO. Naime, na zapadu i dijelom na jugu nalazio se masiv Kalnika pa je manjim patrolama bilo moguće kontrolirati prolaze i eventualni pokret jačih neprijateljskih snaga. Bazirajući u navedenim rejonima sa svojim jedinicama, ŠKPO[28]) je bio negdje na sredokrači između Križevaca, Koprivnice i Ludbrega, što

28) ŠKPO — Štab Kalničkog partizanskog odreda.

mu je omogućavalo da za 2 do 3 sata marša stigne na cestu i prugu gdje se god odluči. U slučaju napada neprijatelja odred je mogao voditi elastičnu obranu i lagano se izvlačiti prema masivu Kalnika. Prema tome, držeći jedinice KPO prikupljene, bilo je moguće izvršiti veće akcije na prugama. Narod je na tom području bio većinom na strani NOP-a, što je imalo posebnu težinu u to vrijeme. Postojanje svih organizacija NOP-a, uključujući i organe nove narodne vlasti, olakšavalo **Je** boravak, opskrbu i aktivnost jedinica KPO-a.

Štab KPO-a odlučio je da snagama 1. bataljona i diverzantskim vodom na nekoliko dana presječe komunikaciju Varaždin — Koprivnica i da zaplijeni nešto oružja, nanese štetu neprijatelju i da tim akcijama jača razvoj NOP-a, posebno u gornjoj Podravini, gdje je još bio snažan utjecaj neprijatelja, prije svega Mačeka i njegove politike čekanja.

Radi toga da se neprijatelj iznenadi kako ne bi mogao uspješno intervenirati, te zbog toga da se stvore uvjeti akcije zapadnije, odlučeno je da se najprije izvrši napad na željezničku stafticu Kunovec — Subotica i bunker te na most preko potoka Gliboki. Time se na određen način odsjeca veliki garnizon Koprivnica; jer da se išlo najprije od Ludbrega, neprijatelj bi vjerojatno bolje osigurav Kunovec i most na p. Gliboki, pa je pitanje da li bi uspjeh bio takav kakav je bio.

Uveče 1. 2. 1943. krenule su jedinice 1. bataljona KPO-a i diverzanti 2. voda 3. diverzantske čete iz polaznih rejona općim pravcem, s. Apatovac — s. Rasinja — s. Subotica. Udaljenost od petnaestak kilometara prešle su jedinice do 23,00 sati bez ikakvih problema. Snijega je bilo, ali ne mnogo, hladnoća osrednja, tempo marša prosječan, tj. 3 km na sat.

Prema planu akcije, jedna četa imala je zadatak da postavi osiguranje s pravca Koprivnice na cesti i pruzi, a druga četa, bez voda osiguranje na pravcu Ludbreg a treća da napadne bunkere i domobransku posadu kod mosta na potoku Gliboki. Diverzanti su imali zadatak da s jednim odjeljenjem miniraju i unište skretnice i prugu na stanici Kunovec — Subotica, a s drugim da miniraju most i prugu na p. Gliboki. Jedan vod iz čete na lijevom krilu dobio je zadatak da zapali objekt postaje Kunovec — Subotica.

Kao što se vidi, po direktivi ŠKPO-a, Štab bataljona s komandirom divezrantskog voda isplanirao je sve kako treba.

Noć je bila nešto vidnija s obzirom na snježni pokrivač koji je bio, istina, tanak, čak s crnim lišajevima jer je kopnio proteklih dana. Oko 23,50 sati sve je bilo spremno za akciju. Na stanici Kunovec nije bilo neprijateljske posade.

Točno u 23,55 sati netko je pokucao na vrata stana otpremnika vlakova na stajalištu Kunovec — Subotica. Pomislio je da je to netko od željezničara, jer mu nije palo na pamet da bi to mogli biti partizani. Istina, čuo je za napad partizana, ali tu kraj Koprivnice, svega 5 km od grada, ne bi se usudili. Međutim, kad je otvorio vrata, ugledao je grupu od četvorice uniformiranih ljudi s uperenim oružjem. Otpravnik u prvi man onako sanjiv, nije vidio tko su, ali brzo uoči da onaj naj: bliži vratima ima crvenu petokraku zvijezdu na kapi. Partizani! Htjede

nešto reći, ali glas ga izda. »Gdje je šef stanice?« oštro upita prvi partizan. »Nije tu, ja sam ovdje sam,« odgovori prestrašeni otpremnik. »Daj ključeve od blagajne i ormara,« naredi partizan. Nema druge, otpravnik dade ključeve, zatim partizan spretno otključa blagajnu u kojoj je bilo svega 1580 kuna na jednoj hrpi. »To je državni novac,« javi se otpremnik. »A ovo ovdje,« upita partizan pokazujući odvojen novac u blagajni. »To je novac gospodina Braunggera, kao polog za naručena kola.« »Nije bogzna što, ali i to je bolje nego ništa,« reče vođa partizanske patrole. Uz slabu svjetlost petrolejke pregleda arhivu.

»Zapalit ćemo zgradu,« reče partizan preplašenom službeniku, »Kako, izusti ovaj, a moje stvari i stan?« »Iznesi sve tvoje napolje, pomoći će ti moji drugovi, narodna vojska ne uništava ličnu imovinu, samo ono što služi neprijatelju i domaćim izdajnicima.«

Partizani poliju petrolejom i zapale zgradu stanice. Bila je duga 14,22 m, široka 9,64 m. Budući da je u prometnoj prostoriji i čekaonici bilo papira, klupa, stolova, požar je brzo djelovao. Stan otpravnika slabije je gorio jer osim vrata, prozora i poda od dasaka nije imalo što gorjeti.

Oko 01,15 sati stiže omalen i čvrsto građen partizan i upita partizanskog komandanta je li gotovo: »Možemo li na posao?« »Možete!« Bio je to komandir diverzanata. Njegovi ljudi već su postavili mine na skretnicama iz pravca Koprivnice. Komandir dade znak baterijskom svjetiljkom. Svi se sklone iza zgrada koje su gorjele. Odjeknu eksplozije jedna za drugom. To su mine uništile srca i skretnice br. 2 i 3.

U selu Subotici u isto vrijeme izbije požar.

Željezničar je sutradan saznao da su partizani zapalili i skladište ZEMPRA sa 15 tona kukuruza, 11 bala sijena i tri bale slame. O tome je potanko izvijestio svoje nadređene.

Oko 02,00 sati partizani su se kretali prema Rasinji i dalje u pravcu Kalnika.

Nekoliko kilometara zapadnije, u rejonu mosta na p .Gliboki, partizani su najprije napali domobransku mosnu stražu. Bunker je u početku davao jači otpor, ali kada je vodnik I. P. po vatri ocijenio da su partizani premoćni, odluči da se preda. Neki domobrani mu pomogoše da se odluči. »Bolje da se predamo, jer ako nas savladaju na kraju, buju nas postreljali, a ovako nam neće ništa« reče jedan krupan domobran komandiru straže.

Tako je i bilo. Najprije domobrani prekinu vatru. Kad to učine i partizani, začuje se poziv: »Predajte se, domobrani, ništa vam se neće dogoditi!« Vodnik se oglasi: »Predajemo se.« »Izlazite iz zaklona s rukama u vis«, naredi partizan koji je bio najbliže bunkeru.

Domobrani izlaze i odlažu puške. Prilaze grupi partizana. Komandir prebroji devetoricu. »Gdje su ostali?« upita. »Nema nas više — odgovori domobranski vodnik — trojica su odsutna«.

Uskoro stignu i diverzanti, podijele se na dva dijela i otpočnu minirati. Mine su postavljene na oba kraja mosta, što se lijepo vidi na pedantnom crtežu nadstojnika sekcije željeznica iz Koprivnice, što ga je taj gospodin nacrtao već 4. 2. Osim mosta minirana je i skretnica jedan, te kolski prijelaz između mosta i stanice.

Eto, tako je izvršena još jedna akcija KPO-a i diverzanata. **Bio je** to pun uspjeh. Ostvareni su svi zadaci. Pored ukupne štete od **oko** 277.670 kuna, prekid saobraćaja trajao je dva dana.

Iz neprijateljskog izvještaja vide se još neki detalji. Gospodin V. Moslavac spominje kutiju od eksploziva »donarita«, s opaskom da će se istragom ustanovi na koji način »donarit« stiže do odmetnika, a upotrebljava ga domobranska vojska.

Karakteristično je da je željezničko osoblje, ukoliko nije napredno i naše, vrlo revnosno u službi okupatora i ustaša. Čast velikom broju željezničara koji su bili na strani NOP-a i dali velik doprinos našoj borbi. A oni koji su bili vjerni službenici fašista, neka se bar posrame ako pročitaju ove retke, posebno oni kao što je bio čuvar Mijo Brebrić, koji je 30. 1. 1943. u 22,30 sati, osjetivši po lavežu pasa i zujanju žica na TTL da partizani ruše TT stupove, otišao U Banovu Jarugu da obavijesti što se događa. Na osnovu toga prometnik je obavijestio željezničku stanicu Novska da obustavi saobraćaj dok se situacija ne raščisti. Taj Mijo je zatim sa dva voda domobrana pješice krenuo za Lipovljane u napad na partizane. Te noći partizani su porušili nekoliko desetaka TT stupova, rastavili šine i onesposobili jednu stražarnicu.

NAPAD NA ŽELJEZNIČKU STANICU ČUKOVEC

Samo dva dana poslije napada na željezničku stanicu Kunovec — Subotica, KPO s drugim vodom diverzanata napada željezničku stanicu Čukovec i stražu na mostu preko potoka Segovine.

Po povratku iz akcije KPO se u toku 2. 2. odmara, izvodi obuku i političku nastavu, a 3. 2. izvrši pripreme za napad. Napada 1. bataljon zajedno s diverzantima. Obavještajni organi imali su podatke o stanju na pruzi. Novo je bilo da je neprijatelj otpočeo istragu u vezi s napadom na Kunovec i most i da je u toku 2. i 3. veljače popravio prugu i most.

ŠKPO je odlučio da akcijom u rejonu željezničke stanice Čukovec opet prekine saobraćaj na pruzi Varaždin — Koprivnica i zaplijeni oružje i municiju.

To je bio plan Štaba KPO-a. Ali i na drugoj se strani planiralo. Već ujutro 2. 2. iz Koprivnice je upućena jedna satnija Koturaške bojne[29]) u rejon Rasinje — Subotica i u Cvetkovac radi osiguranja organa UNS-a i željezničke sekcije. Bio je tu i ustaški logornik. Jer, zaboga, ti su se partizani zaista obezobrazili. Ako tako nastave mogu napasti i objekte u samoj Koprivnici, komentirali su predstavnici ustaške vlasti. Logornik i zapovijednik Koturaške satnije nisu bili sigurni u borbeni moral domobrana na mostu Gliboki. Nisu imali čvrstih dokaza, ali ostala je sumnja, zato odluče da se domobranske straže pojačaju s koturašima.

29) Pavelić je već 1941. godine formirao bataljon — bojnu biciklista odnosno koturaša u Koprivnici kao brzo pokretnu jedinicu za intervencije protiv manjih partizanskih snaga. Naziv koturaši je po koturu, točku, kotaču bicikla.

Već istog dana pojačane su straže na pruzi Koprivnica — Varaždin tako da je desetini od 12 domobrana dodano 1—2 odjeljenja iz sastava Koturaške bojne. Ljudstvo te jedinice bilo je veće borbene sposobnosti od domobrana iz željezničkih bojni.

Kada je KPO s diverzantima napao stražu kod mosta na potoku Segovini, otpor neprijatelja bio je žestoki i posada je odbila prvi napad. Tek kada je pritisak jedinica KPO bio pojačan, kada je planula željeznička stanica Cukovec, moral domobrana bio je poljuljan i neprijatelj je razbijen. Zarobljeno je 29 domobrana, zaplijenjeno 25 pušaka, 2 sanduka municije i oprema. Uzalud je narednik Franjo Šarović prijetio vojnim sudom, nije. mogao spriječiti raspad i predaju domobranske posade. Jedna grupa s narednikom i dalje je pružala žestok otpor, ali je partizanski puškomitraljezac preciznom vatrom ubio narednika i ranio nekoliko domobrana. Tako je otpor bio do kraja skršen.

U toku noći, 4. 2, u rejonu Željezničke stanice Čukovec onesposobljeni su TT uređaji, TT linije, porušena je pruga na dva mjesta, srušena su 23 TT stupa i zai'obljena je domobranska straža jačine voda.

Promet je bio u prekidu od 02,00, kada je otpočeo napad, do 10,00 sati 4. 2. 1943.

PONOVNO BORBA ZA PRUGU KRIŽEVCI — KOPRIVNICA

Slijedećih dana jedinice KPO s diverzantima izvele su još nekoliko akcija na pruzi Varaždin — Koprivnica i na pruzi Koprivnica — Križevci.

Na relaciji Mučna Reka — Lepavina — Carevdar, jedinice KPO-a s diverzantima 2. voda 3. diverzantske čete napali su prugu u tri navrata.

12. 2. 1943. KPO je postavio zasjedu na pruzi kod željezničke stanice Lepavina. Vlak 213 dolazio je iz Koprivnice vozeći za Zagreb. Diverzanti su aktivirali minu u 06,30 sati ispred vlaka. Cilj je bio da vlak isklizne na tome mjestu i stane, a onda da uslijedi napad. Međutim, čuvar pruge upozorio je vlakovođu, pa se vlak zaustavio i vozeći unazad vratio u Koprivnicu. Tada je uslijedila intervencija domobrana, ustaša i dijelova koturaške bojne, pa su se partizani povukli.

17. 2. 1943, samo 900 metara bliže željezničkoj stanici Mučna Reka, KPO je ponovo krenuo u napad, ali vlakovođa vlaka 213 Sabolović, vozeći polako i oprezno iz pravca Koprivnice, otkrio je zasjedu. Čim je vlak stao, ustaše i domobrani, koji su bili u pratnji, razvili su se u streljački stroj. U kraćoj ali oštroj borbi bilo je 4 mrtva ustaša i 7 ranjenih domobrana. Jedinice KPO-a su se povukle.

Poslijepodne toga dana u ŠKPO vodila se živa diskusija. »Vrag im mater banditsku, zafrknuli su nas već dva puta« rekao je komandant Odreda Izidor Štrok. »Moramo im doskočiti. U akciju idemo noćas, da sutra ujutro baš taj vlak sredimo. »Minirajmo prugu između Carevdara i Lepavine, tu u usjeku« — pokazujući prugu na karti reče Štrok. — ali na dva mjesta, ispred i iza vlaka, na taj način neće nam pobjeći«.

Sutradan, 18. 2, partizani su primijenili novu taktiku. Jedinice KPO zaposjele su položaje na 490. 4/5 kilometru.

Diverzanti 2. voda 3 DC postavili su 2 mine na rastojanju od 4 — 5 m. Ako vlak dođe toga jutra, neće moći ni naprijed ni nazad.

Osvanuo je vedar dan, snijega više nije bilo, samo je laki mraz podsjećao na zimu. Zasjeda je postavljena na istočnoj strani pruge od kote 205 na sjever. Postavljene su patrole iza zasjede i na krilima, da osiguraju jedinice u zasjedi i zarobe svakog tko bi naišao u rejon. Partizani, svaki na svom mjestu, šute, osmatraju i razmišljaju, najprije o zadatku, a zatim o kući, rodbini, djevojci, problemima, o slomu bande. Diverzanti su zaokupljeni mišlju hoće li se banda ponovo izvući. »Ako upadne u klopku, nema joj spasa,« šapatom će J. C. komandiru voda. Znalo se da vlak 213 kreće iz Koprivnice u 06,00 sati.

Izbor mjesta — rejona za zasjedu i miniranje pruge bio je pravilan. Na istočnoj strani rejona zasjede bila je mlada šuma koja je u potpunosti pokrivala zemljište. Tamo je i usjek, tako da se iz daljine nije mogla otkriti zasjeda. Držeći u svojim rukama greben kose sa k. 205, KPO je mogao prihvatiti borbu s neprijateljskim snagama u povoljnim uvjetima.

Postojao je još jedan razlog zašto je izbor zasjede pao na taj rejon. Neprijatelj je zaposjeo željezničke stanice Mučnu Reku i Lepavinu snagama legije, pa bi vlak bilo teško iznenaditi, a i zemljište je nepovoljno, na njemu je već dva puta otkrivena zasjeda. .

»Danas će biti lijep dan,« reče komandant komesaru Odreda. Komesar ne odgovori jer se od Carevdara čuo vlak. Borci ustanove da to ide vlak iz pravca Križevaca, taj neka prolazi, tako je naređeno. Svaki se borac još bolje maskira i povuče u zaklon. Dašće lokomotiva teretnog vlaka uz prilično velik uspon, ali grabi naprijed i ode prema Lepavini.

Mogli su partizani napasti i taj vlak, broj 210, ali ne, nisu htjeli, oni su čekali onoga lopova banditskog broj 213 koji je već dva puta uspio izbjeći zasjedi.

Toga jutra vlak broj 213 krenuo je iz Koprivnice u 06,30 sati. Sastav vlaka: 7 putničkih kola, službena kola, 6 kola za prijevoz mlijeka. Na čelu je lokomotiva broj 01—029. Osim redovnog osoblja, u njemu se voze 2 njemačka oficira, ustaša Mijo Kobaček iz ustaške željezničke vlakopratne satnije iz Koprivnice, gospodin Leopold Mihalj, manipulant, 5 konduktera te veći broj službenika i civili.

Vlak je krenuo u polasku 30' kasnije zato da vozi danju. U sredini su bila 2 kupea 1. razreda. Tu su gospoda njemački oficiri, vode razgovoi između sebe, na njemačkom razumije se. Pogledavaju kroz prozor, krajolik je lijep, s lijeve strane je šuma udaljena 500 — 800 metara od pruge, s desne, odmah, uz prugu, je cesta, a dalje od nje dižu se brežuljci s vinogradima, iza njih opet šuma. Poručnik Schmidt govori svom kolegi kada vlak stiže u Zagreb.

Kompozicija je na željezničkoj stanici Lepavini. Putnici otvaraju prozore i gledaju okolicu. Nekima pogled odluta prema šumi koja se s istoka i juga nadvila nad uskim i malim proširenjem u dolini rječice Koprivnice. »Nema ih, majku im komunističku« — reče manipulant Leopold ustaši Miji Kobačeku. »Da, čim ih naša vojska potjera, oni bježe

u šumu, treba tu bagru potući, da nije njih mi bi živjeli kao bubreg u loju,« odgovori ustaša.

Oko 07,00 sati u željezničku stanicu Lepavina uđe i vlak 210 iz Križevaca, a vlak 213 krene dalje. »Dobro je, znači nema partizana, 210 je prošao mirno,« reče kondukter Ivan Kopajtić onima u kupeu službenih kola D6 broj 51—837.

Moglo je biti 07,15 sati kad lokomotiva vlaka 213 stiže na 490. kilometar. Strojovođa najprije ugleda blijesak, zatim odjeknu eksplozija 25 m ispred lokomotive. Snažno povuče polugu kočnice, ali bilo je kasno, lokomotiva naiđe na oštećenu prugu isklizne, nagne se na desnu stranu i tako ostane, jer od škarpe usjeka nije se mogla prevrnuti. Strojovođa i ložač, izudarani, ostali su čitavi.

Tender i dvoja kola propnu se i iskoče prednjim osovinama jedna na druga, a ostala troja oštećena ostanu na pruzi. Kola u kojima su bili njemački oficiri, u sredini vlaka, samo su se žestoko stresla ostavši na šinama. Još se kola nisu umirila, prolomi se paljba po vlaku, prskaju stakla na prozorima, fijuču zrna odbijajući se od metalnih dijelova, a tamo gdje zrna prolaze kroz drvo čuje se cijepanje daske, osobito na G kolima.

Onda se začuje još jedna eksplozija, ali iza vlaka. Odjednom presta paljba i začuje se snažan glas: »Izlazite iz vlaka. Opkoljeni ste!« Najprije iziđu putnici, potom službenici željeznice. Zarobljenici su razvrstani u tri grupe: civile, željezničare i vojnike. Zraobljene oficire Wehrmachta patrola odvede na Kalnik, zajedno s grupom ustaša i domobrana.

U vlaku su teže ranjeni ustaša Mijo Kobaček (prebolio rane), Branko Caner, sin bilježnika općina Sokolovac (umro u bolnici u Bjelovaru 22. 2. 1943), čuvar pruge Milan Krehula, manipulant Leopold Mihalj i kondukter Ivan Kopajtič. Lakše povrijeđenih bilo je više, ozlijedili su se prilikom iskliznuća vlaka ili iskakanja.

Bilo je u planu da se vlak zapali, ali nije bilo vremena, jer su intervenirale jače snage neprijatelja. Došlo je do oštre borbe. Jedinice KPO-a polako su se povukle, ostavljajući neprijatelja da popravlja prugu i raskrčuje krš, do nove prilike.

»Ipak je dolijao,« govorili su partizani iduci prema Kalniku, zadovoljni i raspoloženi što su izvršili zadatak.

Neprijatelj je popravljao i raskrčivao prugu 18. i 19. 2. do 16 sati, kada je uspostavljen promet. Za to vrijeme dvije satnije pročešljavale su teren s obje strane pruge.

Dakle, tako je izvedena još jedna akcija na pruzi Zagreb — Križevci — Koprivnica, uz čitav niz zgoda i nezgoda, ali na kraju uspješno za KPO i diverzante.

Zarobljeno desetak neprijateljskih vojnika, 2 njemačka oficira, teže ranjenih 5 i nekoliko lakše, srušen vlak 213 i prekinut saobraćaj za dva dana, bila je bilansa ovoga puta.

Kao iskustvo treba istaći upornost pa i inat, da se uništi određeni vlak. Primijenjena je nova taktika da se vlak uhvati u makaze, u klop-

ku. Njemački oficiri umjesto u Križevce i Zagreb, stigli su na Kalnik, ali pješke. Pružila im se prilika da izbliza upoznaju partizane.

NAPOMENA:

Taj nesretni vlak br. 213 često je bio objekt napada naših jedinica; nailazio je na mine na raznim mjestima od Zagreba do Koprivnice. Neprijatelj je u toku NOR-a samo na tome vlaku 213 pretrpio velike gubitke u ljudstvu i tehničkim sredstvima. Morao je više puta zamijeniti kola i lokomotivu.

SITUACIJA U MOSLAVINI

U istočnom i jugoistočnom dijelu II OZ situacija je bila znatno drugačija nego na prostorima Kalnika, Ivančice i Hrvatskog zagorja. Naime, u vremenu od 11 —13. 2. neprijatelj je ofanzivnim akcijama protiv MPO-a i 3 DČ omeo našu aktivnost na komunikacijama. Kada se MPO nalazio na Bilo-gori, naše aktivnosti nije bilo do 18. 2. 1943.

Od 20 — 26. 2. snage 4. slavonske divizije bile su na prostoru Moslavine, gdje su zajedno sa MPO napale kotarsko mjesto Garešnicu. Garešnička operacija trajala je od 22 — 26. 2. pa su sve aktivnosti bile podređene ciljevima te operacije. Valja odmah istaći da je upravo u vezi s tom operacijom izvedeno više akcija na pruzi Garešnica — Bjelovar.

19/20. 2. napadnute su i onesposobljene željezničke stanice Bulinac i Vel. Pisamca, porušena je pruga, skretnice i desetak TTS — u cilju da se Garešnica izolira od Bjelovara i da neprijatelj tom prugom ne može dovlačiti pojačanja.

22. 2. naveče zapaljene su željezničke stanice Hercegovac i Vel. Trnovitica, uništene su sve skretnice, pokidani TTU i TTL.

22/23. onesposobljene su željezničke stanice Garešnica i Garečnički Brestovac; iste noći napadnuta je stanica Kokinac — Galovac kod Bjelovara.

23. 2. trajno je uništena željeznička stanica Palešnik.

Praktično te pruge uključivo krajnja željeznička stanica Garešnica bila je izvan upotrebe čitav tjedan, jer je 3. DČ već 28. 2., kada nije bilo naših jačih snaga u širem rejonu Garešnice, izvršila ponovno rušenje u rejonu željezničke stanice Hercegovac; posječeni su TTS i porušena je pruga.

PROLJEĆE 1943.

U toku ožujka izvedeno je 16 akcija na prugama, u travnju 14, u svibnju 20. Akcije su bile manjeg obujma: porušene su pruge na nekoliko mjesta, uništene skretnice i TTS, pokidani TTL. Manji broj napada onesposobio je željezničke stanice. Bila su tri napada na vlakove, u svakom mjesecu po jedan. Naši suradnici izazvali su dva udesa, odnosno »naleta,« kako su to nazivali stručnjaci NDH.

U tom razdoblju došlo je do nešto veće aktivnosti neprijatelja. Hitlerov k-t. njemačkih trupa u Hrvatskoj, te opunomoćeni general

Gleise von Horstenau inzistirali su da Pavelić, njihovom pomoću, razbije partizanske snage u međurječju Sava — Drava. Slijedile su operacije »Braun« u Slavoniji, »Mirko« u s/z Hrvatskoj i druge. Pod komandom štaba 1. pješadijske (pješačka) divizija, a pod neposrednim rukovodstvom I domobranskog zbora, izveden je pothvat (operacija) »Mirko« s ciljem: okružiti, zatim uništiti partizanske snage na Kalniku, tj. KPO; trajanje operacije od 27. 2 — 28. 3. Duž pruge Dugo Selo — Križevci — Koprivnica neprijatelj je rasporedio jake snage s obje strane kako bi spriječio izvlačenje partizana s Kalnika na Bilo-goru, i obratno.

Na prostoru Moslavine, jedinicama 1. gorske divizije — tj. glavninom 1. gorskog zduga i dijelom snagama 4. gorskog zdruga te ustašama, žandarima i ostalim snagama — neprijatelj je u toku travnja tri puta čistio Moslavačku goru, ali bez većih uspjeha.

Prema tome, djelovanje neprijatelja, reorganizacija naših snaga, nedostatak eksploziva i donekle usporen razvoj DJ, sve je to utjecalo na naše akcije na prugama (malen broj miniranih pruga i srušenih vlakova).

Ipak, diverzantske aktivnosti u tom periodu bile su znatne i uspješne, kako po gubicima i šteti koju je pretrpio neprijatelj, tako i po našim zaista minimalnim gubicima. To znači da su planiranja, pripreme i izvođenja akcija i ukupnih djelatnosti na prugama bila na visokom stupnju. Stalan utjecaj Š II OZ te kvalitetan rad ŠMPO, ŠKPA i organizacija suradnje sa DJ, rukovodstvima KPH i drugih organizacija NOP-a — dali su pozitivne rezultate. Činjenica da nijedna naša partizanska ili diverzantska jedinica nije bila razbijena, a kamoli uništena, govori o dobro organiziranom komandiranju i rukovođenju, dobroj obavještajnoj i kontraobavještajnoj djelatnosti i o tome da je stalno jačao NOP, obuhvatajući sve šire narodne mase.

Među izvedenim akcijama bilo je veoma zanimljivih. Radi ilustracije evo samo nekih:

LEPAVINA 26. 3. 1943. GODINE

Neposrednog napada na željezničku stanicu Lepavinu nije bilo već dugo, od 31. 1. Bilo je napada na prugu oko Lepavine, ah ne i na samu stanicu. Stanične zgrade bile su dobrim dijelom popravljene, zastakljeni su prozori i stavljena vrata. Uređaji su bili obnovljeni, skretnice nove. Život osoblja tekao je normalno. Šef stanice i prometnik pozvali su na večeru narednika I. J. koji je bio zapovijednik domobranske straže. U stanu šefa stanice bilo je ugodno, peć na drva je zagrijala kuhinju, a dobra večera i litra vina stvorili su raspoloženje. Narednik Ivan J. reče: »Evo ovdje sam sa svojim dečkima dosta dugo, partizani nas nisu napadali, valjda im je dosta, dobili su svoje. Dobro sam uredio obranu. Ako dođu, bit će im vruće.« »Tako je, gospodine narednič̆e, otkad ste ovdje nama je svanulo, dobro nam je kao da nije rat«, reče šef stanice. Prometnik doda: »Bolje je da šutite, ne izazivajte vraga. Dajte da si popijemo još po jednu.« Šef i narednik prihvate sa zadovoljstvom te isprazne svoje čaše. »Bara, daj donesi još jednu litru«, reče šef stanice. A ona, lijepo građena, pogleda narednika i ode po vino u konobu.

Oko 21,30 sati narednik ustane. »Hvala na večeri i piću, gospodine šefe«, reče i iziđe u noć. Najprije obiđe stražara, zatim bunker (to je bio grupni zaklon za tri do pet domobrana) kod brklje, potom pođe u zgradu gdje je bila smještena njegova jedinica. Dežurnom naredi da obilazi stražu i dežurnu grupu, a on se izvali na ležaj da se odmori sat—dva. Jer, tko zna, partizani bi poslije ponoći mogli napasti, pomisli. Ipak odagna tu misao i ubrzo zaspi.

Noć je bila tiha i mjesec je osvjetljavao okolicu. Samo je među drvečem i u šumi bilo mračno. Domobran na straži osmatra, malo hoda po stražarskoj stazi, zastajkuje, osluškuje i opet krene dalje. Primio je dužnost u 22 sata. Lavež pasa u selu Lepavini malo ga uznemiri pa obrati pažnju na tu stranu. Gledao je dugo. Učinilo mu se da se nešto kreće. Brzim koracima ode do rova i upita nišandžiju dežurnog puškomitraljeza vidi li koga tamo u šljiviku. Nišandžija se podiže na koljena, zagleda se u pokazanom pravcu i odgovori: »Nema nikoga, u strahu su velike oči«, zatim se izvali na ležaj od slame.

Bila su točno 22 sata i 30 minuta kada domobran na straži opazi grupu vojnika koja se privlačila stanici s južne strane. Vidi ih kako oprezno idu prema njemu. Partizani! Skine pušku, otkoči je i opali, zatim utrči u zgradu stanice.

Odgovori mu paljba iz pušaka sa sviju strana, čuju se i 3 puškomitraljeza. Otpočeo je partizanski napad. Domobrani otvore vatru pucajući nasumce, ali mitraljezac usmjerava vatru po zalegloj grupi partizana.

Narednik Ivan J. probuđen pucnjem hitro skoči i zapovjedi domobranima da otvore vatru prema jugu, s prozora. Pognuvši se narednik otrči do puškomitraljesca. Tek što stiže, partizani krenu na juriš »Hvataj žive« viču neki »predajte se domobrani« viču drugi. Narednik prikupi roj (odjeljenje) i još jednom pruži jači otpor i pokuša da se izvlači prema stražari br. 83. Međutim, kad ocijeni da je opkoljen narednik naredi prekid vatre. Pucnjava se utiša, »Predajte se«, začu se poziv s partizanske strane. »Predajemo se,« vikne neki domobran. »Izlazite iz zaklona, bez oružja s rukama uvis,« naredi partizanski kamandir.

Uskoro domobrani su bili u stroju, zarobljenici partizana. Visok i kršan partizanski oficir održi govor zarobljenicima o ciljevima NOB-a, o tome da domobrani ne treba da služe fašistima, Paveliću, nego da odu u narodnu vojsku ili da se vrate kućama i da zatim priđu partizanima. »Da se niste predali, ne bi vas bilo među živima«, završi govornik.

Kolona od 12 domobrana krene pod pratnjom u selo M. Grobičani i dalje prema Kalniku.

Drugi dio KPO-a s diverzantima izvršio je drugi dio zadatka. Diverzanti su minirali i uništili:

— skretnice br. 5, 6 i 7. na stanici,

— prugu izvan stanice, 2 šine;

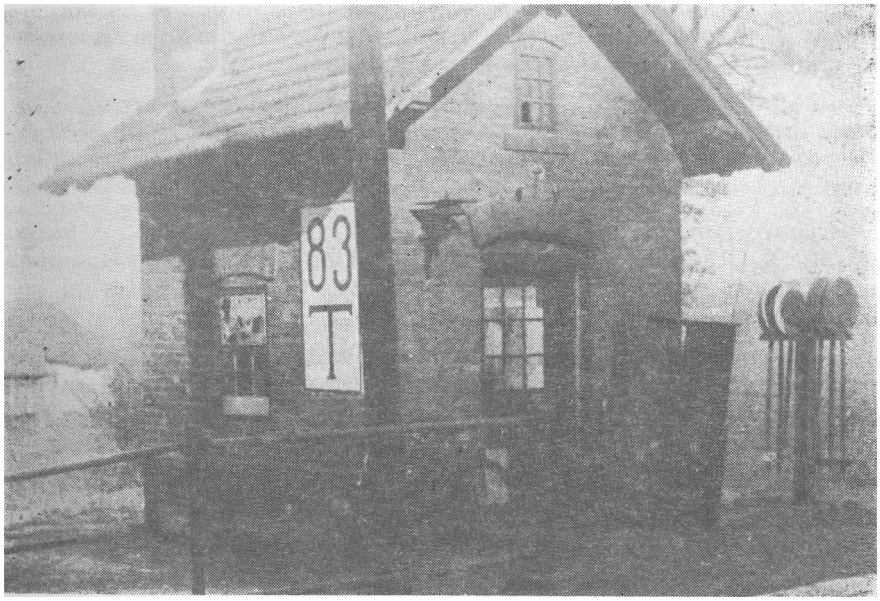
— prugu na dva mjesta između stražarnica 82. i 83. 4 šine su presječene;

— prugu prema Carevdara na 494, 2/3 i 494 4/8 kilometru;

— mina pod skretnicom br. 4 nije eksplodirala.

Sve je bilo gotovo završeno od 22,30 — 23,20 sati, što znači da je napad bio planski, energično i uspješno izveden.

Neprijatelj je, dakle, ostao bez 12 vojnika, 1 p/m, desetak pušaka, 1 automata i 1 pištolja. Nastao je prekid prometa i šteta. Gubitak i na političkom planu. Na kraju morao je sve to nadoknaditi, dovesti novu posadu i tako redom. Sa druge strane pak, 2-gi vod diverzanata obavio je solidno svoj posao. On je sistematski minama onesposobio sve vitalne elemente na ž. stanici Lepavina.

Stražarnica br. 83 kod ž. st. Lepavina koja je više puta onesposobljena za rad

»DOMOBRANI« NAPALI VLAK 1530

Budući da je akcija MPO-a 28. 3. 1943. detaljnije obrađena u knjizi o MPO-u, ovdje bismo razradili samo neke elemente.

Na pruzi Garešnica — Bjelovar, koja je s pragom za Daruvar imala u to vrijeme veliko značenje za neprijatelja, željeznička stanica Hercegovac bila je važna karika u lancu. Utoliko više što je širi rejon s. Hercegovca bio bogat žitaricama, krumpirom i stokom, a veliki mlin, s onima u Garešnici i Grubišnom Polju, omogućavao je dobru opskrbljenost krušnim brašnom područja Velike župe Bilo-gore i šire, kao i svih neprijateljskih jedinica u tom rejonu. Dalje, bilo kakav veći manevar trupama iz Podravine prema Posavini, odnosno iz rejona Bjelovara, važnog središta za neprijatelja, prema Daruvaru, Garešnici i Banovoj Jaruzi i Novskoj, nije bio izvediv bez te željezničke komunikacije. Za-

to je neprijatelj uporno održavao tu prugu, vodio borbu za nju u svim fazama i etapama NOR-a.

Zato je ŠMPO vodio računa da ta željeznička stanica ne radi normalno, da je s vremena na vrijeme poruši, onesposobi i isključi iz upotrebe.

Znalo se, zahvaljujući našim obavještajnim organima i suradnicima NOP-a iz Hercegovca, da neprijatelj brani stanicu, osobito danju. Znalo se da noću nema saobraćaja. Prema tome, ako se danju vrši prepad ili napad, a neprijatelj budući brani stanicu, odmah će obustaviti dolazak vlaka. Bilo je poznato da ustaše obavezno prate svaki vlak, te da njime putuju i službeni organi vlasti NDH.

Vlak 1530, koji je redovno saobraćao na relaciji Bjelovar — Garešnica, kretao je redovno oko 07,00 sati, nekad i kasnije ako bi bilo naređeno. Toga dana kasnio je 45 minuta. Pored putnika civila bilo je i službenih osoba. Zvaničnu pratnju činilo je odjeljenje od 7 ustaša (neki su ostali u Grđevcu), kojima je zapovijedao zastavnik P. Lj.

Na ž. stanici Bjelovar kapetan Š. D. ispratio je narednika Petra Krupljana koji je bio u civilu. Da kapetan ispraća narednika nije baš bilo po propisu, ni uobičajeno, ali u ovom slučaju bilo je sasvim u redu. U Štabu Domobranske radne pukovnije bilo je prilično oficira i podoficira Srba koji su služili Paveliću. Među njima bilo je i pripadnika četničkih organizacija, četnički šefovi u Bjelovaru, u dogovoru s UNSom (iako su se mrzili, ujedinili su se protiv NOP-a) pripremali su stvaranje organizacija na području kotara Garešnice. Takav pokušaj 1942. godine nije uspio. Zato je narednik Krupljan, rodom iz Brinjana, podoficir graničar u BJV, pošao za Garešnicu da s logornikom Štergerom i njegovim zamjenikom Tomom Roguljom pokuša pripremiti organiziranje četničke organizacije. Orijentacija je bila na neke ljude iz V. Vukovja i Stupovače. Na sastanku 27. 3. navečer dogovoreno je: ako narednik uspije uspostaviti vezu sa MPO neka se pokuša uvući pod vidom suradnje. Poslije će se organizirati likvidacija toga štaba i razbijanje partizana. Bilo je govora na koga bi se narednik Krupljan mogao obratiti u pojedinim selima.

Tako je u ustaškom vlaku prema Garešnici putovao i narednik Petar Krupljan. Vlak 1530 vozio je na jug od Bjelovara i bez problema stigao na željezničku stanicu Pavlovac Dražicu.

U to vrijeme, samo 5 — 6 km dalje, na ž. stanici Hercegovac, specijalan vod MPO-a u domobranskim uniformama čeka s »natporučnikom« Rukavinom (Božo Kušec, tada komandir 3. čete 1. bat. MPO) nalazio se pripremljen oko spaljene zgrade stanice (ranije spaljena) i na rampi Hercegovac — Vel. Trnovitica. U šumi kraj stanice bila je četa partizana u pripravnosti da intervenira ako bi se što nepredviđeno dogodilo. Zadatak spec, voda: iskoristiti kamuflažu domobranskih uniformi, napasti vlak, likvidirati pratnju, ostale zarobiti, zatim vlak uništiti.

Nakon neugodnog susreta bez posljedica s domobranskim satnikom iz poljoprivredne bojne, koja se nalazila u Hercegovcu, »natporučnik« Kušec i njegovi domobrani ostanu sami na stanici.

Moglo je biti oko 09,00 sati kada vlak 1530 stiže ispred prelaza V. Trnovitica — Hercegovac. Strojovođa dade dug i otegnut signal sirenom, najavljujući dolazak. Vidjevši domobrane oko prelaza i na stanici bio je zadovoljan: još malo, samo da prođe južni dio Trupinskog Gaja pa će sretno stići u Garešnicu. To isto vidi i ustaški zastavnik, koji je izišao na stepenice kola i pun sebe obuhvatio pogledom stanicu, nagorjele zidove i domobrane duž perona. Nije mu bilo ni na kraj pameti da pretpostavi kako su to lažni domobrani. Vlak polako klizi i stane. Lokomotiva ispusti oblak pare.

Ustaški zastavnik htjede sići na peron, kad jedan »domobran« ispali rafal iz automata po njemu.

Pratnja vlaka bila je likvidirana za nekoliko minuta. Poginuli: 7 ustaša i 1 žena, ranjeno 4 civila, zarobljeni: 1 oficir, 2 podoficira i 19 domobrana. Bio je to pun pogodak, uspjeh potpun, bez gubitaka.

Kada je bilo sve gotovo, uništene su skretnice na sjevernoj strani, a na južnoj je zapaljena kompozicija vlaka. Polupanih prozora vlak je pokrenut prema Garešnici, bez putnika i posade; izišao je iz ž. stanice Hercegovac oko 09,30 sati i, povećavajući brzinu, hitao prema Zdenčacu, gdje je zbog pomanjkanja pare stao.

Da o tome nema dokumenata, naših i neprijateljskih, čovjek bi rekao da je to izmišljena priča.

Među zarobljenicima našao se i narednik Krupljan. Iako je bio u civilu, partizan koji ga je legitimirao shvatio je da nije običan putnik. Komandir Kušec upita ga tko je i kamo se uputio. Krupljan se snašao i odgovorio: »Ja sam vaš, surađujem s drugom Vančom, pošao sam na sastanak s njim.« »Dobro, onda ćete s nama,« reče Kušec i naredi vodniku Galoviću da pripazi na narednika.

Tada je sticajem okolnosti zarobljen narednik Petar Krupljan koji je pošao da osnuje četničku organizaciju. Bio je duže vrijeme pri Štabu MPO, kao da je na strani partizana. Zapravo je bio na promatranju. U međuvremenu je istragom nad trojicom četničkih elemenata ustanovljeno, da je izdajnik. Krupljan je uhapšen i na saslušanju je priznao mnogo toga pa ga je vojni sud MPO-a osudio na smrt. Strijeljan je svibnja 1943. u Prokopu.

NOVI MAROF

Od akcija izvedenih u travnju u s/z dijelu II OZ, napad na ž. stanicu Novi Marof bio je jedan od uspješnijih. KPO, prenoseći djelovanje na zapadni dio Kalnika, izvršio je napad s diverzantima 2. voda 3. Dč na stanicu.

Zapaljena je glavna zgrada, skladište robe i još neki objekti; pokidane su TTL i TTU; spaljeno je i oštećeno 7 vagona; minirano je i uništeno 6 skretnica, a pruga je porušena na više mjesta; prema dokumentima neprijatelja šteta je iznosila 780.000 kuna.

Napad je izvršen u 23,30 sati 2. 4. i trajao je čitav sat, jer je domobranska posada pružila žestok otpor. Posada od kompletnog voda imala je 2 mrtva, nekoliko ranjenih i 30 zarobljenih domobrana.

Pored toga što je prekinut saobraćaj, nanijeta šteta i oteto oružje, akcija je bila značajna jer je izvršena nadomak Varaždina te je na taj način pozitivno utjecala na ljude, posebno omladinu, da se opredjeljuje za NOB.

Pri izboru objekta napada, ŠKPO je vodio računa da se želj. stanica Novi Marof nalazi podalje od većih mjesta tako da je intervencija neprijateljskih snaga bila otežana.

PAULOVAC 13. 4. 1943.

Djelujući duž grebena na Bilo-gori KPO je kod Paulovca izveo veoma uspješnu akciju: napad na vlak kod sela Paulovca na izlazu iz tunela.

Na osnovu podataka naših obavještajnih organa i suradnika NOP-a ustanovljeno je da neprijatelj nije zaposjeo tunel Paulovac stalnom posadom, pa je odlučeno baš tu sačekati vlak iz pravca Virovitice i napasti ga.

Štab 2. bataljona rasporedio je jedinice oko tunela, tako da su dvije čete bile na osiguranju iz pravca Bjelovara a dio snaga iznad tunela sa zadatkom da se osigura napad na vlak.

Već oko 08,30 sati 13. 4. sve jedinice bile su na svojim položajima: na grebenu jedinice za osiguranje, a oko izlaza iz tunela jedinice za napad, koje su rano ujutro prišle objektu, ali nešto dublje u šumi. Zato čuvar pruge nije mogao otkriti partizane prije vremena jer su se spustili bliže pruzi neposredno prije dolaska vlaka.

Čuvar pruge Tesar obišao je tunel pregledao sve i oko 10,10 sati. vratio se u stražaru. Bila je tu na osiguranju i grupa domobrana iz željezničke bojne. Oni su čuvali ulaz u tunel umjesto da pročešljaju zemljište oko njega. U tom slučaju stražar bi mogao, ako bi mu bilo što sumnjivo, otkazati vlak i zatražiti intervenciju vojske.

U 12,05 sati čuvar pruge izišao je iz stražarnice jer je telefonom iz Mišulinovca najavljen dolazak vlaka 1412 iz Virovitice. Tek što je izišao ugleda dva čovjeka u civilu, koji su dolazili od tunela. »Tko je ovdje šeš stanice,« upita ga krupna ljudina. »Nema ovdje šefa, ja sam sam s ova tri domobrana.« Partizan u civilu uđe u zgradu stanice i počne prevrtati po papirima na stolu. Čuvar opazi partizane oko pruge. Ali sad je bilo kasno. Domobran je htio poći u susret vlaku koji je ulazio u stanicu, ali mu drugi civil zaprijeti pištoljem.

Vlak 1412 još nije potpuno ni stao, kad jedan partizan uskoći u lokomotivu i naredi strojovođi da zakoči. U tom trenutku partizani otvore vatru iz pušaka i p/m po vlaku. Ustaško-domobranska pratnja uzvrati vatrom, ali partizani izvrše juriš i savladaju pratnju vlaka.

Sve se odigralo za 10 — 15 minuta. Partizan u lokomotivi bio je lakše ranjen od svojih drugova.

Bilo je to iznenađenje u punom smislu. Zarobljeno je 47 domobrana, 13 ustaša, 5 domobranskih oficira, 1 časnički namjesnik (voj. službenik), 1 njemački vojnik i 3 legionara. Zaplijenjeno je 16 pušaka 1 p/m, 6 pištolja, 1 sanduk municije, 16 bombi, 59 bluza, 58 pantalona,

49 kabanica, 57 pari cipela te 17 pari čizama i druge opreme. Neprijatelj je imao 7 mrtvih i 2 ranjena.

Pošto je neprijatelj bio savladan a putnici iskrcani, vlak 1412 je zapaljen. Od 9 kola izgorjela su samo troja kola, dok su ostala oštećena.

U uredu su pokidane TTL i ostalo.

Prema izvještaju tajno br. 1641 Prometnog odsjeka Glavnom ravnateljstvu državnih željeznica, šteta je bila velika, 2,400.000 kuna samo na kolima. .Prema našim podacima tom je prilikom minirana i pruga, ali o tome se u neprijateljevu dokumentu ne govori. Bitno je da je napad na vlak 1412 solidno pripremljen i izveden bez naših gubitaka. Izbor mjesta napada bio je originalan, jedini takav u toku NOR-a.

MINIRAN VLAK 190

U toku svibnja bilo je znatno više akcija na prugama, osobito diverzija. Minirane su sve pruge, tako da su štete i učinci bili znatno veći. Srušeno je i oštećeno nekoliko vlakova, od čega i jedan oklopni. **Došlo** je do promjene situacije. Ojačali su se PO, formirane su nove udarne grupe i omasovljene su organizacije NOP-a. Neprijatelj je bio razvučen na širokom prostoru, morao je braniti posadama sve pruge i na taj je način izgubio na manevru i aktivnosti. Pojačala se i 3 DČ ta**ko** da se brojno stanje 1. i 2. voda osjetno povećalo a počeo je rasti i 3. vod iz odjeljenja. Bilo je više eksploziva.

Iz kronologije djelatnosti za svibanj vidi se da je od 20 diverzija i napada na objekte na prugama izvedeno: na relaciji Zagreb — Varaždin 4, Varaždin — Koprivnica 4, Koprivnica — Vrbovac 5, Zagreb — Beograd 6 i oko Bjelovara 3.

Zadržat ćemo se samo na akcijama koje zaslužuju veću pažnju.

Poslije velike proslave praznika rada na »Tromeđi,« između Dišnika i Vel. Bršljanice, iz sastava MPO-a otišao je 1. bataljon od 265 boraca i starješina u sastav 12. slavonske udarne brigade. Odred je opet ostao samo s jednim bataljonom, koji je od drugoga preimenovan u prvi.

Štab MPO-a razmjestio se u M. Prokopu s prištapskim dijelovima. Tu su bili KK KPH Garešnica, KK Skoja, bolnica i ostala pozadina. Štab 1. bataljona nalazio se u Dišniku, s četama isturenim prema Garešnici i Kutini. Dijelom snaga kontroliran je pravac prema Bjelovaru. Jedna samostalna četa nalazila se u zapadnom dijelu Moslavine.

Tih dana ŠMPO imao je pune ruke posla, kako s planiranjem borbenih djelatnosti, tako i sa sređivanjem pozadine, i s borbom protiv neprijateljske propagande i špijuna. Obavještajnim radom bavilo se više oficira. Pored načelnika Štaba odreda Milana Crnobrnje, tu su obavještajni oficir Joco Vasiljević »Zmaj«, njegov zamjenik Nikola Vrančić »Bajda« u ŠMPO, obavještajni oficiri u bataljonima i na terenu, kao što su već spominjani Mirko Puljarić »Vatra« za kotar Kutinu, Slavko Martinić i Ivo Tošić za kotar Garešnicu, itd.

O stanju na prugama prikupljani su podaci stalno iako još nedovoljno sistematski.

Na sastanku u SMPO 6. 5. poslijepodne u kući Sime Jakšića u M. Prokopu, pod rukovodstvom Vjekoslava Janića »Cape« izvršena je ocjena stanja i utanačen dogovor o zadacima u toku svibnja. Osim politkomesara Slavka Kezele »Slavnog«, zamjenika komandanta Ilije Strike, načelnika Štaba Crnoborija te još nekih članova Štaba, prisutan je i komandir 3. diverzantske čete Ivan Svetličić »Orsi«. Ocijenjeno je, između ostalog, da treba pojačati aktivnost diverzanata na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd.

Sutradan, 7. 5, jedno odjeljenje 1. voda 3. diverzantske čete krenulo je poslije podne prema Kutini sa zadatkom da izvrši diverziju. S odjeljenjem je i komandir čete Orsi. U Srpskom Selištu odjeljenju je dat odmor, a komandir čete je otišao potražiti obavještajnog oficira Puljarića. Nije ga našao kod kuće jer je bio na izviđanju prema Kutini. Rekoše mu da će se vratiti kasnije. »Onda bum čekal,« reče Orsi (Orsi je često govorio kajkavskim narječjem) i sjedne na klupu kraj širokog seljačkog stola. »Jesi li gladan,« ponudi ga gazdarica, »evo ima gotov ručak, čekam Mirka da se vrati.« »Neka, sačekat ću ga i ja pa ćemo zajedno ručati«, odgovori Svetličić. Nije dugo čekao. Ručali su zajedno.

Orsi zatim pređe na zadatak i upita Mirka: »Kakva je situacija dolje (podrazumijevala se pruga). Može li se dići vlak?« Mirko onako malo povijen i ozbiljna lica reče: »Može, ali banda osigurava cijelu prugu. Moraš ići ranije, izviđati i čekati dok prođe patrola.« »E, kad je tako onda ja bez tebe i vodiča ne idem«, reče Orsi.

Dogovore se da se mina postavi blizu Kutine, gdje je neprijatelj manje oprezan.

Kad je pao mrak diverzanti su pošli na zadatak. Do pruge nije bilo teškoća. Ali kad su diverzanti stigli blizu pruge morali su dugo čekati da naiđe patrola domobrana, da prođe pored njih i da se udalji. Ovaj put diverzanti su se sami osiguravali s obje strane od mjesta miniranja. Posao je tekao brzo jer su ga izvodili iskusni stručnjaci.

Mina je postavljena na 31. km pruge.

Veći dio diverzanata povukao se dalje od pruge, a komandir je s vodičem i Mirkom ostao u blizini da čeka i vidi hoće li neprijateljski vlak nagaziti na minu. Mjesto gdje se grupa zadržala bilo je udaljeno 400 m od pruge. Dobro se vidio rejon mine, a cesta nije bila daleko (bila je to glavna cesta Zagreb — Beograd, koju je neprijatelj također osiguravao). Vrijeme je sporo odmicalo, a onda se začuo pisak lokomotive na željezničkoj stanici Kutina. Za nekoliko minuta ukažu se svjetla na lokomotivi vlaka.

»Dobro je,« reče Orsi Mirku »eno ga, ide, sada će otići k vragu.« Promatrali su kretanje vlaka i očekivali trenutak kada će sijevnuti. Učini im se da neće biti ništa, da je mina slagala. I kada Orsi htjede izustiti kletvu, prolomi se eksplozija. Eho snažne eksplozije naruši tišinu svibanjske noći. Ćula se lomljava. Vagoni su udarali jedan u drugoga i iskakali sa šina.

»Odlično,« reče Svetličić komandiru odjeljenja Mirku Milanoviću, koji je postavio minu. »Povlačimo se.« Ubrzo su prešli cestu i spojili se s ostalima. Mala kolona kretala se lagano uz blagu kosu prema Kletištu i dalje za Srpsko Selište, potom u Mikleušku.*)

A dolje na pruzi lokomotiva 22—035 vlaka br. 190 iskliznula je sa šina; 2 kola su smrvljena a nekoliko ih je teže i lakše oštećeno; bilo je 5 ranjenih i 2 mrtva njemačka vojnika; šteta 690.000 kuna; promet prekinut 15 sati.

Raspoloženje među diverzantima je odlično. Minirali su još jedan neprijateljski vlak. Istina, ruše oni i prugu, ali najdraže im je kada na minu naiđe vlak i nastane lom poslije eksplozije.

Odavno je prošla ponoć kada su izbili na Kletište. »Odmor,« naredi Orsi, »zapalite po jednu pa ćemo dalje.« Poslije petnaestak minuta kolona nastavi pokret.

ŠTAB **II OZ KOORDINIRA DJELOVANJE SVOJIH JEDINICA**

Štab II OZ na Kalniku (odakle su njegovi članovi obilazili jedinice) imao je sve veći utjecaj na djelovanje Kalničkoga i Moslavačkog partizanskog odreda. To se pozitivno odrazilo na koordiniranje rada, formiranje jačih udarnih grupa, udarnih četa a zatim i udarnih bataljona. Komandant zone Vlado Matetie, politkomesar Marko Belinić i načelnik štaba Rade Bulat stalno su bili u pokretu. Bilo je očigledno da je rukovođenje i suradnja sa susjednim jedinicama dobro riješena. Da je tako bilo 1942. rezultati bi bili znatno bolji.

Diverzantske akcije na prugama činile su polovinu, ponekad i više, od ukupnih djelovanja naših jedinica, uzeto po broju i vremenu trajanja.

Pruga Zagreb — Koprivnica, koju je neprijatelj odlučno branio jer mu je bila prijeko potrebna, imala je posebno značenje u operativnom smislu. Pozitivno u tome što su za tu prugu bile vezane brojne neprijateljske jedinice, a velik broj manjih stanica i sa slabijim posadama omogućavao je da se objekti i vlakovi lakše ruše i da se po dijelovima tuče neprijatelj, pri čemu je zaplijenjeno mnogo oružja. Međutim, te pogodnosti su sve više gubile značenje jer je neprijatelj zaista trpio velike gubitke i neprestano imao problema s tom prugom. Zbog toga je komandant 1. pješačke divizije, u čijoj je operativnoj zoni većim dijelom bila ta pruga, poklanjao sve veću pažnju njenom osiguranju. Došlo je do toga da je pruga Dugo Selo — Križevci — Koprivnica postala prepreka za manevar naših snaga. Ona je zapravo presjecala prostoriju II operativne zone na dva dijela približno jednake veličine, ne dopuštajući brži razvoj NOP-a i čvršće povezivanje slobodne teritorije u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

Iz neprijateljskih dokumenata, direktiva i zapovijedi jasno se vidi značenje te pruge. Neprijatelj u pothvatu »Mirko« precizira da na toj pruzi stvori zaprečnu liniju s ciljem da ne dopusti manevar KPO pre-

*y »Baza« diverzanata 3. DČ (osim V. Prokopa, Dišnika i V. Bršljanice). sjev.zapađno od Kutine.

ma Bilogori s Kalnika, i obratno s Bilo-gore na Kalnik. I zaista, bilo je teških borbi baš u zahvatu pruge, gdje KPO, a poslije i brigada, ima teške borbe s gubicima. Moralo se probijati više obruča i silom prelaziti tu prugu.

Sredinom 1943. neprijatelj je na pruzi Dugo Selo — Križevci — Koprivnica držao velike snage. Evo samo nekih podataka:

— U Koprivnici je imao ojačan biciklistički (koturaški) bataljon (bojnu), oko bataljona pješadiju iz sastava 1. pješačke divizije, artiljeriju oko diviziona, inžinjeriju, pozadinu i drugo; u tom garnizonu raspolagao je sa snagama jednoga oslabljenog puka, a ponekad i snagama kompletnog puka.

— U Križevcima je bio bataljon legionara pojačan s četom do dvije čete ostalih snaga pješadije, artiljerije, ustaša, žandara, Nijemaca i drugih. Često je u tom uporištu bilo četa čisto njemačkih snaga. Ili redovno ojačani bataljon, odnosno dva oslabljena bataljona snaga.

— U Vrbovcu je redovno bila četa Nijemaca i jedna do dvije čete domobrana, ustaša, žandara i ostalih, odnosno oko bataljon neprijateljskih snaga.

— Kod Božjakovine stalno se nalazila jedna četa.

— Posade jačine odjeljenja do voda bile su na svim većim željezničkim stanicama, kao što su Mučna Reka, Lepavina, Carevdar, Majurec, Repinec, Gradec, Prikraj i druge.

Znači da je za prugu bilo neposredno vezano više od dva bataljona snaga, bez kojih je neprijatelj ne bi mogao braniti, ili posredno čitav puk vojske.

Osim toga, sve te posade uredile su rovove za obranu, izgradile bolje zaklone i bunkere. Za brze intervencije služio je i oklopni vlak s bazom u Koprivnici.

Sve to smo iznijeli da se vidi kakvi su bili uvjeti akcija na toj pruzi. Jer, mogao bi netko pomisliti kako je sve to išlo lako, kao od šale: digli partizani vlak, pa šta? Međutim, nije bilo tako. Bili su to surovi uvjeti borbe, koja je zahtijevala visok borbeni moral, odlučnost, sposobnost i dovitljivost, prije svega podršku naroda.

Sve to i još neke elemente imao je u vidu Štab II OZ, Štab KPO-a i MPO-a.

U cilju intenziviranja diverzantskih i općih djelatnosti na pruzi Koprivnica — Križevci — Dugo Selo, dobili su zadatke kalnički i moslavački partizanski odredi, kao i 3. diverzantska četa čiji su vodovi djelovali s odredima. Još nije bilo strogo izražena granica u pogledu komandiranja diverzantskim jedinicama.

OSUĐEN OKLOPNI VLAK

Oklopni vlak iz Koprivnice »šetao« je u pravcu Križevaca i Vrbovca te prema Ludbregu i Varaždinu. Sredinom svibnja postao je »dosadan« svim jedinicama, terenskim radnicima i organizacijama.

Prilikom dogovora u ŠKPO o akcijama na pruzi, više drugova spominjalo je oklopni vlak, odnosno »pancer«, kako su ga zvali borci.

»Gledaj da ga što prije sredиš,« reče komandant KPO Izidor Štrok komandiru 2. diverzantskog voda Stevi Ivančeviću »Ličanu«. »Pobrinut ću se, druže komandante,« odgovori mu »Ličan«. Time je oklopni vlak bio osuđen kao medvjed kojeg su lovci odabrali za odstrel.

Ali, to je bilo lakše reći negoli učiniti. Trebalo je dosta muke i upornosti da se to i uradi.

Odlučeno je da se odjednom napadne više stanica u suradnji s MPO i 1. diverzantskim vodom 3. čete. Naši obavještajni organi prikupili su podrobne podatke o situaciji na pruzi, o posadama, kretanju vlakova i drugom.

Drugi diverzantski vod s jednim odjeljenjem i vodom partizana krenuo je iz Apatovca poslije podne prema pruzi Koprivnica — Križevci. Kretalo se pravcem: Apatovac — Poganac — kota 276 — kota 392 — Sv. Petar-greben Polom — V. Mučna.

Nevelika kolona za dana je stigla do kote 223, zapadno od Velike Mučne. Vod partizana i većina diverzanata ostali su u šumi, a komandir »Ličan«, komandir desetine i komandir voda došli su na istočnu ivicu šume Polom i odatle dvogledima osmatrali prugu i cestu čitav sat.

Kad je pao mrak, kolona partizana prišla je cesti i pruzi i tu ostala čekajući povratak patrole koja je otišla po jednog aktivistu NOP-a u selo Veliku Mučnu. Pošto je stigao drug iz sela, komandir »Ličan« i komandir voda partizana odvoje se malo u stranu da se informiraju o situaciji na pruzi. Od aktiviste su saznali da oklopni prolazi svaki dan prema Križevcima, nekad danju, ali češće noću. Vozi polako, zastaje na svakoj stanici, pa i između njih. Ostali saobraćaj odvija se uglavnom danju.

Kolona zatim krene dalje i izbije na cestu kod mosta na potoku Polom. Drug SJ iz V. Mučne bio je vodič, koji zajedno s komandirom voda izvrši izviđanje ceste. Budući da je bilo mirno, kolona pređe cestu, zatim niz desnu obalu potoka Palom stigne do pruge, pređe i nju te krene na sjever, ivicom šume, malo dalje pored pruge.

Diverzanti još nisu stigli u rejon gdje će postaviti minu, kad se začuje tutanj na pruzi. »Da nije pancer«, upita »Ličan« druga SJ. »Uteći će nam, sunce mu njegovo. Bit će da je on.« Odjednom, vlak se više nije čuo. Šta je sad? Mora da je stao u stanici Mučna Reka. Uskoro se opet začuje karakteristično kloparanje kotača. Noć je, pa se to čuje daleko, ali ovaj put ne baš suviše glasno. Nekoliko minuta poslije toga vlak prođe pored partizana na željezničku stanicu Lepavina.

»Idemo još malo naprijed«, naredi »Ličan«. Poslije desetak minuta hoda kolona stane. »Ovdje ćemo postaviti minu, na zavoju,« pokaže komandiru voda mjesto na pruzi. »Daj jednu desetinu desno, drugu lijevo, jedna neka ostane iza nas da nam ne bi tko došao s leđa. Kad to uradiš vrati se ovamo k meni,« završi »Ličan.«

Diverzanti su otišli na prugu postavili minu na potez sa 20 kg eksploziva.

Prošla je ponoć, a oklopnog nema. Prođe i 01,00 sat, još ga nema! Diverzanti šute. »Čekat ćemo ga do ranog jutra« reče »Ličan,« »mora naići.«

Prošlo je i 02,00 sati, nema ga. Bližio se i treći sat poslije pola noći, kad se začuje tihi tutanj, pa sve jači i jači, na kraju su se jasno čuli udarci kotača na spojevima šina. »Ide,« reče šapatom desetar Josip C. »ali ide nešto sporo.« »Pazi da aktiviraš minu pod oklopnim kolima, ili pod lokomotivom, jer njega nije lako uloviti da ovako naiđe,« reče komandir i ostane dalje čekati.

Oklopni vlak krenuo je iz Koprivnice 24. 5. u 21,25 sati bez vlakovođe. Komandant vlaka nije htio čekati da se vlakovođa vrati. Znao je taj fašistički oficir da partizani napadaju između 22 i 24 sata, pa i između 01 i 03. Stoga je odlučio da, vozeći lagano, ide od stanice do stanice i osmatra, pa ako partizani napadnu koju stanicu i posadu, iznenadit će ih i razbiti. Imao je i neke podatke od doušnika da bi partizani mogli baš noćas napasti.

Tako je vozeći lagano prošao od Koprivnice do Križevaca, zatim se, eto, vraćao za Koprivnicu. Uz put je stajao na svakoj stanici. Komandant vlaka, satnik J. D., raspitivao se sa strojovođom na svakoj stanici ima li nešto novo, jesu li vidjeli partizane? Zapovjednici posada obavještavali su gospodina satnika o stanju. Bilo im je drago što ih obilazi oklopni, osjećali su se sigurnima.

Sastav oklopnog vlaka: Sprijeda kola Js 301795 i Js 300883 natovarena šljunkom kao štit. U sredini OVA br. 11 i OVA br. 15, oklopljena kola, lokomotiva br. 17—042, OVA br. 104 oklopna kola. Otraga Js 300618 i Js 300814, kola natovarena šljunkom kao štit.

Dakle, sastav oklopnog vlaka bio je takav da ako naiđe na minu, zaštitna kola izazovu eksploziju, a oklopna ostanu čitava. Zatim slijedi paljba po napadaču. Nadmoć nad partizanima je sačuvana, može ih se otjerati s pruge i nanijeti im gubitke. Vlak može voziti nazad i manevrirati.

To nije bilo loše smišljeno. Zato je satnik J. D. bio siguran u sebe i svoj oklopni vlak. Posada vlaka bila je iskusna, sve probrani vojnici, gospoda dočasnici, zapovjednici oklopnih kola također. Elita, nema šta! »Nema ih nigdje, majku im komunističku,« reče satnik kad krene iz stanice Lepavina prema stanici Mučna Reka.

Noć je tiha, prijatna, prava svibanjska dosta vidna. S lijeve strane pruge polako promiču livade, grape vitkih joha koje prate tok rječice Koprivnice. Malo dalje vide se siluete kuća pored ceste, jedna, dvije, zatim praznina pa opet kuća. Na desnoj strani, uz prugu, šuma, crna, liči na ponor koji se gubi, kao velika tamna sjena.

A prugom ide čudna neka kompozicija, kao tijelo bez glave. Zbog lagane vožnje, kloparanje nije bučno, više je klizanje. Prođe 502. km i stiže na zavoj u blizini predsignala želj. stanice Mučna Reka, kad suknu blijesak ispred lokomotive, zatim se prolomi snažna eksplozija, šume i brda vrate odjek. Tresak kola na pruzi.

Za trenutak nasta tišina, a onda partizani otvore vatru na prevaljeni dio oklopnog vlaka. Odmah se oglase oklopna kola vatrom iz teških mitraljeza. Pitoma dolina odjekuje rafalima, Nedugo zatim prestane paljba partizana, a poslije dvadesetak minuta i pucnjava oklopnog vlaka.

Kolona partizana već odmiče preko kose kotom 176 prema jugu.

Na pruzi je živo. Gospodin satnik žestoko psuje. Iz prevrnutih oklopnih kola br. 104 izvlače posadu. Većina je izudarana, neki su ogrebeni jače, ali nitko nije poginuo. Strojovođa je dobio slom živaca.

Mina je eksplodirala ispod oklopnih kola br. 15, koja su oštećena, ali nisu iskliznula. Lokomotiva je teško oštećena jer je prednjim dijelom zahvaćena eksplozijom. Prva osovina lokomotive odbačena je 14 m daleko. Oklopna kola br. 104 prevrnula su se na desnu stranu, pa su zbog toga Js kola 300618 bila nagnuta s jednim kotačem i podignuta uvis. Pruga, je razrušena, lijevak je velik 1,5 m, oštećen je i nasip, pokidane su šine i pragovi.

Toga dana, 24. 5, gospodin satnik J. D. imao je čitav dan posla. Trebalo je podići prevrnuta oklopna kola, lokomotivu i sve to odvesti u Koprivnicu. Promet je uspostavljen ü 16,10 sati.

Komandant oklopnog vlaka postao je mnogo oprezniji. Izbjegavao je noćne »šetnje« prugom.

GRADEC — REPINEC — MAJUREC

Istoga su dana između Križevaca i Vrbovca napadnute želj. stanice Gradec i Repinec te Majurec sjeverno od Križevaca. KPO i 2. bataljon MPO-a sa 3. diverzantskom četom napali su istovremeno tri željezničke stanice u cilju onesposobljavanja, rušenja pruge i razbijanja snaga koje su čuvale prugu. Napad je izvršen između jačih uporišta na relaciji dugoj svega 15 km na tri objekta i straže. Oklopni vlak bio je izvan upotrebe, kao što smo vidjeli i opisali. Sva tri napada uspjela su u potpunosti.

Zbog.zanimljivosti i radi iskustva opisat ćemo napad na željezničku stanicu Gradec.

Trasa pruge na relaciji Vrbovec — Križevci ide ovalnim udoljem duž kanala Glogovnice i potoka Koruške koji teče gotovo pored pruge. Zapadno od pruge, na udaljenosti od 750 m do jednog i pol km proteže se duža kosa na kojoj se nalaze sela Pokosin, Repinec i Podjeles, idući prema jugu. Na donjem južnom dijelu kose nalazi se veće naseljeno mjesto Gradec. Gradec je imao željezničku stanicu, poštu, školu, trgovinu i drugo što je pripadalo općinskom centru. Bio je raskrsnica puteva (cesta Zagreb — Bjelovar i nekoliko putova u raznim pravcima).

Prema tome, Gradec je predstavljao jednu od karika u sistemu ustaške vlasti, mali čvor komunikacija i oslonac u obrani pruge. Zbog toga je bio više puta napadan u toku NOR-a (rušena je željeznička stanica, pruga i vlakovi).

Uveče, 24. 5. 1943, u Gradecu je bilo mirno, život je tekao svojim tokom. U gostionici kraj željezničke stanice pilo se, pušilo i pričalo. Na okupu su bili gospodin narednik, komandir domobranske posade, nadstojnik stanice, gospodin općinski bilježnik i drugi. Razgovor se kretao od tekućih tema iz života do situacije na frontovima. Iako su svi govorili u prilog Trećeg Reicha i NDH, nitko nije bio baš izrazito zagrijan za »novi poredak«, (govorilo se reda radi), osim jednog koji je

vatreno navijao za fašiste. Lukavi I. S. ubaci: »A kaj ak pobjede ovi šumari?« «Treba paziti na jezik, najbolje je čkometi«, reče mu sugovornik. Ustaški nastrojen pristalica podiže obrve i reče: »Je li ti to meni, kume Ivo?« »Ne, ne, ja to samo onako,« opet će I. S. i otpuhne dim u kolutovima prema prozoru. Za drugim stolom sjedila je grupa mještana pijući gemište i razgovarajući o poljoprivredi i lijepom vremenu. Među njima su i dva mladića.

Nešto prije 22 sata vlasnik gostionice najavi »fajrunt«. Društvo se rasulo, svaki ode svojoj kući, domobranski zapovjednik k svojima, š njim je i nadstojnik stanice. A, ona dva mladića umjesto kući krenu prema šumi Siget. Bili su to članovi Skoja koji su išli na vezu s partizanima.

Bilo je točno 23,55 sati 24. 5. kad grupa partizana upadne u stražarnicu prema Križevcima. »Ruke uvis, predaj se«, naredi visoki partizan stražaru željezničaru, koji je odmah poslušao. Drugi partizan dohvati slušalicu telefona, otkine je i stavi na stol. Zatim visoki partizan reče željezničaru da pođe s njima i ponese svjetiljku. Nakon 30 m naredi mu da se vrati, uzevši od njega svjetiljku. Partizani produže pre,-ma- zgradi željezničke stanice u kojoj su bili domobrani.

Stražar i još dva domobrana bili su pred zgradom. Vidjeli su da prema njima ide netko sa svjetiljkom. Pomislili su da je to skretničar. Oni i dalje stoje. Kada je stigao čovjek sa svjetiljkom bilo je kasno. Stražar se htjede latiti puške, ali odnekud izbiju partizani sa svih strana. S uperenim puškama opkole domobrane i stražara i zarobe ih, Istovremeno druga grupa partizana upadne u čekaonicu gdje su bili ostali domobrani. Bez opaljenog metka bude zarobljeno 10 domobrana; trojice nije bilo (sakrili su se i pobjegli).

Otpravnik vlakova otvorio je blagajnu, ali je u njoj bilo svega 2000 kuna. Doveden je i šef stanice kome je rečeno da iseli svoje stvari jer će stanica biti zapaljena.

Te noći zapaljene su sve zgrade na željezničkoj stanici Gradec; skladište i ostalo. Glavna zgrada je izgorjela, ostali su zidovi, zapaljena su i 3 vagona ogrjevnog drveta; porušena je praga, minama su pokidane skretnice, TTL i TTU su uništeni.

Slično je bilo na željezničkoj stanici Repinec koja je sva demolirana; zarobljeno je 12 domobrana. Međutim, na željezničkoj stanici Majurec domobrani su pružili otpor pa su dva poginula, ranjen je jedan, a ostalih 10 je zarobljeno.

Te noći na pruzi Dugo Selo — Križevci šteta je bila velika, 2,541.200 kuna, što u usporedbi sa 20.000 do 50.000 kuna, kada se sruši 3 — .5 šina, znači veliku razliku. Likvidirane su 3 željezničke domobranske straže, zarobljeno je 32 neprijateljska vojnika s oružjem, kompleti odjeće i pripadajući dio ostale opreme i municije. Onesposobljene su sve tri željezničke stanice.

Moglo bi se postaviti pitanje: zašto neprijatelj nije intervenirao iz uporišta Vrbovec, naročito iz Križevaca? (Majurec se nalazi svega 5 km sjeverno od grada.)

Prvo, neprijatelj nije znao za napad partizana. Mogao je samo nagađati da će negdje napasti ili izići s jedinicama na prugu i čekati. U tom slučaju ne bi bilo napada.

Drugo, neprijatelj je morao braniti prugu ojačanim odjeljenjima, što je i činio, čime je naredao posade manjeg sastava na pruzi i tako ih izložio našim napadima.

Treće, i da je htio intervenirati (načelno je to izbjegavala većina zapovjednika neprijateljskih jedinica), to ne bi bilo efikasno. Dok se dobije obavještenje, izda naređenja, pa dok jedinice jačine čete stignu do napadnutog objekta, bilo bi kasno. Zato su naši napadi najčešće imali karakter prepada iznenadnog i kratkog trajanja. To je bila primjena partizanske taktike i ratnog lukavstva, uz dobar rad naše obavještajne službe te stalnu pomoć i suradnju naroda putem organizacija NOP-a. Mnogi ljudi pomagali su nam iz antifašističkog raspoloženja i rodoljublja. Na primjer, u gostionici kod željezničke stanice Gradec bili su redovno službenici ustaške vlasti, poneki domobran pristalica Pavelića i njegovi protivnici. Ali ovdje su uvijek prisutni i naši suradnici i simpatizeri. Čak i onda kada nije bilo nikoga od organiziranih drugova, znalo se što u mjestu ima novoga. Takvi podaci uvijek bi stizali na pravo mjesto.

VRUĆE LJETO 1943. GODINE

Tokom lipnja i srpnja 1943. porastao je broj diverzija na prugama u II operativnoj zoni. Došlo je do smanjivanja broja većih napada na vlakove i željezničke stanice. Kalnički i Moslavački partizanski odred bili su sve aktivniji. Međutim, sve je više akcija kada diverzanti ruše prugu i druge objekte, pri čemu ih jedinice odreda osiguravaju. Minirano je više vlakova. Karakteristično je da se diverzije izvode na svim prugama i da je broj akcija povećan na glavnoj željezničkoj pruzi Zagreb — Beograd, kao i na zagorskoj pruzi te na relaciji Varaždin — Koprivnica.

Gledano brojčano, aktivnost je u ta dva mjeseca ista, po 25 akcija. U lipnju je više kompleksnih akcija na prugu i željezničke stanice, a u srpnju je srušeno više vlakova. U lipnju su Li 2. vod 3. DČ izveli podjednak broj diverzija, dok je u srpnju 2. vod izveo nešto više.

Oba mjeseca karakteristična su i za razvoj diverzantskih jedinica. Brojno stanje 1. i 2. voda stalno je u porastu. Održani su novi kursovi, Vodovi su malo-pomalo postali dvije diverzantske čete, jedna na području Moslavine, druga na području Kalnika i sjevernog dijela Ivančice. Nametnula se i potreba formiranja diverzantske grupe na području Zagorja, Došlo je do stvaranja diverzantske grupe u rejonu Pušće Bistre, odnosno sela Pluske Jakovlja, pod rukovodstvom Stjepana Stipe Mršića.

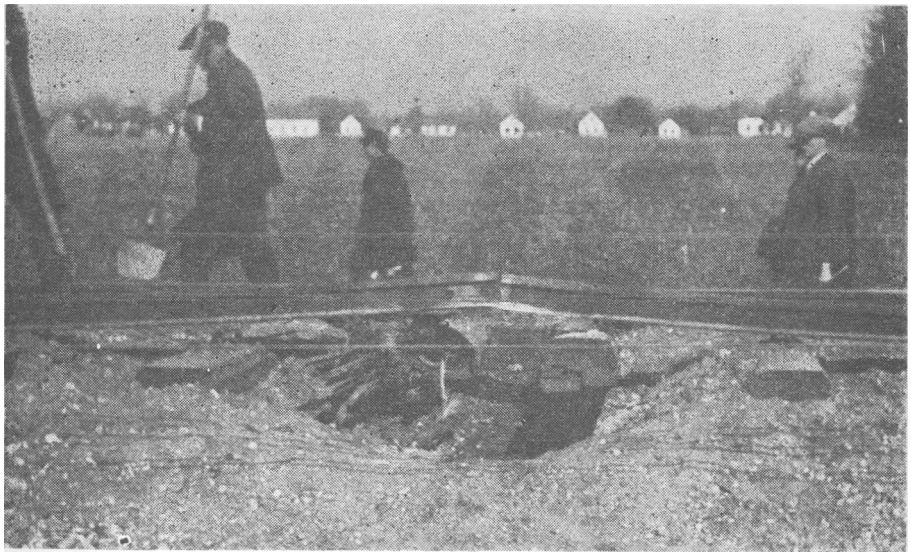
O diverzijama u lipnju i srpnju 1943. godine mogli bismo istaći još neke karakteristike u načinu djelovanja.

Neprijatelj je 10. 6. oko 13 sati krenuo iz Ludbrega prema Koprivnici s vojnim vlakom za popravak pruge. Diverzanti su minirali prugu na 223. km i 239. m i čekali. Kad je vlak naišao, mina je aktivirana

zatim je otvorena vatra. Domobrani su nekoliko puta pokušavali proći ali su vatrom puškomitraljeza i pušaka bili onemogućeni. To je potrajalo do 19,15 sati, kada se vlak za popravak pruge vratio u Ludbreg. Tek je sutradan krenuo na dionicu gdje je pruga porušena i popravio ju je, pa je promet uspostavljen u 10,10 sati.

Na pruzi Koprivnica — Križevci, između željezničkih stanica Carevdar i Majurec, 26. 6. 2. diverzantski vod danju je minirao prugu na više mjesta, tako da je vlak br. 210, vozeći iz Križevaca, bio prisiljen da se vrati jer je ispred njega eksplodirala mina. Iz pravca Koprivnice vlakovi br. 213 i 215 iz istog su se razloga morali vratiti.

Pored štete na pruzi od 250.000 kuna, tri vlaka nisu mogla saobraćati. Taj način djelovanja imao je i psihološki utjecaj na neprijatelja. Bila je to djelotvorna propaganda u korist NOB-a.

Minirana pruga na relaciji Ludbreg — Koprivnica na 233,340 km.

Pričalo se svuda, posebno u Koprivnici, kako su partizani toliko jaki da su blokirali prugu usred bijela dana. Neprijatelj je morao upućivati jače snage iz Koprivnice i Križevaca da »očisti« uži pojas oko pruge, pa da tek onda otpočne uspostavljanje saobraćaja.

Nov momenat bio je rušenje pruge sječenjem šina na više mjesta. U rejonu Čukovec — Rasinja te kod Novog Marofa pruga je porušena na 15, 16 i 32 mjesta. Pri tom se mina stavljala na spoj šina pa su se jednim punjenjem uništavale dvije šine.

Od šest vlakova koji su minirani samo je jedan bio oklopni, ostali su bili transportni. Očito je da se pri izboru i o tome vodilo računa.

Rušenje mostova sve više ulazi u diverzanski repertoar. Neprijatelj je težio da mostove što bolje popravi, da po mogućnosti stavi čelične nosače. Međutim, sve je više bio prisiljavan da stavlja drvene potpore i nosače šina, a to je omogućavalo lakše rušenje po drugi i treći put, bilo eksplozivom bilo paljenjem.

Sredinom 1943. više nije bilo pruga koje su bile pošteđene diverzija. Pojedine dionice i rejoni bili su prava poprišta borbe za prugu i okolne objekte. Oko nekih željezničkih stanica, ili između njih, izvedeno je 4, 5, 10 i više akcija. Čudno je da neprijatelj nije bolje osiguravao te rejone. S druge strane, diverzanti su, s ostalim jedinicama, uporno polazili u akcije baš u tim rejonima. Jedan od razloga za to bio je pogodan prilaz pruzi, dobri uvjeti za miniranje i povlačenje kao i velik broj suradnika na terenu i među željezničarima. Ponavljanje diverzija i napada svakako je omogućila dobra obavještajna služba, pravilna procjena situacije i tajnost. Da je to tako, kasnije, kada bi uspio saznati naše namjere, neprijatelj bi bolje osigurao svoje prometne putove i objekte.

FORMIRANJE 3. DIVERZANTSKOG BATALJONA

Kada je riječ o formiranju, formaciji i komandiranju diverzantskim jedinicama, valja imati u vidu sve specifičnosti, uvjete i razloge, pa onda neće biti nejasnoća i nesporazuma. Naime, još i danas, nakon toliko godina poslije NOR-a, ima nepreciznosti, nejasnoća i sporenja u vezi s formiranjem pojedinih diverzantskih jedinica, sa štabovima i komandnim kadrovima.

U prvom, uvodnom dijelu dati su osnovi elementi, tokovi i uvjeti formiranja, namjene i djelovanja diverzantskih jedinica. U vezi sa tim moramo istaknuti neke elemente radi lakšeg razumijevanja kako su se te jedinice razvijale.

Historijska je činjenica da su CK KPH i GŠH, sprovodeći u djelo strategiju oružane borbe i stavove CK KPJ, VŠ i Tita, dali velik doprinos nastanku i razvoju diverzantskih jedinica u Hrvatskoj, kao i štabovi OZ, PO i drugih jedinica, posebno rukovodstva Partije na terenu.

Poseban lični doprinos u osnivanju, organizaciji i aktivnosti diverzantskih jedinica dao je Ivan Hariš »Ilija GROMOVNIK«, osobito u prvoj fazi razvoja 1941. i 1942. Razumije se, uz suradnju i pomoć naših vojnih i političkih rukovodstava, od GŠH na niže. U toku čitavog rata stalno se brinuo o jačanju diverzantskih jedinica, formirajući jedinice i komande onda i onako kako je dopuštala situacija, a negdje kako je smatrao da je najbolje. Činio je to obilazeći diverzantske grupe, čete, bataljone i odrede idući od Gorskog kotara preko Like, Korduna, Banije, zapadnog dijela Bosanske krajine, Moslavine, Slavonije, i natrag, od 1941. nadalje. Godine 1943. Hariš uglavnom ide u sve te rejone, zatim u Žumberak i na Kalnik. Da ne bude nejasnoća, Hariš se dogovarao o svemu osnovnom s našim štabovima i rukovodstvima. Što je kod njega bilo izrazito prisutno i karakteristično? Bio je samostalan pri donošenju odluka. Bez obzira na to što svako kadrovsko rješenje nije bilo adekvatno, jer je bilo i improvizacija, činjenica je da su postignuti izvanredni rezultati.

Isto tako, velikih zasluga za razvoj diverzantskih jedinica imali su komandiri prvih diverzantskih grupa, koji su poslije rasli zajedno s diverzantskim četama i bataljonima. Spomenut ćemo one koji su posebno utjecali na razvoj 3. diverzantskog odreda i diverzantske grupe odreda: Miličević Borivoje-Boro, Palčić Mirko, Bulat Milan-Mićo, Vig-

njević Milutin, Čanak Vaso, Rusić Jovo, Stajner Josip, Svetličić Ivan-Orsi, Ivančević Stevo, Mršić Stjepan, Kosijer Dušan, Car Josip, Vulinec Franjo, Kerovac Ivan, Šegota Mato i drugi.

Zvečevo, ljeto 1943. : diverzantski kurs, na kojem je bilo slušalaca iz II Operativne zone

U svibnju 1943. Hariš je formirao 1. diverzantski bataljon u Slavoniji na čelu s komandantom Borivojem Miličevićem »Borom« i politkomesarom čedom Stojakovićcm. Bataljon je imao tri čete.

U toku srpnja Ivan Hariš »Gromovnik« obišao je 3. diverzantsku četu i njene vodove u Moslavini i na Kalniku. Na Kalniku je održan i kurs s novim diverzantima, izvršene su neke organizacione izmjene, tako da je od 2. voda formirana 2. četa (zvana je i treća četa).

Vrativši se **u** Moslavinu Hariš je 1. 8. 1943. **u** Vrtlinskoj kod Čazme, kao šef diverzantske sekcije GŠH, formirao štab 3. diverzantskog bataljona. Naime, od 1. voda 3. DČ formirana je 1. četa. Za komandira čete postavljen je Franjo Vulinec, za politkomesara Ivan Svetličić »Orsi«, koji je do tada bio komandir 3. čete. Za komandanta bataljona postavljen je Dušan Kosijer. Štab bataljona nije bio potpun, ali je »Gromovnik« naredio da se popuni i pokloni više pažnje razvoju 3. diverzatske čete, koja je bila najslabija, u cilju djelovanja oko Zagreba i u Hrvatskom zagorju. Prema tome, bataljon je imao 1. diverzantsku četu u Moslavini, 2. četu na Kalniku orijentiranu još prema Varaždinu i Međimurju i 3. četu, nepotpunu, u Hrvatskom zagorju za akcije na zagorskoj pruzi, glavnoj pruzi Zagreb — Zidani Most i oko Zagreba.

Zona djelovanja 3. diverzantskog bataljona poklapa se s operativnim prostorom II operativne zone. Granica na istoku bila je na rijeci Ilovi — Vel. Zdenci uključeno Vel. Grđevac — Šandrovac — Đurđevac — rijeka Drava, zatim na sjeveru rijeke Drava — Mura, na zapadu granica sa Slovenijom i na jugu rijeka Sava.

Iako je 3. diverzantski bataljon prilikom formiranja bio brojno slabiji, nije imao potpune sve tri čete, osobito 3. četu, ipak je to bio novi kvalitet i kvantitet, viši stupanj organizacije diverzantskih jedinica u II operativnoj zoni.

Prilikom formiranja bataljona nije bilo prikupljanja jedinica ni starješina. Naprotiv, »Gromovnik« je preformirao vodove u čete i osnovao štab bataljona. Uradio je to u dogovoru sa Štabom II operativne zone i štabovima odreda.

Što se tiče cilja, mjesta i uloge 3. diverzantskog bataljona, Hariš je bio načisto da je na tom prostoru potreban diverzantski bataljon. Nije brinuo o tome kojim će redom biti formirani bataljoni s obzirom na brojke 1,2 i 3, već o tome da ih formira čim se steknu uvjeti. Dok se nalazio na Kalniku, o razvoju jedinica 3. diverzantskog bataljona neposredno se dogovarao s komandantom, komesarom i načelnikom Štaba II operativne zone i dobio njihovu punu suglasnost i pomoć. To se vidi i iz dokumenta koji je pisao Hariš.

Kao datum formiranja 3. diverzantskog bataljona i štaba donedavno je u Ivanić-Gradu pa i drugdje bilježen 28. 11. 1943. godine. Međutim, na osnovi istraživanja i sjećanja živih drugova, bataljon je formiran 1. 8. 1943. godine. Mnogi su smatrali da je Štab bataljona formiran, a onda i 3. diverzantski bataljon kada je komandant bataljona postao Mirko Palčić. Točno je da je Mirko Palčić došao za komandanta 3. diverzantskog bataljona 28. 11. 143. (u vrijeme našeg napada na Čazmu) i da je tada izvršio reorganizaciju u štabu, sređivanje jedinica i ostalo.

U izvještaju Štaba 3. diverzantskog bataljona od 1. 1. 1944. godine, upućenog Štabu II OZ i štabovima 1. i 2. diverzantskog bataljona, u uvodnoj rečenici piše slijedeće:

»Šaljemo vam izvještaj o izvršenim akcijama, koje smo izvršili na sektoru III diverzantskog bataljona, koji je osnovan 1. VIII 1943. godine, pa do 1. I 1944. godine.«

Navode se ukupni rezultati diverzantskih akcija, koliko je na kojim prugama uništeno lokomotiva, vagona, mostova itd.

Drugi originalni dokument koji nesumnjivo potvrđuje postojanje 3. diverzantskog bataljona, jest Izvještaj Štaba bataljona od 11. 11. 1943. o izvedenim akcijama 2. 11, 3. 11. i o drugima, s originalnim potpisom komandanta bataljona Dušana Kosijera, dok je potpis komesara nečitak.

Dakle, nema nikakve sumnje: 3. bataljon je formiran 1. kolovoza 1943. godine u Vrtlinskoj kod Čazme.

Formiranjem štaba bataljona i komandi četa postalo je lakše planirati, organizirati i izvoditi diverzije. To se posebno odnosi na koordinaciju djelovanja, izbor ciljeva, organizaciju suradnje, jačanje diverzantskih jedinica, njihovu efikasnost i opskrbljenost.

U toku kolovoza izvedeno je ukupno 43 diverzantske akcije i napada na razne objekte. Objekti za napad jesu pruga, željezničke stanice i vlakovi. Toga mjeseca minirano je čak 9 vlakova, od kojih jedan oklopni, više nego za 3 — 4 mjeseca u proljeće iste godine.

Broj akcija u drugoj polovini 1943. godine jasno je pokazao da je 3. diverzantski bataljon nešto drugo od 3. diverzantske čete.

Štab bataljona težio je da brojno ojača svoje jedinice i da riješi kadrovsko pitanje u četama. Jedan od problema bilo je i naoružanje jer je trebalo što više automatskog oružja. Opskrba eksplozivom bila je bolja, što se posebno vidjelo iz činjenice da je diverzija sve više. Samo na miniranje vlakova utrošeno je 160— 180 kg eksploziva.

POGIBIJA PERE PILIPOVIĆA

Toga mjeseca dogodila se nesreća u kojoj je smrtno ranjen jedan od prvih diverzanata Moslavine i sjeverozapadne Hrvatske Pero Pilipović.

Kritičnog dana diverzanti su bili u Dišniku u svojoj »bazi«, koja se nalazila u kući Steve Popovića. Stevo Popović bio je jedan od prvih suradnika NOP-a u gornjem dijelu Dišnika. Njegov sin Pero bio je također jedan od istaknutijih omladinaca koji je rano otišao u partizane zatim u diverzante.

Kuća Popovića nalazila se kraj mjesnog groblja i crkve. Bila je osrednje veličine s jednom većom prostorijom, u kojoj su se smjestili diverzanti. Diverzantima je bilo lijepo jer je majka Pere Popovića vodila računa o njima kao o svojoj djeci, kuhala im a nekima i prala rublje.

Toga dana život u diverzantskoj »bazi« tekao je svojim tokom. Većina se odmarala poslije ručka. U kući su ostali samo vodnik Pero Pilipović, vodnik Mirko Milanović, Drago Brezak i još dva druga. Jedan drug je htio proći između stola i prozora na kojem su bili upaljači avio-bombe. Nespretno je dodirnuo jedan upaljač i oborio ga s prozora na pod. Došlo je do eksplozije. Vodnik Pero Pilipović, koji je bio najbliže, teško je ranjen, a lakše je ranjen jedan borac. Iako su diverzanti odmah previli ranjene i uputili ih u bolnicu, vodnik Pilipović podlegao je ranama.

Tužni su bili diverzanti, izgubili su vrsnog druga, komandira voda i borca iz prvog sastava diverzantske grupe u Moslavini. Pero je bio omiljen drug, ozbiljan i discipliniran komunist. To je bila prva pogibija među diverzantima.

Intenzitet diverzantskih djelovanja i napadi na pruge neprijatelja u toku kolovoza 1943. naglo su porasli. Kada se analizira taj mjesec i učinci koji su postignuti, moramo reći da je ljetni mjesec bio bogat i plodan za nas, a veoma vruć i težak za neprijatelja. Nije bilo akcija samo 6 dana (11, 12, 16, 19, 25. i 26). Prvog kolovoza izvedene su tri diverzije i srušena tri vlaka (br. 152, 187 i 270) na tri različite prugp. Bilo je dana kada je izvršena jedna ali i dana sa 3, 4 pa i 5 diverzija gotovo na svim prugama. Računica pokazuje da je neprijatelj loše prošao. Naše male snage nanijele su fašistima velike gubitke.

Bez obzira na to što je neprijatelj poduzimao razne mjere u cilju osiguranja pruge, pa i one Zagreb — Križevci — Koprivnica, ipak ih nije mogao obraniti. NOP i naše borbene jedinice bile su u stalnom razvoju. Uto vrijeme imamo dva jaka partizanska odreda na prostoru sjeverozapadne Hrvatske, više samostalnih četa (koje zapravo predstavljaju manje partizanske odrede) i dva udarna bataljona. Moslavač-

ki partizanski odred ima tri partizanska i jedan udarni bataljon. Isto tako i Kalnički partizanski odred. Bili su to partizanski odredi jačine partizanskih brigada. Osim toga, veće udarne grupe, samostalni vodovi i čete omogućavale su bolje pokrivanje teritorije. Formiranjem 3. diverzantskog bataljona ojačale su i te naše snage, tako da na prostoriji II OZ, između Drave i Save, imamo snaga za jednu partizansku diviziju. Pozadina je već tada organizirana tako da su formirane komande Kalničkoga i Moslavačkog područja (KKP i KMP), osnivaju se Komande mjesta partizanske bolnice i sve vrste radionica.

V L A K br. 270

Osvanuo je 1. kolovoz 1943. godine. Lijepo jutro obećavalo je lijep dan. Vlak br. 270 približavao se željezničkoj stanici Carevdar iz pravca Križevaca. »Još malo da prođemo Carevdar i Lepavinu, onda možemo odahnuti«, rekao je vlakovođa zapovjedniku pratnje. »Dan je — odgovori ovaj — nije vrag da ćemo baš mi naletjeti«. »Opasni su ti partizani« — opet će vlakovođa koji je imao dosta iskustava na toj pruzi.

Situacija je bila takva da je svaki onaj tko je ušao u vlak osjećao nemir i strah od diverzija. Tako je bilo i s osobljem vlaka br. 270. Ali, oni su služili okupatoru i ustaškoj vlasti, prevozili su terete i putnike, a najviše vojsku, prugom koju su partizani stalno napadali.

Lokomotiva vlaka br. 270 gotovo je stigla do predsignala ispred slanice Carevdar, kad nešto sijevnu, zatim jaka eksplozija podiže lokomotivu, koja sleti sa šina a s njom još 6 kola. Lomljavina željeza i drveta te tupi udarci kola potraju desetak sekundi, a onda se sve smiri. Nasta tišina. No to potraje samo kratko. Nakon toga začuju se jauci ranjenih, vika osoblja i zapovjednika pratnje.

Bilo je mrtvih i nekoliko ranjenih; točnih podataka nema; sudeći po broju oštećenih i uništenih kola moglo ih je biti desetak; šteta na vozilima i pruzi bila je velika, 629.440 kuna.

»Opet su ga stumbali partizani« — reče Ivan K. svom susjedu Tomi S. iz Carevdara. »Neka, vrag im mater lopovsku, neće još dugo voziti, doći će im kraj,« odgovori Tomo.

Dok je tako bilo kod Carevdara, istoga dana, ali nešto ranije, u 05,15 sati, vlak br. 152 naišao je na minu blizu Volodera kod Popovače.

NAPAD NA ŽELJEZNIČKU STANICU POPOVACA

Nakon odlaska 1. (Businog) bataljona u Slavoniju u 12. slavonsku udarnu brigadu, MPO je i dalje jačao. Početkom lipnja ponovo je imao dva bataljona, zatim i treći, u kolovozu i udarni bataljon. Snažan razvoj NOP-a, uspješan rad Skoja, okružnog i kotarskih komiteta omogućili su mobilizaciju omladine, koja je organizirano išla u partizane. Brojno stanje odreda brzo je raslo, pa je trebalo oružja i opreme za nove borce.

Zbog toga je ŠMPO pod komandom Nikole Kličkovića organizirao nekoliko uspjelih akcija, npr. napad na željezničku stanicu Popovača.

Popovača je tada bila jako neprijateljsko uporište u kojem se nalazila 2. bojna 5. gorske pukovnije 1. gorskog zdruga, zatim žandari, ustaše, četa Nijemaca i općinska vlast. Na željezničkoj stanici bila je satnija (četa) domobrana željezničke bojne.

Međutim, ŠMPO je odlučio napasti željezničku stanicu s diverzantima zajedno. Cilj: zarobiti domobrane, porušiti prugu, onesposobiti TTU i TTL, zaplijeniti što više oružja i opreme. Koristeći dobre veze s domobranskim oficirima i točne podatke o rasporedu neprijateljskih jedinica, kao i to da je željeznička stanica Popovača nešto izdvojena od naseljenog mjesta, 2 km jugoistočno, ŠMPO je odlučno ostvario svoj plan.

Noću 2/3. 8. 1. bataljon MPO-a s odjeljenjem diverzanata iz 1. čete 3. diverzantskog bataljona izvršio je napad na želj. stanicu. Glavnim snagama bataljona napadnuta je stanica a dijelom snaga stanica Voloder. Napad na Popovaču izveden je brzo, odlučno i sinhronizirano, pa je potpuno uspio.

Pruga je porušena na dva mjesta, presječeno je desetak TT stupova; šteta na pruzi i TT linijama iznosila je 85.000 kuna; zarobljena su 35 domobrana i 2 oficira željezničke bojne. Iz sastava 2. bojne 1. gorskog zdruga zarobljena su 33 domobrana i 2 oficira.

Zaplijenjeno je: 1 laki mitraljez, 1 puškomitraljez, 2 automata, 80 pušaka raznih modela, 170 ručnih bombi, 20.000 metaka i 150 uniformi

Dakle: ovaj kombinirani napad dao je velike rezultate. Osim štr je prekinut saobraćaj, razbijena je jedna satnija domobrana, zaplijenjeno je mnogo oružja, toliko da se mogla naoružati jedna partizanska četa.

Takav uspjeh postignut je zahvaljujući dobrom radu naše obavještajne službe, koja je osim naših ljudi na terenu u Popovači, među željezničarima, imala i dobre suradnike među domobranskim oficirima. Bojnik Milan Bradač i satnik Ivan Vulić surađivali su s našim obavještajnim organima i komandama.

Komandant 1. gorskog zdruga, tada ustaški pukovnik Stjepan Peričić, oštro je zamjerio komandantu 5. gorske pukovnije i neposredno bojniku Bradaču kako su mogli dopustiti da partizani izvrše tako drzak i uspješan napad u samoj Popovači, kraj tolikih njihovih snaga. No, koliko je bio u pravu pukovnik Peričić, gledano s njegove točke gledišta, da se ljuti i psuje svoje poteinjene, toliko tome zagriženom fašisti nije bilo jasno da je to bilo logična posljedica stanja stvari, odnosa snaga i opadanja morala njegovih elitnih četa. Naime, uskoro će imati još većih razloga da se ljuti kada mu gotovo glavnina 2. bojne, na čelu s bojnikom Bradačem, bude »zarobljena«, tj. kada pređe u partizane. Već u jesen te godine, a osobito 1944, osjećat će gospodin Peričić djelovanje partizana na pruzi, za koju će on biti posebno odgovoran da je osigurava, No to mu nikako neće polaziti za rukom.

ODE I VLAK br. 187

Samo nekoliko dana nakon toga, 6. 8. 1943., diverzanti 3. diverzantskog bataljona opet su na pruzi Kutina — Popovača. Tiha ljetna noć bila je kao stvorena za posao: da se ruše fašistički vlakovi. Ko-

mandir 1. diverzantske čete Franjo Vulinec prilazio je sa 1. vodom glavnoj željezničkoj pruzi u visini 32. km kod Repušnice. Diverzanti su bili sami, bez osiguranja jedinica MPO-a, pa je Vulinec pri rasporedu za akciju odredio po jednu grupu diverzanata s desne i lijeve strane od mjesta miniranja.

Stigavši pred prugu na 60 —70 m, diverzanti zalegnu. Sve se umiri. Samo cvrčci remete svojom svirkom tišinu noći, a poneki svitac svojim »fenjerom« zasvijetli. Nakon desetak minuta komandiri grupa za osiguranje dadu znak te one laganim korakom odu prema pruzi. Ispred nasipa još jednom svi zalegnu i nakon nekoliko minuta osiguranje od nailaska neprijateljskih patrola ostane na svojim mjestima.

»Idemo«, reče komandir Franc Vulinec Dragi Brezaku i grupi za miniranje. Tiho, poput utvara, diverzanti stignu do pruge, zatim se grupa rasporedi za rad. Uvježbanim pokretima skidah su kamen Brezak i njegov drug, zatim su smjestili minu. Prišao im je komandir Franc i zajedno s Brezakom naoružao minu. »Polako, bok-te-grebo, komandiru, miner samo jednom pogriješi« — reče šapatom Brezak Vulincu. Kad je sve bilo gotovo, grupa za miniranje polako se povuče **s pruge, a slijedile su je i grupe za osiguranje.**

Pošto su se svi prikupili u koritu potoka Tucilača, u blizini kote 121, komandir čete naredi da se vod povuče preko ceste i u šumi, sjeverno od ciglane, sačeka dok on s grupom dođe. Naredno, izvršeno! Glavnina voda ode preko ceste, a Franc Vulinec, Brezak i dva borca ostanu u šumarku da čekaju kada će se pojaviti vlak. Prema podacima obavještajaca, uskoro bi trebao naići neprijateljski transport. Vrijeme je sporo teklo, bar se tako činilo svima. Prošlo je 15 minuta, pa još 10, a vlaka nema. »Nema ga, mater mu njegovu« — reče Brezak. »Čkomi, bu došel« — reče Vulinec. Nasta tajac. Svaki se predao svojim mislima i čeka. Uši su navikle na šumove noći. Čim je vlak krenuo iz Kutine, Franc će tiho: »Kaj sam ti rekel, evo ga ide, sad pažnja.«

Uskoro se jasnije čuo karakterističan, najprije potmuli pa sve jasniji, tutanj vlaka u noći. Već se i kloparanje kotača moglo čuti. Vlak br. 187 jurio je prema zapadu, kao da mu se nekuda žuri. Odjednom zasvijetli ispred lokomotive br. 58—124, zatim odjeknu eksplozija. Lokomotiva se podiže nekom nevidljivom silom na prednjem kraju, kao da je igračka, a onda se naglo spusti. Grdosija od čelika poleti niz nasip i »prevrne se u grabu« (kako piše u izvještaju gosp. Moslavca). Nasta lom kola, kao da su samo od drva, naprosto se smrvi 10 kola, a ostala se oštete. Ložač je poginuo, strojovođa je ranjen, kočničar takokođer, kao i dva seljaka putnika. Šteta 977.200 kuna. Komandir 1. diverzantske čete s ostalim brzo pređe cestu i spoji se s vodom. »Jesmo ga, jesmo!« — glasno reče diverzant.

Mala kolona krenu grebenom kose objekta St. Brdo prema Miklcuški.

VATROMET NA PRUZI

Moglo je biti 01,47 sati 9. 8. 1943. godine kada je grupa diverzanata iz 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušila prugu ispred želj. stanice Ostrna, između Ivanić-Grada i Dugog Sela. Diverzanti nisu znali tko

će naletjeti na srušenu prugu. Znali su da će prvi vlak koji naiđe is kliznuti i da će doći do težih posljedica, istih kao da je miniran.

Njemački vlak br. 177 jurio je ravnicom prema istoku. Strojovođa Jožef i ložač Konrad gledali su naprijed u noć, ali ništa osim mraka i silueta drveća nisu vidjeli. Bio je to transportni vlak koji je željezničkim cisternama prevozio naftu i benzin. Imao je prednost jer je bio vojni i zato je, ne usporavajući brzinu, išao oko 70 km na sat.

Ispred želj. stanice Ostrna lokomotiva odjednom teško udari, zatim ode niz nasip. Nasta lom. Cisterne, kako su nailazile na porušenu prugu, tako su jurile niz nasip. Plane prva cisterna, pa druga, sedma i deseta. Njemački vojnici bježe što dalje od vlaka koji gori. Ranjeni i mrtvi ostanu na mjestu, nema ih tko izvlačiti. Brzo su izgorjeli.

Čitava okolica bila je osvijetljena. Svjetlost se vidjela kilometrima na sve strane. Bila je to izdužena plamena lomača koja je uz detonacije gutala tone dragocjene tečnosti. Tenkovi i kamioni fašista neće na vrijeme dobiti-gorivo, a to znači da će kasniti u akciju.

Te noći izgorio je cijeli vlak br. 177 od 10 cisterni nafte u potpunosti. Većina kola su bila potpuno uništena. Iz izvještaja njemačkog Sonderfiihrera B (potpis nečitljiv), od 13. 8. 1943. br. AZ W 1055/43, vidi se da je izgorjelo 10 kola talijanskih, oštećeno 2 talijanska i 2 francuska kola. To znači da je vlak 177 imao 14 kola, službena kola, tender i lokomotivu, tj. ukupno 17. U dokumentu je naznačeno da je to sabotaža. Veće istrage na terenu nije bilo jer je i njemačkim fašistima bilo jasno da su udes izazvali partizanski diverzanti.

Bio je to vatromet na pruzi Zagreb — Beograd. Nije to bila ni Francuska, ni Belgija, gdje su fašistički vlakovi vozili bez problema, bila je to Jugoslavija u kojoj Titovi partizani ne daju fašistima ni trenutka mira, bio je to rat do istrebljenja.

Omladinci, omladinke i narod okolnih sela Lupoglava, Andrilovca, Ostrne, Puhova i Dugog Sela znali su već sutradan da je izgorio njemački vlak s gorivom, znali su da je to djelo partizana. Većina je bila zadovoljna jer se opredijelila za NOP, a mnogi su uživali u novosti jer su i sami na određen način pridonijeli toj borbi.

Tih se dana svuda prepričavalo kako su partizani srušili vlak s gorivom. Istina, bio je to prvi takav vlak na toj pruzi, pa je i odjek akcije bio snažniji.

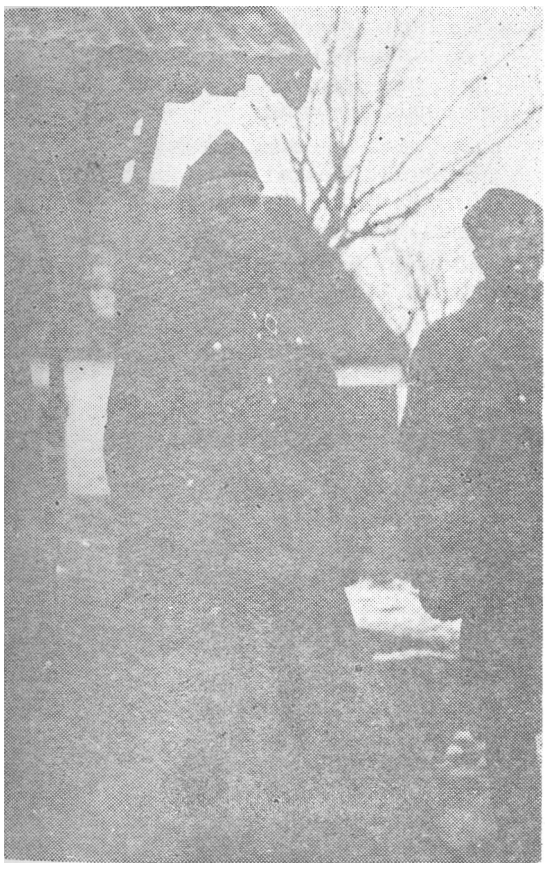
OPET **DIVERZIJA KOD** MUČNE REKE

Vlak br. 212, koji saobraća na relaciji Zagreb — Koprivnica, bio je postavljen na Glavnom kolodvoru u Zagrebu 10. 8. 1943. oko 08,00 sati. Putnici su ulazili i izlazili, neki su odlazili u stanični restoran da još nešto popiju prije polaska vlaka, neki su kupovali novine na staničnom kiosku, cigarete ili neku drugu sitnicu. Među ostalim putnicima našli su se i željeznički činovnici sa Zapadnog kolodvora koji su putovali za svoj račun, išli su obići porodicu i prijatelje. Tu su bili: Đuro Hološi, vlakovođa na službi na Zap. kolodvoru Zagreb; Franjo Kanižaj, dočinovnik II klase, skretničar na želj. stanici Zap. kolodvor Zagreb; Josip Božičević, dočinovnik II klase želj. stanice Zap. kolodvo-

ra Zagreb; Franjo Slade, dočasnik II klase, Zap. kolodvor Zagreb; Anton Čahler, umirovljeni dočasnik I klase, Zagreb, Zapadni kolodvor i drugi.

Napokon, oko 08,30 sati krenuo je vlak br. 212 sa želj. stanice Glavni kolodvor Zagreb. Dan je bio sunčan, pravi ljetni. Oko pruge prostirala se široka ravnica do stanice Dugo Selo. Ali idući dalje, s lijeve strane uzdizale su se kose sa zaobljenim vrhovima. Brckovljani, pa onda ravnica sve do Vrbovca. Odatle pruga ide na sjever, a s jedne i druge strane iza uskog pojasa ravnice dizale su se blage kose s ponekom uzvisinom. Tako je sve do Križevaca. Idući dalje prema Koprivnici zemljište se dizalo sve do želj. stanice Lepavina, da bi zatim prešlo u usku ravnicu s obje strane pruge. Vlak 212 vozio je normalno zadržavajući se na svakoj stanici 2 — 3 minute. Bilo je 20,20 sati kad je krenuo iz želj. stanice Lepavina. Lijep dan, putnici i pratnja gotovo bezbrižni. Znači, nema partizana! Sve će se sretno završiti, još malo i eto ih u Koprivnici.

Ispred lokomotive bila su 2 otvorena kola sa šljunkom (ako naiđu na minu aktivirat će je i spasiti vlak). Kada bi partizani postavili običnu nagaznu minu, eksplodirala bi pred prvim tzv. štitnim kolima.

ŠTEVO IVANČEVIĆ — »LIČAN« jedan od prvih diverzanata u 3. diver, grupi i komandir 3. diver, čete

To su znali pratioci i osoblje vlaka te se nisu mnogo brinuli ako vlak naiđe na minu.

Glavni dio kompozicije vlaka 212 već je prošao 501. km, kad odjekne snažna eksplozija. To je eksplodirala mina pod službenim kolima koja su bila pretposljednja. Znači, to je bila mina na potez, aktivirao ju je diverzant. Vlak 212 se trgnuo kao golema zmija kojoj su žestoko ugrizli zadnji dio trupa. Poslije loma kola iz vlaka su istrčali ustaše, poneki domobran i putnici, a partizani su ih osuli vatrom.

Diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona izvršili su ovu akciju; uništena su službena kola i jedna putnička; pruga je porušena poginulo je 5 navedenih željezničara i jedan ustaša. Željezničari su poginuli u smrskanim kolima, a ustaša od partizanskog metka pri pokušaju bjekstva iz vlaka. Ranjeni su Ivan Žagar, poštanski natkontrolor, i Franjo Matijašić, kondukter želj. stanice Zapadni kolodvor. Zarobljeno je nekoliko domobranskih oficira i podoficira te 5 njemačkih vojnika.

Bila je to lijepa akcija diverzanata trećeg diverzantskog bataljona odnosno njegove druge čete koja je kao što se vidi uspješno djelovala na pruzi Zagreb — Križevci — Koprivnica.

ŽELJEZNIČKA STANICA GRADEC U PLAMENU

Partizanski obavještajci, točnije skojevci, prikupili su podatke da je neprijatelj tih dana prikupio goleme količine sijena za njemačke fašiste. Podatak je stigao na pravo mjesto i, razumije se, odlučeno je da se izvrši napad na želj. stanicu Gradec, gdje se sijeno utovaralo.

Prigorski partizani izvršili su noćni napad na želj. stanicu Gradec 14. 8. 1943. i zapalili 25 vagona sijena koje je bilo utovareno i čekalo da ga lokomotiva odvuče. »Ne buš, vrag ti švapsku mater, koristil naše seno, burno ga vužgali,« reče borac Štef i zapali svoj vagon. Sijeno kao sijeno, prihvati plamen te ubrzo nasta mala vatra, koja se proširi na čitav vagon, a onda se sve pretvori u buktinju. Plamen se dizao nekoliko metara uvis. Tako je bilo i na ostalim kolima. Ustvari, to je gorio njemački transport sijena, koji neće stići na odredište. Osim sijena, izgorjelo je i 25 kola, golema šteta za okupatore i njegove sluge.

Prema neprijateljskim dokumentima, bila je to šteta od 14,586.000 kuna, ili najveća koju su evidentirali do tada. Šteta, je veća nego 14 srušenih vlakova ili 100 akcija rušenja pruge.

Slično kao u kolovozu, i rujan je bio bogat po broju i raznovrsnosti diverzantskih akcija. U tom mjesecu izvedeno je znatno više akcija, što znači da je intenzitet djelovanja na prugama bio još veći:

— Izvršeno je ukupno 54 akcije na prugama u II OZ, tako što je na svim prugama izvedena jedna ili više diverzija.

— Na glavnoj želj. pruzi Zagreb — Beograd izvršeno je u toku rujna ukupno 11 akcija, od čega nekoliko većih. Promet je bio više puta prekinut, jednom 5 dana.

— Na zagorskoj pruzi, odnosno na relaciji Zagreb — Varaždin, izvedeno je 12 akcija.

— Na relaciji Zagreb — Križevci — Koprivnica također je izvedeno 11 akcija, a saobraćaj je prekinut 12 dana.

— I na ostalim prugama izvedeno je niz akcija.

— Minirano je 11 vlakova, od čega na pruzi Zagreb — Beograd tri, Zagreb — Varaždin 2, Varaždin — Koprivnica 2, Koprivnica — Zagreb 3 i Garešnica — Bjelovar 1.

Srušeno je više mostova, miniran blok na bageru kod Botova.

Potrebno je istaći još neke elemente kada je riječ o djelovanju jedinica 3. diverzantskog bataljona u rujnu 1943. godine.

Prvo, to je mjesec kada se NOP na prostoriji II OZ naglo širi i njegov razvoj dobiva sve veći zamah.

Drugo, tog mjeseca formirane su partizanske brigade: na Kalniku brigada »Braće Radića« 4. 9. i 1. moslavačka brigada u Moslavini 21. 9. 1943. Bio je to golem uspjeh. Imati 2 partizanske brigade, istovremeno jaka 2. partizanska odreda, Kalnički i Moslavački, te nove partizanske odrede Zagrebački, Zagorski i Bjelovarski — značilo je zaista mnogo u razvoju naših jedinica. U tom mjesecu 1943. godine izvršeno je čitav niz uspješnih akcija i napada naših jedinica:

— Napad na kotarsko mjesto Čazmu, 2/3. 9.

— Napad jedinica 10. slavonske divizije i MPO-a na uporište Hercegovac 12. 9.

— Napad na Popovaču 14/15. 9.

— Napad na Vrbovec i Tvornicu mesnih prerađevina Đurđište kod Vrbovca. Uspješni napadi većeg obima na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, na relaciji Novoselec — Popovača.

Treće, pored jačih operativno-taktičkih jedinica NOV i POJ postoje komande područja s komandama mjesta, partizanske straže, brojne udarne grupe i razne straže za osiguranje rada rukovodstava (KK KPH, KKOO i dr.). Time je pokrivenost naše teritorije bila znatno veća i omogućavala je nesmetan rad organa narodne vlasti i društveno-političkih organizacija.

Četvrto, stvorena je velika slobodna teritorija kao oslonac za život, rad i pripreme jedinica 3. diverzanskog bataljona, odakle su one pod znatno povoljnijim općim i posebnim uvjetima išle u akcije.

Peto, kvalitetno i brojno ojačale su diverzantske jedinice 3. diverzantskog bataljona. Stečena su nova i dragocjena iskustva, porastao je utjecaj viših komandi na njihov rad, ali i samostalnost diverzantskih četa i vodova. Postoji zajednički rad s jedinicama partizanskih odreda i brigada, ali diverzanti sve češće sami idu u akcije. Ako imaju partizariske jedinice za osiguranje, one su slabijeg sastava, izuzev prilikom velikih napada na pruge i objekte na njima.

ZAPADNI KOLODVOR ZAGREB

Željeznička stanica Zapadni kolodvor u Zagrebu bila je veoma značajna za okupatora i ustaše. Njome su prolazili svi vojni transporti. Na njemu su se formirale kompozicije. Zbog toga je fizičko osiguranje

stanice bilo neophodno. Stoga su prepadi naših udarnih grupa bili veoma otežani.

Ali NOP predvođen od KP, bio je čvrsto organiziran od vrha do dna, naročito u Zagrebu. Naši aktivisti na željeznici NDH izazivali su velike štete i gubitke. Tako je grupa drugova 1. 9. 1943. na Zapadnom kolodvoru izvela udes, tzv. »nalet«. Toga je dana na Zapadnom kolodvoru bilo živo, vlakovi su dolazili i odlazili, uglavnom vojni transporti koji su išli prema zapadu i istoku. Na stanici je bilo nekoliko vlakova, manevarke su formirale mješoviti vlak. Ispred skladišta bilo je četiri ili pet kola koja su istovarali domobrani.

Vojni vlak br. 807 upravo se našao na putnom prelazu, kada je u 10,07 sati teretni vlak br. 418 svom snagom udario u njega. Sudar je bio toliko snažan da su teško oštećene obje lokomotive i nekoliko kola. Bilo je 12 —15 mrtvih i ranjenih, o čemu nema točnih podataka. Prilikom sudara lokomotiva i lomljave 7 do 8 kola vojnog transporta, moralo je biti gubitaka. Šteta je iznosila 1,560.200 kuna (prema neprijateljskim dokumentima).

Odmah nakon udesa, komandant njemačke posade na Zap. kolodvoru blokirao je mjesto udesa, a ustaše su rastjerale građane. Kola hitne pomoći odvezla su ranjene. Gestapovci su s agentima UNS-a otpočeli istragu i zatvorili nekoliko službenika, ali nikoga nisu otkrili jer se sve dogodilo »slučajno«. »

Bila je to veća uspjela akcija željezničara pripadnika NOP-a. Sličnih akcija bilo je i na Glavnom kolodvoru u Zagrebu i u drugim većim stanicama. Prava je šteta što o tome nemamo dovoljno podataka. Valjalo bi požuriti dok je živih učesnika.

Učinak je bio kao da je miniran vlak na pruzi, čak i više, jer se to događalo u Zagrebu danju, na vidnom mjestu, protiv njemačkih fašista.

B O Ž J A K O V I N A

Selo Božjakovina leži na desnoj obali rječice Zeline između ceste i pruge. Prije rata imalo je osnovne elemente centra seoske općine. Zapadno, 3 — 4 km, nalazi se brežuljak Sv. Martin s kotom 201 i vinogradima, a malo dalje uz cestu se prostire Dugo Selo, tada dugačko 5 km. Sjeverno i sjeveroistočno od Božjakovine, na brijegu (kota 178), nalazi se selo Brckovljani s velikom župnom crkvom. Međuprostor između Brckovljana i Sv. Martina je ravnica oko rječice. Prije rata Božjakovina je bila slična mnogim seoskim općinama bez značajnijih događaja. Dolaskom ustaša na vlast, s obzirom na to što se u blizini odvaja pruga za Podravinu i Bjelovar od glavne želj. pruge Zagreb — Beograd, Božjakovina je postala važna karika u organizaciji saobraćaja i vlasti NDH.'

Kao i druge željezničke stanice, Božjakovina je imala domobransku posadu od 40 vojnika i žandarmerijsku stanicu u mjestu, koje su snage imale zadatak da štite komunikacije i vlast NDH. ŠMPO dao je zadatak svom 1. bataljonu da s jednim odjeljenjem diverzanata napadne stanicu Božjakovinu i žandarmerijsku stanicu.

Napad je izvršen 1. 9. u 03,00 sati. Posada od 40 domobrana i 19 žandara bila je spremna pa je došlo do žestoke borbe i jakog otpora. Ipak, pod snažnim pritiskom 1. bataljona Moslavačkog odreda, neprijatelj je popustio, bio je razbijen. Jedan dio uspio je pobjeći. Zarobljeno je 10 domobrana, jedan domobranski poručnik i 10 žandara s oružjem i opremom. Porušeno je desetak TT stupova, pokidane su TT linije i TT uređaji, demolirana želj. stanica i onesposobljene skretnice. Iz blagajne je zaplijenjeno 81.810 kuna.

Željeznička stanica nije ostala pošteđena iako se nalazila na 26—28 km od Zagreba. MPO j« stigao sa svojim jedinicama pred Zagreb, a diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona bili su u svom rejonu djelovanja. Pored vojnog, akcija je imala veliko političko značenje.

Istog dana ujutro diverzanti su čekali da s ostalim snagama 1. bataljona MPO-a miniraju i napadnu vlak ispred želj. stanice Ostrna. Naime, 1. bataljon, poslije izvršenog zadatka u Božjakovini, povukao se nešto južnije i postavio zasjedu na glavnoj želj. pruzi.

Međutim, strojovođa vlaka br. 12 otkrio je partizane. U 08,15 sati, na nekoliko stotina metara ispred želj. stanice Ostrna, diverzanti su aktivirali minu, zatim je bataljon otvorio vatru na vlak koji je bježao natrag prema Dugom Selu, vozeći unazad. Neprijatelj je uspio uteći s vlakom, ali je imao 1 mrtvog njemačkog vojnika, 10 ranjenih vojnika Nijemaca, 1 ranjenog željezničara i 1 domobrana. Šteta od vatre pešadijskog naoružanja bila je mala. Prekid prometa trajao je 12 sati. Domobrani su morali osiguravati radnike. Poslije napada partizani su se povukli.

Valja istaknuti da su naše komande, u ovom slučaju ŠMPO i Štab bataljona, veoma smione u donošenju takvih odluka. To je bilo moguće iz tri razloga: prvo, odlučnost i smjelost štabova i visok borbeni moral u akciji; drugo, neprijatelj nije nepoznanica; treće, veza s narodom i organizacijama NOP-a.

O P E T L E P A V I N A

Istog dana, tj. 1. 9, diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona postavili su dvije mine kod želj. stanice Lepavina. Vlak br. 212 naišao je na minu na 489,718. km.

Strojovođa lokomotive 27—014 požurivao je željeznu grdosiju da što prije stigne. Ali iznenadna i jaka eksplozija digla je lokomotivu kao perce, a onda je spustila niz nasip teško oštećenu. Lakše je ranjen strojovođa vlaka koji reče zapovjedniku pratnje: »Vrag im mater partizansku, opet. Ovo je već treći put da me ruše. Dokle će tako? Strah me ovuda voziti«.

Nešto kasnije, oko pola noći, i vlak br. 270 naišao je na minu.

Dakle, dva vlaka naišla su na minu u rejonu Lepavina u jednom danu. Diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona bili su veoma aktivni.

Šteta od 1,100.00 kuna na oba vlaka bila je velika.

Kada dodamo podatak da je istog dana, 1. 9. 1943, na želj. mostu na rijeci Česmi naišao na minu vlak br. 1530 koji je saobraćao na liniji

Bjelovar — Garešnica, onda je to bila peta akcija na prugama toga dana. To jasno dokazuje šta su značili partizanski diverzanti.

Takve naoko sitne akcije izazivale su bijes neprijatelja a njegova zapovjedništva dovodile do nervoznog reagiranja, na kraju i nemoći da bilo što efikasnije učini, pored svih mjera koje je poduzimao. Velik broj manjih akcija na širokom prostoru donosio je novo oružje, opremu i stalan uspon u razvoju naših jedinica i NOP-a.

Da je tako evo još dva primjera!

VRUĆ RUJAN ZA NEPRIJATELJA

NOVOSELEC — POPOVAČA — VOLODER

Noću 14/15. 9. jedinice MPO-a i dijelovi 17. slavonske brigade sa 1. četom 3. diverzantskog bataljona izvršili su napad na prugu zapadno i istočno od Popovače u cilju odsjecanja Popovače. Tada je MPO imao tri partizanska bataljona, što znači da je bio jačine brigade. Napad je izvršen na relaciji Novoselec — Križ — Popovača i Popovača — Voloder.

Te noći porušeno je 1 km pruge i 1200 m TT stupova samo na relaciji Novoselec — Popovača. Uništen je jedan bunker. Vodila se višesatna borba s njemačkim jedinicama.

Za to vrijeme 17. slavonska brigada, pod komandom Nikole Demonje, ulazi u Popovaču i zarobljava glavninu 2. bojne 5. gorske pukovnije 1. gorskog zdruga, koja se predala u sporazumu sa zapovjednikom bojne iMilanom Bradačem, bojnikom.

Prekid prometa na glavnoj željezničkoj pruzi Zagreb — Beograd, na relaciji dugoj 20 km, trajao je 5 dana.

Drugi primjer! Iz sastava MPO-a otišao je udarni bataljon ma Kalnik i ušao u brigadu »Braće Radić« 4. 9. 1943. Već 21. 9. formirana je 1. moslavačka brigada od tri bataljona iz sastava MPO-a. Nekoliko dana nakon toga Moslavački odred imao je samo jedan bataljon, da bi već 30. 9. imao dva bataljona, a u toku 10. i 11. mjeseca odred je narastao na četiri partizanska bataljona.

Dakle, intenzivan politioko-propagandni i organizacioni rad na terenu, brojne borbe i akcije na širokom području, zarobljavanja i zapljene većih količina oružja, dobar odziv omladine u NOV, sve je to omogućilo brz rast naših jedinica i snažan razvoj pokreta u cjelini.

Dalje, 1. moslavačka brigada, koja je formirana 21. rujna 1943. godine u rejonu Stare Straže, 15 km jugoistočno od Čazme, izvršila je već 26/27. napad na Vrbovec i Đurđište. Napadnuta je želj. stanica, četa Nijemaca, žandarmerijska stanica u Vrbovcu i tvornica mesnih prerađevina Predović u Đurđištu. Uspjeh je bio izvanredan, iako Nijemci nisu likvidirani (nalazili su se u čvrstom i dobro utvrđenom objektu). Porušena je pruga na više mjesta i onesposobljena željeznička stanica. Istovremeo je porušena pruga istočno i zapadno od Vrbovca koji je neko vrijeme bio odsječen od ostalih neprijateljskih snaga. U sklopu toga zadatka već ranije je porušena pruga u rejonu Gradec, tako da je prekid na toj pruzi trajao 12 dana.

Aktivnost na prugama u toku listopada nastavljena je s nešto manjim intenzitetom. Po broju akcija bio je to znatan pad, jer je izvršeno ukupno 36 akcija. Težište je bilo na glavnoj želj. prugi Zagreb — Beograd, iako je na pruzi Zagreb — Varaždin bilo više akcija. Pada u oči da je na pruzi Zagreb — Križevci — Koprivnica bilo samo 4 akcije. Malo ih je i na pruzi Bjelovar — Garešnica. Broj miniranih vlakova i napada također je jako smanjen, zapravo prepolovljen.

Bilo je nekoliko razloga zbog manjeg učinka na prugama:

— Formiranjem brigada u II OZ znatno su oslabljeni partizanski odredi, prije svega Moslavački i Kalnički, pa -je smanjena zajednička aktivnost na prugama.

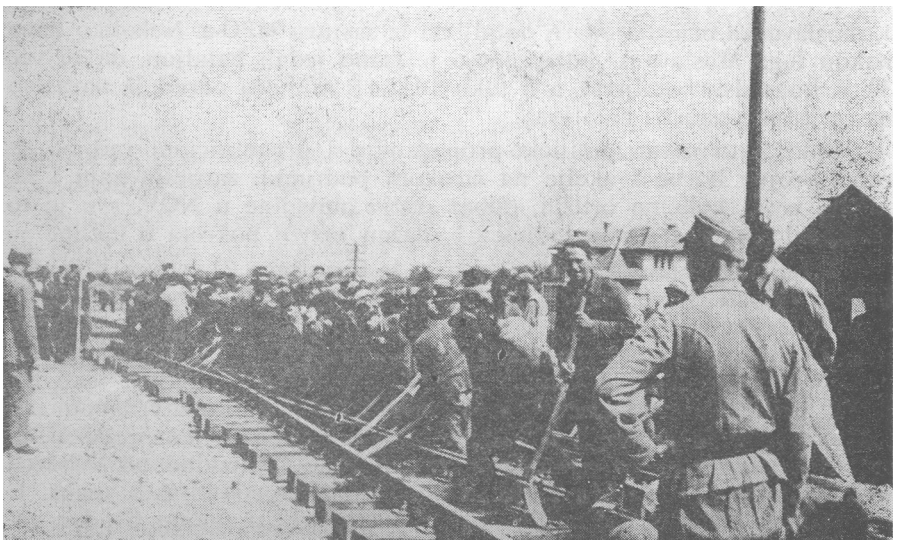
— Brigade su izvršavale manevar orijentirane na teže zadatke koji nisu uvijek bili. vezani za pruge.

— Novoformirani partizanski odredi (Zagrebački, Zagorski i Bjelovarski) nisu imali diverzante u svom sastavu,

— U toku kolovoza i rujna izvedeno je zaista mnogo diverzija i utrošena je velika količina eksploziva, što je bio jedan od važnih razloga za opadanje diverzantskih akcija u listopadu.

Čini se da je rukovođenje diverzantskim četama bilo nepotpuno, pa utjecaj Štaba 3. diverzantskog bataljona nije bio adekvatan. Djelujući sve više na odvojenim sektorima, diverzanske čete bivale su samostalnije pa je bilo perioda kada je aktivnost popuštala.

Međutim, iako je aktivnost bila znatno manja, u listopadu je bila veoma značajna. Možemo slobodno reći da su jedinice 3. diverzantskog bataljona izvršile svoje osnovne zadatke. Napokon, bio je to rat u kojem nije bilo moguće planirati i realizirati sve što se željelo. Stalno je bio prisutan faktor neprijatelj, vrijeme, materijalno-tehnička sredstva,

Domobrani i civili popravljaju prugu koju su porušili diverzanu

zemljište i atmosferske prilike. Navodimo to zato što je bilo rejona gdje u čitavoj prvoj ratnoj godini nije toliko napravljeno kao u zoni djelovanja 3. diverzantskog bataljona.

AKCIJA KOD BULINCA

Bulinac 2. 10. 1943. godine. Na željezničkoj stanici bilo je malo putnika jer je putovao samo onaj kome je to bilo prijeko potrebno. Obično su to bili poslovni ljudi, službena lica i, razumije se, šverceri*) Vlak br. 1530 kasnio je već u polasku gotovo sat. Bio je to mješovit vlak koji je saobraćao uz vojnu pratnju i stražarsko osiguranje na pruzi. Svi izvještaji oružnika i posada bili su suglasni: pruga je slobodna, partizana nema! Tim vlakom putovao je i ustaški tabornik P. S., nekoliko njemačkih vojnika i ustaša.

Jedna desetina (odjeljenje) iz 1. diverzantske čete postavila je te noći 2. 10. minu na 16. km kod želj. stanice Bulinac. Mina je postavljena na nagaz i prvi vlak koji naiđe odlazi u zrak.

U 08,00 sati vlak br. 1530, ulazeći u rejon željezničke stanice Bulinac, naišao je na minu. Lokomotiva 51—027 teže je oštećena, kao i dvoja kola. Eksplozija je izbacila lokomotivu, koja je povukla dio vlaka s pruge. Kola br. 2 teško su oštećena zbog toga što su najahala na prethodna, zatim su slijedeća na njima amortizirala udar ta'ko da su bila gotovo smrskana. U tim kolima bilo je putnika, prije svega vojnika i službenih lica. Među njima bio je i ustaški tabornik P. S. koji je pun sebe vodio glavnu riječ i bio ranjen. Poginuo je 1 njemački vojnik s još nekoliko osoba, ranjeno je 6 putnika.

Toga dana vlak 1530 nije stigao na odredište. Saobraćaj je uspostavljen tek sutradan, 3. 10, ujutro.

DRUGA DIVERZANTSKA ČETA PRED VARAŽDINOM

U cilju širenja slobodne teritorije prema Varaždinu i jačanja NOP-a, brigada »Braće Radića«, Kalnički partizanski odred i druge jedinice razvile su ofanzivna djelovanja na pravcu Zagreb — Varaždin. Formiranjem Zagrebačkog partizanskog odreda, koji je djelovao istočno i sjeveroistočno od Zagreba, te Zagorskog odreda čija se aktivnost ispoljavala u dolini rijeke Krapine, Kalnički partizanski odred rokirao je prema sjeverozapadu. Poslije niza akcija na zagorskoj pruzi, u suradnji s diverzantima, odlučeno je da se izvrši napad na željezničku stanicu Varaždinske Toplice i pragu u tom rejonu.

Odluka ŠKPO i komande 2. čete da se napad ivede baš tu, bila je smjela i proračunata s višestrukim ciljem. Željeznička stanica nalazi se veoma blizu Varaždina, velikog neprijateljskog garnizona, gdje je osim pješadijske pukovnije i nastavni centar pješadije NDH te čitav niz manjih jedinica, zatim sjedište Velike Župe Zagorje, a tu su i neke nje-

*) Pored švercera koji su opskrbljivali građane raznim potrepštinama uz minimalne naknade, bilo je i onih koji su se obogatili na račun teškoća, među njima i onih koji su radili za okupatora i ustaše.

mačke jedinice i ustanove. Udaljenost od 6 km omogućavalo je brzu intervenciju neprijatelja. Zemljište je ravnica kojom vodi pruga i cesta, već tada asfaltirana. Zato je odluka da se napadne baš ova željenička stanica bila smjela, donekle i riskantna. Međutim, ŠKPO i komanda 2. diverzantske čete imali su ovaj svoj plan:

— Snagama jednog partizanskog bataljona posjesti sjeverni dio objekta Varaždin Breg. Minirati prugu ispred i iza Varaždinskih Toplica, potom izvršiti napad na željezničku stanicu i objekte na njoj.

— Istovremeno porušiti prugu na većoj dužini.

— Porušiti prugu Golubovec — Varaždin u rejonu želj. stanice Cerje Tužno na većoj dužini.

— Presjeći prugu i cestu Zagreb — Varaždin i cestu Golubovec — Varaždin i odsjeći Varaždin od Zagreba i Krapine. Istovremeno onemogućiti neprijatelju da preko Varaždina koristi komunikaciju prema Čakovcu, odnosno Koprivnici i dalje. Neprijatelj je u kolovozu i rujnu prebacio dio željezničkog saobraćaja na ovu prugu jer je preko Križevaca bila stalno napadana.

Napad na željezničku stanicu Varaždinske Toplice uslijedio je noću 14. 10. 1943. U početku napada diverzanti su presjekli prugu prema Varaždinu i Zagrebu, odsjekli željezničku stanicu i stvorili uvjete da se zadatak uspješno izvrši.

U kratkom i energičnom napadu bio je savladan neprijatelj na željezničkoj stanici, zatim straža kod stražarnice br. 23. Zapaljena je glavna zgrada i inventar, pokidane su TT linije i TT uređaji, uništene skretnice i ostalo.

Da je filmski režiser to planirao, teško bi sve to izveo. Tišinu noći najprije su prolomili rafali brojnih puškomitraljeza i pušaka, odmah zatim slijedili su rafali eksplozija mina na pruzi oko stanice Varaždinske Toplice i nešto sjeverozapadnije kod Cerja Tužnog. To su diverzanti rušili prugu. Poslije toga planule su vatre na stanici, koje su se vidjele iz Varaždina. Plamen i eksplozije mina izmamile su stanovnike okolnih sela iz njihovih kuća da slušaju i promatraju napad partizana. Skupljeni u grupe seljaci su komentirali događaje na svoj način. Oni koji su pripadah NOP-u bili su raspoloženi i veličali su partizane. Osobito su se isticali omladinci. Drugi su samo odmahivali glavom i rekli pokoju.

I dok su tako seljaci Crnca, Poljane i Tomaševca komentirali snagu partizana, zapovjednici neprijateljskih jedinica dogovarali su se što da rade. Pokrenuti jače snage i ići na partizane bilo je nemoguće za tako kratko vrijeme. Kad bi i uspjeli da se organiziraju, do stanice bi potrošili više od jednog sata. A zatim: kako iz ravnice napadati partizane koji drže dominirajuće visove na Varaždin-Bregu. Povrh svega, bila je noć i jedinice bi mogle upasti u partizansku zasjedu. »Uputit ćemo jače patrole prema Varaždin-Bregu, a ujutro rano pokrenut ćemo jednu bojnu,« reče zapovjednik 11. pješadijske pukovnije svojim časnicima.

U napadu na želj. stanicu Varaždinske Toplice porušeno je 180 m pruge, a kod Cerja Tužnog još 160 m. Pored velike materijalne štete od

milijun kuna (samo na pruzi šteta je iznosila 333.000 kuna), uspjeh je bio u tome što je prekid saobrajaća trajao do 29. 10, ili 15 dana.

Na političkom planu uspjeh je bio još veći. Rezultati akcije veoma su pozitivno djelovali na opredjeljivanje Zagoraca za NOP. Sve je više seljaka napuštalo Mačekovu politiku čekanja i uključivalo se u organizacije NOP-a. Posebno treba istaći rad Skoja koji je masovno obuhvatao omladinu putem organizacija USAOH-a.

Sutradan su iza domobranskih jedinica išli oružnici, nešlo ustaša i gospoda iz željezničke direkcije Varaždin na uviđaj. Imali su što vidjeti: željeznička stanica Varaždinske Toplice bila je onesposobljena, glavna zgrada izgorjela, skretnice, vodocrpi, signalni uređaji uništeni, pruga porušena.

Bila je to kompleksna akcija kojom je izvršeno više zadataka odjednom. Uspjeh je bio to veći što su partizani zapravo bili bez gubitaka.

Prije ove akcije porušena je pruga 11. 10. u rejonu željezničke stanice Mučna Reka na 505. do 507. km. KPO je s diverzantima i civilima porušio 500 m pruge tako da je sve skinuto i prevrnuto na desnu stranu, i pragovi i šine. Uništene su skretnice br. 1 — 4, porušeni TT stupovi, promet je bio prekinut dva dana na zagorskoj i prigorskoj-pruzi. Neprijatelj nije mogao prebaciti nijedan veći teret u šire rejone Varaždina i Koprivnice, iako mu je to bilo veoma potrebno.

HO-RUK AKCIJE

U toku NOR-a i na prostoru sjeverozapadne Hrvatske, prilikom rušenja pruga pored diverzanata i naših jedinica učestvovao je i narod, ili, kako se tada govorilo: civili. To se događalo 1942. i 1943. godine kada nije bilo dovoljno eksploziva, a trebalo je da se poruši pruga, prekopa cesta i spale drveni mostovi u većem obimu i da se prekine saobraćaj za više dana.

Prilikom takvih akcija primjenjivani su različiti kriteriji, zavisno od situacije. Ponekad su u akciju na prugu išli samo naši suradnici s partizanima. U tom slučaju sve je bilo tajno i bez buke. Kada su organizirane šire akcije, na prugu bi išli i oni koji nisu bili na strani NOP-a, i to zajedno s našim suradnicima, pa neprijatelj nije mogao proganjati pripadnike NOP-a. Na taj su način uključivani u NOP i oni što su kolebali, od kojih su se mnogi potom aktivno uključili u borbu.

Takve akcije izvođene su na svim prugama, pa i na glavnima, te na cestama na području II OZ.

Evo jedne od akcija, koje su imale i svoj naziv »HO-RUK«. MPO i KPO izvodili su takve akcije uglavnom samostalno. I brigade s Kalnika i Moslavine učestvuju u takvim akcijama na pruzi.

Prijepodne 14. 10. 1943. Štab 1. moslavačke brigade donio je odluku i izvršio organizaciju rušenja pruge uz učešće civila.

Komandant brigade Nikola Kličković i politkomesar Joža Horvat održali su sastanak sa Štabom 1. bataljona na kojem su precizirani zadaci. Na sastanku su bili komandir i komesar 1. diverzantske čete

Franc Vulinec i Ivan Svetličić »Orsi« te sekretar OK KPH Ludina. Dogovoreno je da se mobiliziraju civili iz sela Vidrenjaka putem patrola te da se pod kontrolom dovedu na prugu na rušenje po sistemu »ho-ruk.«

Jedinice 1. bataljona, koji se nalazio u selu Mustafina Klada, krenule su poslije večere prema pruzi pravcem: Mustafina Klada — Kompator — Vidrenjak. Svaka komanda čete dobila je svoj zadatak, a prije polaska borcima je saopćen osnovni zadatak. Naglašeno je da će učestvovati civili i odnos prema njima mora biti korektan, da ise uvjere u snagu, disciplinu i moral naših boraca. Rečeno je da među civilima ima naših, ali i ljudi koji nisu skloni NOP-ai.

Plan je sadržavao slijedeće elemente i raspored:

— Snage Za osiguranje porušit će prugu prema Novoselec Križu i postaviti osiguranje na cesti, isto tako prema Popovači.

— Jedinice za rušenje, uz pomoć civila, jednostavno će rušiti prugu i baciti šine s pragovima niz nasip.

— Diverzanti, podijeljeni u manje grupe, presjeći će desno i lijevo prugu u rejonima zasjeda na osiguranju tako da neprijatelj ne bi mogao intervenirati oklopnim vlakom. Druge grupe imale su zadatak da presjeku šine na nekoliko mjesta, odakle će ih po sistemu »ho-ruk« rušiti, tj. prevrtati zajedno s pragovima, zajednički, partizani i civili.

Već se dobro smračilo kada su jedinice 1. bataljona 1. moslavačke brigade izbile pred selo Vidrenjak. Oveće selo protezalo se pravcem sjever-jug obostrano na glavnoj cesti Zagreb — Beograd. Zadnja sjeverna grupa kuća bila je blizu cestovnog mosta na riječici Česmi, a južna u visini željezničke stanice Ludina, odakle je prema pruzi išao bolji seoski put. U selu je postojao MNOO i veći broj aktivista i omladinaca. Selo je već dalo i nekoliko boraca. Ali bilo je i priličan broj onih koji nisu simpatizirali NOB kao i nekoliko suradnika ustaša.

Pošto su jedinice za osiguranje zaposjele svoje položaje, patrole za prikupljanje civila brzo su pokrile selo Vidrenjak. Nakon pola sata kretale su se prema željezničkoj pruzi omanje kolone civila i partizana. Kada su diverzanti porušili prugu, u akciju su stupile ekipe za rušenje. Najprije su podigle šine s pragovima, a onda se išlo dalje tako da se čitav skelet dizao i prevrtao niz nasip na drugu stranu. »O ruk«, »o ruk«, čula se komanda.

Na taj način porušeno je 550 m pruge između 48,800. do 49,300. km. Šine su bile minirane i presječene na sastavima tako da ih neprijatelj nije mogao ponovo koristiti. Porušeno je i 700 m TT stupova. Osim velike štete od 1,000.000 kuna, neprijatelj je imao prekinuti saobraćaj do 19. 10. u 18 sati.

Prekid od 5 dana na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd bio je glavni učinak akcije i istovremeno veliki uspjeh partizana.

Te noći radilo se udarnički. Većina civila također je radila dobro. Osim nekolicina koji su radili preko volje. Tako su Pavelićevu prugu rušili oni koji su to radili s voljom i oni koji su to morali uraditi. Među civilima bilo je aktivista NOP-a koji su dali točne podatke o situaciji u selu.

Slijedeće noći, 15/16. 10, 1. bataljon MPO-a, s diverzantima 1. čete 3. diverzantskog bataljona, porušio je prugu u rejonu želj. stanica Prikraj kod Vrbovca. Izvršen je napad na stanicu i posadu. Zarobljeno je 23 domobrana, porušena je instalacija na stanici i željeznički most dužine 15 m. Šteta je bila velika, 936.465 kuna.

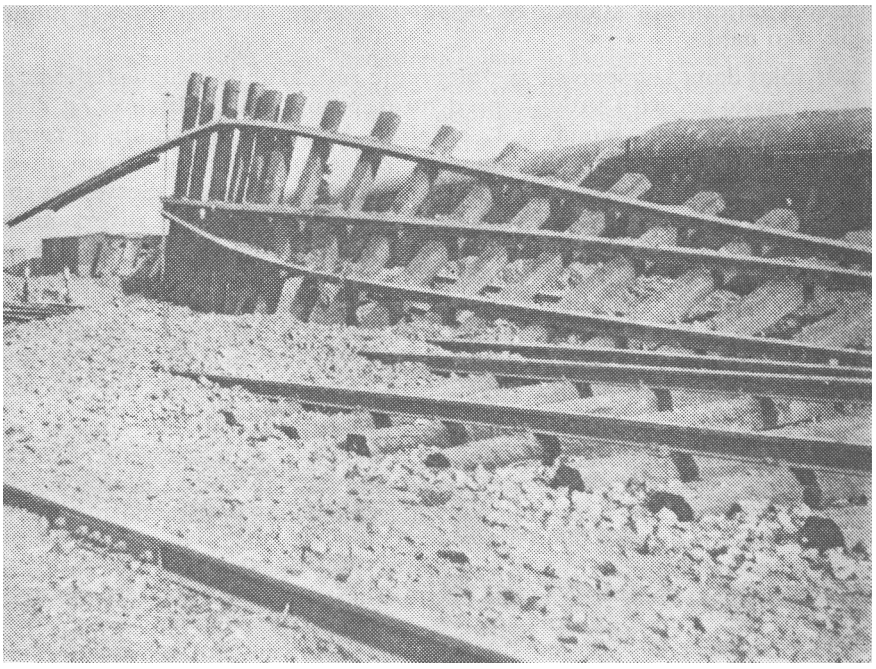
Na ovoj pruzi prekid saobraćaja trajao je do 31. 10. Bila je Lo veoma uspješna akcija koja je tu dionicu planski izbacila iz saobraćaja za 15 dana. Ova akcija, i još neke druge, bila je uvod u operacije oko Koprivnice.

U napadu na prugu 16. 10. između Popovače i Gračenice 2. bataljon 1. moslavačke brigade porušio je 500 m pruge. U napadu su učestvovali diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona i borci njemačke partizanske čete »Ernst Thälmann«. Četa je formirana u Slavoniji od partizana njemačke narodnosti. Prošla je i kroz Moslavinu da je narod vidi, da se uvjeri kako KPJ vodi internacionalističku politiku i stvara bratstvo i jedinstvo.

U listopadu 1943. godine treba uočiti i ovo:

— Na glavnoj željezničkoj pruzi izvedeno je nekoliko napada širih razmjera uz učešće bataljona 1. moslavačke brigade i MPO-a te civila.

— Akcije su izvedene tako da su prekidi prometa veći od jednog do dva dana, pa i dva do pet dana. Akcije su sukcesivne, što čini prekide dužim. Pruga Zagreb — Banova Jaruga ipak je »isjeckana« na dionice u cjelini je slabo prohodna. Dakle, ima sistema u aktivnostima i koordinaciji između jedinica, 3. diverzantskog bataljona i ostalih te naših organizacija na terenu.

Rušenje pruge po sistemu »Ho ruk« kod Ludine u listopadu 1943. godine

PRUGA KRAJ ZAGREBA LETI U ZRAK

Štab Zagrebačkog PO*), ŠMPO, i Štab 3. diverzantskog bataljona organizirali su napad na prugu i željezničku stanicu Sesvetski Kraljevec. Štab Zg PO već je duže vrijeme pripremao veću akciju na prugu. Obavještajni organi prikupili su sve potrebne podatke o rasporedu neprijatelja, redovima vožnje i drugo. Oko 10 sati 17. 10. u Štabu Zg PO razvila se živa diskusija o tome gdje udariti na prugu. Komandant Stevo Došen i politkomesar Milan Kuren bili su zagrijani za varijantu da se priđe što bliže Zagrebu, dok su neki članovi Štaba predlagali da se ide prema Vrbovcu. Dan je bio lijep za to doba godine, gotovo topao. Uskoro će stići obavještajac Branko, komandant 1. bataljona MPO i diverzanti, onda će se odlučiti. U štab odreda stiže Franjo Vulinec, komandir 1. čete 3. diverzantskog bataljona, zatim komandant 1. bataljona MPO-a i obavještajac Odreda.

»E, baš dobro — reče komandant odreda kad ova trojica sjednu za oveći seljački stol u prostranoj prostoriji — da čujemo novosti. Mi se dogovaramo gdje da noćas porušimo prugu. Neki. su drugovi za Božjakovinu ili Prikraj, a neki bi bliže Zagrebu.«

»Druže komandante — reče obavještajni oficir (B. S.) — prvi bataljon MPO-a i diverzanti sredili su prugu za Koprivnicu, porušena je na velikoj dužini, srušen je most na Lonji koji duže vremena neće biti popravljen. Treba ići što bliže Zagrebu. Predlažem Sesvetski Kraljevec. Napad treba izvršiti navečer, tako da se sruši i onaj teretnjak koji prolazi oko 20,30 sati.« »Tako je — reče komandant odreda — neka fašisti čuju za naš odred. Idemo na glavnu prugu.« Odlučeno je da se napadne i željeznička stanica Sesvetski Kraljevec, poruši pruga i minira vlak, ako naiđe.

U toku dana izvršene su sve pripreme za napad na prugu. Jedinice su rano obavile večeru i krenule pred mrak prema pruzi: dijelovi Zg PO jz rejona Jasenovačka šuma, a 1. bataljon MPO-a i diverzanti iz rejona kote 204 štakorovec. Zg PO imao je zadatak da s odjeljenjem diverzanata postavi osiguranje iz pravca Zagreba, odnosno Sešveta neposredno, da demolira želj. stanicu Sesvetski Kraljevec i da diverzantima pomogne u miniranju. Prvi bataljon MPO-a imao je zadatak da postavi osiguranje iz pravca Dugog Sela i da s diverzantima poruši prugu. Oko 20 sati s grebena kose Cerje stpuštale su se četne kolone partizana prema glavnoj cesti i pruzi od sela Sesvetski Kobiljak do prosjeke šume Lazina, tamo gdje se sasvim približavala cesti. Neopaženo i bez problema jedinice su stigle u svoje rejone do 20,30 sati.

Diverzanti su postavili minu na pruzi zapadno od želj. stanice Sesvetski Kraljevec s ciljem da miniraju vlak iz pravca Zagreba. Početak napada planiran je za 21,00 sati, osim ako vlak ne naiđe na minu prije, toga. U tom slučaju to će biti signal za početak. Podaci naših obavještajaca bili su točni. U 20,45 sati vlak br. 192 naišao je na minu. Bio je transportni. Lokomotiva i 3 kola su teže oštećena, a 4 kola lakše. To je bio signal svim jedinicama da otpočnu akciju.

ZgPO = Zagrebački partizanski odred

Eksplozije na pruzi, narušavale su tišinu večeri. Odjek se širio ravnicom duž pruge i prema Savi, odbijajući se od šuma Kraljevački Lug i Lazina. Stanovnici Sesvetskog Kraljevca i Durkovca izišli su iz kuća slušajući lom oko želj. stanice Sesvetski Kraljevec.

»To su partizani, stric Jura« — reče omladinac Ivo iz sela Durkovca svom susjedu na pitanje »koji je to vrag tam na štreki«.

»Otkud tu oni, morti su to naši, nešto si delaju.«

»Bute vidli sutra tko je to, moj stric« — opet će Ivo i nastavi da gleda i sluša.

Željezničko osoblje na stanici Sesvetski Kraljevec bilo je iznenađeno, (osim jednog koji je bio suradnik NOP-a). Partizani su se najednom pojavili, kao da su iznikli iz zemlje. Bilo ih je svuda, oko stanične zgrade, kod skladišta, skretnica i drugdje. Prometnik P. J. nije znao šta bi sa sobom kad je grupa od 3 partizana upala u prometni ured.

»Ruke uvis« — vikne mlad partizan, očito vođa. Drugi partizan priđe telefonu i pokida vezu, zatim razlupa TTU. »Otvaraj kasu« — naredi prvi partizan. Otpravnik izvadi ključ. Novaca je bilo malo. Partizani razbiju sli'ku Ante Pavelića i porazbacaju arhivu.

Ništa ne smije služiti fašistima.

Ukupna šteta iznosila je 1,500.000 kuna. Promet je stajao do 19. 10. u 18,20 sati. Bila je to velika akcija u kojoj je srušena pruga na dužini od 600 m. Vlak br. 192 miniran, demolirana je željeznička stanica Sesvetski Kraljevec kraj Zagreba, preciznije: na 17. km istočno od grada. Bila je to akcija s velikim političkim odjekom. Eto partizana pred nosom Zagreba! Posebno je važno što je u akciji i Zg PO, borci iz Zagreba i okolice. To je argument za naše partizanske aktiviste na terenu.

Zbog stalnog rušenja pruge na svim pravcima neprijatelj je bio prisiljen da se koristi zaobilaznim putovima, da neprestano »krpa« svoj sistem saobraćaja. Tako je, npr., neprijatelj često koristio prugu Zagreb — Koprivnica — Đekenješ i dalje za Nad Kanižu, ili na istok niz Dravu i obratno. Dionica pruge Koprivnica — Đekenješ, kao sporedna, nije bila pod čestim udarom naših snaga, pa su i diverzije bile malobrojne. Pruga je bila na nekom slijepom kraku i u ravnici, sa slabije razvijenim organizacijama NOP-a, što je utjecalo da je rjeđe napada.

Štab II OZ, pripremajući se za operaciju Koprivnica, izveo je sa svojim jedinicama čitav niz akcija oko Koprivnice, šireći slobodnu teritoriju i presjecajući komunikacije. U tome sklopu odlučeno je da diverzanti poruše most na pruzi Koprivnica — Đekenješ na potoku Gliboki u rejonu stanice Drnje, odnosno kod sela Botova.

Rušenjem mosta dugog 27 m presjekla bi se (za duže vrijeme) željeznička veza Koprivnica — Đekenješ, a to je značilo da neprijatelj tim pravcem neće moći dovlačiti pojačanja u Koprivnicu kada bude napadnuta.

Komanda 2. diverzantske čete 3. diverzantskog bataljona dobila je zadatak da sruši most na potoku Gliboki. Budući da je to bio teži zadatak, komanda čete izvršila je sve potrebne pripreme: na izviđačko-obavještajnom planu, u izboru ljudstva i količine eksploziva. Kako izvršiti diverziju? Bilo je očito da se u jednoj noći ne može otići, srušiti

most i vratiti se. Znači, trebalo je završiti marš, stići bliže objektu, izvršiti izviđanje, a slijedeće noći srušiti most.

Noću, 16/17. 10. 1943, jedno odjeljenje 1. voda 2. diverzantske čete 3. DB, s vodom partizana KPO-a, krenulo je na marš pravcem: s. Ivanec — s. Rasinja — s. Pustakovec — s. Torčec. U rejonu Torčeca u toku 17. 10. izvršene su sve pripreme. Izviđanjem mosta ustanovljeno je da je to veliki objekt i da treba prilično eksploziva. Most je čuvala straža od 12 domobrana željezničke bojne, koju je trebalo najprije likvidirati. Za rušenje mosta određene su dvije grupe diverzanata.

Kad je pao mrak, 18. 10. dvije male partizanske kolone kretale su se od sela Torčeca s obje strane potoka Gliboki prema mostu, lagano oprezno i tiho. Tišinu listopadske podravske noći ništa ne smije poremetiti! Na čelu su komandiri i vodiči koji poznaju teren. Čak ni psi u selu nisu lavežom najavljivali dolazak nepoznatih. Sve je bilo mirno Domobranska straža spavala je punim snom. Budan je samo stražar i dežurni. Šta bi drugo radili, tu je mađarska granica, a partizani su tamo negdje, na Kalniku i Bilo-gori.

Tek što domobranski vodnik Stevo P. ustane od stola, koji je ovdje donijet tko zna odakle, izvadi iz lijevog džepa bluze sat koji mu je dao djed Miško, i pri slaboj svjetlosti petrolejke ustvrdi da je 21,45. Vodnik zatim pođe da probudi slijedeću smjenu. U tom trenutku učini mu se da čuje neke šumove. Otvori vrata barake i zakorači u mrak. »Ruke uvis« — šapatom mu reče nepoznat glas. Istovremeno mu rebra dodirne cijev puške. Vodnik podiže ruke i spazi grupu partizana koji smjesta upadnu u stražarnicu. Domobrani su izlazili bez oružja s uzdignutim rukama. Stražar koji je bio na dužnosti prvi je zarobljen bez borbe i otpora.

Zarobljeno je svih 12 domobrana s oružjem. Pristup mostu bio je slobodan. Postavljena su osiguranja s obje strane pa su diverzanti otpočeli svoj posao. Radili su brzo i stručno. Branko Vitas brzo je bio gotov. Provjerio je sve veze, zatim je naredio da se svi povuku što dalje, a on je s Ivom Kerovcem i Adamom Krčmarom ostao aktivirati mine.

Uskoro snažna eksplozija od 50 kg trotila prolomi tišinu jesenje noći, a njen odjek ode daleko rijekom Dravom i ravnicom. Prozori na kućama u Botovu, Drnju i Torčecu zazvekeću i prsnu.

Oko 23,50 sati u šumi Staroj Krči prikupili su se diverzanti i jedinice za osiguranje, odakle se kolona vratila na Kalnik.

Prekid saobraćaja na pruzi potrajao je duže vrijeme.

VLAK br. 181

Na željezničkoj staniici Helenica — Žunica, sjeverno od Krapine, partizani su napali vlak br. 181, zaustavili ga, zatim lokomotivu 16—025 sa 7 kola uputili pod punom parom prema Krapini. Kako je pruga imala lagani pad, lokomotiva je još više obrzavala pokret, tako da je brzina kretanja dostigla 70 km na sat. Juri niz usku dolinu crna velika zmija od željeza, tutnji sama bez ljudi i podivljala. Čuvar na ulaznom signalu pogleda kroz prozor i začudi se. Otkud vlak bez najave? Istog

časa podiže telefonsku slušalicu da obavijesti prometnika na **želj stanici Krapina. »Halo,** halo, ovdje stražara«,.... kad začuje stražan **tre**sak **koji** potraja desetak sekundi. Zove ponovo, ali nitko mu se ne **javlja.** Iziđe, pa se vrati, opet zove prometni ured. Näjposlije dobije **vezu. »Šta** se desilo«, upita, jer je bio svjestan da je došlo do »naleta«. **»Strašno** — odgovori prometnik — smrvljen je vlak na prvom kolosijeku.«

Tek se sutradan vidjelo šta su partizani učinili. Teško je oštećena lokomotiva sa 7 kola, skretnice su polomljene, šine prekinute, šteta 1,000.000 kuna.

Te noći porušena je pruga na više mjesta pa je prekid prometa trajao do 9. 11. Toliko dana isključiti prugu iz upotrebe bio je cilj naših snaga. Više se isplatilo da se napravi lom na toj stanici i izazove velika šteta, nego da se minira lokomotiva. Osim toga, nedostajalo je eksploziva. Taj način djelovanja primljen je već nekoliko puta i pokazao se efikasan. Prekid saobraćaja na pruzi Maribor — Rogaška Slatina — Krapina bio je veoma značajan jer su njemački fašisti obilato koristili prugu posebno onda kada je bila oštećena ona preko Zidanog Mosta.

SNAŽAN RAZMAH NOB-a U SJEVEROZAPADNOJ HRVATSKOJ

Studeni 1943. godine znači završnu fazu u snažnom razvoju NOB-a u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, kada je postignut prelom situacije. U međurječja Sava — Drava, u sjevernoj Hrvatskoj, a time i u njenom sjeverozapadnom dijelu KPJ, KPH i NOP u cjelini odnijeli su pobjedu. Većina naroda bila je na našoj strani. Nicale su te godine čete i bataljoni, partizanski odredi i brigade, a na terenu su stvoreni organi nove narodne vlasti od MNOO preko općinskih i kotarskih do okružnih. Svi kotari u sjeverozapadnoj Hrvatskoj imaju KK KPH, KK SKOJ-a i ostala rukovodstva (AFŽ, USAOH, itd.).

U području djelovanja 11 OZ vodila se žestoka borba za razbijanje neprijateljskog sistema vlasti i njihovih jedinica te za stvaranje široke slobodne teritorije na Kalniku i Bilo-gori, u Hrvatskom zagorju i Moslavini, povezujući je u cjelinu. Aktivnosti na komunikacijama bile su veoma važan element oružane borbe, dio bez kojeg ne bi bilo općeg uspjeha.

Zona djelovanja jedinica 3. diverzantskog bataljona podudarala se s teritorijom **II** OZ. Štab OP došao je do punog izražaja. Operacije i šire akcije na prugama i u pojedinim rejonima bile su planirane i dale su dobre rezultate. Utjecaj GŠH postaje sve veći, pa je suradnja snaga 6. korpusa slavonskog i **II** OZ sve bolja.

U studenom je 28. slavonska partizanska divizija privremeno u sastavu **II** OZ, što je bitno ojačalo udarnu snagu zone i ubrzalo razvoj krupnih jedinica. Koprivnička operacija pokazala je svu snagu manevra i značenje suradnje kojom se provodila taktika i operatika Vrhovnog štaba i Tita. U čazmanskoj operaciji potkraj studenog to se posebno pokazalo. Neprijatelj je u svakoj od tih operacija, uzeto grubo, izgubio puk vojske, a što je još gore za njega, izgubio je velika nase-

Grupa se vratila na Grabersko Brdo, gdje je predanila, sačekala točan izvještaj i pripremila se za slijedeću akciju.

U rejonu Ivanić-Grada toga je mjeseca 1. diverzantska četa izvela niz akcija. Pored vlaka br. 175, na minu su naišli i drugi vlakovi: 24. 11. br. 5A, a 28. 11. br. 112A, koji je prevozio pojačanja i pomoć opkoljenoj Čazmi. Prekid saobraćaja trajao je nekoliko puta po jedan do dva dana, odnosno 6 dana ukupno. Šteta i gubici u ljudstvu bili su veliki. Sve ove akcije izveli su diverzanti sami, bez učešća jedinica na osiguranju.

U sklopu koprivničke operacije, kada je vođena višednevna žestoka borba u Koprivnici i oko nje, diverzanti su imali svoj dio zadatka. 7. 11. 1943. na željezničkoj stanici Koprivnica uništeno je 19 skretničkih mjesta, svi signalni uređaji, onesposobljena je okretnica za lokomotive i 250 kola. Šteta je bila višemilijunska. Nakon našeg povlačenja iz Koprivnice, neprijatelju je trebalo mnogo vremena i materijalnih sredstava da osposobi željeznički čvor i željezničku stanicu.

Istog dana onesposobljena je i željeznička stanica Podravski Bregi, istočno od Koprivnice. Pored uništenih skretnica, TT linija i TT uređaja, zapaljeno je i 5 kola. Na taj je način Koprivnica bila odsječena sa te strane. Neprijatelj nije mogao intervenirati oklopnim vlakom ili vojskom podravskom prugom. To isto učinjeno je i na prugama Koprivnica — Varaždin i Koprivnica — Križevci (već ranije srušen je most na pravcu Đekenješ — Koprivnica). Bila je to jedna od veoma važnih mjera Štaba II OZ koja je omogućila uspješno djelovanje jedinica koje su osiguravale napad na Koprivnicu.

U cilju nanošenja gubitaka kao i obmane neprijatelja, posebno zapovjedništva 1. pješadijske divizije u Bjelovaru, izvršeno je više akcija na prugama oko Bjelovara. Naime, nakon borbi za Koprivnicu, Štab II OZ orijentirao je svoje snage prema jugoistoku, pa je neprijatelj mogao zaključiti da će partizani ugroziti sam Bjelovar. Ovdje su bile naše jake snage, 4 partizanske brigade (17. i 21 slavonska, 1. moslavačka i brigada »Braće Radić«, Kalnički, Moslavački, Zagorski, Zagrebački i Bjelovarski PO, te ostale manje jedinice, komande područja itd. Akcije na prugama 17. i 18. 11. još su više uznemirile neprijatelja i odvlačila njegovu pažnju.

Željeznički most dzmeđu Sv. Ivana Žabna i Rovišća miniran je 17. 11. Ali 18. 11. kod Severina je minirana pruga. Vlak br. 1530/2 naišao je na minu; iskočila je lokomotiva, službena kola D 5228, poštanska Fk 42030, G 130658 i G 441959, koja su potpuno smrskana. Poslije diverzije slijedio je napad partizana (poginulo 5 žandara, 3 ustaša, 1 njemački zrakoplovac, 2 njemačka policajca i 5 civila; ranjeno 9 žandara, 5 ustaša i 15 civila). Ukupni gubici neprijatelja: mrtvih 16, ranjenih 29, od čega ustaša 8, žandara 14 i Nijemaca 3, odnosno 25 neprijateljskih vojnika i starješina.

OSLOBOĐENJE ČAZME

Štab II OZ pravovremeno je donio odluku, napisao borbenu zapovijed i izdao naređenja potčinjenim jedinicama za pripreme i izvođenje čazmanske operacije. Zapovijed je izdana 25. 11. 1943, a napad je

uslijedio 28. 11. To je bio rijedak slučaj da se na nekoliko dana ranije izdaju zapovijedi za napad.

Cilj akcija na prugama bio je da izdaleka odsijeku Ćazmu od većih garnizona i onemoguće intervenciju. Pruga Zagreb — Vrbovec — Bjelovar bila je udaru u više navrata. Tako je 26. 11. Zg PO s diverzantima 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušio tri mosta na pruzi Dugo Selo — Vrbovec, da bi 27. i 28. napao i željezničku stanicu Vrbovec. Došlo je do oštre borbe u kojoj je bilo mrtvih i ranjenih Nijemaca, jer su pritekli u pomoć domobranima koji su branili željezničku stanicu. Porušena je pruga i jedan most. Tim napadom bila je, prvo, odvučena pažnja od Čazme i, drugo, rušenjem mosta pruga je onesposobljena za narednih 3 do 4 dana, što je bilo dovoljno za likvidaciju neprijatelja u Čazmi.

Diverzijama oko Bjelovara bilo je onemogućeno slanje trupa tim pravcem do Rovišća i Sv. Ivana Žabna.

Na glavnoj želj. pruzi diverzanti 1. čete upravo su haračili: rušeni su vlakovi, pruga je oštećivana, saobraćaj je paraliziran. Čak je 28. 11. u vrijeme najžešćih borbi za Čazmu i oko nje, miniran vlak br. 112A kojim su prevožena pojačanja u pomoć napadnutoj 1. bojni 5. gorske pukovnije u Čazmi.

Dakle u čazmanskoj operaciji uzeli su aktivnog učešća i snage 3. diverzantskog bataljona (ne neposredno napadom na Čazmu, nego posredno na komunikacijama i daljim prilazima). U rejonu Ivanić-Grada, kao što se vidi iz kronologije, srušena su 3 vlaka 20, 24. i 28. studenoga.

Oslobođenjem Čazme 29. 11. 1943. stvorena je široka slobodna teritorija Moslavine (STM) koja je sizala do rijeke Česme na sjeveru (osim Narte) i čitavim tokom do Blatnice, a na zapadu preko Srpske Kapele, iza Dubrave, isključujući Ivanić-Kloštar i Ivanić-Grad te uži pojas oko glavne željezničke pruge Zagreb — Beograd sve do Banove Jaruge, a onda Ilovom, isključno Garešnica, Hercegovac i Veliki Zdenci. Bila je to kompaktna slobodna teritorija koja se gotovo dodirivala s teritorijom u Prigorju, na Kalniku i Bilo-gori.

Pored općeg vojno-političkog značenja, oslobođenje Čazme utjecalo je i na razvoj jedinica 3. DB. Pobjenik, selo diverzanata (centar u kojem je stalno bio štab 3. diverzantskog bataljona i razmještaj 1. čete), našlo se duboko u pozadini. Uvjeti rada, boravka i priprema za akciju i opću djelatnost diverzantskih jedinica bili su mnogo povoljniji. To se posebno odnosilo na pokret diverzantskih odjeljenja, manevar s pravca na pravac itd. Mogla su se koristiti zaprežna kola za prevoz ljudi i materijala, što su diverzanti često i radili. Opskrba eksplozivom, ishrana, opremanje, održavanje kurseva s novim diverzantima, sve je to bilo mnogo lakše.

ORGANIZACIONE PROMJENE

U vrijeme čazmanske operacije bilo je veoma živo u selima Pota jeniku i Suhaji, koja se nalaze bliže Čazmi. Štabovi II OZ i 28. slavonske partizanske divizije nalazili su se u Suhaji. Naveče 27. 11. u Štab II OZ stigao je Mirko Palčić, dotle komandir 1. diverzantske čete 2. di-

verzantskog bataljona na Baniji, inače jedan od prvih banijskih diverzanata, učesnik rušenja čuvenog vijadukta kod Volinje 8. 5. 1942. zajedno s Harišem, Borom Miličevićem i drugima, iskusan i poznat diverzant i rukovodilac, U Štabu zone zateče načelnika štaba Radu Bulata i javi mu se:

»Poslao me Gromovnik da primim Ireći bataljon. Određen sam za komandanta.«

»Baš je dobro što si stigao, došao je i Josip štajner, eno ga u Pobjeniku, on će ti biti komesar bataljona, zamjenik će ti biti dosadašnji komandant bataljona Dušan Kosijer, a zamjenik politkomesara Ivan Hrešč. Najprije sredi svoj štab, zatim obiđi jedinice, traži da se ojačaju čete i navali na pruge i na bandu,« reče mu Rade Bulat i poslije kratke stanke doda: »Ako ti što zatreba, navrati dok smo ovdje da se dogovorimo. Noćas napadamo Čazmu pa nemam više vremena.«

Tih nekoliko rečenica bilo je dovoljno da Mirko Palčić shvati zadatak. Iste večeri otišao je- u Pobjenik, koji se skoro dodirivao sa Suhajom. II štabu 3. DB zateče Kosijera, Štajnera i Hrešča, upravo su večerali pri svjetlosti električne sijalice. Padne mu to u oči. Pomisli: bogati, tu se da živjeti. Pozdrave se: smrt fašizmu — sloboda narodu. Mirko je bio omalen rastom, ali čvrsto građen, plavih očiju i bujne

MIRKO PALČIĆ, komandant 3. diverzantskog bataljona i nač. štaba Grupe diverzantskih odreda NOVj

smeđe kose koja mu je virila ispod titovke s crvenom petokrakom, na njemu lijepo skrojena uniforma, čizme, opasač, torbica, dvogled, pištolj i njemački automat MP. Pravi diverzantski starješina. Ubrzo mu kurir donese večeru te nastave svi zajedno jesti.

Poslije večere razmijene osnovne informacije. Mirko reče: »Gromovnik me poslao za komandanta bataljona, a ti si Dušane, bio komandant, hoćeš li sada biti moj zamjenik.« Kosijer odgovori: »Nemaj brige, Mirko, bit ću drage volje tvoj zamjenik, imaš više iskustva i bolje je tako.«

Štajner doda neka objašnjenja u vezi sa zadatkom koji je postavio Hariš.

Palčić nastavi diskusiju o 3. diverzantskom bataljonu, posebno o štabu i o planu organizacionog sređivanja, jačanja i aktivnosti jedinica. Dogovore se da narednih dana izrade plan rada i aktivnosti i da pođu u obilazak jedinica.

Štab 3. DB imao je slijedeći sastav:

1. Komandant Mirko Palčić,
2. Zamjenik komandanta Dušan Kosijer,
3. Politkomesar Josip Štajner i
4. Zamjenik politkomesara Ivan Hrešč.

U toku prosinca 1943. došlo je do promjena i u komandama četa.

1. diverzantska četa:

Komandir Franjo-Franc Vulinec,
Politkomesar
Zamjenik komandira
Zamjenik komesara

2. diverzantska četa:

Komandir Branko Vitas,
Politkomesar Ivan Kerovac,
Zamjenik komandira Mirko Kučeković i
Zamjenik politkomesara Ivo Golubić.

3. diverzantska četa:

Komandir Stjepan-Stipo Mršić,
Zamjenik komandira Josip Car,
Politkomesar Alojz Samošćanec i
zamjenik politkomesara, Drago Kapusta.

Iz izvještaja komandanta 3. DB Mirka Palčića vidi se da je popunjavanjem Štaba rad postao znatno bolji, osjetilo se to na jačanju i sređivanju diverzantskih četa. Članovi štaba bataljona obišli su sve čete i na licu mjesta rješavali tekuće probleme. Od Štaba KPO. MPO, Zg PO, Zagorskog PO i drugih, te iz brigada zatraženo je novo ljudstvo za popunu diverzantskih jedinica. Takav kurs dao je pozitivne rezultate. Došlo je do smjenjivanja nekih rukovodilaca.

MIRKO KUČEKOVIC, komandir 2. čete 2. DB i IVAN GOLUBIĆ, zamjenik politkomesara 2. čete 2. DB

Snažan razvoj NOP-a i NOB-a u sjeverozapadnoj Hrvatskoj nakon koprivničke i čazmanske operacije, brojnih većih akcija i napada na neprijateljske posade, jedinice, pruge i objekte, omogućili su formiranje 32. divizije sredinom prosinca 1943, a potkraj siječnja 1944. formiranje 33. divizije i 10. korpusa zagrebačkog NOVJ.

Zbog veće aktivnosti na općevojnom planu, te organizacijskih promjena u diverzantskim jedinicama, kao i zbog pomanjkanja eksploziva smanjen je broj diverzija u toku prosinca 1943. Smanjenje, uzeto brojčano, iznosilo je trećinu u usporedbi sa studenim. Međutim, glavni razlog za smanjenje diverzija bio je u tome što je pruga Zagreb — Vrbovec — Križevci — Koprivnica bila izvan upotrebe, te je nije trebalo ni rušiti. Na njoj nije izvedena nijedna diverzija. Ovome valja dodati da je 2. diverzantska četa bila povučena u Pobjenik radi reorganizacije i kurseva s novim ljudstvom.

U prosincu je težište na glavnom pravcu Zagreb — Beograd pa je 50 posto akcija izvedeno na toj željezničkoj pruzi. Na zagorskoj pruzi bilo je 8 diverzija, na svim ostalim 5. To je bilo pravilno jer je tim prugama tekao glavni saobraćaj. Još je nešto zanimljivo: srušeno je 11

vlakova, ili 50 posto diverzija usmjereno je na vlakove. Nije izvedena nijedna akcija rušenja pruge s učešćem civila.

Prema tome, aktivnost jedinica 3. diverzatskog bataljona na prugama tekao glavni saobraćaj. Još je nešto zanimljivo: srušeno je 11 na i s velikim efektima. Udari su bili tamo gdje je neprijatelju nanijeta najveća šteta i gdje su mu stvarani najveći problemi. Na dužini od 100 km pruga Banova Jaruga — Zagreb stalno se ruši, sad na jednom, sad na drugom kraju, zatim u sredini, a onda ponovo.

Radi ilustracije navodimo više detalja o nekim akcijama.

Grupa diverzanata 3. DB u Vrtlinskoj krajem 1943. godine

»UKLETA DIONICA« NA PRUZI

Fašisti su tako zvali dionicu pruge između Lonje i Česme, zato što su tu minirani brojni vlakovi svakog mjeseca i svake godine. Svaki strojovođa, vlakovođa, pa i zapovjednici transporta sa strahom su prolazili rejonom Ivanić-Grad. Bila je to izdužena grobnica i žrvanj neprijateljskih vlakova, lokomotiva i vagona. Osim vojnog faktora da baš tu treba rušiti prugu i vlakove, utjecao je i broj diverzanata sa toga području koji su rado išli u akcije u tom rejonu.

ORSI SE NALJUTIO

Prvih dana prosinca došlo je do žučne prepirke u Štabu 3. DB između nekih članova Štaba i komesara 1. diverzantske čete Ivana Svetličića »Orsija«. Bio je tu i »Gromovnik« koji je prigovorio »Orsiju« u vezi s aktivnošću čete. »Orsi,« prvi diverzant Moslavine, bio se podobro naljutio. Da iskali svoje nezadovoljstvo odlučio je da kod Ivanić-Grada sruši još jedan vlak. Kažemo još jedan, jer je Hariš naredio da Svetličić tih dana ode u prekomandu u 2. diverzantski bataljon u Baniju.

Kad je riječ o odnosima među diverzantima, valja znati da je na prvom mjestu bila disciplina i drugarstvo. Ali ne klasična vojna disciplina, već takva koja podrazumijeva obavezu da se zadatak mora izvršiti. S druge strane, odnos prema »Gromovniku« bio je poseban, u načelu odgovoran, kao prema iskusnom diverzantu, rukovodiocu i drugu, pa i ocu. No, stari diverzanti znali su se i »posvađati« s Ilijom (Hariša »Gromovnika« većina starijih diverzanata zvala je jednostavno: Ilija), a on bi isto tako znao oštrije reagirati i postupiti. Nije to bila svađa u smislu sukoba ličnosti, već u vezi s poslom i rezultatom.

Tokom 9. 12. u 1. diverzantskoj četi izvršene su pripreme za akciju, Orsi je lično naredio da se ponese više eksploziva. Poslao je dva borca na vezu u Ivanić-Grad da točno ustanove red vožnje. U Ivanić-Gradu je na željezničkoj stanici radio KJ (Klojčnik Josip) kao želj. službenik, prometnik, koji je bio odličan suradnik NOP-a. Poslije je postao član MNOO-a Ivanić-Grad. Njegova drugarica Ljubica bila je istaknuta aktivistkinja AFŽ-a. Josip je davao veoma važne podatke o kretanju vlakova, osiguranju, stanju na stanicama itd. I onaj vlak s cisternama nafte koji je izgorio dobrim je dijelom njegova zasluga. Veza s podacima o stanju na pruzi i željeznici išla je iz Ivanić-Građa preko Jane Vulinec i ostalih u Pobjenik.

Prcdveče toga dana krenula je mala kolona diverzanata iz sela Pobjenika, svoje glavne baze, na zadatak. Na čelu je Svetličić »Orsi«, komesar 1. čete, odmah iza njega Vulinec, komandir, pa Brezak, Ščgota, Liker i drugi. Pao je snijeg i otežao kretanje, borci su se probijali po neravnom i klizavom zemljištu.

Marš-ruta od Pobjenika vodila je pravcem: Pavličani — kota 107 — suma Veliki Jantak — šušnjari — Bunjani — Deanovec. Trebalo je proći oko 17 km za 5 do 6 sati marša. Tempo kretanja do sela Bunjani bio it- nešto jači, a odatle znatno slabiji jer je trebalo preći cestu Zagreb — Beograd, a zatim se s mnogo opreza približiti pruzi.

Dio puta od Pobjenika do kote 107 prešla je kolona do mraka, a u toku večeri stigla je na rječicu Česmu kod kote 101. Išla je šumskim putem. Noć, sumaglica, sitan snijeg sipi, vidljivost slabija. Sjenke drveća čine noć još tamnijom. Za svaki slučaj »Orsi« zaustavi kolonu na 100 m od prelaza na Česmi. Vulinec uputi patrolu s puškomitraljezom da izvidi i osigura prelaz. Postojala je mogućnost da neprijatelj postavi zasjedu s onu stranu rijeke, To bi bilo loše. Diverzanti ne bi stigli na zadatak, a mogli bi imati i gubitaka. Oprez je bio potreban i može služiti kao iskustvo. No, te večeri nije bilo neprijatelja na Česmi. Mukla tišina Jantaka i sumaglica nad rijekom. Kao da nigdje nikoga živog nema! Kolona prelazi preko drvenog mosta na Česmi. Idu kao utvare, u bijelim ogrtačima, samo se tamne lica, oružje i obuća.

Idući dalje kolona obiđe s juga šušnjare i izbije u rejon kote 145, nešto sjevernije od ciglane Pitlih u Bunjanima. Tu se malo odmori, zatim u strogo planiranom poretku nastavi dalje. Glavnu cestu pređe u visini kote 135, na krivini. Najprije je izvršeno izviđanje ceste, zatim je postavljeno osiguranje, pa je tek onda uslijedio prelaz. Odatle kolona se kretala između Bunjana i Deanovca do centra sela Deanovca koje je ličilo na konjsku potkovu.

• Moglo je biti 23,30 sati kada su diverzanti stigli do kuće J. I., svoje veze, gdje je patrola već čekala s izvještajem o stanju na pruzi. Dok su se borci odmarali i nešto pojeli (tko zna kada će za to kasnije biti vremena), dotle je Orsi s Vulincem i ranije poslanom patrolom i domaćinom razmotrio situaciju. Prema podacima suradnika iz Ivanić-Grada, sutra oko 07,00 sati naići će njemački transportni vlak, koji treba minirati.

. »Toga bumo digli« — reče Orsi — »moramo vidjeti kako leti niz nasip, pa nek onda Ilija nešto kaže o aktivnosti čete.«

Vulinec se složio s Orsijem. Dogovore se da u grupu za miniranje stave pored sebe Likera, Brezaka, Šegotu i Ludvajića koji su uvijek bili orni za akciju i sigurni u izvršenju zadataka.

»Stavit ćemo dvije mine, ali tako da propustimo štitna kola, nema ih više od 4 — 5,« reče Svetličić Orsi.*)

Oko 03,00 sati diverzanti su postavili dvije mine na 62,68. km. Glavnina diverzanata otišla je u bazu u Grabersko Brdo, a Orsi je s Vulincem, Šegotom i još jednim borcem ostao u Deanovcu da sačeka rezultat miniranja.

Toga jutra 10.20 njemački vlak br. 179 jurio je ravnicom. Iz lokomotive je sukljao dim ostavljajući dugi rep iza sebe, koji se zatim polako dizao i nestajao u jutarnjoj sumaglici. Oko pruge bjelina, koja še još dobro ne vidi, sa sjeverne strane su sela, tU i tamo žmirka poneka sijalica koja nije na vrijeme ugašena. Naselja kao crne mrlje na bijeloj snježnoj podlozi. Njemački hajcer (ložač), ubaci još nekoliko lopata ugljena i pogleda u strojovođu. Alles in Ordnung, sve je u redu!

Šta je fašistički strojovođa mislio tog trenutka, da li je molio boga da tuda prođe sretno, ne zna se, ali je bio uznemiren jer je često isturao glavu kroz otvor, osmatrajući prugu ispred sebe u pravoj liniji.

. Ispred lokomotive gurao je 5 štitnih kola. To ga je tješilo, jer će ona izazvati eksploziju ako naiđe na minu. Treba biti pripravan i paziti da pri udesu ostane živ i čitav.

Prošlo je 07,45 sati. Osvanulo je tmurno jutro. Tutanj vlaka gubio **Se** u ravnici. Kompozicija br. .179 približavala se 62. km. Još koji sekund! Odjednom sijevnu žuto-1jubičasta svjetlost ispred lokomotive, potom jaka eksplozija pocijepa tišinu jutra. Odjek eksplozije ode prema šumi Žutici, rijeci Savi, Ivaniću i Križu, svuda naokolo. Kakva je to sila koja podiže lokomotivu na prednjoj strani, zatim je odnese niz nasip. Za lokomotivom, kao pilići povezani za kvočku, lete i slijeću vagoni, lome se, prevrću i udaraju jedan u drugoga, propinju se i najahuju.

Kakav je to strašan lom bio kad je oštećeno više od 100 m pruge! Šine su pokidane i savijene, pragovi izlomljeni i razbacani, kamen i nasip razoreni.

Kacla se sve utišalo Nijemci su otvorili vatru s obje strane pruge, onako nasumce, da pokažu silu ili da preduhitre partizanski napad na vlak. No, nitko nije odgovorio paljbom. Zapovjednik vlaka, koji je bio

*) Već tada su diverzanti primjenjivali nov način paljenja: mina se aktivira tek kada prođe predviđeni broj kola.

lakše ranjen, naredio je prekid vatre, i odredio jedan vod da pretrese selo i osigura mjesto događaja. Bilo je 10 mrtvih njemačkih vojnika i 15 ranjenih. Šteta je bila golema, teško je oštećena lokomotiva i 11 kola. Možda su gubici bili i veći ali o tome nema podataka jer su Nijemci blokirali rejon diverzije i spriječili dolazak civila, a time i naših suradnika.

Pretres Deanovca nije dao nikakve rezultate. Njemački zapovjednik je pretpostavljao da je mina postavljena noću pa su diverzanti davno otišli dalje. Dijelom je bio u pravu, jer nije mogao znati da su glavni »krivci« za masakr njegova vlaka tu u selu, u nekom štaglju, ali za okupatora nevidljivi.

Orsi je s grupom čitav dan ostao skriven kod suradnika NOP-a pa je tek navečer 10. 12. krenuo za Pobjenik u bazu.

Iz neprijateljskog dokumenta vide se brojke uništenih vagona.

Bila je to uspješna i posljednja Orsijeva akcija u Moslavini. Uskoro je otišao po naređenju Ilije »Gromovnika« u Baniju za komandira čete, pa zamjenika a zatim i komandanta 2. diverzantskog bataljona do kraja rata.

Na relaciji Prečeč — Novoselec, odnosno rijeka Lonja — rijeka Česma, i u toku prosinca 1943. izvedeno je više akcija, tako da je ta dionica zaista bila »ukleta« za neprijatelja i praznovjerne. Zapravo je bila važna i pogodna za diverzantske akcije.

ZAJEDNO S 1. MOSLAVAČKOM BRIGADOM

Bližio se kraj 1943, još nekoliko dana i eto nove 1944. godine. Prva moslavačka brigada (II OZ) nalazila se u širem rejonu Čazme. Za politkomesara brigade došao je Vjekoslav Janić »Capo«, a komandant je i dalje ostao Nikola Kličković. Brigada je imala zadatak da s jedinicama MPO-a i 3. diverzantskim bataljonom napada prugu.

U Štabu brigade održan je sastanak 22. 12. u Pobjeniku sa Štabom 3. diverzantskog bataljona, na kojem je dogovoreno izvođenje zajedničkih akcija na pruzi Zagreb — Beograd. Donijeta je odluka da se 23/24. 12. izvrši napad na prugu u rejonu Širinec. Cilj je bio da brigada s diverzantima 3. DB presječe prugu na dužoj relaciji i prekine saobraćaj nekoliko dana. To znači porušiti što više pruge na izabranoj dionici. Zadatak je trebalo izvršiti s više snaga jer je neprijatelj snažno osiguravao prugu.

U toku 23. 12. izvršene su pripreme: razrada zapovijedi, naređenje potčinjenim jedinicama, priprema osiguranja i izviđanje pruge i pravaca dovođenja jedinica.

Plan djelovanja u grubom:

— Izvršiti marš brigadom u jednoj koloni do sela šušnjari, zatim u dvije izbiti na pruau desno, isključno Deanovec, i lijevo isključno Križ.

— Poslije izbijanja na prugu zauzeti trasu i presjeći prugu minama, tj. izolirati dionicu za rušenje.

— U slučaju nailaska neprijateljskog vlaka, minirati ga, zatim napasti. !

— Porušiti prugu na dužini od nekoliko stotina metara prevrtanjem šina s pragovima.

— Poslije izvršenog zadatka povući jedinice u polazne rejone.

Uloga bragade bila je da vojnom fizičkom snagom zauzme prugu, osigura njeno rušenje i fizičkom snagom poruši (prevrne) nekoliko stotina metara pruge. Diverzanti su imali zadatak da minama poruše prugu na krajevima napadnute dionice i miniraju vlak ako naiđe.

Tok priprema i čitave akcije napada na prugu u rejonu Širinec odvijao se planski. Već u sumrak 23. 12. 1943. jedinice 1. moslavačke brigade s diverzantima 3. DB bile su na maršu. Marševski poredak bio je potpun sa skraćenim odstojanjima i rastojanjima. Oko 22 sata sve su jedinice izbile na prugu tako da je bila u rukama partizana. Diverzanti su postavili mine po planu. Sve je bilo spremno, čekalo se vrijeme početka, »Č«. Međutim, neprijateljski vlak naišao je na minu i lokomotiva 01—105 sa 3 kola je iskliznula. Nakon eksplozije vlak se zaustavio. Tada je izvršen napad. Neprijatelj je pružio otpor*). Došlo je do borbe u kojoj je ranjeno nekoliko neprijateljskih vojnika, dva njemačka vojnika su ubijena (Müler Vencel i Hofmann Josef, telepost 30420 Zagreb). Zarobljeno je 35 domobrana, 3 ustaše i 2 njemačka vojnika, odnosno 40 neprijateljskih vojnika.

Iz vlaka je evakuirano ono što je bilo pogodno, uništeni su vitalni dijelovi na kolima. Poslije toga brigada je otpočela rušenjem pruge. Porušeno je iprevrtanjem 600 m pruge; šteta milijun kuna; na vozilima 500.000 kuna, ukupno 1,500.000 kuna; promet prekinut 3 dana. Veoma uspjela naša akcija i velik poraz za neprijatelja.

Tek što je neprijatelj popravio porušenu dionicu, noću 26/27. 12. diverzanti 1. čete 3. DB ponovo su porušili prugu na četiri mjesta (8 šina) na 58. km između Širinca i Deanovca. To je nešto istočnije od mjesta gdje je rušila 1. brigada. Kod Prečeča je na minu naišao putnički vlak. Dakle, prekid prometa nastavljen je za još dva dana.

Iz kronologije diverzantskih djelovanja vidi se da je potkraj prosinca izvršeno više akcija na svim prugama u zoni 3. DB. Da spomenemo neke:

— 23/24. Deanovec,
— 24/25. Durmanec,
— 26/27. Širinec — Deanovec,
— 27 i 29/30. Bedekovčina,
— 27 Ostrna — Prečeč,
— 28 Voloder — Gračenica,
— 28/29. Začretje — Križ,
— 30. G. Stubica,
— 31. Pavlovac Dražica,
— 31. Sv. Ivan Žabno.

*) Svaki vlak bez obzira da li se radilo o transportnom, putničkom ili nekom drugom, neprijatelj je pored ostalog osiguravao i vojnom pratnjom jačine odjeljenja, voda pa i više, što je s osiguranjima pruge sačinjavalo cjelinu sistema.

NA KRAJU 1943. GODINE

Diverzantima kao da se žurilo, i jeste, jer su na svoj način težili da isprate 1943. i dočekaju novu 1944. godinu.

Godina 1943. bila je prelomna za drugi svjetski rat, jer je bila slomljena kičma sila Osovine. Početkom 1943. uništena je u Volgogradskoj bićj čuvena i dotle najjača 6. armija von Paulusa. Glavne Hitlerove snage tučene su na istočnom frontu, razbijen je ekspedicioni korpus Rommela u Africi, kapitulirala je fašistička Italija. Sudbina Trećeg Reicha bila je zapečaćena.

1 na jugoslavenskom ratištu 1943. je bila prelomna. Odigrali su se krupni događaji. Pod rukovodstvom KPJ na čelu s Titom, NOV i POJ odnijela je historijske pobjede na bojnom polju. Slomljena su IV i V neprijateljskih protuofanziva, polomljena je kičma četnicima Draže Mihajlovića i Pavelićevim ustašama. Više od polovine državne teritorije je oslobođeno, organizirana je narodna vlast, održano historijsko II zasjedanje AVNOJ-a u Jajcu, udareni su temelji Titove Jugoslavije. Naše oružane snage NOV ii POJ narasle isu na vše od 350.000 boraca svrstanih u 30 divizija i 10 korpusa.

U međurječju Drava — Sava NOP je odnio pobjedu. Golema većina naroda, posebno hrvatskog i srpskog opredijelila se za NOB. Stvorena je nova narodna vlast na čitavoj teritoriji u svim kotarevima, od MNOO-a do okružnog NOO-a u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i oblasnog u Slavoniji. Formiran je 6. slavonski korpus sa tri divizije i 32. divizija u sastavu II OZ, stvoreni su uvjeti za formiranje 10. korpusa zagrebačkog.

Na području sjeverozapadne Hrvatske široke narodne mase prišle su NOB-u. Snažno su se razvile borbene jedinice: MPO i KPO u početku 1943. potkraj godine 32. divizija, 1. moslavačka brigada, MPO, KPO, Zagrebački, Zagorski i Bjelovarski PO, te čitav niz samostalnih vodova, četa i udarnih grupa, slijede komande Moslavačkog i Kalničkog područja te brojne komande mjesta.

Stvorene su političke organizacije u svim kotarima (KPH, SKOJ, USAOH, AFŽ) i organi narodne vlasti.

Od male 3. diverzantske čete narastao je 3. diverzantski bataljon sa tri čete čiji su vodovi i odjeljenja djelovali na čitavoj operativnoj prostoriji II OZ, nanijevši neprijatelju teške gubitke. Samostalno i u suradnji s partizanskim odredima i brigadama, diverzanti su izvršili 350 raznih akcija na prugama i objektima na njima. Minirano je oko 50 vlakova. Bila je rodna ta 1943. godina na planu diverzantskih akcija!

G O D I N A 1944.

Za razliku od 1943. godine u 1944. intenzitet djelovanja na komunikacijama još će više porasti, ali bit će i novih elemenata, uvjeti će biti nešto drugačiji. Opći odnos snaga jačat će s obje strane (s napomenom da će naše snage rasti brže). Zbog daljnjeg snažnog razvoja NOB-a, narastanja NOP-a, u cjelini i u pojedinim rejonima, te zbog sitaucije u

Evropi i na Balkanu, uvjeti ćc biti veoma teški i još složeniji. Ali borbena djelovanja, broj operacija, borbi i žestina sukoba i dalje će rasti.

U tome sklopu razvijat će se i diverzantske jedinice, bit će mnogo novih diverzija, ali i žrtava. Od 3. diverzantskog bataljona formirat će se u rujnu 1944. 3. diverzantski odred. Ivan Hariš »Gromovnik« imat će svoj Štab u moslavačkom selu Pobjeniku, odakle će rukovoditi diverzantskim jedinicama NOV i POJ.

Iako su naše snage već u početku 1944. godine narasle do te mjere da je formiran 10. korpus »zagrebački« u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, uvjeti borbenih a time i diverzantskih djelatnosti bili su sve leži. Neprijatelj je na jugoslavensko ratište dovlačio nove snage, osobito u drugoj polovini 1944. Činio je to iz dva osnovna razloga: prvo, zbog toga što su snage NOV i POJ veoma narasle, kvislinzi su se osipali, brojno stanje divizija zbog gubitaka ozbiljno je smanjeno, pa inu je trebalo da ojača svoje snage, zadrži glavne operativno-strateške pravce i objekte i, na kraju, da poveže južno krilo evropskog ratišta u jednu cjelinu; drugo, zbog toga da iz Grčke i Albanije izvuče armijsku grupu »E« i na taj način uspori prodore Crvene armije kroz Panoniju i Saveznika kroz Apeninski poluotok i, razumije se, da spriječi uspjehe NOV i POJ.

Zbog toga je značaj glavnih komunikacija i objekata na njima veoma porastao baš u toj godini. Borbena djelovanja sve više će poprimati karakteristike bitke za komunikacije, s nizom operacija i bojeva. Neprijatelj će biti prisiljen većinu svojih snaga angažirati za obranu komunikacija, morat će se probijati preko teških terena Sandžaka, Crne Gore i Bosne prema sjeverozapadu trpeći teške gubitke.

Međutim, ta teška situacija za neprijatelja u jugoistočnom i centralnom dijelu Jugoslavije nije mogla odvući dio snaga iz sjeverozapadne Hrvatske. Naprotiv, on je tu pojačavao svoje snage. Međurječje Drava — Sava postalo je značajnije, a u sklopu toga sjeverozapadna Hrvatska sa Zagrebom još i više.

Stoga su borbena djelovanja u zoni 10. korpusa NOVJ sve intenzivnija i dinamičnija. Vrhovni štab, a posebno Glavni štab Hrvatske, neprestano utječe na tok akivnosti. Štab 10. korpusa te štabovi 32. i 33. divizije, zatim i štabovi Zapadne i Istočne grupe odreda i partizanskih odreda rade planski, što je omogućilo sinhronizirano komandiranje i rukovođenje.

Treći diverzantski bataljon, poslije 3. diverzantski odred, u operativnom su pogledu potčinjeni štabu 10. korpusa, pa se i diverzantske akcije odvijaju u sklopu operacija i djelatnosti Korpusa. Ali, komande diverzantskih jedinica istovremeno ispoljavaju samostalnost i inicijativu.

Da zaključimo ovaj kratki uvod: 1944. godina bila je veoma uspješna, ali i teška, osobito u drugoj polovini. Neprijatelj posvećuje \ iše pažnje osiguranju komunikacija. Na broj diverzantskih akcija u- tjecala je i količina eksploziva, osobito u prvoj polovini godine.

TREĆI DIVERZANTSKI BATALJON U PRVOJ POLOVINI 1944.

Imenovanjem za komandanta 3. diverzantskog bataljona Mirka Palčića, te popunjavanjem rukovodećim kadrom štaba bataljona i komandi četa i vodova, stanje u bataljonu znatno se poboljšalo i pozitivno odrazilo na aktivnost jedinica.

Za komandire četa došli su sposobni i aktivni starješine: na čelu 1. čete Franjo Vulinec, 2. čete Branko Vitas i treće čete Stjepan-Stipe Mršić. Brojno stanje diverzantskih četa je poraslo, osobito 3. čete. Aktivnost je bila različita, što je zavisilo od više faktora. Na primjer, u toku siječnja izvedeno je ukupno 34 akcija, minirano 13 vlakova, samo 5 dana nije bilo diverzija (13, 26, 27, 29. i 30. 1. 1944.). Međutim, u veljači je izvedeno samo 15 akcija i minirano 5 vlakova. Jedan od razloga je komandiranje, reorganizacija jedinica i faktor operativnog planiranja.

U siječnju 3. diverzantskim bataljonom komandira Štab II operativne zone, koji ima aktivan odnos i utjecaj na diverzantska djelovanja. Formiranjem Štaba 10. korpusa i ukidanjem Štaba II OZ došlo je do nove situacije jer je potrebno mnogo uraditi na planu organizacije i formacije jedinica korpusa. Za sve to trebalo je i vremena i prostora, ulaženja u situacije, reguliranja odnosa nadležnosti itd.

Međutim, jedinice 3. DB ispoljile su veliku aktivnost i postigle vidne rezultate i u prvoj polovini godine. Činjenica da je u tom vremenu miniran 61 vlak jasno govori o tome. U prvoj polovini 1944. minirano je toliko vlakova koliko je učinjeno u toku cijele 1943.

Zona djelovanja 3. DB podijeljena je na tri čete.

Pm diverzantska četa imala je da djeluje na širem prostoru Moslavine, ali i znatno više od toga, na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, na relaciji Banova Jaruga — Sesvete, pa i do Zagreba; njen je zadatak da ruši prugu i minira vlakove na pruzi Dugo Selo — Vrbovec — Bjelovar i Bjelovar — Garešnica. Četa je imala tri voda: l. vod na relaciji Banova Jaruga — Ivanić-Grad; 2. vod Ivanić-Grad — Sesvete — Zagreb i Dugo Selo — Vrbovec; 3. vod Garešnica — Bjelovar i Bjelovar — Križevci.

Druga diverzantska četa također je imala tri voda koje je orijentirala: 1. vod na pruzi Koprivnica — Križevci, te Koprivnica — Virje — Đurđevac i prema Drnju; 2. vod na pruzi Koprivnica — Varaždin i Varaždin — Novi Marof; 3. vod je djelovao u Međimurju.

Treća četa imala je dva voda: 1. vod na relaciji Zagreb — Zaprešić — Pušća, i prema Zidanom Mostu; 2. vod je djelovao prema Varaždinu, Krapini i dolinom Sutle.

To je bila načelna podjela teritorije i pruga, ali bilo je više slučajeva ulaska u rejon, odnosno zonu djelovanja te zajedničkih akcija između vodova i četa.

Čitava teritorija u operativnom prostoru 10. korpusa bila je pokrivena diverzantskim jedinicama. Bio je to viši stupanj organizacije naših snaga u općem, a posebno u diverzantskom smislu.

Što se tiče uvjeta djelovanja s obzirom na snage neprijatelja, najteže je bilo 3. četi koja je djelovala oko Zagreba i u Hrvatskom zagorju. U sličnoj situaciji bio je vod 2. čete 3. DB u Međimurju.

Od akcija izvedenih u prvoj polovini 1944. velik je broj onih koje bi se mogle obraditi šire, ali s obzirom na ograničenost prostora, evo samo nekih.

PREPOLOVLJEN VLAK BR. 213

Taj vlak, koji je saobraćao na relaciji Zagreb — Koprivnica i obratno, više je puta nailazio na partizanske mine. Od izgubljenih lokomotiva mogla bi se sastaviti veća kompozicija. Uništenih i oštećenih kola bilo je stotinjak. Nije broj bio baksuzan (213), već činjenica što je saobraćao na pruzi koju su partizani redovito napadali.

Kao i obično, toga dana, 7. 1. 1944, vlak br. 213 mješovitog sastava jurio je ravnicom. Tek je svanulo pa je crna kompozicija sa snažnom lokomotivom izgledala poput zmijaste nemani koja preko polja i kroz bjelinu zimskog jutra kreće neznano kamo. Crno-bijela pruga dima iznad kompozicije nestajala je u jutarnjoj izmaglici.

U vlaku je bilo vojnika, službenog osoblja i nešto putnika civila. Svaki je putnik znao da partizani mogu minirati prugu kada god zažele. No, svijet kao svijet, zapričao se, pažnja je skrenuta na druga pitanja. Eto, putovalo se. Većini se učini da će proći bez problema, već je svanulo, posade su na svim stanicama a i zima je. Koji bi vrag gonio te partizane da baš noćas postave mine!

Ali baš te noći 6/7. 1. diverzanti 1. čete 3. DB postavili su na 457, 340. km dvije mine s električnim paljenjem pomoću aparata za aktiviranje.*).

Vlak br. 213 išao je brzinom od 50 km na sat. Sprijeda je bilo 5 štitnih kola sa šljunkom, zatim lokomotiva, tender i ostalih 13 kola. Budući da je to bio mješoviti vlak, broj kola bio je veći nego kod putničkih vlakova.

Jutro je bilo hladno, snijega oko 30 cm svuda bjelina, koja još ne smeta očima kao sredinom dana kada se sunčane zrake prelamaju i sve bliješti. Promiču TT stubovi, stabla i grmovi. Vrijeme sporo teče, putnici pričaju, drijemaju, zabrinuto gledaju kroz zamagljene i prljave prozore (neki ih brišu da bi bolje vidjeli okolicu).

Kola drugog razreda puna su vojnika, većinom domobrana, ima i nešto ustaša, koji se drže zajedno jer se smatraju odanijim Paveliću .i NDH. Među domobranima ima šaljivdžija koji pričaju viceve. Posebnu pažnju zaokupila je priča o tome kako je domobran bio tvrdo uvjeren u »vjernost« svoje Bare čiju je sliku često pokazivao kolegama. Ali, dok se on nalazio negdje u Bosni, Bara je kod kuće imala šoca. Došavši na Badnjak 1943. kući bez najave, domobran je našao svoju Baricu s drugim u krevetu. Jasno, Baricu je istjerao iz doma, a on se

*) Već tada se gotovo redovito upotrebljavao električni način paljenja pomoću dinamo-mašine. Osim toga, da bi se mina aktivirala u željenom trenutku upotrebljavan je i način paljenja »vučom«.

STJEPAN — STIPE MRŐ1C, komandir 3. diverz. ćete 3. diverz. bataljona i zamjenik komandanta 1. diverz. bataljona 3. diverz. odreda

vratio u jedinicu i bio ranjen. »Eto, što ti je peh malog čovjeka« reče pripovjedač i pogleda kakav je utisak ostavila priča na prisutne, osobito na one za koje je znao da su oženjeni. »Tako je to, svaka je takva, samo ako ima prilike — zaključi razvodnik — dok mi ginemo, žene se već snađu. Bolje bi bilo otići bliže kući pa izbjeći sve ovo.« »Šta kažeš? — umješa se u razgovor ustaša koji je sjedio na suprotnoj drvenoj klupi — Ti bi u bjegunce, mater ti ušljivu domobransku, ja ću tebi pokazati...«, Ali ne dovrši rečenicu jer nešto grune i vlak poleti s pruge.

Te su noći sa 1. četom bili komandant bataljona Mirko Palčić i politkoimesar Josip Štajner. Obilazili su jedinice bataljona tako da su i sami neposredno sudjelovali u akcijama. Za Palčića je to inače bio metod rada: osobno ići u akcije sa svojim diverzantima i pružati pomoć na licu mjesta.

Da se postigne veći efekt i da vlak ne bi mogao izbjeći miniranju, postavljene su dvije mine. Razmak je bio sračunat. Paljenje je bilo električno, pomoću dinamo-mašine.

Postavljanje mina izvršeno je noću između želj. stanica Vrbovec i Prikraj. Diverzanti su imali točne podatke, čekali su baš vlak br. 213. Tog jutra, nedaleko od pruge u omanjoj šumi, vladala je grobna tišina, nigdje znaka života za promatrača sa strane. Ali bio je to privid. U šumici je vod diverzanata raspoređen tako da omogućava obranu i eliminiranje bilo kakvog iznenađenja. Osmatrači su na svojim mjestima zaogrnuti bijelim plaštevima, gotovo su nevidljivi. U blizini su komandant i komesar 3. DB te komandir čete.

S vremena na vrijeme poneki bi borac zagrijavao noge hodanjem u mjestu, pa bi udarci cipele o cipelu narušili tišinu zimskog jutra. Zebu ruke i noge, mraz štipa za uši i nos, ali partizani šute, trpe i očekuju nailazak vlaka.

Vrijeme je sporo odmicalo, pomaljao se dan.

Bilo je 08,52 kada se vlak br. 213 približavao rejonu mina.

»Ide, druže komandante« — reče vodnik Franjo Liker komandantu bataljona Palčiću.

»Dobro, dobro, sada pazi, Franjo, čim naiđe cijeli vlak, ti okreni ručicu aparata... Još malo, još malo, pali.« — vikne Palčić koji se nalazio kraj Likera kod aparata.

Točno u 08,55 sati vodnik Liker okrene ručicu i pritisne. Sijevnu dvije mine na pruzi pod kolima, zatim grmne jaka eksplozija. Detonacije prolome tišinu.

Duga kompozicija vlaka naprosto se prelomi jer je prva mina eksplodirala pod 5. kolima iza lokomotive, a druga ispod 11. kola iza lokomotive. Troja C kola prevrnula su se i polomila, a 5 kola je isklizнulo prvim osovinama, lomeći se jedna o druga. Ima mrtvih i još više ranjenih, čuju se jauci i povici, zatim komande starješina pratnje.

Diverzanti, vidjevši rezultat svoga posla, raspoloženo krenu na nove zadatke.

»Ala je to bila lomljava na Sveta tri kralja! Vrag im mater banditsku, zašto služe fašistima« — reče Štajner Palčiću.

Zlo jutro za neprijatelja i njegov vlak. Uništeno je i teško oštećeno 8 kola, poginulo je 11 neprijateljskih vojnika, vrlo teško ranjeno 11 vojnika, teško ranjeno 15 i lakše ranjeno 24 (među mrtvima i ranjenima bilo je i civila).

Nadstojnik želj. stanice Vrbovec, gospodin J. Bradranec, u svom izvještaju od 7. 1. 1944. broj 12 detaljno opisuje katastrofu u prijavi o izvanrednom događaju. Glavni ravnatelj prometa želj. NDH dostavio je taj izvještaj Ministarstvu unutrašnjih poslova, državnom povjereniku za sigurnost prometa, Opatička l/II u Zagrebu. Znači da je to bio važan događaj.

Ranjenici su, prema izvještaju, otpremljeni u Zagreb pomoćnim vlakom koji je prvi stigao iz Dugog Sela. Šteta je iznosila 500.000 kuna, prema ocjeni nadstojnika, dok je u dokumentima procijenjena na 1,265.300 kuna.

Diverzija je najavila da će fašistima 1944. godina-biti još gora i teža, da će životima plaćati zločine.

OKLOPNI VLAK KASNI

Njemački oklopni vlak bez broja krenuo je iz Zagreba, 9. 1. 1944, sa zadatkom da što prije stigne u Pakrac radi intervencije na pruzi Lipik — Pakrac — Daruvar — Đulovec.

Komandant vlaka naredio je strojovođi da požuri. Oko 12,20 sati oklopni vlak prođe Ivanić-Grad. Bjelina snježnog pokrivača nepregled-

na. Desno, pusta ravnica prošarana ogoljelim drvečem, južno crni se šuma Žutica, lijevo sela Prkos, Cugovec, Graberje.

Bilo je 12,30 sati kada je vlak stigao naspram Deanovca. Sprijeda su 3 štitna kola. Posada oklopnog vlaka bezbrižno promatra krajobraz oko pruge. Većina je slobodna, samo su osmatrači i dežurni kraj oružja i na dužnosti. Poručnik Konrad W. gledajući ravnicu sjeća se rodne Bavarske. Tamo mu je supruga i mali Erich. Tko zna što sada rade? Rat se otegao, nikad da završi. Više nije oduševljen svim tim što se dešava. Na istočnom frontu stvari ne stoje dobro. U Italiji je otvoren front. A ovdje u Jugoslaviji, tu je najgore.

Odjednom strašna eksplozija prekine njegova razmišljanja. Neka sila podiže pa odmah spusti lokomotivu, koja zatim isklizne naočigled poručnika. Iza nje iskliznu i oklopna kola komandanta.

Minu su postavili diverzanti 1. čete 3. DB.

Komandant oklopnog vlaka zatraži preko radio-veze od majora u Ivanić-Gradu dizalicu i pomoćni vlak za popravak pruge.

Oklopni vlak morao je čekati da se otklone posljedice diverzije: zamijeni lokomotiva, podignu iskliznula kola, popravi pruga itd. Umjesto da je već stigao u rejon Pakraca u pomoć snagama 4. gorskog zdruga, kasnio je čitav dan. Naime, 10. 1, oko 13 sati, isti je vlak na prelazu kod želj. stanice Međurič naletio na kamion s brašnom. Ponovo je morao čekati da se pruga raščisti.

Šteta na oklopnom vlaku: 1,000.000 kuna. Oklopni vlak stigao je prekasno. Partizani su već izvršili svoje zadatke oko Pakraca, Lipika i Daruvara.

V L A K br. 179

Njemački transportni vlak br. 179 nekoliko puta je nailazio na partizanske mine, a 12. 1. u 20,53 sati, kod želj. stanice Sesvete, ponovo je nagazio na minu. S obzirom na godišnje doba bila je već uvelike noć kada je duga kompozicija od 40 kola prišla želj. stanici Sesvete. Ispred vlaka bilo je 7 štitnih kola koja su trebala da aktiviraju mine i tako osiguraju vlak od posljedica diverzije. U tom slučaju obično se izbace štitna kola u stranu, pruga se popravi a saobraćaj nastavi. Bila je to mjera neprijatelja koja više nije bitno utjecala jer su diverzanti propuštali određen broj kola, da bi minu aktivirali pod vagonom koji su izabrali.

Te noći vrak br. 179 jurio je kroz noć ujednačenom brzinom od 45 km na sat. Ali na 438,230. km snažna eksplozija partizanske mine kao da je za trenutak zaustavila čitavu kompoziciju poput električnog udara. Lokomotiva je izbačena iz osi kretanja i popriječila se preko pruge. Iskliznulo je i srušilo je 11 kola plus 2 štitna kola. Bio je to lom! Pruga je razorena u dužini od 100 m. Šteta, prema neprijateljskim dokumentima, iznosila je 1,481.500 kuna. Bilo je mrtvih i ranjenih neprijateljskih vojnika, o čemu nema točnih podataka, jer su ih Nijemci tajili. Prekid prometa 44 sata, što je bilo posebno značajno.

Dok je tako bilo na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, već 15. 1. prekinut je promet na pruzi Dugo Selo — Koprivnica, odnosno Bjelovar.

Naime, 12. 1. 1944. partizani su minirali prugu u rejonu Gradeča postavivši 20 kg eksploziva. Ali čuvar pruge I. N., odani sluga Ante Pavelića, pronašao je tu minu, zaustavio vlak br. 214 i spriječio diver zi ju.

Ali diverzanti ne bi bili što jesu da nisu bili uporni. Već 15. i. noću postavljena je druga mina na 466,467. km u blizini želj. stanice Gradec, nešto dalje od mjesta na kojem ju je neprijatelj pronašao. U 08,40 sati na minu je naišao vlak br. 210, istina to nije bio br. 214, ali partizanima je u krajnjoj liniji to bilo svejedno.

Poslije eksplozije mine dijelovi Zagrebačkog partizanskog odreda izvršili su napad na vlak. Pruga je porušena na više mjesta. Neprijatelj je imao 6 mrtvih i 5 ranjenih vojnika i starješina. Među mrtvima bili su 1 njemački oficir, domobranski desetar Husein Elilović i ustaša Vjekoslav Šanto. Šteta je iznosila 874.100 kuna. Prekid saobraćaja trajao je dva dana.

Ovaj prekid saobraćaja bio je značajan sam za sebe jer je trajao dva dana, ali i zbog toga što se nastavljao na prekid na glavnoj pruzi izazvan diverzijom kod Sesveta. To je značilo da su djelovanja operativnih jedinica i diverzanata sinhronizirana i čine cjelinu. Ne treba zaboraviti da su jedinice i diverzanti rušili pruge svuda na više raznih dionica. Na primjer, ako određenog dana nije porušena pruga na dionici Zagreb — Novoselec, porušena je oko Kutine, Novske ili Okučana, Znači, okupator i njegovi saveznici nisu imali nijednu prugu koja bi čitav dan bila prohodna. U tome je značenje diverzantskih akcija. Grupa od 5 — 7 boraca prekida saobraćaj na glavnoj pruzi pored bataljona i pukova neprijateljskih snaga koje su je čuvaie.

ZAČRETIE KRIŽ

Karakterističan je primjer djelovanja 3. čete 3. bataljona, koja i s jedinicama Zagorskog partizantskog odreda i samostalno uporno ruši pragu i mostove 15/16, 17/18, 21/22. i 28/29. 1. 1944, tako da prekid saobraćaja traje 15 dana, ili pola siječnja. Jednostavno, pruga se ruši na 2 — 3 mjesta i dok je neprijatelj popravi, ode mu jedan dan. On krene u saobraćaj, a diverzanti opet ruše, onda opet iznova. To znači da je i s malo eksploziva moguće sistematsko prekidanje saobraćaja.

OR SLAVLJE

Pored toga što je rat nametao svakom učesniku da maksimalno napreže proizvodnju u cilju opskrbe svoje oružane sile, aparata pa i stanovništva, njemački okupatori posebno su inzistirali da tvornica štofova u Oroslavlju radi punim kapacitetom. Tvornica je najvećim dijelom radila za Nijemce. Fašisti su tvornicu solidno osigurali kako u okviru mjesta Oroslavlja kao uporišta, tako i u okviru objekta od posebnog interesa.

S obzirom na jačinu garnizona i blizinu okolnih uporišta, posebno Zagreba, napad naših većih snaga nije dolazio u obzir. Sa druge strane naša partijska i vojna rukovodstva imala su u planu i akciju na Oroslavlje.

Komandir 3. diverzantske čete Stjepan Mršić i njegovi »zagorski diverzanti«, kako ih je volio zvati, već su duže vrijeme planirali akciju na Oroslavlje. Budući da je osloncem na jake ustaško-njemačke snage neprijateljska vlast dobro funkcionirala, akciju nije bilo lako izvesti.

Jakovlje, veče 29. 1. 1944, »baza« 3. diverzantske čete 3. diverzantskog bataljona. Vodio se živ razgovor u seljačkoj kući. Za velikim stolom sjede: komandir čete Mršić, rodom od Senja, politkomesar čete komandir 1. voda Josip Car, delegat voda Mirko Šimunjak, ujedno sekretar Skoj-a, Komanda čete izrađuje plan akcije na Oroslavlje. Odlučeno je da se minira trafo-stanica u Oroslavlju i tako prekine rad. Pored materijalnog, bit će to i veliki politički uspjeh.

Sekretar partijske ćelije dobio je zadatak da u toku sutrašnjeg dana održi partijski sastanak, a Šimunjak da održi sastanak skojevske grupe u cilju pripreme komunista za zadatak u Oroslavlju.

U toku 30. siječnja izvršene su pripreme u četi: odabrani su borci, pripremljen je eksploziv i sredstva za paljenje, izvršeno je izviđanje pomoću naših suradnika u Oroslavlju, Bistri i Donjoj Stubici, gdje je neprijatelj imao svoje snage. Valja napomenuti da je neprijatelj sva veća sela u donjem toku rijeke Krapine pretvorio u uporišta, što je znatno otežavalo razmještaj i boravak naših jedinica, posebno diverzantskih.

Selo Jakovlje, o kojem će još biti riječi, bilo je partizanski otok gdje su boravili borci, terenski radnici i jedinice. Zapravo je 3. diverzantska četa bila u rasporedu neprijateljskih snaga, a da neprijatelj to nije znao. Nikada nije imao precizne podatke o rasporedu naših jedinica, posebno diverzanata, osim u jednom slučaju kada je uspio okružiti glavninu ove diverzantske jedinice. NOP je imao snažan utjecaj u tom selu. Narod je vjerovao Partiji. Još nešto, bio je to Gupčev kraj. Težnje za slobodom i pravicom bile su snažno prisutne. L.judi su ocijenili da se komunisti zaista bore za narod, za slobodu, za radnog čovjeka. Ne treba potcijenjivati ni protivnika koji je imao i fizičkih i stručnih snaga da razbije NOP, ali nije imao podršku naroda. U tome je suština.

Kada je pao mrak, diverzanti 3. čete 3. diverzantskog bataljona, pod rukovodstvom Mršića, krenuli su na zadatak. Snijeg je bio povisok. Ogrnuti bijelim kabanicama od platna, partizani se noću gotovo nisu vidjeli. Da ih je praznovjerna baka vidjela u noći, zacijelo bi tvrdila da su sablasti i vampiri. Ali bake sü već spavale, ili su drijemale pored toplih seljačkih peći pa nisu vidjele partizane.

Iako od Jakovlja do Oroslavlja nije daleko (13 —15 km) marš je ipak potrajao 5 sati. Moralo se kretati oprezno, izviđati, provjeravati preko veza kakva je situacija u selima. Osim toga, zemljište se na marš-ruti spuštalo i penjalo.

Moglo je biti 22,30 sati kada šu diverzanti stigli u omanju šumu nešto istočnije od sela Mokrice i kote 160. Tu ih je čekala »veza«. Bio je to naš suradnik Franjo Copov, tvornički radnik u Oroslavlju. S njim je bio još jedan drug. Franjo je odavno bio suradnik NOP-a, zapravo diverzantski obavještajac i on je izvijestio Mršića o situaciji u uporištu.

Trafo-stanica, kao obično, bila je gotovo u centru mjesta. Pristup je bio otežan. Ali to nije bila prepreka za iskusne diverzante koji poznaju teren. Veći dio grupe ostao je u šumi u kojoj je određeno zborno mjesto. Mršić se s nekoliko boraca i Franjom uputio trafo-stanici. Oko pola noći postavili su mine s vremenskim upaljačem. Neprijateljska patrola, koja je iznenada naišla, nije ih opazila.

Mršić se s grupom vratio na zborno mjesto. Nakon kraćeg odmora kolona je krenula prema Pluski, na drugoj strani rijeke Krapine. Te večeri Mršić se dogovorio s Franjom Čopovim da izvrši pripreme za diverziju u tvornici kojom bi uništili vitalne dijelove i izazvali požar. Ovu akciju izvest će kada se smiri situacija poslije diverzije na trafo-stanici. Dogovoreno je da Mršić pripremi posebne mine i obuči Franju i njegova druga kako će izvršiti akciju.

Komandir 3. diverzantske čete Mršić bio je kombinator raznih akcija. Dobro je znao da upad u tvornicu u Oroslavlju cijele diverzantske grupe ne bi bilo moguće. Zato se odlučio na suradnike koji rade u tvornici.

Oko 03,00 sati, 31. 1. 1944, snažne eksplozije potresle su prozore na kućama u blizini trafo-stanice. Tvornica je ostala bez struje 10 dana.

Neprijatelj je bjesnio. Njemački komandant pozvao je općinskog tabornika, domobranske zapovjednike i oružnike da ih izgrdi na pasja kola zbog nebudnosti i nesposobnosti, da im zaprijeti oštrim mjerama, pa i hapšenjem, ako se nešto slično ponovo dogodi. Policija je hapsila, ali o trafo-stanici ništa nije mogla saznati.

Poslije je Franjo Čopov s grupom drugova izvršio planirano miniranje u tvornici tekstila, nanijevši neprijatelju veliku štetu i gubitke. Nakon diverzije bilo je hapšenja u tvornici, ali neprijatelj ništa nije mogao saznati. Porodica Franje Čopova otišla je u partizane u Moslavinu, a Franjo je ostao s diverzantima, učestvovao u više akcija, zatim je prešao na ilegalni rad na terenu. Međutim, netko ga je izdao. Nakon teškog mučenja obješen je u Oroslavlju.

SUKOB S USTAŠAMA U STENJEVCU

Iako su diverzanti morah izbjegavati neposredne borbe s neprijateljskim jedinicama, ipak su vodili manje borbe prilikom svojih akcija. To se u 1944. posebno odnosi na 2. i 3. četu 3. diverzantskog bataljona, a poslije i na 2. diverzantski bataljon.

Evo jedne od takvih akcija;

Kotarski komitet KPH Zagreb, točnije org. sekretar komiteta Drago-Golub Domitrović, postavio je zadatak 3. diverzantskoj četi da pohvata i likvidira ustaške agente oko Stenjevca, Podsuseda i okolnih sela, jer su postajali sve veća opasnost za organizacije NOP-a. Ustaški agenti stalno su nadzirali teren, prikupljali podatke i ozbiljno ometali partijski rad na terenu.

Komandir 3. diverzantske čete Stjepan Mršić izvršio je pripreme. Za akcije su odabrani slijedeći drugovi iz 3. diverzantske čete:

1. Stjapan Mršić, komandir čete,
2. Josip Car, komandir 1. voda,
3 Franjo Gulić, delegat voda,
4. Mirko Šimunjak, delegat voda,
5. Strješina Ivan Jovica, desetar
6. Blaž Kostanjčar, borac.

Od partijskih radnika i aktivista u grupi su bili: org. sekretar KK KPH Zagreb Drago-Golub Domitrović, Ivan Cvok, član KK Skoja Zagreb, Letinčić Mirko-Čapajev, sekretar opć. kom. Skoja, Ivo Balok, član Skoja i Gregorić Anton-Grga.

Kao što se vidi, za izvršenje zadatka u Stenjevcu odabrani su gotovo sve rukovodioci iz 3. čete i s terena.

Plan akcije: pohvatati ustaške agente i likvidirati ih, očistiti teren i omogućiti rad organizacija NOP-a u povoljnijim uvjetima.

Pomoću članova MNOO-a, Skoja i ostalih, za nekoliko dana prikupljeni su potrebni podaci. U selu Borčecu grupa je još jednom pretresla plan akcije. Znalo se da se ustaški agenti često okupljaju u gostionicama, gdje sjede, pričaju, tobože piju, zapravo paze što se radi i govori, zatim poduzimaju mjere, na kraju hapse simpatizere NOP-a.

Uveče 28. 2. 1944, na jugozapadni greben planine Medvednice spuštala se zimska noć. Sirotinjska, mahom radnička kolonija, čije su kuće razbacane po kosama, žmirkala je svojim oskudnim svjetlima. Niz jednu od kosa spuštala se prema G. Stenjevcu grupa partizana.

U gostionici Mije Kovačičeka bilo je radnika, seljeka, željezničara i ponekog činovnika. Izišli su ljudi da malo popiju i ubiju dosadu zimske večeri na periferiji velikog grada. Usput će čuti koju novost o situaciji na frontovima. Među gostima je i Ivan Car, ustaški agent. Srednje je visine, plav, rođen dvadesetih godina, s legitimacijom ustaškog žbira u džepu. Došao je iz Zagreba da tu u birtiji preko lokalnih doušnika dozna nešto više o partizanima, posebno o diverzantima koji miniraju vlakove u njegovom »reviru«. Sav zanijet u to što tko priča, nije stigao da bilo što poduzme kada mu visok partizan, koji je upao s uperenim automatom, naredi da digne ruke uvis. Šta? Partizani? Car problijedi od straha. Pošto su ga razoružali, odvedu ga na kat kuće i zaključaju u sobu.

Kad je ostao sam agent je počeo analizirati situaciju. Uhvaćen je na prepad, ako ne uspije pobjeći, gotov jei ode mu glava. Mora se nekako izvući. Ali kako?

Dolje iz gostionice čuje se galama, veselo je. Car polako, na prstima, priđe prozoru i zagleda se u mrak. Ne vidi dobro. Malo pričeka, polako otvori prozor, pritaji se minutu, dvije, onda proviri napolje. Ništa! Osmjeli se i proturi glavu i gornji dio tijela. Tako je ostao neko vrijeme. Sada već bolje vidi. Očekivao je partizansku stražu ispred ulaza, ali nikoga nije bilo. Sad ili nikad, pomisli i zakorači preko donjeg dijela prozora. Tišina. Jedino je u gostionici žamor. Car se spusti niz oluk. Na zemlji je, ogleda se na sve strane, potom potrči koliko ga nose noge.

Uteče živ iz partizanskog zarobljeništva.

Kad je odmakao, uspori hod i krene prema Kustošiji. Ide sve brže. Treba da obavijesti svoje i da se s njima vrati po »crvene bandite«. Pokazat će on njima s kim imaju posla!

Dok se ustaški agent našao izvan domašaja partizana, diverzanti su u gostionici još uvijek sjedili, netko je nešto popio, netko je kupio cigarete i šibice. Nije to trajalo dugo, ali dovoljno da zarobljenik pobjegne. Umjesto da su ga svezali, postavili stražara, samo su ga zaključali u sobu.

Čim je saznao što se dogodilo, Mršić naredi svojima da krenu prema gostionici »Kod Zidara«. Skojevac Ivan Cvok reče da se tamo nalazi desetak domobrana.

Mršić naglo otvori vrata i vikne: »Ruke uvis, ovdje narodna vojska.« Cijev automata MP bila je uperena u iznenađene domobrane. Svi osim jednog dignu ruke uvis. Taj koji je počeo nešto gunđati dobije od Cara uspavljujući udarac.

Ubrzo je kolona od 13 zarobljenih domabrana iz želj. bojne krenula prema Borčecu i dalje. Sprovodnici su Ivan Balog Čuk i Blaž Kostanjčar. Domobrani su krenuli na nepredviđen marš. Nekima je to bio i put u partizane, u slobodu.

Mršić, Car, Šimunjak, Domitrović, Cvek ostali su u Stenjevcu. Nakon zarobljavanja domobrana pošli su ulicom koja se danas zove Dudovac. Cilj im je bio pretresti i gostionicu Dukanović jer je tamo bilo ustaša. Međutim, ustaški agent Ivan Car uspio je sa svojim ustašama stići u Stenjevec. Idući prema gostionici, partizani su se susreli s njegovom ovećom grupom.

Kuda Kožuh Jure i supruge Drage u selu Borčec, gdje je bila »baza« diverzanata

»Stoj, tko ide?«

»Ustaše!«

Mršiću je bilo više nego jasno tko je pred njima. Došlo je do kratke ali žestoke borbe na bliskom odstojanju. Kratki rafali iz automata parali su zimsku noć.

Krici ranjenika, mrtvi ustaše, eksplozije bombi govore o žestini sukoba, ali neprijatelj je nadmoćniji. Partizani su prisiljeni na povlačenje. To nije teritorij pogodan za borbu. To je predgrađe Zagreba.

Sve bi dobro svršilo da nije bilo žičane ograde koju je neprijatelj postavio sjeverno od puta. Partizani su se morali provlačiti kroz žicu i ispod nje. Car i Mršić su ranjeni i ne mogu se brzo provući ispod žice. Zato borci žestokom puščanom vatrom i bombama brane svoje komandire, koji se napokon uspiju izvući iz opasnosti.

Pokušaj ustaša da progone partizane nije urodio plodom. Spriječila ih je jaka partizanska paljba, noć i strah.

Tako se završila akcija u Stenjevcu u kojoj je bilo čitav niz obrta situacije, propusta, ranjenih, ali i uspjeha za partizane. Jer, zarobljeno je 13 domobrana, ubijeno nekoliko ustaša i ranjeno 5 — 6. Istina, utekao je važan ustaški agent ranjeni su komandir čete i komandir voda, ali neprijatelj je od tada zazirao mnogo više kada je dolazio u Stenjevec. Neki ustaški agenti pali su u ruke diverzanata i bili su likvidirani Akcija je ipak pomogla partijskim radnicima na terenu. Utjerala je strah u kosti Pavelićevoj bandi na prilazima Zagrebu.

Bio je to drsko smion pothvat, dokaz sposobnosti partizana i organizacija NOP-a. Selo Borčec, koje se nalazilo nešto sjevernije od Stenjevca, bilo je listom za NOP. U selu je postojala organizacija KPH, SKOJ-a i Mjesni NOO. Diverzanti, partijski radnici i aktivisti imali su u Borčecu čvrst oslonac, dobre veze i skloništa. Često se događalo da su partizani u kućama, a ustaše na cesti.

Ranjeni Mršić i Car bili su previjeni u kući Đure Kožuha. Bilo je kasno da se nastavi maršem prema Jakoviju, Pluski, odnosno Luki. Zato je odlučeno da grupa ostane u selu do sutra navečer. Napravljen je raspored da dio diverzanata i terenskih radnika štiti ranjenike. U slučaju opasnosti i borbe, povlačlio bi se prema grebenu Medvednice. Poduzete su i mjere izviđanja u Stenjevcu, Vrapču pa i Zagrebu kako bi se na vrijeme otkrili pokreti neprijatelja.

U toku dana nije bilo osobitih novosti. Naši suradnici izviđali su u svim pravcima, i prema Donjoj Bistri.

Kad je pao mrak kolona je 1. 3. krenula preko oštrih padina Zagrebačke gore, pored niza neprijateljskih uporišta preko rijeke Krapina u selo Plusku. Bilo je to moguće uz svestranu pomoć naroda, dobru organizaciju NOP-a te visok borbeni moral i drugarstvo.

Evo, kako je izgledao taj marš.

Naprijed je išla patrola s Mirkom Šimunjakom na čelu te još dva druga, koja je imala zadatak da provjerava sigurnost kretanja kolone. Pored toga što je izviđala put, pravac kretanja, patrola je svraćala u kuće suradnika i raspitivala se kakva je situacija. Zbog ranjenika pokret je bio usporen, ali kolona je ipak odmicala dalje. Do D. Bistre naj-

DRAGA KOŽUH, aktivni suradnik NPO-a i diverzanata

teže je bilo ići zbog snijega i trase puta, jer je zemljište bilo ispresijecano, moralo se spuštati niz strme nagibe, a negdje i penjati. Pravac s Borčec — Jaruge tt. 479 — Ponikve — kota 586 — s. Novaki Bistrički bio je veoma težak za marš, naročito ranjenicima. Ali upornost, moral, disciplina i požrtvovanje partizana bili su na visini. Teško je bilo ranjenicima koje su nosili njihovi drugovi, čas nagib zemljišta, pa klizanje po snijegu, ali ljudi su bili čvrsti podnijeli su sve napore i bolove.

Partizani su morali proći pored Donje Bistre, gdje je neprijatelj imao jak garnizon. Odlučeno je da se kreću pored samog mjesta s južne strane. Napetost je popustila kada je kolona izbila 2 km pred Jakovlje. Terenski radnici su ostali, a diverzanti su krenuli dalje sami.

Već je odavno prošla ponoć, pa je trebalo požuriti. Snijeg je prekrio ravnicu koja se protezala dolinom rijeke Krapine. Da nije imala bijele ogrtače kolona partizana bila bi uočljiva. Sada ranjenici idu sami uz štap i pomoć drugova, ali ravnica široka 2 km, izgledala je veća nego što je bila. Diverzanti idu dijagonalno prema rejonu sela Kupljenovo, tamo gdje rijeka Krapina prilazi pruzi. Umor je već ozbiljno umanjio snage, kad kolona stiže na rijeku kod grupe hrastova i visoke vrbove živice, koju nekoliko godina nitko nije sjekao. Malo uzvodno od tog mjesta bio je tajni prelaz diverzanata, na kojem su imali skriveni gumeni čamac.

»Idi, Mirko, vidi je li sve u redu na našem prelazu pa da se prebacimo«, reče Mršić Šimunjaku. Mirko ode uzvodno, oprezno priđe mjestu gdje je bio čamac i osmotri na sve strane. Budući da je sve bilo

mirno, Šimunjak obiđe mjesto prelaza, zatim provjeri je li čamac na mjestu. Da, sve je u redu. Brzim se koracima vrati do grupe s ranjenicima.

Prelaz preko Krapine izvršen je uspješno u dva puta. Izvršeno je izviđanje pruge i puta, pa grupa pređe i te dvije prepreke. Prelaz puta i pruge izvršen je kroz raspored neprijateljskih snaga, jer su na visovima bile ustaške jedinice, pa bi s vremena na vrijeme rafali iz mitraljeza i rakete za osvjetljavanje narušavale tišinu noći. Umor je bivao sve veći, ali moralo se dalje.

Oko 05,00 sati kolona stiže u selo Plusku. U kući imućnijeg seljaka, našeg suradnika Mije Masnjaka, smješteni su ranjeni komandiri Mršić i Car. Domaćin je ustupio sobu svojih kćeri Slave i Gite (omladinke) tako da su diverzanti legli na prave postelje. Popivši topao lipov čaj s rakijom, ranjenici su zaspali. Tu se našao i sekretar KK KPH Klanjec Berislavić, koji je predložio da se ranjenici smjeste kod Marnjaka. Dogovoreno je da se odmah krene u Kraljevec na Sutlu i da se dovede liječnik iz Kozjanskog odreda.

Mirko Šimunjak dobio je zadatak da ide po liječnika. Otišao je istoga dana nakon kratkog odmora. U Kraljevcu se javio Milanu Šepetancu. Već naveče istoga dana mlada bolničarka Minka hitala je prema Luki. Visoka crnka, išla ispred Mirka, a on bi načas volio da nije rat.

Minka je pregledala ranjene, isprala im rane, dala im injekciju i organizirala ishranu. Bila je to partizanska »bolničarka-doktor« koja je znala svoj posao. Svi su je zavoljeli zbog brige za ranjenike i znanja koje je pokazala. Minka je u Pluski ostala tri dana uz ranjenike, a zatim se vratila u Sloveniju, u svoj Kozjanski partizanski odred.

Ranjeni diverzanti brzo su se oporavili. Rane su zacjeljivale kao na vuku, kako bi rekli uskoci. Za to vrijeme diverzanti 3. čete 3. diverzanskog bataljona produžili su rušiti prugu i vlakove, još ljući jer su Mršić i Car bili omiljeni komandiri, ali ne samo njihovi nego mnogih pripadnika jedinica i NOP-a u Hrvatskom zagorju.

OPASNE DIVERZANTSKE VRAGOLIJE

Kada pričamo o 3. diverzantskoj četi u Hrvatskom zagorju i širem rejonu Zagreba, moramo istaći dovitljivost i maskiranje.

U toku NOR-a partizani naše udarne grupe, jedinice jačine voda do čete i slično koristili su neprijateljske uniforme, oznake i, razumije se, oružje u cilju upada, prepada i si. Nikola Demonja ušao je 1941. u ustaško uporište Banski Grabovac kao zapovjednik voda domobrana, tako je i Veco Holjevac ušao u Karlovac, Kozarčani u vlak itd. U Moslavini, na želj. stanici Hercegovac, vod »domobrana« (boraca MPO-a) dočekao je vlak i napao ga u stanici.

I diverzanti su se preoblačili »u neprijatelja« da bi lakše izvršili zadatak. Treća diverzantska četa, poslije 1. četa 2. diverzantskog bataljona, obilno je koristila takve mogućnosti.

Mršić, Car, šimunjak, Starešina i mnogi drugi bili su pravi majstori u prerušavanju. U tome posebna zasluga pripada Mršiću koji je svoje diverzante oblačio onako kako je nalagala situacija.

U nekim akcijama diverzanti su se presvlačili u domobranske, oružničke, ustaške i željezničarske uniforme, bili su civili, scljaci, čak i »seljanke«.

Druga karakteristika zagorskih diverzanata bila je veoma dobra veza s terenom pomoću široke mreže suradnika.

Kako minirati neprijateljski vlak, a da diverzanti ne idu na prugu u Zagreb? Mršić je i tu originalan. Uz opmoć sekretara partijske ćelije u selu Pluski uspostavio je vezu sa ženom jednoga zagrebačkog ustaše, koja je dolazila u posjet svojim rođacima u Zagorje. Mršić je s njom najprije uspostavio kontakt, zatim ju je pridobio za suradnju s NOP-om. Naučio ju je kako da rukuje minom s vremenskim upaljačem (olovkom), poznatijom kao »pakleni stroj«, koji bi ona po njegovim uputstvima postavljala u vlakove.

Diverzantski komandir obučio je i nekoliko studentkinja koje su se školovale u Zagrebu, pa su i one izazvale više diverzija u vlakovima na pruzi Zagreb — Dugo Selo — Ivanić-Grad. Mine su postavljane u vojne kupee, u WC ako je vojni odjeljak kola bio bliže i slično. Na želj. stanici u Zagrebu bilo je neliko takvih akcija. U krologiji diverzanskih djelatnosti iznio sam podatke o takvim diverzijama,

i

MINA U OPĆINSKOJ ZGRADI

Jednog dana, potkraj ožujka 1944, član KK SKOJ-a Zagreb Ivan Cvok našao se u kući Đure-Jure Kožuha u selu Borčecu s komandirom 3. diverzantske čete Mršićem. Budući da su već bili stari znanci i dobri suradnici, Mršić upita Cveka:

»Možeš li mi naći jednog omladinca da ga obučim pa da zapalimo općinsku zgradu u Podsusedu?«

»Mogu — odgovori Cvok — ali moram da to vidim«.

»Dobro — reče Mršić — dovedi ga ovamo ovih dana.«

Poslije nekoliko dana Cvok je doveo omladinca, skojevca Miška Radojčevića u Borčec. Njegov otac Stevo bio je općinski čuvar, pandur, pa je uz njega i on mogao ulaziti u zgradu. Pošto je obavio razgovor s Miškom, Mršić ga je obučio kako se rukuje minom s vremenskim upaljačem.

Skojevac je bio ponosan što mu je povjeren takav zadatak. Odnio je minu kući i sutradan navečer postavio ju je u jednu prostoriju općinske zgrade. »Olovku« je tempirao tako da se mina aktivira poslije pola noći.

Te noći došlo je do požara koji je djelomično uništio zgradu. Požar je uzbunio ustaše. Došlo je do istrage i saslušavanja osoblja. Uhapsili su općinsku činovnicu Mariju Tubikanec, bez rezultata, naravno.

STUPICA ZA USTAŠKOG AGENTA

Ustaški agent Ivan Car koji je utekao iz ruku partizana, poslije oslobođenja bio je osuđen na 15 godina zatvora jer nije bilo dokaza da je lično ubijao. Međutim, mnogi drugi ustaški suradnici likvidirani su kao izdajnici naroda.

Agent Ivan Anšak, koji je bio poznat kao zločinac i izdajnik, prodana duša, naivno je uletio u partizansku stupicu. Jedne večeri taj je ustaški žbir bio raspoložen zato što je bio pohvaljen od pretpostavljenog za revnost u službi. Imao je pun džep kuna, a volio je kapljicu i žene. Već je on dolazio u selo Bizek, na južnim padinama Medvednice. U birtiji kod Ivana Ladiša bila je vraški zgodna ženska, pa Anšak odluči da ode u selo.

Taksist Ivan Koprivić, imenjak, predloži mu da se odvezu u Bizek. Anšak prihvati prijedlog. U »olimpiji M — 39« krenu prema zapadu, kroz Kustošiju, u Stenjevac, pa od raskršća putova desno strmom i uskom ulicom prema Bizeku.

Nakon desetak minuta vožnje zaustave se kod gostionice Ladiš. Uđu. Gostiju ima, ali nije prepuno. Prostorija je puna dima, vonja na alkohol, mirisi iz kuhinje. Za stolovima s kockastim stolnjacima gosti glasno razgovaraju. Neki su već podosta popili, pa dobro raspoloženi preglasno misle.

Sjednu za prazan stol.

»Kaj izvoliju, gosponi«, upita konobarica radi koje su došli.

»Litru vina i sodu — reče Anšak i dodirne je po bedru.

»Al ste vražji, gospon« — zacvrkuta ona i pođe da donese naručeno piće.

Anšak znalački natoči čaše pa iskapi svoju mljacnuvši usnama. Vino je prava božja kapljica! Vino je zaista bilo dobro jer je gazda vodio računa tko naručuje.

Kad je litra bila pri kraju, Anšak naruči drugu, zadržavajući kod svog stola mladu i zgodnu konobaricu. Kad se zgodna ženska vratila s novom litrom, vrata gostionice naglo se otvore. Upadne grupa naoružanih partizana. »Ruke uvis!« Jedan krene pravo prema Anšaku s uperenim automatom.

»Ne miči se.« naredi, Drugi partizan oduzme mu pištolj.

»Izlazi!«

Anšak se poslušno i Ustrašeno diže. Jedva korača od straha.

»Nemojte, nisam ja ništa kriv, ja sam običan građanin.«

»Znamo mi tko si ti, naprijed, bit ćeš saslušan i suđen!«

Te noći u Borčecu je provedena istraga. Ustaški agent je saslušan i osuđen na smrt strijeljanjem. Kazna je izvršena iste noći. Agent je priznao nedjela otkrivši velik broj sebi sličnih.

SVEĆENIK PARTIZANSKI SURADNIK

Iako su vrhovi klera, posebno rimokatolički na čelu sa Stepincem, usko surađivali s okupatorom i izdajnicima Pavelićem, Nedićem, Rupnikom, Đujićem i sličnima, bilo je svećenika koji su kao patrioti, sinovi svoga naroda, pripadali NOP-u. Evo časnog primjera kako župnik pomaže partizane, i to diverzante.

Bilo je to u selu Poljanici. Crkva Sv. Nikole (Mikule) nalazila se na širokoj kosi s lijepim platoom, s kojeg je pucao vidik prema dolini

Krapine zelenom grebenu Medvednice. Oko crkve farof, župnikov stan, gospodarske i pomoćne zgrade. Bio je to sjeveroistočni dio sela. Ispred crkve u pravcu sjeveroistok-jugozapad prolazio je seoski put, a desno i lijevo bile su kuće. Jedna grupa kuća bila je u polju nešto zapadnije, a ispod nje bezimeni potočići koji su se slijevali u potok Poljanicu. Iz rejona crkve, osobito sa zvonika, vidjelo se selo i bliža okolica kao na dlanu, što je omogućavalo dobro osmatranje.

Budući da je župnik Srećko Ivanda bio narodni pop, istinski svećenik, on već kao takav simpatizira partizane i surađuje s njima. Komandir 3. diverzantske čete Mršić u dogovoru sa Stjepanom Novoselom, odlučio je da kod svećenika smjesti svoje diverzante i održi kurs. Župnik je pristao, dapače, ponudio je da će se o svemu brinuti (o hrani, osmatranju, sigurnosti da neprijatelj nešto ne sazna itd.)

»Dođite vi, djeco, i radite svoj posao, borite se za pravu stvar, bit ćete moji gosti. Ti zemljače — rekao je Mršiću (kada je saznao da je i Mršić rodom iz Hrvatskog primorja) — bit ćeš moj posebni gost.«

Dogovoreno, učinjeno. Jedne noći Mršić je doveo diverzante i smjestio ih u veću prostoriju na katu farofa. Već sutradan otpočeo je diverzantski kurs. Radilo se punom parom jer su novi diverzanti morali naučiti sve ono bez čega ne bi mogli ići na prugu i cestu, bez čega ne bi mogli biti diverzanti.

Hrana je bila izvanredna, uvjeti rada dobri. Svakog dana župnik je diverzante častio vinom iz svoga podruma. Pri tom bi znao reći: »Pijte, pijte ovu božju kapljicu, ona tijelo krijepi.« Taj dobri stari čovjek davao je od srca, a ne zbog straha.

Kurs je radio nekoliko dana bez problema. Ali, kako to već biva u ratu, jednog jutra oko 10 sati diverzant na tornju sav uzbuđen reče Mršiću: »Druže komandire, eno bande, idu ovamo.« Približavah su se ustaše jačine voda. Mršić na trenutak posumnja u župnika, ali odmah odbaci tu misao i naredi diverzantima da budu pripravni za borbu. »To je neprijateljska patrola — reče borcima — vidjet ćemo šta hoće.«

Uto uđe svećenik i reče: »Ne brinite, to je patrola, ja ću ih dočekati i otpraviti!«

Ne treba zaboraviti da se kilometar, dva od farofa nalazilo neprijateljsko uporište Donja Bistra u kojem je osim ustaša i žandara bilo i Nijemaca. Osim toga, u većim selima neprijatelj je imao svoje posade. Zbog toga ne bi bilo uputno u Poljanici voditi borbu po danu. pa je Mršiću odgovaralo da sve prođe bez okršaja.

Uskoro je dvorište farofa bilo puno ustaša. Župnik dočeka ustaškog zapovjednika sa »faljen Isus.« »Navek faljen — odvrati poručnik i upita župnika: Ima li partizana u blizini?« »U selu ih nema, ali sam čuo da ih ima gore u Zagrebačkoj gori i tamo oko Stubice i Vidovca — odgovori župnik (rekao je istinu, ali to je znao i ustaški poručnik) — Jeste li, gospodine poručniče, za čašicu?« — upita. »Jesam, samo da ove moje rasporedim na položaj. Vi im pošaljite koju litru, a ja ću doći unutra.«

Ustaše su zaposjeli položaje oko crkve. Stražar na istočnom dijelu farofa osmatrao je Zagrebačku goru i dosađivao se. Poručnik je s vodni-

kom ušao u trpezariju i sjeo za iipov stol na izrezbarene klupe. Na stolu dvolitra. Vino se žuti kao staro zlato. Čaše su tu, na ovalnom tanjuru je šunka i špek te domaći kruh i krastavci.

»Izvolite, gospodo, poslužite se« — reče župnik te i sam sjedne za stol. Za vrijeme jela, vodio se razgovor o raznim stvarima, o ratu najviše. »Gospodine velečasni, pripazite malo na te crvene bandite, pa ako što saznate, dojavite mi« — reče poručnik. »Hoću, hoću, gospodine poručniče« — odvrati župnik glumeći odanost.

Za to vrijeme diverzanti su mirno sjedili u učionici spremni da se svakog trenutka upuste u borbu ako zatreba. Mršić sjedi s automatom i čeka hladnokrvan i miran, sada već potpuno siguran u župnikovu iskrenost.

Eto, desilo se da dva ljuta protivnika budu veoma blizu jedan drugoga, ustaše i partizani i da neće doći do borbe, jer je to bila posebna situacija. No i to se događalo stjecajem okolnosti.

Oko 12,00 sati ustaše se prikupe i odu put Donje Bistre. Na polasku poručnik se pozdravi sa župnikom, te reče, da će opet navratiti kada tuda naiđe. »Bit će mi drago« reče župnik, »dođite svakako«. »Vino vam je gosp. velečasni izvanredno«. »Zbogom, zbogom«, odgovori župnik pa uđe u zgradu kad ustaše odoše.

Mršić siđe u prizemlje i reče župniku: »Svaka čast, ti si pravi narodni svećenik.«

»Rekao sam ti, zemljače, da ne brineš, znam šta radim. I ja se borim, na svoj način. Još malo pa će domaćica zgotoviti objed,« — odvrati mu župnik.

Župnik je u bivšoj jugoslavenskoj vojsci služio u inženjeriji, pa je i sam poprilično znao o minama. Događalo se da je u toku pomagao u nastavi, pa je u neku ruku bio komandirov pomoćnik, ako se tako može reći. Inače, župnik je završio teološki fakultet, bio je srednje visine, s izrazitim zaliscima, otresit pedesetogodišnjak. Čitao je mnogo. Imao je Majakovskoga, Gorkoga i ostale Ruse, pa je čak nekim partizanima posuđivao knjige. Imao je dvije spremačice koje su se brinule o svemu i radile glavne poslove.

Poslije toga događaja diverzanti su imali puno povjerenje u župnika. Kurs je uspješno završen.

Župnik je imao i radio-aparat, pa su ga naši partijski aktivisti često koristili kao izvor informacija za rad na terenu.

Neka ovih nekoliko redova otmu od zaborava toga časnog čovjeka i svećenika kojega nije smetalo što KPJ vodi NOR i socijalističku revoluciju. Kao rodoljub i antifašist dao je svoj doprinos u Hrvatskom zagorju, kraj Zagreba, rizikujući svoj život. Omogućavajući održavanje kursa diverzanata, osobno je na taj način, posredstvom diverzanata, gotovo golobradih Zagoraca, posredno rušio Pavelićeve vlakove i pruge u Gupčevu kraju.

VLAK 175. UNIŠTEN

Iz kronologije diverzantskih djelatnosti za ožujak 1944. vidi se da je aktivnost jedinica 3. diverzantskog bataljona znatno porasla. Izvedeno je 38 akcija, minirano je čak 18 vlakova, što je bio svojevrstan re-

kord. Na glavnoj pruzi srušeno je 9 vlakova. Očegledno je težište na magistrali, na kojoj je izvedeno 16 akcija.

Evo jedne od njih:

Štab 3. diverzantskog bataljona stalno se nalazio u Pobjeniku kod Čazme. Članovi štaba, posebno komandant Mirko Palčić, bili su stalno u pokretu. Obilazili su čete i vodove, ali ne u klasičnom, nego u diverzantskom smislu. To je značilo: planirati akciju i zajedno s diverzantima ići na prugu.

Tako je Palčić obilazio 1. četu u toku 10 — 13. ožujka. Četa je djelovala po vodovima.

Obilazeći 1. vod 1. diverzantske čete, s komandirom čete Vulincem, Palčić je naredio da se minira pruga između Kutine i Gračenice i da se sruši vlak. Dotadašnja su iskustva pokazivala da je bolje ako se postavi više mina. Učinak je veći. Zato je odlučeno da se primijeni taj način miniranja.

Pruga je minirana na 32,670. km tako da je postavljeno više mina. Paljenje je bilo grupno-električnim putem. To je značilo da vlak treba pustiti na minsko polje, a onda aktivirati mine.

Naši obavještajni organi, preko suradnika na željeznici NDH i u jedinicama 1. gorskog zdruga, prikupili su potrebne podatke. Diverzanti su se nalazili u selu Mikleuški.

Kad je pao mrak 11. 3. 1944, oko 21 sat, vod diverzanata krenuo je prema pruzi pravcem: s. Mikleuška — crkva — kota 168 — Mramor brdo (kota 253) — Staro Brdo — kota 109. Noć je bila tamna, ali je snježni pokrivač znatno povećavao vidljivost. Diverzanti su išli lagano, nije im se žurilo, bilo je dovoljno vremena na raspolaganju.

Oko 23,30 sati diverzanti 1. voda 1. diverzantske čete stigli su na južnu ivicu šume Staro Brdo, koja se približavala cesti na 200 m. Odatle je kolona krenula malim udoljem kojim je tekao potočić prema jugu. U rejonu mosta na cesti, ispod kojeg se moglo proći, Vulinec ostavi grupu boraca s jednim puškomitraljezom sa zadatkom da osigura povlačenje glavnine s pruge.

Dalje prema pruzi od ceste protezala se bagremova šumica široka 200 — 250 m koja je sezala do pruge. Tuda se najlakše prikriveno stizalo do pruge. Za svaki slučaj diverzanti su pročešljali šumarak, u kojem je neprijatelj mogao postaviti zasjedu. Moglo je biti 00,30 sati 12. 3. kada su diverzanti stigli na prugu. Budući da su bih sami, bez posebne jedinice, postave neposredno osiguranje, a grupa za miniranje otpočne svoj posao. Mine su bile postavljene za desetak minuta, izvršena je provjera **mreže** za paljenje, zatim se povlačilo u bagremovu šumu. Stanica za paljenje postavljena je na zapadnoj ivici šumarka u usjeku bezimenog potoka, tako da je ujedno služila kao zaštita diverzanata.

Ostalo je da se čeka neprijateljski vlak iz pravca Kutine. Vrijeme je teklo sporo, bar se tako činilo, ali diverzanti su bili navikli na to i strpljivo su očekivali »osuđeni« vlak. »Ne bi valjalo da ne dođe — reče šapatom Vulinec Palčiću — utrošili smo toliki eksploziv.« »Mora doći, čekat ćemo do zore. Ako ne naiđe onaj pravi, dići ćemo prvog koji naiđe« — odgovori kamandant bataljona.

Razbijeni vagoni vlaka 175 kod Gračenice

Neprijatelj popravlja jedan od srušenih mostova

Prošlo je 02,00 sati, kada prugom naiđe domobranska patrola. Noć je, pruga je crna pa se ništa ne vidi, iako je snijeg okolo. »Da ne zapnu za žicu« — šapne komandir voda. »Valjda neće« — odgovori Vulinec.

Sve se dobro svršilo. Bat vojničkih cokula izgubio se u snježnoj noći.

A onda se začuje karakterističan tutanj vlaka, kao neka huka, zatim se izdvoji kloparanje čeličnih kotača. Vlak se približavao 32. km. »Evo ga, evo, naš je — u po glasa reče Palčić — pripremi se da okreneš ručicu kad kažem sad.« Svi su se pretvorili u uho i oko. Ide vlak br. 175, njemački transportni vlak s nekoliko putničkih kola. Strojovođa doda paru jer je kompozicija duga. Ispred lokomotive je 5 kola radi zaštite. Znao je strojovođa da tu ima diverzanata, ali štitna kola su tu. Vlak 175 do sada je imao mnogo sreće. To umiri strojovođu. Pogleda desno, crni se šumica, ne vidi nikoga. Samo da prođe ovo opasno mjesto. Već su štitna kola izlazila iz rejona šumarka, kad se prolomi snop eksplozija. Kompozicija vlaka br. 175 kao da je zastala, zatim zadrhti i kola polete jedna na druga, pruga se pokida, lom i udarci.

Kad se sve utišalo, čuli su se jauci ranjenih i komande starješina pratnje vlaka.

Mala diverzantska kolana žurnim koracima izbije na cestu Zagreb — Beograd u selu Gračenici u blizini ciglane. Osiguranje je bilo na svom mjestu. Vod je krenuo prema Mikleuški na zasluženi jednodnevni odmor.

Rezultat diverzije: uništena lokomotiva i 8 kola, 9 oštećenih; pruga je teško oštećena; mrtvih i ranjenih 10 — 12, točnih podataka nema.

Materijalna šteta bila je velika:

— Na pruzi 260.000 kuna.

— Na vozilima 4,412.560 kuna, ili ukupno 4,672.560 kuna.

Rano ujutro 2. bat. MPO,a pošao je 12. 3. u rejon s. Gračenica — s. Repušnica s ciljem da postavi zasjedu jačoj patroli koja je svakoga dana kretala iz Kutine. Međutim, od zadatka nije bilo ništa jer je oklopni vlak bio na pruzi. Tamo gdje je srušen vlak br. 175 osiguravao je raščišćavanje pruge. U izvještaju Štaba MPO-a od 19. 3. piše da bataljon nije izvršio zadatak jer su diverzanti prevrnuli kompoziciju pa je oklopni vlak bio kraj nje 12. i 13. 3, što znači da je prekid prometa trajao puna dva dana.

I ova je akcija pokazala: kada postoje točni podaci, ima dosta eksploziva i kada se više mina dirigirano pali, uspjeh je siguran. Način takvog djelovanja ulijevao je dodatni strah neprijatelju i njegovim slugama, jer više nisu mogli biti sigurni u to da će štitna kola aktivirati partizanske mine i da će glavnina vlaka ostati neoštećena.

Koliko je snaga neprijatelj imao u to vrijeme na području Moslavine, uglavnom na komunikacijama, vidi se iz izvještaja Štaba MPO-a od 16. 3. 1944. godine. (Vidi prilog — IV dio knjige).

Sve te snage bile su nedovoljne da spriječe razvoj NOB-a i naše napade na komunikacije.

Već 13. 3. kod želj. stanica Ostrna — Prečeč, u 07,30 sati, vlak br. 12 naišao je na minu. Uništena su kola br. 4813 puna vojnika. Poginulo

je 10, ranjen 21 neprijateljski vojnik i starješina. Pored velike materijalne štete, neprijatelj je imao velike gubitke u živoj sili (radi uporedbe mogla je bojna čitav dan voditi borbu s našim bataljonom, pa ne bi bilo toliko gubitaka). To je važno uočiti jer grupa od 5 — 6 diverzanata, ili 10—12, izvršila je zadatak bez vlastitih gubitaka.

Sredinom ožujka 1944. izveli su diverzanti 3. diverzantskog bataljona čitav niz akcija na svim prugama u zoni djelovanja. Bio je to juriš na pruge.

VODNIK LIKER

Ako bismo sudili pa prezimenu, to je neki sladak čovjek, taj Franjo Liker, ali za fašiste je bio to pravi otrov. Iako nije u partizanima od 1942, Liker je stari borac i diverzant od 1943. To je jedan od diverzanata udarnika koji je brojne vlakove poslao k vragu, presjekao mnoge šine i smrsio konce znatnom broju pripadnika Wehrmachta i domaćih izdajnika.

Životni i borbeni put vodnika Likera, rodom iz Gornjeg Šarampova kraj Ivanić-Grada, bio je bogat, zanimljiv i po mnogome osobit. Toga partizanskoga i diverzantskog vuka i žilavog protivnika neprijatelj nikako nije mogao slomiti.

Liker Antuna Franjo rođen je 5. 9. 1920. u osrednjoj seljačkoj porodici. Nakon osnovne škole bio je na zanatu kod starijeg brata Đure. Uoči rata bila je velika besposlica pa je mladi Liker radio povremeno, sad ovdje, sad ondje, svoj posao ili bilo koji drugi, da bi opet ostao bez posla. Bilo je teško živjeti. Franjo je na svojim leđima osjetio kapitalistički sistem i izrabljivanje radničke klase.

Godine 1941. bio je regrut u bivšoj jugoslavenskoj vojsci u Zaječaru. U aprilskom ratu zarobljen je kod Paraćina, zatim je otjeran u sabirni logor u Nišu. Iz Niša je pješke stigao u Sofiju, gdje je 2 mjeseca kao zarobljenik odlazio na rad u rejonu Dragomana, zatim je s ostalim zarobljenicima prebačen u Rumuniju, blizu Bukurešta. U tamošnjem logoru ostao je mjesec dana, potom je u transportu zarobljenika preko Mađarske otpremljen u Austriju, u logor Kaiserstamburg 17a. U logoru je bilo Francuza, Rusa, Jugoslavena i drugih. Radio je na cestama, prugama i objektima, te na istovaru šlepova na Dunavu u Beču.

Potkraj 1941. u logoru je izvršeno odabiranje, pa je Liker kao Hrvat odvojen s jednom grupom. Stigao je u Zagreb na Glavni kolodvor početkom veljače 1942. Nakon toga vratio se svojoj kući u G. Šarampov. Ali već u ožujku bio je mobiliziran u domobranstvo, u 1. pješačku pukovniju u Bjelovaru, zatim je s jednim bataljonom te pukovnije upućen u Bosanski Novi, pa onda u rejon Ljubije, gdje je osiguravao rudnik. U jednoj borbi s partizanima domobran Franjo bude lakše ranjen. To mu je dobro došlo. Vratio se u Zagreb na liječenje, zatim kući na bolovanje. Naime, pomoću dra Dorbula, liječnika u Ivanić-Gradu, Franjo je rastezao bolovanje. Dr Makiedo dao mu je tzv. otvorenu zapovijed, tj. neograničeno bolovanje do poziva komisije. Na taj je način bio zaštićen od ustaške vlasti. Vojni referent u općini Ivanić-Grad Franjo Hajdira pokušao ga je u više navrata ponovo poslati u domobrane, ali Liker se uspješno izvlačio.

tie, Acinger, Svetličić (Tonček) i ostali već bili u partizanima, Franjo je odlučio da i on ode k njima. Međutim, Stanko (Danko) Leš prima Likera u SKOJ i daje mu zadatak da radi na terenu. Nedugo zatim Liker prima dužnost sekretara skojevske grupe u kojoj su Danica Svetličić, Đurđa Svetličić, Mara Halbar, Alfred i drugi. Franjo je veoma aktivan i učestvuje u akcijama.

No, njegovu aktivnost otkriva i neprijatelj, pa se Liker, osjetivši opasnost, uz odobrenje KK SKOJ-a Čazma odlazi u partizane, 17. 3. 1943. u selo V. Prokop, gdje je raspoređen u omladinsku četu koja je obučavala mlade borce.

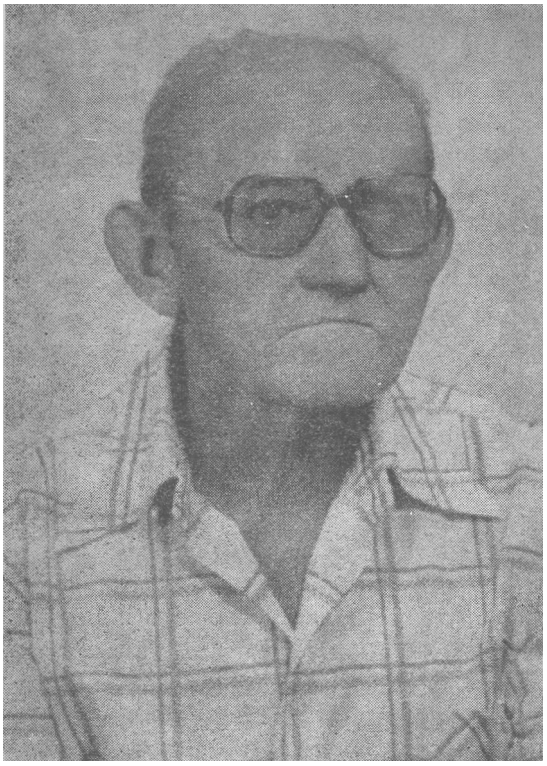
Svibnja 1943. u omladinsku četu došao je Ivan Svetličić »Orsi«, komandir diverzantske čete, sa zadatkom da izabere nekoliko boraca za diverzante. Odabrao je Likera među prvima. Tako je Franjo Liker direktno ušao u diverzantsku jedinicu. U kolovozu je završio diverzantski kurs u Zvečevu u Slavoniji. Po odluci Bore Miličevića ostao je jedno vrijeme u Slavoniji. U jesen 1943. dolazi u Moslavinu u 1. četu 3. diverzantskog bataljona i postaje komandir voda.

Od tada do 28. 2. 1944. Franjo je redovito u akcijama. Često nosi ranac pun eksploziva, ruši vlakove i siječe šine. Ističe se u svakoj akciji. Lično je »digao«, kako su se tada izražavali diverzanti, desetak vlakova, a na desetke puta srušio je prugu.

S jednim svojim odjeljenjem, kao komandir voda, pošao je 27. 3. na prugu u rejon Ivanić-Grada da postavi minu kod želj. stanice Ostrna.

Noć je bila tamna. S Franjom su Josip Faljak, rodom iz Prečeča, Srećko Piskač iz Zagreba i drugi. Da bi stigli do pruge, diverzanti su morali proći blizu neprijateljskog bunkera. Privlačili su se puzečki. Kao i obično, Liker je nosio upaljač i kapisle jer je on naoružavao mine. U jednom trenutku jače je pritisnuo kapisle i došlo je do eksplozije. U prvi mah diverzanti su pomislili da ih neprijatelj gađa minama. Međutim, do eksplozije je došlo u pantalonama Franje Likera, jer je u nogavici pantalona imao džep s upaljačem. Franjo je pozvao Piskača, koji je blizu, i rekao mu: »Ranjen sam od kapisle.« Odmah su ga iznijeli dalje od pruge. Piskač je poderao svoju košulju i na brzinu previo tešku ranu među nogama. Od akcije se moralo odustati. Diverzanti su se povukli prema Črncu. U selu su ga smjestili u kuću veterinara Marka Pečine, koji je ponovo previo ranu, i da mu injekciju protiv tetanusa. Veterinar je inače bio kirurg pa je zašio i Franjinu kesu. Padoše i šale na račun Franje kako više neće trebati žena. Ali veterinar, visok, crn i brkat, reče: »Ne brini ti ništa, sve će biti u najboljem redu, ja sam to dobro napravio.«

Iste noći diverzanti su produžili pokret. Rano ujutro 28. 3. stigli su u selo Trebovec, gdje su ostali neko vrijeme, zatim su seljačkim kolima prevezli ranjenika u Oborovo, gdje se nalazila 2. moslavačka brigada. Brigadni liječnik ponovo je previo Franjinu ranu i dao mu još jednu injekciju.

LIKER FRANJO, komandir voda 1. čete 3. div. bataljona

FRANC VULINEC komandir 1. čete 3. diverzantskog bataljona

Tu su se diverzanti našli sa svojim bivšim komesarom bataljona Josipom Štajnerom, koji je tih dana postavljen za političkog komesara 2. moslavačke brigade. Štajner je obišao ranjenika: »Franc, ništa se ne brini, sada si u sigurnim rukama. Ja ću se lično starati da te dobro liječe.« Bio je to posljednji susret vrsnog diverzanta Franje Likera s komesarom 3. diverzantskog bataljona Štajnerom, koji je sutradan, 29 3, poginuo u žestokoj borbi kod Oborova.

Noću 28/29. 3. Liker je bio smješten u seljačkoj kući blizu brigadne ambulante. U zoru su jake snage Čerkeza, Nijemaca, domobrana i žandara opkolile jedinice 2. moslavačke brigade, Posavski partizanski odred i članove kotarskih i okružnih rukovodstava u selu Oborovu. Došlo je do žestoke ali neravnopravne borbe u kojoj je nadmoć neprijatelja razbila partizanske jedinice. Borci su se probijali po grupama i vodovima iz željeznog obruča. Pala su 162 druga, zarobljeno je nekoliko desetina.

Stjecajem okolnosti diverzanti su upali u tu situaciju. Kad je došlo do povlačenja iz sela prema kanalu Črnec, Franju su stavili na konja i on je, povijen naprijed, jurio kroz kišu tanadi prema istoku preko čiste ravnice. Prišavši bliže kanalu na čijoj su istočnoj obali bili Nijemci i kozaci, više zrna pogodi konja pod Franjom i on pade na leđa tako

da je tijelom prignječio ranjenog Franju. Liker se nekako izvukao ispod mrtva konja i puzeći produžio prema koritu kanala Črnca.

Kad je stigao na nasip, a svuda oko njega sami mrtvi i ranjeni. Kamo će? Nema kuda! S onu stranu borbeni stroj neprijatelja koji vatrom brojnih puškomitraljeza ruje smrzlu zemlju u ravnici. Odluči **se** da se spusti prema vodi u kanalu. Iznemogao stiže do jednog žbuna, kad Nijemac s puškomitraljezom uperenim u njega nešto viče, a drugi ga vuče za kaput. Zarobiše ga živog. Gotovo je, pomisli Franjo, i odlučan da gine. Polako se uspravi na koljena pa na noge, pognuvši se naprijed zbog rane koja je jako boljela. Grupa Nijemaca i kozaka sjati **se** oko njega, Franjo ih gleda, ali kao da ih ne vidi. Polje je pravo razbojište. Opazivši da je teže ranjen četiri vojnika odnesu ga na nasip s druge strane kanala.

Oko Franje Nijemoi su rasporedili veću grupu zarobljenih partizana. Na straži je ostao mlad Nijemac. U jednom trenutku uoči na Likeru činove vodnika, zatim mu daje znakove da ih skine. Liker šuti, a Nijemac ga udari čizmom i reče: »Kruzefiks, šnel« i otrže činove vodnika, potom s automatom na gotovs produži stražariti. Taj mladi Nijemac učinio je dobro jer bi Franjo na saslušanju teže prošao da je imao činove.

Eto, tako je naš vodnik Franjo Liker ponovo dopao ropstva. Otpremljen je zajedno s ostalim zarobljenicima preko Vrbovca u Božjakovinu potom u Zagreb. Na istrazi je bio mjesec dana, redovito je saslušavan i maltretiran. Kako nije bilo konkretnih podataka o njemu, našao se u logoru kraj Glavnog kolodvora, gdje je ostao duže vrijeme. Međutim, ustaški obavještajci svakodnevno su dolazili i ponovo saslušavali zarobljene partizane. Mnoge su odvodili na strijeljanje i vješanje.

Prema Likerovu pričanju, komandant logora bio je satnik Maras, sklon partizanima. Jednog dana Liker je s grupom partizana bio predviđen za likvidaciju, strijeljanje. Grupa je već bila odvojena u posebnu prostoriju u baraci i sutradan je trebalo da bude strijeljan. Međutim, te je noći satnik Maras, u dogovoru s njemačkim oficirom, prebacio Franju i nekoliko drugova u njemački transport, koji je logoraše vozio na prisilan rad u Njemačku. Transport je otišao rano ujutro. Tako se Liker spasio od sigurne smrti. Nakon nekoliko dana vodnik Franjo ponovo je stigao u Beč, u logor. Poslije je bio raspoređen u šusteraj Karla Rudolfa u Marienhilfe br. 9. Bio je kraj 1944. godine, a savezničk a avijacija češće je bombardirala Beč i okolicu, pa se ukazivala prilika bijega iz logora. Naime, Franjo je danju radio u radionici, a navečer je vraćan u logor kao i ostali. Početkom 1945. godine Franjo, je pobjegao. Išao je pješke izvan putova i nakon mjesec dana lutanja izbio na tromeđu Italija — Jugoslavija — Austrija. Spojio se s talijanskim partizanima, ostao kod njih petnaestak dana, zatim se kod Kobarida prebacio slovenskim partizanima, s kojima je ostao do oslobođenja.

Poslije oslobođenja Liker se nalazio u JNA u Postojni. Napokon, 11. 11. 1945. godine stiže kući živ i zdrav. Poslije se kao pripadnik Ozne bori s ostacima fašističkih bandi, tzv. križarima. Živ je i danas taj skroman ali poznati diverzant čiji je životni i borbeni put bio zaista težak i trnovit, ali je po njemu išao čvrstim korakom Franjo Liker.

SITUACIJA U PROLJEĆE 1944.

U prvoj polovini 1944. godine aktivnost jedinica u zoni djelovanja 10. korpusa, posebno diverzantskih, bila je veoma intenzivna. Iako broj akcija nije ravnomjeran po mjesecima, izvođene su na svim prugama u zoni 3. diverzantskog bataljona s jasno izraženim težištem na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd. Miniran je ukupno 61 vlak. U više od trećine, od ukupno 169 akcija, srušen je vlak. U 6 mjeseci nije bilo akcija samo 57 dana, tj. od 3 dana, 2 su bila ispunjena akcijama. To je zaista visok stupanj naprezanja snaga, prema tome i veliki pritisak na neprijatelja.

Prva polovina 1944. godine bila je veoma teška za neprijatelja, koji je imao velike gubitke u živoj sili i tehnici. Ako uzmemo da je prosjek svakog vlaka po broju izbačenih kola bio 8 kola (vagona), onda je neprijatelj izgubio oko 500 kola i pedesetak lokomotiva. Od toga broja 50 posto vozila nije se moglo popraviti. Brojke smo naveli da se vidi što je značilo imati jedan diverzantski bataljon.

Neprijatelj je bio prisiljen da za osiguranje pruge, pored željezničkih bojni koje je već otprije angažirao, upotrijebi još dva puta toliko snaga. Stalne posade, vezane za neposredno osiguranje pruge, brojale su oko 10.000 vojnika i starješina. Ali ni to nije bilo dovoljno. Neprijatelj je morao za obranu pruga i cesta vezati još toliko, često i više snaga. Za manevar i operativne akcije ostale su mu još 3 divizije, što praktično znači da je u zoni djelovanja 10. korpusa bilo oko 5 neprijateljskih divizija. Da je to bilo tako evo samo nekih osnovnih podataka. U sjeverozapadnoj Hrvatskoj neprijatelj je tada imao:

— Pavelićev tjelesni zdrug (PTS) jačine divizije, s glavninom u Zagrebu; dio snaga iz tog sastava, do veličine ojačanog puka, upotrebljavao se u borbama s našim jedinicama.

— Tzv. rezervnu diviziju 187, čija je glavnina bila na tom prostoru. Ta je divizija imala 6 pukova od kojih je gotovo stalno ovdje imala 3 puka ili snaga za jednu standardnu diviziju. Ali treba da se zna i to da je to bila specijalna njemačka divizija (jačine manjeg korpusa), koja je imala trojak zadatak. Ta divizija je činila kičmu okupacionog sistema vlasti u centralnom dijelu tzv. NDH; njeni bataljoni i pukovi služili su kao udarna snaga prilikom operacija protiv naših jedinica i treće, svojim rasporedom duž komunikacije učestvovala je i u njihovom osiguranju.

— Prvu pješačku diviziju.

— Prvu konjičku kozačku diviziju, veoma snažnu (imala je 6 konjičkih, 1 artiljerijski i jedan rezervni puk). Brojno stanje se kretalo između 15 — 20.000 ljudi, a bila je svojom glavninom velikim dijelom upravo na prostoru 10. korpusa.

— Prvi gorski zdrug (manja divizija) s 1. i 5. gorskom pukovnijom u zahvatu pruge Banova Jaruga — Dugo Selo, i s garnizonima Garešnice, Kutine, Popovače, Križa i Ivanić-Grada.

— Veći dio Prve oružničke pukovnije, koja je sa Središnjom oružničkom školom u Bjelovaru sačinjavala snagu jednog puka, iako je

ona bila rascjepkana po žandarmerij>skim odnosno oružničkim stanicama.

— Ostale jedinice od čete do bataljona (samo Nijemaca bilo je do jednoga puka), bataljoni za osiguranje pruge, specijalne čete itd.

Uzmemo li sve te snage proizlazi da je neprijatelj bio zaista jak. Brojka od 50.000 vojnika i starješina je prosjek. To znači da su jedinice 10. korpusa vezale za sebe respektivne snage neprijatelja, što je bilo vrlo značajno u planu djelovanja NOV i POJ. No, da se situacija ne shvati bukvalno valja reći: dio snaga neprijatelja bio je više pasivan, vezan za osiguranje Zagreba, Bjelovara, Varaždina, Siska, a dijelom tih snaga neprijatelj je morao manevrirati izvan zone 10. korpusa. U drugoj polovini 1944. godine te snage bile su pojačane.

Podaci, dakle jasno govore da su naše diverzantske jedinice vezale za sebe oko jedne neprijateljske divizije snaga, ali stalno i neposredno, a u drugoj polovini 1944. godine još i više. To treba istaći kada se razmatra značaj i doprinos u borbi naših jedinica. To svjedoči o pravilnosti odluke GŠH i nižih komandi koje su posvetile dužnu pažnju formiranju i jačanju diverzantskih jedinica.

Iako je neprijatelj za popravak pruge imao desetak vojnih radnih vlakova, koje je angažirao u zoni djelovanja 10. korpusa, ipak nije uspijevao da je i brzo popravi. Na primjer, vojni radni vlak br. 1 izvodio je popravke na pruzi Zagreb — Križevci — Koprivnica, br. 3 na pruzi Zagreb — Varaždin, br. 2 na pruzi Zagreb — Zidani Most, br. 4 na podravskoj pruzi, br. 7 na bjelovarskoj itd. te dva do tri vlaka na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd do Novske. Kakvo je stanje tih vlakova i kakva je situacija na pruzi, evo izvještaja nadzornika tehničkih četa Ministarstva oružanih snaga NDH od 25. 2. 1944. godine:

»Vojni radni vlak br. 1, koji je zaposlen na popravci pruge Križevci — Koprivnica, poslao je sa Broj 55/taj. od 24. II 1944. slijedeće izvješće:

Danas 23. veljače ove godine, vojni radni vlak br. 1 završio je popravak željezničke pruge do postaje Carevdar. U toku rada svaki dan smo pri dolasku na radilište nailazili na partizanske ophodnje (u naprijed izbačene zasjede), koje bi se poslije prvog vatrenog sudara povukle prema V. Carevdaru. Dobivao sam izvješća sa raznih strana iz raznih izvora, da se partizani nalaze ukopani u s. V. Carevdar.

Danas je jedan odred »Wehrmachta« razvidio zemljište do V. Carevdara. Od njih sam dobio izvješće, da u Carevdaru nema partizana, ali da su ukopani sjeverozapadno i sjeveroistočno od sela. Tamo nisu razviđali radi svoje slabe snage. Osim toga izvješten sam da se partizani nalaze u Lepavini, Sokolovcu i svim okolnim selima.

Kako ovaj vlak ne može raditi u ovakovim okolnostima, danas sam prekinuo daljnji rad. Molim da se odmah poduzme čišćenje zemljišta do Koprivnice i da se u Carevdaru postavi jača posada, da bi vlak imao osigurano zaleđe i da odmetnici ne bi ponovno rušili ono što radni vlak preko dana popravi.

Vlak će do izvršenja gornjeg traženja vršiti održavanje pruge na svojoj određenoj dionici.«

Prednje izvješće šalje se sa zamolbom da:

RAVNATELJSTVO DRŽ. ŽELJ. U ZAGREBU ishodi suglasnost nadležnih o prekidu rada dok se ne stvore povoljniji uvjeti, da OPERATIVNI ODJEL MINORSA poduzme potrebne mjere za čišćenje zemljišta na potezu Carevdar — Koprivnica te odredi jaču posadu u Carevdaru.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

U. Z. NADZORNIKA TEH. ĆETA
pukovnik Tocilj
v. r.«

S druge strane, iz izvještaja nadstojnika Postaje Koprivnica Franje Šnura, koji je dostavio Ravnateljstvu državnih željeznica, vidi se kakav je učinak u Koprivnici imalo uništavanje željezničke stanice, objekata na njoj i vozila.

Evo tog izvještaja, koji u originalu glasi:

»Hrvatske Državne Željeznice Ravnateljstva Zagreb, Zagreb, dne 18. II 1944. Brzojavno pismo bez broja iz Koprivnice. Bez broja od 12. II o. g. stiglo pismeno 18. II 1944. u 10 h.

Ravnateljstvo II - Zagreb

U vezi napadaja partizana 6/7. XI 1943. godine na grad i postaju Koprivnica te invazije istih izvještavam slijedeće:

Partizani su zapalili postajnu zgradu, uništili sav našastar i tvorivo nadalje robna skladišta sa robom. Iz postajne blagajne odnieli su 865.000 Kuna iz osobne blagajne 1.400 Kuna iz sekcijske blagajne oko 500.000 Kuna. Robno skladište, prometni ured, tranzit i pomoćni ured ostali bez krova.

Sav našastar iz gostinjske sobe te jednog i drugog konačišta vlakopratnog osoblja odnešeno po odmetnicima. U postaji je zapaljeno 250 kola od toga imade dosta natovarenih sa robom loco i carina. Stvarno stanje natovarenih kola nije moguće utvrditi jer računi su od požara uništeni. U postaji su sva srca minirana i razbijena. Na strojevima su ailinderi minirani i razbijeni. Međutim jedan stroj serije 17 ipak je ostao sa minimalnim oštećenjem tendera, tako da je taj stroj sada sposoban za postajni razmještaj. Okretaljka i mostna vaga su također minirani, te će trebati popravak. Želj. pruga jeste u svim pravcima izvrnuta, šinje i pragovi su zajedno okrenuti. Dosta pragova je piljeno i uništeno. Za uspostavu prometa trebati će nekoliko tisuća pragova.

Sav ugalj, iz ložionice je odvežen i to nešto u bolnicu, paromlin munjaru i gimnaziju, mnogo toga otpremljeno i po posebnicima. Šteta dakle ogromna.

Nakon dolaska naše vojske pristupilo se obnovi želj. pruge. Do sada je izmjenjeno 16 srca, oslobođeni i raskrčeni kolosjeci. Izgleda da će mo uspjeti dobaviti potrebnu količinu pragova iz Repaša preko Kotarske oblasti i mjestnog zapovjedništva. U tom slučaju nastaviti čemo sa popravkom pruge u pravcu Križevca. Naručeno tvorivo po prilu molim da nam se najhitnije dostavi makar i avionom kako naši radovi oko popravka pruge ne bi zapeli.

Od službenika smrtno stradali Novak Ivan i Jembrek Franjo.
Nadstojnik postaje Franjo Šnur

Dostavljeno: S V I M A
Štambilj
Ministarstvo željeznice Zagreb
Glavno ravnateljstvo za promet
19. II 1944.«

Kao što se vidi, izvještaj Šnura, šefa želj. stanice Koprivnica načinjen je naknadno, pošto je ustanovljena sva šteta, prikupljeni svi podaći, tako da je neprijatelj imao pregled svih šteta koje su se dogodile u Koprivnici. Vidljivo je kolike su stvarno štete učinjene neprijatelju uništavanjem tolikog broja vagona, lokomotiva, šina, skretnica i drugog. Taj veliki željeznički centar bio je onesposobljen za duže vrijeme. Izvještaj je i dokument o tome kakav je učinak diverzanata koji su minama uništili objekte na želj. stanici Koprivnica.

Iz dokumenata neprijatelja vidljivo je koliko je nemoćan da riješi problem osiguranja pruga.

Karakterističan je dopis glavnog ravnatelja u rangu državnog tajnika Ministarstva prometa gospodina inž. Vjekoslava Terčeka, koji je u dužem spisku nabrojao imena velikog broja željezničara koji su surađivali s partizanima za vrijeme dok je Koprivnica bila slobodna. Taj gospodin traži poduzimanje mjera protiv tih ljudi jer su, kako navodi, bili na strani partizana i svesrdno im pomagali. To znači da je neprijatelj poklanjao velilku pažnju držanju željezničara u službi, odnosno o njihovoj suradnji s NOPom. Naime, u tom dopisu taj visoki funkcioner zahtijeva ispitivanje i istragu nad velikim brojem ljudi.

U travnju je izvedeno nekoliko akcija s većim učincima, npr.:

— Kod Volodera je 2. 4. u 09,25 sati vlak 172 naišao na minu. Pored lokomotive prevrnulo se i iskočilo još 11 kola; Šteta: 1,468.400 kuna.

— Već 6. 4. kod Gračenice gotovo u istom rejonu na minu je naišao vlak 111 u 08,30 sati; vlak je bio oklopni i često se nalazio u sastavu 1. gorskog zdruga u Kutini; šteta: 522.000 kuna.

— vlak 211 naišao je 13. 4. na minu u 07,24 sati; oštećena je lokomotiva sa 7 kola; mrtvih 10, ranjenih 15 neprijateljskih vojnika; diverzija kod želj. stanice Sesvetski Kraljevec.

— Kod Vrbovca je vlak 213 naišao tko zna već po koji put na minu 15. 4.; mrtvih desetak, ranjenih 15; šteta velika.

— Kod Novog Marofa 27/28. 4. porušena je pruga na dužini od 300 m te most na r. Bednji, zarobljeno 10 domobrana.

Mjesec svibanj bio je osrednji po broju izvedenih akcija, ali dvostruko bolji od travnja. Izvedene su 32, u travnju samo 16 akcija. Po broju miniranih vlakova odnos je isti, ali je bilo više rušenja pruge i drugih objekata. Na glavnoj željezničkoj pruzi Zagreb — Beograd izvršeno je 10 akcija, ili trećina od ukupnog broja, što znači da je i tog mjeseca dominantna aktivnost upravo na toj pruzi. Od 8 miniranih via-

kova u svibnju, 4 su naišla na mine na glavnoj pruzi. Karakteristično je da je vlak br. 171 u tome mjesecu naišao tri puta na minu. Broj poginulih (42) i ranjenih (61) znači pored štete od 7 do 8 milijuna kuna golem gubitak za neprijatelja. Prilikom diverzija najčešće su ginuli i bili su ranjeni kvalificirani ljudi kao što su strojovođe, vozači, vlakovođe itd. Oštećeno i izbačeno iz stroja 8 lokomotiva i jedna drezina i 50 do 60 vagona, što nije bilo lako nadoknaditi.

L U D I N A 2. 5. 1 9 4 4.

Kao i obično oko praznika, naši bi štabovi često organizirali akcije na neprijatelja. Tako je Štab 3. diverzantskog bataljona odlučio da 1. diverzantska četa izvrši akoiju na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd u povodu praznika rada 1. V. Komanda čete razmatrala je situaciju i donijela odluku da postavi mine zapadno i istočno od Novoselec — Križa. Cilj je minirati neprijateljski vlak na dva mjesta. Ako jedna akcija ne bi uspjela, uspjet će druga, što znači postići uspjeh u svakom slučaju.

Jedno odjeljenje postavilo je minu kod 64. km, blizu Ivanić-Grada. Na tu minu 1. 5. naišao je vlak br. 171 vozeći iz Zagreba. Teže oštećena lokomotiva i 4 kola, pruga porušena, promet prekinut; trebalo je 8 sati za raščišćavanje. Bila je noć pa je neprijatelj odlučio uspostaviti promet rano ujutro 2. 5.

Dok je neprijatelj noću 1/2 nastojao uspostaviti saobraćaj, dotle je 1. četa bez jednog odjeljenja, zajedno sa MPO minirala prugu kod želj. stanice Ludina. Četa je krenula dz Pobjenika u pola noći i na prugu je stigla tek oko 03,00 sati. Cilj je bio postići tri rezultata: srušiti prugu, minirati vlak i prekinuti saobraćaj i prekid nadovezati na onaj od prethodnog dana.

Nakon postavljenog osiguranja postavljene su mine između želj. mosta na rijeci Česmi i želj. stanice Ludina. Način paljenja bio je na »nagaz«, ali tako što je dopunskom žicom omogućeno da štitna kola prođu.

Lijepa svibanjska noć. Grupa diverzanata pod rukovodstvom Mate Šegote užurbano je radila na postavljanju mine. Tu je desetar Milan Brezak, mlađi brat Drage Brezaka, i još dva druga. Radi se brzo ali pažljivo. »Pazi, Milane, kad naoružavaš minu« reče Mato Šegota Breza ku. »Ne brini, — stric (tako su zvali Matu a i bio je u rodu kao stric) sve će biti u redu« — odgovori Brezak.

Mina je bila postavljena, naoružana i maskirana.

Moglo je biti 03,45 sati 2. 5. kada je miniranje bilo završeno. Diverzanti u koloni jedan po jedan krenu prema cesti Zagreb — Beograd lijevom obalom Česme. Išli su tako sve do mosta na cesti, zatim su krenuli nešto desno i izbili na ivicu šume Razljev u rejonu k. 101. Rosa im je okvasila obuću jer su išli preko polja prema selu Kompatoru Četa se razmjestila na doručak po kućama. Zajedno s vodom iz MPO-a bila je i jedna četa partizana. U Ruškovici bila je također jedna četa iz 1. bat. Moslavačkog odreda. Odmor diverzanata u rasporedu bataljona bio je logičan postupak.

Međutim, istog dana komandant 5. gorske pukovnije 1. gorskog zdruga uputio je poslije doručka glavninu snage iz Križa i Novoselca, te iz Ludine s jednom četom Nijemaca, da prodru na oslobođeni teritorij Moslavine. Cilj je bio probiti se do Vrtlinske na pravcima Novoselec — Rečica — Mustafina Klada — Vrtlinska i Ludina — Mustafina Klada — Andigoli. Dio snaga imao je zadatak da prodre na pravcu Ludina — Ruškovica. Radi toga je jedna satnija domobrana marširala cestom Novoselec — Vidrenjak — Ludina. Neprijatelj je krenuo na marš oko 07,00 sati.

Istoga dana vlak br. 171, koji se morao zadržati u Ivanić-Gradu, krenuo je u 07,15 sati prema Popovači i Kutini. Prema podacima željeznice te posada na stanicama i bunkerima duž pruge, sve je bilo čisto i vožnja se mogla nastaviti. Iz želj. stanice Novoselec Križ vlak je krenuo u 07,45 sati. Lokomotiva, puštajući mlazove pare, polako je krenula, ali naporom, jer je kompozicija bila velika, bilo je više štitnih kola. Kompozicija je pojačavala brzinu, prema rijeci Česmi.

Sunce je već odskočilo, pa pogled prosto miluje okolicu. Ali, bio je rat i ljudi to kao da nisu primjećivali. Strojovođa vlaka, nagnuvši se iz kabine, gleda naprijed, misli mu zbrkane, strah ga od partizanskih mina, ali ohrabri ga nadanje da će sretno proći. Kad je čelo kompozicije prilazilo želj. stanici Ludina snažna eksplozija poremiti jutarnju tišinu. Karakterističan huk željezničke kompozicije. Lokomotiva br. 51 —103 najprije se podiže, zatim poleti niz nasip prage, a za njom su jurnula kola. Među mrtvima je i strojovođa, dok je ložač teže ranjen jer je u trenutku eksplozije punio peć ložišta ugljenom.

Teško su oštećena lokomotiva i 5 kola, a lakše 7 kola; pruga je porušena i razorena, mrtvih 8 i ranjenih 17 vojnika.

Do eksplozije je došlo upravo u vrijeme kada se kolona domobrana iz 5. gorske pukovnije nalazila sa čelom u Vidrenjaku. Satnik reče vodniku: »Eto ti ga, opet odleti jedan vlak. Partizani su opasni, ali sada ćemo im potprašiti pete.« Dva sata nakon toga čelna patrola do mobranske satnije sukobila se s partizanima na liniji Ruškovica — Grabričina — Kompator.

Bilo je oko 10 sati kada je kurir 1. čete 3. diverzantskog bataljona žurno ušao u kuću u kojoj se nalazila komanda čete. »Druže komandire, evo bande od Ludine, ide ovamo — reče kao zapeta puška — ima ih puno.« Kako su tu bili i komandiri vodova, diverzantskoga i onog iz MPO-a, komandir čete Franc Vulinec naredi: »Drugovi, brzo na položaj, sačekat ćemo bandu, ne smije ni koraka dalje, dočekat ćemo je po diverzantski.« Zatim i sam krene u južni dio sela gdje su bili pogodni položaji za obranu.

Nije prošlo ni 20 minuta, započne borba s neprijateljem. Čitava satnija (četa) domobrana pokuša prodrijeti u selo. Ali diverzanti, dobro naoružani i iskusni, zaustave napadače i prisile ih da zalegnu. Pokušavao je satnik nekoliko puta potisnuti diverzante, ali nije uspio. Domobrani su se morali povući. Diverzanti nisu imali gubitaka, a neprijatelj je imao jednog mrtvog i tri ranjena.

Tako su eto borci prve diverzantske čete pored svog osnovnog zadatka, vršenja diverzija, pokazali da se dobro tuku i u neposrednoj

borbi sa nadmoćnijim snagama neprijatelja. Bio je to jedan ratni dan prve diverzantske čete 3. diverzantskog bataljona i to 2. maja 1944. godine u rejonu Novoselec — Ludina s. Kompator.

DIVERZANT ZAISTA SAMO JEDNOM GRIJEŠI

Samo dva dana poslije miniranja vlaka br. 171, ponovo je grupa diverzanata iz 1. čete 3. diverzantskog bataljona bila na pruzi kod Ludine. Naime, komanda 1. DČ dobila je zadatak od Štaba 3. DB da ponovo izvrši diverziju na pruzi u rejonu Ludina — Vidrenjak. Cilj: da se produži prekid saobraćaja. Konkretan zadatak dobio je delegat Mato Šegota, Stari, kako su ga znali zvati njegovi drugovi.

Odlučeno je da na zadatak pođe desetina desetara Milana Brezaka. Toga jutra delegat Mato Šegota reče desetaru Brezaku: »Milane, pripremi svoju desetinu za akciju noćas kod Ludine. To je zadatak.« »Stric — reče Milan — nisam se odmorio, ali kad je u pitanju akcija, idemo da bandi smrsimo konce.«

U toku dana izvršene su pripreme za akciju: eksploziv, sredstva za paljenje i ostalo; održan je sastanak desetine, data su uputstva, podaci o neprijatelju i precizni zadaci svih učesnika).

MILAN BREZAK, deseta", poginuo od vlastite mine 4. V 19)4. kod Ludine

Toga dana, 4. 5. 1944. g. odjeljenje diverzanata krenulo je poslije podne iz Vrtlinske prema pruzi u rejonu Ludine pravcem: Vrtlinska — Mustafina Klada — Kompator — kota 112 — Vidrenjak. Na čelu male kolone bio je Milan Brezak, a iza njega delegat Franjo Marohnić.

Moglo je biti 19 sati kad su diverzanti stigli u selo Kompator, gdje su ostali 2 sata, večerali, odmorili se i krenuli dalje. Noć je bila srednje vidna i pogodna za pokret. Kad je kolona izišla iz Kompatora na južnoj strani, krenula je pored potoka Svinjčevca nasipom do velike okuke, zatim preko polja u rejon k. 112. U grupi kuća koje su se nalazile nešto odvojeno od Vidrenjaka, delegat voda koji je išao s Brezakom raspita se za situaciju na cesti i pruzi. Naš simpatizer i suradnik I. H. reče da je sve bez promjena. Posade su na cesti u rejonu mosta, kao i kod želj. mosta, a patrole su u obilasku. »Ostanite ovdje — reče I. H. — ja idem do ceste ispred vas. Krenite za mnom za desetak minuta. Ako je sve u redu, čekam vas na kraju poljskog puta, a ako ima bande, srest ću vas na kanalu.« I. H. krenu u izviđanje ceste.

Nakon desetak minuta diverzanti krenu prema cesti Zagreb — Beograd. Pređu je negdje na sredini između Vidrenjaka i mosta na Česmi. Išli su u koloni u gotovosti da prihvate borbu ako bi naišli na neprijateljsku zasjedu ili patrolu. Kad kolona priđe cesti sasvim blizu, dočeka ih I. H. i reče. »Možete dalje, nema nikoga. Vi idite a ja ću ostati ovdje dok se ne vratite.« »Dobro reče delegat voda — ostavit ću jednog borca s tobom da nam ovdje osigurate prelaz preko ceste.«

Diverzanti su preko polja krenuli prema pruzi. Za 20 minuta stigli su na cilj. Nakon izviđanja neposrednog rejona miniranja postavljeno je osiguranje pa Brezak i delegat Franjo otpočnu -svoj posao. Najprije pažljivo i bez buke s'kinu kamen, zatim postave mine. U blizini je i kom. voda, koji priđe i upita Brezaka: »Hoće li uskoro biti gotovi?« »Još malo, osiguranje možeš povući.«

Kad je mina bila postavljena, desetar Milan Brezak naoruža minu, polako stavljajući »antenu« u minu, zatim je podesi da se nađe tik ispod šine, jer je pritisak pri uvijanju pod teretom aktivira. Nije to bilo prvo miniranje mladom diverzantu. Trebalo je raditi oprezno. Pošto je sve bilo gotovo, desetar Milan Brezak povuče se s pruge niz nasip i desetak metara dalje nađe Franju Marohnića. »Hajdemo«, reče i krenu, ali nakon desetak koraka reče: »Čekaj me tu, idem provjeriti jesam li dobro podesio antenu«. »E nećeš sam, idem s tobom«, odgovori mu Franjo. Opet su na pruzi kod mine. »Ti osmatraj, a ja ću provjeriti nagaz«, reče Milan i legne tako da mu noge ostanu na stazi bankine, a gornji dio tijela na šini. Do njega je zalegao pomoćnik i počeo osmatrati prugu desno i lijevo.

Milan lagano prstima napipa »antenu«. Znoj ga obli. Znao je da je mrtav u trenu ako pogriješi. Polako za četvrt kruga okrene »antenu«, ali mu se učini da treba još mali i čvrsti zahvat prstima. Međutim, kamen pod laktom desne ruke, na koji se naslonio, pomakne se i sinu munja.

Mladi diverzant je pogriješio i aktivirao minu. Tijela diverzanata prosto su raznesena. Komadi, zajedno s dijelovima opreme padali su

petnaestak metara daleko od mjesta eksplozije. Od desetara Milana ostale su odsječene noge u čizmama na istočnoj strani pruge.

Poginu oba mladića partizana, dva hrabra diverzanta, tu na svojoj krvlju natopljenoj zemlji za slobodu, za bratstvo i jedinstvo u borbi protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajnika. Poginu Milan Brezak, peti partizan iz porodice Brezak, rodom iz sela G. Prnjarovac, pogine nadomak rodne kuće.

U trenutku eksplozije komandir voda i ostali diverzanti bili su na zbornom mjestu kod usamljenog hrasta, očekujući dolazak Brezaka i njegova pomoćnika. Diverzanti odmah shvate da su njihovi drugovi pogriješili. »Uh, sunce mu žarko — uzvikne K-r voda — naši su poginuli.« Uto neprijatelj otvori vatru iz bunkera s obje strane od mjesta eksplozije. Polete u zrak rakete osvjetljavajući okolicu. Iz rejona mosta na cesti neprijateljska posada rafalima iz mitraljeza i puškomitraljeza otvori paljbu onako otprilike. Masa svijetlećih zrna prošara ravnicu između mostova na Česmi.

K-r voda s jednim borcem pođe prema pruzi da provjeri što se dogodilo, nadajući se da je netko od dvojice ostao živ. Ali kad priđu pruzi, sve je bilo jasno. Diverzanti su teška srca primili pogibiju svojih drugova, osobito K-r voda. Kako će na oči ocu i majci Ani kad dođe u Pobjenik?

Rano ujutro 5. 5, prema Vrtlinskoj se kretala kolona bez komandira desetine Milana Brezaka i delegata voda Franje Marohnića. Lica diverzanata bila su smrknuta, korak težak. Vijest o smrti drugova potresla je borce, jer to se nije često dešavalo. Dogovoreno je da pogibiju sakriju od Brezakovih.

Sutradan je neprijatelj pretresao čitav teren oko pruge, patrolama pročešljao Obedišće, Vidrenjak i Malu Ludinu. Ustaše su na mjestu eksplozije mina ustvrdili da su partizani poginuli od svoje mine.

Omladinci iz Vidrenjaka i Ludine pokupili su ostatke tijela diverzanata i sahranili ih na ludinskom groblju. Toga je dana mjesni župnik sahranjivao neku ženu. Naši ljudi iskopali su raku i stavili ostatke diverzanata u kovčeg. Nije se smjelo znati da su to partizani. Rekli su župniku tko je poginuo jer je bio pristalica NOP-a. Kada je završio pogreb žene, župnik se obrati prisutnima: »Čekajte, ljudi, sahranimo još jednog mrtvaca, eno tamo«, i pokaže rukom na grupu na kraju groblja. Prisutni mještani su ga poslušali i prišli raki, a župnik je izvršio obred. Imena nije bilo na nadgrobnom znaku, samo su malim slovima napisana običnom olovkom i mogao ih je pročitati samo onaj tko je znao o čemu je riječ, čiji su to grobovi. Tako je Milanova majka uz pomoć naših ljudi mogla saznati gdje joj je sin zakopan.

P O R O D I C A B R E Z A K

Selo Prnjarovac Gornji smjestilo se na širokoj kosi koja se proteže općim pravcem sjever — jug. Kuća Brezakovih nalazila se na kraju sela gdje se put račva pa glavni krak ide za šušnjare a sporedni u polje. Brezak Anka i Stjepan imali su dva sina i jednu kćerku. Sinovi Drago, Milan i kćerka Milka bili su napredni ljudi i rano su pristupili

NOP-u. Postepeno se čitava porodica našla u partizanima. Drago je otišao prvi, lipnja 1943., za njim otac, pa Milan i Ana, na kraju i majka. Nisu morali ići daleko, trebalo je preći rijeku Česmu i šumu Jantak, pa su već bili na slobodnoj teritoriji. Drago je nakon kratkog vremena postao diverzant. Formiranjem 3. diverzantskog bataljona čitava porodica, njih petero, našla se u diverzantima. Braća, Drago i Milan, borci odnosno komandiri. Otac borac-ekonom, Milka borac, a majka kuharica u Štabu 3. diverzantskog bataljona.

Kuća Brezakovih bila je jedna od prvih u G. Prnjarovcu koja je radila za NOP. Ustaše su progonili članove obitelji kad god im je to bilo moguće. Kada je Drago otišao u partizane, domaći ustaše odmah su maltretirali porodicu, prijetili i hapsili. Pored toga što su radili za NOP prije odlaska u NOV, Brezakovi su organizirali rad u selu i mnoge građane Prnjarovca uključili u NOP.

DRAGO BREZAK, intendanti. diverzantskog bataljona

ZAJEDNO S BRIGADAMA

U toku svibnja bilo je više rušenja pruge na većoj dužini u suradnji s jedinicama 32. i 33. divizije, MPO-ora i drugim jedinicama. Na dionici Prikraj — Gradec porušena su 21. 5. 4 mosta i pruga na 32 mjesta. Saobraćaj je prekinut tri dana. Učinjena je velika materijalna šteta

(**1**,200.000 kuna). Pruga je porušena i kod Repinca. Kod Volodera je 27/28. svibnja 1. četa 3. diverzantskog bataljona, s jedinicama MPO-a, srušila prugu na velikom broju mjesta. Promet je bio prekinut tri dana.

Slična situacija bila je i u lipnju. Izvedeno je više zajedničkih akcija. Bilo je više zajedničkih akcija s operativnim jedinicama. Prvi razlog: Štab 10. korpusa, sprovodeći u djelo direktive Vrhovnog štaba i GŠH, zahtijevao je sve više akcija na prugama od svojih jedinica. Drugi razlog: neprijatelj je naprosto »sjedio« na pruzi, pa su diverzanti morali imati osiguranje jačih snaga prilikom diverzija. Kada su čete ili bataljoni protjerali neprijateljske snage s pruge, nastupali su diverzanti i postavljali mine.

Tako je kod Deanovca 21. lipnja 1. četa 3. diverzantskog bataljona, s jedinicama 2. moslavačke brigade, porušila prugu na 76 mjesta. Presječeno je 152 šine. Prema neprijateljskom dokumentu, pruga je popravljena tek 23. 6. u 19 sati. Promet je bio prekinut dva dana. Dan ranije porušena je pruga kod Ludine, pa je promet samo zbog tih dviju diverzija stajao tri dana. Iz kronologije djelovanja u lipnju 1944. vidi se učestalost akcija na dionici Ivanić-Grad — Kutina:

— Ivanić-Grad, 4. 6, porušena pruga, prekid 9 sati.
— Novoselec Križ, 4/5. 6, prekid 8 sati.
— Voloder — Gračenica 6/7, prekid 10 sati.
— Ivanić-Grad — Prečeč, 10. 6, prekid 2 dana.
— Voloder — Gračenica 15/16. 6, prekid 13 sati.
— Kutina — Repušnica 17. 6, srušena pruga i miniran vlak, prekid 6 sati.
— Širinec — Deanovec 17/18. 6, prekid 12 sati.
— Voloder — Gračenica, 19/20. 6, prekid 11 sati.
— Ludina — Vidrenjak, 20/21. 6, prekid 10 sati.
— Deanovec, 21. 6, prekid 2 dana.
— Repušnica, 30. 6, prekid 8 sati.

Prema tome, prekid prometa ostvaren je 11 puta, od čega je prosjek bio oko 10 sati dnevno, plus dva puta po dva dana, ukupno 135 sati, ili nepunih 6 dana neprekidno. Budući da su diverzije izvedene u 11 dana, tako da se prekid saobraćaja gotovo nastavljao jedan na drugi, zapravo je trajao čitavih 15 dana. Dodajmo da su diverzije poduzimane i na glavnoj cesti Zagreb — Beograd. Magistrala saobraćaja, dakle, bila je žestoko tučena, naprosto bombardirana sad na jednom, sad na drugom mjestu.

NAPAD **KOD KRIVAJA**

Prvi bataljon MPO-a nalazio se tih dana u rejonu Srpsko Selište — Mikleuška. Štab bataljona nalazio se u Mikleuški. Pored uloge da spriječi prodor neprijateljskih jedinica na slobodnu teritoriju Moslavine, bataljon je imao zadatak da postavlja zasjede na glavnoj cesti Zagreb — Beograd i da djeluje na pruzi zajedno s diverzantima.

U to vrijeme naši obavještajni organi prikupljali su podatke o neprijatelju neprekidno, kako putem stručnih organa ob. službe, tako i

preko svih društveno-političkih organizacija koje su tada postojale u svira selima duž pruge i ceste. Ipak su za svaku akciju izvršene i posebne pripreme. Međutim, promjene u rasporedu neprijateljskih snaga, osobito nižih jedinica, bile su veoma česte, (više njih u toku jednoga dana). Događalo se da podaci koji su bili točni oko podne, više to nisu bili uveče ili u toku noći..

Poslije podne 19. 6. u Štabu 1. bataljona MPO-a planirana je akcija na prugu između stanica Gračenice i Volodera. Odlučeno je da se izvrši miniranje pruge između potoka Volodera i potoka Gračenice, na sredini, bliže Krivaji. Prema podacima, ovdje je bilo najpogodnije jer su stalne posade na stanicama i bunkerima branile prilaz pruzi. Jedan od razloga da se baš u tom rejonu izvrši akcija bio je i taj što je lakše bilo posjesti i preći cestu u visini objekta v. Borik i time osigurati oslonac našim snagama za vrijeme akcije na pruzi. S druge strane, ovdje je pruga bila blizu cesti i izvan naselja, što je također pogodovalo izvršenju akcije. „

Na sastanku su komandir 1. diverzantske čete Vulinec i komandir voda i delegat. Sve je dogovoreno i odlučeno. Za to vrijeme jedinice bataljona bile su na okupu po četama u kojima su održavani politički časovi. Diverzanti su bili u jednom voćnjaku u sredini Mikleuške. Održan je sastanak aktiva Skoja i čitavog voda. Sekretar Skoja diverzanata otišao je nakon toga na sastanak bataljonskog komiteta Skoja čiji je sekretar tada bila omladinka Dragica Delija, rodom iz Gračenice. Dan je bio pravi ljetni, lijep sunčan i topao, nebo se plavilo u svoj ljepoti a partizani narodni borci spremali su Se u akciju.

Odmah nakon pada mraka jedinice 1. bataljona MPO-a, s diverzantima, krenule su na marš. Nije trebalo ići daleko, svega četiri do pet km, ali s obzirom na strme uspone i spuštanja marš je potrajao 2 sata. Noć je bila tiha, lipanjska, više mračna nego vidna, ali takva da je omogućavala pokret i skrivala partizane. Izbivši na cestu između Gračenice .i Volodera, jedinice za osiguranje zauzele su položaje na cesti, njihov je zadatak bio: presjeći cestu desno prema Voloderu i lijevo prema Gračenici i ne dopustiti neprijatelju da zađe iza leđa glavnini bataljona i diverzanata.

Nakon toga krenule su jedinice za osiguranje diverzanata na prugu tako da su u borbenom rasporedu izbile svaka u svoj rejon i zaposjele prugu. Ako naiđu na neprijateljske snage, zadatak je bio da ih vatrom oružja protjeraju i omoguće miniranje.

Noć je bila prijatna. Nigdje- glasa. Samo je lagan povjetarac njihao zrelo klasje žita, poput pramenova djevojačke kose. Tko bi rekao da noć sakriva cijeli bataljon partizana i vod diverzanata koji idu da poruše željezni put.

Na pruzi je bio vod domobrana iz sastava 1. pukovnije 1. gorskog zdruga. Domobranski potporučnik ide na čelu glavnine patrole, ispred njega su izvidnici na 50 do 60 metara. Odjednom mu se učini da čuje šumove u polju pa tihim glasom naredi: »Stani! Lezi!« Zatim pošalje kurira da zaustavi izviđače. Kad se potporučnik podigao, opazi da se netko kreće prema pruzi. Vidi jednoga, malo dalje drugog, čitav niz vojnika, kako povijeni idu sve bliže pruzi-. Naredi: »Pucaj, partizani!«

Zdrugovci otvore vatru onako s pruge, ali iza južne šine, pa im zrna odu visoko. Uto zagrmi partizanska paljba. Zrna fijuču i udaraju u nasip, u šine, pa čine rikoše, odskaču. Potporučnik potrči prema zapadu sjurivši se niz južnu stranu nasipa. Domobrane koji su zaostali partizani zarobe.

Sve je to trajalo 4 — 5 minuta, zatim se sve ponovo utiša. Diverzanti su već na pruzi, brzo i spretno prislanjaju već pripremljene mine na sastave šina, zatim redom zapale sporogoreći štapin i odmah se povuku.

Odmakavši na pristojno odstojanje, domobrani iz patrole otvore vatra iz puškomitraljeza. Pridruže im se i mitraljesci iz bunkera. Lonjsko polje odjekuje. Snopovi svijetlećih zrna šaraju ravnicom poput ljutih osa. Začas sijevnu eksplozije na pruzi, jedna, druga, peta, deseta, petnaesta, čitav rafal. To su đetonirale mine odnoseći spojeve šina uvis i daleko u polje. Leti čelik i kamenje poput šrapnela svuda duž pruge.

Jedinice 1. bataljona MPO-a i diverzanti već se povlače u malim kolonama prema cesti, potom se svijaju u jednu kolonu prema Mikleuški.

Kako brzo i spretno rade diverzanti vidi se i iz slijedećeg primjera: Te noći kad je došlo do sukoba s neprijateljskom patrolom na pruzi, jedan vod iz lijevokrilne, partizanske čete prešao je prugu i pošao istočnije ispod nasipa pruge prema Kutini. Diverzanti su išli odmah iza čete i čim bi stigli na prugu prionuli bi na posao. Pružne mine stavljane su na sastave šina, zatim su pomoću sporogorećeg štapina aktivirane. Budući da na pruzi nije trebalo kopati i maskirati, miniranje je izvršeno veoma brzo, zapravo tako brzo da je vod partizana, idući s južne strane ispod pruge, išao usporedo s rasporedom diverzanata koji su minirali, pa se začelje kolone našlo u zoni eksplozija. Najprije plamićak, iskrenje, pa detonacija. Kako se sve to odvijalo filmskom brzinom, kad bi zasvijetlilo na pruzi, partizani bi zalegli, a onda bi odjeknula detonacija. »Otkud sad granate po nama, mater im banditsku,« reče jedan borac koji je pomislio da ih neprijatelj tuče artiljerijom. Nije znao da to eksplodiraju mine koje su postavili diverzanti. Srećom, kolona je išla ispod nasipa pruge pa nije bilo gubitaka. Inače bi bilo mrtvih i ranjenih partizana od diverzantskih mina.

Nesmotrena scena ovaj je put prošla bez posljedica.

Ova akcija izvedena je pod uvjetima da se protjera neprijatelj pa tek onda ruši pruga. Takvih i sličnih situacija bilo je i ranije a posebno kasnije. To znači da je sistem osiguranja komunikacija bio takav, da je ustvari predstavljao stalan veoma značajan elemenat borbenog poretka i rasporeda neprijateljskih snaga. No, o tome nešto kasnije.

U tom napadu izvedenom 19/20. 6. pruga je porušena na 35 mjesta. Presječeno je 70 šina na sastavima. Jedna mina uništavala je dvije šine na spoju. To je bio najrentabilniji način rušenja jer je od mine uništena odnosno onesposobljena sa svake strane po jedna šina, odnosno dvije odjedanput. Mine su postavljene u šahmatskom poretku pa je na taj način onesposobljavana čitava dionica. Na primjer, sa 6 mina presječeno je ukupno 12 šina, samo na jednom kraju, ali je time i jedna šina onesposobljena s jedne a jedna s druge strane. Ako bismo

sjekli svaku šinu na dva mjesta, tj. na krajevima, za jednu bi t>Ue potrebne dvije mine pa bi dionica bila upola kraća. Te noći je ukupno onesposobljeno 840 m. šina, odnosno 440 m pruge.

Takav način rušenja bio je ubitačan za neprijatelja. Morao je trošiti nove šine, morao je imati mnogo radne snage, morao je priznati nestabilnost pruge i gubitak njene propusne moći.

Materijalna šteta bila je 227.600 kuna. Realno, šteta je bila 10 puta veća: 2,760.000 kuna. No, to i nije bilo najvažnije. Bitno je bilo: prekid saobraćaja, vezivanje snaga za obranu komunikacija, čime je neprijatelj bio natjeran u defanzivu, pa je njegova manevarska sposobnost značajno umanjena. Gubio je dah. Sve više iscrpljivan bližio se neminovnom porazu.

OSIGURANJE KOMUNIKACIJA

Kao što je poznato, broj, vrsta, dužina i kvalitet komunikacija odlučujući su faktor u svim ratovima. Bez komunikacija se nikada nije ratovalo ni osvajalo, niti se okupirani teritorij mogao zadržati. U drugom svjetskom ratu važnost komunikacija izvanredno je porasla, naročito na evropskom ratištu. Glavni snop komunikacija Sila osovine na južnom bojištu vodio je preko Jugoslavije, prema Sofiji, Solunu i dalje.

Vrhovni štab i vrhovni komandant Tito, svi naši glavni štabovi, štabovi operativnih zona divizija i korpusa, odnosno štabovi partizanskih odreda, znali su veoma dobro što neprijatelju znače komunikacije. Zato se od prvih ustaničkih dana 1941. godine, od prvih organizacija NOP-a, udarnih grupa, malih partizanskih odreda pa nadalje, na čitavoj teritoriji Jugoslavije izvode akcije na komunikacijama, koje su ponegdje, i u određeno vrijeme, donimantne, glavni vid djelovanja naših snaga.

Neprijatelj je znao da bez komunikacije ne može ostvariti svoje ciljeve i zadatke, kako na nivou vrhovne komande tako ni na nivou komande za jugoistok, grupe armija E, kao ni preko armijskih korpusa do divizija i niže.

Kako je rat tekao, problem komunikacija bivao je sve teži. Pretvorio se u svojevrstan element u okupacionom a zatim i borbenom poretku sa strateškim i operativnim značenjem. Ovo se posebno i izričito osjećalo na teritoriji Jugoslavije u toku NOR-a. Jer, tu nije bilo šale, nije bilo mira i kompromisa, već žestoka borba na život i smrt.

Došlo je do toga da je neprijatelj, u prosjeku morao 1/3 svojih snaga odvajati za osiguranje komunikacija, prije svega željezničkih, neposredno. U raznim situacijama i rejonima i više od toga, preko 50 posto od ukupnih snaga. Opskrbljivanje, pokret i manevar jačih snaga odvijao se komunikacijama, a njihovo rušenje bitno je smanjivalo pokretljivost neprijateljskih trupa. Otuda je odnos snaga često bio nepovoljan za neprijatelja iako je u datom rejonu bio brojno jači. To je osobito dolazilo u obzir kada je u pitanju borbeni moral, taktika i način djelovanja.

Osiguranju komunikacija neprijatelj je morao poklanjati posebnu pažnju na glavnim strateškim i operativnim pravcima. Kako je to izgle-

DRAGO POPEC i S. KOKOT

dalo u zoni djelovanja 10. korpusa zagrebačkog i 3. diverzantskog bataljona, odnosno 3. diverzantskog odreda, sredinom i u drugoj polovini 1944. godine, evo samo nekih osnovnih elemenata.

1. Pored organa državnih željeznica, raznih ministarstava, prometnih odsjeka i. odjeljenja te željezničkog osoblja, pruga i objekata na njima, neprijatelj je na tom prostoru kao i drugdje imao i posebne, specijalne jedinice za osiguranje pruge, tzv. željezničke bojne. Takvih bataljona bio je velik broj, a kada bismo ih zbrojili bile bi to krupne snage.

2. Nijemci su imali svoju organizaciju za željeznice NDH, tako da je u Zagrebu bila posebna komanda sa svim odjeljenjima i odsjecima, koja je bila i glavna. Naime, okupator je imao apsolutnu vlast, on je odlučivao o svemu bitnome. Na svakoj većoj željezničkoj stanici njemački fašisti imali su svoje male urede ili detašmane komandi, koji su koordinirah rad i određivali prioritete vlakova. Npr. ako je bio u pitanju njemački vlak, onda su svi drugi morali čekati dok on prođe.

Za osiguranje pruga Nijemci su imali svoje posebne snage. Iz takvih bataljona dio ljudstva neposredno je osiguravao veće željezničke stanice i čvorove, a dijelom je organizirana pratnja vlakova.

Nijemci su imali i svoje vlakove čije su osoblje sami određivali, u načelu njemačko. Imali su brze, transportne, oklopne i mješovite vlakove.

U 1944. godini svaki je vlak imao pratnju vojske jačine odjeljenja, voda, pa i više, zavisno od važnosti transporta, odnosno materijala koji je prevožen.

Budući da specijalne snage za osiguranje komunikacija nisu bile dovoljne, Nijemci su angažirali i jedinice operativne vojske, policijske čete i druge jedinice.

3. Osim snaga željeznice NDH i Nijemaca, Pavelić je morao upotrijebiti velik dio operativnih snaga za osiguranje komunikacija, čime su bitno smanjene mogućnosti manevra i jače grupiranje na važnim pravcima, a time i veći uspjesi. To se veoma jasno može vidjeti na primjeru 1. gorske divizije koja je sjeverno od Save došla ujesen 1942. godine. Divizija je bila namijenjena kao glavna operativna snaga u borbi s partizanskim odredima u cilju da ih razbije i spriječi razvoj NOB u sjevernom i zapadnom dijelu Hrvatske. Prvi gorski zdrug bio je raspoređen u širem rejonu Kutina — Garešnica — Čazma — Ivanić-Grad — Križ — Popovača kao snaga za borbu protiv partizana. Međutim, u drugoj polovini 1944. čitav 1. gorski zdrug sa snagama 1. i 5. gorske pukovnije bukvalno se našao na željezničkoj pruzi Zagreb — Beograd, na relaciji Prečeč — Ivanić-Grad — Kutina — Banova Jaruga, odnosno između rijeka Lonje i Ilove. Osnovni zadatak tih snaga bio je osiguranje pruge. Ispadi iz tih garnizona poredanih duž pruge bili su rjeđi i u pravilu ograničenog cilja. Trebalo je odbaciti partizanske snage što dalje od pruge.

4. Ali, ni to nije bilo dovoljno, pa su za obranu pruge i ceste angažirane i jedinice 1. kozačke konjičke divizije, koje su u drugoj polovini 1944. zaposjele čitav niz sela uz prugu i cestu, te svojim rasporedom vršile osiguranja istih. Pojedini bataljoni kozaka bili su raspoređeni i kao snage za neposredno osiguranje pruge.

5. Kako izgleda sistem osiguranja na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, na relaciji Zagreb — Banova Jaruga, može se vidjeti iz slijedećeg:

— Kao stalne posade duž pruge na željezničkim stanicama i između njih u bunkerima bile su snage 3. željezničke bojne domobrana i 2 njemačka bataljona (925 i 92).

— Duž pruge od Ivanić-Grada do Banove Jaruge bile su raspoređene snage 1. i 5. gorske pukovnije u uporištima na pruzi i kao osiguranje za intervenciju u vidu zasjeda, pratnje vlaka itd.

— Slično kao jedinice 1. gorskog zdruga bile su ovdje i snage 1. konjičke kozačke divizije u jačini od dva bataljona do puka, u pojedinim periodima i jače.

Dakle, stalno su angažirana:

— 3 željeznička bataljona domobrana.
— 2 njemačka bataljona.
— 6 do 8 bataljona jedinica 1. gorskog zdruga.
— 2 do 4 bataljona kozaka.

Za prugu dužine 90 km stalno je bilo vezano 10 do 13 bataljona, brojčano 8.000 do 10.000 neprijateljskih vojnika. Te snage zapravo su bile prikovane za komunikacije i nisu mogle biti angažirane u napadnim ili obrambenim operacijama, osim u izuzetnim slučajevima. Ali onda je pruga ostajala nepokrivena i nezaštićena, što su diverzanti odmah iskoristili.

Uzmemo li i snage koje je neprijatelj angažirao za obranu ostalih pruga i cesta u zoni 10. korpusa, proizlazi da je:

— za osiguranje pruge Zagreb — Varaždin i Zagreb — Krapina — Đurmanec neprijatelj angažirao oko 4 bataljona;

— na relaciji Zagreb — Križevci — Koprivnica, 3 bataljona, od čega jedan Nijemaca, ili jedan njemački bataljon plus;

— na pravcu Varaždin — Koprivnica — Virje i dalje, 2 bataljona;

— od Garešnice do Bjelovara angažirano je 1 do 2 bataljona, a od Križevaca do Bjelovara prosječno 1 bataljon snaga.

To znači da je na ostalim prugama i cestama koje ih prate neprijatelj imao ukupno 10 do 13 bataljona, ili ukupno u zoni 10. korpusa 20 do 25 bataljona. To brojno znači 18.000 do 20.000 vojnika vezanih za komunikacije, što je veoma mnogo, ili 3 divizije prosječnog brojnog stanja od 7.000 vojnika, koliko je tada bilo brojno stanje Pavelićevih divizija u prosjeku. To dalje znači da je neprijatelj morao angažirati osrednji korpus snaga za osiguranje komunikacija, da spriječe rušenje komunikacija, objekata na njima i vlakova, što dalje znači da su snage 3. diverzantskog bataljona, odnosno 3. diverzantskog odreda stvarno imale veliko značenje. Ovome valja dodati: neprijatelj je u sjeverozapadnoj Hrvatskoj imao jake snage koje su, držači velike garnizone u Varaždinu, Zagrebu, Sisku, Kutini, Bjelovaru, Križevcima i Koprivnici, istovremeno osiguravale i te velike čvorove komunikacija. Time je broj snaga za osiguranje bio znatno veći od navedenog.

Osnovni sistem osiguranja pruga i cesta uz pruge bio je slijedeći:

— Na željez. stanicama stalne posade jačine od jednog voda do čete i više (Bjelovar, Koprivnica, Varaždin, Križevci i drugdje).

— Stalne posade u bunkerima na svakih 3 do 4 kilometra. Jačina ovih posada je 1 do 2 voda, najčešće ojačani vod s jednim odjeljenjem mitraljeza i jednim odjeljenjem minobacača, obično 60 mm.

— Zasjede između bunkera (blokhauza), od 1 do 2 ojačana voda, ponekad i satnije.

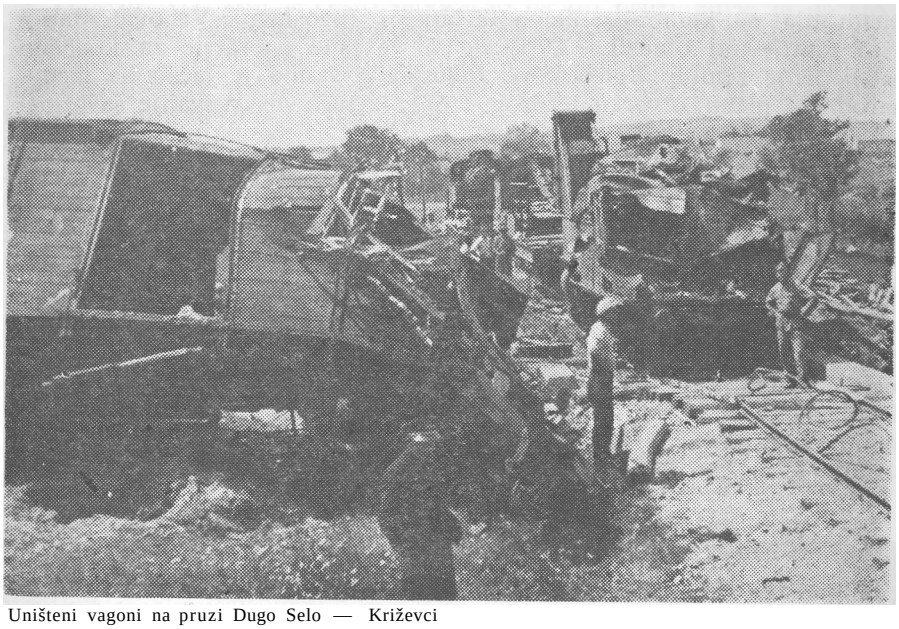
— Redovne patrole jačine voda, rjeđe odjeljenja između željezničkih stanica.

— Oklopni vlakovi između sfvih većih željezničkih stanica, oklopne drezine, kao i minska polja u pojedinim rejonima.

Posebnim stražama bili su zaposjednuti svi veći cestovni mostovi. Na cesti uz glavnu željezničku prugu bili su načičkani garnizoni i uporišta u svim većim selima. Od Ivanić-Grada neprijatelj je 1944. godine držao posade u Ivanić-Gradu, Graberju, Bunjanima, Križu, Novoselcu, Obedišću, V. Ludini i Popovači. U Ivanić-Gradu stalno je imao ojačan bataljon snaga, u Graberju četu, u Bunjanima četu, u Križu i Novosel-

cu dva bataljona, u Obedišću četu, u Velikoj Ludini četu ili više a u Popovači ojačan bataljon snaga. U prilogu broj 2 vidi se detaljnije brojno stanje neprijateljskih snaga u pojedinim uporištima.

Očigledno je da neprijatelj ima respektivne snage i dobro organiziran sistem osiguranja na prugama, posebno na glavnoj pruzi, Zagreb — Beograd. Ali, uzalud sve muke, nije mogao spriječiti rušenja i akcije na komunikacijama. Nije mogao prije svega zato što smo imali adekvatne snage za borbu, imali smo podršku naroda, znali smo ratovati, imali smo obavještajnu službu, organizacije i aktivisti NOP-a bili su svuda na terenu i u reddvima neprijatelja.

Uništeni vagoni na pruzi Dugo Selo — Križevci

Od akcija-izvedenih u srpnju 1944. po učinku se ističu:

— Prečeč, 4. 7, na minu je naišao vlak br. 12; oštećena lokomotiva i jedna kola; poginula 2 željezničara, ranjene 3 osobe i šteta 267.550 kuna; prekid prometa 12 sati.

— Ludbreg, 6. 7, pruga je porušena na većem broju mjesta; prekid do 17. 7. u 16,30 sati, ili 10 dana, što je jedan od dužih prekida na pruzi Varaždin — Koprivnica.

— Garešnica — Međurič, porušen je cestovni most na r. Ilovi, raspona 20 m; cestovna saobraćajnica presječena za duže vrijeme.

— Rušenje dva mosta na pruzi Dugo Selo — Križevci i 2 skretnice na željezničkoj stanici Prikraj omogućio je prekid saobraćaja od 8. 7. do 13. 7, ili 5 dana.

— Eksplozija mine 9. 7, u lokomotivi kod Dugog -Sela; šteta milijun kuna; poginuli ložač i strojovođa; minu su postavili diverzanti 3. čete 3. DB u Zagrebu.

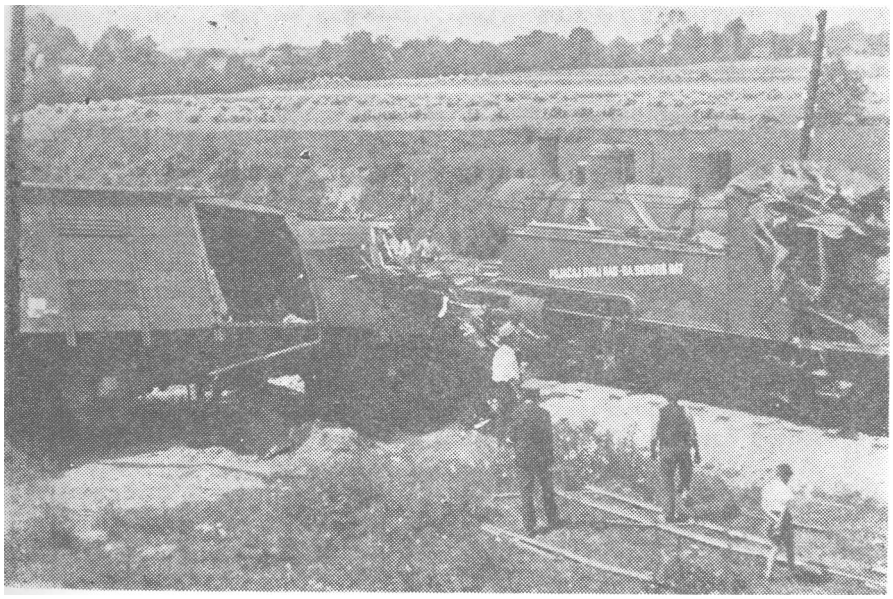
— Na relaciji Konjščina — Trgovišće, 16. 7, Zagorski partizanski odred s diverzantima 3. čete 3. bataljona porušio je prugu na dužini od 600 m; veća materijalna šteta i prekid saobraćaja tri dana.

Broj akcija na prugama u srpnju isti je kao i u lipnju, ali je minirano 5 vlakova i srušeno više mostova. Razlika je u broju akcija na glav. noj pruzi, gdje je manje akcija, ali ih je zato više na zagorskoj i koprivničkoj pruzi. Jedan od razloga je taj što neprijatelj u tom vremenu izvodi dvije veće operacije protiv naših snaga, zatim što nije bilo dovoljno eksploziva. Osim toga aktivnost jedinica 10. korpusa bila je smanjena, izvođeno je više obrambenih borbi, tako da je neprijatelj preuzeo inicijativu na nekim pravcima, na što je Glavni štab Hrvatske ukazao Štabu 10. korpusa.

Međutim, u kolovozu a posebno u rujnu 1944. dolazi do pojačanog djelovanja na komunikacijama u čitavoj Jugoslaviji. Vrhovni štab i Tito zahtijevaju ofanzivu. Otpočele su završne operacije za konačno oslobođenje zemlje. Ugled nove Jugoslavije stalno je jačao na međunarodnom planu, otvoren je drugi front, izvršeno iskrcavanje savezničkih snaga u Normandiji. Opća klima je drugačija, rasipaju se kvislinške formacije itd. Ali i neprijatelj poduzima sve da spriječi raspadanje svog poretka. Iako je pri kraju, opasan je i ujeda gdje god može.

Na prostoru sjeverozapadne Hrvatske u kolovozu dolazi do veće aktivnosti naših brigada i divizija. Po naređenju Vš i GŠH u zoni 10. korpusa djeluje i 10. slavonska divizija, zatim 7. banijska divizija.

Broj diverzija nije porastao u odnosu prema srpnju, ali je minirano više vlakova, i jedan oklopni. Materijalna šteta je golema, prekid prometa je dugotrajan, pa je efekt znatno veći nego u srpnju. Od 18 izvedenih akcija, 8 je miniranje vlakova, a jedan vlak miniran je tempirnom minom postavljenom na željezničkoj stanici u Zagrebu. Težište djelovanja je na glavnoj pruzi jer je 50 posto akcija izvedeno na njoj.

Teško oštećena lokomotiva i vagoni na pruzi Zagreb — Križevci

OSTRNA

Mala željeznička stanica Ostrna, često je bila rejon u kojem je rušena pruga, minirani vlakovi, zarobljavana domobranska straža, ili onesposobljena stanica sa TTL i TTU. Neprijatelj nije mogao između većih stanica na toj maloj imati veće snage, pa je Ostrna bila pogodna, za diverzije. Organizacije NOP-a bile su aktivne pa su diverzanti često odabirali baš ovu stanicu.

Noću 2. 8. odjeljenje diverzanata 1. čete 3. DB postavilo je minu na prugu. Cilj je bio vlak, a mina se aktivirala na nagaz.

Vlak br. 111, koji je često saobraćao na toj pruzi, žurio je da što prije stigne na odredište. Prošavši želj. stanicu Prečeč, strojovođa naredi vozaču da još doda ugljena, dok je on izviđao okolicu. Imao je predosjećaj da će vožnja završiti sretno jer je, eto, već pred Zagrebom, a ništa se nije desilo. Ali optimizmi nije bilo mjesta. Partizani su postavili mine i čekaju da 'vlak naiđe pa da eksplozija označi nov uspjeh, diverzantski uspjeh.

Kada se vlak 111 približavao želj. stanici Ostrna, a osoblje je već bilo spremno da pođe dalje, snažna eksplozija naruši tišinu ranog jutra.

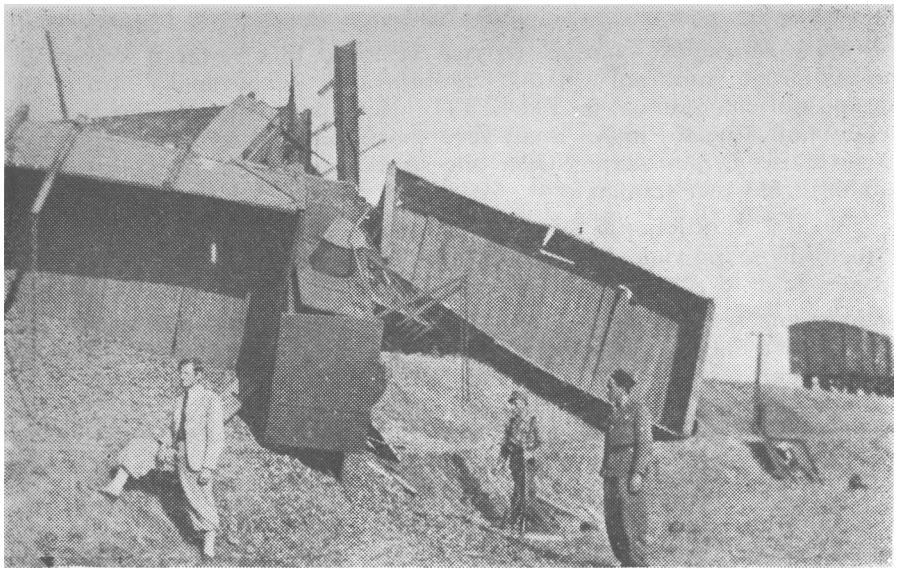
Mina je eksplodirala ispod službenih kola, koja su uništena, teže su oštećena još troja kola; mrtvih 5, ranjenih 7 neprijateljskih vojnika; šteta 645.000 kuna (umanjena u neprijateljskim dokumentima), promet prekinut veći dio dana.

Nakon 12 dana točnije 14. 8, opet su diverzanti 3. čete DB postavili minu na isto mjesto. Eksplozivno je punjenje bilo veće, oko 20 kg trotila, radi većeg učinka. Prema podacima naših obavještajnih organa, očekivao se vojni vlak.

Naša obavještajna služba radi solidno, podaci se prikupljaju neprekidno, tako da su se znale sve ozbiljnije promjene i u toku dana. Neki od istaknutijih obavještajnih oficira bili su Branko Sruk i Mesir (ZPO) koji su imali široke veze na sve strane i povlačili glavne konce naših veza iz Zagreba prema Moslavini, Prigorju i Kalniku, pa i preko Save na jug. Branko je imao svoje suradnike u Dugom Selu, Sesvetama, Božjakovini, Lupoglavu, Ostrni, Prečecu i svuda po selima a isto tako i Mesir. Diverzantima je to često omogućavalo izvođenje uspješnih akcija, da bez većih vlastitih gubitaka žare i pale na Pavelićevim komunikacijama.

Toga je dana vojni vlak jurio ravnicom iz Zagreba. Pruga prava kao strijela. Pružila se preko polja, desno i lijevo su livade, neke pokošene te otava buja, a neke ostale nepokošene. Teška trava polegla u valovima. Dan je, sunčan i "topao. Prozori su otvoreni, vojnici su se nagnuli pa gledaju okolicu i razmišljaju. Rat se odužio. Nijemcima ide loše. Bilo bi najbolje nekako se izvući iz svega toga. Domobrani svrnu razgovor na diverzante. Samo da ne nalete na minu. To je najgore. Ne znaš gdje je i ne možeš si pomoći. »Valjda nismo takve sreće!« — vele.

Bilo je točno 13,40 sati kad je vlak naišao na minu. Kao udar groma. Kompozicija za tren stane, a onda se lokomotiva propne i sjuri niz nasip. Za lokomotivom isklizne još 8 kola lomeći se jedna o druga.

Dijelovi miniranog vlaka kod Ostrnc

Pruga je razrovana, kola ispreturana, neka su se popriječila, od nekih je nastala harmonika. Mrtvih je bilo 15, ranjenih 20. Jauču, zovu u pomoć. Materijalna šteta, prema dokumentu, 590.906 kuna. Prekid prometa trajao je do 19 sati. Nijemoi su energično reagirali pa se raščišćavanje pruge odvijalo brzo. To je bilo moguće zato što je njemački komandant naredio: »Zbaciti s nasipa pruge oštećena vozila, najhitnije, popraviti prugu i uspostaviti saobraćaj, a nakon toga izvlačiti oštećena vozila.«

Nezgodni diverzanti! Zaintačili se pa tu kraj Ostrne ruše i ruše. Puni su iskustava, a imaju podršku naroda i točne obavještajne podatke.

M E Đ I M U R J E

U agresiji na Jugoslaviju 1941. godine pored Hitlerovih i Musolinijevih armija učestvovale su divizije i korpusi Hortijeve Mađarske i fašističke Bugarske. Osim Baranje, dijela Bačke, mađarski fašisti su od Hitlera dobili i Međimurje. Prije nego što prijeđemo na diverzantske akcije u Međimurju, evo nekih elemenata koje valja imati u vidu:

1. To je bila posebna okupaciona zona Mađarske u kojoj se okupator nastojao prikazati kao oslobodilac, pa je taktizirao na razne načine.

2. Odnarodjavanje Hrvata i asimilacija svim sredstvima bio je glavni politički cilj okupatora.

3. Iako je pripadnika mađarske narodnosti u Međimurju bilo relativno malo, okupator je s pomoću mađarona ubrzo uspostavio sistem okupacione vlasti. Svi oni koji su surađivali s neprijateljem imali su privilegije, i političke i ekonomske. Na primjer, suradnik okupatora dobivao je puno sledovanje svih vrsta živežnih namirnica, zatim odjeću, obuću i ostalo, dobivao je posao za članove obitelji, zemlju i slično.

4. Radi osiguranja utjecaja i mađarizacije neprijatelj je u Međimurju držao jake snage. Osim upravne vlasti, žandarmerije i policije, Mađari su imali jake operativne snage, odane elitne jedinice ojačane divizije.

5. Odmah nakon okupacije mađarski su fašisti pohapsili velik broj članova KP, i mnoge napredne ljude. 7a taj su način žestokim terorom spriječili brži razvoj NOP-a.

6. Međutim, ni totalna propaganda nije pomogla. Golema većina naroda bila je protiv fašizma, rodoljubiva i antifašistička. Zato je relativna mirnoća na površini bila privid. Bez obzira na uvjete, NOP se i ovdje razvijao uz mnoge žrtve i izrazitu postepenost.

7. Zbog izuzetno teških uvjeta razvoj naših borbenih jedinica bio je spor. Međimurska partizanska četa koja je djelovala sjeverozapadno i istočno od Čakovca bila je zapravo mali parzanski odred u specifičnim uvjetima borbe. Kada je četa ušla u sastav Kalničkog partizanskog odreda, često je odlazila sjeverno od rijeke Drave, sama ili s drugim snagama KPO-a.

8. O diverzantskim jedinicama potrebno je reći slijedeće:

— Već u prvoj diverzantskoj grupi na Kalniku ima boraca iz Međimurja.

— U 2. četi 3. DB ima vod Međimuraca.

— Druga četa 2 DB 3. diverzantskog odreda uglavnom je sastavljena od boraca, iz Međimurja.

Diverzantska grupa, vod pa glavnina 2. diverzantske čete 2. bataljona, djelujući u Međimurju na neprijateljskim komunikacijama, imale su ulogu malog partizanskog odreda. Diverzanti su vodili borbe kao partizanski odred, izvršavali likvidacije izdajnika, uništavali manje neprijateljske jedinice, osnivali NOO, skojevske i druge organizacije te pomagali članovima kotarskog komiteta KPH Čakovec i radili na terenu.

Budući da je Međimurje bilo pod okupacijom Mađarske, u dokumentaciji NDH nema pismenih podataka o diverzijama na tome području. Međutim, naši su diverzanti i aktivisti izveli veći broj raznih diverzija i rušenja već 1941. 1942. i 1943. godine. Ali valja reći da je najviše diverzija u Međimurju izvršeno u 1944. i u početku 1945. godine.

Evo jedne akcije u kolovozu 1944:

Pruga Maribor — Ormož — Čakovec — Kotoriba — Nađ Kaniža dobila je sredinom 1944. značenje rokadne komunikacije njemačkih snaga u Mađarskoj i Rumunjskoj. Pruge dolinom Save i Drave bile su pod stalnim udarom" naših snaga. U cilju većeg pritiska na tu prugu Štab 3. DB postavio je 2. četi stalan zadatak da izvodi diverzije u Međimurju. Trebalo je što više akcija baš na toj pruzi.

Kakvi su bili posebni uvjeti u kojima su djelovali diverzanti? Evo nekih odgovora:

— Da bi se izvršila diverzija na pruzi Čakovec — Kotoriba, odjeljenje ili vod diverzanata iz 2. čete morao je maršírati 15 do 17 km do Drave, zatim još 5 do 6 km do pruge, pod uvjetom da se kretalo najkraćim pravcem, što se rjeđe događalo. Obično je dužina marš-rute bila 25 do 27 km.

— Zbog dužine marša nije bilo moguće iste noći otići, izvršiti akciju i vratiti se, osini u izuzetnim slučajevima. To znači da je odlazak s Kalnika u Međimurje bio svaki put sam za sebe akcija, tj. borbena radnja.

— Da bi se stiglo na prugu istočno od Čakovca trebalo je najprije prijeći cestu i prugu Varaždin — Ludbreg — Koprivnica, zapadno ili istočno od Ludbrega, zatim grupu sela na pravcu Ludbreg — Prelog, pa izbiti na Dravu. Budući da je na desnoj obali Drave bila granica ustaške NDH, trebalo je proći kroz raskorak neprijatelja. Poslije toga put je vodio preko nekoliko rukavaca Drave. Napokon je trebalo prijeći granicu Mađarske na lijevoj obali Drave.

— Znači, bilo je potrebno mnogo hrabrosti, sposobnosti, dovitljivosti i dobre organizacije planiranja, što je sve 2. četa 3. diverzantskog bataljona imala.

— Bez dobrih veza na terenu, odanih suradnika i organizacija NOP-a ne bi se mogle izvoditi uspješne diverzije u Međimurju. Sigurno je da bi bilo mnogo žrtava a znatno manje akcija da nije bilo pomoći naroda, prije svega omladine.

Komandir 2. diverzantske čete 3. diverzantskog bataljona bio je Branko Vitas, rodom iz Srpske Kapele kraj Dubrave, stari borac i diverzant, visok, širokih pleća, smeđe kose, vitak u lijepo skrojenoj uniformi partizanskog komandira. Bio je vrlo hrabar, karakteran i sposoban oficir, omiljen kod boraca i u narodu. Vitas je uporno provodio u djelo odluke Štaba bataljona i komande svoje čete, dajući velik lični doprinos. Odlično je surađivao sa svojim Međimurcima, kojih je u četi bilo najviše. Posebno se dobro slagao s politkomesarom Ivanom Kerovcem, pa je i to pridonijelo uspjesima čete.

Rejon rasporeda 2. čete 3. diverzantskog bataljona obično je bio u selu Dugoj Reki na sjevernim padinama Kalnika, ili u Ivancu, V. Pogancu, Rasinji. Iz toga rejona vodovi čete odlazili su na zadatke u tri osnovna pravca:

— na prugu Koprivnica — Križevci i Vrbovec -— Zagreb,

— na prugu Koprivnica — Ludbreg — Varaždin i Bjelovar — Varaždin — Zagreb,

— na prugu Čakovec — Kotoriba u Međimurju.

U komandi 2. čete 3. diverzantskog bataljona održan je sastanak. Prisutni su komandir čete, potporučnik Branko Vitas, politkomesar Ivan Kerovac, poručnik, zamjenik komandira Josip Frljak, zamjenik komesara Ivo Golubić, te komandiri vodova Mirko Kučeković, Adam Krčmar i Matija Lončarić. Izvršena je analiza aktivnosti čete, ocijenjena politička i vojna situacija, te plan djelovanja do kraja kolovoza.

»Dogovorili smo se« reče na kraju Vitas, pa se okrene komesaru Kerovcu: »Nema druge, moj druže, opet ideš preko Drave, pazi na sebe i drugove, banda je sve opasnija. Čim izvršite akciju, vratite se.«

»Ne brini, Branko, sve će biti dobro, znamo mi teren, tamo smo doma. Ako bude kakvih problema, sklonit ćemo se kod naših ljudi,« odgovori Kerovac dirnut pažnjom svoga komandira.

Još za dana kolona diverzanata krenula je iz sela Duga Reka prema sjeverozapadu spuštajući se kosama koje izvode na komunikaciju Ludbreg — Varaždin. Na čelu je politkomesar čete Ivan Kerovac, za njim vodnik Adam Krčmar, pa desetar Marko Horvat, te Drago Horvat, Đuro Pintar, Nikola Popović i još nekoliko boraca. Nose dva »ranca« eksploziva za dvije mine, jer ako će sve ići po planu, minirat će dva vlaka, zbog racionalnosti i teških uvjeta, nastojeći napraviti što više u jednom prelasku preko Drave.

Pao je mrak. Kolona nakon izviđanja prelazi cestu i prugu, zapadno od Ludbrega, zatim kreće dalje prema selima Luki i Hrženici. Idući poznatim pravcem, kolona 2. voda 2. čete stiže bilzu rijeke Drave oko pola noći. Nakon pomnog promatranja i izviđanja diverzanti uspješno prelaze Dravu, potom prvi rukavac gazom te stižu na »Otok sreće« Tu se malo odmore i razmjeste u bazu. Kerovac, Krčmar i još jedan borac, pošto nađu gumeni čamac, odu u Podbrest na vezu da pripreme akciju za slijedeću noć.

O T O K S R E Ć E

Na Dravi kod sela Otoka u rejonu Preloga bio je stvarno otok sreće za diverzante. Tamo gdje danas lijep betonski most povezuje obale Drave na cesti Varaždin — Prelog i Ludbreg — Prelog, pa malo zapadnije, proteže se oveći riječni otok, ada, grupa riječnih otočića koji čine pravi mali arhipelag. Tada nije bilo takvog mosta na Dravi, samo skela i drveni most. Skela je radila povremeno jer se ustaše i mađarski fašisti nisu baš dobro slagali, iako su služili istoga gospodara.

Otok je najvećim dijelom od pijeska, nešto duži u pravcu istok-zapad, obrastao vrbom, topolom, glogom i trskom te visokim travama. Bilo je tu johovine, posebno ivovine, tako da je bio idealno sklonište ilegalaca. Budući da je bio između dvije granice, na »ničijoj zemlji« bio je pogodan na izradu tajnih skloništa i »baza« Neprijatelj nije očekivao da im partizani borave tik ispred njihovih straža i patrola. Neprijatelj je nekoliko puta prokrstario otokom, pa kako nikoga nije našao, smatrao ga je nezanimljivim.

Uz pomoć suradnika NOP-a diverzanti 2. čete upravo su na njemu izgradili sklonište, kolibu od šiblja. Kada se očekivao pretres otoka, diverzanti bi se rasporedili po čitavom prostoru, svaki posebno, i sklonili u tajna skloništa iskopana u pijesku i dobro maskirana. To je činjeno iz razloga disperzije: neprijatelj bi mogao naći, odnosno uhvatiti samo pojedinca. Često je za sklonište znao samo jedan diverzant, dok ostali nisu znali. U tom slučaju određivano je zborno mjesto pošto prođe opasnost. Neprijatelj nikada nije otkrio partizane na tom otoku, pa su ga Međimurci prozvali »Otok sreće«, kako ga i danas zovu neki mještani.

U toku dana 23. 8. glavnina 2. voda bila je na »Otoku sreće« u konspiraciji gdje se pripremala za akciju. Za to vrijeme komesar 2. čete Kerovac i komandir voda Krčmar bili su u selima Podbrest i Sv. Juraj u Trnju na izviđanju pruge i prikupljanju podataka o kretanju vlakova i osiguranju pruge. Kerovac je s Krčmarom i jednim borcem

najprije otišao u selo Podbrest, gdje se povezao s našim suradnicima, zatim je u toku noći 23. 8. rano ujutro stigao u Sv. Juraj u Trnju, odakle je bio rodom. Većina mještana bila je na strani NOP-a pa je boravak u Sv. Jurju bio relativno siguran. Drugi razlog da se predani u Sv. Jurju: moglo se neposredno promatrati kretanje na pruzi.

Navečer 23. 8. grupa diverzanata s »Otoka sreće« krenula je prema pruzi pod komandom desetara Horvata. Pokret grupe bio je olakšan jer je veza iz sela Otoka čekala na ugovorenom mjestu. Oko 22 sata diverzanti su bili zajedno u Sv. Jurju u Trnju, gdje su večerali i dogovorili se o planu akcije.

Odlučeno je da se mine postave na dva mjesta, u rejonu sela Mala Subotica, gdje pruga prolazi pored šume koja se proteže s obje strane pruge, ispod sela D. Kraljevac. Prema redu vožnje i podacima, u želj. stanici D. Kraljevac trebali su se ukrštati brzi i putnički vlak. Brzi koji je vozio na relaciji Maribor — Čakovec — Kotoriba — Nad Kanjiža i putnički na relaciji Nad Kanjiža — Kotoriba — Čakovec.

Kerovac je podijelio diverzante na dvije grupe: on je s jednom grupom išao u rejon D. Kraljevca, a vodnik Krčmar s drugom u rejon Male Subotice.

Planom je predviđeno da se obje grupe, čim izvrše miniranje, povuku prema Dravi i da se nađu na »Otoku sreće«, odakle ce se iste noći vratiti na Kalnik.

Gluho doba noći, 23 sata, svuda mir. Jedino patrole narušavaju tišinu hodom i povicima prilikom zaustavljanja. Ali te noći nisu bile budne samo patrole i stražari neprijatelja, nego i brojni suradnici NOP-a i diverzanti.

Grupa vodnika Krčmara prešla je na južnu stranu pruge u rejonu k. 152 i nastavila prema zapadu. Kad je stigla do šume Benkovec, vodnik je izvršio raspored. Diverzanti su polako prišli pruzi. Dvadesetak metara prešli su puzeći. Tišina kao u grobu, Nigdje nikoga. Ipak treba pričekati. Na neprijatelja se moglo naići na svakom koraku. Krčmar čeka 10 minuta i kad htjede krenuti na prugu, učini mu se da nešto čuje. Da, to je bat cokula. Ide mađarska patrola. Baš dobro, razmišlja Krčmar, kad prođe patrola pruga je slobodna. Patrola »perjaša« uskoro stiže u visinu diverzantske grupe, ide brzo, valjda joj se žuri kroz rejon šuma što zjape u crnu noć.

Kad se neprijateljska patrola izgubi u noći, Krčmar dade znak. Diverzanti otpočnu posao. Radili su vješto i brzo. Mine su postavljene i maskirane, paljenje je na nagaz.

Grupa se odmah vraća prema Dravi.

Gotovo istovremeno grupa pod komandom komesara Kerovca postavila je minu kod sela D. Kraljevca i krenula prema Dravi na zborno mjesto.

Približavala se ponoć, 23. 8, a brzi vlak jurio je punom brzinom ravnom prugom prema istoku. U to vrijeme pruga je bila relativno sigurna. Istina, bilo je diverzija, ali vrlo rijetko. Zato je osoblje vlaka bilo bezbrižno, Ali, noćas će biti iznenađenja! Kad brzi vlak prođe selo M. Suboticu te priđe šumi, koja je gotovo doticala prugu s obje strane,

strojovođa kao da osjeti opasnost. Pogleda napolje. Uto se tutanj brzog vlaka spoji sa snažnom eksplozijom. Lokomotiva ode niz nasip, za njom nekoliko kola. Nasta lom na pruzi, iskliznuće, zatim prevrtanje. Jauci i vika. Mrtvih desetak, ranjenih dvadesetak. Materijalna šteta je velika.

Vodnik Krčmar prelazio je sa svojim diverzantima cestu Čakovec — Prelog.

Nešto kasnije putnički vlak iz Kotoribe naišao je na minu kod željez. stanice D. Kraljevac. Oštećena je lokomotiva, službena kola i još 3 kola. Mrtvih 5 — 7, ranjenih desetak. Nema točnih podataka, o gubicima neprijatelja, ali s obzirom na to što je mina imala 20 kg eksploziva, uzrokovala je veliki udar. U takvim prilikama dolazi do većeg broja mrtvih i ranjenih.

Tako je te noći drugi vod druge diverzantske čete pod rukovodstvom politkomesara Kerovac Ivana potpuno uspješno izvršio dva zadatka u jednoj noći.

Rano ujutro 24. 8. diverzanti su već bili u svojoj bazi na Kalniku.

Malo smo se duže zadržali na opisu akcije, jer je odlazak u Međimurje bio težak i složen svaki puta i predstavlja mali podvig sam po sebi. Ovo tim više, jer je neprijatelj pojačavao svoje snage i poduzimao česte racije, pretres sela i terena, a posebno se služio izdajnicima. Ali, kao što se vidi, nije mogao da spriječi razvoj NOP-a i borbe, pa onda i akcije naših diverzantskih jedinica.

LOM NA PRUZI ZAGREB — BEOGRAD IZMEĐU POPOVAČE I KUTINE

Po naređenju GŠH, 7. udarna banijska divizija (bez jedne brigade) stigla je sredinom kolovoza u Moslavinu i privremeno ušla u sastav 10. korpusa zagrebačkog, koji je time znatno ojačao. Imajući zapadnu i istočnu grupu partizanskih odreda te jedinice komandi područja, Korpus je svojim glavnim snagama (32, 33. i 7. divizija) mogao preći u aktivna djelovanja izvodeći niz operacija u cilju razbijanja jačih neprijateljskih snaga u dolini Drave i rušenja komunikacija.

Nakon desetak dana borbi u sjeveroistočnom dijelu Moslavine, 7. banijska udarna divizija u suradnji sa MPO i 3. diverzantskim bataljonom, dobila je od Štaba 10. korpusa zadatak da izvrši napad širih razmjera na prugu, da na više dana prekine saobraćaj na magistrali Zagreb — Beograd. To je sprovođenje u djelo direktiva VŠ i vrhovnog komandanta Tita da se ofanzivnim djelovanjem na komunikacijama paralizira saobraćaj neprijatelja.

Odlučeno je da se napad izvrši na relaciji isključno Popovača — isključno Kutina, ali tako da se poruši i pruga i bunkeri i želj. stanice Repušnica- Gračenica i Voloder, kao i objekti na njima (skretnice, voođocrp, sigurnosni uređaji i ostalo). Jedinice MPO-a po vodovima su imale zadatak da vode bataljone 7. divizije na prugu jer su poznavale teren. Diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona pomagali su u rušenju pruge i objekata na željezničkim stanicama Voloder, Gračenica i Repušnica.

Plan napada na prugu, u globalu:

— Presjeći cestu i prugu istočno od Popovače i zapadno od Kutine, zatim snagama dviju brigada napasti prugu i objekte na njoj na dužini od 15 km.

— Po mogućnosti izazvati njemački oklopni vlak »Grbu«, uvući ga u minsko polje na pruzi i uništiti. «Grbo« je bio kompletan oklopni vlak- glavni na relaciji Zagreb — Banova Jaruga, koji je jako ometao naše akcije na pruzi, rad na terenu i prelaz preko pruge.

Do 22 sata 31. 8, čitava 7. divizija, dijelovi MPO-a i 3. DB bili su na položajima za napad. Jedinice su bile na svojim mjestima u rasporedu da na dati znak krenu. Početak napada: u 23 sata.

Da je neprijatelj znao kolike su naše snage, da partizani imaju topove, minobacače i ručne bacače, da su odlučili uništiti relaciju, sigurno bi pobjegao u Kutinu i Popovaču da organizira obranu. Oklopni vlak »Grbo«, iako je bio snažan, ne bi se ni pomakao iz Popovače, gdje se te večeri nalazio.

Ali neprijatelj to nije znao. Znao je da partizana ima, ali pojma nije imao koliko ih je i s kakvom su namjerom došli.

»GRBO« LETI U ZRAK I PADA MRTAV

Naslov odgovara zbivanjima potpuno. Čim je počela borba kod Volodera s posadom na željezničkoj stanici, o tome je obaviješten komandant oklopnog vlaka gospodin hauptman. Budući da je njegov »Gi-bo« bio u punoj borbenoj gotovosti, odluči krenuti u pomoć napadnutim stanicama. Preko telefona naredi vlakovođi (potporučniku) pokret prema Volodera. Oklopna grdosija iziđe iz Popovače prema istoku, povećavajući brzinu. Čuk, ćuk dok to nepostade tutanj željezne kompozicije koja se crnila u mraku, te tople i tihe noći 31. kolovoza 1944. godine.

Nedaleko od želj. stanice, inženjerski bataljon 7. divizije na čelu s kapetanom Krnetićem postavio je minsko polje dugo 100 m, u koje je ugradio 600 kg trotila.

Kad kapetan Krnetić opazi »Grbu«, sav se ozari. To se znalo već izdaleka, po prigušenim svjetlima i posebno skladnoj tutnjavi, koja je više ličila na klizanje (zbog posebnih oklopnih kola i njihove težine) nego na kloparanje i tandrkanje običnih željezničkih kompozicija.

Sve mine u minskom polju bile su povezane u mrežu s električnim paljenjem. Kapetan je, kao zapeta puška osobno čekao, da »Grbo« naiđe na minski tepih. Prednja štitna kola već su ušla u minsko polje, a sada evo i oklopnih, još malo. Sada! Kapetan Krnetić okrene ručicu na aparatu za paljenje.

Blijesak, potom strašna eksplozija! Masa trotila podiže »Grbu« u zrak, razbi ga i polomi, zatim baci na lijevu stranu pruge niz nasip, gdje grdosija od čelika legne i umre. Mrtav »Grbo« ostao je tu ležati do kraja rata, i još godinu-dvije poslije, dok kao staro željezo nije otišao u ljevaonicu.

Na pruzi prema Kutini sve je grmjelo. Više od stotinu puškomitraljeza i mitraljeza bljuvalo je vatru, tisuće yna zujalo je rojevima ravnicom, na desetine raketa osvjetljavale su prugu i bunkere. Neprijateljske posade u armirano-betonskim bunkerima branile su se u početku uporno i žilavo. Bile su sigurne da će odbiti napad partizana. Ali ovaj put partizani su imali protivoklopne topove. I bunkeri padoše, otpor bi skršen. Željezničke stanice i svi elementi bili su razoreni i onesposobljeni. Pruga rastrgana i porušena. Sve veze pokidane.

Komandant 1. gorskog zdruga, ustaški pukovnik Stjepan Peričić, procijeni situaciju i odluči da nema snaga za intervenciju. Bilo bi pogibeljno izići. Partizani su nadmoćni. Opasnost, pomislio je, prijeti i Kutini. Mogli bi je napasti ujutro. Zato izvijesti pretpostavljene što se sve zbiva. Međutim, napad partizana na Kutinu uopće nije bio u planu.

Rezultati napada na prugu između Popovače i Kutine te uništenje oklopnog njemačkog vlaka »Grbe« bili su izvanredni. Porušena je pruga na gotovo 15 km dužine, razumije se ne neprekidno, nego djelomično, onesposobljene su tri željezničke stanice, srušeno nekoliko bunkera, zarobljeno oko satnije domobrana, ubijeno nekoliko desetaka neprijateljskih vojnika i, na kraju, pokidane su sve telefonske veze i instalacije. Uništen je kompletan oklopni vlak, čija je vrijednost golema, vjerojatno oko 100 milijuna kuna po tadašnjim cijenama. Ostala materijalna šteta bila je također velika i može se mjeriti na desetke milijuna kuna. Kada bismo realno ocjenjivali, neprijatelj je pretrpio materijalnu štetu od nekoliko stotina milijuna. Osim goleme materijalne štete, neprijatelj je ostao bez najboljeg oklopnog vlaka, koji više nikada nije bio u funkciji.

Prekid saobraćaja koji je nastupio 31. 8. 1944. trajao je sve do 18. 9. To je ujedno najduži prekid saobraćaja na toj pruzi u toku NOR-a. To je bila akcija krupnijeg kalibra s teškim posljedicama za neprijatelja.

Iako su MPO i 3. diverzantski bataljon samo surađivali s jedinicama 7. divizije, oni su i učestvovali u napadu. Taj spektakularni uspjeh 7. divizije i dijelova MPO-a sa 3. diverzantskim bataljonom trebalo bi šire opisati kao napad na prugu i rušenje oklopnog vlaka i zbog toga što se takav događaj odigrao u Moslavini, u rejonu gdje su srušeni mnogi neprijateljski vlakovi i pruge. Upravo taj rejon (dionica Popovača — Kutina) bio je dugačka grobnica lokomotiva i vagona, putničkih, teretnih i oklopnih vlakova, slično kao rejon Ivanić-Grad — Novoselec, gdje je Ivan Hariš-Gromovnik počeo pravo rušenje već 1942. godine.

FORMIRANJE ŠTABA GRUPE DIVERZANTSKIH ODREDA NOVJ I TREĆEG DIVERZANTSKOG ODREDA

Situacija na frontovima u Evropi u to vrijeme:

— Na istočnom frontu Crvena armija bila je u strategijskoj ofanzivi, a Hitlerove snage u defanzivi. Na sjeveru pala je istočna Pruska i istočni dio Poljske. Front se nalazio ispred Varšave i dalje na jugu. 23. 8. fašistička Rumunjska je kapitulirala, raspala se, i istupila iz Trojnog pakta. Početkom rujna, točnije 9. 9. 1944, kapitulirala je i fašistička Bugarska.

— Na Apeninskom poluotoku 5. američka i 8. britanska armija vodile su borbe u južnoj Italiji.

— Na zapadu angloameričke snage duboko su se uklinile na teritoriju Francuske, dovlačeći krupne snage drugih ešalona za ofanzivna djelovanja prema Njemačkoj sa zapada.

— Na jugoslavenskom ratištu strategijska inicijativa bila je na strani NOVJ i Tita. Otpočele su završne operacije za oslobođenje zemlje. Grupa divizija pod komandom generala Peke Dabčevića prodirala je prema Beogradu. U južnoj Srbiji i Makedoniji kao i u sjeveroistočnoj Srbiji došlo je do snažnog razmaha NOB-a i formiranja brojnih divizija, brigada i korpusa. Time je stvorena nova situacija, presječen je put izvlačenja glavnih snaga grupe armija »E« s jugoistoka, tako da su se morale povlačiti preko Kačanika, Kosova i Sandžaka za Sarajevo. Dogodilo se da su njemačke divizije u odstupnim marševima prema sjeverozapadu morale svaka za sebe otvarati prolaze, jer su se partizanske snage nalazile na čitavom njihovom putu. Zbog toga je izvlačenje Hitlerovih snaga iz Grčke i jugoistočnog dijela Jugoslavije bilo veoma otežano i sporo, čime je onemogućen manevar jakih snaga i njihova pregrupacija na važne pravce.

Došlo je do potpunog povezivanja frontova savezničkih snaga u čitavoj Evropi, na istočnom, jugoistočnom, južnom i zapadnom frontu. U tom sklopu NOVJ imala je poseban zadatak s obzirom na odnos snaga, važnost komunikacijskih pravaca i potrebe manevra njemačkih trupa na pravcu Apenina i još više u Podunavlju.

U međuriječju Sava — Drava snage 6. i 10. korpusa preuzele su inicijativu i razbile široka ofanzivna djelovanja vežući za sebe veoma jake neprijateljske snage i stalno djelujući na glavnoj komunikaciji Zagreb — Beograd, odnosno dolinom rijeke Drave. Neprijatelj je u cjelini izgubio i ono nešto inicijative što je bio postigao tokom ljetnih mjeseci u nekim rejonima i na nekim pravcima između rijeka Drave i Save. Jedinice 6. slavonskog korpusa ojačane su formiranjem novih brigada, čime je nadoknađeno odsustvo 28. slavonske divizije, koja se našla u glavnoj operativnoj grupi Vrhovnog štaba u Srbiji. Suradnja jedinica ova dva korpusa bila je dobra. Formiranjem jedinica Ozne, brojnih komandi mjesta u sastavu partizanskih područja, te osnivanjem rukovodstava JNOF-a na čitavoj teritoriji od mjesne organizacije do oblasnih odbora, uz već ranije stvorene organizacije KP, SKOJ-a, USAOH-a i MNOO-a. Bio je to kompleksno organiziran front **s** pozadinom u sjevernoj i sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

Neprijatelj je bio natjeran u veća naseljena mjesta ili u šire i uže rejone oko njih. Samo kada bi prikupio jače snage mogao je ozbiljnije prodrijeti na slobodnu teritoriju, najčešće s ograničenim ciljem. Moral njegovih trupa stalno je bio u opadanju, posebno u sastavu domobranskih jedinica. Titov poziv pripadnicima kvislinških jedinica da pređu na stranu NOVJ, (razumije se, oni koji nisu uprljali ruke narodnom krvlju) obrzao je rasulo četa, bataljona i divizija neprijatelja. Do osipanja je došlo i u 1. gorskom zdrugu »Ante Pavelića«.

Istovremeno je došlo do oštre diferencijacije u redovima neprijatelja. Nakon prelaska velikog broja neprijateljskih vojnika na našu

stranu, uz Pavelića i Nijemce ostalo je ono što se opredijelilo za njih i vezalo svoju sudbinu za fašizam.

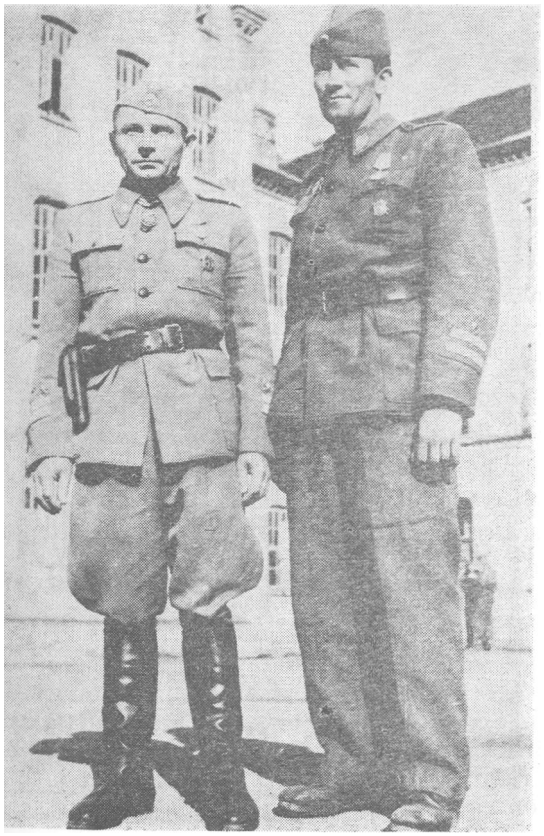
Ofanziva na komunikacije na čitavoj teritoriji Jugoslavije naročito je došla do izražaja u toku rujna. Snage 1, 2. i 3. diverzantskog bataljona toliko su ojačale da je bilo nužno izvršiti reorganizaciju jedinica i stvoriti nov kvalitet i kvantitet. Odlukom GŠH, uz suglasnost Vrhovnog štaba, formiran je Štab grupe diverzantskih odreda NOVH, ujedno NOVJ. Zatim je odlučeno da se od 1, 2. i 3. diverzantskog bataljona formiraju diverzantski odredi.

Najprije je formiran 1. diverzantski odred u Slavoniji pod operativnom komandom 6. slavonskog korpusa jačine dva diverzantska bataljona sa po tri čete.

Zatim je u Pobjeniku kod Čazme na području Moslavine 7. 9. 1944. formiran Štab grupe diverzantskih odreda Hrvatske, odnosno Jugoslavije, na čelu s pukovnikom Ivanom Harišom »Gromovnikom«.

Sastav užeg dijela Štaba grupe diverzantskih odreda NOVJ:

1. Komandant Ivan Hariš-Ilija Gromovnik, pukovnik.
2. Zamjenik komandanta Boro Miličević, major.
3. Načelnik štaba Mirko Palčić, major.
4. Politkomesar Milan Bulat - Mićo, kapetan.
5. Zamjenik komesara Vasilije Čanak-Vaso, kapetan.

BORO MILIČEVIĆ, zamjenik komandanta štaba Grups diverzantskog odreda NOVJ s IVANOM HARIŠEM — GROMOVNIKOM

Istog dana, također u Pobjeniku, formiran je Štab 3. diverzantskog odreda:

1. Komandant Milutin Vignjević.
2. Politkomesar Stjepan Sabol.
3. Zamjenik komandanta Nikola Papić.
4. Zamjenik politkomesara Jovan Rusić.
5. Instruktor za obuku Božo Šarom
6. Intendant Franjo Kalčić-Frenk.
7. Pisar — administrator Vera Crnobori.
8. Zemuničar Tomo Kučiš.
9. Ekonom Stjepan Brezak.
10. Kuriri: Mato Skočić i Jerko Sabol.
11. Kuharice: Ana Brezak, Milka Brezak i Nataša Božičnik.

Formacija Štaba 3. diverzantskog odreda omogućava operativan rad diverzantskih jedinica. Na primjer, intendant odreda brinuo se o snabdijevanju diverzantskih bataljona, dok je ekonom imao zadatak da snabdijeva samo Štab 3. diverzantskog odreda i njegove dijelove. Zemuničar je bio zadužen za rukovanje tajnim skladištima, kojih je bilo više, u kojima se nalazila oprema i posebno minsko-eksplozivna sred-

stva, zatim je vodio računa da se izrade nova tajna skladišta. Bio je to brojčano mali, ali u operativnom smislu potpun štab diverzantskog odreda.

Drugi diverzantski odred na području Korduna i Banije Žumberka i Pokuplja formiran je odmah nakon toga od jedinica 2. diverzantskog bataljona.

Od jedinica 3. diverzantskog bataljona formirani su 1. i 2. diverzantski bataljoni, tako da je svaki imao po dvije diverzantske čete a svaka četa po tri diverzantska voda.

MILUTIN VIGNJEVIĆ, komandant 3. diverzantskog odreda

1. DIVERZANTSKI BATALJON
ŠTAB BATALJONA

I. DIVERZANTSKI BATALJON
ŠTAB BATALJONA

1. Komandant Josip Grdak- Tigar.
2. Zamjenik komandanta Ilija Božič.
3. Zamjenik poslije Božića Stjepan Mršić.
4. Politkomesar Zlatko Šepak.
5. Zamjenik politkomesara Đorđe Grujić.

NIKOLA PAPIC, zamjenik komandanta 3. diverzantskog odreda

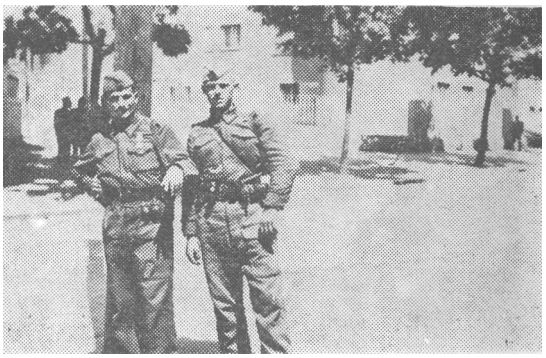
6. Intendant bataljona Drago Brezak.
7. Oficir Ozne Branko Lazarus.
8. Rukovodilac Skoja Miro Trenski.
9. Zemuničar Josip Tomac.
10. Referent saniteta Franjo Matveja.
11. Kurir Ivo Malečić - Šarko.

KOMANDA 1. ČETE

1. Komandir čete Anton Svetličić - Tonček.
2. Zamjenik komandira Tomo Ludvajić i Milan Čubra nakon pogibije Ludvajića.
3. Politkomesar Mato Šegota.
4. Zamjenik politkomesara Drago Papec.
5. Ekonom čete Vilim Hržina.

VERA CRNOBORI šef kancelarije 3 DO sa Svetličić Ivanom—Orsijem i drugima

iMATO ŠEGOTA s drugom

PRVI VOD

1. Komandir voda Franjo Petljak.
2. Delegat voda Anton Tešija.
   Komandiri odjeljenja bili su desetari Ivan Lacković i Mato Svetličić.

DRUGI VOD

1. Komandir voda Ivan Knez.
2. Delegat voda Marijan Žitnik - Masni.
   Komandiri odjeljenja bili su desetari Andrija Vidović i Vlado Borovec.

TREĆI VOD

1. Komandir voda Stjepan Mikec.
2. Delegat voda Josip Dekanić.
   Komandiri odjeljenja bili su desetari Ivan Boe i Mirko Topljak.

KOMANDA 2. ČETE

1. Komandir čete Dmitar Kovačevič.
2. Zamjenik komandira Bogdan Ninić.
3. Politkomesar Milan Božičnik.
4. Zamjenik politkomesara Miro Trenski, kasnije.

ZLATKO ŠEFAK politkomesar 1. diverzantskog bataljona

PRVI VOD

1. Komandir voda Anton Ninić.
2. Delegat voda Marijan Putak.

DRUGI VOD

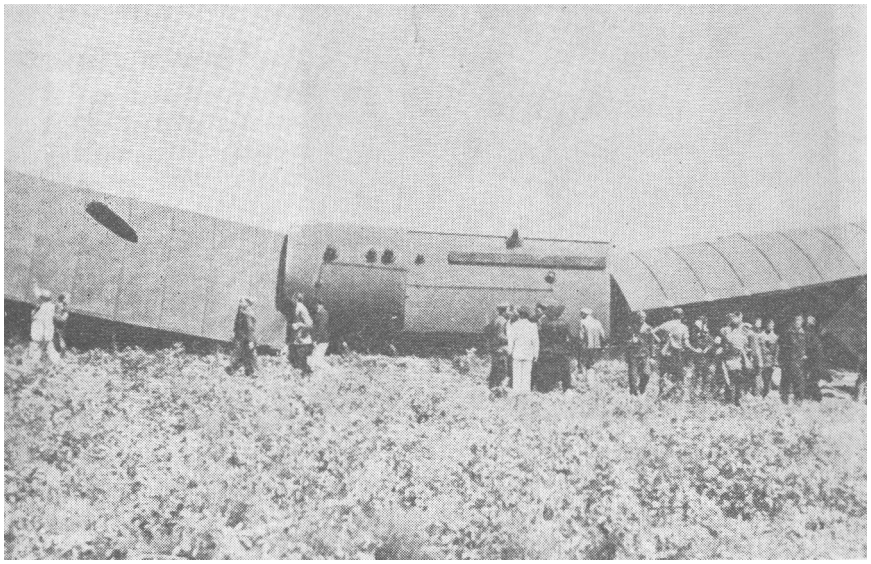
1. Komandir voda Ljubomir Vrđuka.
2. Delegat voda Franjo Juran.

TREČI VOD

1. Komandir voda Ivan Antolič
2. Delegat voda Franjo Frula

MARIJAN PUTAK, delegat 1 \oda 2. diverz. čete 1. diverz. bataljona i zamjenik Komesara čete

Dio srušenog vlaka na pruzi Zagreb — Beograd

2. DIVERZANTSKI BATALJON
ŠTAB BATALJONA

1. Komandant Josip Car.
2. Zamjenik komandanta Stjepan Mršić, zatim Drago Radošević.
3. Politkomesar Alojz Samošćanac.
4. Zamjenik politkomesara Drago Kapusta.
5. Oficir Ozne Drago Sotler.
6. Sekretar Skoja Mirko Šimunjak.
7. Intendant Josip Krčelić.
8. Referent saniteta Lovro Kovač, zatim Ivan Šimunović.
9. Zemuničar Josip Jug, delegat voda glavni zemuničar koji je imao pomočnike: za područje Kalnika Miloša Kučeković, a za područje Hrvatskog zagorja Jurja Smodila.
10. Administrator - pisar st. vodnik Stjepan Kristofić.
11. Kuriri Milan Grgeč i Stanko Hlad, st. vodnici.

MIRKO ŠIMUNJAK, sekretar SKOJ-a 2. diverzantskog bataljona

KOMANDA 1. ĆETE

1. Komandir čete Vlado Đuretak.
2. Zamjenik komandira Josip Boronjek.
3. Politkomesar Drago Tomašinjak.
4. Zamjenik politkomesara Pajo Marinković, zatim Franjo Gulić.

PRVI VOD

1. Komandir voda Stjepan Rakoci.
2. Delegat voda Ivica Pavlić.

DRUGI VOD

1. Komandir voda Andrija Bočkaj.
2. Delegat voda Marko Čizmek.

TREĆI VOD

1. Komandir voda Đuro Adžić.
2. Delegat voda Josip Jug

DRUGA ČETA

1. Komandir čete Branko Vitas, zatim Mirko Kučeković.
2. Zamjenik komandira Josip Frljak.
3. Politkomesar Ivan Kerovac.
4. Zamjenik politkomesara Ivo Golubić.

PRVI VOD

1. Komandir voda Mato Lončarić.
2. Delegat voda Ivan Novak.
3. Desetari - komandiri odjeljenja: Viktor Mecinger, Anton Bontek, i Ivan Mlinarec.

DRUGI VOD

1. Komandir voda Adam Krčmar.
2. Delegat voda Franjo Marušić.
3. Komandiri desetina, odnosno odjeljenja, desetari Marko Horvat, Nikola Popović i Franjo Barić.

TREĆI VOD

1. Komandir voda vodnik Ivan Blažon.
2. Delegat voda Josip Katalenić.
3. Komandiri desetina, odnosno odjeljenja, desetari Drago Tuksar, Anton Čanadi i Adrija Majnić.

NAPOMENA:

Ovo su podaci koji se odnose na vrijeme formiranja 1. i 2. DB, odnosno 3-eg DO. Međutim, bilo je više promjena, kako u četama, tako i bataljonima. Neka formacijska mjesta popunjavana su kasnije. Dalje, bilo je slučajeva da je neki drug uskoro otišao iz jednog bataljona u drugi ili sa jedne dužnosti na drugu. U arhivi nema cjelovitih podataka (Naredbi o postavljanju i dr.) pa je rekonstrukcija lične formiranje jedinica 3. DO izrađena na osnovu izjava i sjećanja članova Slaba grupe DO, Štaba 3. DO i Štabom 1. i 2. bataljona i rukovodilaca u Dč. Uslijed toga, moguće su omaške i nepreciznosti. Naime, danas poslije 40-tak godina, veoma je teško prikupiti potpune podatke o svakom drugu, događaju itd. Veliki broj drugova je umro, drugi su nas-

tanjeni u raznim mjestima, te vremena nema za dugogodišnja istraživanja, pa ni materijalnih troškova. Otuda nismo bili u mogućnosti prikupiti sve fotografije za članove štabova bataljona i K-dj četa. Zato molimo drugove diverzante da ovo uvaže. Bitno je da se kroz knjigu 3. DO vidi nastanak i razvoj DJ, glavne, odnosno interesantnije akcije i silni učinci, koje su postigli diverzanti sami i u suradnji s našim jedinicama. Svi drugovi i drugarice nisu mogli biti šire opisani i istaknuti, ali svi, osim eventualnog izuzetka nalaze se na spisku boraca i rukovodilaca 3. DO, koji se nalazi u IV-tom dijelu ove knjige.

Pregled boraca 3. diverzantskog odreda, poimenično, vidi. se iz posebnog priloga u četvrtom dijelu knjige. Zbog nedostatka preciznih podataka koji se borac nalazio u kojoj četi, vodu i desetini, spisak pripadnika 3. diverzantskog odreda dat je po abecednom redu. No, i pored svih nastojanja moguće je da je eventualno netko od boraca nenamjerno izostavljen zbog nedostatka podataka. Spisak je sačinjen na osnovu postojećih dokumenata i dopunjen sjećanjima članova štabova 1. i 2. bataljona te komandi četa i jednog broja starijih diverzanata.

Dakle, početkom rujna 1944. godine (7. 9) imali smo sasvim novu situaciju na planu organizacije, formacije, a donekle i rasporeda diverzantskih jedinica u zoni djelovanja 10. korpusa NOVJ zagrebačkog. Formirani su:

— Štab grupe diverzantskih odreda NOVJ sa sjedištem u Pobjeniku kod Čazme na području Moslavine.

— Štab 3. diverzantskog odreda sa sjedištem u Pobjeniku.

— Štab 1. diverzantskog bataljona sastava dvije diverzantske čete s razmještajem Štaba bataljona u Pobjeniku.

— Štab 2. diverzantskog bataljona s dvije diverzantske čete, s tim da se Štab bataljona nalazio u rejonu Dubrava, a zatim u više mjesta u Hrvatskom zagorju, u Jakovlju, Luki, Pluski i drugdje.

Štab grupe diverzantskih odreda NOVJ imao je pod komandom 1,2. i 3. diverzantski odred sa po dva diverzantska bataljona. To znači da je neposredno imao pod komandom, prije svega u stručnom pogledu, 6 diverzantskih bataljona, od čega u međuriječju Sava — Drava četiri diverzantska bataljona i južno od Save na području Banije i sjevernog dijela Korduna te na Žumberku i Pokuplju dva diverzantska bataljona.

ŠTAB GRUPE DIVERZANTSKIH ODREDA NOVJ

Snažan razvoj i dalje jačanje NOV i POJ u 1944. godini zahtijevali su određene promjene na organizacijsko-formacijskom i mobilizacijskom planu. Rat je ušao u završnu fazu, otpočele su završne operacije za slamanje glavnih neprijateljskih snaga na teritoriju Jugoslavije i za konačno oslobođenje zemlje.

U cilju efikasnijeg rukovođenja i komandiranja diverzantskim jedinicama, boljeg planiranja, sinhronizacije djelovanja i postizanja većih učinaka, po odobrenju Vrhovnog štaba, Glavni štab Hrvatske formirao je Štab grupe diverzantskih odreda koji je dobio naziv Štab grupe DO NOVJ. "

Iako su diverzantski bataljoni (1, 2. i 3.) bili u općem operativnom pogledu potčinjeni 6, 4. i 10. korpusu, s njima je neposredno rukovodio Ivan Hariš-Ilija Gromovnik koji se prije svega brinuo o tome:

— da diverzantske jedinice od čete do bataljona stalno djeluju na prugama, cestama i drugim objektima;

— da se stalno razvijaju i jačaju diverzantske jedinice;

— da se izabiru i školuju diverzantski kadrovi i vrši popunjenje jedinice;

— da se sto bolje snabdijevaju diverzantske jedinice minsko-eksplozivnim sredstvima, municijom, oiružjem i opremom. Do formiranja Štaba grupe diverzantskih odreda, Hariš je lično obilazio diverzantske jedinice, neposredno utjecao na njihov rad, koordinirao suradnju s našim jedinicama, štabovima zona, divizija i korpusa. To je 1941. i 1942. pa i 1943. uglavnom bilo moguće, ali 1944. godine to nije išlo glatko. Velika udaljenost između bataljona, posebno četa, onemogućavala je efikasniji stalan utjecaj i bolju organizaciju suradnje. Zato je formiranje Štaba grupe diverzantskih odreda omogućilo dalji razvoj diverzantskih jedinica i uspjehe u borbi.

Ulogu Štaba grupe diverzantskih odreda NOVJ bila je da u novim uvjetima i na višem stupnju rukovodi a dijelom i komandira brojnim diverzantskim jedinicama te da organizira i podigne na viši stupanj suradnje krupnijih jedinica i diverzantskih jedinica prilikom akcija na komunikacijama, utoliko više što su Vrhovni štab i Tito naredili ofanzivu i permanentne akcije na neprijateljskim komunikacijama, posebno na magistralnima i na pravcima operativnog značaja. Cilj je bio odsijecanje jakih njemačkih i kvislinških snaga, njihovo razbijanje, zatim uništenje ili zarobljavanje. Otuda je značaj akcija na komunikacijama svih jedinica NOVJ a posebno diverzantskih znatno porastao.

Za komandanta Štaba grupe diverzantskih odreda NOVJ kao što se vidi postavljen je Ivan Hariš - Ilija Gromovnik, već tada pukovnik, iskusan i zaslužan organizator i rukovodilac diverzantskih jedinica, što je imalo dvojako značenje: prvo, Hariš je ostao na čelu diverzanata do kraja rata, drugo, poznavao je situaciju, ulogu, mjesto i zadatke i glavne rukovodeće ljude pa i mnoge diverzante pojedinačno.

Na dužnost zamjenika komandanta Štaba grupe diverzantskog odreda došao je major Bora Miličević, iskusan diverzant i komandant diverzantskog bataljona, koji se s Harišem znao od prvih dana razvoja diverzantskih jedinica. Znanjem, iskustvom i sposobnošću bio je pogodna ličnost za zamjenika komandanta.

Načelnik Štaba bio je major Mirko Palčić, također stari borac od 1941, iskusan diverzant i diverzantski komandant. Mirko je došao na tu dužnost s dužnosti komandanta 3. diverzantskog bataljona. Inače je jedan od prvih diverzanata s Banije, kako bi se reklo: stari diverzantski vuk.

Politički komesar Milan Bulat - Mićo, također stari borac i rukovodilac, došao je na funkciju s dužnosti komandanta 2. diverzantskog bataljona. Jedan je od prvih diverzanata.

I zamjenik politkomesara Vasilij Čanak - Vaso bio je i stari borac politički radnik i starješina u NOVJ.

Prema tome, Ivan Hariš imao je u svom štabu sve vrle i iskusne kadrove, što je bilo presudno za funkcioniranje Štaba. To je značilo da će Štab grupe moći pružiti potrebnu pomoć štabovima diverzantskih odreda i bataljona. Bio je to nov kvalitet u organizaciji i rukovođenju diverzantskim jedinicama, važan element za uspješnije aktivnosti na neprijateljskim komunikacijama.

Formiranjem Štaba grupe diverzantskih odreda omogućeno je da 1, 2. i 3. diverzantski odredi djeluju više sinhronizirano na glavnoj komunikaciji Zagreb — Beograd, koja je tada bila izložena akcijama veoma jakih diverzantskih snaga na dužini od 250 km. Ili, točnije, sve glavne komunikacije koje su njemački fašisti koristili do kraja rata bile su zapravo u zoni djelovanja ovih diverzantskih odreda, što će posebno doći do izražaja nešto kasnije. Svu opskrbu, dotur i evakuaciju te manevar trupama, neprijatelj će biti prisiljen da sprovodi uglavnom željeznicom, koja će biti glavni objekt akcija jedinica Štaba grupe diverzantskih odreda NOVJ. Štab grupe diverzantskih odreda ostao je u Pobjeniku do proljeća 1945. godine, kada je izvršeno izvlačenje komandi i ustanova s prostora Moslavine u Slavoniju, u širi rejon Daruvara. Pitomo moslavačko selo bilo je »glavni grad« diverzanata. Za to selo znali su gotovo svi diverzanti, od kojih je veliki dio i sam prošao kroz njega u ulozi partizana, kurira, kursiste, diverzanata. (ŠG DO NOVJ boravio je povremeno u Čazmi).

ŠTAB 3. DIVERZANTSKOG ODREDA

Uloga Štaba 3-eg DO bila je u osnovi slijedeća:

— osigurati rukovođenje i komandiranje 1-vim i 2-gim DB, tako da se djelovanja na komunikacijama, posebno prugama odvijaju planski sa jasno izraženim težištem;

— koordinacija djelovanja jedinica 1-og i 2-og DB u cilju stalne aktivnosti i suradnje među njima;

—. organizacija suradnje sa našim operativnim jedinicama PO, komandama Područja i Mjesta, te sa organima NV i DPO na terenu;

— stalno jačati moralno-političku i borbenu gotovost jedinica, usavršiti organizacijsko kadrovsku strukturu i obrazovanje, snabdjevanje i zbrinjavanje.

Da bi ostvario svoju ulogu štab 3-eg DO imao je brojne značajne i često složene zadatke. Prije svega uvjeti rukovođenja i komandiranja DJ 3-eg DO bili su zaista složeni, često veoma otežani i teški. Radilo se o specijalnim jedinicama koje su djelovale u širokoj operativnoj zoni koja je bila zona 10 korpusa »Zagrebačkog«. Dio jedinica je bio stacioniran na slobodnoj teritoriji osobito štabovi bataljona, DČ, posebno vodovi i desetine (odjeljenja) bile su praktično u rasporedu neprijateljskih snaga. To je veoma otežalo kontakt, vezu i stalan utjecaj Štaba odreda, na potčinjene komandante i jedinice. Zato je lični kontakt, prisustvo i učešće članova Štabova u akcijama bio najčešći oblik rada. Bilo je to korisno često i neprikladno u radu Štaba III DO. Ali takvi uvjeti su imali i negativan utjecaj. Naime, Štab Odreda i njegovi članovi posebno uži dio nisu imali mogućnost za pu-

niji proces rada, nije bilo dovoljno vremena za veću sinhronizaciju djelovanja i veći neposredni utjecaj. Konkretnije, Štab 3-eg DO bio je razmješten u selu POBJENIKU u Moslavini. Štab 1-og DB bio je u istom selu pa je veza bila dobra sa tim bataljonom pa i njihovim jedinicama. Međutim, štab 2-og DB bio je razmješten u rejonu Dubrava ali i u Hrvatskom zagorju. Prva četa toga bataljona bila je u Zagrebu i sjeverozapadnom Zagrebu, a 2. Dč na sjevernom dijelu Kalnika i u Međimurju. Vezu sa njima bilo je teže održavati i Štabu 2-og DB, a to više Štabu 3-eg DO. No i pored svih teškoća Štab 3-eg DO uspješno je ostvario svoju ulogu i zadatke. Sa druge strane Treći DO nalazio se u sastavu 10. korpusa i bio u općem smislu pod njegovom komandom prije svega na snabđjevanju i partijskoj vezi. Istovremeno je kao štab i Odred neposredno pod komandom i rukovođenjem Štaba grupe DO NOVJ, koji je bio razmješten u POBJENIKU il: u ČAZMI, odnosno neposredno uz Štab Odreda. Štab 3-eg DO nije imao radio veze u svojoj radio mreži tako da je glavna veza ostvarena ličnim kontaktima i kuririma a dijelom preko Štabova operativnih jedinica PO, te komandi Područja pa i preko komiteta Partije. Faktor zemljišta (široka OZ) u vezi sa snagama neprijatelja, i dinamikom borbenih djelovanja usložavao je još više rad Štaba 3. DO.

Međutim, nužno je podvući činjenicu, cla je Štab 3. DO pored svih teškoća i problema uspio odigrati svoju ulogu i izvršiti sve osnovne zadatke.

Bilo je to moguće ostvariti jer je sastav Štaba bio kvalitetan. Članovi Štaba bili su izrasli kadrovi osposobljeni na vojno-stručnom i političkom planu kroz višegodišnju borbu sa neprijateljem.

Na dužnost komandanta 3. DO postavljen je MILUTIN VIGNJEVIČ. On je do toda prošao sve funkcije od borca - diverzanta, preko KV do KDČ sa koje dužnosti je došao za komandanta Odreda. Vignjević je bio iskusan i osposobljen starješina što je bilo veoma značajno za rad Štaba i djelatnost 3. DO. Na toj dužnosti ostao je Milutin do kraja rata.

Politkomesar Odreda STJEPAN SABOL bio je stari borac i iskusan politički rukovodilac od čete do bataljona. Sabol je na tu dužnost došao sa funkcije političkog komesara 3. DB.

Zamjenik komandanta Odreda NIKOLA PAPIĆ, stari borac i komandir imao je iskustva i sposobnosti za tu funkciju. Došao je sa dužnosti zamjenika komandanta 3. DB umjesto KOSIJER DUŠANA. To je bilo značajno u DJ i u 3. DO posebno. Dok je komandant Odreda bio u Prvom bataljonu, zamjenik je mogao biti u 2-om bataljonu ili u štabu Odreda ili komandant je bio u akcijama sa jednom, a zamjenik sa drugm četom.

Partijski rukovodilac i zamjenik politkomesara Odreda bio je JOVAN RUSIĆ. On je jedan od starih boraca diverzanata iz Slavonije, koji je prošao funkciju od borca politdelegata voda, do komesara DČ. Složenost uvjeta partijskog rada tražila je puno zalaganja, upornosti, znanja i hrabrosti.

I ostali članovi Štaba bili su stari borci i rukovodioci koji su sa uspjehom obavljali svoje dužnosti.

Uloga Štaba 3. diverzantskog odreda bila je slična ulozi Štaba grupe diverzantskih odreda, ali, razumije se, u manjem obimu jer se radilo o jednom diverzantskom odredu i prostorno manjoj zoni djelovanja. Valja istaći da će Štab diverzantskog odreda najduže aktivno djelovati, do posljednjeg dana rata, do oslobođenja Zagreba. Zona djelovanja 3. DO bila je prostorno velika, u njoj je bio i grad Zagreb, glavni čvor komunikacija.

Uvjeti rada i djelovanja Štaba 3. diverzantskog odreda i njegovih jedinica bili su posebno teški, složeni i specifični. Snage neprijatelja Ijile su jake i dalje su jačale, pa je osiguranje komunikacija bivalo sve bolje, a time i teže za izvođenje diverzija. Težište akcija moralo se pomaknuti prema Zagrebu i širem rejonu oko njega.

Štab 3. diverzantskog odreda morao je ostvariti stalan utjecaj na rad i aktivnost svojih jedinica.

TREĆI DIVERZANTSKI ODRED

Zona djelovanja 3. diverzantskog odreda ostala je u osnovi ista kao što je bila 3. diverzantskog bataljona. Međutim, rejoni djelovanja bataljona i diverzantskih četa bili su nešto drugačiji. Evo samo nekih osnovnih elemenata:

— Prvi diverzantski bataljon imao je težište na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd na relaciji Zagreb — Sesvete — Ivanić-Grad — Kutina — Banova Jaruga. Dijelom snaga bataljon je djelovao na pruzi Zagreb — Dugo Selo — Vrbovec — Rovišće — Bjelovar i povremeno na pruzi Bjelovar — Garešnica. Što se tiče Garešnice, akcije su bile povremene jer je duže vrijeme, od rujna 1944. do siječnja 1945, pruga bila uglavnom izvan saobraćaja. Kotar Garešnica bio je potpuno oslobođen, pa je neprijatelj privremeno samo na dijelu pruge uspostavljao saobraćaj za kratko vrijeme dok su mu tu bile krupnije jedinice. To znači da su gotovo dvije diverzantske čete djelovale na glavnoj pruzi i cesti, dok su ranije to bili vodovi. Bila je to nova situacija, mnogo bolja i kvalitetnija s obzirom na snabdjevenost minsko-eksplozivnim sredstvima i na mogućnost izvođenja diverzija.

— Drugi diverzantski bataljon bio je postavljen tako da je jedna njegova četa imala težište djelovanja u Hrvatskom zagorju i sjeverozapadnom dijelu i Zagrebu i oko njega. To je bila 1. četa toga bataljona koja je dijelom snaga djelovala i na pruzi Zagreb — Varaždin, odnosno Zagreb — Krapina i dalje. S tom četom bio je povremeno i 1. četa toga bataljona koja je dijelom snaga djelovala i na pruzi Zagreb — Varaždin, odnosno Zagreb — Krapina i dalje. S tom četom bio je i Štab 2. bataljona, a potkraj 1944. godine i dalje i specijalna desetina diverzanata za akcije u gradu Zagrebu i bližoj okolici.

Druga četa 2. diverzantskog bataljona i dalje je bila na Kalniku, ali sa zadatkom da djeluje na pruzi Zagreb — Varaždin, Varaždin — Koprivnica i nä kraku koji ide preko Međimurja. Težište djelovanja čete bilo je sve više orijentirano prema Varaždinu i Međimurju.

Prema tome, težište djelovanja 2. diverzantskog bataljona bilo je na glavnoj pruzi i oko Zagreba. Po važnosti je zatim slijedila zagorska

pruga Zagreb — Varaždin, poslije nje Međimurje, tek onda Varaždin Koprivnica i dalje. Međutim, oslobođenjem velikog dijela Podravine u jesen 1944. podravska pruga izgubila je značenje, ali je u proljeće 1945. bila veoma važna. Relacija Zagreb — Križevci — Koprivnica često je i dugo bila u prekidu i izvan upotrebe.

Sve to ukazuje na promjenu situacije i nove uvjete djelovanja diverzantskih jedinica u zoni 10. korpusa. Iako je značenje nekih pruga opalo, neke dionice bile su isključene za duže vrijeme, broj diverzija i akcija na prugama nije se smanjivao, već se, naprotiv, povećavao.

RUJAN 1944. GODINE

Aktivnost jedinica 3. diverzantskog odreda u rujnu bila je veoma intenzivna i po broju akcija i po učinku. Toga mjeseca izvedeno je više akcija nego u svim ljetnim mjesecima, uključujući svibanj. Nije bilo akcija samo tri dana: 1, 5. i 26. 9. Izvedene su 62 akcije, što znači dvije akcije svakoga dana. Minirana su 32 vlaka, među kojima i 6 oklopnih. Osim rušenja pruge minirani su kamioni, mostovi, žičara, rezervoar za vodu, što znači da je »repertoar« nešto bogatiji. Pored gubitaka u ljudstvu, neprijatelj je imao teške materijalne gubitke koji su se iskazivali na tri načina: prvo, čist materijalni gubitak; drugo, nema nadoknade; treće, trebalo je nabaviti nova sredstva, uložiti rad i vrijeme.

Dakle, podaci dokazuju da je formiranje 3. diverzantskog odreda i Štaba grupe diverzantskih odreda utjecalo na veće uspjehe. Umjesto 27 odjeljenja, koliko ih je imao 3. diverzantski bataljon, sada ih je u 3. diverzantskom odredu bilo 36; umjesto 9 vodova, sada ih je bilo 12, ih bila je jedna trećina snaga više, što nije malo, posebno s obzirom na potrebe i zadatke.

Od akcija izvedenih u rujnu opširnije ćemo obraditi samo dvije.

VLAKOVI br. 211 i 213

Ojačan 7. banijskom udarnom divizijom, 10. korpus izvršio je pripreme za napad na neprijateljsko uporište Vrbovec i Križevce. U tome sklopu rušena je pruga Zagreb — Vrbovec — Križevci, odnosno Križevci — Bjelovar u cilju odsijecanja ovih uporišta.

Dijelovi 33. divizije zaposjeli su 2/3. 9. 1944. godine položaje u šumi Lug — Vranja između željezničkih stanica Prikraj i Vrbovec. Diverzanti 3. diverzantskog bataljona postavili su minu na potez s ciljem da se minira vlak br. 213.

U 07,55 sati vlak br. 213 naišao je na minu. Odmah nakon toga slijedio je napad partizana. Oštećena je lokomotiva i 7 kola; bilo je 6 mrtvih i 17 ranjenih, prema podacima iz neprijateljskih dokumenata, a prema našim podacima gubici su bili znatno veći.

Međutim, odmah poslije detonacije na pruzi i vatre pješadijskog naoružanja po vlaku 213, revnosni željeznički službenici NDH javili su o napadu partizana. Oklopni vlak 211, koji se nalazio u Koprivnici, krenuo je prema Križevcima i Vrbovcu u cilju intervencije. Komandant vlaka je žurio, ali i pazio na kritičnim mjestima da ide laganije, pa je

u Vrbovec stigao nešto poslije 10 sati. Tu se komandant satnik raspitao o situaciji na pruzi prema Božjakovini. Stražar isturene vaktarnice prema Prikraju javljao je da su partizani još na pruzi.

»E, pa to je već previše«, rekao je satnik naredivši da se za borbu, spreme komandir oklopnih kola i pun bijesa dade znak da vlak krene. »Sada ću vam ja pokazati bando komunistička« reče kao za sebe gospodin satnik. Za svaki slučaj imao je 5 zaštitnih kola, pa komandant vlaka 211 bez puno brige pođe na partizane.

Kompozicija osrednje dužine izađe iz želj. stanice Vrbovec, savlada blagu krivinu pruge kod Dulepskog Potoka, zatim povećavajući brzinu pojuri prema željezničkoj stanici Prikraj poput razjarene nemani da rastjera partizane i spasi vlak br. 213. Trasa pruge išla je ravno, ali preko 3 mosta i kroz šumarke do rijeke Lonje.

Bilo je točno 10,24 sata kada oklopni vlak 211 priđe na jedan kilometar od mjesta gdje je miniran vlak br. 213. Posada je bila u gotovosti da otvori vatru iz svih oruđa zaštićena oklopom. Ali tog trenutka sijevne najprije plamen, zatim odjekne eksplozija. Nasta lom. Lokomotiva 05—035 i dvoja oklopna kola iskliznu; mrtvih 2 i ranjenih 7 od udara u metalne dijelove. Lakše su ozlijeđeni vlakovođa i komandant vlaka. Kad se sve utiša, satnik naredi da neoštećena kola otvore vatru po partizanima koji su upravo napuštali prugu i zamicali u veliku šumu Lug, odlazeći prema jugoistoku.

Uzalud se ustaški satnik ljutio, bio je nadigran. Diverzanti su očekivali intervenciju iz toga pravca. Zaštitna kola više nisu pomagala, moralo bi ih biti 10 do 15, ali onda oklopni vlak ne bi bio to što jeste, bio bi glomazna kompozicija nesposobna za manevar.

Šteta na oba vlaka iznosila je oko 3 milijuna kuna.

Ovaj primjer govori o snazi i sposobnosti naših brigada i diverzantskih jedinica da se prosto šale s neprijateljem. Miniran je i napadnut vlak po danu, u polju, na pustoj ravnici, zatim je miniran i oklopni vlak koji je pošao u intervenciju napadnutom vlaku. To se događa kada je neprijatelj imao jake snage u Dugom Selu i Vrbovcu a duž pruge stalne posade. Ali dok on pokrene te snage i dok one stignu, posao je već završen.

LOŠ DAN ZA FAŠISTE

U 00,30 sati 23. rujna, između želj. stanica Dugo Selo i Prečeč, naišao je na minu neprijateljski vlak; lokomotiva br. 01—113 i dvoja kola su iskliznula; šteta na vozilima 600.000 kuna. U istom rejonu 2. četa 1. diverzantskog bataljona porušila je prugu na 18 mjesta (36 šina); prekid prometa nadovezao se na prehodno izvedene akcije.

Noću 23. 9, između želj. stanica Ivanić-Grad i Novoselec Križ, 1. četa 1. diverzantskog bataljona porušila je prugu na 23 mjesta i prekinula promet za još dva dana. Na većim željezničkim stanicama bili su blokirani razni vlakovi, od kojih je najviše bilo transportnih, ali i mješovitih (u Banovoj Jaruzi, Kutini, Popovači, Novoselec Križu i u Ivanić-Gradu).

Tih dana savezničkа i naša avijacija bile su aktivne na glavnoj želj. pruzi Beograd — Zagreb. Iz očevidnika događaja na prugama

NDH vidi se da je toga dana izvršeno više bombardiranja zeijezmcKin stanica i vlakova u rejonima Osijeka, Slavonskog Broda, Novske i Kutine.

Taj 23. rujna bio je posebno loš dan za fašiste. Na relaciji Novoselec Križ — Ivanić-Grad djelovala je saveznička i naša avijacija. Oko 13,10 sati dvije eskadrile aviona napale su željeznički i cestovni most na rijeci Česmi istočno od Novoselec Križa, kao i željezničku stanicu Novoselec Križ. Zbog rušenja na pruzi, u stanici se nalazio jedan vojni vlak.

Spiker je na našem i njemačkom jeziku putem razglasa obavještavao da nailaze »neprijateljski zrakoplovi«. Sirene u pilani i na lokomotivi davale su znak za uzbunu. Nastala je panika. Vojnici, osoblje stanice i pripadnici domobranske jedinice, čije su se barake nalazile u blizini, bježali su na sve strane i zalijegali iza uglova zgrada. Napad su izvršili avioni LB Spitfaeri i Tanderbolti, koji su začas bili nad objektima.

Avioni su, obrušavajući se, bacili bombe na mostove na česmi, zatim su nadlijetali Novoselec Križ otvarajući topovsko-mitralješku vatru. Taj ples borbenih aviona, obrušavanje, penjanje, pa opet obrušavanje i karakteristično djelovanje avio-mitraljeza i topova, promatrao je narod okolnih sela. Mještani su premirali od straha. Napad su gledali i borci 2. bataljona MPO-a s položaja iz rejona Kompatora i veselili se uspjehu avijatičara. Čula se i vatra PA mitraljeza iz centralnog dijela Križa gdje su se stacionirale jedinice 5. gorske pukovnije.

Od topovsko-mitraljeske vatre poginulo je 16 neprijateljskih vojnika, ranjeno ih je više od 30. Zatečeni vlak je »razlupan«, piše u izvještaju državnih željeznica NDH. Šteta je bila golema: i po mjerilima NDH jer je iznosila čitavih 14,744.000 kuna.

Kod sela Graberja diverzanti 1. čete 1. bataljona postavili su protivtenkovske mine s dopunskim upaljačem. Ustaška patrola otkrila je minu i pokušala da je ukloni. No, kako nisu očekivali da mina ima dopunski upaljač, došlo je do eksplozije. Poginulo je 6 ustaša i jedan kozak koji se tu našao zbog radoznalosti pa se priključio ustašama prilikom vađenja mine.

Tako se završio 23. rujan, zaista loš dan za fašiste.

Inače, tih su dana pojedinci i grupe domobrana iz uporišta duž pruge prelazili na stranu NOVJ. Među ostalima, i veći dio artiljerijskog diviziona 1. gorskog zdruga iz Kutine.

LISTOPAD PUN AKTIVNOSTI

Iako je u listopadu bilo 14 akcija manje nego u rujnu, one su imale velik učinak zahvaljujući snagama partizanskih odreda Zapadne i Istočne grupe odreda i jedinicama 3. diverzantskog odreda. Istovremeno su 32, 33. i 7. divizija, pod rukovodstvom Štaba 10. korpusa zagrebačkog razvile ofanzivne operacije u Podravini, istočno od Koprivnice do Virovitice, u suradnji sa snagama 6. slavonskog korpusa. Snagama Zapadne i Istočne grupe partizanskih odreda te jedinica u sastavu komandi područja i jedinica Ozne osiguravana je obrana slobodne teri-

torije u sjeverozapadnoj Hrvatskoj (Kalnik, Zagorje, Prigorje, Moslavine i zapadni dio Bilo-gore), dok su operativne snage 10. korpusa bile slobodne za ofanzivu u Podravini tješnju suradnju sa snagama Šestog slavonskog korpusa, i za stvaranje virovitičkog mostobrana.

U isto vrijeme jedinice 3. diverzantskog odreda ispoljavaju punu aktivnost na komunikacijama, prije svega na važnijim prugama. U toku listopada izvedeno je 48 akcija, od čega na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, od Banove Jaruge do Zagreba 17, a zapadno od Zagreba, oko Podsuseda, Zaprešića i Savskog Marofa još 10 akcija, ukupno 27. Svega je nekoliko akcija izvedeno na pruzi Zagreb — Vrbovec — Bjelovar, a nije ih bilo na pruzi Garešnica — Bjelovar jer je stavljena izvan upotrebe. To znači da je čitava Moslavina sa zapadnim dijelom Bilo-gore potpuno slobodna i gotovo povezana s Kalnikom i Prigorjem, osim uskog koridora koji je činila pruga Zagreb — Vrbovec — Križevci — Koprivnica. Diverzantske jedinice djeluju na pruzi oko Zagreba. Duže vrijeme nije radila pruga Dugo Selo — Vrbovec kao i dio od Križevaca do Koprivnice, Nakon oslobođenja Koprivnice došlo je do bitne promjene situacije na podravskoj pruzi.

Kada je riječ o akcijama u listopadu je od ukupno 48 akcija minirano 27 vlakova. To je svojevrstan rekord, jer je iz saobraćaja izbačeno oko 150 vagona i više od 20 lokomotiva, srušeno je više mostova i izazvana velika materijalna šteta. Naši uspjesi dopunjeni su djelovanjem savezničke i naše avijacije; tako da je npr. željeznički saobraćaj velikim dijelom bio paraliziran. Bilo je dana kada je pruga na relaciji Zaprešić — Zagreb i Ivanić-Grad — Kutina — Banova Jaruga bila naprosto rastrgana. Na primjer, 19. 10. 1944. izvedene su ove diverzije:

— Miniran most na cesti i rijeci Česmi kod Narte.
— Porušena pruga i želj. stanica Varaždinske Toplice.
— Miniran njemački vlak 184 kod Popovače.
— Porušena pruga u relaciji Varaždin — Jalžabet.
— Istog dana napadnuti su od naših i savezničkih aviona vlakovi i oklopni vlak (111, 170 i 172) na relaciji Kutina — Popovača — Novoselec. Vlakovi su teže oštećeni. Bilo je više desetina mrtvih i ranjenih neprijateljskih vojnika i starješina.

Z A P R E Š I Ć

Mjesto Zaprešić smjestilo se iza zapadnog grebena Medvednice između Krapine i Save, tj. u trokutu'koji čine te dvije rijeke, utokom Krapine u Savu. Naselje je vjerojatno davno nastalo, pa je kroz više stoljeća bilo raskrsnica puteva. Izgradnjom pruge potkraj prošlog stoljeća Zaprešić je postao i važna raskrsnica željezničkih pruga. U toku NOR-a, Zaprešić je sve češće postajao meta partizanskih diverzanata.

Da bi diverzije na relaciji Zagreb — Zaprešić — Savski Marof bile uspješne, bile su potrebne organizacije NOP-a i dobra obavještajna služba. KK KPH Zagreb i Općinski komitet Zaprešić pružali su punu podršku diverzantima, a često su zajedno s njima išli u akcije.

Već smo govorili o s. Borčec koji se nalazi iznad Stenjevca odnosno na zapadnoj periferiji Zagreba, gdje je KP imala jako uporište i centar sa solidno organiziranom obavještajnom službom.

Zapadno od Zaprešića nalazi se selo Brdovec, koje je po mnogo čemu bilo slično Borčecu. Većina mještana bila je za NOP. Mnogo puta su partizani odatle išli u akcije, ili su u selu bili prihvaćani i sklanjani. To je posebno važilo za političke radnike na terenu. Osim toga, Brdovec je bio i diverzantska baza u vrijeme dok je komandir 3. čete 3. bataljona bio Stjepan-Stipe Mršić, tako i poslije kada ovdje djeluje 1. četa 2. diverzantskog bataljona i štab bataljona.

Valja reći nekoliko rečenica o jednom drugu koji ima osobitih zasluga za to što su mnogi fašistički vlakovi letjeli s pruge, što su diverzanti izveli brojne akcije, baš u tome rejonu. To je Marko Čižmek. Prije rata radio je na željeznici u Zagrebu, bio je sindikalno organiziran, pripadao je naprednom radničkom pokretu. Kao takav rano se uključio u NOP, najprije kao aktivan suradnik u Zagrebu i učesnik u mnogim akcijama i sabotažama. Mnogi su se vagoni Pavelićeve željeznice »zaribali« jer im je Čizmek posolio ležajeve.

Ne treba zaboraviti da je razvio mrežu svojih suradnika i dao dragocjene podatke o neprijatelju, posebno o željeznici. Kad je ocijenjeno da bi mogao biti otkriven, odlazi u ilegalnost, radi kao aktivist i 1943. stiže u partizane, u diverzante. Odlaskom u partizane Čizmek nastavlja održavali veze sa željezničarima. Razumije se, sada ga naročito zanimaju podaci o kretanju vlakova.

Tako je bilo i 3. 10. 1944. godine. Delegat 2. voda 1. diverzantske čete 2. diverzantskog bataljona, Marko Čizmek, vodio je odjeljenje diverzanata na prugu. Bila je to posebna situacija. Prema podacima, te noći trebao je proći njemački vlak br. 805 u kojem su bili oficiri na putu iz Zagreba prema Zidanom Mostu i dalje.

Komandant 2. diverzantskog bataljona Josip Car odobrio je da akciju vodi Marko Čižmek.

Diverzanti su postavili dvije mine koje su trebale zahvatiti sredinu kompozicije. Znalo se da svaki vlak gura 7 — 9 tzv. štitnih kola. Zatim slijede lokomotiva, tender, jedna ili dvoja službena kola te ostala kola. Brzi vlak br. 805 imao je iza službenih jedna do dvoja kola prve klase, zatim posebna kola i ostala.

Te večeri na glavnoj željezničkoj stanici u Zagrebu, u salonu za posebne prilike, sakupila se grupa viših oficira, među njima jedan njemački general, dva pukovnika, nekoliko potpukovnika i majora, među njima i jedan domobranski pukovnik i žena drugog domobranskog pukovnika, koja je radila u Crvenom križu. Raspoloženje među njima bilo je dobro i ako je bio rat, jer ljudi su ljudi. Idu dalje bez obzira na probleme. Nema podataka kamo je ta svita putovala, ali je najvjerojatnije da je išla prema Mariboru i dalje za Beč na nekakav sastanak.

Oko 21 sat vlak je krenuo s Glavnog kolodvora u Zagrebu. Noć je bila mirna, a raspoloženje u salon-vagonu odlično. Tko bi rekao da je 2. svjetski rat ušao u završnu fazu! Gospoda oficiri bili su vrlo glagoljivi, a general je naručio šampanjac. Dama iz Crvenog križa bila je oduševljena: »Her general ima ukus«! Keiner se previo u pasu. Nakon nekoliko minuta gospoda su bila poslužena. Gospoda su čekala da general prvi prinese čašu ustima. U tom trenutku vlak je prošao most na rijeci Krapini, zatim ga je nešto ponijelo u stranu, a onda su odjeknule

Neprijatelj popravlja porušenu prugu kod Zaprešića

strašne eksplozije. Vagoni su se isprevrtali. Zveket i lupa željezne mase potrajala je čitavu minutu. Kada se sve utišalo čuli su se jauci ranjenih.

Njemački brzi vlak br. 805 naišao na minu na 442,560. km između Podsuseda i Zaprešića. Mrtvih 13, ranjenih 17, među kojima, navodno, njemački general, jedan pukovnik i nekoliko drugih oficira. Prema izvještajima 2. bataljona mrtvih i ranjenih bilo je još više. Uništena je lokomotiva sa 6 kola. Šteta je, prema neprijateljskom dokumentu, iznosila 1,300.000 kuna.

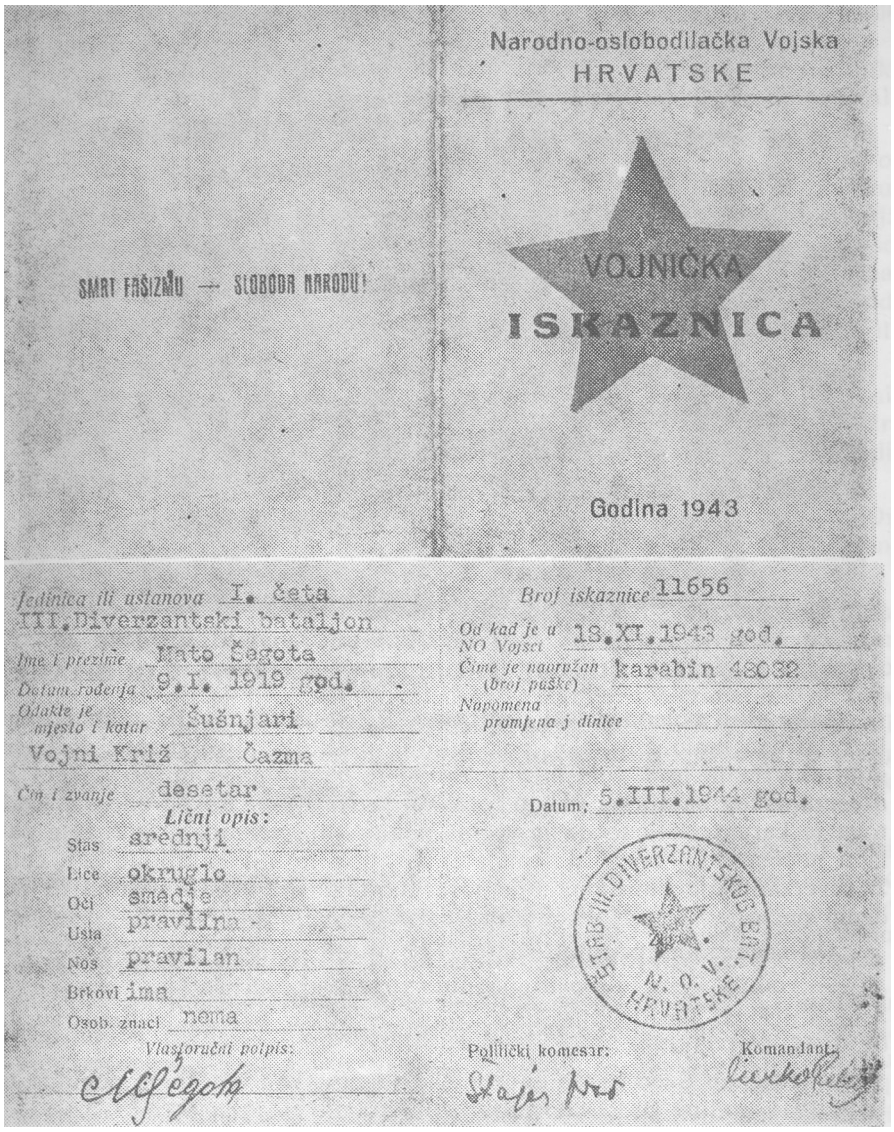
Tako je delegat Marko čižmek sa svojim Zagorcima izveo jednu od većih diverzija.

V L A K b r. 184

Slična diverzija izvedena je kod Sesveta. Diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona postavili su dvije mine na nagaz uz podešavanje da se aktiviraju na sredini vlaka. Miniranje je izvršeno 5. 10. noću.

Vlak br. 184 jurio je punom brzinom, kao da mu se žurilo više nego obično. U 14,55 sati, naišavši na mine, kompozicija je presječena. Teško je oštećena lokomotiva i pet kola, dok je 6 kola lakše oštećeno. Šteta samo na pruzi 464.600 kuna, po neprijateljskim dokumentima, a to znači da je bila razoreno oko 100 do 120 m. Šteta na vozilima 3,070.000 kuna, ukupno 3,534.600 kuna. Prekid prometa trajao je 2 dana, što je tada bilo veoma važno. Mrtvih i ranjenih 13.

Osim toga, s onom akcijom od 1. 10. kod Savskog Marofa, kada je miniran vlak 893, pa 3. 10. vlak 805 kod Zaprešića, te 4. 10. kod Čulinca vlak 12, ova diverzija čini kariku u lancu diverzija na glavnoj pruzi Beograd — Zagreb, odnosno Maribor. Na to ukazuju i diverzije slijede-

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Narodno-oslobodilačka Vojska
HRVATSKE

VOJNIČKA
ISKAZNICA

Godina 1943

Jedinica ili ustanova I. četa
III. Diverzantski bataljon
Ime i prezime Mato Šegota
Datum rođenja 9. I. 1919 god.
Odakle je mjesto i kotar Šušnjari
Vojni Križ Čazma
Čin i zvanje desetar

Lični opis:
Stas srednji
Lice okruglo
Oči smeđe
Usta pravilna
Nos pravilan
Brkovi ima
Osob. znaci noma

Vlastoručni potpis: Mšegota

Broj iskaznice 11656
Od kad je u NO Vojsci 18. XI. 1943 god.
Čime je naoružan (broj puške) karabin 48032
Napomena promjena jedinice

Datum: 5. III. 1944 god.

ŠTAB III. DIVERZANTSKOG BAT. N. O. V. HRVATSKE

Politički komesar: Stojan Mrs

Komandant:

ćih dana (6, 7, 8, 9, i 10. 10)(što znači da je sve sinhronizirano, da se radi planski i uporno.

U akcije s većini učinkom toga mjeseca ubrajamo i onu kod Velikog Trgovišta, odnosno željezničke stanice Luka, kada je 7. 10. u 16,30 sati vlak 916 naišao na minu. Pored velike materijalne štete od 1,200.000 kuna i prekida prometa 2 dana, neprijatelj je imao 10 mrtvih i oko 30 ranjenih.

četa 2. diverz. bataljona u Hrvatskom Zagorju

PORED USPJEHA BILO JE PROBLEMA, SLABOSTI I GUBITAKA

Iako stoji ocjena da su diverzantske jedinice u s/z Hrvatskoj imale relativno malo gubitaka, poginulo je preko 20 diverzanata. Najviše gubitaka imala je 2. četa 3. diverzantskog bataljona odnosno 2. četa 2. diverzantskog bataljona nakon formiranja 3. diverzantskog odreda. Kod toga je karakteristično da je većina poginulih diverzanata iz 2. čete pala u neposrednoj borbi s neprijateljem, dok je u I bataljonu i 1. četi 2. diverzantskog bataljona bilo više gubitaka od vlastitih mina ili na drugi način.

Od naših mina poginuli su:

— vodnik Pero Filipović, poginuo ljeti 1943. u Dišniku.

— delegat Franjo Marohnić i desetar Milan Brezak poginuli su 4. 05. 1944. kod Ludine.

— Stjepan Švec borac 3. čete 3. diverzantskog bataljona poginuo u ljetu 1944. godine koci Brdovca.

— Stjepan Bašić poginuo kod Brdovca 1944.

— Milić Dragutin, poginuo od vlastite mine 1944. u ljetu.

— Branko Vitas komandir 2. čete 2. diverzantskog bataljona poginuo kod Žabna početkom 1945. godine.

To znači da je 1/3 gubitaka u mrtvima bila rezultat nepažnje i nebudnosti pri rukovanju minsko - eksplozivnim sredstvima.

Bilo je i drugih problema u diverzantskim jedinicama, kao što je pojava dezerterstva, nemoralnog ponašanja, nedisciplinе i slično. Istina, takvih pojava bilo je malo isključivo pojedinačnih, ali ih je ipak bilo. Dezertera je bilo zaista malo, ali najviše u 2. bataljonu, iako ih je uku-

pno dvojica. Zbog nemorala, uvjetno uzetog dezerterstva i samovolje strijeljan je jedan borac (FF) u Hrvatskom Zagorju.

Kao i u drugim jedinicama bilo je nekoliko smjenjivanja sa funkcija, kažnjavanja od strane partijskih i SKOJ-evskih rukovodstava. Ali i takvih slučajeva bilo je brojno zaista malo.

Dalje, bilo je slučajeva da se zadatak ne izvrši potpuno ili da se odustane od izvršenja nekog zadatka jer je neprijatelj čvrsto držao prugu, odnosno objekte na njoj. Kod nekih jedinica, prije svega odjeljenja i vodova pa i četa nije intenzitet aktivnosti bio uvijek na visini, pa su poduzimane potrebne mjere od strane Štaba 3. diverzantskog bataljona, a kasnije štaba 3. divirzantskog odreda i štaba grupe diverzantskih odreda. No, to je bio jedan od problema u ratu, uvjetovan situacijom ili subjektivnim faktorima.

Pri izvršavanju pojedinih zadataka nisu poduzimane sve mjere osiguranja, opreznosti i datih uputstava pa je dolazilo do nepotrebnih žrtava. Evo samo nekih od njih koje istovremeno govore o junaštvu diverzanata kada padnu neprijatelju u ruke.

Juraj Krčelić je rođen 1920. godine u selu Žlepcu kod Zaprešića. On je otišao u partizane svibnja 1943. a u listopadu iste godine u diverzante. Inače, bio je vrstan član SKOJ-a i zaista hrabar borac.

Nakon formiranja 3. diverzantskog odreda i 2. diverzantskog bataljona, aktivnost diverzanata u Hrvatskom Zagorju i sjeverozapadnom dijelu Zagreba znatno je porasla. Uvjeti borbe i rada, bili su zaista složeni i teški, ali to nije bitnije utjecalo na akcije diverzanata. U pravilu akcije su izvodila odjeljenja pa i manje grupe od 3 — 4 diverzanta. Ali, bilo je i slučajeva da 1 do 2 diverzanta idu u akciju. Bila je to jedna od specifičnosti u djelovanju diverzantskih jedinica koja je posebno dolazila do izražaja u 1. četi 2. diverzantskog bataljona.

Jedne noći Juraj Krčelić odluči da minira prugu i vlak u blizini želj. stanice Pušća Bistra. Krčelić je dotle učestvovao u mnogim akcijama, isticao se hrabrošću i gotovo drskim upadanjem u raspored neprijatelja. Budući rodom iz tog kraja, poznavao je teren izvanredno, svako selo, šumu, takorekuć svaku stazu i mnoge ljude.

Već duže vrijeme Juraj je razmišljao da izvede sam akciju, da učini smion podvig i da neprijatelju nanese gubitke. Skojevac Krčelić pun optimizma izvršio je potrebne pripreme za akciju. Nema podataka o tome da li je nekom od drugova ili pretpostavljenih povjerio cilj akcije. No, zna se da je on češće odlazio u izviđanje i to sam, ka pruzi, Novim Dvorima i Zaprešiću. Vjerojatno je te noći rekao svom komandiru voda da ide »prošetati«, da vidi šta radi banda.

Noć je bila dosta tamna, ali to nije mnogo smetalo diverzantu Jurju Krčeliću; kretao se poznatim zemljištem. Kad stiže do rejona želj. stanice Pušća - Bistra, odluči da se privuče pruzi na sjevernoj ivici velike šume u blizini sela Pojatno. Tu je šuma sizala gotovo do pruge. Pođe ivicom šume, pređe put koji iz Zaprešića vodi ka selu Luka i dalje uz prugu.

Kad stiže iznad pruge, Juraj čučnu, razmotri prugu ispred sebe, zatim desno i lijevo. Nigdje nikoga, tišina je mukla, čak grobna, blizina

šume činila je taj utisak još većim. Nema nikog, zaključi Juraj i kremi niz malu strminu ka pruzi. Zanijet željom da izvrši akciju sam samcat i da fašistima »zaprži čorbu« Krčelić nije otkrio zasjedu neprijatelja koja je bila tu. Ušao je u sami raspored neprijatelja.

Stigavši na prugu Krčelić skine ranac, pogleda još jednom desno i lijevo, pa kad ne opazi ništa sumnjivo poče skidati kamen da napravi mjesto za minu. Koncentrirajući pažnju na rad kod postavljanja mine nije čuo da mu se privlači grupa neprijatelja, ustaša. Kad začu šum iza sebe Krčelić više osjeti nego vidje da je iza njega neprijatelj. On otvori vatru iz automata desno od sebe, pogodi neprijateljskog vojnika ali u taj čas zaskočiše ga njih trojica. Nasta rvanje. Bori se Juraj lavovski, odgurne jednog ustašu tako da ovaj pade na kosinu nasipa. Ali, borba je bila neravnopravna. Srušiše Juraja na nasip, savladaše i zatim svezaše.

»A tako, majku ti komunističku, diverzant, rušiš prugu« reče komandir ustaša i udari svezanog Krčelića. On posrnu ali se održa na nogama i ne reče ništa. Kako se zoveš? dreknu ustaški oficir. Krčelić i dalje šuti. »Jesi li nijem majku ti lopovsku« reče ustaša i ponovo udari Krčelića. Ali diverzant je i dalje šutio. Sav izvan sebe od bijesa ustaški starješina naredi, te Krčelića odvedoše na željezničku stanicu Pušća Bistra.

Toga jutra mučile su ustaše Jurja Krčelića partizanskog diverzanta, ali on je šutio kao zaliven. Nije tim ustaškim zločincima ni ime rekao.

Nakon višesatnog mučenja ubiše ustaše Krčelića i objesiše na tt stup kod željezničke stanice Pušća Bistra.

Taj dan visjelo je tijelo mladog diverzanta sa parolom na prsima da će tako proći svaki onaj ko ruši prugu. Skupili ustaše podosta ljudi da promatraju obješenog partizana, pitaju svakog ko ga poznaje, kako se zove, odakle je itd. Nitko od građana nije ništa rekao. Kažu da je među građanima bila i sestra Juraja Krčelića koja nije pokazala da je to njen braco.

Mladi komunist Juraj Krčelić nije odao svoje drugove diverzante ni suradnike NOP-a. Umro je tog jutra smrću heroja borca za slobodu za svoj narod.

Drugi slučaj gdje pada u ruke neprijatelja jedan od poznatih diverzanata desio se u selu Brdovec kod Zaprešića.

Krajem listopada 1944. godine 1. vod 1. čete 2. diverzantskog bataljona dobio je zadatak od komandira čete Vlade Duretak da postavi minu na glavnoj pruzi Zagreb—Zidani most u rejonu Brdovec s ciljem rušenja vlaka. Delegat voda Marko Čizmek i Salih Lončarić-Salihović-Salko sa još dva diverzanta pošli su na zadatak.

Noć je bila srednje vidna što je odgovaralo partizanima, mogli su se kretati, ali i biti neprimjetljivi za neprijatelja. Sutradan, 28. 10. 1944. godine Čižmek Marko delegat voda Salko i dva druga bili su zakonspirirani u selu Brdovec kod suradnika NOP-a Pavla Klinčarića. Kuća Kličarića nalazila se dosta blizu pruge, pa se sa staje moglo dobro promatrati. Osim toga prikupljeni su podaci o redu vožnje. Jedan od suradnika NOP-a na željeznici NDH-a bio je i drug Jure Jurman. On je bio blagajnik na željezničkoj stanici Brdovec i kao takav davao je veoma važne podatke, osobito one kada idu neprijateljski transporti.

Kasno naveče 28. 10. grupa diverzanata krenula je na prugu. Vodiča nije trebalo, jer je tu bio Čižmek Marko koji je veoma dobro poznavao teren. Prema podacima te noći trebao je naići njemački transport. Negdje oko pola noći mina je bila postavljena. Ostalo je da se čeka nailazak vlaka i rezultat miniranja.

Bilo je već prošlo 02,00 sati, a vlak nikako da naiđe. »Nema ga još Marko« reče Salko delegatu Čdžmeku dok su iz kuće Klinčarića osmatrali prugu koja je prolazila pored s. Brdovec. »Sad će on, ne brini« reče Čižmek i još bolje se zagleda ka Zaprešiću odakle su se pojavila svjetla lokomotive.

Vlak 888 u 02,19 sati naišao je na minu. Nastao je lom na pruzi kako to obično biva, kada mina podigne vozila a potom dolazi do uedsa. »Upalila je«, reče Salko zadovoljan što je akcija uspjela. Nešto kasnije diverzanti su se odlučili premjestiti u drugu kuću i tu se konspirirati. Dogovorili su se da taj naredni dan ostanu u selu Brdovec i da tek onda naredne noći idu nazad u četu. »Idemo kod Jane«, reče Čižmek Marko »kod nje ćemo ostati.«

Moglo je biti oko 0,4,30 sati kada je grupa diverzanata stigla kod kuće Jane Laljak. Jana nije bila kod kuće. Ali, znali su diverzanti da je ona tu negdje u susjedstvu. Uskoro stigla je Jana kući, pozdravila se s Markom, Salkom i ostalima, a zatim reče Marku: »Poručio li je Horvatić da odeš kod njega čim stigneš ima nešto da ti kaže«. Čižmek zatim reče Salku da pođe s njim do Horvatića. Salko mu je odgovorio: »Ja ne bih išao, hodi ti sam sa drugovima, ja ću ostati ovdje, umiti se i odmoriti a ti požuri nazad.«

Tek što sam bio otišao kod Horvatića priča Marko Čižmek odjedanput čulo se puškaranje oko kuće Leljak gdje je ostao Salko. U prvi mah nismo znali šta se dešava. Međutim, ustaše su već ranije bili u selu i čekah partizane. Netko ih je obavijestio pa su postavili zasjedu.

Desilo se tako da je kuća u kojoj se našao Salko bila brzo opkoljena od strane ustaša. I baš, kad je Salko počeo da se umiva ustaše su izvršile napad. Salko, taj kršni Bosanac, iskusan borac prihvatio je borbu i dao žestok otpor neprijatelju. Tom prilikom ranjeno je nekoliko neprijateljskih vojnika ali bio je i sam teže ranjen Budući je bilo ustaša oko 30-tak Salko nije mogao odoljeti u borbi, bio je zarobljen. Pao je u ruke Pavelićevih krvnika partizanski diverzant Salko.

Tukli su ustaše Salka odmah tu na mjestu, tražili su da oda svoje drugove, suradnike NOP-a i druge. No, Salko je šutio, nisu saznali ni njegov identitet iako su našli kod njega eksploziv, neke pribilješke o ranije srušenim vlakovima te pismo komandanta bataljona Josipa Cara u kome se spominje Salko.

Mučili su fašisti Salka čitavih 15-tak dana, izmrcvarili ga i ubili, a zatim, nakon izvedene akcije diverzanata kod Konjšćine objesili ga kod željezničke stanice Konšćina, sa parolom na prsima. Akciju kod Konjšćine tih dana izveo je 1. vod 1. diverzantske čete pod rukovodstvom Juga Branka. Tom prilikom srušen je neprijateljski vlak. Bila je to osveta diverzanata za Salka.

Prema sjećanjima drugova Branka Juga, Mirka Šimenjaka i drugih Salko je rano prešao iz domobrana u partizane, bio je član partije i

iskusan borac diverzant. Nema točnih podataka kakav je imao čin Salko, po nekima je bio zastavnik a po nekima poručnik. Ali sigurno je to da je Salko bio jedan od istaknutih diverzanata jer je inače bio inžinjerac i dobro poznavao minsko eksplozivna sredstva. Kao takav bio je omiljen među borcima i starješinama 2. diverzantskog bataljona,

Očito da i u ovom slučaju nije bilo dovoljno opreznosti kod diverzanata. Rastanak, odnosno razdvajanje ovako male grupe nije bilo svrsishodno. Naime, da su bili zajedno svi u grupi i da su pružili organiziran otpor veliko je pitanje da li bi ustaše uspjeli zarobiti Salka ili bilo koga drugog. Ovo tim više jer su diverzanti bili solidno naoružani. Međutim, ipak je glavna greška u tome što su se diverzanti dugo zadržali u Brdovcu, a posebno u tome što su rano ujutro mijenjah položaj, odnosno kretali se.

Slična situacija nepotpune ili nedovoljne opreznosti dogodila se u Međimurju pripadnicima 2. čete 2. bataljona kao i kod Dubrave kada su diverzanti upali u zasjedu kozaka.

Međutim bio je rat, neprijatelj je velikim snagama čuvao svoje komunikacije posebno pruge pa je otuda svaki pokret diverzanata u stvari bio kretanje kroz raspored neprijateljskih snaga. I pored toga što su se zbili ovi događaji u cjelini uzeto diverzantske jedinice u zoni akcija 2 operativne zone odnosno X korpusa imali su zaista male gubitke u mrtvim i ranjenim. To znači gledano i s te strane djelovanje diverzantskih jedinica bilo je veoma uspješno u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

j

STUDENI ALI VRUĆ

U studenom 1944. godine jedinice 3. diverzantskog odreda, u suradnji s partizanskim odredima i dijelovima 32. i 33. divizije, izvele su više diverzija. Broj akcija isti je kao u listopadu, ali je učinak nešto veći. Karakteristično je i za taj mjesec da je minirano mnogo vlakova, štete su velike i ima mnogo mrtvih i ranjenih.

Spomenut ćemo samo neke i veoma zanimljive akcije.

NESRETNI 912

Vlak br. 912, koji je saobraćao na relaciji Zagreb — Zabok i dalje, krenuo je kao obično iz Zagreba ujutro oko 7,30 sati. No, nikad nije bilo sigurno da će stići na vrijeme na cilj. U vlaku je bilo civila jer je bio dan Svih svetih. Ljudi su išli na groblja da polože cvijeće, zapale svijeće pokojniku, da urede grobove itd.

Jutro je bilo prohladno i vidno, što je obećavalo lijep dan. Izašavši iz Podsuseda, vlak je povećao brzinu i uskoro stigao u Zaprešić. Na stanici je bilo putnika, od kojih je veći dio čekao vlak za Zagreb. Prošlo je 8,30 sati, kad poduža kompozicija napusti Zaprešić i krene prema Luki. Prođe u blizini Novih Dvora, gdje je bila jedna od rezidencija Ante Pavelića, koju su čuvali ustaše, pa je osoblje vlaka bilo mirno (jer tu valjda nema partizana).

Ali kad je vlak 912 prišao željezničkoj stanici Pušća, iznenada sijevnu munja, zatim eksplodira partizanska mina, točno u 08,44 sati, na sredini vlaka. Lokomotiva i troja kola teško su oštećena izbačena

sa šina, a još troja bila su lakše oštećena. U vojnim kolima poginula su dva njemačka vojnika (gestapovca) iz pratnje vlaka, nekoliko ih je ranjeno; ranjeno je i 10 civila.

Nasta gužva, dozivanje u pomoć, zdravi pritrčavaju, neki puni straha stoje i gledaju. Njemački podoficir viče na svoje vojnike da izvlače mrtve i ranjene. Ustaški agent, koji je pratio vlak, muva se oko njega i zagleda putnike, ocjenjujući ima li netko kome je milo što je miniran vlak. Vlakovođa je otišao na željezničku stanicu Pušća da javi što se dogodilo.

Poslije 2 sata stigao je radni vlak da popravi prugu i podigne izvrnuta kola i lokomotivu. Oko 14 sati rad na raščišćavanju pruge tekao je punim tokom. Još 2 — 3 sata i sve bi bilo popravljeno! Ali nije bilo tako. U 14,10 sati, iznenada je iz pravca Zagreba naišla grupa LBA (lovaca bombardera) koji se začas sjure jedan za drugim na stojeći vlak 912 i pomoćni radni vlak. Teška zrna avio-mitraljeza i topova buše krovove kola, pršti staklo na prozorima, panika, domobrani bježe i nekoliko Nijemaca, radnici i osoblje blijedi u licu iskolačili oči od straha. Ne znaju gdje da se sklone. Neke pogađaju mitraljeska zrna, neki se dižu pa poskoče i opet padaju, ranjeni jauču.

Napad je trajao nekoliko minuta, potom se sve utiša, samo što se oštar zvuk avionskih motora gubio sve više i napokon utihnuo. Živi opet izvlače mrtve i ranjene. Zapovjednici domobranskih jedinica uspostave red. Ponovo počne raščišćavanje pruge. Prilikom napada aviona 3 ubijena vojnika, 3 teže ranjeno i 5 lakše ranjenih.

Vlak br. 912 minirali su 1. 11. diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona. Vlak 912 nije imao sreće. Tu su Čižmek, Šimunjak i drugi, koji su znali reći: »Ne buš tuda vozil, vrag ti mater lopovsku, to je Gupčev kraj.« Neprijatelju nisu pomogle ni načičkane posade na pruzi i na visovima, ni bočna osiguranja oko pruge. Partizani, uz pomoć naroda, stizali su svuda.

NEMA SREĆE NI VLAK 807

Kakvi su bili naši diverzanti vidi se i iz slijedećeg primjera: Štab 2. diverzantskog bataljona, za razliku od Štaba 1. bataljona koji se nalazio na slobodnoj teritoriji u selu Pobjenik u Moslavini, često je bio u rasporedu neprijateljskih snaga često boraveći uz samu prugu. Broj akcija u Zagrebu, oko grada i na zagorskoj pruzi do rejona Krapine, govori o velikoj aktivnosti 2. diverzantskog bataljona, posebno njegove 1. čete. Josip Car došao je za komandanta bataljona s dužnosti komandira voda, odnosno zamjenika komandira 3. čete 3. diverzantskog bataljona. To je na prvi pogled neobično, ali se pokazalo ispravno. Car je dobro vodio štab i jedinice. Treba istaći da je bilo moguće postizati takve uspjehe jer je sastav diverzanata bio kvalitetan. Bila je prava rjetkost da neki diverzant nije organiziran. Svi su bili članovi KP i Skoja. Drugačije nije ni moglo biti. Diverzant je mogao biti samo onaj koji je smjelo išao u borbu, čija je svijest bila na visokom stupnju, onaj koji se čvrsto opredijelio za NOB i socijalističku revoluciju. Dezerterstvo dvojice, trojice dokazuje da slabići nisu mogli ostati zajedno s partizanskim borcima.

Blizu željezničke stanice Savski Marof diverzanti iz voda vodnika Andrije Bočkaja i delegata Marka Čižmeka postavili su minu na 445,230. km. Miniranje je izvedeno od 01,00 do 02,00 sati 4. 11, ali tako da preko mine pređe pet-šest kola, pa da onda dođe do eksplozije. To je bilo moguće povlačenjem žice s uređajem na nagaz. Kola pređu minu za određenu dužinu, a kad naiđu na nagaz, ona se aktivira pod kolima koja se tog trenutka nađu iznad nje.

Vlak br. 807 naišao je na minu u 16,00 sati. Eksplozija je uslijedila tek pod šestim kolima. Budući da je to bio njemački vojni vlak, bilo je dosta gubitaka. Ubijeno je 5, teže ranjeno 25 i lakše ranjeno 15 njemačkih vojnika. Iz stroja izbačeno ukupno 45 neprijateljskih vojnika, što je zaista veliki uspjeh.

Tome treba dodati podatak da su uništena 2 kola i teško oštećena 4 kola. Mine su bile tempirane, postavljeno ih je više tako da je porušena pruga 6. 11. u 9,00 sati u istom rejonu na oba kolosijeka. Promet je bio prekinut do 7. 11. u 12,30 sati.

Diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona zaista su bili opasni, u širem rejonu Zagreba, gdje je raspored neprijateljskih snaga takav da je prilaz pruzi bio vrlo riskantna akcija. Još jedanput valja reći da je neprijatelj bio nemoćan da osigura svoje pruge i objekte oko Zagreba. To je vrlo dragocjeno iskustvo iz NOR-a za eventualni budući rat.

T O R B A

Kada smo već u Hrvatskom zagorju, da ispričamo još jedan istinit događaj.

Pored mnogih željezničara u NDH koji su radili za NOP kao patrioti, antilašisti i pravi sinovi svoga naroda, bilo je i onih koji su odano služili fašistima, Anti Paveliću i ustaškoj državnoj tvorevini. Jedan od takvih bio je i čuvar-ophodar pruge Dragutin Pokupec. On je više puta otkrivao partizane, dojavljivao ih pretpostavljenima, spašavao vlakove od miniranja, pronalazio mine i na taj način ometao izvršenje diverzija. Za to su poodavno znali suradnici NOP-a, rukovodioci KP, Skoja i diverzanti.

Već onda dok je Stjepan Mršić vodio diverzante u Hrvatskom zagorju, taj ustaški tip bio je osuđen na smrt. No, uvijek se uspio izvući.

Ali diverzanti ne bi bili diverzanti da uporno ne ostvaruju svoje zadatke. U Štabu 2. bataljona odlučeno je da se napokon doskoči tome lašističkom slugi. Oficir Ozne Drago Sotler i komandir i komesar 1. čete, Đuretak i Tramošnjak, dogovore se s komandirom 2. voda da postave minu iznenađenja. Ali kako? Lukavi Marko Čižmek i Stjepan Mršić, znajući sve o Pokupcu, odluče da se mina iznenađenja postavi ispod lijepe crne kožne torbe na pruzi, u blizini željezničke stanice Pušća.

Znalo se da Pokupec svako jutro obilazi prugu i da će naići na torbu koja je nekome »ispala« iz vlaka. Kada će je pokušati dići, odnijet će ga vrag, tamo gdje mu je mjesto.

Toga jutra 6. 11. prugom se kretala domobranska ophodnja provjeravajući je li sve u redu, jesu negdje odvijeni vijci, je li nešto porušeno, ima li negdje sakrivene mine. Ispred domobrana išao je željezničar Dragutin Pokupec. Iskusnim okom gledao je ispred sebe, sad jednu, sad drugu šinu, pragove, pa opet tako idući dalje. Međutim, nema ništa. Sve je u redu.

Nakon desetak minuta Pokupec ugleda nešto dalje ispred sebe kako se crni na stazi pruge. Šta je to. Ubrza korak, a kad priđe bliže, bude mu jasno. Nekome je torba ispala iz vlaka, velika i lijepa od crnog boksa. Domobran iz patrole promrmlja: »Mora da ima nešto u njoj.« Ostali pomisle na novac (u torbi je, međutim, bilo kamenje). Pokupec, budući da je bio na čelu, i čuvar je pruge, odluči da prvi prihvati torbu za rukohvat. Počne je podizati. Kako je bila teška, Pokupac je jače trzne rukom. Eksplozija mine raznese ga u komade.

Tom prilikom teže su ranjeni slijedeći domobrani: Josip Hrgatić, Tomo Šmit, Josip Kalimant i Branko Šket.

Doskočiše tako diverzanti i tome protivniku. Ova akcija je odjeknula u okolini, pa je mnogi suradnik okupatora strahovao još više od partizana.

Naša i saveznička avijacija bila je aktivna i u studenome. U više su navrata bombardirane željezničke stanice od Osijeka, preko Slavonskog Broda do Zagreba i Karlovca: 1. 11. izvršeno je više napada na relaciji Banova Jaruga — Zagreb, napadnute su željezničke stanice Sisak, Kutina, Novoselec, Ivanić-Grad i Zagreb. Napadnuti su i teže ili lakše oštećeni slijedeći vlakovi: br. 143, 155, 156, 157 i 158.

Promet na glavnoj pruzi i cesti bio je ozbiljno paraliziran.

Od većih akcija u Međimurju: 26. 11. u rejonu željezničke stanice Mihaljevec i Kotoriba, na minu je naišao njemački transportni vlak s cisternama. Izbio je požar. Prilikom diverzija na željezničkim stanicama Krištanovec i Mursko Središče poginulo je 12 i ranjeno 16 neprijateljskih vojnika, uništeno 5 kola, oštećeno nekoliko kola i jedna lokomotiva.

U prosincu 1944. godine intenzitet diverzantskih akcija nije se smanjio. Izvedeno je i nekoliko specijalnih diverzija u gradu Zagrebu. Na prugama i cestama izvršeno je 45 diverzija. Minirano je 25 vlakova. I taj je mjesec zagorčao život fašistima.

Težište akcija izrazito je bilo na glavnoj pruzi od Banove Jaruge do Zagreba i dalje do Savskog Marofa, zatim na pruzi Zagreb — Varaždin. Bilo je: 25 miniranja vlakova, 12 rušenja pruge, 4 rušenja mosta, 1 rušenje TTL i 3 diverzije na cestama, kojom prilikom su minirani kamioni.

Očigledno je da su Štab grupe diverzantskog odreda i Štab 3. diverzatskog odreda, kao i štabovi 1. i 2. diverzantskog bataljona igrali aktivnu ulogu u planiranju i organizaciji akcija u periodu rujan — prosinac. Pokazalo se da su čete, vodovi odjeljenja zaista izvježbane jedinice koje uspješno izvršavaju zadatke.

Da je ova ocjena što se tiče komandiranja i aktivnosti točna, evo samo radi ilustracije skupnih osnovnih podataka za taj period: izvršeno

je ukupno 204 akcije; minirano je 112 vlakova; izvedeno je 53 rušenja na prugama; ostalih akcija bilo je 39.

Ako uzmemo da je kod svakog vlaka izbačeno iz stroja prosječno 7 do 9 kola, znači da je neprijatelj imao teške gubitke u voznom parku jer je izgubio 900 do 1000 vagona i 100 — 110 lokomotiva. Komentar je suvišan. Znači da se isplatilo komandiranje, organizaciju i način djelovanja podignuti na viši stupanj. Štabovi Grupe diverzantskih odreda, 3. diverzantskog odreda i bataljona uspješno su izvršili sve glavne zadatke u tom periodu.

S obzirom na to da je već do sada obrađeno mnogo pojedinačnih akcija, i da će još neke biti obrađene kroz sjećanja učesnika, boraca i diverzanata 3. diverzantskog odreda, za prosinac opisujemo samo dvije akcije.

IPAK U OBRUČU

Među selima Hrvatskog zagorja koja su dala velik doprinos NOB-u, selo Jakovlje svakako ima posebno mjesto. Tu je KP imala dobar oslonac već prije rata i dobro organiziran rad i organizacije NOP-a u toku rata, (to je rodno selo narodnog heroja Marka Belinića).

Pored partijskih radnika, prvih partizana, česti su gosti u Jakovlju diverzanti. Više je puta grupa diverzanata bila sakrivena u selu. Iako je neprijatelj pretresao selo nikada nije uspio zaskočiti partizane. Organi ustaške obavještajne službe uzalud su pokušavali uhvatiti diverzante koji su tu kraj Zagreba stalno minirali vlakove, rušili prugu i izvodili razne akcije i diverzije. Jedan od razloga nemoći neprizatelja bila je pravovremena likvidacija ustaških doušnika, zbog čega je obavještajna služba ostala slijepa. Ustaše su imali općenite podatke da se tu nalaze partizani, da selo pomaže NOP, ali konkretnih činjenica nije bilo. No, u ratu uvijek bude izuzetaka, dođe do promjene situacije pa i do neželjenih događaja.

Selo Jakovlje nalazi se na staroj cesti Zagreb — Donja Stubica, nekih 20 km sjeverozapadno od Zagreba. Selo je zapadnim dijelom bilo na cesti, dok se glavni sjeverni dio protezao uz desnu obalu potoka Bistrica prema istoku u dužini od 3 do 3,5 km. Sjeverni dio sela nalazio se na blagim padinama kosa koje su se spuštale do grebena Donji Kraljev Vrh i Igrište prema jugu. Južni dio sela, koji ima naziv Brijeg, nalazi se na grebenu koji od Gornjeg Kraljevog Vrha preko k. 255 ide ka zapadu. Taj greben nadvisio je sjeverni dio Jakovlja 60 do 80 m, tako da je dominirao čitavim selom. Istočno od crkvice Sv. Doroteja bile su 3 kuće Zorko sa gospodarskim zgradama. Cijela porodica radila je NOP.

U tim kućama smjestio se 29/30. prosinca 1944. godine Štab 2. diverzantskog bataljona i glavnina 1. čete. Pored toga što su porodice Zorko bile odane NOP-u njihove kuće bile su izdvojene na kraju sela, bliže šumi, zemljište je bilo pogodno za organizaciju obrane i za povlačenje prema Zagrebačkoj gori. Izbor rejona razmještaja Štaba i prve čete Drugog diverzantskog bataljona bio je u osnovi dobar. Međutim, mjere borbenog osiguranja bile su slabe. Nije to bio običaj diverzanata, ali, eto dogodilo se da je bio postavljen samo jedan stražar. Te noći

padao je snijeg i puhao sjeverac. Budući da su kuće Zorkovih bile blizu jedna drugoj pri šumi, smatralo se da će biti dovoljan jedan stražar da osigura Štab bataljona i 1. četu za vrijeme odmora. Sa druge strane, borci su bili dosta umorni i iscrpljeni, pa je umor učinio svoje te je za kratko vrijeme opreznost bila smanjena. I kako obično biva u takvim situacijama kad popusti budnost, dešava se da upravo tada neprijatelj ima šansu da postigne cilj. Tako se desilo da su ustaše neopaženo prišle selu Jakovlje, opkolile južni dio sela, posebno rejon kuća Zorko i izvršile pripreme da unište diverzante. Već je ustaški komandant računao na siguran uspjeh, jer je zaista postigao iznenađenje, prišavši dijelom snaga neposredno blizu kuća u kojima su bili na spavanju i odmoru borci Prve čete Drugog diverzantskog bataljona i štab bataljona. Malo je nedostajalo pa da neprijatelj ostvari svoju zamisao i razbije Prvu diverzantsku četu, a vjerovatno i ubije veliki broj drugova ili ih zarobi.

Međutim, izgleda da je ipak veliki strah i opreznost ustaša, pipavostu nastupanju bila greška, odnosno slabost koju su iskoristili partizani. Rukovodilac SKOJ-a 2-gog bataljona Mirko Šimunjak izašao je iz kuće Zorkovih negdje oko 02,00 sati radi fiziološke potrebe. Pogleda ka voćnjaku i vidi crni se čovjek, zagleda bolje vojnik. U prvi mah pomisli da je to puškomitraljezac Jeršek, ali kad bolje pogleda i razmisli, bi mu sumnjivo zašto bi Jeršek bio okrenut ka kući u kojoj su diverzanti. Sinu mu jasno, banda. Brzo uđe u kuću, probudi članove Štaba koji za tili čas navukoše na sebe skinute dijelove odjeće i sa automatima iskočiše iz kuće i otvoriše vatru po neprijatelju koji je upravo krenuo u napad na kuću. Iznenada u snježnoj noći došlo je do sudara diverzanata i dosta brojnijih ustaških snaga. Vatra iz automata kod jedne kuće Zorkovih omogućila je da su partizani u druge dvije kuće skočili i otvorili vatru po neprijatelju. Puškomitraljezac Jeršek sa balkona jedne kuće — terase, otvorio je vatru iz puškomitraljeza i time zbunio neprijatelja. Diverzanti se srede i izvrše proboj iz obruča.

Diverzanti nisu odstupali prema koti 255 i Zagrebačkoj gori, nego prema jugu i selu Donjoj Bistri, što je bilo pravilno. Da su se odlučili prema Zagrebačkoj gori, naišli bi na jaku zasjedu ustaša koja je bila postavljena s ciljem da upravo tu na čistini sačeka partizane i nanese im teške gubitke. Ustaški zapovjednik relativno je pravilno planirao napad kad je očekivao da će se partizani, pošto budu iznenađeni, ako se i probiju, normalno povlačiti na istok, odnosno prema Zagrebačkoj gori. Ali, eto, komandant bataljona Car i ostali starješine odlučili su suprotno, pa je ispalo dobro, štaviše, Štab bataljona i 1. diverzantska četa slijedećeg su se dana našli u Donjoj Bistrici gdje su bili sklonjeni kod suradnika u starom gradu, da bi slijedeće noći preko Zagrebačke gore odmarširali na sjeveroistok u rejon Planina.

Te noći neprijatelj je imao 7 mrtvih i desetak ranjenih vojnika i starješina. Točnih podataka nema, ali se zna da je imao velike gubitke i da je bio iznenađen smjelošću partizana i energičnošću .njihova napada. Naime, diverzanti su bili u pravilu naoružani automatima s mnogo bombi i municije, što je bilo posebno značajno za blisku borbu. Tada je u sudaru s neprijateljem uloga automatskog oružja neosporna, što najčešće odlučuje o ishodu borbe.

Međutim, selo Jakovlje nije prošlo dobro. Selo je teško stradalo jer su ustaški koljači zapalili grupu «kuća i zvjerski pobili veći broj stanovnika.

Ustaše su u selu Jakovlju doživjeli iznenađenje jer su diverzanti zaista odlučno reagirali i probili se. U kratkom ali oštrom sudaru neprijatelj je imao teške gubitke. Zbog toga nije bilo gonjenja diverzanata, jer su se ustaše zabavile sa sobom. Dok su previjeni ranjenici i pokupljeni mrtvi, prošlo je dva sata.

Osvanuo je 30. prosinac, jutro je hladno, a snijeg je pokrio čitav kraj. Da nije rata, pravi zimski ugođaj za doček Nove godine. Ali, bio je rat i ništa od ljepote prirode i zimskih čari. Za mještane Jakovlja, posebno za one iz grupe kuća gdje su te noći bili partizanski diverzanti, bilo je to zlo jutro. Ustaški zapovjednik naredno je da se pohapse svi u kućama Zorko. Ustaše su poput razjarenih zvjeri izgonili muškarce žene, djecu i starce iz kuća na snijeg, gotovo neobučene. »Van, majku vam komunističku, sve ćemo vas poklati«, drali su se Pavelićevi krvnici na mještane Jakovlja. Ustaše su izvodili svoj krvavi pir. Jedna grupa Crne legije ubija Anu Zorko na pragu kuće. Ana umirući reče: »Prokleti bili izdajnici, zločinci, doći će vam uskoro kraj«. Mladić Ivan Zorko ne plače, šuti. »Gdje su partizani«, viče na njega krupan ustaša kome je duga kosa pokrila čvornovitu glavu pa je više ličio na majmuna nego na čovjeka. »Ne znam ništa, strijeljajte, ustaški gadovi« odgovori prkosno Ivo. Zločinci ga zgrabiše i baciše živog u zapaljenu kuću.

Kuće su u plamenu, ustaše ubijaju koga stignu. Bez milosti izre šetaju rafalom petnaestogodišnju djevojku Katicu Zorko, zatim Katicu Vjekoslava Zorka baciše živu u plamen njezina doma. Vrisci i jauci. Ustaše gaze mrtva tijela. Objesili su Lovru Zorka u njegovu voćnjaku, pa se nakon toga vesele i likuju. Maricu Zorko bace u vatru. Mali petogodišnji Stjepan Zorko plače, sklapa ručice i viče: »Nemojte me ubiti«, a ustaški krvnik zakrvavljenih očiju i duge kose hladnokrvno izrešeta rafalom iz automata malog Štefa. Dijete klonu na zemlju, a oko njega se zacrveniše od krvi bijele pahuljice netom palog snijega. Ubiju i staricu Tereziju Zorko (65 godina). Objesiše Vjekoslava Zorka naočigled prestravljenih susjeda, zatim ubiju Zorku Zorko, kćerku i sina. Izgine čitava obitelj. Da zlo bude veće, istog je dana poginuo i Ivan Zorko, borac Zagorske udarne brigade. Toga dana ustaše su ubili Anu, Baricu, Katicu, Janka, Josipa i Stjepana Cipeka, te Martina Breka- Starog, člana KK KPH Stubica.

Bio je to užasan zločin: 18 zvjerski ubijenih ljudi. Osvećivali su se krvnici potomcima Gupca koji su vjerni svome narodu pošli u borbu za slobodu.

Samo taj masovni zločin ustaša u Jakovlju je dovoljan da se za sva vremena vidi ko su ustaše, kakav je monstruozan bio Ante Pavelić i njegovi sljedbenici. To treba uzeti i kao iskustvo danas, jer novi gospodari opet organiziraju nove ustaše koji bi bili još gori od svojih očeva. Neka se i to zna i ima u vidu.

Zločini ustaša i drugih izdajnika i okupatora nisu mogli zaplašiti narod koji je pod vodstvom Komunističke partije i druga Tita krenuo

u revoluciju. Bili su to posljednji trzaji fašista. Nije prošlo ni pola godine, došla je sloboda. Pobijedili smo. Mnogi od koljača iz Jakovlja platio je glavom svoje zločine.

Diverzanti su teška srca primili strašnu vijest o masakru u selu Jakovlju, pa su još žešće tukli po neprijatelju. Znali su reći, kada su minirali vlak: »To vam je za Jakovlje.« Jer, to selo i njegovi žitelji bili su diverzantima kao rođeni i više od toga.

VATROMET NA PRUZI IVANIĆ-GRAD — KRIŽ

Zbog toga što je napad na prugu 31. 12. 1944. uoči Nove godine, između Ivanić-Grada i Križa, ipak po mnogome poseban, obradit ćemo ga nešto šire.

Glavne snage 10. korpusa, 32. i 33. divizije nalazile su se u Podravini i na grebenu istočnog dijela Bilo-gore, gdje su vođene žestoke borbe oko sela Zrinska, Brzaja, na Bogazu i oko Turskih grobova. Za obranu slobodnog teritorija na Kalniku, u Hrvatskom zagorju i Prigorju imali smo snage Zapadne grupe PO Hrvatske, a za obranu slobodne teritorije Moslavine i dijela Bilo-gore angažirane su snage Istočne grupe partizanskih odreda. Te snage vodile su gotovo svakodnevne borbe s neprijateljem koji je pokušavao prodrijeti na slobodni teritorij. Međutim, inicijativa je bila na našoj strani, partizanski odredi bili su vrlo aktivni.

Jedinice 3. diverzantskog odreda izvodile su akcije na prugama. Suradnja štabova Zapadne i Istočne grupe partizanskih odreda Hrvatske te štabova PO (KPO, ZGPO, ZPO, MPO, Posavskog i Bjelovarskog odreda) s diverzantskim jedinicama bila je vrlo dobra. Nije bilo problema kad su diverzanti išli na prugu u veće akcije. Partizanski odredi davali su potreban dio snaga za osiguranje, jačine čete do bataljona, pa i više.

Tako je bilo i ovaj put. U selu Pobjeniku bio je Štab Grupe diverzantskih odreda Jugoslavije na čelu s Ivanom Harišem »Gromovnikom«, komandantom, i Milanom Bulatom, politkomesarom, zamjenikom Borom Miličevićem, načelnikom štaba Palčićem i pomoćnikom komesara Vašom Čankom. Nekoliko dana ranije u Štabu su planirali da se izvede veća akcija — napad na prugu. Razloga za takav napad bilo je više. Prvo, to je bio stalan zadatak, drugo, baš tih dana njemački su fašisti danju i noću izvlačili svoje snage prugom i cestom prema Zagrebu i dalje, treće, trebalo je našom aktivnošću vezati neprijateljske snage uz komunikacije i na taj način smanjiti pritisak na slobodnu teritoriju, četvrto, već je bilo usvojeno nepisano pravilo da partizani u dane praznika i odmora idu u napade, da na svoj način slave. Taj četvrti razlog odgovarao je diverzantima i jedinicama štaba Istočne grupe partizanskih odreda. Tokom dana 30. prosinca 1944. godine održan je sastanak u štabu grupe DOJ*. Svi članovi štaba bili su na okupu. Pošto su Miličević i Palčić izložili plan većeg rušenja na glavnoj željezničkoj pruzi, na relaciji Ivanić-Grad — Križ, Ivan Hariš upita Boru: »Koje si snage

* DOJ = Diverzantski odred Jugoslavije

predvidio za osiguranje akcije?« Boro odgovori: »Druže Ilija, dogovorili smo se s majorom Kličkovićem, komandantom štaba Istočne grupe odreda, da nam da dva bataljona MPO-i i jedan bataljon Posavskog odreda za osiguranje. To će biti dovoljno. MPO će osigurati cestu i prugu desno i lijevo od dionice miniranja sa po jednim bataljonom, a bataljon Posavskog odreda izvršit će osiguranje s južne strane.« Hariš se zamisli, povuče dva tri dima iz lule i reče: »Dobro, drugovi, burno im priredili veliki vatromet na Novu godinu, mater im banditsku.«

Nakon toga donijeta je odluka u ŠGDOJ o velikoj akciji uoči Nove godine. Ali trebalo je još mnogo toga uraditi i organizirati da se akcija izvede. Tog dana održan je sastanak u Štabu Istočne grupe odreda. Miličević i Palčić otišli su u Štab grupe i sve dogovorili. Bili su tu komandant major Nikola Kličković, politkomesar Vjekoslav Janić—Capo, kapetan Dragan Džakula i oficir OZN-e Nikola Subota. Već istog dana izdata su naređenja jedinicama MPO-a i Posavskog odreda tako da su se jedinice prikupile u polaznim rejonima, kako bi pravovremeno mogle stići na izvršenje zadatke.

U toku 31. prosinca izvršena je neposredna priprema u četama i bataljonima. Partizani su čistili oružje, snabdjeli se minsko-eksplozivnim sredstvima i municijom. U štabovima bataljona proučili su zadatke, ali samo osnovne, pojedinosti je znao samo uži dio komande. Ova mjera predostrožnosti bila je potrebna zato da se postigne iznenađenje.

Dan je bio veoma kratak. Noć je neopaženo pokrila Moslavinu. Snijega je bilo svuda, nije bio prevelik, padao je u večernjim satima toga dana sitan ali gust, pa je s izmaglicom znatno smanjivao vidljivost te noći.

U ranim večernjim satima stare 1944. godine situacija je bila slijedeća:

— Od Ivanić-Grada do Križa, u pravoj liniji, glavna željeznička pruga sjekla je ravnicu pokrivenu snijegom. Crnila se samo traka pruge uz koju su posade, patrole, vaktarniee i zasjede, što su osiguravale saobraćaj okupatora i domaćih izdajnika. Pored svih zabrana, kod domobranskih straža i željezničkog osoblja ima rakije, pa i vina. Čeka se Nova godina. Istina, mnogi je dočekuju sa svojim posebnim željama. Brojni domobrani i željezničari žele da se sve to završi. Ali ustaše i njemački fašisti očekuju da ih čudo spasi, da izbjegnu kaznu. Uglavnom, svi su ipak znali da se rat bliži kraju.

— Na glavnoj cesti od Križa prema Bunjanima protegla se kolona Nijemaca. To je dio njemačke divizije na maršu. Upravo je naređeno da se zanoći na komunikaciji u seoskim objektima pored puta. Uslijed toga domobrani u Križu i Novoselcu su mirniji »jer su tu i Nijemci«, pa mogu biti malo komotniji i popiti koju kapljicu na Novu godinu.

— U samom Ivanić-Gradu, i zapadnije od njega, dijelovi su Prve konjičke kozačke divizije.

— Iz Križa, Graberja i Kloštra Ivanića izmiljele su grupe domaćih ustaša po obližnjim selima da obiđu rođake, da uzmu hrane (jer još jedino na selu ima nešto više hrane), da nabave vina i rakije, i da se pogoste.

I dok je takva situacija kod neprijatelja, kod partizana je drugačija:

— u Pobjeniku su završene pripreme u štabovima. Obavlja se večera u jedinicama. Prvi diverzantski bataljon je postrojen. Tu je i omanja diverzantska četa pripadnika Crvene armije koji idu u akciju zajedno sa 1. diverzantskim bataljonom. To je prva zajednička akcija, iako su crvenoarmejci tu već nekoliko dana. Vodilo se računa da akcija uspije bez većih gubitaka. Naši diverzanti, a posebno starješine, već tada nisu bili odviše oduševljeni ponašanjem crvenoarmejaca, Ali to su bili saveznici pa im se gledalo kroz prste zbog ispada i samovolje. Partizani su očekivali da vide pripadnike Crvene armije kao idealne borce, a ne ljude s običnim slabostima svake vojske.

Te večeri iz šireg rejona sela Pobjenika i Vrtlinske marširali su prema pruzi 1. i 2. bataljon MPO-a i 1. DB s crvenoarmejcima. S jedinicama su i njihovi štabovi kao i članovi Štaba Grupe diverzantskih odreda i Istočne grupe odreda te članovi Štaba 3. diverzantskog odreda na čelu s komandantom Milutinom Vignjevićem. S juga iz šume Žutica ka pruzi marširao je bataljon posavskog PO, pod komandom Ivana Perkovića.

Neprijatelj nije znao tko mu ide u »goste« s tolikom masom eksploziva. Da je znao, drugačije bi organizirao svoju obranu, jer je imao dovoljno snaga u rejonu Ivanić-Grad — Križ.

Do linije Dapci — šušnjari, bataljoni su marširali u dvije kolone, a odatle u tri, da bi se od glavne ceste Ivanić-Grad — Križ jedinice raščlanile u 6 — 8 kolona. Svaka četa išla je prema objektu, odnosno položaju za obranu. Diverzantski se bataljon s linije razvoja dalje kretao u kolonama odjeljenja odnosno desetina.

Od jedinica osiguranja, 1. bataljon MPO-a bio je na desnoj, a 2. bataljon na lijevoj strani, dok je bataljon Posavskog partizanskog odreda osiguravao južnu stranu s pravca selo Bregi — šuma Žutica. U periodu podilaženja cesti i pruzi jedinice su stigle bez većih problema, osim 2. bataljona MPO-a, koji je naišao na prednji odred prethodnice njemačkog puka u rejonu sela Bunjana. Najprije je došlo do sudara patrola, a poslije i do žešće borbe u kojoj je odbijen napad Nijemaca iz Bunjana.

Sve jedinice bile su na svojim položajima u 23,00 sati. Početak djelovanja na pruzi predviđen je po planu Štaba 3. diverzantskog odreda u 23.45 sati. Toga trenutka počele su detonacije na pruzi. Stotine mina palile su jedna za drugom. Bili su to rafali eksplozija, pravi vatromet u noći uoči Nove 1945. godine na relaciji od 2,5 do 3 kilometra. Pruga je porušena na 202 mjesta, uništene su, odnosno onesposobljene, 404 šine.

Bila je to veoma uspješna akcija 1. diverzantskog bataljona i jedinica Štaba Istočne grupe odreda, pravi partizanski način dočeka Nove godine. Neprijatelj je pretrpio težak porazz. Pored tolikih snaga za osiguranje i onih koje su se tu zatekle na maršu, nije mogao spriječiti

rušenje pruge Zagreb — Beograd na tako dugoj relaciji i s tolikim učinkom.

Velika akcija uoči Nove 1945. godine potpuno je uspjela, iako se desio jedan nemio događaj. Prilikom povlačenja jedinica s pruge, u cilju prelaska glavne ceste Zagreb — Beograd u selu Deanovcu, jedinica Crvene armije odvojila se od pravca povlačenja iz nepoznatih razloga. Zbog toga je jedna grupa pošla u pravcu seoskih kuća. Međutim, u tom rejonu u selu bila je jedna desetina diverzanata iz 1. čete 1. diverzantskog bataljona koja je neposredno osiguravala leđa 1. diverzantskom bataljonu za vrijeme akcije i njegovo povlačenje s pruge na cestu. Došlo je do noćnog sudara, crvenoarmejci su otvorili vatru na desetinu. Desetina pod komandom zamjenika komandira čete Tome Ludvajić, starog diverzanta i sposobnog komandira, uzvratila je vatrom, jer su borci čuli da se govori ruski pa su pomislili da su naišli na kozake.

U kratkom, ali oštrom sudaru ranjena su dva vojnika Crvene armije, ali je tom prilikom poginuo zamjenik komandira 1. diverzantske čete Prvog diverzantskog bataljona Tomo Ludvajić.

U cilju da se ta vijest ne proširi u narod i da se njome ne bi koristio neprijatelj tvrdeći da su crvenoarmejci namjerno ubili partizanskog komandira, čitav sukob je prikazan tako da je došlo do borbe s ustašama. Tu verziju su zapravo dali crvenoarmejci jer su smatrah da je riječ o ustašama, a ne o partizanima. Međutim da diverzanti Crvene armije nisu skrenuli s pravca kretanja bez potrebe, ne bi došlo do sukoba s jedinicom na osiguranju. Uslijed toga desio se ovaj zaista nemio slučaj u kojem je poginuo vrsni partizanski komandir i diverzant Ludvajić, omiljeni i cijenjeni drug. Mnogi drugovi i danas smatraju da su Ludvajića ubili ustaše, ali kao što se vidi nisu. Dvojica teško ranjenih crvenoarmejaca i poginuli Ludvajić bili su epilog nediscipline i stjecaja okolnosti. Taj žalosni i nesretni događaj pomutio je veselje diverzanata zbog veoma uspješno izvršenog zadatka uoči Nove 1944. godine.

GODINA 1945.

Na početku 1945. godine, posljednje godine 2. svjetskog rata, a isto tako i posljednje godine velikog oslobodilačkog rata naroda i narodnosti Jugoslavije, situacija je bila slijedeća:

Od sila osovine Rim — Berlin — Tokio ostali su fašisti Njemačke i Japana, ali i oni su vodili posljednje bitke prije definitivnog poraza. Ostalo je još .nekoliko mjeseci, i rat će biti završen.

Snage Crvene armije izbile su na zapadni dio Poljske, ovladale istočnom Pruskom, Rumunjskom i velikim dijelom Mađarske i izvršile pripreme za odlučne operacije u cilju slamanja otpora hitlerovske Njemačke.

Jugoslavenska armija oslobodila je veći dio zemlje, stvoren je čitav front od Dunava preko Srijema tokom Drine i dalje na jugozapad do Sarajeva i Jadranskog mora. Četvrta armija vodila je žestoke borbe oko Knina.

Saveznici, Engleska i Amerika, ovladali su Rimom i centralnim dijelom Apeninskog poluotoka. Na zapadu su glavne angloameričke snage pod komandom Ajzenhauera napredovale prema centralnom dijelu Njemačke da bi se spojile sa snagama Crvene armije.

Situacija na jugoslavenskom ratištu bila je odlučena, ali još je trebalo proliti mnogo krvi do konačnog oslobođenja zemlje. Valjalo je osigurati punu pobjedu, osujetiti intrige velikih sila i pokušaje unutrašnjeg neprijatelja da lovi u mutnom.

U međurječju Drava — Sava, iza Srijemskog fronta, našle su se snage 6. slavonskog i 10. zagrebačkog korpusa NOVJ. Iako je našim snagama na frontu bilo teško, ipak su imale čistu pozadinu i osiguranu podršku artiljerije, avijacije i oklopnih jedinica, te dosta municije. Međutim, snage 6. i 10. korpusa, razumije se i ostalih, imale su veoma teške uvjete djelovanja. Za njih su posljednji mjeseci rata bili posebno teški, u određenom smislu i najteži, jer je neprijatelj stalno povećavao svoje kontigente snaga između Drave i Save. Borbe su se vodile gotovo neprekidno, danonoćno, stvarani su čitavi frontovi, vodila se borba u okruženju, vršeni su proboji, bilo je velikih gubitaka s obje strane.

Na prostoru sjeverozapadne Hrvatske situacija je bila još složenija. Pored toga što je neprijatelj držao Zagreb, Varaždin, Bjelovar, Sisak, Koprivnicu, Kutinu, Križevce i neka druga veća mjesta, još je čvršće držao glavne komunikacije, pruge i ceste, raspoređujući duž njih brojne jedinice. Došlo je do nove situacije: njegove glavne snage bile su na terenu, na položaju, izvan garnizona. Zbog intenzivnih borbenih djelovanja naših i neprijateljskih snaga, naša slobodna teritorija u sjeverozapadnoj Hrvatskoj više nije tako široka i relativno stabilna. Vrlo često morale su se prebacivati naše snage, pozadinski organi i jedinice te rukovodstva društveno-političkih organizacija, na nove lokacije, da bi se nakon nekoliko dana ponovno vraćale u prijašnje rejone i mjesta. To je otežavalo uvjete borbe i rada.

U takvim prilikama jedinice 3. diverzantskog odreda izvodile su diverzije na prugama i cestama. Bila je otežana suradnja s operativnim jedinicama, koje su vodile žestoke borbe s krupnim neprijateljskim snagama. Jedinice Zapadne i Istočne grupe partizanskog odreda ostale su s malini brojnim stanjem, zatim su bile rasformirane u periodu veljača — ožujak — travanj, dajući svoje posljednje bataljone i čete u sastav brigada 32. i 33. divizije 10. korpusa.

Dakle, diverzantima je bilo teže posljednjih mjeseci rata. No, ipak su izvršavali zadatke i izveli mnogo akcija u toku 1945. godine. Evo kratkog pregleda aktivnosti po mjesecima:

Siječanj — izvedena je ukupno 51 akcija: na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd 16, Zagreb — Varaždin jedna, Zagreb — Križevci — Bjelovar dvije, Zagreb — Križevci — Koprivnica dvije i Varaždin — Koprivnica dvije, ili ukupno na prugama 23 akcije. Minirano je 9 vlakova, porušena je pruga u 13 akcija i srušen jedan željeznički most. Od ostalih 28 akcija većina se odnosi na postavljanje minskih polja na cestama, na koja su nailazili kamioni, zaprežna kola i pješadija. Porušeno je 13 cestovnih mostova.

Veljača — izvedeno je ukupno 29 akcija, od čega na prugama 18. Minirano je 6 vlakova, porušena je pruga 11 ,puta i strušen jedan željeznički most. Ostalih 11 akcija izvedeno je na cestama i u većim naseljenim mjestima, postavljanjem minskih polja i mina iznenađenja.

Ožujak — bilo je još manje akcija, svega 23, ali je bilo više miniranih vlakova. Na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd izvedeno je 12 diverzija, na pruzi Varaždin — Koprivnica četiri, na ostalim prugama nije bilo akcija jer većina nije u to vrijeme ni radila zbog ranijeg rušenja. Minirano je 14 vlakova i jedna željeznička dizalica. Težište je bilo na prugama i u miniranju vlakova.

Travanj — izvedeno je 27 diverzantskih akcija. Od toga broja na pruzi Zagreb — Beograd 14 akcija. Minirano je 16 vlakova, što govori 0 izraženoj težnji da se neprijatelju nanose što veći gubici. Poznato je da su tada neprijateljski transporti uglavnom prevozili živu silu ostanke razbijene vojske ustaške i četničke perjanice i sve one koji su bježali ispred Jugoslavenske armije i gnjeva naroda.

Svibanj — u prvim danima diverzanti su izvršili 10 akcija, od čega na prugama 2 rušenja vlakova. Srušen je i jedan avion. Zarobljeno je mnogo neprijateljskih vojnika. Posljednje akcije izvršene su 7. i 8. svibnja. To znači da su i diverzanti 3. diverzantskog odreda ratovali do oslobođenja Zagreba.

Prema tome, u 1945. godini, od 1. siječnja do 8. svibnja, izvršeno je ukupno 140 akcija, minirano je 47 vlakova, pruga je porušena više desetaka puta, srušen je avion, ubijeno je, zarobljeno i ranjeno mnogo neprijateljskih vojnika i starješina.

Od izvedenih akcija obradit ćemo samo neke koje su zanimljivije 1 mogu biti poučne kao iskustvo.

VLAK BR. 137

Taj vlak bio je kombiniran, imao je oklopna kola i kola za prijevoz vojske, bio je namijenjen za intervencije na pruzi. Prema svim podacima, bio je zamjena za čuveni njemački oklopni vlak »Grbu«, koji je 31. 8. 1944. uništen kod Volodera.

Na 50. km pruge kod .Novoselec Križa, 8. 1. 1945. godine, diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona porušili su prugu na više mjesta u 18,05 sati tempiranim minama. Dakle, odmah s večera u prvi mrak. Ali su postavili i mine na nagaz. Neprijatelj je opravljao prugu i noću jer su njemački gospodati to zahtijevali. U to vrijeme pruga je predstavljala glavnu žilu kucavicu za njemačke jedinice, koje su se izvlačile prema sjeverozapadu ispred glavnih snaga JA. Promet je uspostavljen 9. 1. u 01,40 sati, očito brzo.

Rano ujutro vlak za intervencije broj 137 krenuo je iz želj. stanice Novoselec prema Zagrebu. Pošto je pruga bila popravljena, zapovjednik vlaka krenuo je na put bez osobite zabrinutosti. Smatrao je da pored tolike vojske na osiguranju pruge i popravljene pruge, koja je minirana uveče prošlog dana će diverzanti mirovati. Da, bio je u pravu, nisu te noći, već prethodne diverzanti minirali prugu (dio mina bio je sa vremenskim upaljačem).

Vlak br. 137 još se nije bio čestito ni zahuktao, kad je u 5,20 naišao na minu. Oštećena je lokomotiva i troja kola, a dvoja kola su teže oštećena. Eto problema, vlak se morao vratiti u Novoselec, popraviti pruga, zamijeniti kola. Da bi se to sve uradilo, trebalo je za to čitav dan.

Istoga dana, oko 20,00 sati, vlak ,br. 137 stigao je do Ivanić-Grada, gdje se zadržao nepun sat. U gostionici ,kod željezničke stanice bilo je puno vojnika, među njima i onih iz vlaka br. 137. »Izlazi, ukrcaj,'< naredi potporučnik D. J. posadi a zatim i on ispi gemišt te svi krenuše ka vlaku. »Kamo ćemo gospodine potporučniče«, upita domobran Josip T. »Idemo prema Zagrebu, zašto pitaš?« «Eh, sad bi najradije ostal ovdje pa na spavanje«, odgovori Josip. Potporučnik mu ne reče ništa i ubrzo iza toga sva posada vlaka bi ukrcana. Komandiri su još provjerili je su li svi vojnici ušli, pa komandant dade nalog strojovođi da vlak br. 137. krene.

Zimska je noć, ima snijega, hladno je, pa posadi u kolima bi prijatnije. Strojovođa je dodavao paru pa lokomotiva jače povuče. U 21.08 sati vlak stiže u blizinu želj. stanice Prečec. Odjednom blijesak,pa udar eksplozije pod vlakom. Troja kola su uništena, lokomotiva i dvoja kola teže oštećena. Nastao je lom na pruzi, iskočilo je još nekoliko kola sa šina, ranjenici jauču i zovu u pomoć. U smrskanim kolima ima dosta mrtvih, neki su potpuno deformirani.

Tako je vlak br.137 i drugi put naišao na minu u jednome danu. Mrtvih 9, ranjenih 15 neprijateljskih vojnika; šteta prema dokumentu NDH, 900.000 ktana. Druga diverzija dogodila se na 82. km i 200 m.

Ponovno je trebalo raščistiti prugu, podići vozila, izvršiti opravke. No, i to je bilo gotovo do 02,00 sati 10. 1. Vlak je produžio do Dugog Sela, zatim se vraćao prema Ivanić-Gradu. Ali u 04,00 sati, na 72 800 km vlak br. 137 ponovno je bio miniran. Kao da je bio uklet rekli bi praznovjerni ljudi. Međutim, služio je fašistima do posljednjeg dana pa je miniran tri puta u toku 23 sata. Neka, tako mu i treba.

Diverzanti su opasan protivnik. S njima nije bilo šale. Naime, 1. i 2. diverzantska četa 1. diverzantskog bataljona bile su sa svojim odjeljenjima neprestano na pruzi ili blizu nje.

U toku siječnja diverzanti su u više navrata postavili protivpješadijska i protivtenkovska minska polja na glavnoj cesti u rejonima Kloštar Ivanić, Graberje, Voloder i Repušnica. Poginuo je velik broj neprijateljskih Vojnika, ranjeno je nekoliko desetaka. Što je najvažnije, prekidan je saobraćaj neprijateljskih kolona, pa je pokret njemačkih jedinica bio usporen, otežan i ometan. Iz podataka u kronologiji vidi se da diverzanti poklanjaju mnogo pažnje akcijama na cestama.

Slična situacija bila je i u veljači. U Zagrebu mine iznenađenja postavljaju specijalne grupe diverzanata. Izveđđno je nekoliko takvih akcija u Kustošiji, Frankopanskoj ulici, na Sv. Duhu, u parku Jelenovac i drugdje. O tim akcijama bit će više riječi u prilozima učesnika 3. diverzantskog odreda.

OSTRNA — PREČEČ — IVANIĆ-GRAD

Iako su borci MPO-a izveli prvu akciju — napad na domobransku stražu kod mosta na rijeci Lonji i kraj Prečeča, već 24. 12. 1941. desilo se da se i posljednjih mjeseci rata vodi borba u tome rejonu:

Diverzanti su izveli više akcija. Radi ilustracije da navedenmo samo ovo:

— 3. siječnja miniran njemački vlak br. 173,
— 9. siječnja miniran vlak br. 137
— 10. siječnja miniran vlak br. 137,
— 11. siječnja miniran vlak br. 151,
— II. siječnja miniran njemački vlak br. 157,
— 1. veljače porušena pruga na više mjesta,
— 6. veljače porušena pruga na više mjesta,
— 15. ožujka miniran 'njemački vlak,
— 19. ožujka miniran njemački vlak,
— 3. travnja miniran njemački vlak,
— 15. travnja miniran njemački vlak.

Dakle, na toj kratkoj relaciji minirano je 9 vojnih vlakova. Očigledno, neprijatelj je bio nemoćan. Iako je rejon djelovanja diverzanata udaljen od Zagreba svega 25 do 30 km, diverzantske akcije veoma su intenzivne. U to vrijeme vojna je situacija bila veoma teška, jer je neprijatelj jakim snagama osiguravao ,svoje komunikacije.

U prvoj polovini ožujka 1945. čitav 10. korpus vodio je obrambeno-napađne borbe na širem prostoru Moslavine. Jake snage neprijatelja nastojale su prosto otjerati naše jedinice iz sjeverozapadne Hrvatske radi organizacije armijskog pojasa obrane na tzv. Zvonimirovoj liniji. To je bilo neophodno radi urednijeg izvlačenja i povlačenja neprijateljskih snaga, jedinica i ustanova. Protiv 10. korpusa bila je angažirana tada neposredno 1. *tzv.* Hrvatska udarna divizija, koja je u to vrijeme bila najbolja i najjača Pavelićeva formacija, zatim 1. konjička kozačka divizija, odnosno 1. konjički kozački .korpus koji je formiran od te divizije, potom kompletan gorski zdrug sa 1. i 5. gorskom pukovnijom, te ostale ustaško-domobranske i njemačke snage.

Događalo se da su jedinice 1. diverzantskog bataljona, s nešto snaga Štaba Istočne grupe odreda i još nekih manjih dijelova, ostajale same u Pobjeniku i oko Čazme. Diverzantske jedinice bile su, bukvalno, u ra'sporedu neprijateljskih snaga. Bilo je tako da je neprijatelj od pet sela držao tri, a u susjednom selu bili su diverzanti, ili još teže i ponekad su bili zajedno s neprijateljem iu istom mjestu, ali, razumije se, u strogoj ilegalnosti.

Štab grupe diverzantskih odreda i Štab 3. diverzantskog odreda povukli su se u širi rejon Daruvara, đak su štabovi 1. i ,2. diverzantskog bataljona ostali s jedinicama i izvodili akcije. To je ,bilo nužno radi toga da diverzantske čete ne bi ostale same na terenu. Prema tome neposredne veze Štaba grupe i Štaba odreda privremeno su bile prekidane, opskrba dksplozivom bila je otežana, pa je i broj akcija bio manji. Ali situacija je upravo nalagala takav odnos i način djelovanja.

Štab grupe diverzantskih odreda i Štab odreda nisu mogli biti u Pobjeniku kao u stalnoj bazi jer su snage 10. korpusa vodile neprekidno borbe s neprijateljskim jedinicama. Nije bilo ni klasične slobodne teritorije. Naše je bilo ono što smo držali, a također neprijatelj je privremeno zauzimao pojedina mjesta i držao ih dva, tri ili više dana.

POSLJEDNJI VLAKOVI

Iz podataka u kronologiji vidi se da su diverzanti u svibnju minirali dva neprijateljska vlaka 3. svibnja u rejonu želj. stanice Suboti, ca, zapadno od Koprivnice, na minu je naišao njemački vojni vlak. Bio je to jedan od posljednjih fašističkih ešalona koji su se povlačili željeznicom prema zapadu ispred snaga 3. armije u čijem je sastavu djelovao 10. korpus.

Budući da je neprijateljski vlak bio krcat vojskom i ustašama, prilikom eksplozije mina poginulo je 19 a ranjeno 26 vojnika i starješina; slupano je 8 kola, loikomotiva i službena kola. Akciju su izveli diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona pod rupovodstvo Mirka Kučekovića .i polit, komesara čete Ivana Kerovca. U akciji su učestvovali komandiri vodova Matija Lončarić, Josip Đuranec, desetar Đuro Sklepić i Andrija Majnić.

Bježeći prema sjeverozapadu neprijatelj je koristio sva moguća sredstva. Tako je 6. svibnja jedan kombinirani vlak žurio da ,što prije stigne u Varaždin, a odatle dalje, ali je kod željezničke stanice ,Ključ naišao na minu. Snažna eiksplozija oštetila je nekoliko kola, (mrtvih je bilo desetak, ranjenih oko dvadesetak. Bili su .to ustaške izbjeglice i suradnici, koji su bježeći glavom bez obzira naišli na partizansku minu. Bježali su izrodi ispred naroda i njegove Jugoslavenske armije da izbjegnu zasluženu kaznu. Mnogi od onih koji nisu poginuli i ranjeni u tome vlaku dobili su zasluženu kaznu u borbama na putu do Dravograda ili, kasnije od narodnog suda.

Bio je to posljednji vlak koji su minirali diverzanti 3. diverzantskog odreda u Hrvatskom zagorju. Akciju je izvršila 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

ZAROBLJENI NEPRIJATELJ

Rano ujutro 7. svibnja glavnina 1. diverzantske čete 2. diverzantskog bataljdna, pod rukovodstvom politkomesara čete Mate Šegote, našla se na istočnom dijelu Medvednice. Četa je minirala nekoliko vlakova u dolini rijeke Krapine. Posljednji je miniran kod željezničke stanice Ključ. Zbog jačine neprijateljskih snaga i zadatka koji joj je predstojao, četa se vraćala prdko Zagrebačke gore prema Zagrebu, jer sjeverozapadno od grada nije bilo uvjeta za akcije. Svim putovima i prugom bježale su kolone neprijatelja. Nije bilo više uputno držati diverzantsku četu u tom rejonu i izlagati je težim gubicima ili uništenju, jer više ništa bitno nije mogla učiniti. Pruge i ceste za koji će dan zatrebati i nama i nije bilo potrebno da se ruše.

Tako se 1. četa 2. diverzantskog bataljona .našla u rejonu sela Markuševac — Vidovec. Oko 10 sati toga ,dana u Vidovcu je razoružano i zarobljeno oko 200 domobrana sa 7 oficira iz PA diviziona lake PA artiljerije. Domobrani su eto pošli i dalje ka sjeveru da se izvlače iz Zagreba, jer su već naše jedinice prišle .gradu. Otpora nije bilo. Bilo im je izgleda rata sasvim dosta i tako su konačno postali zarobljenici diverzanata.

Istoga dana pred večer četa je u Markuševcu zarobila 60 Nijemaca na 6 kamiona i 6 motocikla.

Sutradan, 8. svibnja, zarobljeno je još 100 domobrana, 63 Nijemca, jedan oficir i jedan po'doficir. Prema tome, četa je ukupno zarobila oko 300 domobrana i 120 Nijemaca s opremom i naoružanjem. Zaista, lijep plijen na kraju rata. Zarobljenike su diverzanti predali operativnim jedinicama, odnosno dijelovima 1. proleterske divizije. Razumije se, šta bi diverzantska četa s tolikim zarobljenicima.

PRVA ČETA ČUVA RADIO STANICU

Noću 8/9. svibnja 1. četa 2. diverzantskog bataljona prišla je Zagrebu i s jedinicama 1. proleterske divizije ušla u sjeverni dio grada, na Pantovčak. Četa je sudjelovala u zaposjedanju radio-sta'nice na Pantovčaku i skladišta municije i goriva. Komesar čete Mato Šegota izdao je zadatke komandirima vodova da postave stražu i osiguraju ove objekte. Komanda 1. diverzantske čete .smjestila se u objektu radiostanice.(nije to bila radio-stanica Zagreb, već dio ili neka lokalna).

Eto, desilo se, da diverzanti umjesto da ruše i miniraju oni su čuvali radio-stanicu i skladište. Sada su to bili naši objekti. Bio je to posljednji ratni .zadatak 1. diverzantske čete, 2. diverzantskog bataljona, odnosno 3. diverzantskog odreda.

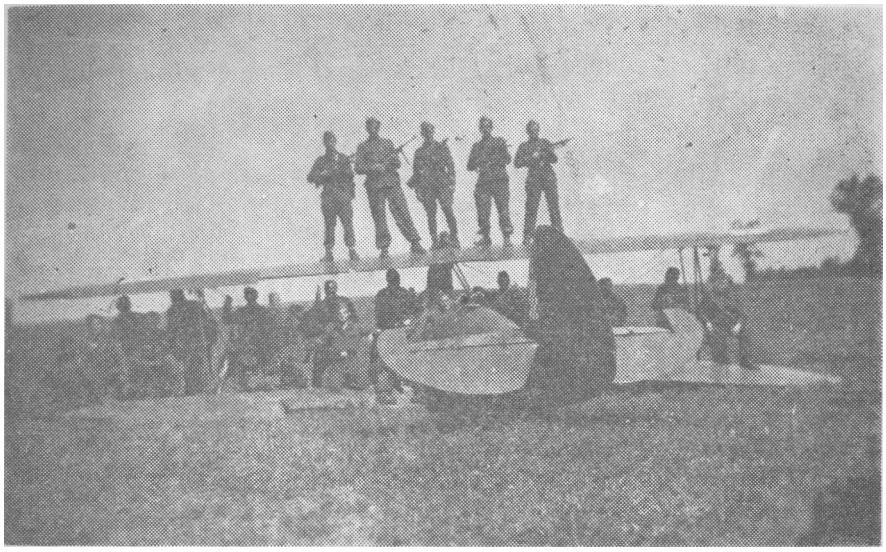
SRUŠEN AVION

Mučna Reka, jutro je 7. svibnja 1945, lijep i sunčan dan. Stigla je sloboda, rat se završava, svuda veselje, pjesma, zagrljaji. Selo je puno vojske, jedinice idu prema frontu, neke se vraćaju u pozadinu. Cesta je krcata vozila, ima posvuda razbijene tehnike, ubijenih konja i napuštenih kola.

Druga diverzantska četa 2. bataljona nalazila se prikupljena u selu Mučna Reka. Bilo je vrijeme ručka. Moglo je biti oko 13 sati kada s jugozapada začuje se zvuk , idu avioni. Međutim bio je samo jedan avion. Nadletio je selo i preletio četu. Borci samoinicijativno otvoriše vatru, ali avion ode prema Koprivnici. »Uteče, majku mu« — reče Matija Lončarić. Komandir čete naredi, »Pripremite oružje drugovi, ako se vrati ovuda raspalite po njemu« Četa se ubrzo pripremila za otvaranje vatre. Borci gledaju u pravcu Koprivnice. Nakon nekoliko minuta opet se začuje karakterističnі zvuk,. »Ide, eno ga, udri«. Školski avion NDH naiđe nisko iznad čete, koja osu vatru iz svih pušaka, puškomitraljeza i automata. Avion kao da ode, uteče? Ali avion je pogođen, spusti se u blizini kraj šume. Trkom prema avionu«, viču komandir čete Mirko Kučeković i komesar Ivan Kerovac.

Diverzanti su stigli do aviona, opkoliše ga, ali posade nema. Gdje su? opsovaše neki borci, a zatim se četa razvije u streljački stroj i pođe u pretres terena i obližnjeg šumarka. Nedugo iza toga dive'rzanti su zarobili pilota i njegovog pomoćnika, koji je bio lakše ranjen.

Četa je izvršila svoj posljednji ratni zadatak, srušila ustaški avion i zarobila pilota sa pomlоćnikom. Iako je to bio manji školski avion, avion je avion i treba ga uipiisati u saldo diverzantskih akcija. Čudni su ti diverzanti, nije im dosta miniranja vlakova i drugih objekata na zemlji pa ruše i avictae. Istina, oni su srušili jedan avion u rejonu Mikleuške već 1943. gddine. To je bio PO-2 koji je oboren na južnim padinama Moslavačke gore vatrom borca Drage Piskača.

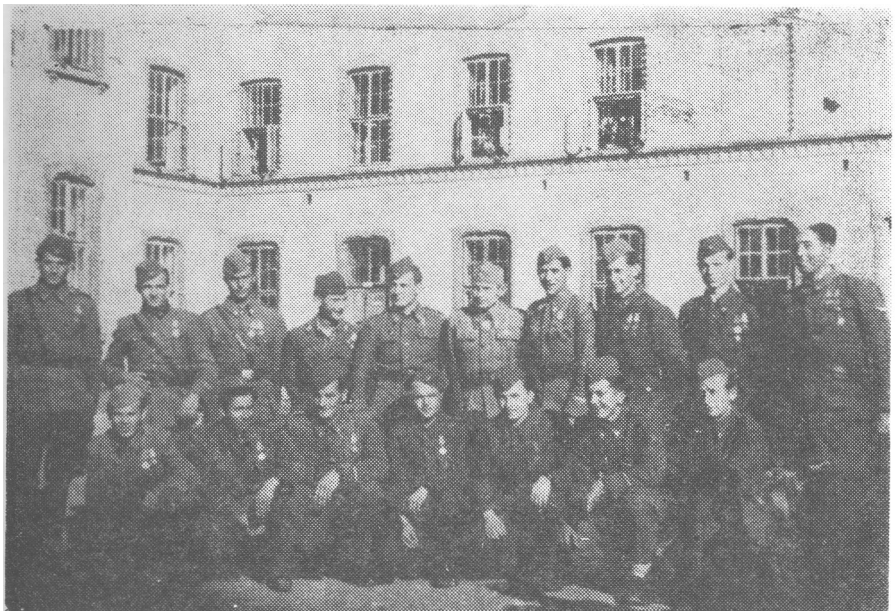

Srušeni avion ND 4, 7. svibnja 1945. kod sela Mučna Reka

R A S T A N A K

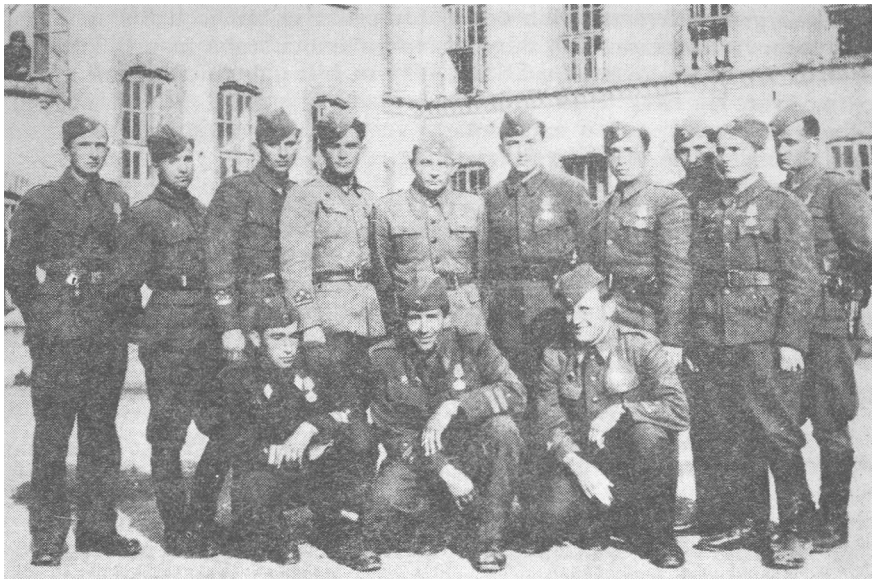
S jedinicama 10. korpusa u oslobođeni Zagreb ušle su i jedinice 3. DO. Nekoliko dana kasnije diverzanti su se prikupljali u Sisku. Bili su prvi puta na okupu svi bataljoni i čete 1,2. i 3. DO, sa štabovima i štabom Grupe diverzanskih odreda. Borci i starješine sretali su se, grlili jedan drugoga, pitali za one kojih više nije bilo među njima —• kako su poginuli i gdje. Za ranjenike su se zainteresirali detaljno:—gdje su ranjeni i kako, gdje se nalaze na liječenju itd. Svi su bili sretni, pobjeda je izvojevana, došla je sloboda.

1 dok je tako bilo kod boraca i starješina u međusobnim susretima, komande četa, te štabovi bataljona i odreda, radili su punom parom. Prikupljeni su podaci, sređivana je evidencija, personalna dokumenta i drugo. Tih dana pričalo se sve više da će cloći do rasformiranja diverzantskih jedinica - diverzije, kako su to kraće nazivali mnogi diverzanti.

Grupa starješina s IVANOM HARIŠEM GROMOVNIKOM pred rastanak u Sisku svibnja 1945,

Da, bila je to istina. Završen je veliki oslobodilački rat, stvorena je nova Titova Jugoslavija. Ali, trebalo je odmah prići obnovi i izgradnji zemlje. Nije bilo vremena za odmaranje. Slavom ovjenčana narodna armija imala je sada zadatak da brani integritet i nezavisnost Jugoslavije, da se dalje razvija u suvremenu armiju i oružanu silu. U tom sklopu, po odluci vrhovnog komandanta, diverzantske jedinice se rasformiraju, ljudstvo ulazi u sastav inženjerijskih jedinica JA. Osniva se inženjerijska oficirska škola u Šabcu, u koju treba da ide što veći broj starješina.

IVAN HARIS, BORO MILICEVIC i drugovi u Sisku svibnja, 1945. godine

Stigla je naredba o rasformiranju diverzantskih jedinica. Izvršene su sve potrebne pripreme. Na svečan način su predana odlikovanja, saopćena unapređenja i drugo. Naredbom br. 9 štaba grupe DO JA odlikovano je 178 boraca i starješina. Od toga dodijeljeno 75 ordena za hrabrost i 103 medalje za hrabrost.

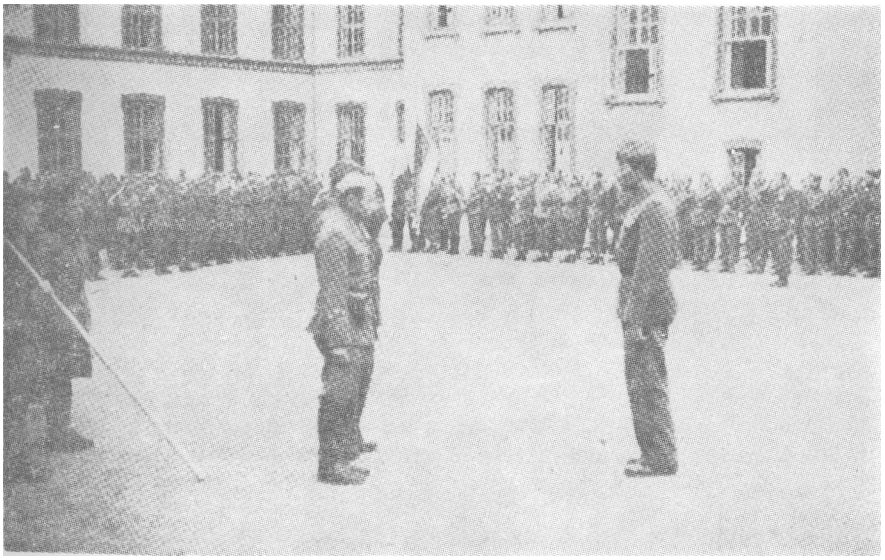
Svečana predaja odlikovanja u Sisku.

Štab grupe diverzantskih odreda Jugoslavije bio je u Sisku. Tu su i svi štabovi diverzanntskih odreda. Neki članovi štaba nisu bili tu: nalazili su se na školovanju u SSSR, neki su bili u bolnicama, ali većina je tu. Ivan Hariš — Ilija Gromovnik tada pukovnik JA s članovima štaba grupe razgovara o zadacima u vezi s rasformiranjem diverzantskih jedinica. Sve je dogovoreno i pripremljeno.

Osvanuo je 22. svibanj 1945. godine. Dan lijep i sunčan, pravi proljetni. U velikom krugu kasarne u Sisku postrojeni su diverzanti 1, 2. i 3. DO. Stoje vojnici i starješine ozbiljnih lica, većina je onih od 20 do 30 godina starosti. Kod većeg broja drugova sijaju se odlikovanja na grudima od medalje za hrabrost, ordena za hrabrost do ordena partizanske zvijezde. Mnogi još nisu dobili odlikovanje, a zaslužili su. Nije se stiglo u ratnim uvjetima sve podatke prikupiti, poslati prijedloge i dodijeliti odlikovanja. To će biti učinjeno kasnije.

Svečani stroj je u vidu slova L. Na sredini stroja je major Bora Miličević, zamjenik komandanta grupe diverzantskih odreda. Mirno! Na tu komandu stadoše diverzanti mirno. Više-vrsni stroj kršnih momaka i djevojaka u uniformama s titovkom i crvenom zvijezdom stoji bezprijekorno. Pozdrav na desno! Glave diverzanata okretoše se hitro na desno. Majoir Bora Miličević raportira Harišu: »Druže komandante 1. 2. i 3. DO su postrojeni. U stroju ima . . . boraca i rukovodilaca.« Hariš stane mirno, odpozdravi Bori Miličeviću, a zatim obiđe stroj, stade na sredini i reče: »Smrt fašizmu!« »Sloboda narodu!« odjeknu gromko iz stotine grla postrojenih diverzanata. Eho riječi prosu se na sve strane kao talas.

Bio je to posljednji raport, koji je primao Ivan Plariš - Gromovnik od svojih diverzanata, jer to je bio rastanak. Iza toga se čuveni diver-

Sisak 22. svibnja 1945: zamjenik komandanta štaba Grupe diverz. odreda JA major BORIVOJ MILIČEVIĆ predaje raport komandantu štaba GDOJA pukovniku IVANU HARISU — GROMOV-

zant Ivan Hariš - Gromovnik obratio diverzantima kraćim oproštajnim govorom. On je između ostalog rekao: »Drugovi diverzanti, eto došao je dan rastanka. Časno smo izvršili zadatke, koje je pred nas postavila Komunistička partija Jugoslavije i drug Tito. Neka je slava palim drugovima. Svima nama je teško na rastanku, ali idemo naprijed u izgradnju zemlje i naše armije. Drugovi i drugarice dajte sve od sebe na novim zadacima. Zahvaljujem vam svima na borbenosti, visokoj političkoj svijesti i naporima koje ste dali u žestokoj borbi protiv okupatora i izdajnika. Želim vam dobro zdravlje i sreću u životu.«

Slijedio je rastanak; stisci ruku, zagrljaji, suze i pjesme. Sve je bilo izmiješano: veselje i sjeta, a i tuga za nečim što odlazi. Bilo je dirljivih scena pri rastanku ratnih drugova.

Tko nije znao te ljude, pomislio bi — vojska kao vojska, partizani. Da, s jedne strane bilo je tako. Ali s druge, bili su to diverzanti, ljudi koji su srušili tisuće vlakova, porušili prugu na tisuće mjesta, uništili silnu tehniku neprijatelja i izbacili iz stroja tisuće neprijateljskih starješina i vojnika. Rastanak je bio posebno težak takvim ljudima koji su djelujući najčešće u manjim grupama dugo vremena dijelili zlo i dobro, razvili drugarstvo do visokog stupnja, pa im se bilo žao razdvojiti, aLi moralo se, takva je bila nova situacija i novi zadaci.

Toga dana i slijedećih nekoliko u svibnju 1945. godine na željezničkoj stanici Sisak ukrcavali su se diverzanti u vagone putničkih vlakova i odlazili u raznim pravcima. Odlazili su diverzanti dalje u nove životne sredine i uvjete rada, odlučni da uspješno izvrše i sve slijedeće zadatke. Pri tome je svaki imao osjećaj da je dio nečega uzvišenog, što života vrijedi, ponosan da je dao svoj doprinos u borbi za slobodu, nezavisnost, za bratstvo i jedinstvo, za svijetlu budućnost budućih generacija.

Eto, tako je s ostalima rasformiran i treći diverzantski odred. Mlađi borci u većini otišli su u sastav inžinjerskih jedinica. Oni stariji su nešto kasnje demobilizirani. Većina demobiliziranih diverzanata, zaposlila se u socijalističkoj privredi i organima narodne vlasti, te prionuli na posao u izgradnji zemlje. Većina starješina je otišla na školovanje, a jedan dio u druge jedinice JA, narodne milicije i druge.

Ogromna većina pripadnika diverzantskih jedinica, koji su ostali u oružanim snagama, dala je veliki doprinos u izgradnji naše armije i samoupravnog socijalističkog društva. Mnogi su diverzanti izrasli u visoke vojne, političke i privredne rukovodioce. Većina je i danas akt'vna kao društveno-politički radnici, jer nema demobilizacije za borca socijalističke revolucije do posljednjeg daha života. To je poruka druga Tita svim borcima NOR-a.

Kroz formacije diverzantskih jedinica u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, počev od treće diverzantske grupe 1942. godine, zatim 3. diverzantske čete, diverzantskog bataljona i kasnije 3. diverzantskog odreda, prošlo je preko 400-tine boraca i rukovodilaca.

U toku višegodišnjeg djelovanja na prostoru druge operativne zone, odnosno u zoni djelovanja X. korpusa zagrebačkog , izvedeno je oko tisuću diverzantsko-sabotažnih i sličnih akcija. Minirano je više st^

tina vlakova, porušene pruge na tisuće mjesta, uništeno više stotina lokomotiva i više tisuća vagotna. U živoj sili neprijatelj je izgubio na tisuće svojih vojnika i starješina i stručnih kadrova. Materijalna šLeta je ogromna, ali nema adekvatnog uporeñenja u milijardama dinara, jer je prema neprijateljskim dokumentima kuna kao platežno sredstvo imala nerealno visoku cijenu. Po današnjim cijenama šteta na prugama, voznom parku, mostovima, skladištima itd. iznosila bi tisuće milijardi.

U akcijama je poginulo dosta boraca i starješina, a ranjenih je više desetaka. To su veliki gubici kada mi govorimo o njima, ali objektivno, oni su zaista minimalni u poreñenju s onima kod neprijatelja.

Iz podataka u četvrtom dijelu knjige, prilozima, raznim pregledima i šemama, vide se mnogi detalji, a posebno je iz kronologije diverzantskih akcija vidljivo koliko i kakvih je akcija izvedeno, na kojim prugama i s kakvim učinkom.

Ovaj dio knjige je kratak uvcd u nastanak i razvoj diverzantskih jedinica. On detaljnije obrañuje važnije i interesantnije diverzantske akcije u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Opisom događaja i ljudi vidi se u kakvim je uvjetima i na kakav način pripremana i izvoñena pojedina diverzantska akcija. Istodobno vidi se i značaj diverzantskih akcija i njihov doprinos u NOR-u, u sklopu naših borbenih jedinica i NO.B-e u cjelini.

Treći diverzantski odred

II dio

K R O N O L O G I J A
DIVERZANTSKIH DJELOVANJA

Kronologija diverzantskih djelovanja i akcija od 1941. do 1945. godine rađena je na osnovu originalnih dokumenata. Raspolagali smo s knjigama djelovodnika (očevidnika) 1 — 5 u kojima je točno opisan svaki i najmanji događaj na prugama NDH od 1941. do 1. veljače 1945. godine. U djelovodnicima su dati svi osnovni podaci, na primjer: redni broj, datum, mjesto, događaj, izvršilac, šteta, mrtvi, ranjeni, krivci za udes, opaska i broj akta u kojem je događaj šire obrađen. Djelovodnici sc nalaze u Sindikatu željezničara SRH.

Posebnu vrijednost imaju podaci o vremenu i mjestu. Točno je naznačeno mjesto i vrijeme, sat i minuta te kilometar pruge gdje je izvršena diverzija. Fotografije srušenih vlakova su originali, koji se također nalaze u djelovodnicima.

Osim toga, korištena su naša i druga neprijateljska dokumenta. Možemo slobodno istaći da je kronologija izvanredno važno svjedočanstvo o diverzantskom djelovanju na prostoru sjeverozapadne Hrvatske u zoni djelovanja 2. operativne zone i 10. korpusa zagrebačkog.

Kronologija je sastavni dio knjige Treći diverzantski odred i zajedno s ostalim dijelovima čini cjelinu. Moguće su manje nepreciznosti kada je riječ koja je jedinica surađivala s diverzantima ili ih je osiguravala. Još uvijek nemamo sređene i opisane sve naše jedinice, pa je zamjena jedinica moguća.

GODINA 1941.

Pored općih i posebnih uvjeta, ocjena i karakteristika u uvodnom dijelu, nužno je istaći još neke elemente:

— Osnovna karakteristika razvoja oružane borbe u zoni djelovanja II operativne zone, postepenost i stalan rast bez velikih plima i oseka, bitno je utjecala i na diverzantske aktivnosti u cjelini i akcije.

— U ovoj godini nemamo posebno formiranih diverzantskih jedinica, već akcije izvode članovi KP i SKOJ-a, odnosno pripadnici NOP-a.

— Težište je na sabotažno-diverzantskim akcijama u većim mjestima i na samo nekim glavnim putno-željezničkim komunikacijama.

— Djelovanja i akcije nisu još sinhronizirane u plansko-operativnom smislu; pa ih zato i zbog drugih razloga nema mnogo ni po broju ni po obujmu.

Međutim, ipak je i u toku 1941. izvedeno oko stotine diverzantsko-sabotažnih akcija na operativnom prostoru buduće II OZ, pa i vise.

Evo samo nekih podataka o takvim akcijama.

ZAGREB, 29. 6. 1941.

U tvornici cementa u Podsusedu izvršena je sabotaža. Iste noći presječene su TTL[1]) i porazbijani izolatori na TT stupovima; prekinute su TT veze. Akcija je izvedena u 04,50, prekid je trajao do 11. 04. Prema neprijateljskim podacima šteta je iznosila 300 kuna[2]).

Akciju su organizirali i izveli komunisti uz učešće Albina Kovačića, jednog od prvih diverzanata. Osim materijalnoga bio je znatno veći politički efekt. NDH je tek osnovana, a u okolici Zagreba komunisti izvode sabotaže i sijeku TT linije. Vijest o tome brzo se širila Podsusedom, Kustošijom pa i Zagrebom.

Bila je to jedna od prvih akcija o kojoj je saznala masa građana; njen eho širio se u bližoj i daljoj okolici.

IVANIĆ-GRAD 1/2. 7. 1941.

U rejonu Ivanić-Grada presječene su sve TTL na željeznici i uz glavnu cestu, tako da je neprijatelj ostao bez veza nekoliko sati. Bilo je to iznenađenje za ustaše i žandare, pa su organizirali »potragu«, ali bez uspjeha.

Noću 2/3. 7. presječene su TTL i na cesti prema Zagrebu, što je još više zabrinulo ustaške organe vlasti.

NOVOSELEC-KRI2 3. 7. 1941.

Presječene su sve TTL na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, istočno od Novoselca. Akcija je izvedena poslije pola noći oko 01.00 sati, pod rukovodstvom Mate Svetličića, člana OK KPH Čazma, a po direktivi sekretara OK KPH Čazma Alojza Vulinca »Sloge«.

KUTINA — GRAČENICA — POPOVAĆA 3. 07. 1941.

Pod rukovodstvom sekretara Franje Šturlana i uz učešće Ivana Frgeca i Tome Brckovića, članova KK KPH Kutina, izvršena je akcija presijecanja TTL na pruzi i uz glavnu cestu u cilju kidanja TG i TT-veza.

Tih dana članovi KPH, Skoja i organizacija NOP-a izvršili su čitav niz sličnih akcija oko Čazme, Garešnice, Bjelovara, Siska i ostalih mjesta. Sve te akcije bile su prvi oblici borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika, koje, iako su prije svega sabotažno-diverzantskog karaktera i malog materijalnog učinka (300 — 500 KUNA), imaju velik političko-propagandni i moralni efekt. Kroz te akcije pripremani su prvi borci budućih partizanskih odreda (PO) i stjecana su prva iskustva.

1) TTL — Telegrafsko-telefonske linije. TTS — Telegrafsko-telefonski stupovi.

2) KUNA — Kuna kao platežno sredstvo NDH imala je visoku cijenu, vrijednost, tako da su brojke odštete male, iako su oštećenja velika. Ova napomena vrijedi gotovo za cijelo vrijeme NOR-a.

SISAK — GREDA, 14. 7. 1941.

Kod željezničke stanice Greda, na 378. km i 439 m, minirana je pruga Sisak — Zagreb u 23.35 h. Na minu je naišao vlak broj 34/11. Tračnica je oštećena na dužini od 82 cm. Šteta iznosi 2000 kuna. Promet je obustavljen od 15.07 do 02. 05 sati.

TUROPOLJE — LEKENIK, 14. 7. 1941.

Između željezničke stanice Turopolje — Lekenik, na 393. km pruge Zagreb — Beograd, partizani su minirali prugu i posjekli TTL. U 04.50 sati vlak br. 14 naišao je na minu; oštećena lokomotiva br. 20.751 i vagoni 12246 i 20751. Šteta na pruzi i sredstvima (lokomotiva i vagoni i TTL), prema podacima neprijatelja, 5580 kuna. Popravak pruge i dizanje vagona trajalo je do 12.15 sati.

Istog dana, nešto kasnije, na 397. km minirana je pruga u 03.00 sati, pa je vlak M-36, naišavši na prekid pruge, bio zaustavljen zbog »preskakanja«. Šteta je mala, ali prekid je učinjen.

To su bile prve diverzije koje su izveli partizani Sisačkog PO pod neposrednim rukovodstvom Vjekoslava Janića »Cape«.

LUDBREG — RASINJA, 15. 7. 1941.

Slično kao i na drugim prugama, jedna udarna grupa (UG)[3]), sastavljena od članova KP, Skoja i simpatizera izvršila je akciju na pruzi Varaždin — Koprivnica, između željezničkih stanice Ludbreg i Rasinje. Na 232. km i 889. m presječene su TTL i linije signalnih uređaja, tako da je onemogućen saobraćaj na nekoliko sati. Šteta oko 2000 kuna.

Iste noći, 15. 7. 1941, pokidane su TTL na 218. km i 802 m. Šteta na tom dijelu željezničkih TT veza bila je, prema neprijateljskim izvorima, oko 2500 kuna.

Ove akcije organizirao je OK KPH Varaždin u suradnji s KK.

IVANIĆ-GRAD — NOVOSELEC-KRIŽ, 16. 7. 1941.

Na 66. km i 800. m, između željezničkih stanica Deanovac i Novoselec-Križ, u 0,20 sati presječene su sve TTL, što je izazvalo prekid saobraćaja 3 sata. Šteta je oko 500 kuna.

I ovu akciju organizirao je OK KPH Čazma uz neposredno učešće Lojza Vulinca »Sloge« i Mate Svetličića »Svetlog«.

3) UG — Udarna grupa, opći pojam za grupu članova KPJ — KPH, Skoja, omladinaca, simpatizera NOP-a i rodoljuba, antifašista — koja je izvršavala borbene, sabotažne diverzantske ekzekutivine i druge zadatke. Jačina UG i sastav bili su veoma različiti, zavisno od uvjeta, namjene, zadatka i cilja. Načelno, brojno stanje UG bilo je: 3 — 5 članova kod manjih, 5 — 7 — 9 kod srednjih i 10 — 15 i više kod jačih. Koliko je bilo članova KP ili Skoja, zavisilo je od niza okolnosti. U prvoj fazi borbe na čelu UG nalaze se članovi, a često i sekretari ćelija, KK KPH, i OK.

SISAK — CAPRAG — ČRNEC, 20. 7. 1941.

Nakon izvedenih diverzija na pruzi Sisak — Zagreb, po odluci komandanta i komesara SPO-a[4]) Vlade Janića i Marijana Cvetkovića, organizirana je akcija rušenja pruge i po mogućnosti teretnog vlaka između željezničkih stanica Siska i Sunje u rejonskoj stanici Črnec.

Grupa partizana pod rukovodstvom Vjekoslava Janića »Cape« (mlađeg) izvršila je marš iz šume Brezovice, prešla rijeku Savu čamcem i minirala prugu u rejonu željezničke stanice Črnec. Tom prilikom eksplozija mine uslijedila je ispred lokomotive, tako da do iskliznuća i oštećenja nije došlo. Promet prekinut 3 — 4 sata, šteta oko 5500 kuna.

ZAGREB — SVETA KLARA, 23. 7. 1941.

Porušena je pruga minom između željezničkih stanica Svete Klare i Zagreba pod putničkim vlakom; oštećena je lokomotiva br. 30— 130; vlak je iskliznuo. Bilo je to na 419. km i 506. m oko 20 sati. Šteta 17.200 kuna. Prekid saobraćaja trajao je 4 — 5 sati, jer je trebalo dići lokomotivu i popraviti prugu.

Međutim, to je bila akcija komunista kraj Zagreba dva mjeseca i nekoliko dana poslije proglašenja ustaške NDH. Novi vlastodršci tek su uzeli vlast, a eto pored borbi s partizanima, »odmetnicima«, u Bosni i drugdje, minira im se pruga u centru države, u Zagrebu i oko njega.

ZAGREB — SESVETE, 24. 7. 1941.

Pri ulasku vlaka br. 318 u željezničku stanicu Sesvete nepoznati »zločinac« pucao je iz puške, kojom prilikom je na kolima br. 30338 razbijeno staklo. Šteta 90 kuna.

Naše UG i pojedini članovi tih grupa otvarali su vatru po vlakovima u pokretu na više pruga jer nije bilo eksploziva za rušenje. I na taj je način remećen saobraćaj, starana psihoza, narušavan lažni ustaški mir. Takve akcije izvedene su 20. i 21. 8. kod Ludbrega i Mučne Reke.

ZAGREB — ZAPREŠIĆ, 27. 7. 1941.

Nekoliko dana poslije akcija kod Svete Klare i Sesveta, na 437. km i 819 m, između Podsuseda i Zaprešića, eksplozivom je oštećen propust na željezničkoj pruzi. Iako je promet bio prekinut samo jedan sat, a šteta 2000 kuna, bila je to važna akcija na zapadnom izlazu iz Zagreba.

ZAGREB — PODSUSED, 30. 7. 1941.

Na 432. km minirana je željeznička pruga, oštećena jedna tračnica na dužini 60 cm na spoju, zbog čega je došlo do prekida saobraćaja. Šteta 1200 kuna.

4) SPO — Sisački partizanski odred.

Prema našim podacima, akciju je izvršio Albin Kovačić s članovima UG sastavljenih od komunista iz Kustošije i tvornice »Simens«, po direktivi Gradskog komiteta KPH Zagreb.

VARAŽDIN, 30. 7. 1941.

Vlak s lokomotivom br. 16 — 018 iskliznuo je na 6. kolosijeku zbog izbačaja skretnica. Bilo je nešto štete; ali prekid saobraćaja 3 sata. Po nepr. podacima počinilac je nepoznat, a to su učinili pripadnici NOP-a.

ZAGREB — GLAVNI KOLODVOR, 31. 7. 1941.

Neposredno prije polaska vlaka, u lokomotivi br. 10—030 eksplodirala je mina i teško oštetila klipove. Akciju su izveli kamunisti na željeznici.

Dakle, poslije Srba i Drvara, gdje je buknuo ustanak, eksplozije oko Zagreba i u Zagrebu najavile su rat ustašama i njihovim gospodarima i u centru NDH. Samo nekoliko dana poslije, 5. 8. ustaška policija pronašla je podmetnute bombe u vagonu vlaka br. 1014 i minu u lokomotivi br. 20—098. Iako nije došlo do eksplozije, učinak je na političko-propagandnom planu. I 24. 8. u vlaku je pronađena mina. Širio se strah među pripadnicima ustaških vlasti.

Da je neprijatelj poklanjao sve više pažnje osiguranju pruga vidi se i iz ovoga: 3. 9. 1941 noću, između Banove Jaruge i Lipovljana, nagaznu minu na pruzi postavili su komunisti Kmecik, Fijan, Stanivuković i Rojšek.

CAREVDAR, 18. 8. 1941.

Rano ujutro izvršen je napad na vlak puščanom vatrom, od koje je bilo štete na kolima. Istog dana ubijen je ustaša Slavko Glasik koji je čuvao prugu,

IVANIĆ GRAD, 27. 8. **1941.**

Izvršena je akcija presijecanja TTL kod Ivanić-Grada. Tom prilikom poginuo je ustaša Stjepan Doma. Šteta na TTL 30 kuna.

BANOVA JARUGA — NOVSKA, 2/3. 9. 1941.

Grupa članova KPH iz Međuriča postavila je minu na pruzi između željezničkih stanica Banova Jaruga i Lipovljani.

Međutim, domobranska patrola je ujutro 3. 9. otkrila minu, koja je dezaktivirana i odnijeta u Novsku. Domobrani Đurši Vlander i Stjepan Ćoso dobili su 500, odnosno 300 kuna kao nagradu, što tada nije bilo malo. Neprijatelj je stimulirao opreznost i pažnju nagradama.

CAPRAG, 5. 9. i 11. 9. 1941.

Vjekoslav Janić »Capo« organizirao je rušenje pruge blizu Capraga; eksplozivom je presječeno 4 — 6 šina; promet prekinut nekoliko sati; šteta 2500 i 1200 kuna.

To su bile posljednje akcije na pruzi u rejonu Siska 1941. jer je glavnina SPO-a otišla u sastav Banijskog partizanskog odreda.

U izvještaju upravitelja željezničke stanice Caprag od 12. 9. 1941. o rušenju pruge piše: »Javlja se, da je u noći u 22.06 10. 9. 1941. godine ispred vlaka 62/11 eksplodirao pakleni stroj između Capraga i Blinjskog Kuta u km. 368 i otkinuo komad šinje u duljini 56 cm. Cijeli vlak je prešao preko toga neoštećen i nitko nije stradao, počinitelj je nepoznat, radi toga su kasnili vlakovi. Vlak 15 je kasnio 120, a vlak 7 kasnio 90 minuta, vlak 45 kasnio 229 minuta, vlak 47 je kasnio 230 minuta. Pruga je popravljena u 01.05.«

ZAGREB — GLAVNA POŠTA, 14. 9. 1941.

Toga je dana usred Zagreba, u Glavnoj pošti, snažna eksplozija uništila GTC, glavnu telefonskou centralu od 10.000 brojeva. Za duže vrijeme pokidane su važne veze okupatora i ustaške NDH.

Spektakularnu diverziju izveli su komunisti poštanski radnici Vilim Galjer i Nada te Josip Čuljat i Slavko Markon. Akcija je izvedena pod rukovodstvom CK KPH i lično sekretara CK KPH Rade Končara. Bila je to jedina takva akcija na jugoslavenskom ratištu; na svoj je način najavila diverzantska djelovanja partizana kao jedan od vidova borbe u NOR-u.

BANOVA JARUGA, 30. 11. 1941.

Pruga je minirana u 22.35 sati; presječene su dvije tračnice; prekid 3 sata, šteta 2090 kuna. KK KPH Kutina organizirao je akciju s članovima KP iz Banove Jaruge.

U toku studenoga 1941. u Zagrebu, Sisku, Banovoj Jaruzi, Bjelovaru, Varaždinu i drugim većim željezničkim čvorovima bilo je više desetina iskliznuća[5]), manjih sudara i sličnih udesa, koje su mahom izazvali komunisti, simpatizeri i antifašisti namjerno ili nehatom. Za većinu udesa ustaška je vlast navela nehat, nepažnju i si., ali potkraj 1941. sve je više opaski da su to »sabotaže i zločini nepoznatih počinitelja«.

PREČEČ — IVANIĆ-GRAD, 24. 12. 1941.

Od 21—23 sata toga dana izvršen je napad MPO-a[6]) na domobransku posadu jačine voda koja je čuvala željeznički most na r. Lonji i prugu. Tom prilikom posada je razbijena, straža od 10 domobrana je zarobljena i puštena. Zaplijenjeno 13 vojničkih pušaka »mauzer«, 1 puškomitraljez i vojna oprema. Bio je to prvi partizanski puškomitraIjez u S/Z Hrvatskoj. Presječene su TTL i ubijen jedan domobran. Poginuo je partizan omladinac Andrija Sačarić.

5) Iskliznuća, naleta i slično bilo je mnogo; izvodili su **ih aktivisti, su**radnici i čak antifašisiti po svom nahođenju.

6) MPO — Moslavački partizanski odred.

Valja istaći još i slijedeće:

— Napad na domobransku posadu kod Prečeča, koja je čuvala važan željeznički most na r. Lonji, bio je prvi takve vrste u S/Z Hrvatskoj.

— Neprijatelj je bio prisiljen postavljati svoje jedinice za osiguranje pruga i objekata na njima već 194.1. oko Zagreba i u njemu. Fašisti nisu mogli ni predahnuti.

— Iako je osnovni cilj napada bio razbiti neprijateljsku posadu neposredno kod Zagreba i zaplijeniti oružje, to je bio istovremeno napad na prugu i objekt na njoj.

— Bio je to snažan dokaz da je NOB jedini pravi put svakog rodoljuba i antifašiste, a crna propaganda Pavelića i njegovih trabanata gubila je tlo pod nogama. Hrvatski narod vodi borbu protiv njemačkih fašista i ustaških izdajnika i ološa. Zarobljeni domobrani vidjeli su partizane i ovdje, pod nosom Zagreba, a ne negdje »tamo daleko«.

Prema tome, u toku 1941. godine, iako još nemamo posebnih diverzantskih jedinica (DJ), akcija ima na čitavoj teritoriji II OZ. Posebno valja istaći diverzije oko Siska, Zagreba i na pruzi Zagreb — Banova Jaruga. Pri tome valja imati u vidu: prvo, akcija je brojno zaista mnogo, ali učinci su mali, izuzev diverzije na Glavnoj pošti i još nekih; drugo, nema većih diverzija jer je NOP u prvoj fazi prve etape razvoja, nema spec. DJ ni eksploziva; treće, na području S/Z Hrvatske naši mali PO bili su u početku razbijani, organizacije NOP-a također, jer je neprijatelj žestoko intervenirao na naše akcije.

Sve je to utjecalo na diverzantska djelovanja u prvoj polovini 1942. godine, koja su brojno manja nego 1941. godine.

GODINA 1942,

GRADEC, 21. 1. 1942.

Partizani su oko 01.00 napali i zapalili željezničke stražarnice br. 67 i 68 na pruzi Gradec — Križevci; šteta oko 200.000 kuna; saobraćaj obustavljen; vlak br. 319 kasnio 4 — 5 sati.

BANOVA JARUGA, 12. 5. 1942.

Oko ponoći izvršen napad na prugu i stražarnicu br. 12; presječene TTL; straža napadnuta puščanom vatrom; šteta 3000 kuna.

ĐURMANEC, 17. 5. 1942.

Ophodar[7]) Majetić napadnut je od partizana i teško ranjen. Na pruzi štete nije bilo. Podatak govori da su napadi na čuvare ometali saobraćaj i širili naše utjecaje.

7) U terminologiji NDH ophodar je čuvar, patroldžija, a ophodnja je patrola 3 — 5 vojnika; inače patrole, vojne ili policijske, mogu biti razne jačine, namjene i sastava.

SAVSKI MAROF, 17. 5. 1942.

Partizani su puščanom vatrom napali vlak br. 7450; Vatra je bila koncentrirana na lokomotivu; strojovođa je teško ranjen; lokomotiva oštećena djelovanjem zrna, prozori razbijeni; šteta 4200 kuna.

DUGO SELO — OSTRNA, 29. 5. 1942.

Oko 22 i 30 sati partizani su napali željezničku stanicu Ostrna i tom prilikom uništili TTL, uređaje, i telefonski aparat; šteta na TTL 2000 kuna, telefon 4500 kuna, ukupno 6500 kuna.

Akciju izveli su partizani iz sastava MPO-a, čiji je jedan vod djelovao na zapadnom dijelu Moslavine pod rukovodstvom Tome Budena »Hitrog«.

MEĐURIČ, 20. 6. 1942.

Partizani su izvršili napad na željezničku stanicu Međurič i demontirali je. Oštećena je zgrada, TTU i TTL; poginuo je čuvar pruge Josip Sabol; šteta 8000 kuna.

Banova Jaruga je jedan od važnijih željezničkih čvorova. Budući da nije bilo dovoljno snaga i sredstava da se direktno napadne i uništi, jer je dobro branjena u toku čitavog rata, diverzije s napadom na objekte izvršene su oko Banove Jaruge: Banova Jaruga — Lipovljani, Banova Jaruga — Kutina i Banova Jaruga — Pakrac u cilju ometanja saobraćaja i odsijecanja od čvora.

IVANIĆ-GRAD — NOVOSELEC KRIŽ, 27. 6. 1942.

Na 64,2 km u rejonu željezničke stanice Deanovec, neprijateljski vlak br. 4 naišao je na minu; lokomotiva br. 05035 i nekoliko kola iskliznula i oštećena; šteta 25000 kuna, na pruzi 8000 kuna, ukupno 33000 kuna.

Vlak SF 166, koji ide iz Zagreba i u 01,03 stiže u Ivanić-Grad. morao se vratiti u Zagreb i ići preko Siska. Tako je morao i vlak br. 66, jer je PPR[8]) trajao čitava dva dana. Vlak br. 111 u Novskoj čekao je 96 sati na raščišćavanje i popravak pruge.

Bilo je mrtvih i ranjenih, ali koliko, nema podataka.

To je bila »prava diverzija« u kojoj su srušeni vlak i pruga. Diverzija je izvedena uz učešće Hariša »Gromovnika« zajedno s dijelom MPO-a i SPO-a kojim rukovode Tomo Buden »Hitri« i Mijo Bobetko. S njima su još i Mirko Palčić, Joco Pribičević, Stevo Dobrijević i Miloš Rajković.

TUROPOLJE — LEKENIK, 1. i 2. 7. 1942.

Grupa diverzanata, koju je »Gromovnik« iz šume Brezovice (s/i od Siska) uputio na zadatak da djeluje na pruzi Zagreb — Sisak, izvršila je dvije diverzije u rejonu Lekenik — Turopolje:

8) PPR — skraćenica za : prekid prometa.

— 1. 7. na 397, 400. km postavljena je mina, na koju je naišao vlak br. 41. Mina je eksplodirala u 22,00 sati pod lokomotivom br. 20—122. Iskliznula lokomotiva je oštećena zajedno s kolima br. 243.128; šteta 33.000 kuna. Bilo je mrtvih i ranjenih, ne zna se koliko; ranjeni Andrija Barijanac, strojovođa.

Nešto južnije, na 395, 084. km 2. 7. vlak je naišao na minu; iskliznula lokomotiva s dva vagona.[9] »Gromovnik« je poslije organiziranja i formiranja DJ u Gorskom kotaru i Baniji krenuo sjeverno od rijeke Save.

IVANIĆ-GRAD, 3. 7. 1942.

Njemački vojni vlak SF 166, koji je već jedanput izbjegao miniranje, naišao je u 23,38 sati na minu, koja je eksplodirala ispred lokomotive br. 05—036; došlo je do iskliznuća s nekoliko kola; šteta na lokomotivi 30000 kuna, na pruzi i kolima 8850 kuna; prekid saobraćaja trajao je od 23,28 do 05,00 sati. O mrtvim i ranjenim nema podataka.

Akciju je izvela grupa diverzanata pod neposrednim rukovodstvom »Gromovnika«, zajedno s partizanima iz Brezovice i Žutice (SPO i MPO) koje su vodili Mijo Bobetko i Tomo Buden »Hitri«.

SISAK — GREDA, 4. 7. 1942.

Nakon izvedenih diverzija u rejonu Lekenik — Turopolje, diverzanti su noću 3/4. 7. izvršili pripreme i poslije ponoći minirali prugu. Vlak br. 2111 naišao je na minu; oštećena lokomotiva s dva vagona; šteta oko 20000 kuna; nema podataka o gubicima u ljudstvu. Prekid prometa trajao je 3 sata, za koje je vrijeme oklopni vlak 2110 morao čekati.

BANOVA JARUGA — ILOVA, 10. 7. 1942.

Noću 9/10. jedan vod MPO-a napao je na prugu na 25,770 — 900 km u cilju rušenja. Zadatak je djelomično izvršen jer je neprijatelj branio objekt; presječene su TTL i demolirana jedna stražarnica; šteta 8000 kuna.

VOLODER — GRAĆANICA, 19. 7. 1942.

Te noći u 02,25 sati jedan vod MPO-a izvršio je napad na željezničku stanicu Gračenicu. Uništeni su TTL i TTU, prekinut je saobraćaj. Njemački vojni vlak SF 166 morao je čekati u željezničkoj stanici Popovača do 03,48 sati. Šteta svega 4500 kuna. Akcija je uspjela bez obzi-

9) Prema sjećanjima nekih drugova, ove akcije na pruzi Zagreb — Sisak izveli su Mirko Palčić, Miloš Rajkov-ić, Barivoj Miličević - Boro, po zadatku Ivana Hariša »Gromovnika«, koji je s drugom grupom djelovao na pruzi Zagreb — Ivanić-Grad — Banova Jaruga.

ra što nije bilo eksploziva i minera: ometanje saobraćaja, zastoj i moralni efekt.

Nisu točni podaci da je nepr. vlak SF 166 napadnut, samo je kasnio.

GAREŠNICKI BRESTOVAC, 25. 7. 1942.

Dolaskom u Moslavinu dijela SPO-a i jednog voda Banijskog PO, te onog dijela MPO-a koji se našao u šumi Brezovici zajedno sredinom srpnja, naše su snage naglo ojačale.

Štab II OZ, koji se nalazio u rejonu Crkvišta kod sela Velikog Prokopa, organizirao je napad na pilanu i mjesto Garešnički Brestovac.

U sklopu akcije došli su do izražaja i »Gromovnikovi« diverzanti. Minirani su svi glavni uređaji na pilani, eksplozivom porušene pruge na željezničkoj stanici Garešnički Brestovac, zapaljena gotova građa i neke zgrade, te nekoliko kola državne i šumske željeznice. Šteta je iznosila ukupno 250000 kuna. Onesposobljene su i tri lokomotive Za šumsku uskotračnu prugu.

NOVOSELEC KRIŽ, 15. 8. 1942.

Brzi vlak br. 4 Orijent-ekspres na 52.507. km naišao je na minu U 21,55 sati snažna eksplozija i brzina vlaka izazvali su strašan lom. Lokomotiva i 8 kola survali su se niz nasip. Na pruzi je ostao samo jedan vagon. Vlakom je putovala veća grupa njemačkih oficira na istočni front, delegacija fašističke Bugarske i sportisti.

Pojedina kola bila su smrskana. Prema službenim podacima NDH mrtvih je bilo 26, ranjenih 19, što čini gubitak od 45 neprijateljskih vojnika i starješina izbačenih iz stroja; šteta golema; 4,500.000 kuna na kolima i lokomotivi i 400.000 kuna na pruzi.

Bila je to velika diverzantska akcija koju je izveo »Gromovnik« s grupom drugova uz sudjelovanje čete Siščana pod komandom Mije Bobetka.

NAPOMENA:

Podaci o više stotina poginulih neprijateljskih vojnika i starješina nisu točni. Bio je to zaista velik učinak u jednoj diverziji na pruzi. Od tada će neprijatelj stalno jačati svoje snage i mjere za osiguranje pruge, ali ni to mu neće mnogo pomoći.

PEŠČENICA — MRACLIN, 18. 8. 1942.

Izvršen je napad na željezničku stanicu Peščenicu i stražarnice između Peščenice i Mraclina; uništene su TTL i TTU te oštećene zgrade; prekid saobraćaja; štete od 165.000 i 14.272 kuna nisu male. Napada na prugu je sve više, pa su popravci sporiji i teži.

VOLODER — GRAĆANICA, 28. 8. 1942.

Na 32.082. km, između željezničkih stanica Voloder i Gračanica, njemački oklopni vlak br. 192 naišao je na minu. MPO jačine bataljona

imao je zadatak da napadne vlak poslije miniranja. Budući da; je bio oklopni, od napada se odustalo. Šteta je iznosila 150000 kuna, a prekid 3 sata.

U izvještaju I OR. puk. Sisak br. 1375 16. 9. 1942. piše: 28. 08. u 23,55 primjetili su stražari da se prikupljaju partizani kod Volodera i Gračenice na broju oko 100, stražarnici su obavijestili Popovaču da zaustavi brzi vlak, pa je iz Ivanić-Grada izaslan oklopni vlak koji je kod Repušnice naišao na minu. Oštećena su jedna oklopna kola koja su se prevrnula. Šteta je iznosila 150.000 kuna. Šteta od akcije partizana na Gojlu iznosi oko 500 milijuna kuna. Komandant I oružničke pukovnije — DUFFEK.

Međutim, 29. 8. u 0,55 sati vlak br. 291/8 naišao je na minu iz pravca Kutine pa je prekid trajao sve do 08,00 sati toga dana. Šteta na pruzi 20.000 kuna.

GRUBIŠNO POLJE — VELIKI ZDENCI, 28. 9. 1942.

Prilikom napada na prugu uništeno je, pored skretnica, TTL i TTU, još 8 kola koja su izgorjela. Šteta čak 1975000 kuna. Zapravo je uništena kompozicija vlaka od 10 vagona.

Akciju je izvela »Gromovnikova« grupa u kojoj su bili Mirko Palčić, Boro Miličević i Joco Pribičević. Sudjelovali su i prvi diverzanti iz Moslavine u sastavu (DG)[10]), diverzantske grupe koju je tih dana formirao Ivan Hariš »Gromovnik« u Velikom Prokopu (23. 8. 1942).

Po nekim sjećanjima sastav je bio drugačiji. Sigurno je da je organizator Štab MPO-a (odnosno bataljona) i »Gromovnik« zajedno.

Kod Prečeča je 31. 8. postavljena mina na pruzi, ali ju je patrola otkrila i uklonila.

VOLODER, 10. 10. 1942.

DG MPO-a izvršila je samostalno miniranje na pruzi Zagreb — Beograd u rejonu Volodera s ciljem da sruši[11]) neprijateljski vlak.

Teretni vlak br. 161 naišao je u 02,53 na minu u punoj brzini. Iskočila je lokomotiva sa 13 kola. Šteta:

— na lokomotivi	60.000 kuna	(lok. 20—120)
— na kolima	663.000 kuna	
— na pruzi	200.000 kuna	
— na TTL	4.900 kuna	
SVEGA:	927.900 kuna.	

PPR od 02.53 — 20.000

10) DG — diverzanska grupa. To je dugo upotrebljavani naziv za diverzentske jedinice, bez obzira na jačinu i sastav. Čak je veći vod (pa i četa) nazivana DG.

11) Najčešće upotrebljavan termin za dizanje vlaka minom na pruzi.

DUGO SELO, 14. 10. 1942.

Aktivisti suradnici NOP-a izazvali su sudar vlakova u željezničkoj stanici Dugo Selo. Sudar njemačkog vlaka s putničkim bio je strahovit. Fašisti su streljali jednog činovnika. Poginulo je 25, ranjeno 27 vojnih i civilnih osoba.

Umjesto diverzanata udes su izazvali naši aktivisti.

VELIKA PISANICA, 21. i 23/24. 10. 1942.

Zajedničkim djelovanjem MPO-a i Bilogorskog PO-a porušena je pruga s TTL na pruzi Garešnica — Grđevac — Bjelovar, na relaciji Velika Pisanica. Porušeno je desetak TTS, uništena željeznička stanica i TTU, Šteta 603870 kuna.

VELIKI GRĐEVAC, 23/24. 10. 1942.

U sklopu napada na neprijateljsko uporište Veliki Grđevac 23/24. 10. diverzanti MPO-a presjekli su prugu južno i sjeverno od Velikog Grđevca te srušili skretnicu na željezničkoj stanici Veliki Grđevac; šteta 135.000 kuna. Na željezničkoj stanici zarobljena su 23 domobrana s oružjem i opremom.

ZAGREB — BORONGAJ, 22. 10. 1942.

UG komunista izvršila je sabotažu na pruzi; lokomotiva br. 22—033 iskliznula sa 3 vagona vlaka br. 324; prekid saobraćaja 5 sati.

PAVLOVAC — DRAŽICA, 24. 10. 1942.

U cilju odsijecanja uporišta Veliki Grđevac za vrijeme napada MPO-a i Bilogorskog PO-a te bataljona 12. slavonske brigade, diverzanti MPO-a porušili su prugu i u rejonu željezničke stanice Pavlovac — Dražica kao i stajalište Česma. Šteta na zapaljenoj zgradi stajališta Česma 100.000 kuna, na pruzi i TTL još 21.300 kuna, ili ukupno 121.300 kuna.

Primjer govori da je pri svakoj našoj napadnoj akciji učešće diverzanata redovito. To je uskoro postalo pravilo i taktika u cilju veće efikasnosti. To je jačalo moral boraca i jedinica kada se znalo da je napadnuto uporište odsječeno.

ZABOK — KRAPINSKE TOPLICE, 2. 11. 1942.

Zagorski partizani izvršili su napad na željezničku stanicu Zabok i zapalili dio zgrade i 16 kola, uništili TTL i TTU i prekinuli promet.

Šteta:

— na zgradama	100.000 kuna,
— na kolima	265.000 kuna,
— na ostalo	42.670 kuna,
— TTU	70.572 kuna,
	ukupno 478.242 kune,

Bila je to prva veća akcija na pruzi Zagreb — Krapina, koja je navijestila rat i na toj željezničkoj komunikaciji.

KRIŽEVCI — KOPRIVNICA, 5. 11. 1942.

Partizani su izvršili napad na prugu; presječene dvije šine; šteta 25. 000 kuna.

LEPAVINA, 4/5. 11. 1942.

KPO s grupom diverzanata[12]) izvršio je napad na željezničku stanicu Lepavina. Bio je to kombinirani napad s ciljem: porušiti prugu, uništiti instalacije, nanijeti štetu i gubitke te na taj način jačati utjecaj NOB-a u narodnim masama zapadnog dijela Bilo-gore i istočnog dijela Kalnika.

Iste noći napadnuta je i željeznička stanica Carevdar. Svi zadaci su ostvareni; saobraćajnica prekinuta na više mjesta, onesposobljene dvije željezničke stanice sa svim uređajima.

Šteta velika: ukupno 1,495.508 kuna, od toga na željezničkoj stanici Carevdar 269.715 kuna.

LUDBREG — MARTIJANEC, 5. 11. 1942.

Dijelovi KPO-a[12]) s grupom diverzanata napali su u 03,00 željezničku stanicu Martijanec, spalili dio zgrade i namještaj, te uništili TTL, TTU i minirali srca i skretnice. Saobraćaj prekinut čitav dan; šteta 27.972 kune. Ojačao je moralno-politički utjecaj NOP-a. Zapaljen je mlin, baraka, zarobljeno 49 domobrana, poručnik Maričić, 3 zastavnika i Franjo Cindorija, ustaški tabornik.

Ove akcije najavile su rat neprijatelju na prugama sjeverozapadne Hrvatske.

BANOVA JARUGA, 11. 11. 1942.

U suradnji sa Štabom MPO-a i organizacijama NOP-a te 1. slavonskim odredom izvršene su pripreme za diverziju na skladište goriva u Banovoj Jaruzi. U akciju su uključeni domobrani, naši suradnici. Miniran je bazen — rezervoar. Izgorjela je velika količina nafte, oko 250 m^3; šteta 25 milijuna kuna.

LEPAVINA — SOKOLOVAC, 13. 11. 1942.

U noći 12/13. 11. partizani su izvršili napad na vlak br. 243 i porušili prugu. KPO je na pruzi Zagreb — Koprivnica, samo osam dana poslije napada (od 4/5. 11.) ponovio akciju nešto južnije.

12) KPO — Kalnički partizanski odred

Zapaljeni su vagoni i građevinski objekti. Šteta:

Na zgradama	500.000 kuna
Na kolima	240.000 kuna
Na robi	615.000 kuna
Na ostalom	86.000 kuna
UKUPNO:	1,441.000 kuna

KRIŽEVCI — VOJAKOVAC, 14/15. 11. 1942.

Dijelovi KPO-a s diverzantima izvršili su napad na prugu u rejonu željezničke stanice Vojakovac i na stražamiču br. 79; na željezničkoj stanici uništeni su TTU i TTL; šteta 316.840 kuna.

Istoga dana napadnuti su vlakovi br. 352 i 242 puščanom vatrom.

VARAŽDIN — CERJE TUŽNO, 16/17. 11. 1942.

Oko **20** sati, 16/17. 11, izvršen je napad na željezničku prugu Cerje — Tužno; porušena je pruga; prekinute TTL i oštećeni TTU; prekid saobraćaja osam sati.

Vlak br. 1261 našao se u željezničkoj stanici Cerje — Tužno, pa je to bio napad na prugu, vlak i željezničke objekte na stanici. Lokomotiva s nekoliko vagona puštena je bez osoblja da naleti na depo teretnih kola na željezničkoj stanici Varaždin; oštećeno 6 vagona.

Šteta:

Na lokomotivi	60.000 kuna
Na zgradama u Cerju	130.000 kuna
Na kolima	655.000 kuna
Ostalo	25.910 kuna
SVEGA:	870.910 kuna.

Iako šteta od 870.910 kuna nije odviše velika, bitno je da je KPO izvršio akciju na toj pruzi i izazvao jurnjavu ustaškog vlaka bez posade.

RASINJA — CUKOVEC, 17. 11. 1942.

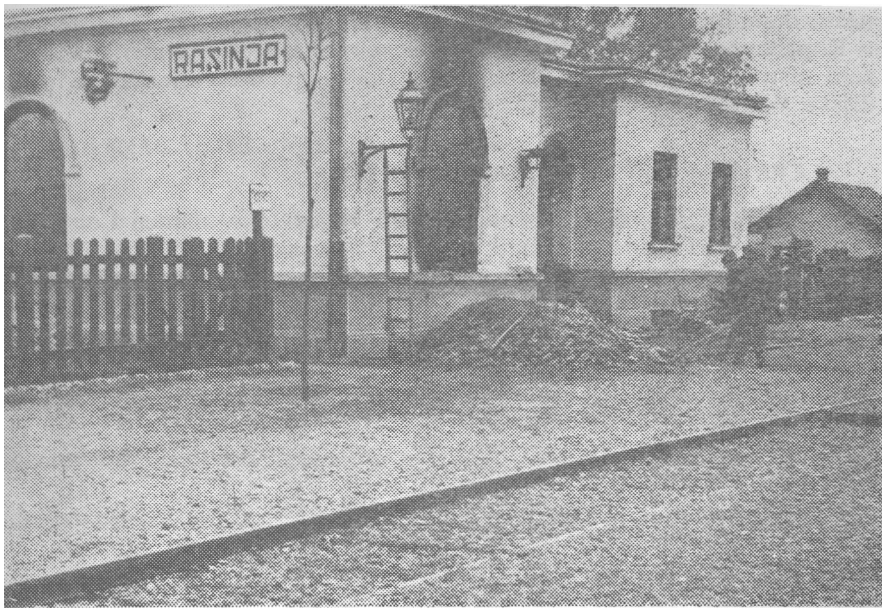
U cilju rušenja željezničkih pruga i objekata na njima u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, u širim rejonima Moslavine, Kalnika, Hrvatskog zagorja, Prigorja i Zagreba, djeluju svi naši PO.

Rasinja — Čukovec sve češće postaje rejon borbe za prugu.

Noću 17. 11. u 00.30 sati napadnuta je i porušena pruga, objekti na željezničkoj stanici Rasinja te 16. 11. u 23.30 Čukovec i Jalžabet; saobraćaj prekinut na tri mjesta na relaciji Varaždin — Koprivnica.

Šteta:

— Na željezničkoj stanici i pruzi Rasinja	639.666 kuna
— Na željezničkoj stanici i pruzi Čukovec	272.747 kuna
— Na željezničkoj stanici i pruzi Jalžabet	562.114 kuna
UKUPNO:	1,475.527 kuna

Spaljena željeznička stanica Rasinja

LEPAVINA — CAREVDAR, 19. 11. 1942.

U 22,23 sati, 19. 11, na 495. km KPO je s diverzantima minirao prugu i napao vlak br. 219, koji je naišao na minu između željezničkih stanica Lepavine i Carevdara.

Mina je eksplodirala ispred lokomotive br. 05—036. Napad na vlak uslijedio je odmah poslije eksplozije. Zapaljena su 3 vagona i vagon za mlijeko. Zarobljeno 12 domobrana i dva oficira; bogat plijen.

Šteta: na pruzi 5000, na lokomotivi 100.000, na kolima 350.000 i robi 60.000 kuna, ukupno 515.000 kuna.

KUTINA, 21. 11. 1942.

Na željezničkoj stanici Kutina došlo je do udesa, odnosno do »naleta« vlaka br. 191 na vlak br. 14; oštećene su dvije lokomotive, br. 20.028 i 01—042, te 4 vagona. Krivci su, prema očevidniku događaja državnih željeznica NDH, Mile Pavlić i vježbovnik Vlado Družin; na popravak utrošeno 50 sati.

Učinak je sličan kao da su partizani izvršili diverziju. Takvih »naleta« zbog tobožnje nepažnje bilo je mnogo. To su željezničarski radnici u NDH, simpatizeri NOP-a i aktivisti, vodili svoj vid borbe protiv njemačkih fašista i njihovih slugu.

LUDBREG — ĆUKOVEC, 21. 11. 1942.

Vlak br. 1323 napali su partizani na željezničkoj stanici Cukovec u 23,25 sati. Došlo je do borbe na stanici jer je u vlaku bilo 30 ustaša i

nešto domobrana. Nakon kratke borbe vlak je, vozeći unazad, pobjegao u Koprivnicu. Poginule su dvije osobe u vlaku, jedna je ranjena. Partizani nisu imali gubitaka. Šteta svega 15.480 kuna, od djelovanja pješadijske vatre.

LEPAVINA — CAREVDAR, 22. 11. 1942.

Na 495,23. km, u 22.50 sati, između željezničke stanice Lepavine i Carevdara KPJ napada prugu; teretni vlak br. 244. Eksplozivom su porušene šine, oštećena je lokomotiva br. 22—043 i zapaljeno 16 teretnih i putničkih kola. Šteta velika, popravak je trajao cijeli dan; promet u zastoju; oštećeno i uništeno 15 talijanskih vagona koji su išli u Mađarsku.

Prilikom raščišćavanja pruge, sutradan, 23. 11, pomoćni vlak iz Križevaca naletio je na srušeni pa je iskliznulo još 5 kola. Osoblje vlaka br. 244 pušteno je ujutro 23. 11. i tek što se ukrcalo u pomoćni vlak, gotovo je zaglavilo u novom udesu.

Iz neprijateljskog dokumenta, tajno br. 3579 od 5. 2. 1943. (izvješće o napadu na vlak 244 od 22. 11. 1942) vidi se da je šteta slijedeća:

Na pruzi i radnoj snazi	21.000 kuna
Na stroju (lokomotivi)	150.000 kuna
Na kolima	2,900.000 kuna
	UKUPNO: 3,071.000 kuna.

Šteta je velika po tadašnjim cijenama. Neprijatelj je ostao bez osrednje kompozicije mješovitog vlaka.

KUTINA, 27. 11. 1942.

Vlak 186 naišao je na minu koju su postavili diverzanti MPO, zapadno od Kutine. Lokomotiva 22—054 je teško oštećena, tako da je na njoj učinjena šteta od 650.000 kuna. Šteta na pruzi bila je 123.000 kuna što će reći velika, te na kolima nekoliko stotina hiljada kuna. To znači, da je ukupna šteta za neprijatelja iznosila oko milijun kuna.

VARAŽDINSKE TOPLICE, 1. 12. 1942.

Između željezničkih stanica Novi Marof i Varaždin, na 779. km, KPO s diverzantima srušio je tri TTS; pruga je minirana na tri mjesta; šteta na pruzi 7600, na stupovima 11.500 kuna, što nije mnogo u materijalnom pogledu, ali je značajno jer je otpočelo diverzantsko djelovanje i na toj pruzi. Bila je to prva diverzantska akcija na tom sektoru.

PAVLOVAC DRAŽICA, 2. 12. 1942.

Na pruzi Garešnica — Bjelovar dio snaga MPO-a s diverzantima izveo je akciju na željezničkoj stanici Pavlovac Dražica u cilju onesposobljavanja, prekida saobraćaja i nanošenja štete.

Spaljena je zgrada, uništeni svi uređaji (TTL, TTU) vodocrp, eksplozivom su porušena srca, skretnice i ostalo.

Ukupna šteta: 929.110 kuna. Prekid prometa trajao je nekoliko dana. Neprijatelj je morao uložiti mnogo truda da popravi prugu i ostalo i angažira vojsku za osiguranje radova.

BULINAC (BJELOVAR), 5. 12. 1942.

Moslavački PO je potkraj studenog i početkom prosinca razvio intenzivna djelovanja južno od Bjelovara. Izvršeni su napadi na neprijateljska uporišta Ivanska, Nova Rača, Berek i još neka manja, te na prugu Bjelovar — Garešnica.

Drugi bataljon MPO-a, pod komandom Steve čučkovića, politički komesar Ivan Panđa »Tatek«, izvršio je s diverzantima napad na željezničku stanicu Bulinac 15 km južno od Bjelovara, jakog neprijateljskog uporišta.

Uništeni su svi TTU, TTL, skretnice, zapaljene su zgrade i inventar te zaplijenjena roba, tehnički materijal i novac.

Šteta velika, 702.160 kuna; prekid saobraćaja cijeli dan, a teškoće još nekoliko dana.

KLJUČ — VELIKO TRGOVIŠTE, 6. 12. 1942.

Dana 6. 12. partizani su napali stajalište Ključ, uništili TTL i TTU te polupali staklo i sliku poglavnika NDH. Šteta neznatna, svega 1860 kuna, ali je napad uznemirio osoblje na željezničkoj pruzi i ustašku vlast.

VELIKA PISANICA, 7. 12. 1942.

MPO, u toku niza akcija na uporišta i prugu, održavao je narodne zborove na svom putu u mnogim selima.

Vraćajući se iz rejona Bjelovara prema Garešnici i Velikom Prokopu, gdje je bio lociran Štab MPO-a i 2 bataljona, izvršen je zajedno s diverzantima napad na željezničku stanicu Veliku Pisanicu. Zapaljene su zgrade, 15 vagona i svi uređaji. Šteta je golema, oko 1.160.000 kuna. Bio je to drugi direktni napad na stanicu Veliku Pisanicu.

Pruga Garešnica — Bjelovar bila je više dana objekt napada MPO-a i diverzanata u njegovu sastavu.

POPOVAČA, 7. 12. 1942.

Manipulativni vlak br. 161, koji je prevozio živežne namirnice sa 38 kola, naišao je na minu na 38.500. km u 23,24 sata između željezničkih stanica Gračenice i Volodera. Mina je eksplodirala ispred lokomotive br. 20—145, na kojoj je oštećen desni cilindar. Iskočila je potpuno lokomotiva i 14 kola, od kojih je uništeno 9, ostala su oštećena.

Šteta je velika, oko 700.000 kuna.

Vlak br. 171 naletio je na minu moslavačkih diverzanata. Diverziju su izvršili borci DG u sastavu MPO-a pod rukovodstvom Mate Šanteka »Crnog« i Ivana Svetličića »Orsija« u suradnji s jednom četom 1. bataljona MPO-a.

NOVI MAROF, 9. 12. 1942.

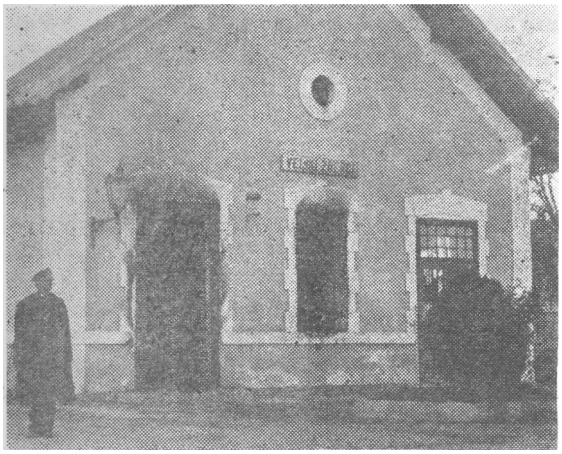
MPO s diverzantima napao je prugu i željeznički most na rijeci Bednji. Zarobljena je domobranska straža od 10 domobrana.

KUTINA — REPUŠNICA, 12. 12. 1942.

Sanitetski vlak br. 7 naišao je na minu u 01,30 sati, na 25 km.

VELIKI ZDENCI, 14./15. 12. 1942.

Jedna četa MPO-a s grupom diverzanata iz DG napala je željezničku stanicu Veliki Zdenci i onesposobila je za dalji rad; uništeni su TTU, TTL i skretnica; arhiva je spaljena. Šteta 250.000 kuna.

Onesposobljena željeznička stanica Veliki Zdenci

PAVLOVAC DRAŽICA, 16. 12. 1942.

U 11,10 sati četa partizana iz sastava 2. bataljona MPO-a s diverzantima napala je željezničku stanicu Pavlovac Dražicu. Zapaljene su preostale zgrade od ranijih napada. Napad je uslijedio nakon prolaska vlaka br. 1412. Domobrani koji su branili stanicu razbijeni su, poginula su četvorica, osam ih je zarobljeno. Porušena je pruga, minirane skretnice i srca, prekid prometa trajao je nekoliko dana. Ukupna šteta 113.350 kuna.

Bilo je desetak mrtvih i oko 12 ranjenih. Lokomotiva je jače oštećena i 4 kola. Šteta 250.000 kuna.

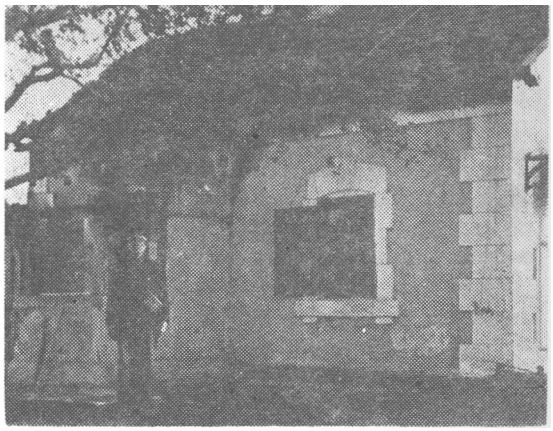
VELIKI GRĐEVAC, 14. 12. 1942.

Miniran je željeznički most na rijeci Česmi kod Velikog Grđevca; oštećene su traverze i nosači mosta; saobraćaj prekinut tri dana; šteta 50.000 kuna.

Akciju su izvršili diverzanti iz DG MPO-a, s jednim vodom partizana u sklopu djelovanja na pruzi Bjelovar — Garešnica.

MOST NA ČESMI, 19. 12. 1942.

Samo nekoliko dana od rušenja željezničkog mosta na rijeci Česmi kod Velikog Grđevca, dijelovi DPO-a s diverzantima izvršili su novi napad. Porušen je drveni most te zarobljeno 10 domobrana s oružjem i opremom. Domobrani su pružili otpor, ali energičan napad partizana ubrzo je slomio obranu.

Oštećena željeznička zgrada kod mosta na česmi

Iz Izvještaja Župske redarstvene oblasti u Bjelovaru 23. 12. 1942. tom V, knjiga 10, dok. 152.

GRACENICA, 21. 12. 1942.

Po odluci Štaba MPO-a 1. partizanski bataljon s grupom diverzanata dobio je zadatak da u željezničkoj stanici Gračenici zaustavi i napadne putničko-teretni vlak, poruši pragu i onesposobi željezničku stanicu sa svim uređajima.

Duže pripreme izvršene su pod neposrednim rukovodstvom sekretara KK KPH Kutina Ivana Frgeca »Pilota«. Zbog nekih promjena napad je odgađan za jedan dan. Zbog toga i još nekih razloga, nije isključena ni izdaja, 21. 12. 1942. u 21.34 sata zaustavljen je njemački vojno-transportni vlak br. 189 u kojem je bilo nekoliko oklopnih kola i tenkova s jakom pratnjom.

Napad nije uspio, 1. bataljon MPO-a imao je 6 mrtvih i desetak ranjenih. Operativni oficir bataljona Nikola Božić »Jug« herojski je poginuo u napadu na Nijemce (proglašen je Narodnim herojem). Neprijatelj je imao više mrtvih i ranjenih.

Oštećena je stanica i TTL u ukupnoj vrijednosti od 120.000 kuna.

SEVERIN, 21/22. 12. 1942.

Jedna četa 2. bataljona MPO-a s grupom diverzanata napala je 21. 12. u 23,00 sati željezničku stanicu Severin; zapaljena je stanična zgrada (nije sva izgorjela), uništeni TTU i TTL, te porušena pruga od 14 km na više mjesta; prekid je trajao 8 sati; šteta 107.280 kuna.

KUTINA — ILOVA, 24. 12. 1942.

Četa partizana 1. bataljona MPO-a s diverzantima napala je stražu kod željezničke stanice Ilova. Nakon oštre borbe posada je zarobljena, TTL i TTU uništeni, oštećene su skretnice. Šteta 80.000 kuna. Zarobljeno je 14 domobrana s oružjem i opremom, koji su nakon objašnjavanja ciljeva NOB-a pušteni.

IVANIĆ-GRAD, 24. 12. 1942.

Grupa suradnika NOP-a izazvala je sudar vlakova 190 i 197, kojom prilikom je učinjena velika šteta. Oštećene su lokomotive br. 22—035 (po treći put), 22—086 i nekoliko kola u svakom vlaku; dva mrtva i sedam ranjenih.

Neprijatelj je strijeljao jednog željezničara za odmazdu i nekoliko uhapsio.

ČUKOVEC, 28. 12. 1942.

U rejonu Čukovec — istočnije, KPO s jednim vodom i grupom diverzanata, uz suradnju organizacije NPO-a, porušio je TTS i nabacao ih na prugu; srušeno 43 komada TTS, saobraćaj prekint, nanijeta veća šteta.

Bila je to prva akcija takvog obujma u Međimurju.

HERCEGOVAC — TRNOVITICA, 30. 12. 1942.

lako je MPO znatno oslabio jer mu je glavnina otišla u Slavoniju, u 16. omladinsku brigadu »Josip Vlahović«, njegov 1. bataljon produžio je djelovanje na prugama. Tako je 30. 12. u 01.30 sati izvršen napad na željezničku stanicu Hercegovac. Uništeni su TTU i TTL te dio namještaja. Jedna desetina (roj) domobrana iz željezničke bojne (bataljona) pružio je otpor, ali partizani su nakon kraće borbe zarobili domobrane s oružjem i opremom. Prema podacima neprijatelja, TAJNO, 570 od 10. 5. 1943. šteta je mala, svega 11.980 kuna, ali je izazvan prekid prometa.

Kao što se vidi iz kronologije, djelovanja naših jedinica na glavnim i lokalnim prugamä NDH intenzivna su i efikasna. Težište je na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, ali diverzija i napada ima i na prugama Zagreb — Križevci — Koprivnica i Bjelovar — Garešnica.

Karakteristika djelovanja na komunikacijama u 1942. godini, posebno u drugoj polovini, očituje se u napadima partizanskih četa i bataljona zajedno s diverzantima. Pojedini PO, MPO, KPO imaju težište

djelovanja na određenim relacijama i u određeno vrijeme. Manje je samostalnih akcija diverzanata, one su kombinirane, razlog je pomanjkanje eksploziva. Zato su s jedinicama PO 2 — 3 diverzanta, koji miniraju vitalne dijelove stanica, TTL i TTU; na taj je način veoma racionalno utrošen raspoloživi eksploziv.

GODINA 1943.

Na diverzantske aktivnosti u ovoj godini utjecalo je više faktora pozitivno, a neki negativno. Ova godina znači i prelom u razvoju diverzantskih jedinica. Naime, od diverzantskih grupa osnovanih u Moslavini ljeta 1942. razvio se diverzantski vod **s** nekoliko samostalnih odjeljenja (DG), koji u proljeće 1943. prerasta u četu, a ljeti u diverzantski bataljon.

Završena je shema organizacije diverzantskih jedinica i komandi od GŠH do DG odjeljenja, što je veoma pozitivno utjecalo na rad i borbu ovih specijalnih jedinica.

PUŠĆA BISTRA, 2/3. 1. 1943.

U 00,15 sati partizani su napali željezničku stanicu Pušća Bistra; pokidane su TTL i TTU, razbijena stakla i slika poglavnika NDH. Iz blagajne je zaplijenjeno 47.086 kuna, ostala šteta 18.600 kuna, ukupno 65.686 kuna. Iako nije bilo eksploziva, nastao je prekid saobraćaja zbog TTL.

KRIŽEVCI, 3/4. 1. 1943.

Partizani su napali i zapalili stražarnicu br. 22, zarobili stražu i porušili prugu; šteta 80.000 kuna.

PAVLOVAC — DRAŽICA, 9. 1. 1943.

Nakon napada na željezničku stanicu Pavlovac Dražicu u prosincu 1942. neprijatelj je osposobio osnovne elemente za funkciju saobraćaja. Zato je uslijedio ponovni napad. Zajedno s četom partizana nalaze se i diverzanti. Sve je ponovo uništeno, TTL, TTU, skretnice, srca, vodocrp i ostalo; šteta 500.000 kuna, prekid prometa nekoliko dana.

Već 19. 1, kada je neprijatelj uspio nešto osposobiti, napad je ponovljen, prekinute su 00L, TTU; stanica je onesposobljena za promet.

REPUŠNICA, 14. 1. 1943.

Izvršen je noćni prepad. Straža je pružila otpor. Nakon kratke borbe zarobljena je posada od 20 domobrana, skretnice, TTL, i TTU su polupani i onesposobljeni. Pošto nije ništa zapaljeno ni srušeno, šteta je mala, svega 2711 kuna na TTL.

Iz Izvještaja zapovjedništva I Gorskog zruga, tom V, knjiga **11,** dok. 150.

VELIKA PISANICA, 19. 1. 1943.

Uništene TTL i TTU u stanici; šteta 2760 kuna.

MUČNA REKA, 21. 1. 1943.

U 23,45 sati napali su partizani željezničku stanicu Mučna Reka; zapaljena zgrada i inventar, te pokidani TTL, TTU i ostali signalni uređaji.

Diverzanti su porušili skretnice, križanje i prugu. Šteta:

— na zgradama	400.000 kuna
— na inventaru	63.620 kuna
— na TTL i TTU	158.880 kuna
UKUPNO:	622.500 kuna.

Prekid saobraćaja trajao je dva dana.

Akciju je izveo KPO s diverzantima grupe 2.

CAREVDAR, 26. 1. 1943.

U 03,15 sati jedna četa KPO-a s diverzantima izvršila je napad na željezničku stanicu Carevdar; zapaljena je stanična zgrada, pokidane TTL, TTU, 40 TTS i minirane skretnice; prekid prometa 12 sati; šteta 139.000 kuna. Prema neprijateljskim dokumentima, u napadu je učestvovalo 200 »odmetnika«, što nije točno.

HERCEGOVAC — VELIKA TRNOVITICA, 23/24. 1. 1943.

Porušeno je 11 komada TTS na 44. km; prekinute TTL na pruzi Garešnica — Bjelovar; minirana pruga na dva mjesta; vlak br. 1530 kasnio je 60 minuta.

REPUŠNICA, 23/24. 1. 1943.

Oko 00,45 sati dijelovi MPO-a s diverzantima napali su na dva mjesta prugu zapadno od Repušnice, porušeno je 10 TTS, saobraćaj prekinut do 12 sati 24. 1.

Iako šteta od 9196 kuna nije velika, prekid je značajan kada je u pitanju vojni saobraćaj na glavnoj pruzi. Ovaj primjer govori o važnosti malih akcija partizanskih diverzanata.

MUČNA REKA, 26. 1. 1943.

Izvršen napad na željezničku stanicu, zapaljene neke zgrade, minama porušena skretnica, zapaljen dio inventara; prekid prometa 13 sati; šteta ukupno 150.760 kuna. Akciju izveli dijelovi KPO-a s diverzantima 2. diverzantskog voda 3. diverzantske čete.[13])

13) — U to vrijeme ojačala je 3. diverzantska grupa na jačinu čete, te ima 1. vod u Moslavini, 2. na Kalniku, pri KPO. Iz njih će nastati četa i 3. diverzantski bataljon, zatim i 3. diverzantski odred.

PAVLOVAC — DRAŽICA, 26/27. 1. 1943.

Oko 23 sata jedinice MPO-a s diverzantima porušile su na 34.400 40,500. km sve TTS i prugu na jednom mjestu; prekid prometa trajao do 24,00 sata 27. 1. odnosno 25 sati; šteta 51.800 kuna.

LEPAVINA, 31. 1. 1943.

Na 489.112. km eksplodirala je mina pod vlakom br. 270 u 07,45 **sati.** Minu su postavili diverzanti 2. voda 3. diverzantske čete zajedno **s** jedinicama KPO-a pod rukovodstvom Steve Ivančana »Ličana«.

RASINJA — KUNOVEC, 2. 2. **1943.**

Između 23.55 sata 1. 2. do 00.20 sata KPO i 2. diverzantski vod izvršili su napad na bunker s domobranskom stražom kod željezničkog **mosta** preko potoka Gliboki i željezničke stanice Kunovec. Nakon krat**kog** okršaja zarobljeno je 9 domobrana, zaplijenjeno 9 pušaka i oprema. Stanica Kunovec — Subotica zapaljena, minirana pruga s križanjem, te minom oštećen željeznički most.

Šteta:

— Na inventaru	26.840 kuna
— Na TTU	37.530 kuna
— Na pruzi	211.000 kuna
— U gotovini	2.300 kuna
UKUPNO:	277.670 kuna.

Prekid saobraćaja dva dana.

LUDBREG — ČUKOVEC, 4. 2. 1943.

Oko 00.20 sati izvršen je napad dijelova KPO-a i 2. voda diverzanata na željezničku stanicu Čukovec i most u tom rejonu. Budući da je neprijatelj bio pripravan, prvi napad je odbijen. Ponovljeni napad je uspio, zarobljeno je 29 domobrana, zaplijenjeno 25 pušaka, 1 mitraljez, 1 puškomitraljez, 1 automat i 3.500 metaka, porušene su dvije skretnice. Na 224. km akcija je uspjela. Porušeno je 23 TTS i pruga na tri mjesta. Poginuo je domobranski narednik Franjo Šarović iz biciklističke-koturaške bojne iz Koprivnice; ranjeno nekoliko neprijateljskih vojnika; prekid prometa od 06.40 — 10 sati.

GAREŠNICA — HERCEGOVAC, 5/6. 2. 1943.

Porušeno je 20 TTS, koji su oboreni na prugu, žica odnijeta, saobraćaj prekinut osam sati.

Akciju izveli dijelovi MPO-a.

LUDBREG — VARAŽDIN, 11. 2. 1943.

Na 220 — 222,800 km porušeno je 40 TTS i 5 komada na 219 km; saobraćaj prekinut; šteta 57.200 kuna.

LEPAVINA — MUČNA REKA, 12. 2. 1943.

U 06.30 minirana je pruga ispred vlaka br. 213, koji nije naišao na minu jer je čuvar pruge upozorio. Jedinice KPO-a čekale su da vlak naiđe na minu pa da ga napadnu. Vlakovođa vozeći unazad, vratio je vlak u Koprivnicu, gdje je s vlakom br. 215 bio kombiniran kada je u 10.30 sati pruga popravljena. Partizani su se povukli.

KOPRIVNICA — MUČNA REKA, 15. 2. 1943.

Noću 15 16. 2. minirana je pruga na 501. i 23. km na više mjesta; porušeno 30 TTS; prekid prometa od 04.00 do 10 sati.

RASINJA, 16/17. 2. 1943.

Partizani s diverzantima KPO-a porušili su 28 TTS na 219—220. km; pruga presječena na dva mjesta.

MUČNA REKA, 17. 2. 1943.

Samo oko 900 m bliže željezničkoj stanici Mučna Reka, od mjesta gdje je vlak br. 213 dana 12. 2. izbjegao minu, partizani (KPO) i 2. vod 3. diverzantske čete minirali su prugu. Neprijatelj je ponovo otkrio zasjedu pa je vlakovođa Sabolović zaustavio vlak br. 213. Ustaše i domobrani koji su pratili vlak krenuli su poslije eksplozije mine na partizane. Došlo je do oštre borbe, poginulo je 4 ustaša, ranjeno 7 domobrana. Vlak je otkazan; jer je prekid trajao do sutradan.

LEPAVINA — CAREVDAR, 18. 2. 1943.

U cilju primjene nove taktike pri napadu na vlak, KPO s diverzantima 2. voda 3. diverzantske čete postavio je zasjedu između željezničkih stanica Lepavine i Carevdara. Minirana je pruga u usjeku tako da se presječe neposredno ispred vlaka, a kad on stane ili isklizne, aktivira se mina iza vlaka, zatim na odsječeni vlak uslijedi napad partizana.

U 07,20 sati to se dogodilo s vlakom br. 213 iz Koprivnice. Iskliznula je lokomotiva br. 01—029, kao i kola za mlijeko te službena kola. Šteta je bila svega 46.900 kuna, ali je zarobljeno desetak neprijateljskih vojnika i dva njemačka oficira. Poginuo je jedan putnik, ranjen ustaša Mijo Kobaček iz 2. vlakopratne satnije iz Koprivnice, zatim dva željeznička službenika i jedna žena koja je išla u Njemačku na rad.

Prekid prometa do 16 sati 19. 2.

VELIKA PISANICA, 19/20. 2. 1943.

Noću 19/20. 2. jedna jedinica slavonske brigade s moslavačkim diverzantima napala je željezničku stanicu Veliku Pisanicu. Zapaljena je zgrada stanice sa skladištem, uništene TTL i TTU. Stanicu je branila jedna satnija domobrana iz sastava 3. bojne 4. gorskog zdruga. Neprija-

telj je pružio žestok otpor, ali je razbijen; poginulo 10 domobrana i 1 zastavnik, ranjeno 17 domobrana, ostali su uglavnom zarobljeni.

Šteta 448.325 kuna; prekid prometa nekoliko dana.

BULINAC, 19/20. 2. 1943.

Oko 01,00 sati partizani su napali željezničku stanicu, uništili TTL, TTU i minama porušili prugu na više mjesta; šteta 45.808 kuna; prekid prometa do 16 sati.

Akciju su izveli dijelovi Bilogorskog partizanskog odreda s moslavačkim diverzantima.

ČUKOVEC — LUDBREG, 20. 2. 1943.

Između 22 i 23 sata na 222.500. km, KPO s diverzantima 2. voda 3. diverzantske čete izvršio je napad na prugu i stražarnicu br. 95. Stanica je oštećena, pokidani TTU i TTL, minirana pruga na desetak mjesta, ukupna šteta 110.696 kuna, prekid prometa 10 sati.

LEPAVINA — MUČNA REKA, 21. 2. 1943.

U 06,44 sati naišao je vlak br. 213 na minu na 500,78. km. Iskliznula je oštećena lokomotiva i 1 c-kola; bilo je mrtvih i ranjenih. Zbog diverzije vlak br. 215 vratio se u Zagreb, a br. 210, pošto nije mogao dalje, ukrcao je putnike (prelaženjem) i vratio se u Zagreb kao i vlak br. 213.

Šteta 22.200 kuna; prekid prometa 12,30 sati.

HERCEGOVAC — TRNOVITICA, 22. 2. 1943.

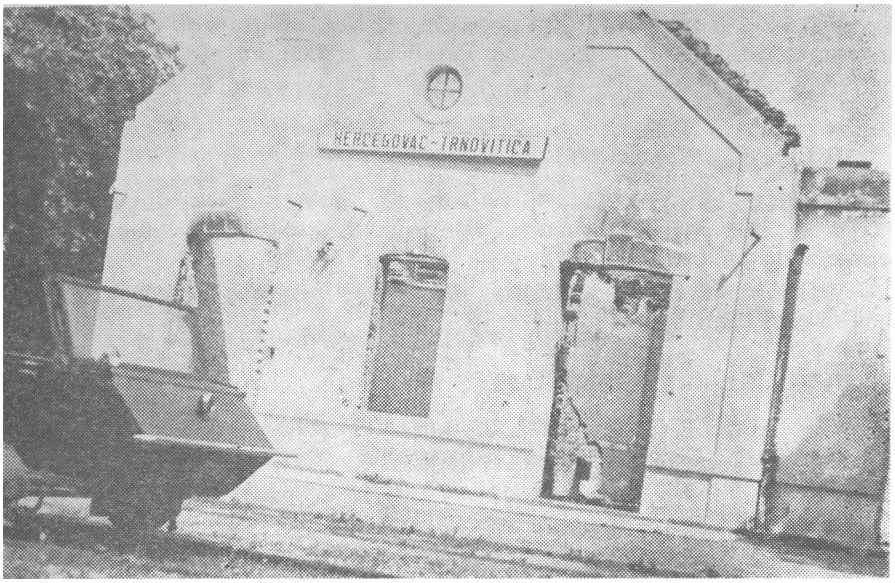
U sklopu izvođenja garešničke operacije i napada 4. slavonske divizije (12, 16. i 17. brigada) s jedinicama MPO-a i Bilogorskog partizanskog odreda, izvršen je napad na željezničke stanice Hercegovac i Veliku Trnoviticu. Porušene su i zapaljene zgrade, minirane sve skretnice, uništeni TTU i TTL.

Akciju su izveli dijelovi 17. slavonske brigade uz učešće diverzanata 3. diverzantske čete iz Moslavine (1 vod); šteta 400.000 kuna; prekid prometa do 27. 2.

GAREŠNICA I GAREŠNIČKI BRESTOVAC, 22/23. 2. 1943.

U sklopu garešničke operacije napadnute su i onesposobljene željezničke stanice Garešnica (krajnja stanica na pruzi Bjelovar — Garešnica) i Garešnički Brestovac. U borbi za željezničku stanicu Garešnica neprijatelj je imao više mrtvih i ranjenih. Materijalna šteta 1.000.000 kuna; na Garešničkom Brestovcu 300.000 kuna; prekid prometa do 27. 2.

Na pilani Garešnički Brestovac spaljene su zalihe drvene građe, pilana je onesposobljena, zapaljeno je 15 vagona. Šteta na pilani 1,000.000 kuna, po njihovim cijenama, zapravo nekoliko desetaka milijuna.

Spaljena željeznička stanica Hercegovac — Trnovitica

GALOVAC — KOKINAC, 22/23. 2. 1943.

Prilikom napada partizana zapaljena je željeznička stanica, uništeni TTU i TTL te skretnice; šteta 100.280 kuna; zarobljena 2 domobrana; prekid prometa 6 sati; zapaljeno 30 kola ugljena u ciglani.

PALEŠNIK, 23. 2. 1943.

Spaljena postaja, uništene TTL i ostalo. Akciju izveli dijelovi 17. slavonske brigade u sklopu garešničke operacije.

GOLUBOVAC, 24. 2. 1943.

Napadnuta postaja, uništeni TTU, TTL i ostalo; prekid prometa 8 sati; šteta 100.000 kuna.

LUDBREG, 24. 2. 1943.

KPO s diverzantima 2. voda 3. diverzantske čete izvršio je napad na željezničku stanicu Ludbreg. Zgrade su zapaljene, TTL i TTU pokidani, pruga minirana na više mjesta, straža većim dijelom zarobljena; ranjen jedan domobran; porušeno je dvadesetak TTS; šteta veća od 100.000 kuna; prekid prometa dva dana.

HERCEGOVAC — TRNOVITICA, 28. 2. 1943.

Dijelovi MPO-a s diverzantima porušili su 10 TTS. Grupa je pokazala da je MPO tu iako se glavnina povukla u Slavoniju.

GRADEC, i. 3. 1943.

Napad na željezničku stanicu, presječene TTL i TTU, minirana jedna skretnica; saobraćaj prekinut 10 sati; šteta 86.982 kune.

CUKOVEC, 27. 2. 1943.

KPO je s diverzantima ponovo napao i onesposobio željezničku stanicu Čukovec, uništene TTL i TTU, pruga presječena na dva mjesta; likvidirana stražarnica br. 94; zarobljeno 10 domobrana; šteta 190.000 kuna; prekid prometa 12 sati.

IVANIĆ-GRAD, 28. 2. 1943.

Partizani MPO-a s diverzantima 1. voda 3. diverzantske čete napali su bunkere na 62. km i zarobili 20 domobrana, koji nisu pružili otpor; porušena je stražarnica i pruga na dva mjesta; šteta 50.000 kuna; oštećen most na rijeci Zelini.

DEANOVEC, 2. 3. 1943.

Jedan vod MPO-a s diverzantima izvršio je napad na domobransku stražu kod Deanovca; zarobljeno 25 domobrana, zaplijenjen 1 puškomitraljez i 20 pušaka.

KRIŽEVCI — KLOŠTAR, 1/2. 3. 1943.

Partizani su napali prugu na 50,03. km i posjekli šine na više mjesta; šteta 30.000 kuna. Akciju su izveli dijelovi MPO-a s diverzantima 1. voda 3. diverzantske čete.

VARAŽDIN — KOPRIVNICA, 5/6. 3. 1943.

Na 222, 222. i 300. km porušeni su TTS i pruga na dva mjesta; šteta 5.220 kuna. Akciju su izveli dijelovi KPO-a i grupa diverzanata iz sastava 2. voda 3. diverzantske čete.

KONJŠČINA — BUDINŠČINA, 5/6. 03. 1943.

Partizani su porušili TTS na 54,400. km i pokidali TTL; šteta 6474 kuna.

LUDBREG, 15/16. 3. 1943.

Porušeni TTS na 219, 221 i 300. km, te na 223. i 224. km; šteta 6.300 kuna.

DEANOVEC, 20/21. 3. 1943.

U 00,15 sati izvršen napad na željezničku stanicu Deanovec; zarobljena straža od 20 domobrana; uništeni TTL, TTU i ostalo; šteta 576.600 kuna; prekid prometa 12 sati.

KOKINAC, 10/11. 3. 1943.

Noću 10/11. 3. partizani su napali željezničku stanicu; zgrada demolirana, pokidani TTU i TTL; saobraćaj prekinut 24 sata.

LUDBREG — RASINJA, 18/19. 3. 1943.

Porušeni TTS na 223. i 224. km; prekid saobraćaja sedam sati; šteta je mala.

RASINJA — KUNOVEC, 22/23. 3. 1943.

Porušena je stanica Kunovec i pruga na 215. km u dužini od 60 m; napadnut i bunker Rasinja, ali je napad odbijen; šteta svega 35.000 kuna; prekid prometa od 02.00 do 10 sati.

NOVOSELEC — POPOVAČA, 23. 3. 1943.

Jedinice MPO-a izvršile su širi napad na željezničku prugu Zagreb Beograd na relaciji Novoselec — Voloder.

Poslije pola noći, oko 01.00 sati, porušena je pruga miniranjem na 32. i 45. km; presječeno je 16 komada šina; prekid prometa od 01.00 do 12,30 sati.

KOKINAC — GALOVEC, 23/24. 3. 1943.

Izvršen ponovni napad na stovarište Galovac i željezničku stanicu Kokinac; stanicu je branila posada od 10 domobrana (odjeljenje), ali je brzo razbijena i većim dijelom zarobljena; šteta 100.000 kuna.

VOLODER — GRACANICA, 25. 3. 1943.

Na 35. km i 5—900. m vlak br. 191 (njemački) naišao je na porušenu prugu i nije mogao dalje. Presječeno je 6 šina; prekid prometa od 23.50 **sata** 25. 3. do 05,00 sati 26. 3.

LEPAVINA, 26. 3. 1943.

KPO s diverzantima 2. voda 3. diverzantske čete napao je u 22,30 sata na željezničku stanicu Lepavinu i stražu; eksplozivom je uništena skretnica, zarobljeno 12 domobrana a pruga presječena na osam mje**sta;** uništene TTL i TTU; šteta 97.000 kuna.

Akcija je izvršena na 494.78. km pruge.

HERCEGOVAC, 28. 3. 1943.

Specijalni vod MPO-a pod komandom Bože Kušeca zajedno sa 1. diverzantskim vodom 3. diverzantske čete izvršio je napad na željezničke stanice Hercegovac i Veliku Trnoviticu. Pod vidom »domobranskog voda« sačekan je vlak br. 1530 u stanici i napadnut.

Poginuli su 4 ustaše iz željezničke ustaške vojnice (ŽUV), 1. domobran i 1 putnik, ranjen 1 domobran i 3 putnika, ostali vojnici su zarobljeni. Minirane su skretnice sa srcima. Kompozicija je sama i pod punom parom puštena prema Garešnici; lokomotiva je iskočila s pruge u visini sela Zdenčac.

CAREVDAR, 30. 3. 1943.

Jedna četa KPO-a s diverzantima napala je na stražarnice br 82 i 83. Pruga je porušena miniranjem. U borbi s posadama stražarnica poginula su 2 legionara, ranjena 2 legionara i 1 domobran.

NOVI MAROF, 2/3. 4. 1943.

U 23.30 sati 2. 4. jedinice KPO-a s diverzantima napale su željezničku stanicu Novi Marof; zapaljena je glavna zgrada, skladište i roba; uništene su skretnice, porušena pruga s presjecanjem šina na više mjesta; TTL i TTU pokidani, spaljeno i oštećeno 7 vagona; dva mrtva, nekoliko ranjenih, zarobljeno 30 domobrana-; ukupna šteta 780.000 kuna; promet prekinut do 12,05 sati.

IVANIĆ-GRAD — KRIŽ, 3. 4. 1943.

Pruga je porušena miniranjem na dva mjesta; porušeno 9 TTS i prekinuta TT veza; prekid prometa 6 sati. Šteta mala (19.800 kuna). Akciju su izveli diverzanti 1. voda 3. diverzantske čete,

LUDBREG, 4. 4. 1943.

Na 231. km partizani su porušili 21 TTS i 6 sati prekinuli saobraćaj na pruzi Varaždin — Koprivnica. Akciju su izveli dijelovi KPO-a s grupom diverzanata iz Zagrebačkog voda 3. diverzantske čete.

RATKOVAC, 7. 4. 1943.

Partizani su porušili 15 TTS. Na minu je naišao vlak, pa je isklizнuo; pokidani TTU i TTL; šteta 93.941 kuna.'

ĆESMA, 11. 4. 1943.

Četa 1. bat. MPO-a s grupom diverzanata izvršila je napad na željezničku stanicu Česma u cilju likvidacije posade i rušenja objekta. Otpor neprijatelju bio je žilav i uporan. Napad je odbijen.

PAULOVAC — BJELOVAR, 13. 4. 1943.

Ispred tunela kod Paulovca diverzanti su minirali vlak br. 1412; iskliznula je lokomotiva i nekoliko kola; šteta 48.000 kuna. Prilikom napada partizana na vlak, nakon eksplozije mine, ubijena su 4 ustaše, 1 je ranjen. 2. partizanski bataljon KPO-a sa 2. četom napao vlak kod tunela Paulovac i zarobio: 47 domobrana, 13 ustaša, 5 domob. oficira, 1 časničkog namjesnika (vojnog službenika), 1 njemačkog vojnika i 3

legionara. Zaplijenjeno: 1 puškomitraljez, 16 pušaka, 6 pištolja, 1 sanduk municije, 16 bombi, 59 bluza, 58 hlača, 49 kabanica, 57 pari cipela i 17 pari čizama. Ubijeno 7 neprijateljskih vojnika, ranjena dva. Tri partizana ranjena, od čega 2 teže.

VOLODER, 13. 4. 1943.

Napad je izvršen u toku noći 13/14; demolirana zgrada, uništeni TTU i TTL; porušena 4 TTS; šteta 40.000 kuna. Akciju je izvela jedna četa MPO-a s diverzantima.

ILOVA — BANOVA JARUGA, 13. 4. 1943.

Jedna četa 1. bataljona MPO-a s diverzantima izvršila je napad na stanicu Ilovu između Kutine i Banove Jaruge; pruga porušena na dva mjesta, pokidane TTL i TTU, signali i skretnice; zarobljena domobranska straža od 10 domobrana i 1 željeznički službenik; šteta 30.000 kuna; prekid prometa svega 5 sati jer je neprijatelj brzo popravio prugu.

GAREŠNICA — BJELOVAR, 14. 4. 1943.

Između željezničkih stanica Hercegovac i Pavlovac Dražica jedinice MPO-a s diverzantima porušile su prugu na šest mjesta; presječeno je 20 TTS; šteta na pruzi 21.304, na TTS 48.000 kuna.

Prekid saobraćaja trajao je 30 sati, zapravo dva dana. Napad je izvršen na 38. km gdje pruga ide kroz šumu, što je otežalo obranu.

GAREŠNICKI BRESTOVAC, 15/16. 4. 1943.

1. bataljon MPO-a s diverzantima izvršio je noćni napad na Pilanu Garešnički Brestovac i željezničku stanicu. To je već bio četvrti napad partizana s ciljem: uništiti postrojenja pilane, željezničku stanicu, vagone i ostalo.

Zapaljeno je i stovarište građe i drva te dva vagona natovarena drvima, br. 290300 i RC 457242. Minirane su skretnice i pruga u dužini od 36 metara; šteta na vagonima 211.316, na ostalom 250.000 kuna, svega 461.316 kuna.

GAREŠNICA — BJELOVAR, 21/22. 4. 1943.

Porušena pruga na 15. km i oštećen most; zarobljena 3 domobrana.

Akciju je izveo MPO-a s diverzantima.

BULINAC, 22/23. 4. 1943.

Partizani izvršili napad na domobransku stražu; zarobljena 3 domobrana, pokidane TTL.

RASINJA, 25. 4. 1943.

KPO s diverzantima izvršio napad na prugu u rejonu Rasinja; napadnuta stražarnica br. 19 u 01.49 sati; pruga minirana na dva mjesta, zgrada oštećena.

Ukupna šteta 140.925 kuna.

KUTINA, 25/26. 4. 1943.

Partizani (MPO) su izvršili upad u Kutinu i vatrom napali željezničku stanicu. Neprijatelj je odbio napad. Bio je to demonstrativni prepad u cilju uznemiravanja. Zbog bojazni da je pruga minirana, prekid prometa trajao je 5 sati.

NAPOMENA:

Zbog nedostatka eksploziva kao i zbog čestih akcija neprijatelja protiv naših PO, aktivnost 3. diverzantske čete u sjeverozapadnoj Hrvatskoj nešto je manja u travnju nego inače.

RASINJA — ČUKOVEC, 1. 5. 1943.

Dijelovi KPO-a s diverzantima 2. voda 3. diverzantske čete izvršili su napad na prugu na relaciji Rasinja — Ćukovec. Minirana je pruga na 222. km u dužini od 15.5 m. Prekid prometa od 02,30 do 14 sati. Vlak br. 1319 kasnio je 272 minute; šteta mala, svega 17.000 kima.

JALŽABET — LUDBREG, 1/2. 5. 1943.

Na 231. i 232 km partizani su porušili 29 TTS; šteta nije velika (15.480 kuna), ali je prekid veze prekinuo saobraćaj desetak sati.

IVANIĆ-GRAD, 4. 5. 1943.

Suradnici NOP-a izazvali promjenom položaja skretnica udes na željezničkoj stanici Ivanić-Grad. Vlak br. 181 naletio je na vlak br. 192 na prvom kolosijeku; krivi su Josip Bogdan, Bilandžić i Pavlić; stoji u nepr. dokumentu, šteta 169.700 kuna; prekid prometa 5 sati.

KUTINA — GRAČENICA, 4. 5. 1943.

Četa partizana iz sastava 2. bataljona MPO-a s diverzantima izvršila je napad na domobransku stražu na pruzi; zarobljeno je .10 domobrana, 9 pušaka i 1 puškomitraljez; pokidane TTL na pruzi.

(Tom V, Knjiga 15, Dok. 63 i Knjiga 16, Dok. 74.)

NOVI MAROF,8. 5. 1943.

Na željezničkom prelazu kod 30. km 731/732. m partizani su napali kamione s robom (vlasništvo Štanga). Jedan su kamion navezli na prugu i zatim postavili minu koja je digla u zrak šine i kamion; drugi kamion je zapaljen.

KUTINA, 8. 5. 1943.

U željezničkoj stanici Kutina došlo je do »naleta« vlaka br. 190 na minu na 31. km na lokomotivu br. 22—035 i nekoliko kola, koja su iskliznula, od čega su dvoja kola smrskana.

Šteta je bila velika, oko 690.000 kuna; prekid prometa trajao je do 19.45 sati, ili ukupno 15 sati; dva mrtva i šest ranjenih neprijateljskih vojnika.

Akciju izveo MPO s diverzantima iz 1. voda 3. diverzantske čete.

MARTIJANEC — LUDBREG, **10. 5. 1943.**

Noću 10/11. 5. partizani su na 230. km porušili desetak TTS i minirali prugu; šteta 26.550 kuna.

HERCEGOVAC — TRNOVITICA, **11. 5. 1943.**

Na željezničkoj stanici Hercegovac — Trnovitica neprijatelj je utovarivao brašno i očekivao vlak br. 1533. Međutim, ispred vlaka minirana je pruga pa se morao vratiti prema Bjelovaru. Partizani su zaplijenili 2 kamiona brašna; zarobljena 4 domobrana.

PREČEČ — DUGO SELO, **12. 5. 1943.**

Partizani su napali postaju Prečeč oko 02,00 sati; razbijeni su TTIJ, pokidane TTL i minirana pruga na dva mjesta; šteta na vezama 5500, a na ostalom 9845 kuna.

ROVIŠČE — BJELOVAR, **15. 5. 1943.**

Partizani su oko 02,00 sati napali željezničku stanicu Rovišće. Zapaljeno je skladište, demolirana glavna zgrada, pokidani TTU i TTL. Stanicu je čuvala domobranska straža. Napad partizana bio je silovit, zarobljeno 12 domobrana, 1 je poginuo.

Šteta je bila velika, 857.146 kuna. Akciju je izveo 1. bataljon MPO-a s diverzantima iz 3. diverzantske čete.

BUDINŠČINA, **17/18. 5. 1943.**

Partizanski napad na željezničku stanicu, spaljena glavna zgrada, pokidani TTL i TTU; zarobljeno 6 domobrana; šteta 80.000 kuna.

VOLODER — GRAČENICA, **18. 5. 1943.**

Dijelovi MPO-a i diverzanti porušili su prugu na dva mjesta. Zasjeda koju su postavili nije uspjela jer neprijatelj nije naišao.

HERCEGOVAC — VELIKA TRNOVITICA, **19. 5. 1943.**

Prvi bataljon MPO-a s jednom četom postavio je zasjedu na željezničkoj stanici Hercegovac u cilju napada na vlak i pratnju. Zarobljen je 21 domobran, dok je jedan domobranski narednik poginuo; zaplijenjeno 20 pušaka i jedan automat; porušena je pruga, zapaljeno nekoliko kola, pokidane TTL i TTU; saobraćaj prekinut 2 — 3 dana.

POPOVACA — VOLODER, 19/20. 5. 1943.

Partizani porušili po 3 TTS sa svake strane pruge i 3 spojnice na šinama.

Akciju izveli dijelovi MPO-a s diverzantima.

ČUKOVEC — LUDBREG, 22. 5. 1943.

U 23,45 sati KPO s diverzantima izvršio je miniranje pruge na 223/3—223/8, km i napao na stražarnicu 95; porušeno je desetak TTS.

Prekid prometa trajao je do 23. 5. u 01.00 sati. Šteta na pruzi 21.822 kune.

Željezničke stanice Gradec, Majurec i Repinec branili su domobrani. Na stanici Gradec zarobljeno je 10 domobrana s oružjem, a trojica su uspjela pobjeći. Na stanici Majurec domobrani su pružili jak otpor; 2 poginula, 1 ranjen, 7 pobjeglih, nekoliko zarobljenih domobrana.

Na stanici Majurec zaplijenjeno: 1 puškomitraljez, 1 mitraljez, 2 automata, 1 laki minobacač sa 7 mina, 4000 metaka (2 sanduka), 15 bombi.

Istovremeni napad na stanicu Repinec i ostale iznenadio je posadu i Repinca, tako da je zarobljeno 12 domobrana s oružjem.

LEPAVINA — MUČNA REKA, 24. 5. 1943.

Na 502, 560 km u 02,40 sati oklopni vlak naišao na minu. Lokomotiva br. 17—042, tender i jedna oklopna kola iskliznula i oštećena; prekid prometa do 16 sati istoga dana. Akciju izveo KPO s diverzantima 2. voda. 3. diverzantske čete.

GRADEC — VRBOVEC, 24/25. 5. 1943.

U 23.55 sati KPO s diverzantima drugog voda 3. diverzantske čete izvršio je napad na željezničku prugu i objekte na dionici Vrbovec — Križevci, i to: željezničke stanice; Gradec, Repinec i Majurec; spaljene su zgrade, pokidane TTL i TTU te minirana skretnica; Zarobljeno 10 od 13 domobrana na stanici Gradec, 12 kod Repinca i 10 kod Majurca; šteta 2.541.200 kuna.

Bila je to velika akcija s teškim posljedicama za neprijatelja. Prekid prometa trajao je nekoliko dana, dok je neprijatelj popravio samo najnužnije.

KONJŠČINA, 28. 5. 1943.

Prilikom napada partizana na željezničku stanicu Konjščinu spaljena je glavna zgrada, porušene skretnice, TTL i TTU; ukupna šteta 500.000 kuna; napad izvršen u 0.45 sati.

CAREVDAR — MAJUREC, 30/31. 5. 1943.

Na 501, 432—50, 305. km minirana je pruga, kao i na **484.** i **636.** m **Vlak** br. **210** iz **pravca** Zagreba vraćen je iz Križevaca kao i vlak br. **213,** jer nije **mogao** doći iz Koprivnice.

šteta na pruzi 49.070 kuna, ali je došlo do višesatnog prekida saobraćaja.

PUŠĆA BISTRA, 30. 5. 1943.

Toga dana na 11.9. km u 05.54 sati vlak br. 921 naišao je na rastavljene šine. Iskliznula je lokomotiva i pet putničkih kola. Ozlijeđena su 4 željezničara i 1 putnik, 1 domobran je poginuo.

Šteta na lokomotivi i kolima 798.000 kuna i na pruzi 25.000 kuna.

Prekid prometa jedan dan.

IVANIĆ-GRAD — KRIŽ, 31. 5. 1943.

Kod željezničke stanice Deanovec partizanski diverzanti rastavili su šine mehanički, što je zavaralo neprijatelja. Vlak br. 152 naišao je neoprezno oko 01.00 sati, iskliznulo je 5 štitnih kola,[14]) lokomotiva i još dvoja kola.

Prekid prometa do 18.20 sati istog dana.

Šteta:

— Na lokomotivi	200.000 kuna
— Na kolima	590.000 kuna
— Na pruzi	11.960 kuna
— Na robi	2.500 kuna
	UKUPNO: 804.460 kuna.

Poginuo je strojovođa Dragutin Blažinčić i lakše ranjen vlakovođa Prevendar.

Akcija je uspjela isto tako kao da je mina eksplodirala pod lokomotivom.

CAREVDAR — LEPAVINA, 2/3. 6. 1943.

Na 494, 812. km KPO s diverzantima minirao je prugu u **01.50** sati. **Pruga** je porušena i prekopavanjem, Prekid je trajao do **09,30** sati istog dana. Šteta na pruzi **9.259** kuna.

U borbi s domobranima, koji su branili prugu, poginula su dva domobrana i ranjeno ih je šest.

ZABOK — SVETI KRIŽ, 3/4. 6. 1943.

Na 3,230. km partizani su porušili tri TTS na pruzi; prekid prometa **2 sata;** šteta mala.

14) ŠTITNA KOLA (otvorena G, ili jota kola sa šljunkom) neprijatelj je redovito gurao ispred lokomotive.

RASINJA — CUKOVEC, 4. 6. 1943.

Minom oštećen željeznički most; šteta 75.000 kuna. Akciju izveli diverzanti 2. voda 3. čete.

HERCEGOVAC — VELIKA TRNOVITICA, 4. 6. 1943.

Oko 08.00 sati dijelovi MPO-a s diverzantima iz 1. voda 3. diverzantske čete napali su željezničku stanicu Hercegovac; demolirana je glavna zgrada, zapaljena troja kola, pokidane TTL i TTU te eksplozivom porušena pruga na 44.718. km.

Šteta velika, ukupno 600.000 kuna; prekid prometa 12 sati.

POPOVAČA — VOLODER, 5. 6. 1943.

Na 36.192. km izvršeno je miniranje pruge; presječene su šine na više mjesta; šteta na pruzi 42.860 kuna; prekid saobraćaja osam sati.

Akciju su izveli diverzanti 3. diverzantske čete.

LEPAVINA — SOKOLOVAC, 5. 6. 1943.

Diverzanti 2. voda 3. diverzantske čete minirali su prugu između Lepavine i Sokolovca; presječene četiri šine na 500.772. km; šteta 17.538 kuna.

NOVOSELEC — KRIŽ, 5/6. 6. 1943.

Partizani su zapalili željezničku stražarnicu zapadno od Križa; šteta 3.250 kuna; stražarnica izgorjela djelomično.

RASINJA — LUDBREG, 6. 6. 1943.

Na 221. 6/7. km u 06.34 sati eksplodirale su dvije mine; šine su presječene na dva mjesta; šteta 4.000 kuna.

Miniranje izvršili diverzanti 2. voda 3. diverzantske čete.

ROVIŠCE — BJELOVAR, 9. 6. 1943.

U 00.30 sati minirana je pruga na 25. km i 30. km između željezničkih stanica Rovišće i Bjelovar; srušena su četiri TTS; prekid saobraćaja do 06.45 sati; ukupna šteta 7.500 kuna.

Akciju izveli diverzanti 3. diverzantske čete u Moslavini.

SV. IVAN ŽABNO, 10. 6. 1943.

U 02.00 sati partizani su izvršili prepad na željezničku stanicu Sv. Ivan Žabno; demolirana je glavna zgrada, pokidane TTL i TTU, minom presječene šine na dva mjesta; šteta ukupno 26.160 kuna.

CUKOVEC — LUDBREG, 10. 6. 1943.

KPO s diverzantima postavio je minu na pruzi u visini 223. km i 239 m. Domobranski vojni radni vlak, koji je krenuo da popravlja prugu

oko 13 sati, zaustavljen je minom. Partizani su otvorili vatru iz pješadijskog naoružanja. Vlak se morao vratiti. Od puščane vatre ranjen je čuvar pruge Sobata.

Partizani su ometali popravak pruge sve do 19.45 sati; prekid saobraćaja i sutradan do 10 sati.

Oklopni vlak krenuo je iz Koprivnice u 16.15 sati.

LEPAVINA — CAREVDAR, 13/14. 6. 1943.

Partizani porušili prugu na 495, 864 — 495, 976. km; šteta 42.000 kuna; prekid prometa 9 sati.

Akciju izveli diverzanti 2. voda 3. diverzantske čete.

OSTRNA — DUGO SELO, 15 16. 6. 1943.

U 00.30 sati napadnuto stajalište Ostrna; spaljena je zgrada, pokidane TTL i TT; poginuo Nikola Grgat; šteta 429.560 kuna.

Akciju izveli dijelovi MPO-a s diverzantima. (Tom V, knj. 16, Dok. 169. Vojno-historijski Institut)

NOVI MAROF, 19. 6. 1943.

Partizani izvršili napad u 19.45 sati na stajalište i stražarnicu 22; zgrada je zapaljena, telefon odnijet, a TTL i ostale veze uništene; šteta 237.426 kuna.

Akciju izveli dijelovi KPO-a s diverzantima.

ČUKOVEC — LUDBREG, 20. 6. 1943.

Na 223. km vlak br. 1373, koji je prevozio vojnu preselicu[15]) br. 1045 naišao je na minu u 14 sati. Šteta je bila velika, ali nema podataka, bilo je mrtvih i ranjenih. KPO je napao vatrom pješadijskog naoružanja neprijateljski transport.

RASINJA — ČUKOVEC, 23. 6. 1943.

KPO je dijelom snaga osiguravao akciju diverzanata na pruzi između željezničkih stanica Rasinja i Čukovca. Diverzanti su na 221,6 km oko 01.00 sati minirali prugu na više mjesta, i most.

šteta 75.000 kuna; prekid prometa je trajao 12.20 sati istoga dana.

LUDBREG — ČUKOVEC, 26. 6. 1943.

Dijelovi KPO-a s diverzantima izvršili su napad na prugu između željezničkih stanica Ludbrega i Čukovca; pruga je presječena na 15 mjesta; miniranje izvršeno na 223—224. km.

15) VOJNA PRESELICA je snabdjevački transport; hrane, oružja, vozila itd., ili transport vojske u cilju predislociranja.

Šteta 100.000 kuna, veća od prosječne jer je po ondašnjim cijenama jedna šina bila jeftina; to su zapravo milijunske štete.

Prekid saobraćaja trajao je dva dana.

CAREVDAR — MAJUREC, 26. 6. 1943.

Diverzanti su minirali prugu na 486.576. km. Mine su aktivirane tako da je vlak br. 210, vozeći iz Križevaca, morao stati i vratiti se. Ni vlakovi br. 213 i 215 nisu mogli dalje, pa su se vratili u Koprivnicu.

Šteta je iznosila 250.000 kuna.

Prekid saobraćaja trajao je više od 10 sati.

Akciju su izveli diverzanti 2. voda 3. diverzantske čete, zajedno sa KPO.

IVANIĆ-GRAD, 27. 6. 1943.

Zajedno sa 1. četom 1. bataljona MPO-a, diverzanti 1. voda 3. diverzantske čete napali su željezničku stanicu Širinec; minirali su skretnice, pokidani TTU, TTL (telegraf), uništena administracija (karte, spisi i si.) i odnijet gotov novac.

Zarobljeno 10 domobrana s oružjem i 1 ustaša.

Šteta:

— Na uređajima	744.324 kuna
— Na pruzi i skretnicama	57.000 kuna
— U gotovini	74.440 kuna
UKUPNO:	875.764 kuna.

Prekid prometa trajao je šest sati

VIDRENJAK — NOVOSELEC, 27. 6. 1943.

Iste noći kada je napadnuta stanica Širinec, dijelovi MPO-a s diverzantima izvršili su napad na željezničku stanicu Vidrenjak — Ludina; zapaljena je zgrada, pokidane TTL i TTU; šteta 100.000 kuna.

POPOVAĆA, 27. 6. 1943.

Drugi bataljon MPO-a s odjeljenjem diverzanata iz 1. voda 3. diverzantske čete izvršio je napad na stanicu Popovaču.

Napad nije uspio u potpunosti. Presječene su TT linije, oštećeni TTU i pruga. Zaplijenjeno je 14 ruskih pušaka, 10 uniformi, 400 metaka i nešto ostale opreme.

NOVI MAROF — MAĐAREVO, 28. 6. 1943.

Vlak br. 914 naišao je u 11,20 sati na minu, zatim je obasut puščanom i mitraljeskom vatrom; ranjen putnik Josip Jenuci iz Zagreba.

IVANIĆ-GRAD — KRIŽ, 28/29. 6. 1943.

Na 58. km vlak br. 187 naišao je na minu u 02.40 sati; Lokomotiva br. 22—054 sa 4 vagona je iskliznula; poginuo jedan talijanski vojnik, četiri su ranjena.

Šteta na kolima 167.000 kuna, na pruzi 15770, ukupno 182.770 kuna; prekid saobraćaja do 11.10 sati toga dana.

ŠIRINEC, 29. 6. 1943.

Diverzanti su minirali prugu na više mjesta i prekinuli TTL; šteta 40.000 kuna; prekid prometa 8 sati.

Akciju su izveli diverzanti sa snagama 1. bataljona MPO-a.

RASINJA — ČUKOVEC, 30. 6. 1943.

Diverzanti su porušili prugu na 220.340. km; prekid prometa 10 sati.

PREČEČ, 30. 6. 1943.

Suradnici NOP-a izvršili su sabotažu na taj način što je napravljena razlika u nivou tračnica, zbog čega je u 23.30 sati iskliznuo njemački transportni vlak br. 152; oštećena lokomotiva i troja kola; prekid prometa do 7 sati idućeg dana.

RASINJA — ČUKOVEC, 1. 7. 1943.

Porušen je most na 221. km, i pruga; šteta 75.000 kuna.

Akciju su izvršili diverzanti 2. voda 3. diverzantske čete.

LEPAVINA, 2. 7. 1943.

Na željezničkoj stanici Lepavini diverzanti su minirali vodocrp napojnik, prugu, jedno križište i skretnicu; šteta 114.000 kuna.

POPOVAČA, 2/3. 7. 1943.

Na 32. i 50. km diverzanti su eksplozivom porušili prugu i prekinuli saobraćaj 6 sati.

RASINJA — ČUKOVEC, 3/4. 7. 1943.

Diverzanti su minirali prugu na 219, 450. km. šteta na pruzi 45.000 kuna; prekid saobraćaja trajao je do 10.16 sati.

CAREVDAR — LEPAVINA, 4/5. 7. 1943.

Noću u 23.30 sati diverzanti su minirali prugu između Lepavine i Carevdara. Na minu je naišao oklopni vlak. Oštećena je lokomotiva i dvoja oklopna kola.

Prekid saobraćaja trajao je do sutradan u 11 sati.

LUDBREG — CUKOVEC, 6. 7. 1943

Diverzanti su minirali prugu na 214. km u 00.30 sati; šteta 50.000 kuna; prekid saobraćaja do 10 sati.

LUDBREG — MARTIJANEC, 6/7. 7. 1943.

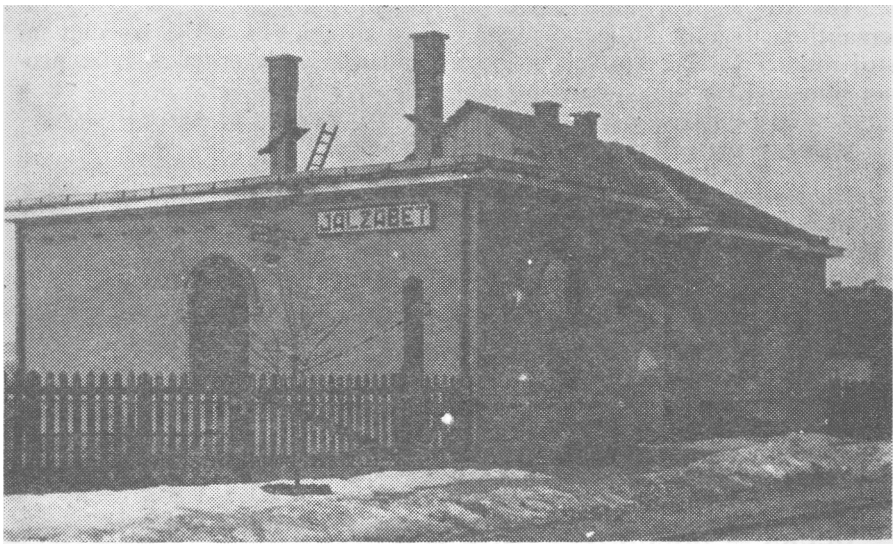
Partizani su porušili 7 komada TTS, pokidali veze na TTL i onemogućili saobraćaj.

ZAGREB, 7. 7. 1943.

Na 547. km i 9. m te na 548. km i 1. m eksplodiralo je sedam mina u 00.30 sati, prekid prometa do 13.00 sati.

JALŽABET — LUDBREG, 7/8. 7. 1943.

Diverzanti s dijelovima KPO-a napali su prugu i željezničku stanicu Jalžabet; stanica je demolirana, TTL i TTU uništeni, skretnice i pruga minirani; šteta 210.000 kuna; prekid prometa 10 sati.

Željeznička stanica Jalžabet na pruzi Varaždin — Ludbreg — Koprivnica

LUDBREG — RASINJA, 7/8. 7. 1943.

Jedinice KPO-a s diverzantima izvršile su napad na prugu u toku noći. Pruga je porušena minama na 16 mjesta po 15 metara na 220—222. km; prekid saobraćaja do sutradan 17 sati.

Šteta je velika jer je uništen velik broj šina i pragova, kao i oštećen postroj na pruzi.

NOVI MAROF — VARAŽDINSKE TOPLICE, 9/10. 7. 1943.

KPO s diverzantima izvršio je napad na prugu i porušio je na 22 mjesta; srušen 21 TTS na 78,8 km; šteta velika, 3.000.000 kuna; prekid saobraćaja trajao je 28 sati, što je bilo mnogo, s obzirom na potrebe neprijatelja jer je presječena veza Zagreb — Varaždin.

HERCEGOVAC — VELIKA TRNOVITICA, 11/12. 7. **1943.**

Diverzanti su porušili prugu na **44.** km i 89. m; šteta 36.661 kuna; prekid prometa do 12 sati istog dana.

GOLUBOVEC, 13. 7. 1943.

U sklopu ofanzivnih djelovanja KPO-a i slavonske divizije u sjevero-zapadnoj Hrvatskoj, posebno na Kalniku i Hrvatskom zagorju, izvršen je napad na željezničku stanicu Golubovec u 21 sat, zapaljena je zgrada, šest putničkih i jedna poštanska kola, 4 teretna kola, uništene TTL i TTU te minirana skretnica; šteta velika, samo na vozilima 397.735 kuna.

NOVI MAROF — VARAŽDINSKE TOPLICE, 14. 7. 1943.

Tek što je neprijatelj uspio popraviti prugu, jedinice KPO-a s diverzantima, izvršile su ponovni napad na prugu. Napad je izveden na istoj dionici 78, 732 km; pruga porušena na više desetina mjesta; promet obustavljen.

MUČNA REKA, 14/15. 7. 1943.

Na željezničkoj stanici Mučna Reka, diverzanti su zajedno s dijelovima KPO-a minirali skretnice br. 1. 2. i 3; stanica onesposobljena za rad; saobraćaj prekinut. Prekid je imao višestruki efekt na opskrbu, komuniciranje i moral neprijatelja.

NOVI MAROF, 15. 7. 1943.

U rejonu željezničke stanice Krušljevec kod Novog Marofa, KPO je s diverzantima porušio 50 m šina i 10 TTS; izvršen je napad na stražarnice br. 30 i 31; u toku borbe ranjena su četiri domobrana, ostali su zarobljeni; prekid prometa do 11 sati.

OČURA — GOLUBOVEC, 17. 7. 1943.

Partizani su zapalili zgradu i troja teretna kola, pokidali TTL, odnijeli telefone i minirali skretnice; prekid prometa do 18.20 sati.

LEPOGLAVA, 17/18. 7. 1943.

Osim napada na garnizon u Lepoglavi i oslobađanja zatvorenika, porušena je pruga na 32. km u dužini od 130 m; presječeno je 6 šina, srušeno 7 TTS, pokidani TTU i TTL; prekid saobraćaja trajao do 19. 7. u 12 sati.

LEPAVINA — CAREVDAR, 18/19. 7. 1943.

Minirana je pruga na više mjesta na 496. km.

NOVI MAROF — BUDINŠČINA, 18/19. 7. 1943.

U toku noći razrušena je pruga u dužini od 200 m; porušeno dvadesetak TTS, pokidane TTL i TTU na stanici Budinščina; šteta 120.000 kuna; promet stajao do 19. 7. u 19 sati.

NAPOMENA:

Kao što se vidi iz kronologije, ustaše su držali istu cijenu šinama, pragovima, TTS i TTU od 1941. godine. Očito je da je popravak 200 m pruge stajao desetak milijuna, ako se sve uračuna. Zato je brojka od 120.000 kuna u ovom konkretnom slučaju krajnje nerealna. No, podatak je uzet iz dokumenata neprijatelja.

GAREŠNICA — BJELOVAR, 22. 7. 1943.

U 00.30 sati diverzanti su srušili željeznički most na rijeci Česmi dug 30 m i 25 komada TTS na relaciji Pavlovac Dražica — Veliki Grđevac; šteta na mostu 339.000 kuna, na TTS 8.650 kuna.

Akciju su izveli dijelovi MPO-a i diverzanti 1. voda 3. diverzantske čete (koji tada ima jačinu čete).

Prekid prometa do 30. 7. u 11.40 sati.

CAREVDAR, 24. 7, 1943.

Napadnut je vlak br. 270 koji je ušao u stanicu Carevdar; borba s posadom i pratnjom vlaka trajala je od 08.30 — II sati; teže su ranjeni jedan domobran vlakovođa Vidmar, ložač Tomo Novinić i skretničar Losčić, a lakše četiri domobrana i dva seljaka (putnika); povrijeđeno tri komada stoke; pokidana je pruga, TTL i TTU; promet obustavljen do 13.18 sati.

LUDBREG — CUKOVEC, 25. 7. 1943.

U 01.30 sati diverzanti su minirali prugu na 223. km i 200. m, te na 223. km i 400 m; presječeno sedam komada šina; šteta 22.000 kuna; prekid prometa do sutradan u 13.40 sati.

KUTINA — REPUŠNICA, 27. 7. 1943.

Na 34. km eksp'odirala je mina pod talijanskim vojnim transportom; iskočila lokomotiva 22.050 i kola: DUL 96754, Dl 90019, Fu 1448 i FFu 146029.

Šteta na lokomotivi 200.000 kuna, na kolima 300.000 kuna, na pruzi 56.150 kuna, svega 556.150 kuna; bilo je 10—15 mrtvih i 20 — 25 ranjenih.

Pruga je oštećena na dužini od 100 m, što znači da je udes bio težak; prekid prometa do 18 sati.

PREČEČ, 28. 7. 1943.

Partizani napali željezničku stanicu, demolirali zgradu, pokidali TTL, odnijeli 748 kuna i prekinuli prugu na tri mjesta; ukupna šteta 50.595 kuna; prekid prometa do 14 sati.

DEANOVEC, 28/29. 7. 1943.

U 23.50 sati partizani su pomoću željezničkog osoblja zaustavili vlak br. 191, zatim su otkopčali lokomotivu i 4 kola, odvezli ih do predsignala te odatle uputili na vlak. Izazvan je udes, zapaljeno 7 kola, lokomotiva je iskliznula, spaljen je prometni ured i kućica, skretnice su minirane. Šteta 941.560 kuna.

Prekid saobraćaja trajao je do 10.30 sati 29. 7.

Akciju je izveo MPO s 1. četom diverzanata.

NAPOMENA:

Bila je to prva akcija u kojoj su partizani koristili lokomotivu za izazivanje velike štete.

POPOVAČA, 29. 7. 1943.

Partizani su porušili desetak TTS na relaciji Popovrča — Voloder,

GRACENICA — POPOVAČA, 1. 8. 1943.

U 05,15 sati na 35. km eksplodirala je mina ispod vlaka br. 152. Mina jc odnijela 160 cm šina i prugu na mostu; dvoja kola iskliznula; (Tom V, Knj. 18, Dok 1947, Voj. ist. Institut), šteta 62.800 kuna, od čega na mostu 38.000, na pruzi 19.800, ostalo 5.000 kuna.

Prekid saobraćaja do 15.55 sati.

NOVI MAROF, 1. 8. 1943.

Partizani su izvršili napad na prugu, presjekli šine na više mjesta i porušili više TTS; saobraćaj prekinut šest sati.

CAREVDAR, 1. 8. 1943.

Kod željezničke stanice Carevdar blizu predsignala, vlak br. 270 naišao je na minu, lokomotiva je oštećena i šest kola je iskliznulo; bilo je mrtvih i ranjenih; šteta velika, ukupno 629.440 kuna.

Prekid saobraćaja trajao je dva dana.

NAPOMENA: DB—3,

1. 8. 1943. Ivan Hariš »Gromovnik«, došavši u Moslavinu, formirao je 3. diverzantski bataljon (3 DB), jer su vodovi prerasli u čete.

LEPAVINA, 2. 8. 1943.

Te noći partizani su prelazili na Kalnik i uništili lokomotivu br. 27—041 i dvoja kola miniranjem na željezničkoj stanici Lepavina. Šteta

na lokomotivi 125.000 kuna, na kolima 350.000, na pruzi 12.000 i na robi 60.000, svega 547.000 kuna.

Prekid prometa trajao je do 14.40 sati.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona.

NAPOMENA:

Zbog prekida pruge noću 1. 8. promet je bio prekinut pa se u željezničkoj stanici Lepavini našla navedena lokomotiva s nekoliko kola.

VIRJE — NOVIGRAD, 2. 8. 1943.

Na 189, 542. km vlak br. 131 naišao je na minu; oštećena lokomotiva, tender, poštanska kola i dva vagona.

Diverziju su izvršili diverzanti 2. diverzantske čete 3. bataljona.

POPOVACA — VOLODER, 2/3. 8. 1943.

Prvi bataljon MPO-a s diverzantima izvršio je napad na željezničku stanicu Popovaču, a dijelom snage na željezničku stanicu Voloder.

U Popovači su zarobljena 35 domobrana i dva oficira iz željezničke bojne, pored toga i 33 domobrana iz 1. gorskog zdruga te dva oficira; zaplijenjeno je 80 pušaka raznih modela, 1 laki mitraljez, 1 puškomitraljez, 2 automata, 20.000 metaka, 270 ručnih bombi i veća količina opreme (150 uniformi itd.).

Porušeno je nekoliko TTL i TTS, te pruga na dva mjesta. Šteta na pruzi i TTL 85.000 kuna. (Tom V. Knjiga 18. Dok. 35, 149. i 150 — Vojno-historijski Institut u Beogradu).

BANOVA JARUGA — KUTINA, 3. 8. 1943.

Minirana je pruga u 23.17 sati na 17. km; prekid prometa do 07.30 sati 4. 8.

PRIKRAJ, 3/4. 8. 1943.

Drugi bataljon MPO-a s diverzantima iz 1. čete 3. diverzantskog bataljona izvršio je napad na željezničke stanice Prikraj i Božjakovinu. Stanica Prikraj napadnuta je u 01.30 sati, zapaljena je i demolirana glavna zgrada, skladište, razbiljeni su TTU i TTL, odnijet gotov novac.

Zarobljeno je 18 domobrana od 35, koliko je branilo stanicu; zaplijenjene su 32 puške, 5000 metaka, 1 automat sa 100 metaka, 120 ručnih bombi i veća količina vojne opreme; šteta oko milijun kuna.

RASINJA — CUKOVEC, 4/5. 8. 1943.

KPO i diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona napali su prugu i stražu na 218. km na 100. i 500. m; pruga je presječena minama na šest mjesta. Zarobljena je domobranska straža od 12 vojnika s oružjem; porušen most na potoku Gliboki; šteta 69.000 kuna.

Prekid saobraćaja trajao je do 13.30 sati.

REPUŠNICA — GRAČENICA, *6.* 8. 1943.

Prva četa 3. diverzantskog bataljona minirala je prugu na 32.670. km u cilju rušenja neprijateljskog vlaka.

Vlak br. 187 naišao je na minu; lokomotiva 58—124 prevrnula se u grabu, 10 kola je smrvljeno, razoreno 80—100 m pruge, ložae je mrtav, lakše su ozlijeđeni strojovođa, kočničar i dva seljaka — piše u kratkom izvještaju u Očevidniku nezgoda na prugama NDH za taj dan.

Bila je to uspješna akcija diverzanata koji su samostalno digli vlak 187. Šteta je velika, 977.200 kuna.

Prekid saobraćaja trajao je do 8. 8. u 11 sati.

RASINJA, 6. 8. 1943.

Na 221, 600. km u 12.30 sati vlak br. 1371 naišao je na minu; iskliznula je i teško oštećena lokomotiva sa 9 kola; bilo je mrtvih i ranjenih, broj n-ije poznat.

Šteta:

— Na lokomotivi	500.000 kuna
— Na kolima	400.000 kuna
— Na pruzi	71.000 kuna
— Na robi	15.000 kuna
SVEGA:	986.000 kuna.

Prekid saobraćaja trajao je dva dana.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona.

DEANOVEC, 7. 8. 1943.

Partizani su minirali dva bunkera (Blockhaus)[19]) posadu zarobili, postaju zapalili, pokidali TTL, minirali skretnice. Šteta ukupno 406.000 kuna; prekid prometa do 15.30 sati

Akciju su izveli dijelovi MPO-a i diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona na 62. km.

PREČEČ, 8. 8. 1943.

U 13.00 napadnuta odjavnica Prečeč br. 31 na 80,09. km; objekt onesposobljen, TTL pokidane; šteta 111.760 kuna.

PREČEČ — DUGO SELO, 9. 8. 1943.

Diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu između Prečeča i Dugog Sela, neposredno ispred vlaka br. 177 koji je naišao punom brzinom. U 01.50 lokomotiva je iskliznula zajedno sa 10 vagon-cisterni s naftom i benzinom. Potpuno je izgorjelo svih deset cisterni talijanskog porijekla, a oštećene su dvije talijanske i dvije francuske.

19) Blockhaus — bunker od armiranog betona d cigle s puškarnicama na jedan ili dva kata podešen za kružnu obranu.

Bio je to pravi lom, zatim izdužena lomača.

Šteta, prema dokumentima neprijatelja:

— Na pruzi	113.730 kuna
— Na kolima	630.000 kuna
— Nafta	5,495.000 kuna
— TTU	5.220 kuna
SVEGA:	6,243.950 kuna.

MARTIJANEC — LUDBREG, 10. 8. 1943.

Na 232, 800. km diverzanti su minirali prugu u toku noći. Mine su eksplodirale u 13.05 sati. Prekid prometa trajao do 17 sati. Šteta za radnu snagu 6500 kuna.

MUČNA REKA, 10. 8. 1943.

Na pruzi Križevci — Koprivnica, kod željezničke stanice Mučna Reka, na 501. km vlak br. 212 naišao je na minu; prevrnula se lokomotiva i troja kola.

Nakon eksplozije mine KPO je izvršio napad na vlak; zarobljeno 7 njemačkih vojnika, od toga pet podoficira- 1 domobranski natporučnik i 1 podoficir; neprijatelj je imao 6 mrtvih i 9 ranjenih; šteta je bila velika, 420.700 kuna; promet obustavljen do 11. 8. u 11.10 sati.

CAREVDAR — LEPAVINA, 10—12. 8. 1943.

Pruga je porušena na 496. km 10. 8. na dva mjesta; šteta 550 kuna; 11. 8. porušena pruga na dva mjesta na 436—497. km; šteta 11.300 kuna; 12/13. 8. na 495, 902. km pruga je porušena miniranjem na dužini od 24 m; šteta 10.000 kuna.

Akcije su izveli diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona. Saobraćaj obustavljen tri dana.

GRADEC, 14. 8. 1943.

Prigorski partizani (ZPO) s diverzantima izvršili su napad na željezničku stanicu Gradec, na kojoj se nalazio njemački transportni vlak br. 8370 od 25 kola punih sijena. Partizani su ga zapalili; šteta 14.586.000 kuna, najveća do tada u jednoj akciji.

LUDINA — POPOVACA, 15. 8. 1943.

Partizani su porušili 39 TTS na 35, 200 — 36, 200. km; šteta 21.460 kuna.

VIRJE, 15. 8. 1943.

Partizani napali mjesto Virje, a diverzanti porušili prugu na nekoliko mjesta.

LUDBREG, 17 — 18. 8. 1943.

U sklopu djelovanja 28. slavonske divizije i snaga tada jakog KPO, izvršene su pripreme i napad na kotarsko mjesto Ludbreg. Radi izolacije neprijateljskog uporišta, diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona, zajedno s diverzantima brigade porušili su:

— željezničku stanicu Ludbreg,

— prugu na 230, 670. km kod željezničke stanice Martijanec u 23.30 sati 17. 8.; šteta velika, 285.200 kuna.

— oklopni vlak minirali kod željezničke stanice Čukovec, istočno od Ludbrega na 220. km; uništena lokomotiva i jedna kola, oštećena dvoja oklopna kola. Oklopni vlak je miniran 18. 8. u 03.39 sati; poginula su četiri domobrana i dva željezničara.[16])

POPOVAČA — VLAHINICKA, 18. 8. 1943.

U 05.55 sati vlak br. 195 naišao je na minu; iskliznula lokomotiva sa 3 osovine, prevrnula se službena i dvoja G-kola, a iskliznula još dvoja kola; pruga pokidana minama na dužini od 30 m; šteta 733.100 kuna.

Prekid je trajao do 16.30 sati.

PALEŠNIK — GAREŠNICA, 18. 8. 1943.

Partizani (MPO) su porušili TTS na dužini od 500 m, oko 15 stupova; saobraćaj prekinut nekoliko sati.

LUKA, 20. 8. 1943.

U 01.30 sati partizani su napali željezničku stanicu, srušili TTS, presjekli TTL; šteta 18.618 kuna.

LADISLAV — PAVLOVAC DRAŽICA, 21/22. 8. 1943.

Na duržini od 1 km porušeni su TTS, a žica je odnijeta; pruga je porušena na dva mjesta.

Akciju je izveo MPO s diverzantima. Žica je upotrebljena za podizanje partizanskih polustalnih linija u Podgariću.

LUDBREG — ČUKOVEC, 23. 8. 1943.

Na 224, 90 — 225. km pruga je porušena na 6 mjesta i uništeno je 5 šina; šteta 20.000 kuna; prekid prometa do 10.45 sati.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona.

BRCKOVLJANI, 23. 8. 1943.

Partizani su spalili zgradu stajališta i skladišta.

16) Kad je riječ o gubicima neprijatelja, valja imati u vidu da je za njega željezničar bio mnogo važniji od domobrana.

PUŠČA BISTRA — VELIKO TRGOVIŠTE, 23. 8. 1943.

U 01.30 sati partizani su napali stajalište Ključ, pokidali TTL i ostale uređaje, presjekli šine na dva mjesta, na sastavima; Šteta 93.640 kuna; prekid prometa do 13.45 sati.

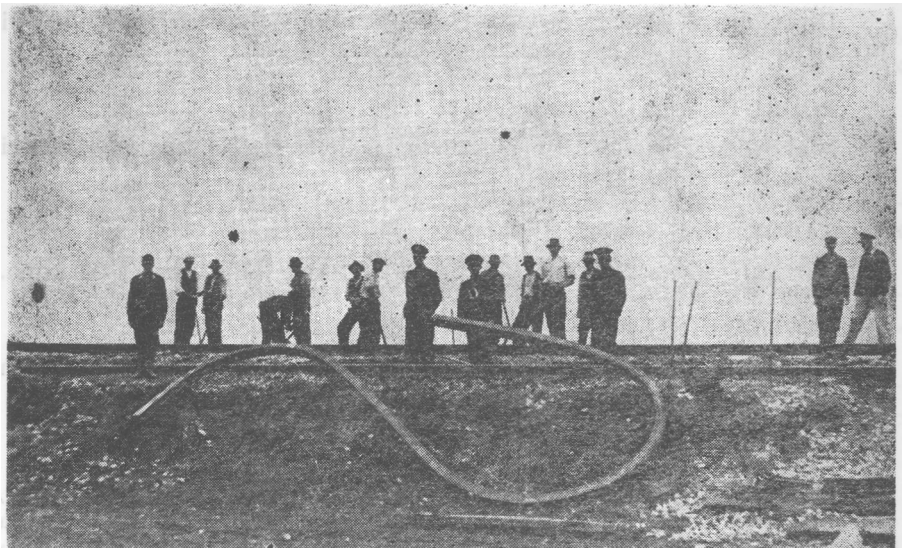
Diverziju je izvela grupa Steve Mršića, koja je djelovala na zagorskoj pruzi kao samostalan vod iz 3. diverzantske čete.

SV. IVAN ŽABNO, 23. 8. 1943.

U 03.00 jače partizanske snage napale su željezničku stanicu Sv. Ivan Žabno i stajalište Brestovljani; spaljene su zgrade, uništeni TTU i TTL, porušena je pruga na više mjesta.

Šteta:

— Na TTU	78.060 kuna
— Na zgradama	709.256 kuna
— Na pruzi i ostalom	269.383 kuna
— Na robi	140.000 kuna
SVEGA:	1,186.699 kuna.

Porušena pruga kod Sv. Ivana Zabno

IVANIC-GRAD, 23. 8. 1943.

Između Ivanić-Grada i Novoselec Križa, na 57. km i 485. m, neprijateljski vlak br. 12 naišao je na minu u 08,46 sati. Minu su postavili diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona.

Lokomotiva 05—040 iskliznula je sa 3 osovine, polomljena su službena kola i oštećena još dvoja kola. Ranjena su tri željezničara i dva domobrana.

Šteta znatna, 530.140 kuna. Prekid saobraćaja do 24. 8 u 12 sati.

ZABOK, 24/25. 8. 1943.

Partizani su porušili prugu na 3, 126. km rastavljanjem šina; šteta 12.090 kuna; prekid prometa, do 16 sati, za koje je vrijeme vlak br. 1031 čekao.

LEPAVINA — CAREVDAR, 25. 8. 1943.

U 06.30 sati, tek što je oklopni vlak prošao, eksplodirala je rnina. Vlak br. 213, koji je išao iza oklopnog, morao je stati u željezničkoj stanici Lepavini, zatim se vratiti, kao vlak br. 210, u Koprivnicu.

Diverziju su izveli borci 2. diverzantske čete 3. diverzantskog bataljona.

RASINJA, 26/27. 8. 1943.

KPO s diverzantima iz 2. čete 3. diverzantskog bataljona izvršio je napad na stražu i bunker kod željezničkog mosta na potoku Gliboki; zarobljeno 12 domobrana, pruga porušena na tri mjesta, most i bunker također; šteta 50.000 kuna; prekid prometa do 9.00 sati.

MUČNA REKA, 26/27. 8. 1943.

Diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona minirali su i porušili prugu na 501. km na tri mjesta; prekid prometa do 10.50 sati.

PODRUTE — NOVI MAROF, 26/27. 8. 1943.

Vlakovođa vlaka br. 916 osjetio je zasjedu pa je zaustavio vlak i na taj način izbjegao miniranje i napad.

ZABOK, 26/27.8. 1943.

Partizani su na 21. km i 570. m porušili više TTS; šteta 4434 kuna.

ZLATAR BISTRICA — BEDEKOVČINA, 28. 8. 1943.

Diverzanti su digli u zrak željeznički most u 01,30 sati na 36. km i 922. m šteta 65.120 kuna; prekid saobraćaja do 18 sati.

MUČNA REKA, 28. 8. 1943.

U 01,40 sati KPO i diverzanti izvršili su napad na stanicu »Zamak«, zarobljeno 6 domobrana, razbijeni TTU, TTL presječene, sa 5 mina porušena pruga na 502—504. km, uništene obje skretnice i stražarnica broj 1; šteta 149.400 kuna; prekid saobraćaja do 11.00 sati.

BEDEKOVČINA, 28. 8. 1943.

U 24.00 sata izvršen je napad na prugu, porušeni TTS, napadnuta stražarnica br. 12, uništeni TTL i TTU; šteta 13.190 kuna; prekid prometa do 29. 8. u 08.15 sati.

PREČEČ, 28/29. 8. 1943.

Pruga je porušena na 69,615. km na više mjesta; šteta 128.500 kuna. Diverziju je izvela 1. četa 3. diverzantskog bataljona.

ZAPREŠIĆ — PUŠČA BISTRA, 30/31. 8.

U 02.30 sati partizani su napali stražu i željezničku stanicu; 15 zarobljenih domobrana, 13 domobrana uteklo, baraka zapaljena; šteta 80.000 kuna; prekid prometa 10 sati.

VELIKO TRGOVIŠCE — ZABOK, 30/31. 8. 1943.

Porušeni TTS na 37. km i 130. m; šteta 1.920 kuna.

ZAGREB, ZAPADNI KOLODVOR. 1. 9. 1943.

Zbog sabotaže komunista željezničara, u 10.07 sati naletio je na putnom prijelazu teretni vlak br. 418 na vojni vlak br. 807; oštećeno je desetak kola i obje lokomotive; bilo je mrtvih i ranjenih, broj nije poznat; šteta velika, 1.560.000 kuna; promet obustavljen do 16.15 sati.

BOŽJAKOVINA, 1. 9. 1943.

Oko 03.00 sati 1. bataljon MPO-a napao je željezničku stanicu Božjakovinu; porušeni su TTS, TTL i TTU, odnijeta gotovina od 81.810 kuna, a šteta na TTL iznosi 154.481. kuna.

Na željezničkoj stanici bilo je 40 domobrana i 19 žandara (oružnika), pa je otpor bio snažan; zarobljeno je 10 domobrana, 1 poručnik i 10 žandara s oružjem i opremom; ostali su uspjeli pobjeći.

OSTRNA — DUGO SELO, 1. 9. 1943.

Ispred željezničke stanice Ostma diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona s borcima MPO-a postavili su minu na pruzi s ciljem da je aktiviraju ispod neprijateljskog vlaka, zatim da ga napadnu.

U 08.15 sati naišao je vlak br. 12 u rejon miniranja, ali je vlakovođa osjetio opasnost i zaustavio vlak. Diverzanti su aktivirali minu, zatim su partizani otvorili puščanu i mitraljesku vatru.

Vlak je odmah krenuo unazad prema Dugom Selu. Poginuo je jedan njemački vojnik, dok ih je 10 ranjenih; poginuo je i jedan željeznički radnik; dva radnika i jedan domobran su ranjeni.

Šteta na kolima iznosila je 13.760 kuna.

Prekid saobraćaja trajao je do 12.13 sati.

Bio je to drzak i smion napad partizana s diverzantima, danju kraj Zagreba, i dokaz snage organizacije NPO-a.

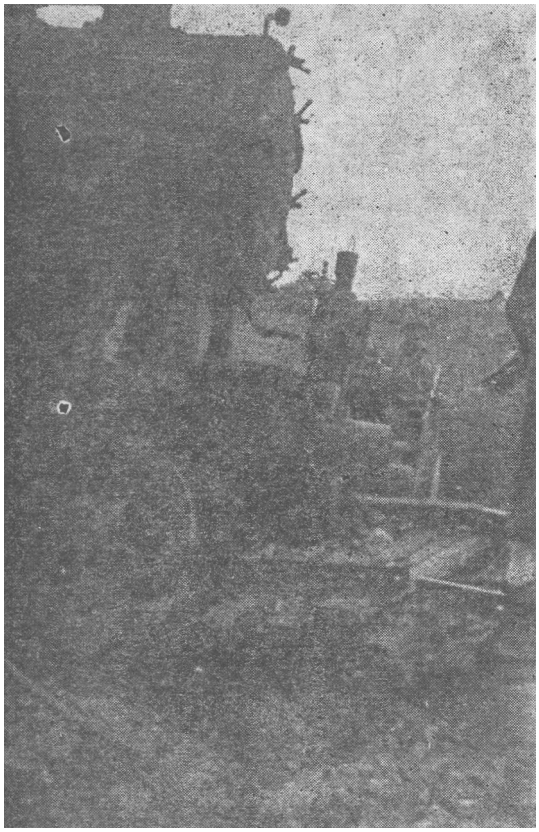
LEPAVINA, 1. 9. 1943.

Diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona postavili su dvije mine na pruzi kod željezničke stanice Lepavine, na 489. km i 718. m. Vlak br. 212 naišao je na minu, lokomotiva br. 27—014 jače je oštećena. Teretni vlak br. 270, koji je vozio iz Zagreba, oko pola noći također je naišao na minu na 496. km i 617. m. Šteta na oba vlaka 1.100.000 kuna; prekid prometa dva dana.

GAREŠNICA — VELIKI GRĐEVAC, 1. 9. 1943.

Diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona postavili su minu na željezničkom mostu u rejonu Velikog Grđevca. Na minu je naišao vlak br. 1530 iz Bjelovara; oštećena su dvoja kola, 451265 i 457436.

Ukupna šteta iznosila je 206.180 kuna; prekid prometa dva dana.

Oštećena lokomotiva kod Veliko® Grđevca

POPOVAČA — GRAČENICA, 2/3. 9. 1943.

Diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona minirali su prugu na 32,89. km. Na minu je naišao njemačko-talijanski vlak br. 189 u 07.28 sati. Lokomotiva sa 9 vagona iskočila je sa šina; Većina vagona teško je oštećena. Teže je ranjeno 8 njemačkih i **4** talijanska vojnika te nekoliko Grka koje su Nijemci gonili na prisilan rad u Njemačku.

Šteta je bila velika, 1.560.000 kuna.

Prekid prometa trajao je do 16,15 sati.

VARAŽDIN — CERJE TUŽNO, 2/3. 9. 1943.

Na 78,830. km partizani su porušili 15 komada TTS.

KOPRIVNICA — DRNJE, 2/3. 9. 1943.

Partizani su porušili prugu na 512. km na 2 mjesta i 6 komada TTS šteta 48.280 kuna; prekid prometa trajao je 8 sati jer neprijatelj nije bio spreman za brze opravke na toj pruzi koja nije često rušena.

KOPRIVNICA — BREGI, 2/3. 9. 1943.

Diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona minirali su prugu u rejonu mosta blizu Podravskih Brega; šteta mala, 5500 kuna, ali prekid saobraćaja trajao je cijeli dan.

BOTOVO, 2/3. 9. 1943.

Suradnici NOP-a s diverzantima organizirali su miniranje bloka bagera na šljunčari Botovo, pa je prekinut rad na vađenju šljunka za pružne radove.

RASINJA — CUKOVEC, 2/3. 9. 1943.

U 00.55 sati diverzanti 2. čete 3. diverzantske brigade minirali su i porušili prugu, presjekli dvije šine i oštetili 3 praga; šteta 6.000 kuna; prekid prometa do 08.30 sati.

KRIŽEVCI — CAREVDAR, 2/3. 9. 1943.

Na 487. km diverzanti su presjekli tračnice; šteta 8.000 kuna; prekid prometa do 09.00 sati.

NAPOMENA:

U širem rejonu Opatovac — Ivanec — Rasinja našle su se naše jake snage. Tih dana (4. 9. 1943) formirana je brigada Braće Radića, prva brigada II. OZ.

NOVOSELEC — KRIŽ — DEANOVEC, 5/6. 9. 1943.

Na 55,7. km diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona postavili su mine i porušili prugu na više mjesta; šteta 6.800 kuna; prekid prometa do 10 sati.

RASINJA, 5/6. 9. 1943.

Dijelovi KPO-a s diverzantima 2. čete 3. diverzantskog bataljona napali su i onesposobili obnovljenu željezničku stanicu, spaljene su knjige, namještaj i ostalo; pokidane TTL i TTU, odnijet telefon, porušeno 60 TTS, zaplijenjena žica i presječene tračnice na više mjesta. Prekid saobraćaja trajao je nekoliko dana.

Šteta na vezama iznosila je 77.990 kuna, ukupno 350.000 kuna.

GALOVAC — BULINAC, 7/8. 9. 1943.

Dijelovi 17. slavonske brigade s diverzantima iz 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su 1 km pruge između željezničih stanica Bulinac i Galovac; šteta 6.078.735 kuna.

KONJŠČINA — HRAŠČINA, 7/8. 9. 1943.

Partizani (ZPO)[20]) s grupom diverzanata srušili su TTS na dužini od 700 m, između Hraščine i Konjščine, što su ponovili sutradan, 9. 9. 1943, ponovo porušili TTL.

MUČNA REKA — KOPRIVNICA, 8. 9. 1943.

Diverzanti 2. čete 3. diverzantske brigade, s dijelovima KPO-a porušili su prugu na 505, 78. km. u 23.20 sati; uništena su srca na skretnicama 1, 2. i 3, te TTS.

Šteta na pruzi 9.000, na TTS 7.965 kuna, ukupno 16.965 kuna.

LEPAVINA, 10. 9. 1943.

Diverzanti 2. čete 3. diverzantske brigade minirali su prugu na 490, 67. km na dva mjesta; šteta 34.500 kuna; prekid prometa do 10 sati.

LUKA — PUŠČA BISTRA, 10. 9. 1943.

Minirana pruga između Pušće Bistre i Luke. Vlak br. 921 naišao na minu. Lokomotiva sa 6 kola putničkog vlaka iskočila sa šina; šteta 95000 kuna; prekid prometa do 18 sati; 4 mrtva i 6 — 7 ranjenih.

CAREVDAR — MAJUREC, 11. 9. 1943.

U 01.00 diverzanti 2. čete 3. diverzantske brigade porušili su željeznički most preko rijeke Glogovnice; minirana je i porušena pruga na 495. km u dužini od 200 m.

Šteta iznosi 240.000 kuna. Prekid prometa trajao je do 14. 9. tri dana.

MUČNA REKA, 11. 9. 1943.

Na pruzi Križevci — Koprivnica, kod željezničke stanice: Mučna Reka, porušen je most dugačak 10 m; šteta 300.000 kuna; prekid prometa 48 sati.

Diverziju je izvela 2. četa 3. DB.

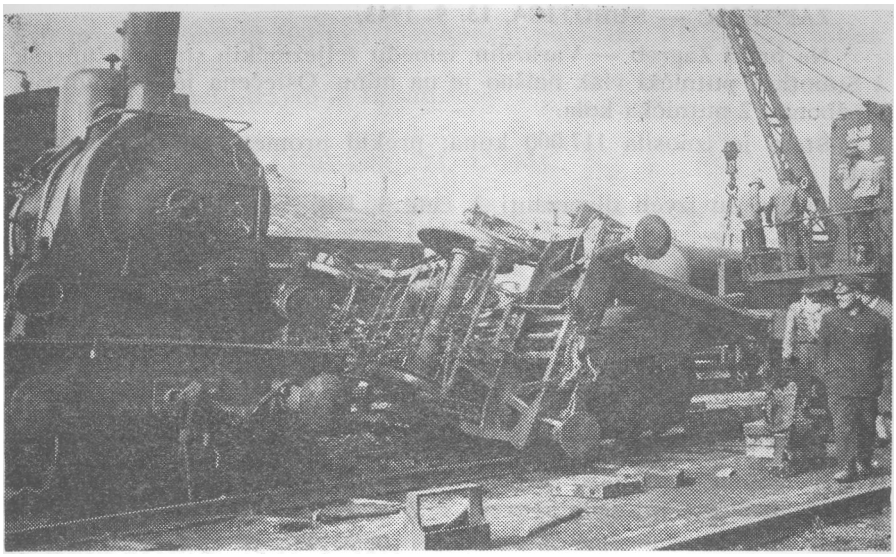
ZAGREB, 11. 9. 1943.

Aktivisti NOP-a izazvali su udes na Glavnom kolodvoru u Zagrebu; u 20.10 sati došlo je do iskliznuća kola; šteta na kolima, pruzi i robi 286.350 kuna; promet obustavljen nekoliko sati na skretnicama 34 i 35.

PAVLOVAC DRAŽICA, 11/12. 9. 1943.

Jedinice MPO-a s diverzantima 1. čete 3. DB porušili su 500 m pruge i demolirali željezničku stanicu; šteta 125.000 kuna.

20) ZPO — Zagorski partizanski odred.

Jedan od »udesa« na gl. kolodvoru u Zagreba, kojeg su izazvali suradnici NOP-a

ZABOK — SV. KRIŽ, 11/12. 9. 1943.

Partizani su porušili prugu u dužini od 48 m na 51,26. km; porušeno 20 TTS; šteta 21.980 kuna; prekid prometa 17 sati.

ZLATAR BISTRICA, 11/12. 9. 1943.

Između 963 — 965. km ZPO s diverzantima 2. čete 3. DB porušio 3 željeznička mosta, prugu i tri stražarnice.

Šteta je iznosila 125.000 kuna; prekid saobraćaja trajao je dva dana.

MUČNA REKA, 12. 9. 1943.

Partizani su napali i zarobili domobransku stražu od 20 vojnika; porušili su TTS i prugu na dva mjesta.

LEPAVINA — CAREVDAR, 12. 9. 1943.

Partizani su porušili prugu na 493 — 494. km na dva mjesta; zarobljena je domobranska straža od 10 vojnika u Lepavini.

Šteta je iznosila 177.000 kuna, a prekid prometa trajao je do 14.

Akciju su izveli dijelovi KPO-a i diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona.

RASINJA — ČUKOVEC, 12. 9. 1943.

U 07.20 sati vlak br. 1319 naišao je na minu na 219,6. km; mina je eksplodirala ispod okomotive 51—132; prekid saobraćaja do 13.40 sati.

ZAPREŠIĆ — SUBOTICA, 13. 9. 1943.

Na pruzi Zagreb — Varaždin, između željezničkih stanica Zaprešića i Subotice, putnički vlak naišao je na minu. Oštećena je lokomotiva, 1 službena i 2 putnička kola.

Šteta je iznosila 117.000 kuna; prekid prometa do 14. 9. u 12.15 sati.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 3. DB.

ŠIRINEC, 14. 9. 1943.

Putnički vlak naišao je na minu kod željezničke stanice Širinec; iskliznula su jedna kola. Minu su postavili diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona. (Tom V, Knj. 19, Dok. 221, Voj. hist. Institut).

LUDINA — POPOVAČA — VOLODER, 14/15. 9. 1943.

U sklopu zajedničkih djelovanja MPO-a i 17. slavonske udarne brigade u širem rejonu Popovača — Križ, izvršen je napad na glavnu željezničku prugu Zagreb — Beograd, obostrano od željezničke stanice Popovaču u cilju presjecanja pruge i istovremeno odsjecanja izolacije uporišta Popovače.

Jedinice su presjekle prugu i porušile TTL, a diverzanti 1. čete 3. DB i 17. brigade minirali su prugu na više mjesta.

Pruga je porušena od mosta na rijeci Česmi prema Popovači na dužini od 1 km, a TTS na 1 km i 500 m. Njemački oklopni vlak br. 13, koji je iz Novoselec Križa krenuo u pomoć napadnutoj Popovači, morao se zaustaviti na željezničkom mostu na Ćesmi. Došlo je do borbe u kojoj su ranjeni 1 njemački vojnik i 1 putnik. Pokušaj neprijatelja da se probije uz prugu i glavnom cestom nije uspio jer su dva bataljona MPO-a i 1 baterija 17. slavonske brigade to spriječili.

Jugoistočno od Popovače, na 38. km, porušena je pruga u dužini od 80 m.

Prekid saobraćaja trajao je noću 14/15. sve do 19. 9, što je bio do tada najduži zastoj.

KONJŠČINA — HRAŠĆINA, 14/15. 9. 1943.

Diverzanti su s jedinicama 2. PO na 535. km porušili prugu na dužini od 200 m.

Šteta 50.000 kuna; prekid prometa do 18. 9. ili četiri dana.

ĐURMANEC, 14. 9. 1943.

Partizani su porušili TTS i prugu na dužini od 1100 m.
Šteta 146.000 kuna; prekid prometa do 18. 9. u 16.30 sati.

CAREVDAR, 14. 3. 1943.

U 02,00 sati KPO je s diverzantima 2. čete, 3. diverzantske brigade izvršio napad na željezničku stanicu Carevdar i prugu; porušeno je

50 m pruge na dužini 500 m i 15 stupova; pokidane TTL, TTU, spaljen namještaj i dokumenti.

Prekid prometa trajao je 16 sati.

MARTIJANEC — LUDBREG, 14. 9. 1943.

Diverzanti 2. čete 3. DB porušili su prugu na više mjesta između željezničkih stanica Martijanca i Ludbrega te Rasinje i Čukovca.

U 07.43 sati vlak br. 1320 naišao je na minu; iskliznula lokomotiva i troja kola na 222. km; šteta 600.000 kuna; promet prekinut četiri dana.

CRNEC, 14. 9. 1943.

Na cesti Križevci — Vrbovec — Dugo Selo diverzanti su minirali i srušili most na rijeci Črncu dugačak 10 m; prekid prometa do 17. 9. u 18.52 sati.

NOVI MAROF, 15/16. 9. 1943.

U rejonu željezničke stanice Novi Marof minama je porušena pruga na više mjesta. To se dogodilo u 15 sati kada se tome nitko nije nadao.

Diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona izveli su to tempiranim minama; šteta 50.000 kuna.

NOVIGRAD — VIRJE, 15/16. 9. 1943.

Diverzanti 2. čete 3. DB presjekli su na 190, 62. km na dva mjesta šine i izbacili iz upotrebe 1 polje skretnica; porušeno je 6 komada TTS; šteta 13.270 kuna.

KONJŠČINA, 16. 9. 1943.

Diverzanti su ponovno srušili prugu na 491. km; uništene su skretnice br. 2 i 3, a pruga je porušena i na 525 — 527. km u dužini od 200 m; saobraćaj prekinut do 18. 9; šteta 300.000 kuna.

SESVETSKI KRALJEVAC, 17/18. 9. 1943.

Na 438 — 439. km u 00.00 sati, u ponoć, diverzanti su porušili prugu na nekoliko mjesta i napali stražarnicu br. 45; šteta 19.700 kuna; prekid prometa do 10 sati.

KONJŠČINA — BUDINŠČINA, 17/18. 9. 1943.

Porušena je pruga na 49. km, odvojak i skretnica broj 1, zavarište i tovarište ugljena Peščeno. Iste noći na 50. km porušena je prevrnuta i uništena pruga na dužini od 100 m.

Akciju je izveo Zagorski partizanski odred (ZPO) s vodom diverzanata iz 2. čete 3. DB.

GRADEC — VRBOVEC, 18. 9. 1943.

U 05.00 sati napali su partizani MPO-a i ZOP-a s diverzantima (1. čete 3. DB) na vlak br. 211 u željezničkoj stanici Gradec; uništeni su TTU i pokidane TTL u bloku prema Križevcima.

Partizani su ispraznili vlak, zatim su ga pod punom parom usmjerili prema Vrbovcu. Zaustavio se iza strojare br. 62. Vlak je odvučen u Križevce i kao br. 213 vraćen u Zagreb.

Pruga je porušena na dužini od 550 m.

Šteta:

— Na kolima	260.000 kuna
— Na pruzi	420.000 kuna
— Na ostalom	67.040 kuna
UKUPNO:	747.040 kuna.

IVANIĆ-GRAD — NOVOSELEC KRIŽ, 18/19. 9. 1943.

Na 57 — 58. i 59. km, diverzanti 1. čete 3. DB s jednom četom MPO-a porušili su prugu na više mjesta, srušili 20 TTS i odnijeli 1.100 m žice.

Šteta je iznosila 429.000 kuna.

Prekid prometa trajao je do 23. 9. u 14.30 sati.

VARAŽDIN — GOLUBOVEC, 18/19. 9. 1943.

Partizani su porušili prugu i napali bunker sa stražom na 15, 883. km.

SESVETSKI KRALJEVAC, 19. 9. 1943.

Na 440 — 442. km diverzanti su porušili prugu na više mjesta; Šteta velika, 400.000 kuna; uništeno mnogo šina i pragova.

CERJE TUŽNO — IVANEC, 19. 9. 1943.

Partizani su napali domobransku stražu na mostu preko rijeke Bednje; zarobljeno 10 domobrana s oružjem. Diverzanti su porušili prugu u rejonu mosta i srušili desetak TTS.

Prekid saobraćaja trajao je 5 sati.

NOVI MAROF — VARAŽDINSKE TOPLICE, 19/20. 9. 1943.

Dijelovi KPO-a s diverzantima 2. čete 3. diverzantskog bataljona izvršili su noćni napad na prugu i željezničku stanicu; pruga je porušena na dužini od 100 m, a vlakovi br. 913 i 916 morali su čekati do 16 sati 20. 9., dok pruga nije popravljena.

Na željezničkoj stanici Novi Marof partizani su zaplijenili dio namještaja, alat, telefon i papir te pokidali TTL i TTU; šteta 180.000 kuna.

Ispred Varaždina porušena je pruga na 34, 5/6. km kao i 12 TTS, a na 82. km prema Novom Marofu porušeno je 7 TTS.

MARTIJANEC — LUDBREG, 22. 9. 1943.

Na 223. km i 23. m diverzanti su ponovo porušili prugu koja je tek bila osposobljena.

GRADEC — VRBOVEC, 24. 9. 1943.

Jedna četa ZPO-a s diverzantima napala je na domobrane i radnike koji su popravljali prugu; zapaljeno je 7 kola i pokidane su TTL

Takvo stanje ostalo je do 27. 9., pa pruga Zagreb — Vrbovec i dalje nije radila čitavih 10 dana. U tom sklopu izvršen je napad 1. moslavačke brigade i MPO-a na Vrbovec i Tvornicu mesnih proizvoda Predović (26/27. 9.).

ZLATAR BISTRICA, 25. 9. 1943.

U 01.15 sati napadnuta je stanica; domobranska straža zarobljena; zaplijenjeno 20.000 kuna, 3 željezničarske bunde, 1 sanduk prve pomoći, 16 sanduka šibica, nekoliko sanduka razne robe, alata itd.

Pruga je porušena na više mjesta; šteta 1.785.440 kuna; promet prekinut 24 sata.

VRBOVEC — KRIŽEVCI — ROVIŠĆE, 26/27. 9. 1943.

U sklopu napada na neprijateljsko uporište Vrbovec i Tvornicu mesnih proizvoda Predović porušena je pruga na nekoliko mjesta na pravcima Vrbovec — Gradec, Vrbovec — Križevci i Vrbovec — Rovišće — Bjelovar, pa je Vrbovec bio odsječen iz više pravaca.

Na željezničkoj stanici Rovišće, pored posječenih šina i skretnica, pokidane su TTL i TTU. Diverziju su izveli dijelovi 1. čete 3. diverzantskog bataljona iz Vrtlinske.

PRIKRAJ, 27. 9. 1943.

Diverzanti su porušili prugu na 457 — 458, 500. km na 4 mjesta; srušeno desetak TTS na dužini od 500 m.

Prekid prometa produžen je za dva dana, do 29. 9., što znači da je na relaciji Zagreb — Dugo Selo — Vrbovec, dionica Gradec — Vrbovec, bila izvan saobraćaja 12 dana, najduže na toj pruzi.

JALŽABET — MARTI JANEC, 29/30. 9. 1943.

Na 237, 100. km diverzanti su porušili prugu na dva mjesta; na 236 — 237. km porušeno je 48 stupova; prekid prometa dva dana.

JALŽABET — ZDELOVO, 30. 9. 1943.

Diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona, s dijelovima KPO-a za osiguranje- porušili su prugu;

— Na 239. km 30 m. — Na 239, 7/8 km 60 m. — Na 240 5/7 km 6 šina. — Na 241, 3/6. km 250 šina bočno s trase. — Na 242, 4/5. km 2 šine.

Šteta velika, 600.000 kuna; prekid saobraćaja nekoliko dana.

BULINAC — SEVERIN, 2. 10. 1943.

U 08.00 sati na 16. km diverzanti su minirali prugu pa je vlak iz Bjelovara naišao na minu; oštećena je lokomotiva br. 51—027 i dvoja kola; 4 mrtva i nekoliko ranjenih; među poginulima 1 njemački vojnik; ranjen ustaški tabornik.

ĐURMANEC, 2. 10. 1943.

Partizani su napali i zapalili željezničku stanicu Đurmanec; uništene TTL i TTU, spaljene knjige i inventar, te porušen bunker i zarobljena domobranska straža.

Ukupna šteta 248.240 kuna

Prekid saobraćaja trajao je 18 sati.

REPUŠNICA — VOLODER, 2. 10. 1943.

Diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona postavili su minu na 34, 4. km. Vlak br. 13 II naišao je na minu u 23.25 sati; iskliznula i jače oštećena lokomotiva i dvoja kola; šteta 290.175 kuna; prekid prometa do 3. 10. u 17.25 sati.

OČURA — GOLUBOVEC, 3 4. 10. 1943.

Diverzanti su minirali most kod željezničke stanice Očura. Mašinski vlak br. 12 II (za popravke na pruzi) naišao je na minu; srušen most i oštećena lokomotiva s troja kola; šteta 380.000 kuna.

Prekid rada ove pruge, prema dnevniku događaja na prugama NDH, trajao je sve do 22. 6. 1944. godine.

GOLUBOVEC, 4. 10. 1943.

Partizani napali željezničku stanicu Golubovec; uništen inventar, TTL, TTU i arhiva, porušen 1 most.

PUŠČA BISTRA, 4. 10. 1943.

U 08,35 vlak br. 931 naišao je na minu; lokomotiva i donja kola su se prevrnula; ranjeno pet osoba; šteta 203.000 kuna; prekid saobraćaja do 5. 10. u 10 sati.

PAVLOVAC DRAŽICA — VELIKI GRĐEVAC, 4. 10. 1943.

MPO s odjeljenjem diverzanata iz 1. čete 3. DB porušio prugu na 33,7 — 34,2 km u 22,30 sata u dužini od 500 m, te na 34, 800 — 35. km.

Prekid saobraćaja trajao je do 6. 10.

BEDNJA, 5. 10. 1943.

Zagorski PO s diverzantima 2. čete 3. diverzantskog bataljona porušio na rijeci Bednji željeznički most od 30 m dužine. Straža od 12 domobrana zarobljena s oružjem i opremom (domobrani su u donjem vešu pušteni kućama).

Šteta na mostu i pruzi 350.540 kuna; promet prekinut 3 dana.

ZLATAR — BISTRICA, 6/7. 10. 1943.

Na 450 — 451. km diverzanti su porušili prugu na više mjesta; teško oštećen most na 451 — 453. km, porušeno i spaljeno 8 TTS na 449. km.

Prekid saobraćaja trajao je do 8. 10. u 13 sati.

HRAŠĆINA — BUDINŠĆINA, 6/7. 10. 1943.

Diverzanti su porušili 80 m pruge na 55,6/6. km i lakše oštetili jedan most; izvršen je i napad na željezničku stražu; porušeno više TTS; u borbi 1 ustaša poginuo i 1 teže ranjen.

Akciju su izveli ZPO i diverzanti 2. čete 3. diverzantske brigade.

MUČNA REKA — KOPRIVNICA, 11. 10. 1943.

Dijelovi KPO-a, diverzanti 2. čete 3. DB, zajedno s civilima izveli su širu akciju i porušili prugu na 505 — 507. km; pragovi i šine prenijeti su na desnu stranu. Minirane su i uništene skretnice br. 1, 2, 3 i 4; srušeni su TTS i prepiljeni.

Prekid saobraćaja dva dana; šteta velika, 500.000 kuna.

DEANOVEC — ŠIRINEC, 13. 10. 1943.

Vlak br. 192 u 04.00, na 59, 800 — 900 km naišao je na minu; lokomotiva sa 2 kola gotovo uništena 6 kola se prevrnulo; šteta velika milijun kuna; prekid prometa 24 sata; ranjena dva željeznička službenika, jedan teže, drugi lakše.

KONJŠČINA — BUDINŠČINA, 13/14. 10. 1943.

Diverzanti 2. čete 3. DB porušili su prugu na 525, 6. km u dužini od 50 m; minom oštećen kraći propust; šteta 150.000 kuna; prekinut promet do 14. 10. u 15 sati.

VARAŽDINSKE TOPLICE, 14. 10. 1943.

Partizani su napali željezničku stanicu Varaždinske Toplice. Glavna zgrada dijelom je izgorjela, zapaljen je inventar s arhivom, pokidane TTL i TTU.

Istovremeno je napadnuta stražarnica br. 23 i porušena pruga na dužini od 180 m; šteta na pruzi 333.555 kuna; prekid prometa do 29. 10 punih 15 dana,

ĐURMANEC, 14. 10. 1943.

Diverzanti miniranjem zarušili tunel u rejonu željezničke stanice Đurmanec.

NOVOSELEC KRIŽ — LUDINA, 14/15. 10. 1943.

Drugi bataljon 1. moslavačke brigade s diverzantima 1. čete 3. DB i uz pomoć naroda (civila) porušio je prugu na 48, 800 — 49, 300. km

u dužini od 550 m. Pruga je najprije porušena minama, zatim dignuta s pragovima i bačena niz nasip te ispresijecana.

To je bila šira akcija u kojoj učestvuje brigada, diverzanti i narod; rejon je bio izoliran s obje strane prekidom saobraćaja i osiguranjem.

Porušeno je i 700 m TTS. Prekid saobraćaja 5 dana, do 19. 10. u 18 sati.

NOVI MAROF — VARAŽDINSKE TOPLICE, 15. 10. 1943.

Između Novog Marofa i Varaždinskih Toplica diverzanti su porušili prugu i TTS na više mjesta.

PRIKRAJ — VRBOVEC, 15/16. 10. 1943.

Prvi bataljon MPO-a s diverzantima 1. čete 3. DB, uz učešće civila, porušio je prugu na više mjesta od stanice Prikraj prema Vrbovcu. Srušen je most dužine 15 m na 445, 115. km. Zarobljena su 23 domobrana s oružjem.

Šteta je bila 436.465 kuna.

Prekid prometa trajao je sve do 31. 10. 1943, čitavih 15 dana.
Mnogo je značilo izbaciti iz saobraćaja jednu prugu 35 km od Zagreba.

BEDNJA, 16. 10. 1943.

Na cesti Zagreb — Varaždin diverzanti su minirali i razrušili most na rijeci Bednji; više dana prekinut putni saobraćaj; most je bio dugačak 35 m.

SESVETSKI KRALJEVEC, 17. 10. 1943.

U 20.45 sati napadnuta je stanica Sesvetski Kraljevec, demolirana, uništene skretnice, TTU, TTL, porušeno je 600 m pruge, a viak br. 192 naišao je na minu.

Promet prekinut do 19. 10. u 18.30 sati. Šteta 1,500.000 kuna.

Akciju je izveo 1. bataljon MPO-a, dijelovi Zagrebačkog PO, te diverzanti 1. čete 3. DB.

ROVIŠCE — BJELOVAR, 16. 10. 1943.

U 20.20 sati diverzanti 1. čete 3. DB porušili su prugu na 21. km do 22, 500 km u dužini od 120 m.

Prekid saobraćaja za Bjelovar do 29. 10.

POPOVAČA — GRACENCA, 16. 10. 1943.

Drugi bataljon 1. moslavački brigade s odjeljenjem diverzanata iz 1. čete 3. DB porušio je 500 m pruge; saobraćaj obustavljen dva dana.

NAPOMENA: Očito je da se pruge ruše gotovo svakodnevno, te neprijatelj više ne stiže brzo popraviti ono što partizani poruše. Neprijatelj mora intervenirati radnim d vojnim vlakom, ali samo na najvažnijim pravcima

U akciji je sudjelovala i partizanska njemačka četa »ERNST THÄLMANN«, koja se tih dana nalazila u Moslavini.

KONJŠČINA — BUDINŠČINA, 17/18. 10. 1943.

Diverzanti 2. čete 3. DB digli su u zrak željeznički most na rijeci Krapini dugačak 14 m; šteta 250.000 kuna; promet prekinut do 20. 10.

ZLATAR BISTRICA, 18. 10. 1943.

U 21.45 — 22.00 sati diverzanti su srušili željeznički most na 41. km. i 315. m, a na 41, 540. km presjekli su eksplozivom šine na dva mjesta u dužini od 60 cm; šteta na pruzi i mostu 43.328 kuna; promet prekinut do 21. 10.

KOPRIVNICA — ĐEKENJEŠ, 12. 10. 1943.

Na potoku Terčccu, na pruzi Koprivnica — Deđenješ diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona digli su u zrak[17]) most dužine 27 m.

POPOVAČA — VOLODER, 18/19. 10. 1943.

Diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na više mjesta između željezničkih stanica Popovače i Volodera na 10 mjesta tako što su počeli od 35. km i 850. m i završili na 37. km i 796. m.

Šteta je iznosila 186.000 kuna, ali veća je šteta za neprijatelja bio prekid saobraćaja te problem radne snage, materijala i potrebnog vremena za popravak.

Prekid je trajao do 20. 10. u 18 sati.

POPOVAČA — GRAČENICA, 20. 10. 1943.

Na 35, 850 — 39, 925. km diverzanti su porušili prugu na više mjesta; promet prekinut do 21. 10. u 13 sati.

KRAPINA, 20. 10. 1943.

Partizani su kod željezničke stanice Helenica napali i zarobili vlak br. 91181, zatim su lokomotivu s nekoliko vagona pustili samu prema željezničkoj stanici Krapini. Na 1. kolosjeku došlo je do »naleta« na drugi vlak; oštećena je lokomotiva br. 16025 i 7 vagona br.: DB 40026, Ge 170200, Ge 150268, Ge 140215 i 150920, Kc 730018, Cs 3010; šteta nekoliko stotina tisuća kuna.

Prekid saobraćaja je trajao do 9. 11. 1943.

"KONJŠČINA, 21. 10. 1943.

Partizani su izvršili napad na vlak br. 914/912 i zarobili 2 žandara i 2 domobrana, zaplijenili odijela te pokidali TTL i TTU; zaplijenjeno je 8.000 kuna gotovine u putničkoj blagajni.

17) DIGLI U ZRAK — termin je upotrebljavan u NOR-u za svaku diverziju bez obzira na stupanj učinka mine.

KRAPINA — SV. KRIŽ, 21/22. 10. 1943.

Partizani su porušili prugu u dužini od 40 m na 12,34 km; promet prekinut do 22. 10. u 10.20 sati.

OSTRNA — PREČEČ, 22. 10. 1943.

U sklopu aktivnosti 1. moslavačke brigade i MPO-a na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, zapaljena je zgrada stajališta Ostrna; pruga je porušena u dužini od 600 m zajedno sa TTL i TTS; šteta 250.000 kuna; prekid saobraćaja do 24. 10. u 17 sati.

Napad je izveden u 03.50 sati jakim snagama brigade s diverzantskim vodom 1. čete 3. diverzantske brigade.

KONJŠČINA, 22/23. 10. 1943.

Izvršen je napad na željezničku stanicu Konjščinu; zapaljena glavna zgrada, pruga porušena na dva mjesta i minama uništene skretnice br. 1, 4, 5, 6 i 7; šteta 4.001.533 kuna; onesposobljeni svi signalni uređaji i minirano 5 vagona.

ZABOK — VELIKO TRGOVIŠTE, 23. 10. 1943.

Diverzanti su porušili prugu na tri mjesta, jedan manji most te most na potoku Hramec; šteta svega 77.000 kuna; promet prekinut do 28. 10. u 14.15 sati.

DUGO SELO — BOZJAKOVINA, 23. 10. 1943.

Diverzanti su porušili prugu na tri mjesta između Božjakovine i Dugog Sela u 03 — 05.00 sati; šteta 120.000 kuna; prekid prometa do 26. 10 u 14 sati.

DUGO SELO — PREČEČ, 23. 10. 1943.

Porušena je pruga na više mjesta na 82. km i 500. m; prekid saobraćaja do 24. 10. u 17,30 sati.

POPOVAČA, 26. 10. 1943.

Grupa diverzanata iz 1. čete 3. diverzantskog bataljona minirala je vodovod i rezervoar za vodu i vodocrpku, pa je Popovača ostala bez vode.

LUDINA — NOVOSELEC, 31. 10. 1943.

Na 45 — 46. km diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na više mjesta; šteta 43820 kuna.

GRADEC, 1. 11. 1943.

Partizani su patrolama kontrolirali prugu Gradec — Vrbovec u cilju sprečavanja popravka i saobraćaja. Te noći 1. vod je pokidao TTL, zaplijenio jednu bačvu petroleja te svukao željezničaru bundu, zabranivši rad u korist NDH.

GOJILO, 1/2. 11. 1943.

Grupa diverzanata 1. čete 3. diverzantskog bataljona minirala je plinovod na relaciji Gojilo — Kutina u rejonu Mišinka prekinula opskrbu Kutine plinom.

Iste noći miniran je i jedan vod za naftu sjeverozapadno od Zbjegovače te je iscurilo 5 — 6 vagona nafte. (TOM V, KNJ. 21, DOK. 168 i 174; Voj. hist. Institut).

VARAŽDINSKE TOPLICE — GOLUBOVEC, 1/2. 11. 1943.

KPO s diverzantima 2. čete 3. DB porušio je prugu na 17,20/ — 17,775. km (oko 500 m); šteta 80.000 kuna; prekid prometa dva dana.

DUGO SELO — SESVETSKI KRALJEVEC, 2. 11. 1943.

Diverzanti iz sastava 3. diverzantskog bataljona minirali su prugu na 443,100. km.

Vlak br. 177, teretno-vojni, naišao je na minu; snažna eksplozija teže je oštetila lokomotivu br. 22.083, a 10 vagona srušilo se niz nasip; šteta velika, 1,118.100 kuna.

Zbog toga što je pruga razorena na 150 m te iskliznuća 10 vagona i lokomotive, prekid saobraćaja trajao je dva dana.

VARAŽDINSKE TOPLICE, 2. 11. 1943.

Diverzanti 2. čete 3. DB minirali su i digli u zrak skretnicu br. 4 u 23 sata na željezničkoj stanici; šteta 25.000 kuna.

VARAŽDINSKE TOPLICE, 2/3. 11. 1943.

Porušena je pruga na 12. km i 274 m — 12.298 km na dužini od 24 m; šteta 15.000 kuna.

IVANIĆ-GRAD — IVANIĆ-KLOŠTAR, 3. 11. 1943.

Grupa diverzanata iz 1. čete 3. DB minirala je električni vod i srušila nekoliko stupova.

SV. IVAN ŽABNO — ROVIŠĆE, 5. 11. 1943.

Na pruzi Zagreb — Bjelovar, između željezničkih stanica Sv. Ivan Žabno i Rovišće, diverzanti su porušili željeznički most dužine 20 m; pruga je porušena na nekoliko mjesta; neprijatelj je za popravaK mosta i pruge utrošio 48 sati.

Istog dana, kod željezničke stanice dignut je u zrak most dužine 12 m.

Akcije su izveli diverzanti 1. čete 3. DB s dijelovima MPO-a.

IVANIĆ-GRAD, 6. 11. 1943.

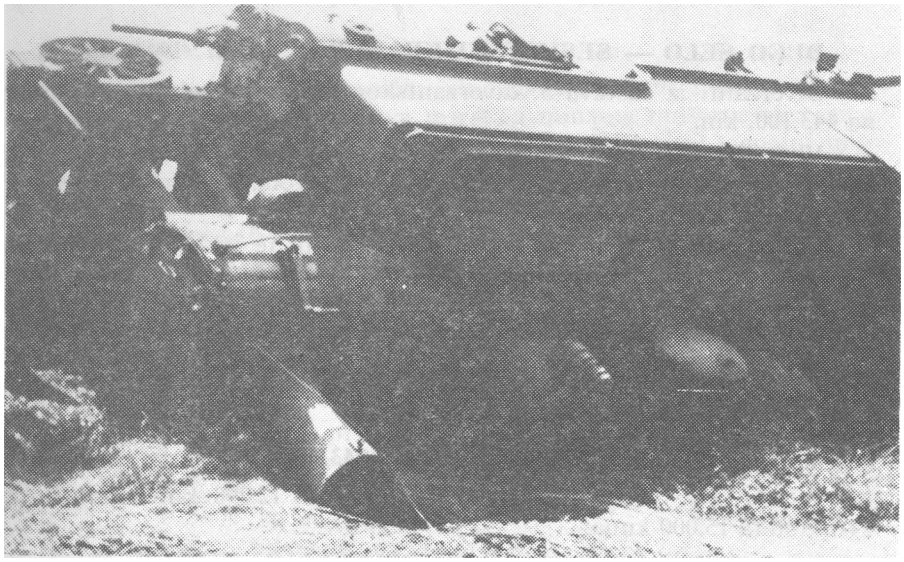
Kod štitnog signala vlak br. 175 naišao je na minu. Prevrnula se lokomotiva 22—048, službena kola i još 2 kola; bilo je mrtvih i ranjenih, lakše su ranjeni strojovođa i ložač.

Materijalna šteta:

— Na lokomotivi	iiU.OOO	kuna
— Na kolima	421.506	kuna
— Na pruzi	1/5.000	kuna
— Ostalo	11.750	kuna
UKUPNO:	938.256	kuna.

Bio je to teži udes vlaka nakon eksplozije mine.

Promet je bio prekinut do 8. 11. u 12 sati.

Lokomotiva vlaka 175 kod Ivanić-Grada

SUTINSKE TOPLICE — ZLATAR BISTRICA, 6. U. 1943.

Oko 03.00 sati diverzanti su porušili prugu na nekoliko mjesta; šteta 19.000 kuna; prekid prometa do 09.00 sati.

PUŠĆA BISTRA, 7. 11. 1943.

Na 7. km i 880. m i na 890. m minirali su i srušili prugu diverzanti 3. diverzantskog bataljona; šteta je mala, svega 9.550 kuna; prekinut saobraćaj 5 sati.

ILOVA — KUTINA, 7. 11. 1943.

U 23.00 sata njemački oklopni vlak naišao je na minu na 23,018. km; oštećena su oklopna kola br. 300546 i 301828; šteta na pruzi 13.041 kuna, na kolima 165.000 kuna.

Mine su postavili diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona.

Prekid saobraćaja do 8. 11. u 11,20 sati.

KOPRIVNICA — PODRAVSKI BREGI, 7. 11. 1943.

Partizani su napali željezničku stanicu; uništeni su TTU i TTL, spaljeno je 5 kola; šteta 745.568 kuna.

KOPRIVNICA, 7 — 10. 11. 1943.

Prilikom napada 28. divizije i, snaga 2. OZ na Koprivnicu, diverzanti su uništili 19 skretničkih srca i uređaj za okretanje lokomotiva (okretaljku).

VOLODER — POPOVAČA, 12. 11. 1943.

U 20,15 sati vlak br. 112-a naišao je na minu na 39,340. km; iskočila lokomotiva i desetak vagona, koji su se smrskali; šteta velika 969.700 kuna; promet prekinut do 13. 11. 1943. u 13.00 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB.

PRIKRAJ — VRBOVEC, 12/13. 11. 1943.

Na 454,90. km spaljena je građa na propustu, koji je zapravo srušen. Na 458. km i 90 m. srušena je pruga, i TTS, napadnuta i spaljena stražarnica br. 54, dok je br. 55 demolirana. Šteta 200.000 kuna.

DUGO SELO, — 13. 11. 1943.

U 03,10 sati zbog sabotaže suradnika NOR-a njemački oklopni vlak naletio je na vlak br. 151; šteta 100.000 kuna; prekinut saobraćaj i patroliranje oklopnog vlaka.

Nijemci su uhapsili trojicu željezničkih službenika.

ZAPREŠIĆ — VARAŽDIN, 14/15. 11. 1943.

Na 75. km pruge diverzanti 3. diverzantskog bataljona srušili su željeznički most dužine 25 m; šteta 400.000 kuna.

PRIKRAJ — VRBOVEC, 15/16. 11. 1943.

Između 458, i 459. km diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su 200 m pruge na jednom mjestu, zatim još 24 m na drugom mjestu; porušeno i 20 TTS.

Akciju su izveli diverzanti s dijelovima ZPO-a.

SV. IVAN ŽABNO — ROVIŠĆE, 17. 11. 1943.

U 23.00 sata na 19,900. km, diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona minirali su nosač željezničkog mosta i prekinuli promet.

SEVERIN — KOKINAC, 18. 11. 1943.

Minirana je pruga i izvršen napad na vlak br. 1530; / mrtvih, a ranjeno 5 žandara, 3 ustaše 5 civila i 3 njemačka vojnika, i/ stroja izbačeno 29 vojnika i civila.

VARAŽDIN — GOLUBOVEC, 19/20. 11. 1943.

Kod željezničke stanice Kuljevčići partizani su izvršili napad na stražarnicu br. 9 i porušili prugu na dva mjesta; šteta 18.000 kuna.

ROVIŠĆE, 21. 11. 1943.

Izvršen je napad na željezničku stanicu, pruga je porušena na više mjesta, uništene TTL.

Šteta iznosi:

— Na zgradama	600.000 kuna
— Na pruzi	100.562 kuna
_ TTL	1U.950 kuna
• UKUPNO:	711.512 kuna.

Prekid prometa trajao je dva dana.

Akciju su izveli dijelovi 1. moslavačke brigade i diverzanti 1. čete 3. diverzantske brigade.

IVANIĆ-GRAD, 20. 11. 1943.

Na pruzi Zagreb — Beograd na 64.890 km, kod Ivanić-Grada, vlak br. 112 a naišao je na minu; oštećena lokomotiva 05—037 sa 3 kola; šteta 918.771 kuna. Poginula su 2 a ranjena 3 neprijateljska vojnika; prekid saobraćaja dva dana.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB.

PREČEČ, 21. 11. 1943.

Diverzanti 1. čete 3. DB minirali su i srušili željeznički most dužine 16 m; zarobljen 1 domobran.

SV. IVAN ŽABNO, 21/22. 11. 1943.

Dijelovi 1. moslavačkog odreda s diverzantima napali su željezničku stanicu Sv. Ivan Žabno; onesposobljena stanica, uništene TTL, TTU i sva srca.

Pruga je porušena na 12 — 14. km na četiri mjesta.

GLOGOVNICA — BJELOVAR, 22. 11. 1943.

Miniran je i srušen željeznički most Glogovnica dužine 19 m; promet prekinut do 27. 11.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB.

VOLODER, 23. 11. 1943.

MPO s diverzantima porušio je prugu i u 07,45 sati napao vlak 111 u stanici Voloder; poginuo 1 domobran, ranjeno 7 njemačkih vojnika.

IVANIĆ-GRAD, 24. 11. 1943.

Vlak br. 5 a (radni) na 69,230. km naišao je na minu; uništena lokomotiva i 2 kola, a 4 kola oštećena; mrtav 1, teže ranjenih 3, lakše

ranjenih 3, od kojih 1 Nijemac, izbačeno iz stroja 7 neprijateljsiuu vojnika; šteta 675.000 kuna; prekid prometa 12 sati.

DUGO SELO — KRIŽEVCI, 26. 11. 1943.

Diverzanti su srušili 3 željezničkа mosta dužine 15 — 20 m (jedan na rijeci Črnec, drugi na rijeci Lonji); šteta 117.350 kuna.

Akciju su izveli diverzanti 3. DB.

Jedan od mostova na pruzi Dugo Selo — Koprivnica, koji je više puta srušen. Ustaše čuvaju most, ali će ga diverzanti ponovo srušiti.

BULINAC — BJELOVAR, 25. 11. 1943.

Diverzanti su porušili 5 skretnica, blokova, te vodocrp za lokomotivu.

VARAŽDIN — GOLUBOVEC, 26/27. 11. 1943.

Porušena je pruga na 83 — 84. km; šteta 15.000 kuna.

Napad je ponovljen 30. 11. na 82,400 — 82,500. km; šteta 25.000 kuna.

NAPOMENA:

Kao što se vidi, na toj je relaciji KPO s diverzantima rušio prugu 5 puta: 1/2, 2/3, 19/20, 26/27. i 30. 11. Dakle, ciklus napada na prugu. Istina, neprijatelj je, koristeći blizinu Varaždina i naređenja Nijemaca, brzo popravljao tu prugu.

ZAPREŠIĆ — SAVSKI MAROF, 25. 11. 1943.

U 03.50 sati na 442/1. km — 442/2. km naišao je na minu vlak br. 842; bilo je mrtvih i ranjenih (s obzirom na to da je to njemački vlak, u ustaškim dokumentima nema podataka).

VRBOVEC, 27/28. 11. 1943.

U sklopu čazmanske operacije, Zagrebački PO s diverzantima iz 1. čete 3. DB, izvršio je napad na željezničku stanicu Vrbovec. Poginula su 3 njemačka vojnika, ranjena su 4 Nijemca i 1 domobran. Za to vrijeme diverzanti su porušili prugu i most između Vrbovca i željezničke stanice Prikraj.

Šteta na pruzi 66.000 kuna, a za most nema podatr.ka.

ZAGREB, 27/28. 11. 1943.

Minirana je stražarnica br. 282; akciju su izveli suradnici NOP-a.

IVANIĆ-GRAD, 28. 11. 1943.

Na 64. km i 130. m vlak br. 112a, koji je prevozio dijelove 5 gorske (3 bojnu) pukovnije radi upućivanja u pomoć napadnutoj Čazmi (1 bojna 5 GP), naišao je na minu. Bilo je više mrtvih i ranjenih, ali o tome nema točnih podataka. Materijalna šteta 250.000 kuna.

VRAPČE — PODSUSED, 28. 11. 1943.

Njemački transportni vlak naišao je na minu na 432,415. km, u 20,40 sati; teže oštećena lokomotiva i 7 kola, lakše oštećeno 9 kola.

Promet je bio prekinut do 29. 11. u 13 sati, ukupno 16,20 sati. Bila je to uspješna diverzantska akcija 3. DB, jedna od većih na zapadnom izlasku iz Zagreba.

SESVETE, 1. 12. 1943.

Na 9. km, kod željezničke stanice Sesvete, vlak br. Ill II naišao je na minu u 22.47; oštećena je lokomotiva i 5 kola; šteta 500.000 kuna. Poginula su 2 željezničara. Akciju su izveli diverzanti 3. DB. Prekid prometa 14 sati.

NOVI MAROF, 2/3. 12. 1943.

Zagorski PO i dijelovi 2. čete 3. DB izvršili su napad na željezničku stanicu Novi Marof; pruga je minirana na više mjesta, stanica zapaljena, izgorjelo je 6 G kola te svi TTU i TTL; šteta velika, 1,923.290 kuna.

NOVOSELEC KRIŽ — POPOVAČA, 7. 12. 1943.

Diverzanti 1. čete 3. DB porušili su prugu na četiri mjesta; uništeno je 8 šina i više TTS.

IVANIĆ-GRAD, 7. 12. 1943.

Između željezničkih stanica IvanićGrada i Prečeča vlak 5a naišao je na minu na 74.740. km u 22,10 sati; iskliznula je i eksplodirala loko-

motiva 05—019 i 3 kola; šteta 55.000 kuna; popravak pruge trajao je tri sata.

KRAPINA — VELIKA VAS, 10. 12. 1943.

Partizani su napali vlak br. 1016 u željezničkoj stanici Velikoj Vasi, kod Krapine; uništeni su TTU i TTL, administracija i ostalo. Zatim je vlak s nekoliko kola pod punom parom pušten prema željezničkoj stanici Đurmanec, gdje je došlo do udesa.

Akciju je izveo 1. bataljon Brigade »Braće Radića« s diverzantima 3. DB.

VARAŽDIN — VARAŽDINSKE TOPLICE, 13, 12. 1943.

Pruga je oštećena i porušena na više mjesta. Oklopni vlak naišao na minu u 03,00 sati; ranjena su 3 domobrana; šteta 150.000 kuna na vlaku i 10.000 kuna na pruzi.

CERJE TUŽNO, 15. 12. 1943.

U 22,00 sati na 8,760. km diverzanti 2. čete 3. DB porušili su prugu, a na 6,408. km srušili most; šteta velika, 1.017.000 kuna; prekid prometa 2 dana.

LUDINA — VIDRENJAK, 13. 12. 1943.

Njemački vlak br. 11 naišao je na dvije mine u rejonu željezničkih stanica Ludine i Vidrenjaka. Teško su oštećene lokomotive br. 06—025 i 01—093, te 3 kola, a 5 kola je lakše oštećeno, srušeni su bunkeri br. 5S i 56.

Šteta je iznosila 454.100 kuna; prekid prometa 16 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB s jedinicama MPO-a.

IVANIĆ-GRAD — PRECEC, 14. 12. 1943.

Diverzanti 3. DB porušili su prugu na 69,70. km na 5 mjesta; šteta 28.340 kuna; prekid prometa do 15. 12. u 16,30 sati.

VLAHINIČKA — POPOVAČA, 16. 12. 1943.

U 22,50 sati na potoku Vlahinička zapadno od željezničke stanice Popovača, diverzanti 1. čete 3. DB porušili su željeznički most dužine 10 m; promet prekinut 2 dana.

ROVIŠČE, 16. 12. 1943.

Vlak br. 1412, koji je saobraćao na pruzi Križevci — Bjelovar, na 18,890. km (kod stanice Rovišće) naišao je na minu.

Eksplozija je teško oštetila lokomotivu i 7 vagona. Nakon aktiviranja mine partizani su izvršili napad na vlak. Došlo je do žestoke borbe u kojoj je poginulo više neprijateljskih oficira i vojnika.

Od djelovanja mine te od vatre pješadijskog oružja neprijatelj je imao: mrtvih 12, od čega 2 podoficira iz uporišta Bjelovar, i 21 ranjenika, od čega 9 teže.

Napad je izvršen u 13,30 sati, dakle danju, što je bio sve češći slučaj u našim akcijama na prugama.

Šteta je bila 750.000 kuna, pa je akcija diverzanata 3. DB i MPO (BPO) bila veoma uspješna.

SESVETE — SESVETSKI KRALJEVAC, 18. 12. 1943.

U 07,09 sati diverzanti su porušili most između Sesveta i Sesvetskog Kraljevca dužine 15 m i prugu na 437,500. km na više mjesta.

Prekid saobraćaja trajao je do 14 sati. Mina je eksplodirala poslije prolaska vlakova 161 i 211 jer je bila tempima.

SOPNICA — SKLADIŠTE MUNICIJE I AVIO-BOMBI, 18. 12. 1943.

Diverzanti 2. i 3. diverzantskog bataljona, pod rukovodstvom Milutina Vignjevića, digli su u zrak centralno skladište u Sopnici.

OSTRNA — PREČEČ, 19. 12. 1943.

Naišao na minu teretni vlak, iskliznula 3 kola; o šteti i gubicima u ljudstvu nema podataka.

VRAPČE — PODSUSED, 19. 12. 1943.

U 20,30 sati između Vrapča i Podsuseda vlak br. 305 (njemački) naišao je na minu; lokomotiva 039—414 teško oštećena, zajedno sa 2 kola. Šteta:

— Na lokomotivi	300.000 kuna
— Na kolima	100.000 kuna
— Na pruzi	52.960 kuna
— Dizanje	33.000 kuna
UKUPNO:	485.960 kuna.

GAREŠNICA — BJELOVAR, 18/19. 12. 1943.

Između željezničke stanice Bulinac — Severin, diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na više mjesta; šteta na pruzi 232.506 kuna; prekid prometa jedan dan; bilo je mrtvih i ranjenih, ali točnih podataka nema; prekid saobraćaja do 21. 12. u 12,05 sati.

DUGO SELO, 19/20. 12. 1943.

Kod stanice Dugo Selo diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona minirali su prugu. U 19,39 sati na 79,500. km zadnji dio teretnog vlaka naišao je na minu. Od eksplozije i zbog brze vožnje prevmulo se i iskliznulo 12 kola. Pruga je porušena na 100 m dužine.

Šteta je iznosila 325.550 kuna.

IVANIĆ-GRAD — ŠIRINEC, 23/24. 12. 1943.

Prva moslavačka brigada (2. OZ), s diverzantima 1. čete 3. diverzantske brigade, izvršila je napad na prugu na širem frontu. Na minu

je naišao mješoviti vlak s jačom pratnjom. NaKon eKspiozjjc usanmu^u je i jako se oštetila lokomotiva 01—105 i 3 kola. Jedinice 1. brigade napale na vlak i produžile rušenje pruge prevrtanjem šina s pragovima. Na taj je način bačeno nekoliko stotina metara tračnica niz nasip.

U borbi za vlak zarobljeno je 35 domobrana, 3 ustaše, i 2 njemačka vojnika; poginula su 2 njemačka vojnika, Miler Vencel i Haufman Jožef, Feldpost 30420 Zagreb; šteta 500.000 kuna na vozilima, a na pruzi više od 1 milijun kuna.

Prekid prometa trajao je 3 dana. (TOM V, KNJ. 22, DOK. 127, 170 i 172. Voj historijski Institut).

HERCEGOVAC — LADISLAV, 23. 12. 1943.

Diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na dva mjesta.

ĐURMANEC, 24/25. 12. 1943.

Zagorski PO i dijelovi 3. diverzanskog bataljona izvršili su napad na željezničku stanicu Đurmanec; porušena je pruga na više mjesta, skretnice su uništene, zapaljena je glavna zgrada, pokidane su TTL i TTU, sve što je služilo saobraćaju; šteta velika, 939.730 kuna; prekid trajao do 7. 1. 1944.

ŠIRINEC — DEANOVEC, 26/27. 12. 1943.

N|t 58,300 — 58,400. km diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na četiri mjesta.

OSTRNA — PRECEC, 27. 12. 1943.

U 07,53 sati, između željezničkih stanica Ostrne i Prečeča naišao je na minu putnički vlak; teško oštećena lokomotiva 05—035 i 4 kola, a više kola lakše je oštećeno! bilo je mrtvih i ranjenih, ali podataka nema.

Šteta je iznosila 740.170 kuna; prekid prometa trajao do ujutro 28. 12. u 10 sati.

BEDEKOVČINA, 27. 12. 1943.

ZPO i diverzanti 3. bataljona izvršili su napad na stajalište, porušili prugu na više mjesta i zapalili skladište.

Šteta na pruzi iznosi 192.580 kuna, a na zgradama i ostalom 500.000 kuna, ukupno 692.580 kuna.

VOLODER — GRAČENICA, 28. 12. 1943.

Na 35,34. km oklopni vlak naišao je na minu; iskliznula su štitna kola i 1 oklopna kola; šteta 65.000 kuna; promet stajao od 04,30 — 11 sati.

SV. KRIŽ — ZAČRETJE, 28/29. 12. 1943.

Porušena je pruga na 10 — 11. km, u dužini od 100 m; promet prekinut do 7. 1. 1944.

Akciju su izveli diverzanti 3. diverzanskog bataljona zajedno s **jedinicom** ZPO-a

BEDEKOVČINA, 29/30. 12. 1943.

Zagrebački PO s diverzantima 3. DB izvršili su napad na željezničku stanicu Bedekovčinu; zapaljena glavna zgrada, uništena srca skretnica, TTL i TTU te porušena pruga na više mjesta; šteta velika, 4,000.000 kuna; saobraćaj prekinut nekoliko dana.

GORNJA STUBICA, 30. 12. 1943.

ZPO s diverzantima 3. čete 3. DB izvršili su napad na željezničku stanicu Gornju Stubiču; zapaljena glavna zgrada, pokidane TTL, porušena pruga na više mjesta, zapaljeno nekoliko kola; šteta 1,431.300 kuna.

PAVLOVAC DRAŽICA, 31. 12. 1943.

Diverzanti 1. čete 3. DB s dijelovima MPO-a porušili su prugu na tri mjesta.

SV. IVAN ŽABNO, 31. 12. 1943.

Kod željezničke stanice Sv. Ivan Žabno diverzanti 2. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na šest mjesta.

Dakle, godina 1943. na planu diverzantskih aktivnosti bila je veoma plodna. Najveći broj diverzija izveli su diverzanti 3. čete, odnosno 3. diverzantskog bataljona, ali uz stalno sudjelovanje PO, brigada, naroda i organizacija NPO-a.

GODINA 1944.

PAVLOVAC DRAŽICA, 1/2. 1. 1944.

Dijelovi MPO-a s diverzantima 1. čete 3. DB izvršili su diverzije na pruzi u rejonu željezničke stanice; pruga je porušena na više mjesta, stanica je onesposobljena, pokidane su TTL i uništen inventar.

BULINAC — BJELOVAR, 2/3. 1. 1944.

Pruga je porušena na 74. km u dužini od 250 m, kao i most na potoku Kokincu; šteta 162.432 kuna; prekid saobraćaja dva dana.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB.

NOVOSELEC KRIŽ — IVANIĆ-GRAD, 2/3. 1. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. DB postavili su mine na 57,700 — 58,300. km. 1 na 64,100. km. Na minu je naišao njemački oklopni vlak; iskliznula lokomotiva i 1 oklopna kola; poginuo 1 njemački vojnik, a ranjena su 2 vojnika.

Šteta na pruzi iznosila je 33.990 kuna, na oklopnom vlaku 450.000 kuna.

Prekid saobraćaja trajao je do 12 sati.

PAVLOVAC DRAŽICA, 3/4. 1. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. DB s dijelovima MPO-a porušili su prugu u rejonu željezničke stanice, porušili TTS i pokidali TTL; šteta 2D0.000 kuna; prekid saobraćaja 3 dana.

SV. IVAN ŽABNO, 4. 1. 1944.

Partizani su napali željezničku stanicu, a u 8,00 sati i stražarnicu br. 3; pokidane su TTL i presječene šine na više mjesta.

Šteta na pruzi 31.500 kuna, na TTL 5.550 kuna i na stanici (inventar) 36.000 kuna, svega 73.050 kuna.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB s dijelovima MPO-a.

PUŠCA BISTRA, 5. 1. 1944.

Na 11,450. km partizani su porušili prugu na dva mjesta; prekid saobraćaja do 10,30 sati.

Akciju su izveli diverzanti 3. DČ 3. DB.

BEDEKOVČINA, 5/6. 1. 1944.

Između željezničkih stanica Bedekovčine i Zlatar Bistrice diverzanti su porušili most i prugu na 33,651. km.

Šteta je iznosila 41.850 kuna, ali promet je prekinut sve do 15. 1. u 9,00 sati. Iako je šteta mala, efekt je velik. Diverziju su izveli diverzanti 3. DB. (vjerojatno iz 2. ili 3. čete, koja se tek formirala).

PUŠCA BISTRA — LUKA, 6. 1. 1944.

Diverzanti su porušili prugu na 2 mjesta na 9 — 9,400. km; šteta 19.320 kuna; prekid prometa do 16 sati. Akciju je izveo 3. DB.

BOŽJAKOVINA — PRIKRAJ, 7. 1. 1944.

Na pruzi Zagreb — Dugo Selo — Vrbovec, između željezničkih stanica Božjakovine i Prikraja, na 457,340. km, diverzanti 1. čete 3. DB minirali su prugu i sačekali mješoviti vlak br. 213 s vojskom i civilima; uništena je lokomotiva i 3 kola, a ostalih 7 kola teže je i lakše oštećeno.

Poginulo je 15, teže ranjeno 13, a lakše ranjeno 17 vojnika i nešto civila; šteta velika, po dokumentima neprijatelja 1.265.300 kuna.

LUKA — KLJUČ, 8. 1. 1944.

Na 15,800 — 16,100. km, diverzanti 3. DB porušili su prugu na 11 mjesta; šteta na pruzi 26.440 kuna; prekid saobraćaja do 9. 1. u 10 sati.

POPOVAČA — VOLODER, 8/9. 1. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. DB minirali su prugu na 36,230. km i most (jedan nosač) na 35,01. km; saobraćaj prekinut 24 sata.

ZAGREB — SESVETE, 9. 1. 1944.

U 19,38 sati, na 433,112. km, na minu je naišao vlak br. 13; isklizнula sü 2 štitna i 1 alatna kola; lokomotiva br. 17—059 sletjela je u kanal (u grabu piše u izvještaju neprijatelja). Nema podataka o šteti, ali se pretpostavlja 350.000 kuna; prekid prometa je bio oko 14 sati.

Diverziju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB.

DEANOVEC, 9. 1. 1944.

Njemački oklopni vlak bez broja naišao je na minu u 12,30 sati; iskliznula lokomotiva sa 1 oklopnim kolima. Na energičan zahtjev Nijemaca ustaše su požurili u pomoć da se vlak podigne, zamijeni i nastavi vožnju u Pakrac radi pomoći napadnutim snagama 4. gorskog zdruga.

Međutim, tek je 10. 1. u 13 sati stigao do željezničke stanice Međurič, gdje je naletio na kamion s brašnom.

Šteta je bila velika, 1,000.000 kuna. Važno je da je oklopnjak zakasnio u Pakrac.

Minu su postavili diverzanti 1. čete 3. DB.

PAVLOVAC DRAŽICA, 10/11. 1. 1943.

Partizani su porušili prugu, zapalili opravljenu zgradu, uništili skretnicu i ostalo; osoblje željezničke stanice otišlo; duži prekid prometa.

Akciju su izveli dijelovi MPO-a s diverzantima 3. DB.

VRBOVEC — GRADEC, 12. 1. 1944.

Čuvar pruge zaustavio je vlak br. 214 na željezničkoj stanici Gradec jer je otkrio minu na pruzi. Vlak je morao čekati da stručnjaci dezaktiviraju partizansku minu sa 20 kg eksploziva.

Bila je ovo jedna od prvih takvih mina koju je neprijatelj otkrio na ovoj pruzi. U nekoliko navrata čuvari su otkrivale mine, a neki su odletjeli u zrak kada su pokušali da ih uklone.

Međutim, diverzanti su oštetili minom most na rijeci Lonji tako da jc promet bio prekinut, iako je čuvar pruge NDH otkrio minu koja je trebalo da digne vlak br. 214.

SESVETE, 12. 1. 1944.

Kod željezničke stanice Sesvete njemački transportni vlak br. 179 naišao je na minu u 20,53 sati na 438,230 km. Od veoma snažne eksplozije lokomotiva se bukvalno popriječila na pruzi, a 2 štitna i 11 ostalih kola srušilo se i iskliznulo.

Šteta je iznosila ukupno 1.481.500 kuna.

Prekid prometa trajao je 44 sata.

Akciju su izveli diverzanti 3. diverzantskog bataljona.

VARAŽDIN — GOLUBOVEC, 14 15. 1. 1944.

KPO s diverzantima 2. čete 3. DB porušio je prugu na 31 — 32. km uzastopno dvije noći na više mjesta; promet prekinut na duže vrijeme; šteta 365.000 kuna; pruga je tehnički popravljena tek 10. 7.

GRADEC, 15. 1. 1944.

Iako je vlak br. 214 izbjegao minu 12. 1. vlak br. 210 naišao je na nju 15. 1. u 08,40 sati na 466,467. km. Diverzanti 3. DB porušili su prugu na 465. i 468. km, zatim je slijedio napad Zagrebačkog PO na vlak br. 210.

Od mine i vatre pješadijskog naoružanja neprijatelj je imao 6 mrtvih i 5 ranjenih (među mrtvima 1 njemački oficir, fiusin Elilović desetar i ustaša čarkar Vjekoslav Šanko).

Šteta je iznosila:

— Na lokomotivi	IU0.000 kuna
— Na kolima	/20.000 kuna
— Na pruzi	43.100 kuna
— Na robi	IU.000 kuna
UKUPNO:	873.100 kuna.

Prekid saobraćaja trajao je dva dana.

GRACENICA — REPUŠNICA, 15. 1. 1944.

Vlak br. 171 s lokomotivom 22—043 naišao je na minu na 32,560. km u 08,45 sati; iskliznula lokomotiva i 3 kola; šteta 217.420 kuna; prekid saobraćaja do 15,30 sati; teže ranjen 1 vojnik, a lakše ranjen vlakovođa Josip Badanjek i dočasnik II klase (razreda), postaje Zagreb.

SV. KRIŽ — ZACRETJE, 15/16. 1. 1944.

Zagorski PO s diverzantima 3. DB porušio je prugu na 10,600. km, most na 10,500. km i 11 TTS.

Prekid prometa trajao je do 17. 1. u 15,30 sati.

SV. KRIŽ — ZACRETJE, 17/18. 1. 1944.

Partizani su ponovili akciju u istom rejonu[18]) noću 17/18; šteta svega 31.180 kuna, ali promet je stajao do 19. 1. u 16 sati.

VOLODER — POPOVACA, 18. 1. 1943.

Na 38,500. km u 20,10 sati vlak br. 154 naišao je na minu; tender, 2 kola i lokomotiva izbačeni s kolosijeka sa 2 osovine, što je otežalo raščišćavanje.

Šteta nije velika (48.999 kuna), ali je promet stajao do 19. 1. u 11 sati.

18) U tome rajonu diverzanti su rušili prugu 15/16, 17/18, 21/22 i 28/29 1. te 31. 1., dakle sistematski na 2 — 3 mjesta i prekidom prometa od 1 — 2 dana.

SESVETE, 18. 1. 1944.

Kod Sesveta vlak br. 11 (teretni) naišao je na minu u 20,19 sati na 433,200. km; iskliznula i oštećena lokomotiva i 6 kola; bilo je mrtvih i ranjenih, ali nema podataka o broju.

Šteta je velika, 750.000 kuna.

Promet je uspostavljen 19. 1. u 09,45 sati.

Akciju su izveli diverzanti 3. diverzantskog bataljona.

IVANIĆ-GRAD — DEANOVEC, 19. 1. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. DB porušili su prugu i TTS na 62,700 km i 63,900. km.

SV. IVAN ZABNO, 20. 1. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na dva mjesta, na 11,890. te 12,340. km.

SV. KRIŽ — ZAČRETJE, 21/22. 1. 1944.

Zagorski PO s diverzantima 3. DB porušio je prugu na nekoliko mjesta na 11 — 11,300. km; šteta 39.300 kuna; prekid prometa do 25. 1. u 15 sati.

PODSUSED, 22. 1. 1944.

Diverzanti 3. DB postavili su minu između Podsuseda i željezničke stanice Zaprešić, ali ju je čuvar pruge Stjepan Prstačić otkrio i javio upravi, pa je uklonjena.

BULINAC — SEVERIN, 22. 1. 1944.

Između željezničke stanice Bulinac i Severin, diverzanti 1. čete 3. **DB** porušili su željeznički most na potoku Kokincu dužine 8 m i prugu na tri mjesta; šteta 220.000 kuna; prekid saobraćaja dva dana.

KLJUČ — LUKA, 22/23. 1. 1944.

Zagrebački PO s diverzantima 3. DB porušio je prugu na 15,800 — 16,500. km na dužini od 300 m; prekid saobraćaja do 24. 1. u 16 sati.

SAVSKI MAROF — SUTLA, 23. 1. 1944.

Između željezničkih stanica Savskog Marofa i Sutle vlak br. 754/845 naišao je na minu u 03,20 sati na 449,340. km; teško oštećena lokomotiva i 2 kola; poginulo 6 njemačkih vojnika, 7 ranjeno; šteta 120.755 kuna; promet je stajao do 12,00 sati.

Diverziju su izveli pripadnici 3. DB.

PODSUSED — VRAPČE, 24. 1. 1944.

Diverzanti 3. DB postavili su minu između željezničkih stanica Vrapča i Podsuseda; oštećena lokomotiva i 4 kola teretnog vlaka; šteta 200.000 kuna; prekid prometa trajao je 7 sati.

POPOVACA — VOLODER, 24. 1. 1944.

Vlak br. 56 naišao je na minu na 39,560. km; iskliznula 4 kola i 1 štitna kola; šteta 111.680 kuna; prekid prometa do 25. 1. u 13. sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB.

SESVETSKI KRALJEVEC, 25. 1. 1944.

U 05,59 sati vlak br. 170 naišao je na minu na 438,700. km; oštećena 2 kola i lokomotiva; šteta 178.700 kuna; prekid prometa 6 sati.

Akciju su izveli diverzanti 3. DB.

SV. KRIŽ — ZACRETJE, 28/29. 1. i 31. 1. 1944.

Diverzanti 3. DB porušili su prugu na dva mjesta i prekinuli saobraćaj.

OROSLAVLJE, 31. 1. 1944.

Diverzanti su minirali trafo-stanicu kod tvornice tekstila i prekinuli rad 10 dana.

DUGO SELO — PREČEČ, 1. 2. 1944.

Zbog sabotaže željezničkog osoblja, suradnika NOP-a, njemački vlak bb s lokomotivom br. 22—044 naletio je na vlak br. 170/11; iskliznula 2 kola, sa 2 osovine; šteta 175.000 kuna.

ZLATAR BISTRICA — KONJŠCINA, 1. 2. 1944.

Na 46,56. km partizani su otjerali pružne radnike s popravka pruge i odveli nadzornika radova; radnicima je oduzet alat u vrijednosti od 3.850 kuna.

BANOVA JARUGA — KUTINA, 2. 2. 1944.

Vlak br. 86 naišao je na minu u 07,50 sati na 23,010 km. Teško oštećena lokomotiva i 2 kola, a 4 kola lakše su oštećena; poginula 3 njemačka vojnika, 1 žandar, 1 ustaša, 1 domobranski desetar i 1 željeznički kondukter (Antun Krznar), a ranjeno 9 osoba; šteta 539,300 kuna.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB.

POPOVACA, 2. 2. 1944.

Vlak br. 112a naišao je na minu na 38,500. km u 18,45 sati. Lokomotiva, tender i 2 kola teže oštećeni, 3 kola lakše; šteta 256.200 kuna.

Prekid prometa trajao je do 3. 2. u 10 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB.

DUGO SELO — SESVETSKI KRALJEVEC, 3. 2. 1944.

Između željezničke stanice Dugo Selo i Sesvetski Kraljevec vlak br. 11 naišao je na minu u 19,28 sati na 442,340. km; skliznula lokomo-

tiva i 3 kola, oštećena 4 kola (u transportu se nalazilo i 10 bačava vina i 1 bačva rakije); šteta 338.200 kuna.

LUDINA, 9/10. 2. 1944.

Porušena je pruga na 50,378 km na dva mjesta i napadnute stanice Ludina i Vidrenjak.

Akciju su izveli MPO i diverzanti 1. čete 3. DB.

PRIKRAJ, 13. 2. 1944.

Diverzanti su minom oštetili željeznički most na rijeci Lonji; šteta 32.000 kuna; promet obustavljen 5 sati.

NAPOMENA:

Neprijatelj je uspio otkriti i ukloniti 3 mine u rejonu željezničkih stanica Kutine, Ilove i Ludine; ranjen skretničar Josip Makutec.

LUDINA, 13/14. 2. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na tri mjesta na 50,230. km; na 46,780. km na jednom mjestu te na 49,849 km na dva mjesta; saobraćaj prekinut 6 sati i osigurano prebacivanje oružja.

Šteta je iznosila 29.000 kuna.

POPOVAČA, 14. 2. 1944.

Zbog sabotaže suradnika NOP-a na signalu, vlak br. 13 naletio je na vlak br. 5a (njemački) kojom prilikom je došlo do velikog udesa. Oštećeno je 5 kola vlaka 5a i 7 kola vlaka 13, te lokomotive 30—036. Šteta je iznosila 290.000 kuna. Promet je bio prekinut 9 sati.

Za udes su okrivljeni Josip Valjevac dočasnik II S III ZB i Mijo Tucić, službenik željeznice.

LUDINA, 15. 2. 1944.

Prvo odjeljenje 1. čete 3. DB s dijelovima MPO-a porušilo je prugu na 46,89. km — 46,910. km na tri mjesta; uništeno je 6 šina.

ZLATAR BISTRICA — KONJŠČINA, 20. 2. 1944.

ZPO s diverzantima 3. DB napao je u 23 sata postaju Konjščinu i vod pripadnika željezničke bojne, koji je razbijen i dijelom zarobljen; na 46,68. km porušena je pruga, oštećeni uređaji na stanici i pokidane TTL.

IVANIĆ-GRAD, 24/25. 2. 1944.

Jedno odjeljenje 1. čete 3. DB porušilo je prugu na 60,100 — 60,400. km na više mjesta; šteta 18.000 kuna; prekid prometa do 25. 2. u 09,30 sati.

ZAGREB, 26 27. 2. 1944.

Diverzanti 3. DB porušili su prugu na 444—445. km na pet mjesta; šteta 27.980; prekid prometa 5 sati.

LEPAVINA — CAREVDAR, 28. 2. 1944.

Jedno odjeljenje 2. čete 3. DB porušilo je prugu na dva mjesta između željezničkih stanica Carevdara i Lepavine.

ROVIŠĆE — KLOKOČEVAC — BJELOVAR, 29/30. 2. 1944.

Diverzanti 3. DB s dijelovima BPO-a, koji su osiguravali vod diverzanata, minirali su prugu na 23,79 km na četiri mjesta; paljenje snažno i dirigirano. Dočekan je vlak, pa je tek onda aktivirano minsko polje.

Vlak b. 1417 naišao je s dvije lokomotive 51—129 i 51—074, koje su iskliznule sa 3 kola.

Nakon eksplozije partizani i diverzanti otvorili su puščanu i mitraljesku vatru.

Poginulo je 10 i ranjeno 20 neprijateljskih vojnika.

Šteta je iznosila:

— Na pruzi	45.960 kuna
— Na kolima	52.000 kuna
— Na lokomotivi 1.	180.000 kuna
— Na lokomotivi 2.	8.000 kuna
SVEGA:	285.960 kuna.

Prekid prometa trajao je 24 sata.

DUGO SELO — KRIŽEVCI, 1/2. 3. 1944.

Na potoku Glogovnici, na željezničkoj pruzi; porušen je most dužine 12 m i prekinut saobraćaj. Pruga je porušena na dva mjesta na 472. km i napadnuta je željeznička stanica Repinec; šteta 239.000 kuna; prekid saobraćaja do 3. 3. u 09,50 sati.

Akciju su izveli diverzanti 3. DB i dijelovi Zagrebačkog PO.

SV. IVAN ŽABNO, 1/2. 3. 1944.

Diverzanti 3. DB porušili su prugu na tri mjesta na 10,900. km; šteta 20.000 kuna; prekid prometa do 16 sati.

LADISLAV — PAVLOVAC DRAŽICA, 2. 3. 1944.

Prvi bataljon MPO-a s grupom diverzanata 1. čete 3. DB postavio je zasjedu na 38,500 — 38,700. km u cilju dizanja mješovitog vlaka na relaciji Bjelovar — Garešnica.

U rejonu mosta minirana je pruga već u 07,00 sati; a vlak je očekivan oko 08,30. No vlak je kasnio. Oko 10.45 naišao je iz Bjelovara.

Diverzanti su aktivirah minu pod lokomotivom, zatim je 1. bataljon napao.

Snažna eksplozija teško je oštetila lokomotivu 51—103 i 4 kola, a oštećeno je još 5 kola.

Šteta je bila velika:

— Na lokomotivi	160.000 kuna
— Na pruzi	112.680 kuna
— Na kolima	1,024.975 kuna
UKUPNO:	1,297.655 kuna.

Napad 1. bataljona nije u potpunosti uspio jer je to bio putniko-teretni vlak sa 3 blindirana kola (od 6 kola). Partizani su imali 6 mrtvih i 7 ranjenih, a neprijatelj prema našim podacima, 31 mrtvog i 17 ranjenih.

Prekid prometa trajao je do 4. 4. u 12 **sati.**

SESVETE, 2. 3. 1944.

U rejonu željezničke stanice Sesvete diverzanti 3. DB postavili su minu na prugu, koja je eksplodirala ispod lokomotive vlaka br. 174; efekt je bio mali jer je bilo premalo eksploziva. Prekid saobraćaja trajao je 3 sata (dok je dignuta lokomotiva koja je bila izbačena s kolosijeka).

ROVIŠCE, 4. 3. 1944.

Vlak br. 1417 naišao je na minu na 19. km i 340. m. iskliznula je lokomotiva br. 51—130; šteta na lokomotivi 120.000 kuna te na pruzi i kolima 146.438 kuna; prekid saobraćaja do 5. 3. u 10 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB.

SVETI IVAN ŽABNO, 4/5. 3. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. DB porušili su prugu na 14,600 — 14,700. km.

Šteta je iznosila svega 18.060 kuna, ali je prekid saobraćaja trajao čitav dan.

VRBOVEC, 4/5. 3. 1944.

Na 463 — 467. km diverzanti 1. čete 3. DB porušili su prugu na više mjesta.

KRIŽEVCI — OPATOVAC, 5. 3. 1944.

Na cesti Križevci — Opatovac neprijateljska kolona s tenkovima naišla je na PO mine; uništen jedan tenk, poginulo 5 neprijateljskih vojnika.

Akciju su izveli KPO i diverzanti 2. čete 3. DB.

KRIŽEVCI — KOPRIVNICA, 6. 3. 1944.

Diverzanti 2. čete 3. DB srušili su željeznički most u rejonu Carevdara dužine 8 m; šteta 381.000 kuna; prekid prometa 24 sata.

SVETI IVAN ŽABNO, 6/7. 3. 1943.

Kod stajališta Cirkvene na 16,400 — 16,700. km, diverzanti 1. čete 3. DB porušili su prugu na četiri mjesta; šteta 24.380 kuna; prekid saobraćaja 12 sati.

VRBOVEC — GRADEC, 7. 3. 1944.

Na 457,34. km vlak br. 214 naišao je na minu; mina je eksplodirala ispod kola Cs 4186 u 16,30 sati; šteta 41.100 kuna; 1 putnik teže je ranjen.

NAPOMENA:

Pruga Dugo Selo — Vrbovec — Bjelovar čitavih je desetak dana objekt djelovanja manjih diverzantskih grupa — odjeljenja iz sastava 3. DB. Time je zapravo bila izvan saobraćaja.

SESVETE, 8. 3. 1944.

Vlak br. 171 u 19,00 sati na 438,730. km naišao je na minu; oštećena lokomotiva i nekoliko kola; poginuo ložač i 1 ustaša; šteta 37.000 kuna; prekid prometa do 9. 3. u 09,30 sati.

GRAĆENICA — REPUŠNICA, 9. 3. 1944.

Oklopni vlak 1. gorskog zduga iz Kutine br. 112 naišao je u 17,45 sati na 32,230. km na minu; bilo je mrtvih i ranjenih, podataka nema.

Šteta je iznosila 153.980 kuna. Saobraćaj je stajao do 10. 3. u 08,30 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB zajedno s dijelovima MPO-a.

KLJUČ — LUKA, 11. 3. 1944.

Zagorski PO s diverzantima porušio je prugu u rejonu željezničke stanice Luka, zatim je napao vlak br. 924. Neprijatelj je pored štete na vlaku (160.000 kuna) imao mrtvih 2 njemačka vojnika, 2 domobrana (Dragutin Majoš i Ivica Jelen), 2 željezničara (poštar Mirko Kecmar i strojovođa Lacko Telican), te desetak ranjenih.

KUTINA — GRAČENICA, 12. 3. 1944.

Vlak br. 175 naišao je na minu na 32,670. km. Diverzanti 1. čete 3. DB postavili su više mina (grupno paljenje) pa su snažne eksplozije s lomljavinom uništile gotovo čitav vlak.

šteta je, po ustaškom cjeniku iz 1941, bila golema:

— Na pruzi	260.000 kuna
— Na vozilima	4.412.560 kuna
UKUPNO:	4.672.560 kuna.

Uništeno je 8 kola i lokomotiva. Pruga je bila teško oštećena, ne samo šine i prugu nego i nasip

ZLATAR BISTRICA, 12/13. 3. 1944.

U 23,30 sata diverzanti 3. DB porušili su most na 38,311. km; uništene su TTL i odnijet telefon iz stanice Zlatar; šteta 247.980 kuna; prekid saobraćaja do 17. 3. u 12 sati.

PRECEC — OSTRNA, 13. 3. 1944.

Vlak br. 12 naišao je na minu u 07,30 sati na 78,560. km; mina je eksplodirala pod kolima s vojskom; neprijatelj je imao teške gubitke: poginulo je 10 vojnika, među kojima je bilo Nijemaca, a ranjen je 21 vojnik; uništena su kola V, C 4813; šteta 600.000 kuna; prekid saobraćaja 12 sati.

KRIŽEVCI, 13. 3. 1944.

Između željezničkih stanica Brezovljani i Sv. Ivan Žabno, neprijateljski vojni radni vlak br. 1 naišao je na minu; nakon eksplozije jedinice MPO-a napale su vlak; poginuli su strojovođa, sprovodnik vlaka, ložač, nadzornik (nadglednik pruge) i desetar pruge te 2 domobrana, ukupno mrtvih 5, ranjenih 4 domobrana, izbačeno iz stroja 11 neprijateljskih vojnika i željezničara. •

Šteta je bila velika. Oštećene su lokomotive br. 51—072 i 51—049, te pruga i kola. Šteta na prvoj lokomotivi (51—072) iznosila je 500.000 kuna, što je rijetkost u neprijateljskim dokumentima.

Ukupna šteta iznosila je 714.900 kuna.

Akciju su izveli diverzanti 3. DB.

SV. IVAN ŽABNO, 13. 3. 1944.

Istočno od Sv. Ivana Žabno prema Bjelovaru, u 23,00 sata, i 14. 3. u 01.00 sat diverzanti su porušili prugu na dva mjesta.

OSTRNA — DUGO SELO, 14. 3. 1944.

Vlak br. 197 naišao je na minu u 14,20 sati; teže su ranjeni ložač i strojovođa; šteta 11.500 kuna. Kada su došli domobrani da poprave prugu i uspostave saobraćaj, eksplodirale su još dvije mine (tempirane), što je izazvalo paniku.

DEANOVAC, 16. 3. 1944.

Njemačka patrola pronašla je minu na pruzi kod Deanovca, koju su postavili diverzanti 1. čete 3. DB.

ČULINEC — ZAGREB, 16. 3. 1944.

Na 300. m od stanice Čulinec, vlak br. 162 naišao je na minu u 05,45 sati; teže je oštećena lokomotiva i 2 kola; teško ranjen ložač, a lakše strojovođa; šteta 287.200 kuna; prekid prometa 5 sati.

ZLATAR BISTRICA — BEDEKOVČINA, 17/18. 3. 1944.

Diverzanti 3. DB porušili su prugu i most na 38,384 — 38,500. km; šteta 189.640 kuna; prekid saobraćaja 5 dana.

ZAPREŠIČ, 17/18. 3. 1944.

Minirana je pruga u rejonu Zaprešića, ali neprijatelj je otkrio minu, što se nije često događalo.

BJELOVAR — KOKINAC, 18. 3. 1944

Vlak br. 15-80, koji je krenuo za Garešnicu, vratio se iz rejona željezničke stanice Kokinac u Bjelovar jer je vlakovođa upozoren na partizansku zasjedu.

SESVETE — SESVETSKI KRALJEVEC, 18. 3. 1944.

Vlak br. 162 (onaj koji je 16. 3. već naišao na minu) na 433,140. km u 03,42 naišao je na novu minu; iskočila lokomotiva i 1 kola; šteta 94.000 kuna; prekid prometa 6 sati.

KUTINA — REPUŠNICA, 19/20. 3. 1944.

U 00,00 sati diverzanti 1. čete 3. DB i dijelovi MPO-a porušili su skretnice na izlazu iz željezničke stanice Kutine, razoružali stražu na mostu, i pokidali TTL.

PREČEČ, 20. 3. 1944.

Vlak br. 183 naišao je na minu u 19,40 sati; oštećena lokomotiva 17—066 sa 4 kola; poginula su 3 i ranjeno 5 neprijateljskih vojnika; šteta 434.000 kuna (na lokomotivi 200.000 kuna); prekid prometa do 21. 3. u 12 sati.

KONJŠČINA, 20. 3. 1944.

Kod signala željezničke stanice Konjščine napadnut je mitraljeskom vatrom radni vlak br. 3; poginuo 1 domobran, 2 su ranjena.

PRIKRAJ — VRBOVEC, 21. 3. 1944.

U blizini stražarnice 55, u 08,40 sati, diverzanti 3. DB porušili su prugu ispred vlaka br. 212, koji su zatim napali borci ZPO-a. Poginulo je 6 neprijateljskih vojnika, među kojima 1 ustaša i 1 njemački policajac, a ranjena su 3 vojnika, iz stroja izbačeno 9 vojnika.

DEANOVEC — NOVOSELEC KRIŽ, 22. 3. 1944.

Vlak br. 171 naišao je na minu na 64,230. km u 06,30 sati; iskliznuli lokomotiva, tender i službena kola.

Šteta je iznosila 238.000 kuna; prekid prometa do 23. 3. u 12 sati. Akciju je izvela 1. četa 3. DB.

PUŠČA BISTRA — LUKA, 25. 3. 1944.

Na 11,555. km vlak br. 913 naišao je na minu; oštećena lokomotiva i 1 kola; šteta 100.000 kuna; prekid prometa do 26. 3. u 14,30 sati.

Akciju su izveli diverzanti 3. DB.

BULINAC — BJELOVAR, 26. 3. 1944.

Mješoviti vlak br. 1530, u kojem je bilo blindiranih kola, naišao je na minu na 15,500. km. Mina je eksplodirala na mostu; bilo je mrtvih i ranjenih, točnih podataka nema; šteta 654.000 kuna; prekid prometa čitav dan.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB s dijelovima 3. DB zajedno sa BPO.

IVANIĆ-GRAD — OSTRNA, 28. 3. 1944.

Jedno odjeljenje 1. čete 3. DB miniralo je prugu u rejonu željezničke stanice Ostrne; Te noći ranjen je partizanski vodnik Franjo Likec, pa su se diverzanti povukli u Oborovo, gdje su upali u tešku situaciju s jedinicama 2. moslavačke brigade; zarobljen je Franjo Liker s još nekoliko diverzanata.

HERCEGOVAC — VELIKA TRNOVITICA, 28. 3. 1944.

Jedinice MPO-a s diverzantima 1. čete 3. DB zauzele su željezničku stanicu Hercegovac; porušena je pruga, uništene TTL i TTU, zarobljen 21 domobran.

Šteta je iznosila 200.000 kuna; prekid prometa trajao je 2 dana.

ĐURMANEC — KRAPINA, 28. 3. 1944.

Diverzanti 2. čete 3. DB sa Zagorskim PO minirali su prugu. Na mine je naišao mješoviti vlak. Teško je oštećena lokomotiva sa 6 kola a 4 kola srednje su oštećena. Oštećen je i željeznički most. Poginula su 3 neprijateljska vojnika, ranjeno je 5.

Šteta je velika, 3,003.000 kuna. Promet je bio prekinut 2 dana.

OBEDIŠCE — NOVOSELEC KRIŽ, 30. 3. 1944.

Na rijeci Česmi srušen je cestovni most dužine 30 m; neprijatelj ga je popravljao 15 dana.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB.

DUGO SELO, 30. 3. 1944.

Diverzanti 3. DB postavili su u vlaku 213, pomoću suradnika NOP-a, tempiranu minu u WC. Mina je eksplodirala u 08,35 sati dok je vlak bio u pokretu u blizini Dugog Sela; ranjeni su 2 podoficira (Vid Ferenčec i Ivan Đurišin) te jedan radnik (Ivan Novačić).

Šteta na kolima 41 iznosila je 17.200 kuna.

KUTINA — REPUŠNICA, 31. 3. 1944.

Između željezničkih stanica Kutine i Repušnice neprijatelj je pronašao minu na pruzi. Prilikom demontiranja mina je eksplodirala u 10,10 sati, ubila 1 njemačkog vojnika i ranila 3 domobrana, od kojih je jedan oficir.

_ Vlakovi br. 46 i 12 čekali su u Popovači da se pruga popravi, šteta je iznosila svega 17.500 kuna, ali je prekid saobraćaja trajao do 18,10 sati.

VOLODER, 2. 4. 1944.

Kod željezničke stanice Voloder diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona postavili su mine na 35,350. km. U 09,25 sati naišao je vlak

br. 172 (teretni); lokomotiva 05—040 iskočila je i prevrnula se niz nasip (»leži u grabi« piše u izvještaju) zajedno sa 11 kola. Uništeno je 50 m pruge. Bilo je mrtvih i ranjenih, ali podataka nema.

Šteta je velika, 1.468.400 kuna; prekid prometa do 3. 4. u 18,10 sati.

VRBOVEC, 4, 4. 1944.

Na 457,78. km partizani su porušili prugu u 07,50 sati i napali vlak br. 213; poginuo je Petko Badlanc i ranjeno 5 domobrana iz 2. satnije 18. željezničke bojne iz Vrbovca.

GRACENICA — VOLODER, 6. 4. 1944.

Na 35,685. km, u 08,30 sati vlak br. 111 naišao je na minu. Lokomotiva 05—020, tender, cisterne, 26 kola i 2 C kola najahala su jedna na druga; mrtvih nije bilo, ali teže su ranjeni nadsatnik Nikola Sarilov i narednik Blaž Ivčević, te 2 domobrana 1. gorskog zdruga iz Kutine.

Šteta 522.000 kuna; promet prekinut do 7. 4. u 18 sati.

ROVIŠĆE, — 7. 4. 1944.

Diverzanti 3. DB porušili su prugu na dva mjesta u rejonu željezničke stanice Rovišće.

SESVETSKI KRALJEVEC, 10. 4. 1944.

U 06,44 sati, na 439,010. km, vlak br. 211 naišao je na minu; iskočila je i oštećena lokomotiva br. 17—049 i 2 kola; poginula su 2 željezničara, ranjeno 4 civila.

Šteta 129.000 kuna; prekid prometa do 10.30 sati.

SESVETSKI KRALJEVEC, 13. 4. 1944.

Vlak br. 211 naišao je u 07,24 na 431,78 km na minu; oštećena je lokomotiva i 7 kola; poginulo je 10 neprijateljskih vojnika, ranjeno 15.

Šteta 240.000 kuna; prekid prometa do 11.30 sati.

PUŠĆA BISTRA, 12/13. 4. 1944.

Zagorski PO s diverzantima 3. DB porušio je prugu, skretnice i sve uređaje, zatim je zapalio zgrade; šteta 1.043.750 kuna; prekid prometa 2 dana.

VRBOVEC, 15. 4. 1944.

Diverzanti 3. DB minirali su prugu na 457. km; iskočila je lokomotiva 17—022 sa štitnim kolima i još 3 kolima vlaka br. 213; bilo je desetak mrtvih i 15 ranjenih vojnih obveznika.

Šteta je bila 300.000 kuna; prekid prometa do 16. 4. u 16,45 sati.

POPOVAČA — VOLODER, 15/16. 4. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. DB porušili su TTS i prugu na više mjesta na 38 — 39. km; šteta 54.500 kuna; prekid prometa je trajao do 16. 4. u 11 sati.

IVANIĆ-GRAD — PREČEČ, 20. 4. 1944.

Vlak br. 171 naišao je na minu na 72,78. km u 08,25 sati; iskočila je i oštetila se lokomotiva br. 22—026 i kola DRB — SARBRIKEN br. 29792.

Šteta na pruzi 40.000 kuna, na lokomotivi 90.000, svega 130.000 kuna; prekid prometa do 13 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB.

GAREŠNICA — BJELOVAR, 21. 4. 1944.

Miniran je i oštećen željeznički most na 39, km; šteta 55.700 kuna; prekid saobraćaja do 24. 4. u 10 sati.

Akciju je izvela 1. četa 3. DB.

VARAŽDIN — GOLUBOVEC, 23. 4. 1944.

KPO sa 2. četom 3. DB porušio je prugu na više mjesta na 10 — U. km i mostove na 15,729, 15,822. i 15,969. km. Rušenjem mosta i pruge dionica je izbačena iz upotrebe do 11. 7, tj. nekoliko mjeseci.

Šteta je iznosila više od 500.000 kuna.

NOVI MAROF, 27/28. 4. 1944.

KPO s diverzantima 2. čete 3. DB izvršio je napad na prugu na širem prostoru; porušena je na dužini od 300 m, porušen je most na rijeci Bednji i 1 propust. Napadnuta je i željeznička stanica s posadom, ali je napad odbijen. Prilikom napada na bunker kod mosta na Bednji zarobljeno 10 domobrana.

Šteta je iznosila 370.000 kuna, ali prekid prometa trajao je sve do 18. 5.

PODSUSED, 28. 4. 1944.

U 05,08 sati vlak br. 853 naišao je na minu na 443. km; lokomotiva je iskočila; nema podataka o mrtvima i ranjenima; šteta 73.720 kuna; prekid prometa do 9.05 sati.

Akciju su izveli diverzanti 3. DB.

KRIŽEVCI — KLOŠTAR, 30. 4. 1944.

Diverzanti 3. DB porušili su prugu na dva mjesta na 10,310. km; šteta 2.580 kuna.

CERJE TUŽNO, 30. 4. 1944.

Partizani su napali željezničku stanicu Cerje Tužno, porušili prugu, zapalili 2 kola i pokidali TTL; šteta 71.500 kuna.

Akciju je izveo KPO s diverzantima 2. čete 3. DB.

IVANIČ-GRAD — ŠIRINEC, 1. 5. 1944.

Vlak br. 171 naišao je na minu na 64,100. km; oštećena lokomotiva i 4 kola, bilo je mrtvih i ranjenih, nema podataka koliko; šteta 350.000 kuna; prekid prometa 8 sati.

REPINEC — VRBOVEC, 1. 5. 1944.

Vlak br. 213 (mješoviti, putničko-teretni) naišao je na minu na 473,120. km. Teže je oštećena lokomotiva sa 2 kola, a lakše još 4 kola; ranjeno 6 osoba, od kojih 2 domobrana; šteta 390.000 kuna; prekid prometa do 2. 5. u 14 sati.

Akciju su izveli diverzanti 3. DB.

LUDINA, 2. 5. 1944.

Njemački vlak br. 171 naišao je na minu u 07,50 sati. Teško je oštećena lokomotiva br. 51—103 i 5 kola, a 7 kola lakše je oštećeno; bilo je 8 mrtvih i 17 ranjenih njemačkih vojnika, To su osjetni gubici izazvani našom diverzijom.

Šteta je iznosila 513.000 kuna; prekid saobraćaja trajao je do 19 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. DB.

Nijemci i domobrani krenuli su toga dana u napad na partizansku pozadinu u rejonu Vrtlinska — Andigole; 1. četa s dijelovima MPO-a odbila napad na pravcu Ludina — Ruškovica i Ludina — Mustafina Klada.

Diverzanti su se pokazali opasnima i u neposrednoj borbi; neprijatelj se povukao.

IVANEC, 3. 5. 1944.

KPO s diverzantima 2. čete 3. DB izvršio je napad na prugu od Ivanca prema Cerju Tužnom; porušeno je 1.500 m pruge, stanica Ivanec je onesposobljena, pokidane su TTL; šteta 204.000 kuna; prekid prometa trajao je 3 dana.

BJELOVAR — KOKINEC, 3/4. 5. 1944.

Na 15,140. km i 15,158. km porušena je pruga na dva mjesta; šteta je mala, svega 2.134 kuna, ali promet je bio prekinut do 12,40 sati.

Diverziju je izvela 1. četa 3. DB.

PUŠĆA BISTRA, 4. 5. 1944.

ZPO s diverzantima 3. voda 2. čete 3. DB napao je željezničku stanicu Pušću Bistru, uništio TTL i TTU, porušio skretnicu, odnio gotovinu od 34.000 kuna; šteta 57.156 kuna; prekid saobraćaja trajao je do 5. 5. u 11 sati.

NOVOSELEC KRIŽ — LUDINA, 5. 5. 1944.

Prva četa 3. DB porušila je TTS i prugu na 48 — 49. km; šteta 15.000 kuna; prekid prometa do 6. 5. u 9,00 sati.

VARAŽDIN — GOLUBOVEC, 5/6. 5. 1944.

Diverzanti 2. čete 3. DB porušili su prugu na 12. i 13. km u dužini 66 m; šteta 80.000 kuna.

Isto je učinjeno 9. 5. na 15,880. km; šteta ponovo 80.000 kuna.

SEVERIN — PISANICA, 6. 5. 1944.

Prva četa 3. DB srušila je željeznički most dužine 18 m; šteta 27.000 kuna.[19])

VRBOVEC, 6. 5. 1944.

U 07,20 sati vlak br. 213 naišao je na minu na 462 — 462,100. km; oštećena lokomotiva br. 17—042 i 2 kola; šteta 72.000 kuna; prekid prometa do 11,20 sati.

ROVIŠĆE — BJELOVAR, 8. 5. 1944.

U 00,10 sati, na 14 — 70. km, porušena je pruga na pet mjesta. Iste noći napadnuta je i željeznička stanica Rovišće. Prekid prometa trajao je do 11 sati.

Akciju su izveli diverzanti 3. DB s dijelovima MPO-a (Udarni bataljon).

BJELOVAR — GAREŠNICA, 10/11. 5. 1944.

Diverzanti 3. DB porušili su prugu na dva mjesta na 15. km od Bjelovara prema Garešnici.

VRBOVEC — PRIKRAJ, 11. 5. 1944.

Između željezničkih stanica Prikraj i Vrbovec, MPO i dijelovi ZPO-a s diverzantima 1. čete 3. DB porušili su prugu na 15 mjesta u dužini od 700 m; pruga je porušena na 458 — 459. km, porušen je i most na potoku Dulep (Ducka); šteta 380.000 kuna; prekid prometa do 14. 5, 3 dana.

IVANIĆ-GRAD,12. 5. 1944.

Njemački vlak br. 170 naišao je na minu na 60,330. km; oštećena je lokomotiva i 2 kola; bilo je mrtvih i ranjenih, točnih podataka nema; šteta 53.600 kuna; prekid prometa 8 sati.

PUŠĆA BISTRA, 12. 5. 1944.

Između željezničkih stanica Pušća Bistra i Luka diverzanti 3. DB porušili su prugu; na minu je naišao njemački vlak br. 911; poginulo je 7 gestapovaca, a više ih je ranjeno; šteta 409.140 kuna; prekid prometa od 01,30 do 13 sati.

IVANIĆ-GRAD — NOVOSELEC KRIŽ, 15. 5. 1944.

1. četa 3. DB porušila je prugu na više mjesta na 63,580 — 63,670. km. tj. na dužini od 90 m; šteta 60.000 kuna; prekid prometa do 16. 5. u 09,00 sati.

19) Budući da je neprijatelj uglavnom popravljao porušene mostove od drvenih nosača (pragovi složeni kao nosač), diverzanti su lako rušili te nosače, ali onda je šteta bila relativno mala, a popravak brz.

VRBOVEC, 16. 5. 1944.

Na željezničkoj stanici, u kolima br. B—3202, ekslplodirala je tempirana mina koju su postavili diverzanti pomoću naših suradnika; poginulo je 6 njemačkih vojnika i dvije žene, Jela Kukoč i Marija Puškarec.

PRIKRAJ — VRBOVEC, 20. 5. 1944.

U 08.20 sati vlak br. 213 naišao je na minu na km 458 — 458,100 šteta svega 15.000 kuna; prekid saobraćaja do 15 sati.

Diverziju je izvela 1. četa 3. DB.

Lokomotiva vlaka 213 nakon miniranja vlaka na dionici Prikraj Vrbovec

ŠIRINEC, 20. 5. 1944.

Na 59. km vlak br. 171 (njemački transportni) naišao je na minu; teže je oštećena lokomotiva i 2 kola, a lakše 3 kola; bilo je mrtvih i ranjenih, točnih podataka nema; šteta 424.000 kuna; promet prekinut 12 sati.

ROVIŠĆE, 21/22. 5. 1944.

Diverzanti 3. DB porušili su prugu na više mjesta na 9,30, 9,200, 16. i 19,890. km; šteta 73.610 kuna; prekid saobraćaja do 28. 5. u 20 sati, 7 dana.

PRIKRAJ — GRADEC, 21. 5. 1944.

Dijelovi 32. divizije s diverzantima 3. DB porušili su prugu na 455 — 459. km; na 32 mjesta i 4 mosta; dionica onesposobljena za saobraćaj nekoliko dana.

Šteta je bila velika, na pruzi 500.000 kuna, na mostovima 700.000 kuna, ukupno 1.200.000 kuna.

BULINAC, 22. 5. 1944.

Između željezničkih stanica Bjelovar i Bulinac, na 5,847. km, diverzanti 3. DB porušili su željeznički kameni most; šteta 113.970 kuna; prekid saobraćaja do 31. 5. u 16.00 sati.

POPOVACA — VOLODER, 24/25. 5. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. DB porušili su prugu na 20 mjesta na 39. km, čime je nanijeta šteta od 180.000 kuna i izazvan prekid saobraćaja do 25. 5. u 19 sati. Diverzante su osiguravali dijemovi MPO-a.

GALOVAC, 25. 5. 1944.

Diverzanti 3. DB porušili su 1 željeznički most i prekinuli saobraćaj prema Garešnici. Drezina s radnicima naišla je na minu; poginula su 2 radnika čuvara pruge.

PUŠĆA BISTRA, 26. 5. 1944.

Diverzanti 3. čete 3. DB porušili su prugu u 00,50 sati i sa ZPO napali željezničku stanicu Pušću Bistru; spaljen je magazin, uništene 2 skretnice, TTL i TTU; šteta na pruzi 64.600 kuna.

ZAGREB, 26. 5. 1944.

Diverzanti su postavili tempiranu minu u mješoviti vlak; ubijena su 3 domobrana, 1 ustaša i 2 željezničara.

U toku svibnja na Glavnom kolodvoru u Zagrebu izvršeno je desetak raznih sabotažnih akcija, udesa i si.

LUKA, 26. 5. 1944.

Kod željezničke stanice Luka diverzanti 3. čete 3. DB porušili su prugu a potom vatrom u 16,20 sati napali vlak br. 924; bilo je to na 13,300 — 13,400. km; neprijatelj je imao 2 mrtva i 6 ranjenih vojnika; šteta 44.080 kuna; zastoj saobraćaja do 30. 5. u 10 sati, tri dana.

PREČEČ, 27/28. 5. 1944.

Na 67 — 68 km diverzanti 1. čete 3. DB porušili su prugu na pet mjesta; šteta 69.500 kuna; prekid prometa 12 sati.

NOVOSELEC KRIŽ, 27/28. 5. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. DB porušili su prugu na više mjesta na 42 — 51. km; šteta 58.000 kuna.

KUTINA — REPUŠNICA — VOLODER, 27/28. 5. 1944.

MPO s diverzantima 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušio je prugu na velikom broju mjesta. Prema neprijateljskim podacima, šteta je iznosila 692.000 kuna jer je uništeno više od 1 kilometra šina i pruge.

Prekid saobraćaja trajao je do 30. 5. u 18 sati, tri dana, što je mnogo jer se radilo o glavnoj pruzi.

PUŠĆA BISTRA, 29. 5. 1944.

Kod željezničke stanice Pušća Bistra srušen je 1 željeznički most dužine 8 m; šteta 39.190 kuna; promet prekinut do 31, 5. u 16 sati.

BULINAC, 30. 5. 1944.

Diverzanti 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na tri mjesta.

PRIKRAJ — VRBOVEC, 31. 5. 1944.

Na pruzi Dugo Selo — Križevci diverzanti 3. diverzantskog bataljona presjekli su 36 šina i porušili 2 mosta na 456 — 457. km, kao i most na 455,89. km; šteta 310.000 kuna; promet prekinut do 3. 6. u 07.30 sati, tri dana.

GAREŠNICA — ZDENCI — GRĐEVAC, 1. 6. 1944.

Na cesti Garešnica — Zdenci diverzanti su porušili most dužine 20 m i presjekli automobilski saobraćaj.

Iste noći porušen je željeznički most na rijeci Česmi kod Velikog Grđevca dužine 30 m. Pruga je porušena na 24 mjesta i skretnice na željezničkoj stanici Pavlovac Dražica.

Akcije su izveli dijelovi 33. divizije NOVJ i diverzanti 3. diverzantskog bataljona.

IVANIĆ-GRAD — DEANOVAC, 4. 6. 1944.

Na 62,80 — 63,80 km diverzanti 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 18 mjesta; šteta 250.000 kuna; promet prekinut do 5. 6. u 10 sati.

NOVOSELEC KRIŽ — LUDINA, 4/5. 6. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 49. km na pet mjesta zajedno s više TTS; saobraćaj prekinut do 5. 6. u 13 sati; šteta na pruzi i TTS 63.600 kuna.

VOLODER — GRAČENICA, 6/7. 6. 1944.

Jedan vod diverzanata iz 1. čete 3. diverzantskog bataljona, zajedno s jedinicama MPO-a porušio je prugu kod sela Krivaj na 15 mjesta; prekid prometa do 7. 6. u 11 sati.

PRIKRAJ — BOŽJAKOVINA, 6/7. 6. 1944.

Na pruzi Dugo Selo — Vrbovec, između željezničkih stanica Prikraj i Božjakovina, na 453,780. do 455,500. km, diverzanti 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 30 mjesta. Iste noći porušena su tri mosta raspona 8 — 17 m, jedan na cesti preko rijeke Lonje; šteta 566.000 kuna; saobraćaj prekinut do 12. 6. u 15 sati, 6 dana.

KLOŠTAR IVANIĆ, 7. 6. 1944.

Grupa diverzanata iz sastava 1. čete 3. DB minirala je i uništila vitalne elemente ciglane u Kloštru Ivaniću.

Jedan kamion pun neprijateljskih vojnika naišao je na protivten kovsku minu, koju su postavili diverzanti.

IVANIĆ-GRAD — PREČEČ, 10. 6. 1944.

Prva četa 3. diverzantskog bataljona, s jedinicama 2. moslavačke brigade, izvršila je napad na prugu između željezničke stanice Ivanić-Grad i Prečeč; na 67,70 — 70,40. km, porušena je pruga na 129 mjesta. Saobraćaj je prekinut dva dana; šteta više od milijun kuna.

VRBOVEC — GRADEC, 12. 6. 1944.

Diverzanti 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu u 01,25 sati na 6 mjesta i most na rijeci Črncu na 465. km; šteta 160.119 kuna; prekid prometa do 15. 6. u 16,25 sati.

SV. IVAN ŽABNO — BJELOVAR, 14/15. 6. 1944.

U rejonima Rovišće i Hrsovo diverzanti 3. diverzantskog bataljona s dijelovima BPO-a i MPO-a porušili su prugu na više mjesta i oštetili dva mosta; šteta 150.000 kuna; promet prekinut do 16. 6. u 17 sati.

VOLODER — GRAČENICA, 15/16. 6. 1944.

Na 35,89 — 36. km diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona, zajedno sa MPO, porušili su prugu na 16 mjesta; prekid saobraćaja do 16. 6. u 18.20 sati; šteta 158.600 kuna.

KUTINA — REPUŠNICA, 17. 6. 1944.

U 07.14 sati njemački vlak br. 111 naišao je na minu na 31,89 km; uništena 4 kola; ubijena 3 njemačka oficira, ranjeno desetak vojnika; šteta 449.400 kuna; promet bio prekinut do 13,00.

Akciju je izvela 1. četa 3. diverzantskog bataljona.

; i r

ŠIRINEC — DEANOVEC, 17/18. 6. 1944.

Jedno odjeljenje diverzanata 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušilo je prugu na 58 — 59. km na osam mjesta i oštetilo jedan propust; šteta 133.000 kuna; promet prekinut do 18. 6. u 12 sati.

VOLODER — GRAČENICA, 19/20. 6. 1944.

Na 31.500 — 37. km diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na više mjesta; šteta 227.600 kuna; promet prekinut do 20. 6. u 12,00 sati.

BJELOVAR — VELIKI GRĐEVAC, 19/20. 6. 1944.

Diverzanti 3. diverzantskog bataljona, s dijelovima 33. divizije, porušili su 4 mosta i prugu na više mjesta između željezničkih stanica Bu-

linac, Velika Pisanica i Veliki Grđevac na dužini od 20 do 25 km; šteta I.500.000 kuna; prekid prometa nekoliko dana.

' LUDINA — VIDRENJAK, 20/21. 6. 1944.

Prugu na 48,300 — 48,500. km porušili su diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona; šteta 69.900 kuna; prekid prometa do 21. 6. u II,00 sati.

DEANOVAC, 21. 6. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona, s jedinicama 2. moslavačke brigade, porušili su prugu na 76 mjesta i presjekli 152 šine; promet prekinut dva dana; porušen i 1 most dužine 8 m; šteta 640.300 kuna.

OBEDIŠĆE — VIDRENJAK, 22. 6. 1944.

Porušen je cestovni most na rijeci Česmi kod sela Obedišća (koji je neprijatelj bio ponovo izgradio).

RASINJA — ČUKOVEC, 27/28. 6. 1944.

Jedinice 32. divizije s četom 3. diverzantskog bataljona i svojim diverzantima, pionirima, porušile su prugu na 98 mjesta; presječeno 196 šina; šteta 6,000.000 kuna; promet prekinut do 6. 11. gotovo 5 mjeseci.

PRIKRAJ, 28. 6. 1944.

Diverzanti 3. diverzantske brigade porušili su prugu na 458,500. km, tako da je vlak br. 213 morao čekati u Vrbovcu 24 sata da domobrani poprave prugu; šteta 150.000 kuna.

REPUŠNICA, 30. 6. 1944.

Diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 29,45. km na dva mjesta (4 šine); šteta svega 15.600 kuna; promet prekinut do 10.45 sati, 8 sati.

CIRKVENA — SV. IVAN ŽABNO, 2/3. 7. 1944.

Udarni bataljon MPO-a s diverzantima 3. diverzantskog bataljona porušio je prugu između stanica Cirkvena i Sv. Ivan Žabno na 12 mjesta; šteta 108.942 kune; prekid prometa do 3. 7. u 17.45 sati.

VRBOVEC — PRIKRAJ, 2. 7. 1944.

U rejonu željezničke stanice Prikraj oklopni vlak išao je ispred vlaka br. 213 i naišao na minu; uništena su 2 štitna kola, oštećena su jedna oklopna i lokomotiva; šteta 263.800 kuna.

NOVI MAROF, 3/4. 7. 1944.

Kod željezničke stanice Mađarevo, na 68. km, diverzanti 3. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na nekoliko mjesta; šteta 50.000 kuna; prekid saobraćaja do 4. 7. u 13,00 sati.

PRIKRAJ, 4. 7. 1944.

Diverzanti 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 458. km; u 02.00; šteta 129.000 kuna; prekid prometa jedan dan.

PREČEČ, 4. 7. 1944.

Kod željezničke stanice Prečeč, na 75,80. km, u 07,27 sati vlak br. 12 naišao je na minu; teže je oštećena lokomotiva, tender i 1 kola; poginula su 2 željezničara i ranjene 3 osobe; šteta 267.550 kuna; prekid prometa do 12.00 sati.

LUDINA, 5. 7. 1944.

Na 48 —49. km porušena je pruga na 14 mjesta i presječeno 28 šina; šteta 92.000 kuna; prekid prometa do 6. 7. u 11,00 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona sa 2. bataljonom MPO-a. t. z. češkim

KONJŠČINA — BEDEKOVČINA, 5/6. 7. 1944.

Diverzanti 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 2 mjesta na 50. km; prekid prometa do 6. 7. u 10,00 sati.

LUDBREG, 6. 7. 1944.

Druga četa 3. diverzantskog bataljona, s jednim odjeljenjem diverzanata, porušila je prugu između 29 — 30. km; šteta 140.000 kuna; prekid prometa do 17. 7. u 16.30 sati, 10 dana.

GAREŠNICA — MEĐURIČ, 7. 7. 1944.

Prva četa 3. diverzantskog bataljona porušila je cestovni most na rijeci Ilovi kod sela Veliko Vukovje dug 20 m.

ROVIŠĆE — CIRKVENA, 8. 7. 1944.

Porušena je pruga na više mjesta između stanica Rovišće i Cirkvena; šteta 98.930 kuna; prekid prometa do 10. 7. u 16,00 sati.

Akciju su izveli diverzanti 3. diverzantskog bataljona s dijelovima MPO-a.

BOŽJAKOVINA — PRIKRAJ, 8. 7. 1944.

Diverzanti 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu i 2 mosta na potoku Dulipu i rijeci Zelini; na stanici Prikraj uništene su dvije skretnice; šteta 110.000 kuna; prekid saobraćaja do 13. 7. u 16,00 sati, 6 dana.

SESVETE — SESVETSKI KRALJEVEC, 8. 7. 1944.

Na 436. km vlak br. 211 naišao je na minu; oštećena je lokomotiva i 1 kola; ranjena su dva željezničara (strojovođa i ložač) te još 1 osoba šteta 25.000 kuna; prekid prometa 8,00 sati.

VELIKI GRĐEVAC — BJELOVAR, 8. 7. 1944.

Diverzanti su porušili 1 željeznički i 1 cestovni most.

Akciju su izveli diverzanti 3. diverzantskog bataljona.

KONJŠČINA, 8/9. 7. 1944.

Kod stanice Bračak diverzanti 3. čete 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na više mjesta; šteta 80.000 kuna; prekid prometa do 9. 7. u 12,00 sati.

ZAGREB, GLAVNI KOLODVOR, 9. 7. 1944.

U ložionici Zagreb diverzanti su postavili tempiranu minu koja je eksplodirala u blizini Dugog Sela; poginuli su ložač i strojovođa; lokomotiva teško oštećena; šteta gotovo milijun kuna,

MAĐAREVO, 9. 7. 1944.

U blizini željezničke stanice Mađarevo diverzanti su porušili prugu na 3 mjesta i presjekli 6 šina.

Akciju su izveli diverzanti 3. čete 3. diverzantskog bataljona.

OSTRNA — DUGO SELO, 11. 7. 1944.

Na 81 — 82. km diverzanti 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 32 mjesta i prekinuli saobraćaj od 01.00 — 19.00 sati; šteta 200.000 kuna.

HRAŠČINA — TRGOVIŠTE — KONJŠČINA, 16. 7. 1944.

Zagorski PO, s diverzantima 3. čete 3. diverzantskog bataljona, porušio je 600 m pruge u rejonu željezničkih stanica Hrašćina — Trgovište — Konjščina; šteta 400.000 kuna; prekid prometa nekoliko dana.

PRIKRAJ, 21. 7. 1944.

Vlak br. 213 naišao je na minu; oštećena lokomotiva i 3 kola; poginula 2 domobrana i 1 željezničar, ranjeno 5 osoba.

Akciju su izveli diverzanti 3. diverzantskog bataljona.

KUTINA — REPUŠN1CA, 27. 7. 1944.

Presječene su šine na 10 mjesta; uništeno 20 šina; šteta 100.000 kuna; prekid prometa 6 sati.

PUŠČA BISTRA — LUKA, 28. 7. 1944.

Pruga je porušena na 3 mjesta; srušena 2 mosta i 3 skretnice; šteta 250.000 kuna; prekid prometa 2 dana.

Akciju je izvela 3. četa 3. diverzantskog bataljona.

GAREŠNICA — HRASTOVAC, 31. 7. 1944.

Na rijeci Toplici porušen je cestovni most raspona 8 m.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona, zajedno s borcima MPO-a.

OSTRNA — IVANIĆ-GRAD, 2. 8. 1944.

Kod željezničke stanice Ostrna, zapadno od Ivanić-Grada, vlak br. 111 naišao je na minu; uništena su službena kola i teže oštećena 3 kola; bilo je 5 mrtvih i 7 ranjenih neprijateljskih vojnika; šteta 655.000 kuna; prekid prometa jedan dan.

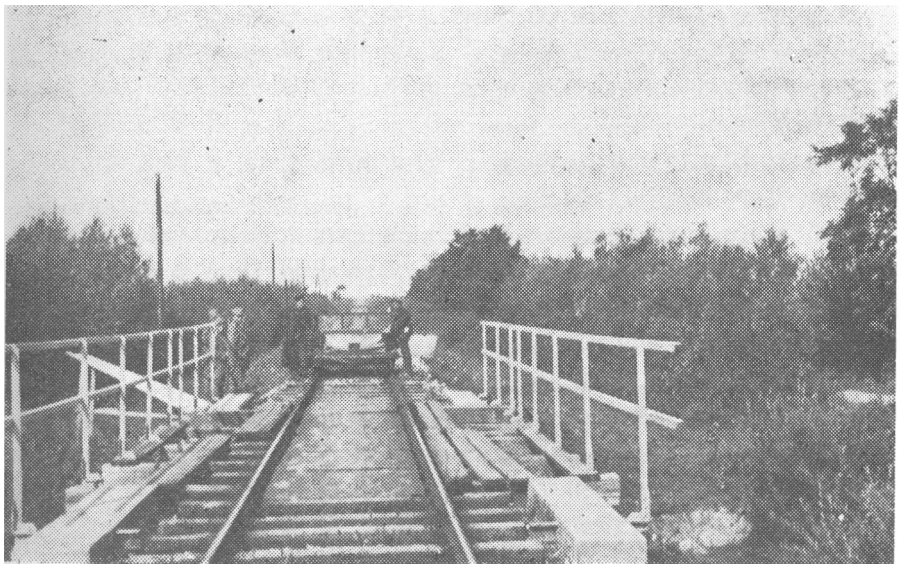
VRBOVEC — GRADEC, 3. 8. 1944.

Oklopni vlak naišao je na minu na relaciji Gradec — Vrbovec; teško oštećena lokomotiva i 6 kola; bilo je mrtvih i ranjenih, točnih podataka nema; šteta 192.000 kuna; promet prekinut 14 sati.

Akciju je izveo 3. diverzantski bataljon na 466 — 467. km.

OSTRNA, 5. 8. 1944.

Diverzanti su minirali prugu u 22.10 na 78,600. km s ciljem da dig nu u zrak neprijateljski vlak. Međutim, na minu je naišla njemačka vojna drezina; poginuo 1 njemački oficir, dok su 3 ranjena; šteta 22.000 kuna; prekid prometa do 9. 8. u 10,15 sati.

Neprijateljska drezina koja je naišla na minu.

KRIŽEVCI — PAVLIN KLOŠTAR, 5. 8. 1944.

Diverzanti 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 17.900 — 18. km u 00,00 sati na dva mjesta; šteta 17.504 kuna; prekid saobraćaja do 18,00 sati.

ŠIRINEC — NOVOSELEC KRIŽ, 7. 8. 1944.

Između željezničkih stanica Novoselec Križ i Širinec neprijateljski transportni vlak naišao je u 09.00 sati na minu; uništena je lokomotiva

i 2 kola, dok su 3 kola oštećena. Pored živežnih namirnica, u kolima je bila telad; 2 mrtva domobrana i 4 ranjena; šteta 350.000 kuna; promet prekinut 10 sati.

Akciju izvela 1. četa 3. diverzantskog bataljona.

PREČEČ — OSTRNA, 14. 8. 1944.

Vojni vlak naišao je na minu u 13,40 sati; lokomotiva sa 8 kola iskočila iz šina; 15 mrtvih i 20 ranjenih neprijateljskih vojnika; šteta 590.906 kuna; prekid prometa do 19,00 sati. Nijemci su naredili brzu opravku jer im se žurilo.

Akciju su izveli divrezanti 1. čete 3. diverzantskog bataljona.

VRBOVEC — GRADEC, 14. 8. 1944.

Diverzanti 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 466. km na više mjesta (15 —- 30 šina); šteta 132.110 kuna; prekid prometa od 11,20 do 16,00 sati.

SESVETE — SESVETSKI KRALJEVEC, 15. 8. 1944.

U 05,20 sati porušena je pruga na 432. km. To su učinili diverzanti 3. diverzantskog bataljona. Šteta je bila 43.200 kuna. Promet je bio prekinut do 11,15 sati. Oštećena je lokomotiva i 1 kola. Bilo je žrtava, ali točnih podataka nema.

SV. IVAN ŽABNO — KRIŽEVCI, 15. 8. 1944.

Pruga je porušena na 11,900 — 14,400. km na 100 mjesta i presječeno je 200 šina. Željeznička stanica Žabno je onesposobljena, pokidane su TTL, TTU i minama uništene 4 skretnice te vodocrp.

Akciju su izvele jedinice 33. divizije s diverzantima 3. diverzantskog bataljona; šteta na pruzi 268.154 kuna; prekid prometa dva dana.

HERCEGOVAC — ZDENCI, 18. 8. 1944.

Porušen je cestovni most kod stanice Zdenci u dužine od 8 m.

KOTORIBA — ČAKOVEC, 23. 8. 1944.

Jedan vod 2. čete 3. diverzantskog bataljona, koji je djelovao u Međimurju kod Male Subotske i D. Kraljevca, digao je u zrak brzi i putnički vlak; bilo je mnogo mrtvih i ranjenih, točnih podataka nema.

ZAGREB, 25. 8. 1944.

Jedna grupa diverzanata, uz suradnju komunista na Glavnom kolodvoru, postavila je tempirnu minu u brzi vlak. U toku vožnje mina je ubila 1 ustaškog višeg oficira, 1 avijatičarskog poručnika i 5 ustaša.

Akciju su izveli diverzanti specijalne grupe za djelovanje u Zagrebu iz sastava 3. diverzantskog bataljona.

SESVETE, 29. 8. 1944.

Jedno odjeljenje diverzanata 1. čete 3. diverzantskog bataljona postavilo je minu, koju je neprijatelj otkrio. Te noći diverzanti su zarobili 7 domobrana i predali ih Posavskom PO.

GRADEC — VRBOVEC, 30. 8. 1944.

Kamion pun kozaka naišao je na protivtenkovsku minu; 6 ih je poginulo, a 3 su prebjegla diverzantima.

VOLODER — POPOVAČA, 31. 8. 1944.

Noću 30/31. kolovoza 1944, snage 7. banijske udarne divizije, zajedno s MPO i uz pomoć 1. čete 3. diverzantskog bataljona, izvršile su totalni napad na prugu i objekte na njoj na odsjeku Popovača — Kutina.

Njemački oklopni vlak »Grbo« nalazio se u željezničkoj stanici Popovača. Kad je otpočela borba za prugu, osioni fašistički komandant »Grbe« krenuo je u pravcu Kutine. Međutim, diverzanti 7. banijske udarne divizije postavili su minsko polje na pruzi i digli u zrak čitav vlak.

Bila je to spektakularna akcija u kojoj je uništen čuveni po zlu oklopni njemački vlak.

Šteta na pruzi iznosila je 700.000 kuna, a na vlaku 20 — 30 milijuna.

Prekid prometa trajao je sve do 18. 9, što je bio najduži prekid na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd u toku NOR-a.

VELIKO TRGOVIŠTE — LUKA, 31. 8. 1944.

Na 56 mjesta (ili 112 šina) presjekli su minama diverzanti 3. čete 3. diverzantskog bataljona na 15 — 22. km pruge između stanica Veliko Trgovište i Luke; šteta 713.500 kuna; prekid prometa do 5. 9. u 16,00 sati.

PODRUTE, 2. 9. 1944.

Diverzanti 2. čete 3. DB porušili su prugu na 3 mjesta i uništili 2 skretnice te presjekli 6 TTS; prekinut promet do 3. 9, 24 sata; šteta na pruzi i TTS 100.000 kuna.

VRBOVEC — GRADEC, 3. 9. 1944.

U fazi priprema za napad na Vrbovec i zatim na Križevce, jedinice 3. diverzantskog bataljona krenule su u intenzivna djelovanja na prugama.

Oklopni vlak br. 211 pošao je iz Vrbovca u pomoć miniranom vlaku br. 213. (213 je miniran u 07,55) ,koji su poslije toga napali partizani. Međutim, oklopni vlak 211 i sam je u 10,24 naišao na minu. Oštećena je lokomotiva br. 05—035 i 2 oklopna kola; bilo je 6 mrtvih a i 7 ranjenih, po nekim podacima i više; šteta velika, 3,000.000 kuna; prekid prometa do 4. 9. u 16,55 sati.

Akciju su izvele jedinice 33. divizije i diverzanti 3. diverzantskog bataljona.

NOVI MAROF,

Jedinice 32. divizije NOVJ, s diverzantima brigade i 3 diverzantskog bataljona, porušile su 4.100 m pruge na relaciji Novi Marof — Budinščina.

Bila je to velika akcija koja je nekoliko dana paralizirala saobraćaj na pruzi Zagreb — Varaždin.

Šteta je iznosila 2 milijuna kuna, jer je uništeno sve što se dalo pokidati minirati i spaliti.

REPUŠNICA, 4. 9. 1944.

U 21,00 sati oklopni vlak 1. gorskog zdruga, u kojem je bilo njemačkih vojnika, naišao je na minu. Snažna detonacija izbacila je i uništila 2 oklopna kola i oštetila lokomotivu.

Pruga i nasip teško su oštećeni; bio je to pravi lom čelika i pruge.

Poginula su 22 njemačka vojnika, ranjena 2 domobrana.

Saobraćaj je prekinut dva dana. Šteta je bila golema, 2 milijuna kuna.

Poslije uništenja oklopnog vlaka »Grbe« kod Volodera, ovo je bio drugi težak poraz neprijatelja na pruzi.

Akciju je izvela 1. četa 3. diverzantskog bataljona s MPO.

PODSUSED, 4. 9. 1944.

Diverzanti 3. diverzantskog bataljona porušili su - stup žičare i prekinuli rad Tvornice cementa 5 dana. Iste noći diverzanti su zaplijenili dva para cipela i uniforme, te 1 pištolj od domobrana koji su došli svojim kućama u Stenjevcu

VOLODER, 6. 9. 1944.

Na 39,300. km vojni radni vlak br. 1, koji je pošao na popravak pruge kod Repušnice, naišao je na minu.

Šteta je bila velika jer je lokomotiva sa 2 kola iskočila sa 1 i 2 osovine. Prekid prometa uspostavljen 7. 9. u 16. sati.

Akciju je izvela 1. četa 3. diverzantskog bataljona.

LUDINA, 6. 9. 1944.

Jedno odjeljenje diverzanata iz sastava 1. čete 3. diverzantskog bataljona porušilo je prugu na 7 mjesta (14 šina) na 49. km; prekid saobraćaja do 7. 9. u 19 sati.

BRDOVEC, 6. 9. 1944.

Na pruzi Zagreb — Zidani Most kod željezničke stanice Brdovec, u 03,15 sati, vlak br. 888 (njemački) naišao je na minu koja je eksplodirala pod 11. kolima; šteta je velika; bilo je mrtvih i ranjenih.

BEDEKOVČINA — BRAČAK, 6. 9. 1944.

Zagorski PO i diverzanti 3. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 35 mjesta i presjekli 70 šina; postavljeno je i 13 tempirnih mina; šteta 450.000 kuna; prekid saobraćaja do 26. 9. u 13 sati.

BOŽJAKOVINA, 7. 9. 1944.

Grupa diverzanata zaplijenila je 854.000 kuna od švercera koji su dolazili svake srijede i subote u Božjakovinu.

U toku 1944. šverc je bio veoma razgranat. Neprijatelj je koristio, kao i mi, švercere za prikupljanje podataka. Ali, mi snio oduzimali opljačkani novac. Partizani su plaćali svaku robu, ako vlasnici nisu bili suradnici okupatora.

NAPOMENA:

Kao što se vidi, 6. rujna 1944. bilo je veoma vruće fašistima, a veselo partizanima. To su diverzanti 3. diverzantskog bataljona pripremali početak djelovanja 3. diverzantskog odreda. Naime, 7. rujna formiran je 3. diverzantski odred od jedinica 3. diverzantskog bataljona sastava 1. i 2. diverzantski bataljon. Istog dana formiran je i Štab grupe diverzantskih odreda NOVJ na čelu s pukovnikom Ivanom Harišem »Gromovnikom«.

U to vrijeme formirani su 1. i 2. diverzantski Odred 20).

SESVETE, 8. 9. 1944.

U blizini željezničke stanice Sesvete vlak br. 174 naišao je na minu; uništena su 1 kola, a oštećena 2; mrtav 1 i ranjena 2 neprijateljska vojnika; šteta 42.000 kuna; prekid prometa 6 sati.

ZAPREŠIĆ — PUŠĆA BISTRA, 8. 9. 1944.

Zagorski PO i diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 66 mjesta (132 šine) i 1 most dug 4 m; promet prekinut do 21. 9; šteta 651.070 kuna.

GRADEC, 8/9. 9. 1944.

Diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona porušili su prugu na **4** mjesta; šteta 92.000 kuna; promet prekinut do 9. 9. u 12 sati.

LUDINA, 8/9. 9. 1944.

Odjeljenje diverzanata 1. čete 1. diverzantskog bataljona, s četom 2. bataljona MPO-a, porušilo je prugu na 8 mjesta na 49,400 — 49,600 km; prekinut saobraćaj glavnom prugom 2 dana.

VELIKO TRGOVIŠTE, 9. 9. 1944.

U 03,50 Zagorski PO, s diverzantima 1. čete 2. diverzantskog bataljona izvršio je napad na željezničku stanicu Veliko Trgovište. Poruše-

20) Prvi DO u Slavoniji, a Drugi na Baniji i Kordunu, te Pokuplju.

na je pruga na više mjesta, uništena skretnica, TTL i TTU. Poginula su 2 njemačka vojnika, a nekoliko ih je ranjeno.

LUDINA, 9/10. 9. 1944.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona, sa snagama 2. bataljona MPO-a, ponovo su porušili prugu kod željezničkih stanica Ludina i Vidrenjak na 47. km na 8 mjesta (16 šina); prekid saobraćaja do 18. 9. u 12 sati.

PRIKRAJ — VRBOVEC, 10. 9. 1944.

Na relaciji Vrbovec — Gradec i Vrbovec — Sv. Ivan Žabno porušena je pruga; u rejonu Prikraj na 3 mjesta, a kod žabnog na 100 mjesta.

U akciji su učestvovali dijelovi 33. divizije[21]) i diverzanti 2. čete 1. DB.

Iste noći, na 448,400. km u 06,35 sati, vlak br. 210 naišao je na minu; teško oštećena lokomotiva i 2 kola; 2 mrtva, 2 teže ranjena, 8 lakše ranjenih, tj. 12 neprijateljskih vojnika izbačeno iz stroja.

Tih dana sve domobranske straže na pruzi bile su razoružane i razbijene, mnogi domobrani prešli su na stranu NOVJ na poziv maršala Tita. Akcije na prugama odvijale su se u sklopu ofanzivnih djelovanja 10. korpusa zagrebačkog, koji je bio ojačan sa 7. banijskom udarnom divizijom.

SESVETSKI KRALJEVEC, 11. 9. 1944.

Blizu željezničke stanice Sesvetski Kraljevec jedan vod 2. čete 1. diverzantskog bataljona, s dijelovima Zagrebačkog PO, napao je domobransku posadu u bunkeru. Iznenadan i energičan napad ubrzo je urodio plodom: zarobljeno je 10 domobrana i minom je oštećen bunker.

U borbi je poginuo 1 njemački vojnik, a 2 su zarobljena. Zaplijenjeno je: 1 mitraljez, 1 puškomitraljez, 10 pušaka, vojnička oprema, 8.000 metaka i 1 automat (šmajser).

MARTIJANEC — LUDBREG, 12. 9. 1944.

Vlak br. 1411 naišao je na minu u 07,55 na 231,600. km; uništena ja lokomotiva, službena kola, 4 kola teško su oštećena, a 3 lakše; mrtvih 12, ranjenih 19, većinom ustaša; promet prekinut do 10,45 sati.

Akciju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona.

OSTRNA — PRECEC, 12. 9. 1944.

Na 78,340. km u 08,15 sati vlak br. 12 naišao je na minu; iskočila je lokomotiva 05—036 sa 5 osovina i 2 štitna kola i prevrnula se niz nasip; 3 mrtva, 6 ranjenih; šteta velika, 1,000.000 kuna; prekid prometa do **14.** 9. u 18,20 sati. Bio je to važan prekid, jer se poremetio čitav promet okupatora i ustaša.

21) Čitave brigade napadaju prugu. Često vode borbe sa snagama osiguranja, tek onda nastupaju diverzanti.

ZAPREŠIĆ — SAVSKI MAROF, 12. 9. 1944.

Na 442,230. km diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona porušili su 1 željeznički most i prugu na više mjesta; šteta velika, 2,779.325 kuna; prekid prometa do 14. 9. u 18,40 sati.

Ova akcija, s onom kod Prečeča, odsjekla je Zagreb 2 dana s istoka i zapada.

ZABOK — KRAPINSKE TOPLICE, 12. 9. 1944.

U 01,50 sati partizani su napali željezničke stanice Zabok i Krapinske Toplice, uništili TTL, TTU, inventar, zapalili 2 kola te odnijeli 60.000 kuna gotovine.

Šteta na pruzi i kolima 274.106 kuna, ostalo 98.397 kuna, svega 372.503 kune.

Akciju su izveli dijelovi Zagorskog PO i diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona.

NOVOSELEC KRIŽ — LUDINA, 13. 9. 1944.

Porušena je pruga na 49 — 50. km na 5 mjesta. Akciju su izveli diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona u 21,30 sati.

BOŽJAKOVINA — DUGO SELO, 14. 9. 1944.

Vlak br. 210, koji je u 10. 09 sati naišao na minu, opet je nastradao naišavši na partizansku minu kod Božjakovine.

Mina je eksplodirala u 08,40 sati; oštećena je lokomotiva i 2 kola su iskliznula; 3 mrtva, 7 ranjenih.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona.

DUGO SELO — VRBOVEC, 13. 9. 1944.

Porušen je željeznički most na rijeci Lonji dužine 25 m; produžen prekid saobraćaja još nekoliko dana. To znači da iz Zagreba nema željezničkog saobraćaja za Koprivnicu i Bjelovar. To je bilo posebno važno za operacije 10. korpusa na sektoru Vrbovca, Križevaca i Koprivnice.

ROVIŠĆE — KLOKOČEVAC, 14/15. 9. 1944.

Diverzanti 1. diverzantskog bataljona porušili su prugu na više mjesta; saobraćaj prekinut 24 sata; šteta 250.000 kuna.

MARTIJANEC — LUDBREG, 16. 9. 1944.

Na 231,2 — 231,5. km, u 02,00 sati vlak br. 1458 naišao je na minu; uništena lokomotiva i teško oštećena 2 kola a lakše 3 kola; šteta 650.000 kuna; promet prekinut do 11,45 sati; 3 mrtva i 4 ranjenih ustaša, ili 7 izbačenih iz stroja: Ivan Kuzmić, Alojz Pršen, Mato Lonjac, Josip Maričić, Pavao Horvatić i još 2 ustaša.

ZAPREŠIC — SAVSKI MAROF, 17. 9. 1944.

Vlak br. 804 na 442,600. km, u 21,30 sati naišao je na minu; prevrnula se lokomotiva 39—402, službena kola i još 2 kola; 5 mrtvih i 9 ranjenih, ukupno 14 izbačenih iz stroja; šteta velika, 700.000 kuna; promet prekinut do 18. 9. u 17,15 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona pod komandom Josipa Cara.

PUŠCA BISTRA, 17. 9. 1944.

U 04,30 sati partizani su izvršili napad na željezničku stanicu. Nakon kratke borbe dio domobrana je pobjegao. Zarobljen je komandir odjeljenja s nekoliko domobrana. Pokidane su TTL i TTU te porušene 2 skretnice; šteta 200.000 kuna; prekid prometa do 18. 9. u 10 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona s jedinicama ZPO-a.

VRBOVEC, 18. 9. 1944.

Zajedno s dijelovima 33. divizije, 2. četa 1. diverzantske brigade porušila je na željezničkoj stanici Vrbovec 2 skretnice, vodocrp, a na željezničkoj stanici Prikraj 1 skretnički blok, 1 most i prugu na više mjesta; zaplijenjena su 2 radio-aparata i 1 telefon.

PUŠCA BISTRA, 19. 9. 1944.

Na 11. km prema željezničkoj stanici Luka, vlak br. 928 naišao je na minu; izbačena lokomotiva sa 3 kola; 2 mrtva, 3 teže ranjena i 5 lakše ranjenih, svega 10; šteta 250.000 kuna; prekid saobraćaja 12 sati.

IVANIĆ-GRAD — NOVOSELEC KRIŽ, 19. 9. 1944.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona minirali su prugu na 60,340. km. Vlak br. 5a (radni vojni) naišao je na tu minu; iskočila je lokomotiva sa 6 kola; šteta velika, 300.000 kuna; poginula su 3, a ranjena 4 neprijateljska vojnika.

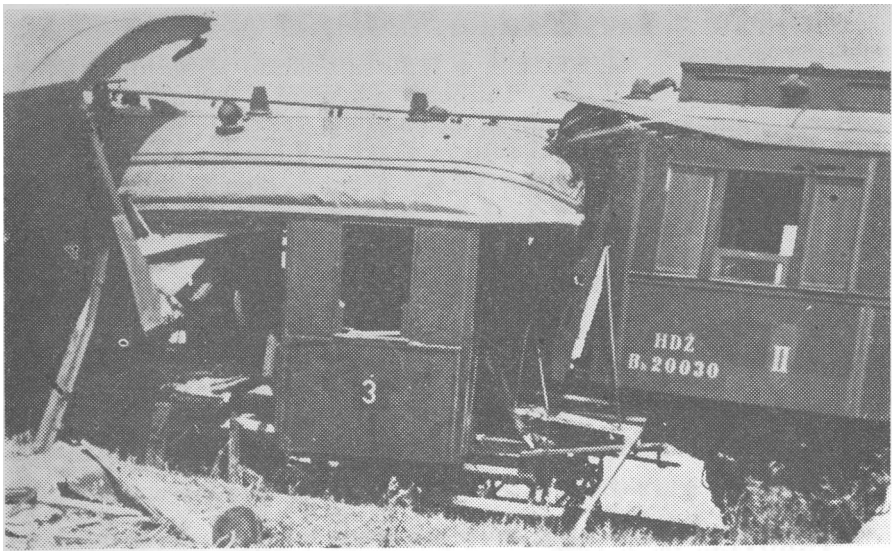
SESVETE — SESVETSKI KRALJEVEC, 20. 9. 1944.

Na 439,670. km, kod Sesvetskog Kraljevca, naišao je na minu neprijateljski vlak nazvan »Zec«; teže oštećena lokomotiva 17—039 i 3 kola, a 2 štitna kola lakše; poginuli su strojovođa i ložač, 2 domobrana su ranjena; šteta 350.000 kuna; promet prekinut od 07,00 — 19,00 sati, 12 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona.

NOVOSELEC KRIŽ — DEANOVEC, 19. 9. 1944.

Vlak br. 172 (njemački) na 60,340. km, u 00,50, naišao je na minu; teško oštećena lokomotiva 22—063 i 5 kola.

Smrvljena kola nakon miniranja neprijateljskog vlaka

Šteta je iznosila:

— Na kolima	400.660 kuna
— Na lokomotivi	200.000 kuna
— Na pruzi	200.000 kuna
	SVEGA: 800,660 kuna

Prekid prometa trajao je 24 sata.

Diverziju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona, III DO[25]).

SV. KRIŽ — ZAČRETJE, 19/20. 9. 1944.

Miniran je most na 6,500. km; saobraćaj prekinut nekoliko dana.

DUGO SELO — PREČEČ, 20. 9. 1944.

Na 78,100. km njemački oklopni vlak naišao je na minu; teže oštećena lokomotiva br. 20—010 i 2 oklopna kola; šteta 500.000 kuna; mrtav 1, ranjeno 5 — 7 vojnika; točnih podataka nema; prekinut promet 12 sati.

Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

BORONGAJ — ČULINEC, 20. 9. 1944.

Vlak br. 12 naišao je na minu na 431,230. km u 08,30 sati; teže oštećena lokomotiva i 2 štitna kola, lakše oštećeno 3 kola; bilo je mrtvih i ranjenih; točnih podataka nema; šteta 220.000 kuna; prekid saobraćaja do 12,00 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona.

25) III DO — Treći diverzantski odred.

PUŠČA BISTRA, 20. 9. 1944.

U 10,10 sati na minu je naišao putnički vlak; oštećena lokomotiva i 1 kola; poginula 3, teže ranjena 3 i lakše ranjen 1 neprijateljski vojnik.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

IVANIĆ-GRAD, 20. 9. 1944.

Na 62,560. km diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona porušili su željeznički most dug 12 m; promet prekinut 20,37 sati.

STENJEVEC — PODSUSED, 21. 9. 1944.

U 23,25 sati vlak br. 888 (teretni njemački) naišao je na minu; uništena lokomotiva i 2 kola; šteta 800.000 kuna; prekid prometa do 22. 9. u 14,40 sati.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

DUGO SELO, 21. 9. 1944.

Noću u 03,00 eksplodirale su dvije mine i porušile prugu; saobraćaj prekinut do 16,00 sati.

Diverziju su izveli diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona 3. DO.

NOVOSELEC KRIŽ — ŠIRINEC, 21. 9. 1944.

Između Novoselec Križa i željezničke stanice Širinec na minu je naišao vlak br. 111 na 59,200. km; oštećena je lokomotiva i kola Cs 4802 i 4595; bilo je mrtvih i ranjenih civila, ustaša i domobrana (mrtvih 10, teže ranjenih 8, lakše ranjenih 13, svega 31 — za 7 mrtvih poimenični podaci.

MARTIJANEC — LUDBREG, 22. 9. 1944.

Vlak br. 1457 naišao je na minu na 231,670. km; iskliznula je lokomotiva i 3 kola; o mrtvima i ranjenima nema podataka u neprijateljskom dokumentu; mina je eksplodirala pod trećim kolima.

Diverziju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona 3. DO.

DUGO SELO — PREČEČ, 23. 9. 1944.

Neprijateljski vlak naišao je na minu u 00,30 sati; iskočila lokomotiva br. 01—113 sa 2 kola; pruga je porušena na 18 mjesta (36 šina).

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona 3. DO.

IVANIĆ-GRAD — NOVOSELEC KRIŽ, 23. 9. 1944.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona 3. DO porušili su prugu na 23 mjesta (46 šina); kod Prečeča prekinut promet 2 dana. Zbog toga je u većim željezničkim stanicama (Popovača, Novoselec Križ i Ivanić-Grad neprijatelj morao zadržati više teretnih i putničkih vlakova.

Toga dana saveznička i naša avijacija tukle su ove stanice, objekte i vlakove. Zbog bombardiranja i topovsko-mitraljeske vatre, u Novoselcu je bilo 16 mrtvih, a šteta je iznosila 14.744 kuna.

GRABERJE — IVANIĆ-GRAD, 23. 9. 1944.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona 3. DO postavili su protivtenkovsku minu na cesti kod sela Graberja. Ustaška patrola pronašla je minu. Pri pokušaju vađenja mine došlo je do eksplozije pa je poginulo 6 ustaša i 1 kozak.

VRBOVEC, 23. 9. 1944.

Grupa diverzanata iz 1. DB 3. DO minirala je i uništila pumpu za vodu i rezervoar u željezničkoj stanici Vrbovec.

LIPOVEC — KLOŠTAR IVANIĆ, 24. 9. 1944.

Diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona postavili su mine na cesti. Ustaše su ih pronašli, ali su dvojica poginula kada su ih pokušali ukloniti.

SAVSKI MAROF, 24. 9. 1944.

Kod stanice Savski Marof vlak br. 872 naišao je na minu na 447,340. km; teže je oštećena lokomotiva i t kola; šteta 600.000 kuna; promet prekinut 22 sata.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona 3. DO.

SESVETSKI KRALJEVEC, 25. 9. 1944.

Oklopni vlak je naišao na minu u 19,25 sati; oštećena je lokomotiva i 2 oklopna kola; bilo je mrtvih i ranjenih, ali nema podataka o broju; šteta 550.000 kuna; promet prekinut do 26. 9. u 11,15 sati.

Diverziju su izveli diverzanti 2. diverzantskog bataljona 3. DO.

VELIKO TRGOVIŠTE, 27. 9. 1944.

Kod željezničke stanice Veliko Trgovište naišao je na minu vlak br. 923 u 08,20 sati na 19,80 — 20. km. Mina je eksplodirala pod trećim kolima; teško oštećeno šest kola s vojnom opremom. Putnici i vojska morali su prijeći u vlak br. 912.

Akciju je izvela 1. četa 2. DB 3. DO.

BOŽJAKOVINA, 28. 9. 1944.

Vojni radni vlak br. 66 naišao je na minu kod željezničke stanice Božjakovina; oštećena lokomotiva 21—022 i 2 kola; strojovođa lakše ranjen.

KLANJEC, 28. 9. 1944.

Grupa diverzanata uhvatila je u selu Đurovcu 1 ustašu i zaplijenila 3 vojne puške, 3 bombe, 200 metaka i 3 vojne opreme.

ZABOK, 30. 9. 1944.

Vlak br. 923 naišao na minu; pruga je porušena na više mjesta na 20 — 22. km; oštećena lokomotiva i 3 kola; promet prekinut 2 dana.

PODSUSED, 30. 9. 1944.

Vlak br. 888 naišao na minu kod tvornice; šteta 500.000 kuna; prekid prometa od 01,10 do 10 sati.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

SAVSKI MAROF, 30. 9. 1944.

Vlak br. 884 naišao je na minu u 23,05 sati na 447 — 448. km; prekid prometa trajao do 1. 10. u 10 sati.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

DUGO SELO — PREČEČ, 30. 9. 1944.

Na 83,500, km vlak br. 157 naišao je na minu u 20,08 sati; oštećena lokomotiva i 3 kola; bilo je mrtvih i ranjenih; promet prekinut do 1. 10. u 10 sati.

Diverziju su izveli diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

PRIKRAJ, 1. 10. 1944.

U selu Prikraj diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda zarobile su ustaškog agenta i predali ga komandi mjesta Dubrava na dalji postupak.

NAPOMENA:

Diverzanti su pored osnovnog zadatka: rušenja neprijateljskih komunikacija i objekata na njima, izvršavali i druge zadatke. Jedan od takvih bio je i likvidacija neprijateljskih špijuna i istaknutih suradnika okupatora, te prepadi na manje grupe, straže i slično.

SAVSKI MAROF — BRDOVEC, 1. 10. 1944.

U 21,17 sati, na 445,100. km, vlak br. 893 naišao je na minu; teško je oštećena lokomotiva, službena kola i 3 kola, a lakše je oštećeno još 4 kola; mrtvih 4, ranjenih 7; šteta 800.000 kuna.

Prekid prometa trajao je do 4. 10. u 10 sati, što je bilo veoma značajno s obzirom na to što je to glavna pruga Zidani Most — Ljubljana, odnosno Maribor i dalje.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona 3. DO.

KONJŠČINA, 1/2. 10. 1944.

Na 451 — 455. km diverzanti 1. čete 2. DB i dijelovi 2. PO porušili su prugu na više mjesta; šteta 150.000 kuna; prekid prometa do 2. 10. u 16,00 sali.

RASINJA, 2. 10. 1944.

Druga četa 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda postavila je minu na 221. km kod željezničke stanice Rasinja. Vlak br. 441 naišao je na minu u 11,00 sati.

Iskliznula je lokomotiva i 3 kola, koja su teže oštećena, dok su 2 kola lakše oštećena; šteta 360.000 **kuna; prekid saobraćaja 2 dana.**

ZACRETJE — SVETI KRIŽ, 3. 10. 1944.

Zagorski PO i diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda porušili su prugu na 54 mjesta (108 šina) u 00,45 sati; promet prekinut do 6. 10. u 16,30 sati; šteta 264.800 kuna.

Za rušenje pruge na ovaj način diverzantske jedinice dobivale su jednu do dvije čete (ili vod) partizana za osiguranje. Ali često su se same osiguravale.

ZAPREŠIĆ, 3. 10. 1944.

Između željezničkih stanica Podsused i Zaprešić, na 442,560. kin, njemački vlak br. 805 naišao je na minu koju su postavili diverzanti 1. čete 2. DB 3. DO; poginulo je 13, a ranjeno 17 vojnika i oficira. Među poginulima, prema podacima koje su dobili diverzanti (Štab 2. DB) bio je 1 njemački general, 1 domobranski pukovnik i 1 žena domobranski pukovnik koja je radila u Crvenom križu, te više njemačkih i domobranskih oficira.

Bila je to velika akcija s teškim posljedicama za neprijatelja. Šteta je bila velika jer je uništena lokomotiva sa 6 kola, a više kola je oštećeno. Na vozilima i pruzi šteta je iznosila 1,300.000 kuna; prekid prometa 2 dana.

PRKOS, 3. 10. 1944.

Na cesti Zagreb — Beograd kod sela Prkos blizu Ivanić-Grada, diverzanti 1. diverzantskog bataljona postavili su protivpješadijsku odskočnu minu. Grupa kozaka naišla je na minu: 1 poginuo, 3 su ranjena.

ZAGREB — ČULINEC, 4. 10. 1944.

U 07,20 sati, na 431. km, vlak br. 12 naišao je na minu; oštećena su 3 kola i lokomotiva; šteta 240.000 kuna; promet prekinut do 11,00 sati.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

BEDEKOVČINA, 4. 10. 1944.

Na pruzi Zagreb — Varaždin, kod željezničke stanice Bedekovöina, u 03,20 sati naišao je na minu teretno-putnički vlak; iskočila lokomotiva i 2 kola, oštećeno 4 kola.

Šteta je iznosila 620.000 kuna. Promet je bio prekinut do 6. 10. 10,00 sati. Bilo je mrtvih i ranjenih, ali o broju nema podataka.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona.

30K, 4. 10. 1944.

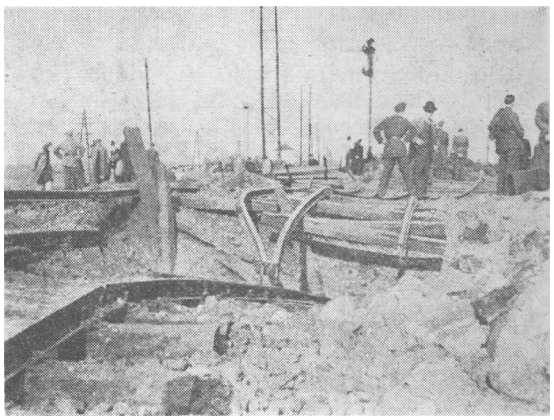
zini željezničke stanice Zabok, na 5,8. km, na minu je naišla ja je uništena; poginula su 3 željezničara, među kojima Ivan gova žena Ana.

SESVETE, 5. 10. 1944.

Diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda postavili su mine na pruzi u cilju rušenja neprijateljskog vlaka; mina je bila tempirana tako da propusti štitna kola.

U 14,55 sati naišao je njemački vlak br. 184. Došlo je do teškog udesa; razorena je pruga, teško oštećena lokomotiva i 5 kola, dok je još 6 kola oštećeno.

Šteta na pruzi 464.600 kuna, na vozilima i lokomotivi 3,070.000, ukupno 3.534.600 kuna; mrtav 1; 4 teže ranjeno, 8 Nijemaca lakše ranjeno, iz stroja izbačeno 13 Nijemaca; prekid prometa 2 dana.

Razorena pruga prilikom miniranja njemačkog vlaka kod Sesveta

ZAGREB — BORONGAJ, 6. 10. 1944.

Diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona, uz pomoć suradnika NPO-a, digli su u zrak jednu radionicu na željezničkoj stanici Borongaj; zgrada je služila za popravak vagona i za smještaj rezervnih dijelova, ulja i ostalog.

PODSUSED, 6. 10. 1944.

U visini Tvornice cementa na minu je naišao njemački transportni vlak br. 888. Eksplozija je teško oštetila vlak koji se kretao desnim kolosijekom. Lokomotiva je ispred sebe gurala 8 štitnih kola. Međutim, ni to nije pomoglo. Partizanski diverzanti riješili su i taj problem, pa su mine eksplodirale iza štitnih kola[25]), blizu lokomotive; šteta velika, više od 1 milijuna kuna; promet stajao dva dana.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona, bilo je mrtvih i ranjenih.

25) Valja istaći da su njemački fašisti i njihove sluge stalno povećavali broj štitnih kola: 1942. god. 1 — 2. 1943. god. 3 —5 i 1944. god. 6—10, pa čak i 12 kola. Strah fašista bivao je sve veći.

ZABOK — KRAPINSKE TOPLICE, 7. 10. 1944.

U 00,30 sati na 20,036 — 20,108. km porušena je pruga; šteta 53.800 kuna; prekid prometa čitav dan.

Akciju je izvela grupa diverzanata 1. čete 2. diverzantskog bataljona.

VELIKO TRGOVIŠTE, 7. 10. 1944.

Između željezničkih stanica Luka i Pušča Bistra, u 16,30 sati, vlak br. 916 naišao je na minu; uništena lokomotiva i 5 kola, oštećeno 4 kola. Snažna eksplozija prepolovila je kompoziciju; bilo je 10 mrtvih, 30 ranjenih, iz stroja izbačeno 40 neprijateljskih vojnika; šteta na vozilima i pruzi 1,200.000 kuna.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

Prekid prometa trajao je 3 dana.

CULINEC, 7. 10. 1944.

Vlak br. 6 naišao je u 08,05 na 431,670. km na minu koju su postavili diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona; oštećena lokomotiva i 5 kola; bilo je mrtvih i ranjenih; šteta 235.200 kuna; prekid prometa do 12,53 sati.

SESVETE, 7. 10. 1944.

Diverzanti su postavili mine iznenađenja pod parolu s crtežom: na magarcu s Pavelićevom glavom jaše Hitler. Neprijatelj se nije usudio odmah skinuti parolu. Podatak govori o dovitljivosti patizanskih diverzanata.

VOLODER — GRAČENICA, 7. 10. 1944.

Na 36,258. km njemački oklopni vlak naišao je na minu; teško je oštećena lokomotiva, oklopna kola, 1 top i 2 mitraljeza; poginuo 1 i ranjeno 5 Nijemaca; šteta veća od milijun kuna.

Diverziju je izvela 1. četa 1- diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

LUDBREG — MARTIJANEC, 8. 10. 1944.

Druga četa 2. diverzantskog bataljona postavila je više mina u rejonu Martijanec na 232. km; mine su bile tempirane pa su eksplodirale u dva maha.

Zbog toga su kasnili: vlak br. 1459 oko 240 minuta, a vlakovi br. 1462 i 1411 po 180 minuta. Neprijatelj se nije usudio krenuti prugom: nije znao gdje su postavljene mine.

ZAGREB, ZAPADNI KOLODVOR, 9. 10. 1944.

Suradnici NOP-a, članovi KPH, izazvali su sudar vlakova br. 944 i 996/888 kod ulaznog signala; šteta velika, više od milijun kuna. Primjedba u očevidniku događaja na željeznici glasi: »sabotaža komunista«.

VOLODER — GRAČENICA, 9. 10. 1944.

Između željezničkih stanica Gračenica i Voloder na minu je naišao vlak s domobranima; oštećeno je više vagona; šteta 800.000 kuna. Diverziju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona u 21,00 sati u istom rejonu gdje je miniran oklopni vlak dva dana ranije.

ZAPREŠIČ, 10. 10. 1944.

Vlak br. 882/11 naišao je na minu na 443,230. km; teško oštećena lokomotiva i 5 kola; bilo je mrtvih i ranjenih, točan broj se ne zna, poginuo je strojovođa, a ložač je teško ranjen.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

Šteta 650.000 kuna; promet prekinut 12 sati.

SAVSKI MAROF, 12. 10. 1944.

Na 450. km vlak br. 805 naišao je na minu koju su postavili diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona 3. DO. Postavljene su dvije mine, pa je udes bio težak. Uništena su 3 i teže oštećena 4 kola i lokomotiva.

Poginula su 4 njemačka vojnika, 1 žena, 1 muškarac i dijete; teže je ranjeno 20, a lakše 30 osoba.

ZAPREŠIČ — PUŠČA BISTRA, 12. 10. 1944.

U 07,55 sati vlak br. 912 naišao je na minu na 6,670. km. Mina je eksplodirala pod trećim kolima, koja su uništena, dok je 5 oštećeno; bilo je mrtvih i ranjenih; šteta 500.000 kuna.

DUGO SELO — SESVETE, 16. 10. 1944.

Vlak br. 111/11 naišao je na minu u 14,08 sati; šteta manja; prekid prometa svega 3 sata.

DONJA STUBICÄ, 17. 10. 1944.

Na 11. km vlak br. 1133 naišao je na minu u 06,45 sati. Eksplozija je teško oštetila i prevalila niz nasip lokomotivu br. 16—026; teško oštećeno 3, a lakše 4 kola, od kojih je većina iskliznula; šteta 550.000 kuna; promet prekinut 2 dana.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda; teže su ranjeni strojovođa i ložač, bilo je i mrtvih, ali točnih podataka nema.

BEDEKOVČINA — ZABOK, 18. 10. 1944.

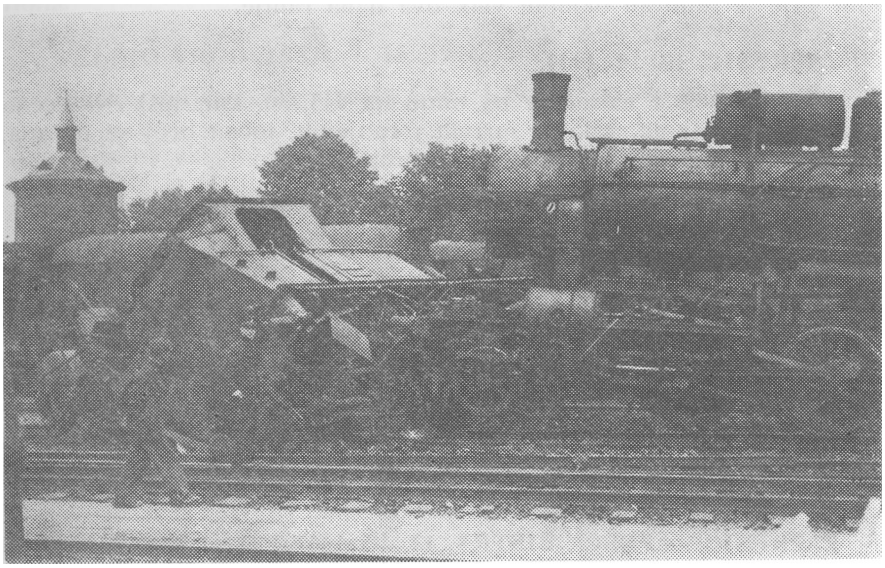
Diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona porušili su prugu u 22,00 sati na 32. km u dužini od 200 m; šteta 40.300 kuna.

VRBOVEC — KRIŽEVCI, 18. 10. 1944.

Porušena su 2 cestovna mosta od 6 i 12 m dužine. Akciju su izveli diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona.

ZAGREB, ISTOČNI KOLODVOR — SESVETE, 18. 10. 1944.

Na 439,900. km vlak br. 111 naišao je na minu u 17,40 sati; uništena lokomotiva i 5 kola, oštećeno 6 kola. Šteta pravog loma jedne kompozicije 2,000.000 kuna.

Dio oštećene kompozicije vlaka br. 111

Poginulo je 7 i ranjeno 15 neprijateljskih vojnika.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

ZAGREB — SESVETE, 18. 10. 1944.

Na cesti Zagreb — Sesvete zarobljen je domobranski vodnik, kurir za Bjelovar. Diverzanti 1. diverzantskog bataljona predali su ga OZN-i.

NARTA, 19. 10. 1944.

Diverzanti 1. čete 1. diverzanskog bataljona porušili su cestovni most na rijeci Česmi kod Narte dug 20 m.

ČULINEC, 19. 10. 1944.

Diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona minirali su i srušili most kod željezničke stanice Čulinec, dugačak 12 m, i zgradu na željezničkoj stanici Čulinec. Mine su bile tempirne; do eksplozije je došlo u 19 sati.

KUTINA — POPOVAČA — KRIŽ, 19. 10. 1944.

Toga dana saveznička i naša avijacija napala je prugu i objekte na njoj od Kutine do Novoselca Križa. Napadnuti su vlakovi br. 111, 170 i 172 i svi su oštećeni.

Istog dana, oko 14 sati, naši lovci oborili u rejonu Križa njemački transportni avion Ju—87, koji se srušio blizu sela Razleva.

VARAŽDINSKE TOPLICE, 19. 10. 1944.

Diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona s dijelovima KPO-a napali su željezničku stanicu Varaždinske Toplice i demolirali je; porušena je pruga na dva mjesta i skretnice 1, 2 i 3.

POPOVAČA, 19. 10. 1944.

Na 44,890. km, u 06,20 sati, njemački transportni vlak br. 184 naišao je na minu; teško oštećena lokomotiva i 2 kola, lakše oštećeno 4 kola; poginulo 4 i ranjeno 5 njemačkih vojnika.

Diverziju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona 3. DO.

Istoga dana saveznička avijacija tukla je željezničku stanicu Novoselec u 12,08 sati; uništena skladišta materijala i rezervnih šina.

VARAŽDIN — JALŽABET, 19. 10. 1944.

Diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona porušili su prugu na dužini od 15 m od 1 do 02,00 sati; prekid prometa do 13 sati.

VARAŽDIN — JALŽABET, 20. 10. 1944.

Porušena je pruga na dužini od 60 m; šteta 80.000 kuna; prekid saobraćaja 10 sati.

Akciju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona.

SISAK — POPOVAČA, 22. 10. 1944.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona 3. div. O. ponovo su porušili drveno-željezni most na rijeci Lonji u šumi Brezovici, na cesti Sisak — Popovača, u rasponu od 70 m.

LUDBREG, 23. 10. 1944.

Druga četa 2. diverzantskog bataljona porušila je prugu na 230. km; poginuo 1 civil; promet prekinut 12 sati.

Na cesti kod Ludbrega postavljene su 2 protutenkovske mine; prilikom uključivanja jedne mine došlo je do eksplozije pa su poginula trojica ustaša jer je mina imala dopunski upaljač koji nije dopuštao vađenje mine.

LUDBREG — MARTIJANEC, 24. 10. 1944.

Pruga je porušena na 2 mjesta (4 šine), zbog čega su vlakovi br. 1459 i 1458 čekah na popravak do 25. 10. u 14,10 sati.

NOVOSELEC KRIŽ, 24. 10. 1944.

U toku noći, 23/24, diverzanti su porušili prugu između željezničkih stanica Ludina — Novoselec na nekoliko mjesta. U toku dana, od 13 do 14 sati, saveznička avijacija tukla je željezničku stanicu Novoselec

Križ. Vlak br. 6 je »razbijen« kako piše u izvještaju neprijatelja. Bio je to njemački transport; šteta nekoliko milijuna kuna; poginulo 6 i ranjeno 26 vojnika, od toga 25 njemačkih.

Sutradan, 25. 10. bombardiranje je ponovljeno; poginula su 2, a ranjeno 10 Nijemaca i 2 domobrana.

ZAPREŠIĆ, 24. 10. 1944.

Na 473,300. km, u 20,50 sati, vlak br. 884 naišao je na minu na desnom kolosijeku; bilo je mrtvih i ranjenih, točnih podataka nema.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona.

Porušena pruga kod Zaprešića; radnici i domobrani vrše popravak — izmjenu tračnica

POPOVAČA — GRAČENICA, 26. 10. 1944.

Njemački transportni vlak br. 169 naišao je na minu na 36,380. km, u 19,30 sati; razorena je pruga, oštećeno desetak kola i lokomotiva.

Promet je bio prekinut do 31. 10. u 15 sati, tj. 5 dana, što je bilo veoma značajno.

PODSUSED, 27. 10. 1944.

Vlak br. 884 ponovo je naišao na minu, ovaj put kod Podsuseda u 20,37 sati; broj žrtava nepoznat. Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

NOVOSELEC KRIŽ — LUDINA, 27. 10. 1944.

Teretni vlak naišao je na 53,340 km na minu koju su postavili diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona; nema podataka o visini štete i žrtvama.

DUGO SELO — VRBOVEC, 27. 10. 1944.

Na cesti za Vrbovec diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona zarobili su 5 domobrana bez oružja i jednog švercera; zaplijenjeno je 15 komada svinja koje je gonio švercer; zarobljenici i svinje predani su Komandi mjesta Čazma.

OSTRNA — PREČEČ, 28. 10. 1944.

U 09,05 sati vlak br. 170 naišao je na minu između Ostrne i Prečeča; bilo je mrtvih i ranjenih, točnih podataka nema.

Šteta je iznosila 350.000 kuna, a promet je bio prekinut 8 sati.

Diverziju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

VOLODER — POPOVAČA, 29. 10. 1944.

Na 32,910. km vlak br. 143, koji je pošao na popravak pruge naišao je na minu; teško oštećena lokomotiva, 3 kola i utovareni kamioni; 6 mrtvih i 8 ranjenih njemačkih vojnika; šteta 780.000 kuna.

Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

ZAPREŠIČ — ZIDANI MOST, 29. 10. 1944.

Kod željezničke stanice Brdovec, na 443,300. km, vlak br. 888 naišao je na minu u 02,19 sati; oštećena lokomotiva i 3 kola; šteta 400.000 kuna; prekid prometa do 11,45 sati.

ZAPREŠIČ — BRDOVEC, 30. 10. 1944.

U istom rejonu, ali na 440,600. km, vlak br. 891 naišao je na minu u 21,20 sati; šteta 450.000 kuna; prekid prometa do 31. 10. u 15 sati.

Obje diverzije izvela je 1. četa 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

LUKA, 1. U. 1944.

Kod željezničke stanice Luka na minu je naišao kontrolni vlak; oštećena lokomotiva i 3 kola, jedna teško; šteta 120.000 kuna; prekid saobraćaja 6 sati.

Diverziju su izveli diverzanti 1. čete 2. DB 3. DO.

PUŠČA BISTRA, 1. 11. 1944.

Vlak br. 912 naišao je na minu u 08,44 sati; Teško su oštećena 3 kola i lokomotiva, dok su 3 kola lakše oštećena; poginula su 2 njemačka vojnika (gestapovca), ranjeno 10 civila. U 14,00 sati, dok je neprijatelj otklanjao posljedice diverzije, naišli su savezнички avioni. Vlak je teško oštećen, bilo je još žrtava: 3 teže ranjena, 5 lakše i 3 mrtva. Toga dana neprijatelj je izgubio jedan vlak, 5 mrtvih i 18 ranjenih.

KUTINA — POPOVAĆA — ZAGREB, 1. 11. 1944.

Toga dana saveznička i naša avijacija u grupama od 5 — 6 aviona, uglavnom LBA[22]), napala je na željezničke čvorove Zagreb, Novska Kutina, Sisak itd. Na relaciji Kutina — Novoselec Križ teško su oštećeni vlakovi; br. 143 s lokomotivom 20—062, br. 155 s lokomotivom 55—077, br. 157 s lokomotivom 20—103 i vlakovi br. 156 i 158. Samo na toj relaciji avijacija je tukla 5 vlakova.

U periodu od 1 — 7. 11. avijacija je djelovala po Zagrebu i drugim mjestima, posebno na željezničkim komunikacijama. Ometano je izvlačenje njemačkih gmpa s jugoistoka u pravcu Mađarske i Italije.

Pruga Zagreb — Varaždin — Mađarska bila je veoma važna za Nijemce. Zato su partizani bili veoma aktivni u toku rujna i listopada.

Savezništka avijacija, 31. 11. u 08,40 sati, napala je sa 5 aviona prugu i vlak kod Luke; ubijena su 2 i ranjeno 8 Nijemaca; šteta 99.250 kuna.

SAVSKI MAROF, 4. 11. 1944.

Kod stanice Savski Marof, na 445,230. km, u 16 sati, vlak br. 807 naišao je na minu, koja je eksplodirala pod šestim kolima; nekoliko kola je oštećeno; poginulo je 5, teže ranjeno 25 a lakše 15 njemačkih vojnika, iz stroja izbačeno 45 vojnika, što je veliki učinak partizanske diverzije.

Šteta je iznosila 600.000 kuna, a prekid prometa trajao je 3 dana jer su tempirne mine eksplodirale 6. 11. u 09,00 sati na oba kolosijeka.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

KRIŽ, 4. 11. 1944.

Prema našim podacima, diverzanti 1. čete 1. DO postavili su PO mine kod Križa na cesti. Naišao je putnički automobil, koji je uništen; poginula su 2 njemačka oficira i 1 vojnik, navodno general i pukovnik).

NOVOSELEC KRIŽ — LUDINA, 5. 11. 1944.

Vlak br. 179 naišao je na minu u 01,05 sati; oštećena lokomotiva i 4 kola; šteta velika; prekid prometa 6 sati.

Diverziju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona uz sudjelovanje 2. bataljona MPO-a.

PUŠCA BISTRA, 6. 11. 1944.

Kod željezničke stanice Pušća Bistra diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona postavili su 1 željezničku torbu kao minu iznenađenja. Kada je naišla domobranska patrola, željezničarski ophodar Dragutin Pokupac podigao je torbu i mina je eksplodirala. Poginuo je Pokupac a teško su ranjeni domobrani Josip Hrgatić, Tomo Šmit, Josip Kliment, Branko Šket i Josip Hrgatić.

22) LBA — Lovačko-bombarderska avijacija.

PREČEČ — OSTRNA, 7. 11. 1944.

Presječene su 22 šine kod željezničke stanice Ostrna; prekid saobraćaja 6 sati.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

SESVETE, 7. 11. 1944.

Vlak br. 111 (njemački oklopni) naišao je na minu; oštećena su 1 oklopna kola i lokomotiva, bilo je mrtvih i ranjenih, ali u ustaškom dokumentu nema podataka; šteta 350.000 kuna.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona 3. DO.

PUŠČA BISTRA, 7. 11. 1944.

Domobranski vlak br. 6 naišao jc na minu; 3 kola teško oštećena; poginula su 4 i ranjena 11 domobrana, iz stroja izbačeno 15 neprijateljskih vojnika; šteta 250.000 kuna.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

LUKA — PUŠČA BISTRA, 8. 11. 1944.

Između željezničkih stanica Luka i Pušča Bistra vlak br. 962 naišao je na minu u 13,15 sati; iskočila su 3 kola; šteta 280.000 kuna; prekid saobraćaja do 9. 11. u 10,45 sati.

NOVOSELEC KRIŽ, 8. 11. 1944.

Prva četa 1. diverzantskog bataljona porušila je prugu na više mjesta na 50. km u 00,35 sati; prekid prometa do 09,00 sati.

IVANIĆ-GRAD — POSAVSKI BREGI, 9. 11. 1944.

Na cesti Ivanić-Grad — Posavski Bregi, na rijeci Črnec, 1. četa 1. diverzantskog bataljona digla je u zrak most dužine 15 m.

ZAGREB — PODSUSED, 9. 11. 1944.

Kod stanice Stenjevec vlak br. 884 naišao je na minu u 22,30 sati; oštećena su 3 kola i lokomotiva; šteta 131.620 kuna; prekid prometa do 10. 11. u 06,05 sati.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

ZAPREŠIČ — SAVSKI MAROF, 9. 11. 1944.

Na 44,443 km vlak br. 858 naišao je na minu u 18,25 sati. Poginuli su jedan žandar i jedna putnica.

Šteta je iznosila 236.240 kuna. Prekid prometa trajao je do 10. 11. u 12,00 sati. Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

PUŠČA BISTRA, 10. 11. 1944.

Zagorski PO, s diverzantima 1. čete 2. diverzantskog bataljona, izvršio je napad na željezničku stanicu i prugu. Najprije je vlak br. 913

naišao na minu u 02,35 sati, zatim je slijedio napad; uništena su 4 putnička i 4 štitna kola, porušena je pruga, zgrade i drugo.

Šteta je iznosila 618.500 kuna na vozilima, a na zgradi i ostalom 800.000 kuna, svega 1,418.500 kuna.

SAVSKI MAROF, 10. 11. 1944.

Na 447,600. km u 13,08 sati, vlak br. 802 naišao je na minu, koja je eksplodirala pod zadnjim kolima, šteta mala; prekid prometa do 18 sati. Toga dana u istom rejonu vlak br. 866 napala je savezn ička avijacija topovsko-mitraljeskom vatrom; lokomotiva je teže oštećena.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

IVANIĆ-GRAD, 10. 11. 1944.

Na 63,230. km vlak br. 12/11 naišao je -na minu u 15,15 sati; teze je oštećena lokomotiva i 6 kola; šteta 400.000 kuna.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona; prekid prometa do 11. 11. u 14,58 sati.

NOVOSELEC KRIŽ, 11. 11. 1944.

U 21,32 sati njemački vlak br. 177 naišao je na minu na 53,100. km; uništena je lokomotiva i 3 kola, dok je 5 kola oštećeno; mrtvih 5, teže ranjenih 7, lakše ranjenih 9 vojnika (po nekim podacima mrtvih i ranjenih bilo je 40, ali to nije provjereno).

Prekid prometa trajao je do 12. 11. u 10,45 sati.

Diverziju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

KONJŠĆINA, 11/12. 11. 1944.

Na 50,5. km porušena je pruga na 7 mjesta. Prekid prometa trajao je do 17. 11, 5 dana.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

ZAPREŠIĆ — PUŠĆA BISTRA, 12. 11. 1944.

Između željezničkih stanica Zaprešić i Pušća Bistra u 08,45 sati vlak br. 912 naišao je na minu; iskliznula lokomotiva 51—137 i 4 kola; šteta je 600.000 kuna; promet prekinut do 14 sati.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

Istog dana savezn ički avioni ponovili su napad na prugu i objekte.

NOVOSELEC KRIŽ, 12. 11. 1944.

U 20,50 sati diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 8 mjesta (16 šina) i prekinuli saobraćaj do 13. 11. u 11 sati; šteta 80.000 kuna.

DUGO SELO — SESVETSKI KRALJEVEC, 13. 11. 1944.

Između stanica Dugo Selo i Sesvetski Kraljevec porušena je pruga na 12 mjesta (24 šine).

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

ZAGREB — SESVETE, 14. 11. 1944.

U 06,55 sati vlak br. 151 naišao je na minu; oštećena 3 kola i pruga; šteta 150.000 kuna.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

PODSUSED — VRAPCE, 14. 11. 1944.

U 23,52 sati, vlak br. 805 naišao je na minu na 342,560 km; oštećena 4 kola; iskočila lokomotiva, službena kola i 2 C kola; bilo je mrtvih 1 ranjenih.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

DUGO SELO — SESVETE, 15. 11. 1944.

Vlak br. 137 naišao je na minu u 19,35 sati; šteta srednja; oštećena 2 štitna kola.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

DUGO SELO — SESVETE, 16. 11. 1944.

U 08,03 sati vlak br. 211 naišao je na minu; šteta nije bila velika, ali je prekid prometa trajao 4 sata.

Istoga dana porušena je pruga na 437. km u 15,10 sati. Postavljene su tempirane mine s vremenskim upaljačem.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

NOVOSELEC KRIŽ, 16. 11. 1944.

Između stanica Novoselec Križ i Širinec porušena je pruga na 32 mjesta (64 šine) u 21,50 sati; srušen je most od 8 m dužine.

Diverziju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona zajedno s dijelovima MPO-a.

Sutradan, 17. 11, u 12,55 — 13,05 sati, izvršen je napad savezničkih aviona na željeznički most na rijeci česmi. Bačeno je 30 komada razor, nih avio-bombi, ali most ipak nije srušen, samo je teže oštećen. Prekid prometa trajao je do 26. 11. u 13,30 sati.

KOTORIBA — ČAKOVEC, 16. 11. 1944.

Njemački transportni vlak naišao je na minu blizu Kotoribe; iskliznula lokomotiva i 3 kola.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona pod rukovodstvom Ivana Kerovca.

SAVSKI MAROF — DOBOVA, 17. 11. 1944.

Vlak br. 804 naišao je na minu; šteta srednja; bilo je mrtvih i ranjenih.

Istoga je dana savezn ička avijacija djelovala po neprijateljskim prugama i željezničkim čvorovima Osijek, Slavonski Brod, Alipašin Most, Novska, Kutina i dr.

PUŠĆA BISTRA, 18. 11. 1944.

U 23,30 sati partizani su izvršili napad na željezničku stanicu Pušča Bistra; pokidani su svi TT stupovi, pokidane TT linije, srušena vodocrpka ii 4 bloka skretnica i uništena jedna kola.

Šteta je iznosila milijun kuna; prekid prometa jedan dan.

Akciju je izveo Zagorski partizanski odred s diverzantima 1. čete 2. diverzantskog bataljona.

LUKA, 18. 11. 1944.

U 23,20 sati partizani su izvršili napad na željezničku stanicu Luka, koju su demolirali, pokidali TTL, TTU i 2 skretnice; pruga je porušena na više mjesta.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

NOVOSELEC — DEANOVEC, 18. 11. 1944.

Porušena je pruga na 58,900 — 59,800. km u 22,20 sati na više mjesta; prekid prometa do 19. 11. u 15,00 sati.

Diverziju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

ZAPREŠIĆ, 19. 11. 1944.

U 15,15 sati vlak br. 880 naišao je na minu na 442. km; iskočila lokomotiva i 12 kola; mrtvih 3, ranjenih 7; šteta 1,200.000 kuna.

Akoiju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

Prekid prometa trajao je do 22. 11. u 15,00 sati.

JALŽABET — LUDBREG, 21. 11. 1944.

Druga četa 2. diverzantskog bataljona, s dijelovima KPO-a, porušila je prugu na 235,700. do 237,500. km na 75 mjesta (150 šina) i most na potoku Bistričak.

Akcija je izvedena od 22,05 do 23,30 sati; prekid saobraćaja trajao je 5 dana.

ILOVA — KUTINA, 22. 11. 1944.

Vlak br. 179 (njemački transportni) naišao je na minu; teško oštećena lokomotiva i 3 kola, lakše oštećena 4 kola; bilo je mrtvih i ranjenih njemačkih vojnika (po nekim podacima broj poginulih i ranjenih iznosio je više desetina)

Šteta je iznosila 500.000 kuna; prekid prometa do 23. 11. u 12,OU sati.

Diverziju s dvije mine izvela je 1. četa 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

BUDINŠČINA — HRAŠČINA, 23. 11. 1944.

Porušena je pruga na 34 mjesta (68 šina) i dva mosta u vremenu od 02,00 do 03,00 sati; šteta 800.000 kuna; prekid prometa 2 dana.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona zajedno s jedinicama Zagorskog partizanskog odreda.

NOVOSELEC KRIŽ — LUDINA, 23. 11. 1944.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona porušili su prugu između stanica Novoselec Križ i Ludina na više mjesta; prekid saobraćaja do 24. 11. u 11,00 sati.

PREČEČ — OSTRNA, 23. 11. 1944.

Zajedno s jedinicama 33. divizije porušena je pruga na 24 mjesta (48 šina). Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona. Promet je bio prekinut 10 sati.

ZAPREŠIČ — SAVSKI MAROF, 25. 11. 1944.

U 02,25 sati, na 443,100. km, vlak br. 890 naišao je na minu; oštećena lokomotiva i 3 kola; šteta 260.000 kuna; prekid prometa do 09,20 sati.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

KOTORIBA — MiHALJEVEC, 26. 11. 1944.

Na pruzi Čakovec — Nađ Kanjiža između stanica Kotoriba i Mihaljevec, na minu je naišao njemački vlak s cisternama i teretnim kolima; poslije iskliznuća došlo je do požara; materijalna šteta velika.

Istoga dana na minu je naišao i putnički vlak s vojskom koji je pošao u pomoć transportnom vlaku.

Akciju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda pod rukovodstvom Ivana Kerovca.

VELIKO TRGOVIŠTE, 26. 11. 1944.

Druga četa 2. diverzantskog bataljona, sa ZPO, srušila je prugu na 100 mjesta; saobraćaj prekinut 2 dana; šteta velika jer su osim presjecanja šina oštećeni gornji postroj i pragovi.

OSTRNA — PREČEČ, 26. 11. 1944.

Vlak br. 12 naišao je na minu u 09,25 sati; oštećeno 5 kola i lokomotiva; šteta 480.000 kuna; promet prekinut do 27. 11. u 19 sati.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

KOPRIVNICA — LUDBREG, 26/27. 11. 1944.

Na 220,500. km do 223,500. km porušena je pruga na 40 mjesta (80 šina) i most na 221,500. km dugačak 8 m; šteta 380.000 kuna; prekid saobraćaja dva dana.

Akciju je izvela 2. četa 2. DB s jedinicama KPO.

KRIŠTANOVEC — MURSKO SREDIŠČE, 28. 11. 1944.

Putnički vlak naišao je na minu koju su postavili pripadnici 2. čete 2. diverzantskog bataljona (Međimurci); poginulo je 12 neprijateljskih vojnika i civila, ranjeno 16, uništeno je 5 kola, lokomotiva teško oštećena.

VRBOVEC — GRADEC, 28/29. 11. 1944.

Jcdinice 33. divizije s diverzantima 2. čete 1. DB, zajedno s civilima porušile su i bacile s trase 1.200 m šina; šteta 1,300.000 kuna.

Zbog velikog oštećenja pruge prekid saobraćaja trajao je 5 dana.

PUŠCA BISTRA, 29. 11. 1944.

Na 8,750 km, kod stanice Luka, vlak br. 923 naišao je na minu u 09,40 sati; oštećena lokomotiva i 4 kola; šteta 300.000 kuna.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

NOVOSELEC KRIŽ, 30. 11. 1944.

Na 51. km porušena je pruga na 2 mjesta; promet prekinut 4 sata.

Akciju je izvela grupa diverzanata 1. čete 1. diverzantskog bataljona.

DUGO SELO — PREČEČ, 30. 11. 1944.

Diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona porušili su prugu na više mjesta u 23,00 sati; prekid prometa do 1. 12. u 09,35 sati.

NOVOSELEC KRIŽ, 2. 12. 1944.

Njemački transportno-putnički vlak br. 173 naišao je na minu na 53,853. km u 20,15 sati; teško oštećena lokomotiva i 5 kola, 6 kola lakše oštećeno; mrtvih 7 i ranjenih 11 njemačkih vojnika i kozaka; šteta milijun kuna; prekid saobraćaja dva dana.

Akciju je izvela 1- četa 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

IVANIČ-KLOŠTAR, 2. 12. 1944.

Grupa diverzanata 2. čete 1. diverzantskog bataljona naišla je na ustaškog vodnika koji je pružio otpor kad je pozvan na predaju. Vodnik je ubijen i zaplijenjena je jedna vojnička puška s opremom.

PUŠČA BISTRA, 2. 12. 1944.

Na stanici Pušča Bistra diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona minirali su i porušili 3 skretnice i prekinuli saobraćaj; prekid saobraćaja jedan dan.

LONJSKI LIPOVAC, 3. IZ. 194*.

Porušen je drveni most na cesti Dugo Selo — Ivanić-Kloštar dužine 15 m i postavljene su protivtenkovske mine.

DONJI PRNJAREVAC, 3. 12. 1944.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona porušili su drveni most na Česmi kod sela D. Prnjarevac u dužini od 25 m.

VELIKO TRGOVIŠTE — ZABOK, 4/5. 12. 1944.

Zagrebački PO, s diverzantima 1. čete 2. diverzantskog bataljona, porušio je prugu na više mjesta na 19,700 — 20. km; šteta 150.000 kuna; promet prekinut do 10. 12. u 12,00 sati.

DEANOVEC, 5. 12. 1944.

Na 62,200. km, u 13,00 sati, naišao je na minu transportni vlak; oštećena lokomotiva i 4 kola; bilo je mrtvih i ranjenih.

Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

SAVSKI MAROF, 6. 12. 1944.

Vlak br. 889 naišao je na minu; iskočila lokomotiva br. 26—001 i 2 kola; šteta 350.000 kuna.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

ZAPREŠIČ, 6. 12. 1944.

Na 6,913. km vlak br. 912 naišao je na minu u 10,10 sati; šteta 200.000 kuna; promet prekinut do 13,00 sati.

Ujutro je čuvar pruge pronašao jednu minu na 6,300. km i uklonio ju je. Ali vlak br. 912 nagazio je na drugu minu koja se nalazila nekoliko stotina metara dalje.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona.

PUŠČA BISTRA, 7. 12. 1944.

Vojni vlak br. 929 naišao je u 11,00 sati na minu kod stanice Pušća Bistra; teže oštećena lokomotiva i 4 kola; 11 mrtvih, 13 ranjenih, ili 24 neprijateljska vojnika izbačeno iz stroja; šteta 700.000 kuna.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

ZAPREŠIČ — PUŠĆA BISTRA, 8. 12. 1944.

Vlak br. 804 naišao je na minu; na 443,230. km u 01,10 sati; uništena su jedna kola, dvoja su oštećena; poginula su 3 a ranjena 4 neprijateljska vojnika; šteta 180.000 kuna; promet prekinut 5 sati.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

ILOVA, 9. 12. 1944.

Jedno odjeljenje diverzanata 1. čete 1. DB porušila je prugu i most na 24,450. km u 01,00 sati. Nakon toga došlo je do sukoba s neprijatelj-

skom patrolom; poginula su dva njemačka vojnika, zaplijenjene su 2 vojničke puške i oprema.

Akcija je izvedena zajedno s dijelovima MPO-a.

Šteta je bila 250.000 kuna, a prekid saobraćaja trajao je do 14,00 sati.

PREČEČ — DUGO SELO, 9. 12. 1944.

U 12,05 sati vlak br. 7 naišao je na minu na 76,600. km; šteta manja; promet prekinut do 16,00 sati.

Mine su postavili diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona.

SESVETSKI KRALJEVEC, 10. 12. 1944.

Vlak br. 185 naišao je na minu, ali je eksplozija uslijedila poslije prolaska vlaka; oštećena pruga i 3 kola; promet obustavljen do 11. 12. u 03,30 sati.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

PUŠČA BISTRA, 10. 12. 1944.

Vlak br. 912 naišao je na minu na 12. kilometru kod Pušće Bistre u 09,15 sati; oštećena lokomotiva i 5 kola; jedan ustaša mrtav, 4 teže ranjenih i 6 lakše ranjenih; smrtno stradala i jedna žena; šteta 650.000 kuna; prekid prometa čitav dan.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

SESVETSKI KRALJEVEC, 11. 12. 1944.

Na 441. km, u 18,30 sati, vlak br. 111 naišao je na minu; teško oštećena lokomotiva 01—057 koja je iskliznula, uništena 2 kola i oštećena 4 kola. (»smrvljena« su, piše u neprijateljskom dokumentu); 2 mrtva i 4 ranjena neprijateljska vojnika; šteta 850.000 kuna; prekid prometa do 12. 12. u 13,00 sati.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

ZABOK — SVETI KRIŽ, 12. 12. 1944.

Između Zaboka i Sv. Križa dignut je u zrak željeznički most dužine 8 m; saobraćaj prekinut dva dana; šteta je 300.000 kuna.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

SAVSKI MAROF, 12. 12. 1944.

Vlak br. 150 naišao je na minu između stanica Savski Marof i Sutla; 1 kola su uništena, 3 kola oštećena; o visini štete nema podataka, ali se procjenjuje 350.000 kuna; prekid prometa 1 dan.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

KUTINA, 15. 12. 1944.

U 23,40 sati, na 23. km, porušena je pruga na više mjesta; prekid prometa do 16. 12. u 13,00 sati.

Diverziju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

DUGO SELO — SESVETSKI KRALJEVEC, 15. 12. 1944.

Vlak br. 111 naišao je na minu u 07,32 sati; 1 mrtav civil i 5 teže ranjenih njemačkih vojnika; šteta 300.000 kuna; prekid prometa do 19 sati.

Diverziju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona 3. diverzanskog odreda.

SESVETE, 16. 12. 1944.

Na 438. km, u 22,35 sati, oklopni vlak br. 153 naišao je na minu; oštećena je lokomotiva i 2 kola; bilo je ranjenih njemačkih vojnika, točnih podataka nema; šteta na vlaku 900.000 kuna; prekid prometa do 17. 12. u 14,00 sati.

Diverziju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

SESVETE,, 17. 12. 1944.

U 18,34 sati vlak br. 155 naišao je na minu na 435,780. km; teško oštećena lokomotiva i 3 kola; bilo je mrtvih i ranjenih; šteta je velika, ali nema podataka.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona. Promet je bio prekinut do 18. 12. u 08,00 sati.

IVANIĆ-GRAD — DEANOVEC, 17. 12. 1944.

Na 63,670. km diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona porušili su prugu u 17,30 sati; prekid prometa do 18. 12. u 09,10 sati.

KLJUČ — VELIKO TRGOVIŠTE, 18. 12. 1944.

Vlak br. 912 naišao je na minu u 11,55 sati između Ključa i Velikog Trgovišta; teško oštećeno 3 kola i lokomotiva; poginuo ustaški zastavnik, 5 ranjenih neprijateljskih vojnika.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

MARTIJANEC — LUDBREG, 18. 12. 1944.

Na 231. km, u 20,40 sati, porušen je željeznički most dužine 5 m; promet prekinut za 10 sati; pruga porušena na više mjesta.

Diverziju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona.

BANOVA JARUGA — KUTINA, 19. 12. 1944.

U 05,00 sati vlak br. 186 naišao je na minu na 20. km; nema podataka o šteti i gubicima u ljudstvu.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona.

IVANIĆ-GRAD, 19. 12. 1944.

U 22,15 sati neprijateljski transportni vlak br. 157 naišao je na minu; bilo je štete jer je prevozio gorivo i municiju (ukupno milijuna kuna).

Prekid saobraćaja trajao je do 20. 12. u 04,00 sati.

Diverziju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

VELIKO TRGOVIŠTE — KLJUČ, 21. 12. 1944.

Vlak br. 912 naišao je na minu, na 16,100. km; oštećeno 4 kola s neprijateljskim vojnicima. Nema podataka o šteti i mrtvima.

Akciju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona.

PODSUSED — STENJEVEC, 22. 12. 1944.

Kontrolni vlak br. 961 naišao je na minu u 19,50 sati; šteta 200.000 kuna; prekid prometa do 23. 12. u 09,35 sati.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

IVANIĆ-GRAD, 22. 12. 1944.

Pruga je porušena na 4 mjesta (8 šina) na 63,670. km; promet u prekidu od 17,10 do 22,10 sati 23. 12.

Diverziju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

KONJŠČINA — ZLATAR, 23. 12. 1944.

Između stanica Konjščina i Zlatar Bistrica vlak br. 975 naišao je na minu u 19,08 sati oštećena lokomotiva i 7 kola; bilo je 4 — 5 mrtvih i desetak ranjenih; šteta na vozilima i pruzi 800.000 kuna.

Akciju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona.

Prekid prometa trajao je do 24. 12. u 15,00 sati, 20 sati.

DUGO SELO — SESVETSKI KRALJEVEC, 24. 12. 1944.

Na 441,8. km vlak br. 214 naišao je na minu u 18,15 sati; oštećena lokomotiva i nekoliko vagona; prekid prometa do 25. 12. u 10,00 sati.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

DUGO SELO — OSTRNA, 24. 12. 1944.

Vlak br. 137 naišao je na minu u 18,10 sati; iskliznula lokomotiva i 8 kola. Prema našim podacima (izvještaj suradnika), neprijatelj je imao 20 mrtvih i 30 ranjenih (podatak nije provjeren); šteta 1 milijun kuna; prekid prometa do 26. 12. u 22,15 sati.

Diverziju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona 3 diverzantskog odreda.

GRABERJE — IVANIĆ-GRAD, 26. 12. 1944.

Na cesti kod sela Graberja na minu je naišao ustaški kamion, koji je PT minom uništen*); poginuo jedan ustaša a dvojica su ranjena.

PT minu postavili su diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona.

*) PT — protivtenkovske mine (danas se zovu protivoklopne). Kao što se vidi, diverzanti ruše TTS eksplozivom, jer je tada bilo teško organizirati rušenje TT stupova piljenjem.

IVANIĆ-KLOŠTAR, 26. 12. 1944.

Diverzanti su minama porušili 500 m stalnih TTL. Akcija je izvedena »usput«, kada su tuda prolazili borci 2. čete 1. diverzantskog bataljona na rušenje pruge.

IVANIĆ-GRAD, 27. 12. 1944.

Vlak br. 155/11 naišao je na minu u 18,20 sati, koja je eksplodirala ispod 10. kola iza lokomotive; oštećeno 6 kola; nema podataka o šteti i ranjenima. Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

Prekid saobraćaja trajao je do 28. 12. u 08,28 sati.

Iste noći, bliže Ivanić Gradu, diverzanti su postavili druge dvije mine. Međutim, naišla je neprijateljska patrola pa je došlo do borbe. Nakon povlačenja diverzanata neprijatelj je mine uklonio.

NOVOSELEC — LUDINA, 28. 12. 1944.

Na 49,900. km vlak br. 188 naišao je na minu u 04,55 sati; teže oštećena lokomotiva 52—789, tender i službena kola, dok je nekoliko kola lakše oštećeno; šteta 350.000 kuna; prekid prometa do 10 sati.

Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

POPOVAĆA, 28. 12. 1944.

Na glavnoj cesti Zagreb — Beograd, kod Popovače, na PT minu naišao je njemački kamion, koji je uništen; poginula su 2 a ranjeno 5 njemačkih vojnika.

Minu su postavili diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona.

LUDBREG — VARAŽDINSKE TOPLICE, 28. 12. 1944.

Na cesti preko rijeke Bednje dignut je u zrak most dužine 20 m.

Diverziju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona.

SESVETE, 28. 12. 1944.

U 17,12 sati vlak br. 214 naišao je na minu; o šteti i ljudskim gubićima nema podataka, ali ih je bilo; šteta nije mogla biti manja od 300.000 kuna, a mrtvih i ranjenih moglo je biti desetak, Prekid prometa trajao je 6 sati.

Diverziju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona

OSTRNA — PREČEČ, 28. 12. 1944.

Na 71. km na minu je naišao oklopni vlak 111; oštećena lokomotiva i 1 oklopna kola; šteta 450.000 kuna; o mrtvima i ranjenima nema po dataka.

Diverziju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

KLJUČ — VELIKO TRGOVIŠTE, 29. 12. 1944.

Neprijateljska patrola pronašla je minu na pruzi. Prilikom demontiranja došlo je do eksplozije; poginuo jedan i teže ranjen jedan neprijateljski vojnik.

Minu su postavili diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona.

j

GRADEC — VRBOVEC, 29. 12. 1944.

Na cesti preko rijeke Lonje porušen je drveni most dužine 25 m (ovaj most bio je rušen i ranije) radi prekida saobraćaja na cesti Zagreb — Bjelovar.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

VIDRENJAK, 30. 12. 1944.

U 21,05 sati ustaški vojni vlak br. 145 naišao je na minu; oštećena lokomotiva i 2 kola; poginuo ustaški zastavnik, trojica ustaša ranjena; šteta 200.000 kuna; prekid prometa do 31. 12. u 02,30 sati.

Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

JAKOVLJE, 30. 12. 1944.

Neprijatelj je opkolio selo i »bazu« u kojoj se nalazila 1. četa 2. diverzantskog bataljona. Došlo je do žestokog okršaja. Četa je izvršila proboj iz okruženja te ubila i ranila nekoliko ustaša.

Diverzanti su pokazali snagu i odlučnost. Riječ je o prekaljenim partizanskim borcima.

IVANIČ-GRAD — DEANOVEC, 31. 12. 1944.

Uoči Nove godine 1945. 1. diverzantski bataljon, pod rukovodstvom Štaba grupe diverzantskih odreda NOVJ, izvršio je širi napad na prugu u cilju rušenja. U akciji je učestvovala i jedna četa diverzanata iz sastava Crvene armije (osiguravao ih je 2. bataljon MPO-a).

Te noći porušena je pruga na 202 mjesta (404 šine). Akcija je izvedena u 00,00 sati, čime je zaključena ratna 1944. i najavljena 1945. godina, godina slobode.

Porušeno je 2400 m pruge; promet prekinut do 1. 1. 1945. u 19,20 sati. Neprijatelj je morao angažirati bataljone vojske.

G O D I N A 1 9 4 5.

MARTIJANEC — JALŽABET, 1. 1. 1945.

U 03,00 sati porušen je željeznički most dužine 10 m na potoku Bistričak (i ranije rušen); promet prekinut do 2. 1. u 12,38 sati.

Diverziju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona. ^

Istog su dana dijelovi 2. čete napali i rastjerali ustaše u selu Ivanec Križevački kada su htjeli održati miting.

SESVETSKI KRALJEVEC — DUGO SELO, 2. 1. 1944.

Na 440 km, u 19,13 sati, njemački vlak br. 197 naišao je na minu; uništena lokomotiva i 2 kola, a 4 kola oštećena; mrtvih 8, ranjenih 15; uništeno mnogo ratnog materijala; šteta velika, 2 milijuna kuna.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda. Prema nekim podaoima, tom prilikom je eksplodirala zaostala mina od 25. 12. 1944, koja je bila zatajila. Neprijatelj je pretrpio gubitke. Promet je bio prekinut do 3. 1. u 10,30 sati.

Iste noći na stanici Dugo Selo iskliznula su dvoja kola vlaka br. 192 na 21. skretnici u 00,25 sati. To su organizirali suradnici NOP-a.

PREČEČ — IVANIĆ-GRAD, 3. 1. 1945.

Vlak br. 173 (njemački) naišao je na minu na 79,400. km u 21,40 sati; pruga je porušena na 78,600. km. U neprijateljskim dokumentima željeznice NDH nema podaka o šteti, osim da je uništena lokomotiva br. 220—123. Ali, šteta je morala biti velika, oko 1,5 milijun kuna, jer je bilo 3 mrtva, 8 teže ranjenih i 13 lakše ranjenih njemačkih vojnika, tj. iz stroja izbačenih 24 vojnika.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona zajedno s Posavskim partizanskim odredom.

SAVSKI MAROF, 3. 1. 1945.

U toku noći 2/3. porušila je 1. četa 2. diverzantskog bataljona prugu kod Savskog Marofa, pa je neprijateljski vlak morao čekati. Međutim, u 13,10 sati naišli su savezнички avioni i izvršili nekoliko napada na vlak i željezničku stanicu; šteta velika, 1,930.000 kuna; poginulo je 5 osoba, ranjeno 5 osoba, među njima 3 njemačka vojnika i 1 domobran.

DUGO SELO — SESVETSKI KRALJEVEC, 4. 1. 1945.

U 19,50 sati naišao je na minu neprijateljski transportni vlak; šteta 2,720.000 kuna; teško oštećeno 13 vagona, lokomotiva i ratni materijal (iz dokumenata željeznice NDH).

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

Poginulo je 6 i ranjeno 9 neprijateljskih vojnika. Prekid prometa trajao je jedan dan.

NOVOSELEC KRIŽ — LUDINA, 4. 1. 1945.

Prvi diverzantski bataljon sa 1. četom, zajedno sa 1. četom iz sastava Crvene Armije, izvršio je rušenje pruge na 49 — 50 km; pruga je porušena na 104 mjesta (208 šina) uz osiguranje 2. bataljona Moslavačkog partizanskog odreda. Došlo je do borbe s neprijateljskim snagama kod Novoselca, ali nije bilo gubitaka na našoj strani. Rušenje je izvedeno u 22,05 sati; prekid je trajao do 5. 1. u 10,30 sati.

KLJUČ — VELIKO TRGOVIŠTE, 5. 1. 1945.

Između tih željezničkih stanica porušeno je 600 m pruge. Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona zajedno sa Zagorskim partizanskim odredom.

ŠUŠNJARI — KRIŽ, 7. 1. 1945.

Na rijeci Česmi dignuta su u zrak 2 drvena mosta dužine 20 m. Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

KONŠČANI, 8. 1. 1945.

Prva četa 1. diverzantskog bataljona porušila je drveni most na Česmi kod sela Konšćana.

Most je porušen zato da neprijatelj ne bi mogao upadati na slobodni teritorij i našu pozadinu u širem rejonu Čazme.

NOVOSELEC KRIŽ, 8. 1. 1945.

Na 50. km minirana je i porušena pruga na više mjesta u 18,05 sati. Prekid prometa trajao je do 9. 1. u 01,40 sati, Međutim, vlak br. 137 naišao je u 05,20 sati na minu u istom rejonu. Mine su bile s vremenskim upaljačem, pa je jedan broj porušio prugu, a kada je popravljena, krenuli su vlakovi, ali onda su eksplodirale druge mine, tako se dogodilo i vlaku br. 137.

DUGO SELO — OSTRNA, 9. 1. 1945.

Vlak za intervencije br. 137 naišao je na minu na 82,300. km. Naime, taj je vlak istog dana ujutro naišao na minu kod Novoselca Križa. Zatim, kad je pruga popravljena i promijenjena lokomotiva, krenuo je za Zagreb.

U 21,08 sati vlak je opet bio miniran kod Prečeča; uništena su 3 kola, teško oštećena lokomotiva i dvoja kola; 9 mrtvih i 15 ranjenih materijalna šteta 900.000 kuna.

Isti je vlak 10. 1, vraćajući se od Dugog Sela prema Ivanić-Gradu, na 72,800. km po treći put naišao na partizanske mine te je ponovo pretrpio havariju. Bilo je to u 04,00 sati; promet je bio prekinut do 17,20 sati.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

PREČEČ — IVANIĆ-GRAD, 11. 1. 1945.

Vlak br. 151 naišao je na minu u 04,15 sati; oštećeno više kola; bilo je mrtvih i ranjenih; prekid prometa do 09,40 sati.

Istoga dana u 22,35 sati vlak br. 157 u istom je rejonu, samo malo dalje, naišao na minu; promet u prekidu do 12. 1. u 05,45 sati.

prilikom povlačenja diverzanata nakon postavljanja mina na cesti je zarobljen jedan kozak s konjem i ratnom opremom.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

KRIŽEVCI — BJELOVAR, 12. 1. 1945.

Kod Rovišća dignut je u zrak cestovni most dužine 7 m. Diverziju je izvela grupa iz 2. čete 1. diverzantskog bataljona.

IVANIĆ-KLOŠTAR, 14. 1. 1945.

Na cesti je od PT mine uništen neprijateljski kamion s ratnim materijalom. Minu su postavili diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona.

POPOVAČA — VOLODER, 14. 1. 1945.

Grupa kozaka naišla je na mine koje su na cesti postavili diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona; poginulo je 3 a ranjeno 5 vojnika.

DUGO SELO, 16. 1. 1945.

Porušena je pruga na 16 mjesta (32 šine); promet prekinut 4 sata.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

SESVETSKI KRALJEVEC, 17. 1. 1945.

Na 440,800. km. u 18,40 sati, vlak br. 168 naišao je na minu; teže su oštećena dvoja kola i lokomotiva, lakše oštećena 3 kola.

Diverziju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

GAREŠNICA — VELIKI ZDENCI, 18. 1. 1945.

Kod sela Veliki Zdenci srušen je most dužine 8 m.

Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

GAREŠNICA — HERCEGOVAC, 19. 1. 1945.

Cestovni most kod Zdenaca srušili su diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona. Ispred i iza mosta postavljene su PT mine i protivpješadijske mine, rasprskavajuće-odskočne.

Kozaci i ustaše naišli su u rejon mosta 20. 1. za vrijeme borbi sa 1. bataljonom MPO-a. Mine su aktivirane tako da je neprijatelj imao 13 mrtvih i 19 ranjenih. Neprijatelj je naišao na minsko polje i zasjedu partizana pa su njegovi vojnici bježali u zaklon, u jarke kraj puta, sklanjajući se od vatre, a tu su ih čekale protivpješadijske mine. Sličnu kombinaciju prilikom miniranja putnih komunikacija izvršile su i druge diverzantske jedinice.[23])

ZAGREB, 20. 1. 1945.

U Supilovoj ulici u Zagrebu na minu su naišla 3 ustaška agenta i poginula. Minu iznenađenja postavili su diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona.

ROVIŠĆE — CIRKVENA, 21. 1. 1945.

Diverzanti 1. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 60 mjesta (120 šina) i jedan most dužine 6 m.

23) Diverzantske jedine sve više napadaju na cestama i objekte na njima. Postavljaju MP (minska polja), najčešće mješovita (PP i PT mine). Obično su minska polja postavljena oko mostova, u usjecima i u rejonima zasjede. Kad neprijatelj upadne u zasjedu, prisiljen je tražiti zaklon od partizanske pješadijske vatre, pa onda redovito nailazi na minska polja i mine, uz velike gubitke u mrtvima i ranjenima.

Prekid prometa trajao je dva dana, dok je šteta na pruzi i mostu iznosila 250.000 kuna.

LUDBREG, 21. 1. 1945.

Na pruzi Varaždin — Ludbreg porušen je željeznički most dužine 5 m; šteta 100.000 kuna.

Akciju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona.

IVANIĆ-KLOŠTAR, **21. 1. 1945.**

U rejonu Ivanić-Kloštra diverzanti su postavili nagazne protivpješačke mine na koje je naišao vod neprijateljskih vojnika; poginulo 5, teže ranjeno 7 vojnika.

Mine su postavili diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona.

LUKA, 22. 1. 1945.

U selu Luka došlo je do borbe između dijelova 1. čete 2. diverzantskog bataljona i neprijatelja; ubijen je jedan i ranjena 2 neprijateljska vojnika; diverzanti nisu uspjeli minirati prugu.

MALI BOLFAN, 22. 1. 1945.

Na cesti Koprivnica — Varaždin, diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona postavili su više protivpješadijskih mina. Kod sela Malog Bolfana na PT minu naišao je njemački kamion; poginulo je 4, a ranjeno 7 neprijateljskih vojnika.

LONJICA, 22. 1. 1945.

Kod sela Lonjice, na cesti Vrbovec — Božjakovina, dignut je u zrak drveni most dužine 8 m.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

GRABERJE — IVANIĆ-GRAD, 24. 1. 1945.

Od nagazne mine, koju su postavili diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona, poginuo je jedan domobran, dok su 2 ranjena na cesti kod Graberja.

VARAŽDINSKE TOPLICE, 24. 1. 1945.

Porušen je cestovni most na Bednji dužine 25 m; saobraćaj na cesti prekinut nekoliko dana.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona.

Iste noći srušen je još jedan most na cesti za Ludbreg dužine 12 m.

MAJUR — KRIŽEVCI, 24. 1. 1945.

Porušen je cestovni most dužine 12 m kod Majura.

Akciju je izvela grupa diverzanata iz 2. čete 2. diverzantskog bataljona.

NOVOSELEC KRIŽ — LUDINA, 25. 1. 1945.

Između željezničke stanice Novoselec Križ i željezničkog mosta na rijeci Ćesmi, 2. četa 2. bataljona MPO-a osiguravala je jedno odjeljenje diverzanata 1. čete 1. diverzantskog bataljona koje je rušilo prugu. Neprijatelj je branio prugu veoma jakim snagama pa su ga naše jedinice morale prethodno protjerati s pruge i tek tada položiti mine.

Te noći pruga je porušena na 10 mjesta (20 šina). U borbi s neprijateljem nismo imali gubitaka iako je trajala jedan sat.

KUTINA — VOLODER, 25. 1. 1945.

Zajedno s dijelovima 2. bataljona MPO-a, diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona postavili su minsko polje u rejonu Volodera. U jutarnjim satima naišao je na PT minu neprijateljski kamion s vojskom; poginulo je 6 i ranjeno 9 neprijateljskih vojnika.

GAREŠNICA — BJELOVAR, 25. 1. 1945.

Pošto su snage 1. kozačke konjičke divizije ovladale komunikacijom Garešnica — Bjelovar i mjestom Garešnica, diverzanti 1. diverzantskog bataljona porušili su 5 mostova na cesti Garešnica — Bjelovar u dužini od 5 do 12 m i onemogućili saobraćaj 6 dana.

KUTINA — POPOVAČA, 26. 1. 1945.

Kod sela Krivaj — Voloder porušen je cestovni most dug 8 m.

Diverziju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

KOPRIVNICA — VARAŽDIN, 26. 1. 1945.

Porušena je pruga kod željezničke stanice Cukovec na 10 mjesta (20 šina) a kod Ludbrega na 35 mjesta (70 šina).

Akciju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona zajedno sa KPO.

DEANOVEC — IVANIĆ-GRAD, 26. 1. 1945.

Porušena je pruga na 20 mjesta (40 šina); saobraćaj prekinut jedan dan.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona.

GRADEC, 26. 1. 1945.

Druga četa 2. diverzantskog bataljona porušila je prugu kod Gradeča na 30 mjesta (60 šina); prekid prometa dva dana.

VOLODER, 26. 1. 1945.

Srušen je cestovni most u cilju prekida saobraćaja na glavnoj cesti Zagreb — Beograd kojom su se njemačke jedinice izvlačile prema sjeverozapadu u širi rejon Zagreb — Varaždin.

PRIKRAJ — GRADEC, 27. 1. 1945.

U cilju popravka pruge, neprijateljski radni vojni vlak br. 2 pošao je prema željezničkoj stanici Prikraj, ali je naišao na minu; poginula

su 2 i ranjena 3 domobrana; oštećena lokomotiva i dvoja kola; šteta 350.000 kuna; promet prekinut do 28. 1. u 10 sati.

Diverziju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

SVETI IVAN ŽABNO, 27. 1. 1945.

Na rijeci Glogovnici porušen je cestovni most dužine 15 m.

Akciju je izvela grupa diverzanata 2. čete 1. diverzantskog bataljona.

GRABERJE — IVANIĆ-GRAD, 27. 1. 1945.

Kamion s ustašama naišao je na PT minu; poginulo je 8 i ranjeno 6 ustaša.

Mine su postavili diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona.

LADISLAV — HERCEGOVAC, 27. 1. 1945.

Grupa kozaka naišla je na minsko polje mješovitog sastava; poginulo je 6 i ranjeno 7 neprijateljskih vojnika.

Mine su postavili diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona.

VOLODER, 27. 1. 1945.

Na mine na cesti naišla je grupa kozaka s konjskom zapregom; poginula su 2 i ranjena 3 kozaka, ubijen je jedan konj.

Mine su postavili diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona.

OSTRNA — PREČEČ, 28. 1. 1945.

Diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona minirali su prugu na 34 mjesta (68 šina) i postavili minu za neprijateljski vlak. U 23,45 sati vlak s vojskom koji je služio za intervencije krenuo je da vidi gdje je srušena pruga, ali je sam naišao na minu; oštećena je lokomotiva i 3 kola; 4 mrtva, 3 teže i 6 lakše ranjenih neprijateljskih vojnika,.

STARA PLOŠĆICA — MEĐURAĆA, 28. 1. 1945.

Diverzanti 1. DB porušili su drveni most na Česmi dužine 20 m. (most je već bio rušen)

CIGLENICA — MIKLEUŠKA, 29. 1. 1945.

Prilikom napada na oslobođeni teritorij, u borbi sa snagama 2. bataljona DPO-a dva su kozaka na konjima nagazila na mine i poginula.

Mine su postavili diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona, odnosno njen dio koji je stalno djelovao na relaciji Kutina — Popovača, na pruzi i na glavnoj cesti.

ROVIŠČE — SVETI IVAN ŽABNO, 29. 1 1945.

Porušena je pruga na 81 mjestu (192 šine) zajedno s jedinicama 33.. divizije.

Rušenje je izveo 1. diverzantski bataljon 3. diverzantskog odreda.

GRADEC — REPINEC, 30. 1. 1945.

Prvi diverzantski bataljon, njegova 2. četa, s dijelovima Zagrebačkog partizanskog odreda, porušila je prugu kod željezničke stanice Gradec na 50 mjesta (100 šina) i demolirala stanicu; porušene su skretnice, vodocrp, mosna vaga i drugo. U borbi je ubijen jedan ustaša.

Šteta je velika, 1,500.000 kuna; prekid prometa 2 dana.

KUTINA — GRACENICA, 31. 1. 1945.

Od nagazne mine poginula su dvojica ustaša i kozaka na cesti u Gračenici, dok ih je nekoliko ranjeno. Mine su postavili diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona zajedno sa 1, četom 2. bataljona MPO-a, koji se sa glavninom snaga nalazio u Srpskom Selištu.

PREČEČ — OSTRNA, 1. 2. 1945.

Jedno odjeljenje diverzanata 2. čete 1. diverzantskog bataljona krenulo je na prugu u cilju miniranja, ali je plan omela neprijateljska zasjeda, pa su se diverzanti vratili. U to vrijeme bilo je sve više takvih slučajeva da je neprijatelj, zaposjedajući prugu živom silom, neposredno sprečavao akcije diverzanata.

CIRKVENA — ROVIŠĆE, 2. 2. 1945.

Porušena je pruga na 12 mjesta (24 šine) i jedan most dužine 5 m. Akciju su izveli diverzanti 1. diverzantskog bataljona.

OSTRNA — DUGO SELO, 3. 2. 1945.

Druga četa 1. diverzantskog bataljona uspjela je postaviti minu na pruzi kod Ostrne, na koju je naišao neprijateljski vlak; oštećena je lokomotiva i 7 kola; bilo je mrtvih i ranjenih, ali podataka nema; šteta 600.000 kuna.

Prekid prometa trajao je 12 sati.

ROVIŠČE, 3. 2. 1945.

Na cesti Križevci — Bjelovar, kod sela Rovišća, jedna zaprežna kola naišla su na PT i PP mine; poginula su četvorica ustaša, uništena su kola i ubijena dva konja.

Mine su postavili diverzanti 1. diverzantskog bataljona prilikom rušenja pruge 2. 2.

GAREŠNICA — BANOVA JARUGA, 3. 2. 1945.

Na potoku Bršljanici, u rejonu Vukovja, porušen je most dužine 8 m i postavljeno minsko polje. Grupa kozaka, koja je naišla u rejon mosta, nagazila je na mine; mrtvih 2, ranjenih 6.

Mine su postavili diverzanti 1. diverzantskog bataljona.

VRBOVEC — PRIKRAJ, 3. 2. 1945.

Druga četa 1. diverzantskog bataljona, s dijelovima Zagrebačkog PO, porušila je prugu između željezničkih stanica Prikraj i Vrbovec na 30 mjesta (60 šina).

PRESPA — SEVERIN, 4. 2. 1945.

Na minsko polje kod sela Prespe naišla je veća grupa neprijateljskih vojnika; poginulo 5 i ranjeno 7.

Mine je postavio 1. vod 1. čete 1. diverzantskog bataljona.

CIRKVENA — ROVIŠĆE, 5. 2. 1945.

Porušena je pruga na 30 mjesta (60 šina) i prekinut saobraćaj na pruzi Zagreb — Bjelovar jedan dan.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona.

VARAŽDIN — KOPRIVNICA, 5. 2. 1945.

Na protivtenkovsku minu naišao je kamion na cesti Koprivnica — Varaždin; 7 mrtvih i 9 ranjenih neprijateljskih vojnika.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona.

VARAŽDIN — KOPRIVNICA, 6. 2. 1945.

Porušen je željeznički most dužine 8 m na pruzi Varaždin — Koprivnica; saobraćaj prekinut dva dana.

Akciju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona.

OSTRNA — PREČEČ, 6. 2. 1945.

Porušena je pruga na 18 mjesta (36 šina) i prekinut saobraćaj na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd 10 sati.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

VRBOVEC — GRADEC, 7. 2. 1945.

Druga četa 1. diverzantskog bataljona porušila je prugu na 32 mjesta (64 šine) između Vrbovca i Gradeča.

DEANOVEC — IVANIĆ-GRAD, 8/9. 2. 1945.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 20 mjesta (40) šina).

SVETI IVAN ŽABNO — BREZOVLJANI, 9. 2. 1945.

Diverzanti 1. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 30 mjesta (60 šina) i postavili minu na koju je 9/10. 2. naišao domobranski vojni vlak br. 2; teže oštećeno 3 kola i lokomotiva; nema točnih podataka o šteti i gubicima, mogla je iznositi 350.000 kuna.

DEANOVEC — IVANIČ-GRAD, 14. 2. 1945.

Kod željezničke stanice Deanovac na minu je naišao neprijateljski vlak; oštećena je lokomotiva i troja kola.

Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

LUKA, 24. 2. 1945.

Porušen je cestovni most u blizini Luke dužine 10 m.

Diverziju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

BORONGAJ, 14. 2. 1945.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona porušili su prugu na 6 mjesta (12 šina).

SVETI IVAN ŽABNO — BREZOVLJANI, 16. 2. 1945.

Pruga je porušena na više mjesta; poginuo je komandir 2. čete 1. diverzantskog bataljona.

KOPRIVNICA — CVETKOVEC, 17. 2. 1945.

Kod željezničke stanice Cvetkovec porušena je pruga na 65 mjesta (130 šina).

Diverziju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona s jedinicama KPO-a.

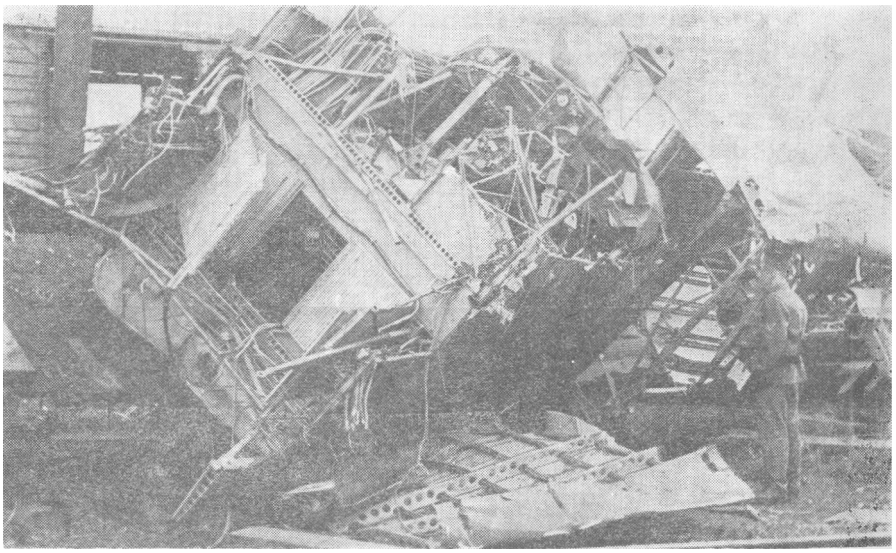
KOPRIVNICA — KRIŽEVCI, 18. 2. 1945.

Most dug 6 m porušila je 2. četa 2. diverzantskog bataljona na cesti Križevci — Koprivnica.

OSTRNA — DUGO SELO, 19. 2. 1945.

Naišao je na minu domobranski vlak; oštećena lokomotiva i troja kola; poginuli su strgojovođa i ložač.

Diverziju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

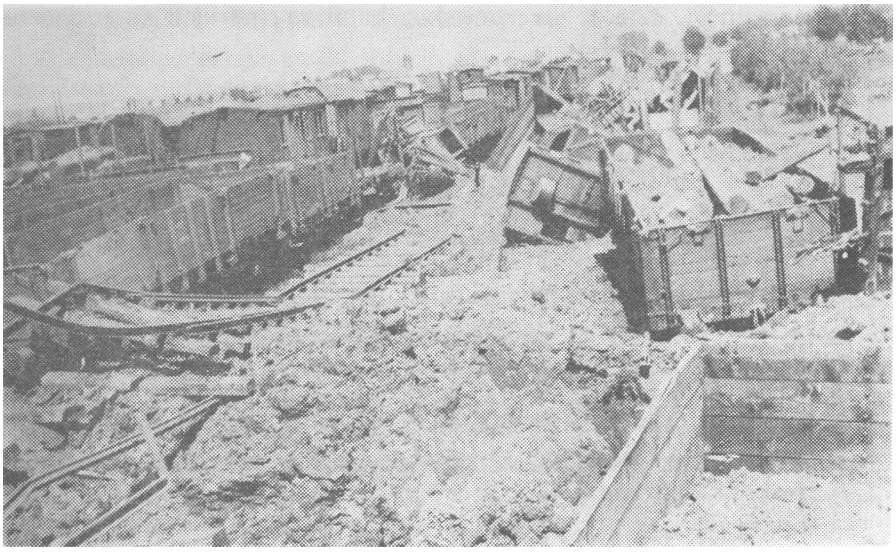

Dio uništenog vlaka bombama naše avijacije na željezničkoj slanici Borongaj u veljači 1945.

BORONGAJ, 20. 2. 1945.

Njemački transportni vlak naišao je na minu između željezničke stanice Borongaj i Čulinec.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

Razorena željeznička stanica Borongaj bombama avijacije veljače 1945. godine

KUTINA — BANOVA JARUGA, 22. 2. 1945.

prva četa 1. diverzantskog bataljona porušila je prugu na 40 mjesta (80 šina) zajedno sa 1. bataljonom MPO-a.

ROVIŠĆE, 23. 2. 1945.

Oklopni vlak naišao je na minu kod željezničke stanice Rovišće; poginuo 1 ustaša, ranjena su 2.

Akciju su izveli diverzanti 1. diverzantskog bataljona.

ZAGREB, 25. 2. 1945.

U Vodnikovoj ulici diverzanti su minirali njemački autobus, koji je izgorio.

Akciju su izveli diverzanti 1. diverzantske čete Duk, Pavlic i ostali.

ZAGREB, 26. do 28. 2. 1945.

Diverzanti su postavili nekoliko mina iznenađenja i tempirnih mina, pa je neprijatelj imao mrtvih i ranjenih kao na primjer:

— 26. 2. u Kustošiji je ubijen žandar,

— 26. 2. u Frankopanskoj ulici poginulo 5 a ranjeno 5 ustaša od mine,

— 26. 2. od mine je poginuo ustaša na Sv. Duhu,

— 28. 2. u parku Jelenovac postavljena mina s vremenskim upaljačem pod klupu; poginuo jedan ustaša, nekoliko ih je ranjeno,

— 28. 2. na Savskoj cesti mina je postavljena na ustašku baraku; 3 poginula, 5 ranjenih ustaša (zastavnik, vodnik i desetar).

Akcije u Zagrebu izveli su diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona, specijalna grupa za djelovanje u Zagrebu.

ZAGREB, 8. 3. 1945.

Grupa diverzanata 1. čete 2. diverzantskog bataljona izvršila je nekoliko miniranja u Kustošiji tempirnim minama. Ubijen jedan ustaški podoficir protivavionac, poznati zločinac.

ZAGREB, 11. 3. 1945.

Diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona ubili su ustaškog poručnika i zaplijenili jedan pištolj »parabelu«.

NOVOSELEC KRIŽ, 12. 3. 1945.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona postavili su mine na pruzi kod Novoselca na koje je naišao njemački transportni vlak; oštećeno je 6 kola i lokomotiva; podataka o mrtvima i ranjenima nema.

SESVETE — SESVETSKI KRALJEVEC, 14. 3. 1945.

Na minu je naišao neprijateljski vlak; oštećeno je 5 kola i lokomotiva.

Diverziju su izveli pripadnici 1. čete 2. diverzantskog bataljona.

OSTRNA — PREČEČ, 15. 3. 1945.

Između Ostrne i Prečeča na dvije mine naišao je neprijateljski vlak s vojskom i ratnim materijalom; uništeno 5 kola, teško oštećena lokomotiva i još 6 kola; šteta velika, 1,200.000 kuna; 9 mrtvih i 17 ranjenih. Prema našim podacima, neprijatelj je imao više desetaka mrtvih i ranjenih.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

DUGO SELO, 15. 3. 1945.

Kod željezničke stanice Dugo Selo na minu je naišao njemački vojni vlak; iskliznula lokomotiva i 6 kola; 11 mrtvih i 18 ranjenih; šteta 820.000 kuna; prekid saobraćaja jedan dan.

Diverziju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

BOŽJAKOVINA — PRIKRAJ, 17. 3. 1945.

Između željezničkih stanica Božjakovina i Prikraj na minu je naišao domobranski radni vlak; bilo je mrtvih i ranjenih, podataka nema.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona. Materijalna šteta iznosila je 650.000 kuna.

KUTINA — REPUŠNICA, 19. 3. 1945.

Njemački vojni vlak naišao je na minu; uništena su troja kola, teško oštećena lokomotiva i četvora kola; 13 mrtvih i 16 ranjenih; šteta 900.000 kuna; prekid prometa dva dana.

Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

PREČEČ — OSTRNA, 19. 3. 1945.

Diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona postavili su minu, na koju je naišao njemački transportni vlak; oštećena lokomotiva i 5 kola.

SESVETE — SESVETSKI KRALJEVEC, 22. 3. 1945.

Na minu je naišao njemački transportni vlak; uništena su dvoja kola, a teže oštećena lokomotiva i 3 kola; bilo je mrtvih i ranjenih, podataka nema; šteta 700.000 kuna.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

DUGO SELO, 22. 3. 1945.

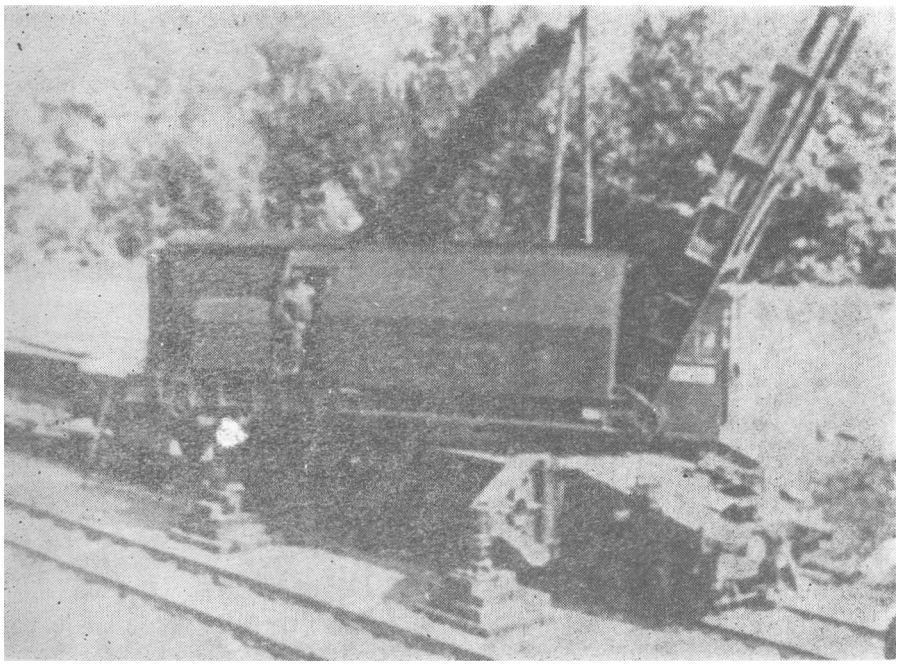
Kod Dugog Sela na minu je naišla velika željeznička dizalica; teško je oštećena.

Mine su postavili diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona.

LUBREG, 23. 3. 1945.

porušen je most na cesti Varaždin — Ludbreg dužine 10 m.

Diverziju je izvela 2. četa 2. bataljona.

Oštećena velika željeznička dizalica

SESVETSKI KRALJEVEC, 23. 3. 1945.

Vojni vlak naišao je na minu; teško oštećena lokomotiva i 3 kola; 7 mrtvih i 11 ranjenih; šteta 350.000 kuna.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

ČUKOVEC, 24. 3. 1945.

Dignut je u zrak željeznički betonski most dužine 12 m.

Akciju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona.

KRIŽEVCI — VRBOVEC, 24. 3. 1945.

Porušen je cestovni most dužine 10 m; prilikom uviđaja, od nagazne mine poginuo je jedan neprijateljski oficir, ranjena su dva vojnika.

HERCEGOVAC, 25. 3. 1945.

Na minsko polje kod Hercegovca naišla je neprijateljska jedinica. Budući da je minsko polje bilo mješovitog sastava, nastala je panika pa su gubici neprijatelja bili veliki; 6 mrtvih i 9 ranjenih neprijateljskih vojnika.

Mine je postavila 1. četa 1. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda.

TOMAŠICA — KAJGANA, 25. 3. 1945.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona porušili su tri mosta prosječne dužine 5 — 10 m, na putu Garešnica — Tomašica — Zdenci — Hercegovac, da se onemogući bilo kakav transport, pa i upotreba zaprežnih kola.

MARTIJANEC — LUDBREG, 25. 3. 1945.

Na pruzi Varaždin — Koprivnica, kod željezničke stanice Martijanec, njemački transportni vlak naišao je na minu; uništena su službena kola i još dvoja kola, oštećena je lokomotiva i 3 kola; šteta 650.000 kuna; bilo je mrtvih i ranjenih.

Diverziju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona.

BORONGAJ, 25. 3. 1945.

Na pruzi Zagreb — Ivanić-Grad, kod željezničke stanice Borongaj, na minu je naišao njemački transportni vlak; šteta velika, bilo je povrijeđenih, podataka nema.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona; prekid prometa 12 sati.

DEANOVEC — NOVOSELEC KRIŽ, 25. 3. 1945.

Neprijateljski teretni vlak naišao je na minu između željezničkih sta «ica Deanovec i Novoselec Križ; šteta velika, povrijeđenih ima, točnih podataka nema*).

Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

DUGO SELO — SESVETE, 26. 3. 1945.

Neprijateljski teretni vlak naišao je na minu; oštećena su 6 kola i lokomotiva; šteta 500.000 kuna; 11 mrtvih i 17 ranjenih.

Tih su dana neprijateljske jedinice bile u stalnom pokretu i vlakovi su vozili svašta: vojsku, izbjeglice, municiju, ustaške suradnike i materijal.

Diverziju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

MARTIJANEC — JALŽABET, 29. 3. 1945.

Na minu je naišao neprijateljski vlak; oštećena lokomotiva i 3 kola; saobraćaj je bio intenzivan jer je neprijatelj manevrirao svojim sna gama u cilju evakuacije.

Akciju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona.

PODRUTE, 30. 3. 1945.

Na pruzi Koprivnica — Podrute mina je oštetila lokomotivu i 6 vagona; podataka nema.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona.

MAĐAREVO, 1. 4. 1945.

Kod željezničke stanice Mađarevo, na pruzi Zagreb — Varaždin, njemački transportni vlak naišao je na minu; uništena su 2 kola, teško oštećena lokomotiva i 3 kola; šteta milijun kuna; bilo je mrtvih i ranjenih, podataka nema; prekid prometa oko 2 dana.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

CAREVDAR — KOPRIVNICA, 1. 4. 1945.

Diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona porušili su jedan drveni most na cesti.

ŠIRINEC, 1. 4. 1945.

Kod željezničke stanice Širinec na minu je naišao neprijateljski vlak; oštećeno 6 kola.

*) Kao što se vidi, posljednjih mjeseci rata nedostaju podaci. Naime, rat se bližio kraju, pa je neprijatelj 1. 2. 1945. prestao voditi očevidnik događaja — udesa i diverzije — na prugama NDH. I naši su izvještaji šturi **jer** su borbe svuda, pa ni diverzantske jedinice nemaju mirnu pozadinu. Nalaze se u rasporedu neprijateljskih snaga i izvode akcije.

Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

U toku 1. i 2. 4, u rejonu Ivanić-Grada do Križa postavljeno je više mina u cilju rušenja pruge i vlakova, ali su otkrivene i uklonjene.

OSTRNA — PREČEČ, 3. 4. 1945.

Oštećena je lokomotiva i 7 kola transportnog vlaka koji je kod Ostrne naišao na minu; šteta 450.000 kuna; bilo je povrijeđenih, podataka nema.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

ZAGREB — ŽITNJAK, 3. 4. 1945.

Diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona zarobili su na Žitnjaku u Zagrebu 7 domobrana, zaplijenili kola i dva konja. Diverzanti su sve to predali Posavskom partizanskom odredu.

KALNIK, 5. 4. 1945.

Dio 2. čete 2. diverzantskog bataljona sukobio se s ustašama. U kratkoj ali oštroj borbi ubijeno je 3 i ranjeno 5 ustaša. Diverzanti su imah dva ranjena borca. Do sukoba je došlo u selu Ivančani.

NOVI MAROF, 5. 4. 1945.

Na pruzi Zagreb — Varaždin, kod Novog Marofa, na minu je naišao neprijateljski vlak; o šteti i gubicima u ljudstvu nema podataka.

Akciju je izvela 1. četa 2. diverzantskog bataljona.

KUTINA — REPUŠNICA, 7. 4. 1945.

Miniran je vojni vlak; 13 mrtvih i 19 ranjenih; šteta velika; uništeno 4 kola, a više ih je oštećeno; prekid prometa jedan dan.

Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

IVANIČ-GRAD, — NOVOSELEC KRIŽ, 7. 4. 1945.

Transportni njemački vlak naišao je na minu; oštećena je lokomotiva i 5 kola; bilo je mrtvih i ranjenih, podataka nema; prekid saobraćaja 10 sati.

Diverziju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

Tih dana neprijatelj je intervenirao intenzivnom kontrolom pruge, pa je dio velikog broja partizanskih mina uspio otkriti i ukloniti.

SESVETE — DUGO SELO, 8. 4. 1945.

Druga četa 1. diverzantskog bataljona porušila je prugu na 30 mjesta (60 šina) između Sesveta i Dugog Sela; promet prekinut 12 sati.

PREČEČ — OSTRNA, 8. 4. 1945.

Porušena je pruga na 12 mjestu (24 šine).

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

MARTIJANEC, 9. 4. 1945.

Diverzanti 2. čete 2. DB porušili su prugu na 48 mjesta (96 šina) zajedno sa snagama KPO-a.

DEANOVEC, 10. 4. 1945.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona minirali su prugu kod željezničke stanice Deanovec. Na minu je naišao njemački vojni vlak. Šteta je bila velika, mrtvih i ranjenih bilo je desetak. Promet je prekinut 10 sati.

ČULINEC, 13. 4. 1945.

Vojni njemački vlak naišao je na minu; oštećeno 3 kola i lokomotiva.

Akciju su izveli diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona.

PREČEČ, 15. 4. 1945.

Miniran je vlak; oštećena lokomotiva i 5 kola; 5 mrtvih i 7 ranjenih njemačkih vojnika; šteta 600.000 kuna.

Akciju je izvela 2. četa 1. diverzantskog bataljona.

Prekid prometa trajao je 12 sati.

DEANOVEC, 15. 4. 1945.

Diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona najprije su vodili borbu s neprijateljskom patrolom na pruzi, protjerali je, zatim su porušili prugu na 40 mjesta (80 šina); promet prekinut do 16. 4. u 14 sati.

SESVETSKI KRALJEVEC, 17. 4. 1945.

Njemački transportni vlak naišao je na minu kod Sesvetskog Kraljevca; oštećeno je 5 kola, lokomotiva i službena kola; bilo je mrtvih i ranjenih, točnih podataka nema.

Akciju su izvršili diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona.

IVANIĆ-GRAD, 17. 4. 1945.

Vojni njemački vlak s kozacima naišao je na minu kod Ivanić-Grada; 14 mrtvih i 19 ranjenih neprijateljskih vojnika. Prema našim podacima, bilo je više desetaka mrtvih i ranjenih, što je pretjerano. Oštećeno je 14 kola i lokomotiva; materijalna šteta 1,500.000 kuna.

Akciju je izvela 1. četa 1. diverzantskog bataljona.

POBJENIK, 20. 4. 1945.

Diverzanti su zarobili 2 vojnika 1. udarne ustaško-domobranske divizije, tzv. Plave divizije, i zaplijenili oružje s opremom.

PODRUTE, 21. 4. 1945.

Neprijateljski vlak naišao je na minu; teže je oštećeno 3 kola, a lakše 4 kola; šteta, broj mrtvih i ranjenih nepoznat.

Akciju su izveli diverzanti 2.. čete 2. diverzantskog bataljona.

DEANOVEC, 21. 4. 1945.

Neprijateljski transportni mješoviti vlak naišao je na minu koju su postavili diverzanti 1. čete 1. diverzantskog bataljona; nema podataka o šteti i gubicima u ljudstvu; prekid prometa 10 sati.

SESVETE, 22. 4. 1945.

Na minu je naišao transportni vlak kod željezničke stanice Sesvete; drugih podataka nema.

BREZOVICA KRAJ KRAPINE 22. 4. 1945.

Prva četa 2. diverzantskog bataljona vodila je tešku borbu s ustašama; neprijatelj je imao desetak izbačenih iz stroja.

KRIŽEVCI, 24. 4. 1945.

Na cesti kod Križevaca naišli su na PP i PT minu neprijateljski kamion i automobil; poginula su 3 Nijemca i 3 civila, više ih je ranjeno.

Mine su postavili diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona.

LUDBREG — VARAŽDIN, 24. 4. 1945.

Grupa Nijemaca nagazila je na PP mine; poginula su dva, ranjeno 5 njemačkih vojnika.

Mine su postavili diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona.

Istog su dana kod Varaždinskih Toplica od mina poginula 2 a ranjeno je 4 neprijateljskih vojnika.

GRADEC — PRIKRAJ, 25. 4. 1945.

Na minu je naišla lokomotiva; oštećena jedna kola.

Minu su postavili diverzanti 2. čete 1. diverzantskog bataljona.

LUKA, 26. 4. 1945.

Ustaški vlak naišao je na minu kod željezničke stanice Luka na pruzi Zagreb — Varaždin; 8 mrtvih i 12 ranjenih ustaša; šteta 700.000 kuna; prekid prometa čitav dan.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona.

IVANEC, 30. 4. 1945.

Prilikom napuštanja svoje »baze« u selu Ivancu diverzanti 2. čete 2. diverzantskog bataljona postavili su mine iznenađenja. Prilikom pregleda neprijatelj je imao 4 mrtva i nekoliko ranjenih.

NAPOMENA:

U toku ožujka i travnja 1945. godine uvjeti djelovanja diverzanata bili su izuzetno teški. Sve naše jedinice bile su svakodnevno i višednevno zauzete borbom s jakim neprijateljskim snagama. Zbog toga je suradnja s diverzantima i pomoći u osiguranju bilo malo. Diverzanti su djelovali uglavnom sami. Zato je neprijatelj mogao otkriti i uništiti više

mina u toku ova dva mjeseca nego u cijeloj 1944. godini. Nismo navodili sve karakteristične slučajeve otkrivanja mina i sve teškoće djelovanja diverzanata u zoni 3. diverzantskog odreda.

SUBOTICA, 3. S. 1945.

Na pruzi Koprivnica —- Varaždin kod željezničke stanice Subotica, na minu je naišao njemački vlak s vojskom koja se povlačila (bježala) ispred naših jedinica; poginulo je 19 a ranjeno 26 neprijateljskih vojnika; šteta veća od milijun kuna; uništeno 8 kola.

Diverziju je izvela 2. četa 2. diverzantskog bataljona.

KLJUČ — VARAŽDIN, 6. 5. 1945.

Kod željezničke stanice Ključ vlak je naišao na minu; bilo je mrtvih i ranjenih jer je vlak bio pun onih koji su bježali ispred JA.

Akciju su izveli diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona.

MARKUŠEVAC, 6. 5 — 8. 5. 1945.

Diverzanti su 6. 5. zarobili 60 neprijateljskih vojnika bez oružja u selu Markuševcu. U selu Vidovcu zarobljen je divizion PA artiljerije sa 7 oficira i 200 vojnika.

Diverzanti su 8. 5. zarobili još 100 domobrana i 63 njemačka vojnika, među njima i jedan oficir. Pored oružja zaplijenjeno je 6 motocikla i druga oprema.

MUČNA REKA, 7. 5. 1945.

U rejonu sela Mučna Reka 2. četa 2. diverzantskog bataljona pješadijskom je vatrom srušila školski avion; pilot i njegov pomoćnik su zarobljeni.

NAPOMENA:

Eto, diverzanti nisu samo zarobljavali neprijateljske vojnike i starješine, nego su rušili i avione.

ZAGREB, 7. do 9. 5. 1945.

Diverzanti 1. čete 2. diverzantskog bataljona i Štab bataljona izvršili su više akcija u gradu Zagrebu oko Radio-stanice, skladišta i slično. Najvažniji zadatak bio je spriječiti uništenje skladišta artiljerijsko-tehničkog materijala. Eksplozije bi ugrozile građane.

Dogodilo se da su diverzanti bili prisiljeni prvi put čuvati objekte od eksplozije, umjesto da ih ruše.

Treći diverzantski odred

III dio

SJEĆANJA UČESNIKA

MILAN BULAT — MIĆO, ratni komesar ŠGDO NOVJ

ZNAČAJ DIVERZANTSKIH KURSEVA

Prvi specijalni diverzantski kurs održan je u toku mjeseca svibnja 1942., godine na sj. padinama planine Šamarica na Baniji. Otpočeo je u Lovči a završio u Trnovcu.

On je specijalni zbog toga, što se bitno i suštinski razlikuje od svih do tada održanih kurseva iz te oblasti. Dotadašnji diverzantski kursevi održavani su u manjim ili većim partizanskim jedinicama, često nazivanim partizanskim logorima. To su im bila samo dodatna znanja, koja im nisu mijenjala specijalnost i borbenu namjenu.

Specijalni diverzantski kurs, na kojeg ćemo evocirati sjećanja uz pomoć živih učesnika, bilješki i ratnih dokumenata, utemeljuje suštinski novu diverzantsku borbenu specijalnost s posebnom namjenom i taktikom djelovanja.

Od posebnog je značaja baš taj prvi specijalni diverzantski kurs, jer on ubrzo postaje rasadnik isto takovih specijalnih diverzantskih kurseva širom Hrvatske. Njegovi polaznici će po mjeri razvoja općeg oružanog ustanka naših naroda i narodnosti pod rukovodstvom KPJ i druga Tita, postati nosioci i kičma obučavanja, razvoja i formiranja samostalnih diverzantskih jedinica u Hrvatskoj kao jedinstvene diverzantske organizacije na jugoslavenskom ratištu.

Specijalna taktika akcija diverzanata za razliku od drugih borbenih partizanskih jedinica, ne bazira na broju, vrsti i snazi vatrenog oružja i oruđa, niti je to mjerilo za osiguranje uspjeha.

Nije im mjerilo snage niti brojni odnos snaga, jer načelno djeluju u grupicama 2 — 7 boraca-diverzanata ü zavisnosti od objekta napada. Diverzanti su prema tome u inferiornom položaju, zbog čega po pravilu moraju izbjegavati direktne oružane sukobe. Osobno naoružanje im služi pretežno za samoobranu.

Snaga diverzanata se mjeri i cijeni prema učinku njihova eksploziva i minsko-eksplozivnih sredstava na dobro odabranom objektu neprijatelja.

Za osiguranje dobrog i sigurnog uspjeha diverzantske grupe moraju biti vrlo pokretljive, snalažljive i sposobne da uz primjenu ratnog lukavstva neopaženo dođu do objekta napada u neprijateljskoj pozadini, izvrše zadatak rušenja, ili neki drugi zadatak i potom se brzo i neopaženo izvuku i odu na sasvim drugi, bilo bliži ili dalji teren.

OBJEKTI NAPADA I NAČIN DIVERZANTSKIH AKCIJA

Objekti napada (ciljevi) diverzanata su veoma raznovrsni. Oni po pravilu moraju biti tamo, gdje se neprijatelj najmanje nada i tamo gdje će mu se nanijeti što osjetnija šteta i gubici u ljudstvu i tehnici. Akcije diverzanata moraju biti uvijek iznenadne kako bi se neprijatelja držalo u stalnoj napetosti i uznemirenosti. Diverzanti miniranjem

i rušenjem stalno ometaju redovno snabdijevanje i prevoženje neprijateljskih jedinica, kao i normalnu vezu između njegovog fronta i pozadine.

Prema tome objekti napada diverzanata su najčešće komunikacije i to u prvom redu željezničke pruge i objekti na njima pokretni i nepokretni, telegrafsko-telefonske veze, elektro-stupovi visokog napona, bunkeri, skladišta, neprijateljske manje posade i patrole, kao i zalutali pojedinci bilo da su neprijateljski vojnici ili agenti. Drugim riječima sva živa sila, materijalna sredstva i tehnika neprijatelja.

Sve diverzantske akcije diverzanti izvode načelno samostalno, a u zavisinosti od situacije i u suradnji s drugim teritorijalnim i operativnim jedinicama.

Među vrlo značajne specijalne akcije diverzanata treba istaći njihovo političko djelovanje na narod, a naročito na omladinu u neprijateljskoj pozadini i neoslobođenoj teritoriji. Interesiraju se za najnapredniju omladinu kuda god prolaze i povezuju se s njom. Za početak aktiviranja omladinci obavještavaju diverzante o kretanju neprijateljske vojske, a zatim kao dobri poznavaoci prilika i terena vode ih u akcije na određene objekte. Po danu su kod svojih kuća i žive legalno. Kasnije, ti omladinci odlaze u partizane, kada više ne mogu ostati na terenu.

Već sama specifičnost takove taktike diverzanata zahtijeva i određeni psiho-fizički kvalitet ljudstva. Naša diverzantska praksa je pokazala ne jedanput, da su u operativnim jedinicama bili dobri borci i oni omladinci koji nisu mogli postati dobri diverzanti. Takovi pojedinci se nisu mogli prilagoditi diverzantskoj taktici i uvjetima njihovog djelovanja, pa su već poslije nekoliko diverzantskih akcija upućivani u operativne partizanske jedinice. U pitanju je ako ništa drugo, onda sam osjećaj sigurnosti. Prirodna je pojava da se ljudi u borbi osjećaju sigurnijim ako su u većoj i jačoj jedinici, nego u maloj grupi boraca. Ta sigurnost se zasniva na snazi i velikim mogućnostima velike jedinice i najzad na uvjerenju da će borac biti izvučen i pružena mu pomoć ako bude ranjen, pa da ni mrtav neće biti ostavljen na bojnom polju.

U maloj diverzantskoj grupi koja se mora svuda provući i biti stalno na oprezu zbog veće mogućnosti iznenađenja, sigurnosti nikada nema niti je može biti. Naprotiv, diverzanti moraju uvijek biti spremni i sposobni da u svakoj situaciji mogu savladati osjećaj straha spremni na sve samo da ne padnu živi u ruke neprijatelja.

Znatan utjecaj na osjećaj sigurnosti ima i saznanje da diverzanti osim što moraju biti odani borci moraju biti u prvom redu i dobri mineri i da kod rukovanja minsko-eksplozivnim sredstvima mogu samo jedanput pogriješiti. I ta činjenica djeluje selektivno kod boraca zahtijevajući od njih osim dobrovoljnosti i određenu sklonost i čvrstu opredijeljenost.

OPSKRBA EKSPLOZIVOM

Osnovno izvorište eksploziva i minsko-eksplozivnih sredstava za diverzantske akcije kroz čitav NOR bio je okupator i njegove sluge. Od njih je povremeno otiman i zarobljavan eksploziv tvorničke izrade

kockastog i valjčastog oblika koji je bio prava poslastica za diverzante, ukoliko je do njih ponešto stiglo.

Nepresušan izvor za diverzante bile su neeksplodirane avio-bombe i topovske granate bačene od strane neprijatelja na partizanske položaje i ustanička sela.

Tek pred kraj rata počele su stizati i neznatne količine eksploziva i minsko-eksplozivnih sredstava kao pomoć od saveznika.

Sami su diverzanti vršili otkopavanje i demontažu neeksplodiranih avio-bombi i granata iako nisu poznavali detalje mehanizma niti raspolagali sa za to specijalnim alatima.

Prednost primjene i upotrebe originalnog tvorničkog eksploziva je neuporedivo veća od primjene i upotrebe avionskih bombi i topovskih granata. Od originalnog eksploziva se može formirati mina bilo kakve jačine za svaki objekat napada i lakše se nošenjem transportira.

Avio-bombe i art. granate većeg kalibra su nedjeljiv teret, za jednog borca prevelik, a za dvojicu nespretan zbog otežanog kretanja. Osim toga izbor objekata za rušenje je ograničen u odnosu na tvornički eksploziv.

PARTIZANSKE DIVERZANTSKE AKTIVNOSTI DO SPECIJALNOG DIVERZANTSKOG KURSA NA BANIJI

Treba odmah na početku konstatirati da su diverzantska djelovanja protiv okupatora i njegovih slugu početna forma oružanog ustanka naših naroda i narodnosti pod rukovodstvom KPJ na čelu s drugom Titom.

Oružani ustanak na Baniji počinje također diverzantskom akcijom na želj. stanici Banski Grabovac na pruzi Karlovac — Caprag. Izvodi je odmah po formiranju 23/24. VII 1941. godine Glinski NOP odred na čelu s komandantom Vasiljom Gaćešom.

U toj uspješnoj akciji je između ostalog uništena želj. stanica sa svim prometnim i tt uređajima, prekinuta je i tt veza.

Od tada pa nadalje, po mjeri jačanja partizanskih jedinica, uz primjenu priručnih sredstava, sve više je i diverzantsko-sabotažnih akcija na neprijateljske komunikacije i objekte na njima. Te i takve akcije prethode specijalnom diverzantskom kursu, ali će ostati aktuelne i poslije njega kod partizanskih jedinica.

Specijalnim diverzantskim kursom se u stvari prelazi s primjene priručnog alata i sredstava za kvarenje na širu primjenu eksploziva i minsko-eksplozivnih sredstava kojima se ruši i uništava, što predstavlja novi kvalitet.

Banijske partizanske jedinice su uz niz drugih borbenih akcija već u listopadu 1941. g. izvršile, prema evidentiranim podacima i 11 diverzantsko-sabotažnih akcija na cestama koje izlaze iz neprijateljskih uporišta i želj. pruzi Glina — Petrinja.

Bilanca tih akcija na cestama glinskog i petrinjskog kotara je: zapaljena 4 drvena, srušena 3 kamena i 1 drveni most i porušeno 7

propusta različite dužine, a ceste su prekopane na 11 mjesta; na želj. pruzi izvađeno 8 tračnica i 3 samo iskopčane; srušeno je 18 tt stupova a sva žica potrgana.[1])

Iz dotadašnjih diverzantsko-sabotažnih akcija i aktivnosti narod ustaničkih sela Banije izvlači za sebe vrlo značajnu pouku. On se uvjerio i došao do saznanja da neprijateljska pljačkaška banda ne može preko prekopanih cesta i porušenih mostova i mostića brzo i iznenadno upadati u sela radi pljačke i odvoziti mu mukom stečena narodna dobra. To saznanje i pouka još više ga ohrabruje i mobilizira, ne samo na prekopavanje cesta i rušenju objekata na njima, već i za rušenje željezničke pruge Glina — Petrinja. Na taj način, narod sam, svjesno i dobrovoljno učestvuje u samoobrani i zaštiti.

Jedna od većih diverzantskosabotažnih akcija gdje masovno sudjeluje narod, izvodi se studenog 1941. g. na Baniji. Tada je narod prekopao ceste na više mjesta ispred ulaza u ustanička sela Dragotinu, Majske Poljane, Rovišku, Majski Trtnik, Vlaović, Drenovac, V. i M. Gradac, šušnjar i Dodoši. Tada je ukupno porušeno 13 većih i 12 manjih mostova.[2])

Osim takovih masovnih akcija, vrše se i tzv. sitnija kvarenja želj. pruge. Tu spada otšarafljivanje i pomicanje želj. šina. i kvarenje mostića i propusta na želj. pruzi što je dovoljno za ometanje želj. saobraćaja, a izvodi se s manjim brojem ljudi. Takove akcije izvode partizani 1. banijskog odreda. U značajnije od takovih spada akcija izvedena 5. X 1941. g., kada su partizani razoružali 6 čuvara želj. pruge Glina — Maja i pomakli dvije šinje na želj. pruzi. Uzgred su srušili 10 tt stupova i petrolejom polili drveni most (Vučenov) na drž. cesti Glina — Maja i zapalili ga.

Slijedi akcija 10/11. prosinca 1941. g. kada su partizani porušili želj. prugu Glina — Petrinja na 4 mjesta, a uzgred i tt stupove.

Između Kraljevčana i Hrastovnice također je porušena želj. pruga 18/19. prosinca .1941. godine.[3])

Na dijelu gl. želj. pruge Sisak — Sunja — Dubica i relacije Sunja — Kostajnica, nije bilo moguće organizirati masovnije diverz.-sabotažne akcije, kao na pruzi Sisak — Karlovac. Razloga za to ima više, a glavni su u tome: što je to bila gl. pruga, solidno građena, veće propusne moći. Neprijatelj je posebno dobro osigurao baš tu prugu, na nekim dijelovima relacije, a posebno u užem pojasu pruge gdje široke narodne mase nisu bile još opredijeljene za NOP. Prema tome situacija je zahtijevala primjenu novih tehničkih sredstava i taktike djelovanja, diverzije.

1) — zb. dok. T. V knj. 1 dok. br. 8 i 102, IRPH Zgb., K. 302 2up. pol. v. 1941. — 42. Arhiv V. I. I. Bgd. K. 51 reg. br. 8/3.

2) — Zb. dok. NOR-a T. V knj. 2 dok. br. 31 .

3) — Zb. dok. NOR-a T. V knj. 1 i 2. dok. br. 192 i 142.

DOLAZAK JURJA KALCA U SISAČKI NOP ODRED I BANIJU[4])

Tom drugom tehnikom kvarenja glavne želj. pruge oglasio je svoj dolazak borac španjolske republikanske vojske Juraj Kale još u prvim danima oružanog ustanka. Prema rasporedu CK KPH, on koncem lipnja 1941. g. ilegalno stiže u Kotarski komitet KPH Sisak. Odmah po dolasku održava kratki diverzantski kurs sisačkim Skojevcima, a potom odlazi u partizansku bazu Sisačkog NOP odreda.

Odatle već **14. VII 1941.** g. izvodi svoju prvu diverzantsku akciju s eksplozivom na želj. pruzi Zagreb — Sisak između stanica Greda i Sisak. Neprijatelj je zapisao: »Na pruzi otvorenoj ispod dolazećeg vlaka br. 34/11 — dio eksploziva eksplodirao je na sastavu šina na km. 178.453. Šinja oštećena na duž. od 82 cm. Zastoj od 2,30 sati do 4,5...«[5])

Nekoliko dana kasnije, tj. **19/20. VII 1941.** g. Kalčev učenik Skojevac Vlado Trstenjak izvodi slijedeću diverzantsku akciju na želj. pruzi između Siska i Capraga. On eksplozivom uspijeva presjeći jednu šinju, a drugu oštetiti, zbog čega je promet obustavljen 1 sat i 25 min.[6])

Kalčevo su djelo i prve diverzantske akcije na banijskom dijelu glavne želj. pruge izvedene 24. VIII 1941. godine.

4) — Juraj Kale je rođen 22. IV 1908. g. u Stinjanu kod Pule. Borac je Španjolske republikanske vojske u četi »Matija Gubec«. U borbama je ranjen dva puta i to teže. U prosincu 1938. g. je odlikovan »Medaljom za iskazanu veliku hrabrost«. Te iste godine je primljen u članstvo KPJ. Narodnim herojem je proglašen posmrtno 26. IX 1973. godine.

Poslije teških mjeseci internacije u francuskim logorima, krajem travnja 1941. g. dolazi u Zagreb. Koncem lipnja 1941. prema rasporedu CK KPH prebacuje se partijskom vezom ilegalno Okružnom komitetu KPH Sisak. Odmah po dolasku u Sisak kako je to već navedeno, Kale grupi sisačkih skojevaca održava prvi kurs iz diverzije. Te:k tada odlazi u partizansku bazu sisačkog NOP odreda gdje je postavljen za člana vojno-operativnog rukovodstva. Nakon nekoliko izvedenih diverzantskih akcija na glavnoj želj. pruzi, odlazi pod konac srpnja 1941. g. na Baniju u Kalinski partizanski logor. U tom logoru podučava diverziji i formira diverzantsku grupu. S tom grupom 24. VIII 1941. g. organizira i izvodi dvije diverzantske akcije na želj. pruzi Sisak — Sunja — Kostajnica, kako je to već navedeno. Osim na Baniji, diverzantska aktivnost Jure Kalca mnogo je poznatija na Grmeču i Kozari, a naročito na Unskoj želj. pruzi.

U svojoj knjizi »Ljubav i smrt« pod naslovom »Diverzant i kurir« naš poznati književnik Branko Ćopić vrlo slikovito prikazuje Kalca, koji i ako oronulog zdravlja junački prevrće naročito oklopne vlakove koji su do njegovog dolaska bili neuništivi gospodari Unske želj. pruge. Posljednja njegova diverzantska akcija bila je, kada se s minerskim vodom od Kozare prebacio preko Save i 9. **VI 1942.** g. digao u zrak neprijateljski vlak na glavnoj želj. pruzi Zagreb — Beograd između stanice Novske i Rajića. Tom prilikom je uništena lokomotiva i 11 vagona. Na povratku iz te akcije nailazi na neprijateljsku zasjedu na Savi. Drug Kale je u neravnopravnoj borbi junački poginuo izrešetan neprijateljskim mecima štiteći izvlačenje svojih minera. (Podaci iz: »Jedinstvo« Sisak, 24. VI 1982. g., Knjiga: 7. banijska divizija — članak M. Cvetković i Prijepis ustaško-željezničkog dnevnika str. 50.)

5) »Odred sisačkih komunista«, članak u »Borbi« od 12. VI 1971. g. i prijepis ustaško-želj. dnevnika kod autora.

6) Prijepis ustaško-želj. dnevnika i knjiga 7. banijske div. članak Marijana Cvetkovića.

Jedna na želj. pruzi Sisak — Sunja kod Blinskog Kuta, gdje je oštećena samo spojnica na šinjama.

Druga između Sunje i Bos. Novog gdje je mina postavljena pod vlak br. 30/4 pod kojim je eksplodirala i ranila dva željezničara. Vlak je od eksplozije oštećen, a šteta iznosi 130.000 kuna, prema nepr. izvorima.[7])

Još samo dvije diverzantske akcije na banijskom dijelu glavne želj. pruge slove na Jurja Kalca.

Za jednu Ministarstvo NDH piše: »U noći 10. IX 1941. g. u 22-06 sati ispred vlaka 62/11 eksplodirao pakleni stroj između Capraga i Blinskog Kuta u km. 368,34 i otkinut je komad šine u duljini od 56 cm . . .« Zbog te akcije kasnila su četiri vlaka od 2 do 4 sata.[8])

Druga, koja je i zadnja u 1941. godini na banijskom dijelu glavne želj. pruge izvršena je 19. X 1941. godine. Tada je između ž. st. Blinski Kut i Caprag uslijed eksplozije paklenog stroja oštećena lokomotiva i jedan vagon izbačen iz tračnica.[9])

Poslije tih Kalčevih diverzantskih akcija nastaje zastoj, diverzantsko zatišje na banijskom dijelu glavne želj. pruge. Zatišje će potrajati i pored poduzetih mjera i intervencije GŠ NOPO Hrvatske, sve do polovine 1942. g.tj. sve do prve uspješne diverzantske akcije koja će označiti Prvi specijalni diverzantski kurs završenim.

Juraj Kale, sve teži plućni bolesnik, ne miruje na Baniji bez eksploziva već odlazi kod krajiških partizana na Grmeč. Tamo se susreće sa dr Mladenom Stojanovićem i uz sve aktivnosti postaje njegovim pacijentom. Na Grmeču se nađe i eksploziva, ali nikad toliko da bi ga dali Kalcu za Baniju. To Kalca sve više veže i angažira na organizaciji i stručnom pripremanju diverzanata i diverzantskih akcija na tzv. Unskoj želj. pruzi i pruzi Bos. Novi — Prijedor.

On tamo sve više usavršava već stečena diverzantska iskustva s Banije i koristeći konvencionalni način rušenja otpočinje dizanjem u zrak neprijateljskih transportnih i oklopnih vlakova. Glavna sredstva za aktiviranje eksploziva i neeksplodiranih avionskih bombi i granata u diverzantskim akcijama, bila su mu upaljači na potez i dinamomašina.

Iako je taj konvencionalni način rušenja daleko teži i predstavlja veliki vlastiti rizik, Kale sa svojim diverzantima već od početka 1942. godine pa nadalje, postiže sve veće i veće diverzantske rezultate sve do svoje prerane junačke pogibije 9. VI 1942. godine. Tom prilikom je uništena lokomotiva i 11 vagona, između Novske i Rajića na glavnoj želj. pruzi Zagreb — Beograd. Slučaj je htio, da je svoj dolazak najavio s početničkim diverzantskim znanjima i umjećima s iste želj. pruge na kojoj sasvim stručno, na svoj način eto diže u zrak i svoj posljednji vlak.

7) Prijepis ustaško-želj. dnevnika, Kronologija događaja na Baniji 1941/42. g. nar. heroja Stanka Bjelajca — Cane gen. .pukovnika, prijepis kod autora i Tjedni list »Jedinstvo-« članak »Zapis o heroju« od 24. VI 1982. godine.

8) Zb. dok. NOR-a T. V knj. 1 dok. br. 165.

9) — IRPH Zgb. K. 342, orig. u V. I. I. K. 3. br. reg. 17/1-1 i Tjedni list »Jedinstvo« Sisak, 24. VI 1982

Njegovom španskom kolegi i drugu diverzantu iz Španije nije nikako išlo pod kapu da se Kale bavi diverzijom, zbog čega mu i nije davao nikakve podrške niti stručne pomoći. Ostavio ga je, kad mu već to nije mogao zabraniti, da se sam snalazi kako zna i umije. To mu je bila jedina garancija da Kale neće nikada postati al pari diverzant njegovih kvaliteta.

Lajtmotiv za takav odnos prema Kalcu bio je, da je on u Španjolskoj bio artiljerac, a ne diverzant, pa zašto bi se sada kod nas petljao u ono što ne zna.

DOLAZAK IVANA HARIŠA — ILIJE GROMOVNIKA NA BANIJU™)

Glavni štab NOP odreda Hrvatske pravovremeno uočava ogromnu razliku između diverzantskih aktivnosti na želj. pruzi Karlovac — Glina — Petrinja i tih istih aktivnosti na glavnoj želj. pruzi Zagreb — Beograd. Dok je saobraćaj na prvoj sporednijoj zaista ugrožen, dotle se saobraćaj glavnom željezničkom prugom odvija normalno.

U želji da se adekvatnim ljudstvom i sredstvima što prije ugrozi neprijateljski saobraćaj i na glavnoj želj. pruzi, GšNOPOH poduzima konkretne mjere. Iz naređenja komandantu Kordunaškog NOP odreda od 24. XII 1941. g. vidi se između ostalog slijedeće: Upućujemo vam druga Iliju Gromovnika (partizana), koji treba da izvrši diverzione akcije na pruzi Zagreb — Beograd i Unskoj pruzi. Druga uputite u Banijski partizanski odred, gdje će zajedno s drugom Kaloom organizirati i izvježbati diverzantske grupe i poduzeti diverzione akcije .J[1])

10) Ivan Mariš (Ilija Gromovnik) rođen u Slapnu kod Karlovca 17. XI 1903. godine, general. Prije II svjetskog rata radnik. U KP Argentine je od 1934. Učesnik je nacionalno-oslobodilackog rata u Španjolskoj 1936-39. u činu poručnika.

U NOR-u je od 1941. U ratu bio komandant grupe diverzantskih odreda J. A., a poslije rata stariji inspektor glavne inspekcije JNA. Završio je VVA JNA. Aktivna služba u JNA prestala mu je 1962. g. Narodni heroj. (Vojni leksikon str. 876).

Poslije internacije u francuskim logorima, vraća se u Zagreb krajem srpnja 1941. g. Kolovoza 1941. CK KPH ga raspoređuje u odred starog karlovačkog sindikalnog rukovodioca Mate Mejašića u .Zadobarsku šumu Obzirom da je taj odred-girupa djelovala u Hariševom kraju, dobio je zadatak da tamo organizira diverziju. Zbog nedostatka uvjeta za to tražio je da ga odatle šalju negdje dalje. Koncern kolovoza ide po istom zadatku u Drežnicu u Gorski Kotar. Odatle još istog mjeseca odlazi u partizanski logor na pl. Viševica i tamo organizira diverzantski kurs. Tu Hariš s grupom obučenih diverzanata u kojoj su Blaž Kalafatić, Andrija Tus, Srećko Mureta i Vinko Gašparević izvode diverzantsku akciju 3. IX 1941. g. na želj. pruzi Delnice — Rijeka izm. želj. st. Fužine d Lič na mjestu zvanom Crni Jarak. Tom prilikom je previrnuta lokomotiva, a pruga oštećena. To je bila prva diverzija koju je Hariš izvršio u tom kraju. Na organizaciji diverzantskih aktivnosti u Hrv. Primorju i Gorskom Kotaru Hariš ostaje sve do odluke GŠNOPOH da ga šalje na Baniju. (Podaci iz: »Zagrebačko vrelo ljeto 41.«, ratne uspomene Koste Nada, Zbornik sjećanja »Zagreb 1941-1945.«, sjećanje Anke Berus, Voje Todorovića-Lorera i Izidora Stroka, Kalendar najznačajnijih događaja u 1941. g. na području Hrv. Primorja, GoirSkog Kotara i Istre autora Ive Kovačića prof., novine N. A. od 13. IX 1963. g. članak Andrije Tus i Zb. dok. NOR-a T. V knj. 2. dok. 62. i 102.

11) Zb. dok. NOR-a T. V knj. 2 dok. br. 89.

Ova bi intervencija GŠNOPOH vjerojatno uslijedila i ranije da Hariš nije bio nepažnjom druga lakše ranjen u nogu 23. XI 1941. u Gorskom Kotaru.[12])

O slanju Hariša na Baniju GŠNOPOH obavještava CK KPH odmah 26 .XII, a 27. XII 1941. g. i Štab Primorsko-Goranskog NOPO. Odredu se kaže da je Hariš stigao, kod njih i da je upućen na novo odredište.

Hariš poslije dugog i napornog puta stiže na Baniju i Banijski NOP odred čiji je štab tada bio u s. Trnovac. To je bilo negdje odmah poslije Nove 1942. godine. Javlja se lično komandantu Vasilju Gaćeši i predaje mu naređenje koje je donio. Prisutni su Đuro Kladarin i Stanko Bjelajac — Cane, polit, komesar i zamj. komandanta Banijskog NOP odreda.

Štab Banijskog NOP odreda bio je obradovan Hariševim dolaskom, ali njega nije obradovalo što odred nema eksploziva. Bilo je riječi o tome šta bi trebalo najprije srušiti. Prema riječima komandanta Gaćeše u Bosni ima eksploziva i treba se povezati sa svojim španjolskim kolegom Kaićem i tamo ga nabaviti.[13])

Hariš to prihvaća i ubrzo odlazi u Bosnu. Dok on cijeli siječanj traži eksploziv u Bosni banijski partizani unatoč velikom snijegu i drugim borbenim akcijama i bez eksploziva produžavaju s diverzantskim aktivnostima na neprijateljske komunikacije. Navešćemo samo neke.

Početkom siječnja partizani napadaju nepr. stražu na želj. st. Vlahović, pruga Glina — Petrinja i vlak kojim se ustaše vraćaju u Glinu. Uništavaju tt liniju na drž. cesti Dvor n/U-Bos. Novi u duž. od 2,5 km. Od prepiljenih stupova i potrganih žica napravili su barikadu na cesti. Uništavaju sve tt stupove između želj. st. Hrastovac i Graboštani na želj. pruzi Sunja — Bos. Novi. Stupove su prepilil na tri dijela i složili preko kolosijeka zbog čega je trenutno prekinut saobraćaj.

Ponovno partizani ruše tzv. Popov most na cesti Zrin — Divuša, gdje od ustaša gine drug Miloš Čavić komandant 2. bat. Banijskog NOP odreda. Koncem siječnja partizani ruše i 200 m. želj. pruge i veći broj tt stupova izm. želj. st. Bačuga i Grabovac na pruzi Glina — Petrinja.[14])

U toku siječnja izvršen je daleko aktivniji partizanski pritisak i na isturene oružničke postaje koje štite prilaze glavnoj želj. pruzi Sisak — Sunja — Novska i Sunja — Bos. Novi. U sklopu toga pritiska naročito teško je primljen uspješni napad partizana na neprijateljsku stražu želj. stanice Hrastovac 18. I 1942. g. na želj. pruzi Sunja — Bos. Novi.

Neprijatelj je zaključio da je to početak ugrožavanja glavne želj. pruge. General Rumler zapovjednik I dom. zbora u Sisku svojom procjenom to i potvrđuje. On otvoreno zaključuje da su »odmetničke snage« sa Šamarice, izvedenim akcijama usmjerile svoje napade na želj.

12) Zb. dok. NOR-a T. V knj. 2 dok. br. 62 i Arhiv Klc. »I god. NOR-a str. 251

13) Prema kazivanju narodnog heroja Stanka Belajca-Cane, general, puk.

14) - IRPH Zgb. K. 302 — Žup. pol. vlast 41-42., Dn. izvješća, f. 337/1-3 i Zb. dok. NOR-a T. V knj. 3 dok br. 31.

prugu Zagreb — Zemun i Sunja — Bos. Novi. Napale su kao što se vidi, želj. stanicu Hrastovac i približavaju se preko Majura glavnoj pruzi. Obzirom da se to ni pod kakvu cijenu ne smije dozvoliti, on pod hitno poduzima »čišćenje« ugrožene prostorije. Kao naročito ugroženu prostoriju treba »očistiti« prostor j. zap. od Sunje između želj. pruge Caprag — Sunja — gornji i donji tok rijeke Sunje, a na zapadu do donjeg toka rijeke Petrinjica.

Za »čišćenje« angažira: II bojnu kombinirane oružničke pukovnije, kombinirani sat 11. pješ. pukovnije i zdrug, kasnije po zlu poznatog, pukovnika Mraka. Ofenziva »čišćenje« određene prostorije se izvodi od 21. — 29. I 1942. g. i prema ocjeni neprijatelja — uspješno. Ta neprijateljska grupacija je popalila mnoga sela među kojima, Komogovinu, Žilić, G. i Donju Pastušu i druga. Mnoga sela su osim toga i evakuirali, a Jošavicu još evakuiraju, kako stoji u jednom neprijateljskom izvještaju.

Masakr staraca, žena i djece, pljačkanje i paljenje njihovih domova i tjeranje u logore, neprijetalj naziva uspješno završenim čišćenjem »odmetničkih snaga«.

Od siječanjskih događaja te ratne 1942. godine moramo spomenuti i drugo savetovanje Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske koje je održano 30. i 31. I 1942. g. u selu Zbjeg na Kordunu. Ono u našem slučaju ima poseban značaj. Između ostalog, podnijet je referat o sadržaju pisma Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije u kojem Vrhovni komandant drug Tito daje poseban akcent na temeljito rušenje svih neprijateljskih komunikacija i tt linija. Saobraćaj neprijatelja treba spriječiti, ili ga stalno i neprestano kočiti, kaže u pismu drug Tito.

U zaključcima savjetovanja BPO se podcrtava zadatak; da i dalje razoružava manje posade, postavlja zasjede na cestama, uništava pruge i objekte na njima, na relacijama: Sisak — Vrginmost, Sisak — Sunja — Kostajnica.

Početkom veljače 1942. g. u štab Banijskog NOP odreda stiže i Borivoj Miličević — Boro. Njega prema njegovoj želji kao diverzanta upućuje Franjo Ogulinac — Seljo, kojemu je javio GŠNOPOH, da se javi Ivanu Harišu — Gromovniku, koji je već u tom odredu na Baniji. Komandant odreda Vasilj Gaćeša, kojem se lično javio mu saopćava da je Hariš još uvijek u Bosni radi nabavke eksploziva i neka ga tu čeka[15])

15) Borivoj Miličević, rođen je u Sisku 1915. godine, general-major. Prije II svjetskog rata namještenik. U NOR-u od 1941., a u SKJ od 1942. godine. U ratu je bio zamjenik komandanta grupe diverzantskih odreda J. A., a poslije rata komandant dklopne brigade i načelnik oklopnih jedinica armije. Završio je VVA JNA. Aktivna služba u JNA prestala mu je 1968. g. (Vojni leksikon str. 965.) On je prema njegovu kazivanju, još u rujnu 1941. godine u četi »Božo Vidas — Vuk« u Tuhobiekom partiz. logoru postao komandir diverzantske desetine i izvršio nekoliko diverzija na pruzi Rijeka — Karlovac. Neki drugovi iz te čete su bili na kursu kojeg je držao Hariš, te je od njih dopunio svoje znanje iz diverzije. Krajem 1941. godine sreo je u Drežnici Franju Ogulinca — Selju, operat. of. GŠNOPOH ä upitao ga, obzirom da je Siščanin da li bi mogao kako na Baniju. Kada mu je rekao da je diverzant, tek tada mu je naredio da se javi u Glavni štab.

Nakon svega nekoliko dana čekanja, Hariš se vraća iz Bosne na Baniju u štab Banijskog NOP odreda. Tu mu se, uz obrazloženje kako je tu stigao, javlja Miličević. Hariš ga prihvaća i od tada ostaju zajedno.

Komandanta Banijskog NOP odreda, Hariš obavještava da je Jurja Kalca ostavio Krajišnicima u Bosni sa zaduženjem da mu osigurava eksploziv.

Hariš i Miličević koriste ostatak veljače prema zahtjevu komandanta Vasilja Gaćeše za pripremu rušenja željezničkog mosta na pruzi Glina •— Petrinja između željezničkih stanica Glina i Maja. Oni 28. 2/1. 3. 1942. godine sa 200 kg eksploziva uspješno ruše taj most za čiji popravak će prema ocjeni nepr. stručne komisije trebati najmanje 3 mjeseca.

Ta akcija imala je za posljedicu odsijecanje jednog kompletnog neprijateljskog vlaka, koji se se nalazio u Glini. On više ne može u Petrinju zbog porušenog mosta, a ni u Karlovac zbog porušene pruge.

Komandant Banijskog odreda Vasilj Gaćeša bio je jako zadovoljan rušenjem željezničkog mosta, ali mu je smetao saobraćaj tog jednog neprijateljskog vlaka. Odlučeno je da se krene na slijedeću diverzantsku akciju. 13. 3. 1942. Hariš i Boro postavljaju nagaznu minu »krmaču« (tako je nazivana drvena kutija ručne izrade za smještaj mine i uređaja za paljenje) na željezničku prugu Glina — Vrgin Most.

Ta akcija nije uspjela: preko mine je prešao neprijateljski vlak, jer je eksploziv zatajio. Iako je taj vlak uspio da prođe preko mine, on je zaglavio 23. 4., kada su ga borci Kordunaškog odreda srušili bez upotrebe eksploziva. Vlak broj 2975 iskliznuo je na 55-tom kilometru između Topuskog i Vrgin Mosta. Oštećena je lokomotiva i jedan vagon, kako stoji u neprijateljskom izvještaju.

U razdoblju od 18. 3. do 5. 4. 1942. godine neprijateljske snage izvršile su ofanzivu na Baniju, uslijed čega je štab Banijskog partizanskog odreda odlučio da glavni dio snaga s bolnicom, prebaci preko rijeke Une na Grmeč. Na Baniji je ostalo manje snaga i to 1. četa III bataljona i novoformirana Proleterska četa. Od strane I krajiškog odreda izvršen je prihvat naših snaga na rijeci Uni.

Banijski partizanski odred sudjeluje u nekoliko akcija zajedno s bosanskim partizanima, u kojoj je Juraj Kale imao zadatak da 17. 4. digne u zrak oklopni vlak neprijatelja. Iako je Kale izvršio sve pripreme, zbog neispravnog kabla nije došlo do detonacije. Nakon toga slijedeće noći u raciji sudjeluju Hariš i Miličević. Oni su uspjeli promijeniti dio neispravnog minerskog kabla i 18. travnja dići u zrak neprijateljski oklopni vlak. Tom prilikom je mjesto miniranja na pruzi, osiguravala jedna četa partizana. Oklopni vlak je naišao na (2AB) minu ali je eksplodirala samo jedna. Da je eksplodirala i druga aviobomba, učinak eksplozije bio bi znatno veći. Nakon eksplozije mine nastala je obostrana pucnjava, tako da je dinamo-mašina za palenje ostala na stanici za paljenje. Radi gubitka dinamo mašine Hariš i Miličević su bili kritizirani. O toj akciji u jednom neprijateljskom izvještaju, između ostalog, stoji: »Za već javljeno miniranje oklopnog vlaka na pruzi između Blatna i Rudice 18. 4. upotrijebili su odmetnici jednu neeks-

plodiranu krilašku bombu od 100 kg. češkog porijekla, koja nije bila paljena pomoću električnog dinama. Oštećeni dio vlaka upućen je na popravak u glavnu željezničku radionu u Zagrebu«.

PRVI SUSRET S HARIŠEM

Neposredno pred povratak Banijskog NOP odreda na Baniju, štab I bat. odreda je u selu Mali Dubovik na Grmeču. Tu je pri štabu i minersko-pionirski vod 4. čete tog bataljona, s vodnikom Milanom Bulatom — Mićom na čelu.

Za vrijeme ručka (naravno bez zrna soli), operativni oficir 1. bataljona drug Ćiro Madžarac (predratni član KPJ, prvoborac, kasnije član OK KPH Banije, umro 1948. g.) zove vodnika toga voda u štab. Obzirom da smo se dobro poznavali, on me bez ikakva uvoda dočeka: »Obzirom da si završio inžinjerijsku podoficirsku školu i nižu gimnaziju najpogodniji si nam da te pošaljemo na nekoliko dana na diverzantski kurs. Na kursu ćeš se upoznati s nekim praktičnim novitetima iz španjolskog građanskog rata kako se dižu u zrak neprijateljski vlakovi«.

Na momenat zbunjen i nepripremljen na to, rekao sam: »Ako se smatra da ja to mogu i ako je to partijski zadatak, onda nema diskusije«. Diskusije više i nije bilo, jer mi je na to dao potvrdan odgovor. Na pitanje — tko će taj kurs držati objasnio mi je da će ga držati tzv. Ilija Gromovnik, španjolski borac i naš prvoborac. On je sada u osnovnoj školi sela Velika Rujiška odavde oko 1 sat hoda, pa da, čim predam vod, odem tamo da mu se javim.

Požurio sam obaviti primopredaju i krenuo, razmišljajući o tom Iliji Gromovniku i njegovim praktičnim novitetima koje su iz oblasti eksplozivnog minerstva, a da ih ja ne poznam. Prođe i više od dva sata, dok ja stigoh u V. Rujišku i osnovnu školu punu partizana. Leže na slami, sjede, stoje i hodaju, kako tko. Prolazim svim prostorijama i glasno pitam za Iliju Gromovnika. Nitko na to ništa, čak neki borci mi se smiju, misleći vjerojatno da sa mnom nije nešto u redu.

To me nervira, ali ne odustajem. Ponovno se vraćam i sada zovem Iliju Gromovnika još glasnije. Kad sam bio već na kraju strpljenja, pita me jedan sitni mali čičica s izlizanim mantilićem i »šiljt«-kapom na glavi: »A što će tebi Ilija Gromovnik?« Pogledah ga i umalo mi ne izleti nešto banijsko-bosanskog kalibra, ali uzdržao sam se. Pomislio sam da valjda nešto zna o njemu, pa mu rekoh da me Banijski NOP odred šalje njemu na nekakav diverzantski kurs. čičica će tek na to, dižući se sa slame na podu: »Ja sam Ilija Gromovnik«. To me moram priznati toliko iznenadi, da u prvi mah nisam znao da li da mu vjerujem ili ne. Tek nakon daljnjeg razgovora, sumnje su postepeno nestajale. Pogotovu kad me je upoznao s Borom Miličevićem za kojega sam čuo da je s njim, ali ga nisam poznavao.

Tada saznam da će se diverzantski kurs održati odmah po povratku na Baniju, a vraćamo se s banijskim jedinicama. Prije povratka na Baniju susreo sam se i upoznao i s Jurom Kaićem glavnim diverzantom Krajišnika koji je na mene ostavio snažan dojam.

Prve jedinice Banijskog NOP odreda počinju se vraćati na Baniju već 23/24. travnja dok one među zadnjim, još 26. IV vrše zasjedu na željezničkoj pruzi Rudice — Blatna, gdje zarobljavaju bogat ratni)lijen.

Po povratku na Baniju nas trojica odlazimo u štab Banijskog NOP odreda u selo Trnovac. Tu ostajemo nekoliko dana, dok Hariš nije riješio sva pitanja Vezana za diverzantski kurs i njegov početak. Glavno pitanje su kandidati za kurs.

Prema dogovoru svaki od bataljona, a ima ih četiri, će poslati 2 — 3 borca — dobrovoljca u selo Lovča, koje je određeno za održavanje kursa. Svi moraju biti provjereni i odani borci u prvom redu radnici, zanatlije i borci s odsluženom vojskom prvenstveno u inžinjeriji.

POČETAK I TOK SPECIJALNOG DIVERZANTSKOG KURSA NA BANIJI

Pošto smo već prihvatili neke kandidate za kurs ,iz Trnovca smo otišli u selo Lovča. Kroz nekoliko dana bili smo svi na okupu. Smjestili smo se u osnovnu školu — tu ćemo spavati i sami za sebe kuhati. Stoji nam na raspolaganju učionica sa školskom pločom za izvođenje nastave. Desna ruka za smještaj i sve nabavke nam je Miloš Rajković koji se rodio u tom selu, a sa nama je kursist. Zato smo ga jednoglasno izabrali za ekonoma i vezu sa mjesnim NOO-om po svim pitanjima.

Prema sjećanju svih preživjelih tadašnjih kursista, a posebno druga Rajkovića koji je zajedno sa mnom vršio i neke provjere na terenu Banijski PO uputio je na kurs:

I bataljon: Milan Bulat — Mićo, rodom iz sela Dabrina, Glina, inž. podoficir biv. vojske, zadnja dužnost u ratu: polit, komesar Grupe diverzantskih odreda JA, sada general-major u penziji,

— Milan Božić — Mićo, rodom iz sela Martinovići, Glina, miner u inž. biv. vojske, zadnja dužnost u ratu: komandir minerske čete inž. bat. 7. banijske ud. divizije, sada oficir u penziji,

II bataljon: — Jovan Pribičević — Joco, rodom iz sela Grbovica, Dvor na Uni, radnik, služio biv. vojsku i bavio se minerstvom, rat završio u jed. Vrhovnog štaba JA, kao kapetan, sada major u penziji,

— Miloš Rajković — Mišo, rodom iz sela Lovča, Kostajnica, lugarski pripravnik, rat završio kao kapetan, umro,

III bataljon: Mirko Palčić, radnik iz Siska, zadnja dužnost u ratu: načelnik štaba Grupe diverzantskih odreda JA, sada general-major u penziji.

— Stevo Dobrivojević — Crni rodom iz sela Bestrma, radnik — precizni mehaničar i rez. podof. biv. vojske. Poginuo na borbenom zadatku 1942. godine,

— Ratko Djetelić iz Kostajnice, radnik — električar. Poginuo u IV neprijateljskoj ofanzivi 1943. godine kao komandir minerskog voda 7. banijske udarne divizije,

IV. bataljon — uputio je dva svoja borca na kurs, ali su se nakon par dana vratili. Rekli su: ako u svojoj jedinici i poginu imat će im

majka barem šta zakopati, a ako poginu od mine, biti će raznijeti u paramparčad i ne će ništa ni ostati za zakapanje.

Prije početka kursa izvršene su sve organizacijske i druge pripreme. Izrađen je dosta detaljan Program na osnovu priručnika (tekst sa skicama) koji sam u sažetom obliku izradio u podoficirskoj školi (BJV) Taj priručnik dobro nam je došao, jer su u njemu data sva objašnjenja o eksplozivu, vrstama, načinu paljenja, jačini djelovanja itd. Drugi dio programa odnosio se na praktičnu obuku kursista u rukovanju i izradi specijalnih mina. To su bili noviteti, koje je Hariš donio iz španjolskog građanskog rata. To se posebno odnosilo na izradu mina koje borci sami pripremaju, a namijenjene su za dizanje vlakova na željezničkim prugama i vozila na cestama.

Treći dio programa predviđao je praktičan rad i uvježbavanje na improviziranoj željezničkoj pruzi. Za potrebe kursa, čak je izgrađena željeznička pruga od drveta. U cilju obuke u praktičnom miniranju mostova, korišteni su postojeći mostovi na terenu. Prema programu predviđeno je da se na kraju kursa kao završni dio obuke izvede diverzantska akcija. Međutim, ovaj puta desilo se da su kursisti išli na praktičan rad prije završetka kursa, jer je Ivan Hariš — Gromovnik organizirao rušenje vijadukta kod Volinje.

RUŠENJE VOLINJSKOG VIJADUKTA

Oko podne 7. V 1942. godine u selo Lovča stiže četa boraca II krajiškog odreda »Dr Mladen Stojanović«, a s njom i Juraj Kale sa svojim minerima. Oni su na putu još od 4/5. svibnja, kada su se prebacili preko Une između Kostajnice i sela Slabinja u tzv. Banijski trokut. Tu su predanih i na večer 5/6 svibnja prelaze želj. prugu Sunja — Kostajnica te preko sela Krčevo stižu u selo Svinjica. Tu opet predanjuju i 6/7. svibnja u jutro stižu u selo Borojevići, odakle i u selo Lovča. Sa sobom nose 520 kg eksploziva, što je na tako dugom i napornom putu zahtijevalo dodatne napore.

Izlaganje tako velikim naporima imalo je za svrhu, da s banijske strane zajedno s Banijcima sruše makar jedan od najvećih želj. mostova na pruzi Kostajnica — Bos. Novi. To je vijadukt kod sela Volinja dužine 70 m, a visine 40 m. S bosanske strane to nije moguće jer je prilaz vijaduktu zaštićen rijekom Unom i državnom cestom.

Da bi osigurali uspjeh akcije Kozarčani su osigurali vezu s jednim domobranom iz neprijateljske posade koja čuva vijadukte. Domobran će biti na određenom stražarskom mjestu na straži od 22,00 do 24,00 sata.

Kozarčane će osiguravati i u akciji sudjelovati jedinice 3. bat. Banijskog NOP odreda bez 3. čete i slušaoci diverzantskog kursa na čelu s Harišem.

Eksploziv preuzimaju od Kozarčana, a nose do objekta jedinice 3. bataljona, a za glavnog vodiča je angažiran lugar iz Lovce Niko Maljković koji dobro poznaje predstojeću maršrutu koja vodi preko padina Šamarice. Ona je puna bespuća i vrleti zbog čega će ispasti mnogo napornija i teža nego se zamišljalo.

Krenulo se kasnije, po podne 7. svibnja, ali se ne stiže u zakazano vrijeme. Uspostavljena veza Kozarčana zbog toga propada, ali se od akcije ne odustaje. Kozarčani napadaju posadu, a Banijci vrše osiguranje prema utvrđenom dogovoru. Nastaje vrlo oštra borba koja je potrajala oko sat i pol.

Borcima 3. bat. uspijeva likvidirati stražara na vijaduktu, a time i mogućnost rušenja. Nastupa Hariš s Borom i slušaocima kursa na vijadukt, kad tamo već Kale sa svojim minerima postavlja eksploziv. Dolazi do kratkog, ali vrlo žučnog sudara na španjolskom jeziku između Hariša i Kalca, nakon čega se Kale udaljuje. Hariš dalje nastavi slagati tu gomilu eksploziva na taj jedan jedini vijadukt željezne konstrukcije. Istini za volju, s tom količinom bi se uspješno srušilo najmanje 2 — 3 takva mosta. Njih tu ima, ali nisu dostupni niti su bili u planu. Kad je eksploziv u pakovanjima složen na jedan kraj mosta, svi odoše u zaklon, a Hariš i Boro pale štapine.

Najzad dotrčaše i njih dvojica u zaklon, nakon čega nastaje strahovita eksplozija i tresak. Vijadukta nema, potpuno je srušen. Njega i pored svih napora neprijatelja neće biti ni slijedeća 4 mjeseca.

Svečano otvaranje novog vijadukta, gdje će »vojskovođu« zastupati puk. Gustović, bit će tek 6. IX 1942. godine. Tada će u 12,55 sati preći prvi vlak s rudom iz Ljubije.

Zbog porušenog vijadukta sve do otvorenja novog, promet od Kostajnice do Bos. Novog vršio se kamionima cestom Kostajnica — Bos. Novi kao jedinom vezom za Bos. Novi i dalje za Bihać.

Poslije uspješno izvršene te akcije, svi učesnici se još u toku noći vraćaju u Lovču. Kozarčani se nakon kraćeg odmora vraćaju na svoj teritorij u Bosnu istom maršrutom kojom su i došli.

Zadovoljni su s uspjelom akcijom, ali žao im je gubitaka. Imaju jednog mrtvog, dva teže i četiri lakše ranjena svoja druga. Banijci su taj puta prošli bez gubitaka.

Sutradan, 9. V 1942. godine neprijatelj je izvršio izviđanje Šamarice i sela Lovče, a slijedećeg dana intenzivno bombardirao taj rejon. Morali smo premjestiti diverzantski kurs u Trnovac. I slijedećeg dana neprijatelj je bombardirao širi dio sela Lovče. Interesantno je, prema našim podacima, samo na selo Lovča je neprijateljska avijacija bacila preko 150 razornih i zapaljivih avio-bombi. Poginuo je samo jedan seljak, a počinjena je šteta mala: ubijene su dvije krave i jedna koza. Zgrada osnovne škole u selu Lovča nije pogođena, iako je oko nje pao najveći dio bombi.

U rejonu sela Trnovca diverzantski kurs tekao je normalno, tako da su kursisti nakon izvršenih priprema na čelu s Harišem i Miličevićem krenuli na izvršenje diverzije 22/23. V. 1942. godine. Miniranje su izvršili kursisti, pod kontrolom Hariša i Miličevića. Naoružavanje mine i njeno neposredno postavljanje, izvršili smo nas jedna grupa, dok su ostali bili na neposrednom osiguranju. Šire osiguranje vršio je prvi bataljon Banijskog partizanskog odreda, koji je u tom rejonu postavio zasjedu. Planirano je da se poslije izvršenog miniranja diverzanti povuku, a bataljon da sačeka nailazak vlaka, te da ga poslije eksplozije napadne. Međutim, po svanuću prije vlaka naišla je neprijteljska pat-

rola i pronašla postavljenu nagaznu minu. Ubrzo iza toga, stigla je i neprijateljska stručna komisija sa zadatkom da demontira minu. U komisiji su bili natporučnik Andrija Grgić iz 20. satnije 1. pješačke pukovnije, ustaški poručnik Rukavina iz neprijateljske posade u Glini i dva civilna stručnjaka.

Toga jutra na željezničkoj pruzi Glina — Petrinja između stanica Maja — Vlahovič, stručna komisija pokušala je demontirati partizansku minu, ali mina je eksplodirala i ubila članove komisije.

Poslije eksplozije mine do mjesta nesreće dolazi putnički vlak s neprijateljskim vojnicima (lokomotiva s jednim osobnim vagonom). Kada su vojnici izašli i okupili se oko mjesta nesreće, otvorena je vatra iz automatskog oružja 1. bataljona Banijskog NOP odreda iz '.asjede. To je na mjestu ostalo mrtvih 12 neprijateljskih vojnika, a ostali su se razbježali.

Ne znajući šta se tu događa, nakon kratkog vremena cestom koja je neposredno uz želj. prugu, nailazi i neprijateljski automobil. Kada je stigao na uspješan domet automatskog oružja i on dobije plotun od kojega se prevrće u grabu i staje. Ne zna se koliko ih je bilo u automobilu, ali se zna da je u njemu ranjen jedan satnik.

Što se tiče diverzanata, oni su uspješno položili ispit, iako nije do eksplozije mine došlo pod vlakom, stjecajem navedenih okolnosti.

Samo nekoliko dana poslije te akcije Hariš je odlučio da se diverzantski kurs vrati u rejon sela Lovča. Nismo kurs više smjestili u školu, već u jednu od drvenih baraka, uvučenih u šumu, na oko 1 kilometar od sela. Naime, neprijatelj je 3 dana vršio izviđanje rejona s Lovča, a zatim 10. i 11. svibnja bacio veliku količinu bombi i mitraljirao. U n. dokum. stoji: »Domobransko zrakoplovstvo bombardiralo je s. Lovča (Kostajnica)i sela ist. od ž. pruge Kostajnica — B. Novi. Na s. Lovča bačeno je: 16AB od 12 kg, 16AB od 100 kg i 30 zapaljivih bombi. Na sela istočno od pruge bačene su 64 bombe«.

Nakon nekoliko dana izvršene su pripreme, a zatim izvedena diverzantska akcija na pruzi Sisak — Novska u rejonu Blinski Kut. U neprijateljskom izvještaju o toj akciji, pored ostalog, stoji slijedeće: »2. VI oko 2,40 sati između želj. postaje Blinski Kut i Caprag eksplodirao je pakleni stroj pod teretnim vlakom kojim se vraćala njemačka ophodnja u Sisak. Vlak je na polovicu rastavljen i oštećen, dok je željeznička pruga u manjoj mjeri oštećena. Žrtava nije bilo. Promet obustavljen, jer je lokomotiva s jednom osovinom iskočila iz tračnica«.

To je bila prva prava diverz. akcija poslije one koju je izveo 19. 10. 1941. Juraj Kale. Ona je od posebnog značaja za Hariša, jer nosi poruku GŠH, da je konačno izvršio naređenje, koje je primio 24. 12. 1941. godine pred odlazak na Baniju.

ZAVRŠETAK DIVERZANTSKOG KURSA I PODJELA KURSISTA

Izvršena diverzantska akcija predstavlja završnicu specijalnog diverzantskog kursa prema predviđenom programu. Očekujemo povratak u ,)Voje bataljone prema dogovoru s komandom Banijskog NOP odreda.

U situaciji smo da pripremljenog eksploziva za daljnje diverzantske akcije nemamo, a bombardiranje banijskih sela na ivici Šamarice koje nas je i pokrenulo iz sela Trnovac, još uvijek već danima traje. To nam je siguran predznak nove, vjerojatno veće neprijateljske ofenzive na Baniju. Stižu i sve učestalije obavijesti o pokretima jakih neprijateljska ofenziva, četvrta po redu na Baniju. U njoj će sudjelovati 6 — 7.000 neprijateljskih vojnika. To je 1. gorska divizija i Zdrug pukovnika Mraka, a polazna linija im je Dvor na Uni — selo Žirovac i dalje preko Šamarice na sjever prema Glini i Petrinji. Najavu te ofanzive bombardiranjem banijskih sela, neprijatelj je otpočeo osam i više dana još prije pokreta svojih trupa.

Ivan Hariš — Gromovnik glavni rukovodilac diverzantske sedmorke sada aspolvenata, donosi odluku da svi idemo u Moslavinu i tako izbjegnemo ofenzivu koja počinje. Ta njegova odluka nije jednoglasno prihvaćena. Glavni razlog je što bi Banijski NOP odred kojemu svi pripadamo, ostao bez nas i opet ne bi imao svoje diverzante.

Nakon kratke ali vrlo žučne diskusije postignuta je suglasnost da na teritoriji Banije, Banijskom NOP odredu ostanu diverzanti: Ratko Djetelić, Mićo Božić i Mićo Bulat. Ostalu četvoricu diverzanata: Miloša Rajković, Mirka Palčića, Jocu Pribičevića i Stevu Dobrijevića vodi Ivan Hariš — Gromovnik s Borom Miličevićem izvan obruča neprijateljske ofanzive u pravcu Moslavine.

Oni na samom početku neprijateljske ofenzive koja počinje 9. a završava 13. rujna 1942. godine, prelaze rijeku Kupu u rejonu sela Mošćanica i odlaze u Turopoljski Lug u rejon sela Lekenik. Tu se nakon izvjesnog vremena i oni dijele. Hariš sa Mirkom Palčićem i Stevom Dobrijevićem odlazi u Moslavinu, a Boro Miličević sa Jocom Pribičevićem i Milošom Rajkovićem ostaju još izvjesno vrijeme u tom rejonu, U daljnje kretanje i aktivnosti neću i ne bi htio ulaziti. To ostavljam živim učesnicima te grupe diverzanata, jer su pozvaniji i to će bolje obraditi.

NA PUTU ZA ŽUMBERAK

Formiranjem 7. banijske divizije prestalo je samostalno djelovanje banijskoj diverzantskoj grupi. Ona od tada djeluje u nizu vrlo uspješnih diverzantskih akcija u zajednici s divizijom i tako postaje divezijska. Divizija je popunjava i ona pod konac prosinca prerasta u minerski vod 7. banijske divizije.

Posljednja mi je diverzantska akcija na čelu toga voda 4/5. 1. 43. na banijskom dijelu glavne želj. pruge Zagreb — Beograd u sastavu divizije. To je ujedno i posljednja velika akcija divizije na Baniji pred početak IV neprijateljske ofenzive.

U toj akciji su dignuta u zrak dva neprijateljska vlaka. Jedan je transportni od 63 vagona s »preselicom« 369. legionarske divizije, a drugi oklopni koji je pošao u intervenciju.

Oklopni vlak uništava 7. brigada koja je na osiguranju s 15 granata PT topa, a transportni zauzima na juriš 8. brigada, a potom ga, nakon izvlačenja zarobljenika i bogatog plijena, uništava i pali.

Treba istaći da je u torn relativno kratkom okršaju neprijatelj imao 47 mrtvih, među kojima su 2 njem. oficira i 18 podoficira, a da su zarobljena 73 legionara. Naši gubici su: 3 mrtva i 15 ranjenih boraca.

Zaplijenjeno je: 257 granata 105 mm, 213 granata 155 mm, 5 pari konja, 25 šinjela, 15 pari cipela, 57 pušaka, 3 pm, sanduk puščane municije i razna druga ratna oprema.

Sutradan, poslije te vrlo uspješne diverzantske akcije, susrećem se u štabu 7. banijske divizije s Ivanom Harišem — Gromovnikom. Reče mi da je došao po mene, da idemo zajedno na jedan novi zadatak. Kakav i gdje — neće da kaže. Već je on, kako kaže, razgovarao s komandantom divizije Pavlom Jakšićem i on se s tim složio.

Idemo zajedno do komandanta. On mi, uz nekoliko popratnih rečenica, naredi da minerski vod predam svom zamjeniku Ratku Djeteliću i potom da idem s Harišem.

Poslije primopredaje krećem s Harišem u nepoznato. Neće ništa da mi kaže, ali svejedno idem. Nosi me puno povjerenje u njega kao španjolskog borca. Išao bih isto tako i da mi je .rekao kuda idemo. Ali pošto on to iz svojih razloga neće, ostalo mi je da idem i da barem bilježim maršrutu kretanja, što sam i činio.

Tek na Žumberku u štabu II OZ Hariš je otkrio čuvanu tajnu iako ona to već nije bila. Predstavlja me kao diverzantskog instruktora sa zadatkom da formiram i obučim diverzantsku grupu koja će dizati neprijateljske vlakove na teritoriji Žumberka i Pokuplja.

Zbog interesantnosti, a još više zbog toga da se ne zaborave sve teškoće i problemi oko stvaranja diverzantskih jedinica, evo samo nekih sažetih detalja s našeg putovanja na Žumberak.

Naš put s Banije na Žumberak vodi preko oslobođenog Bihaća, kako se kasnije ispostavilo, samo zbog nabavke diverzantskih sredstava i nešto eksploziva.

Od moje rodne kuće u selu Dabrina krećemo Hariš i ja, pošto smo se dobro najeli i odmorili, 10. 1. 1943. u pravcu Bosne, preko sela Čavlovica, Žirovac i Otoka. Stižemo u oslobođeni Bihać 14. 1. 1943. Smještamo se u hotel i hranimo u restoranu. Sve se plaća, ali Hariš ima kuna, lira i njemačkih ratnih maraka. I slastičarnice čak rade.

Nabavljamo diverzantska sredstva. Krećemo 18. 1. 43. dalje. Do Ličkog Petrovog Sela vozi nas na sanjkama jedan musliman iz Bihaća. Tu ga smjenjuju druge sanjke do Slunja. Snijeg je dosta velik, a noć hladna. U sanjkama smo pa smo se još više smrzli. Stižemo u Slunj negdje poslije pola noći. Ne znamo gdje se zgrijati. Svuda mukla tišina i sve spava izuzev ponegdje stražara. Naiđosmo na osnovnu školu i Hariš mi reče: »Tu ćemo«.

Čim uđosmo zapahnu nas strašan zadah neopranih nogu, ali s njim i zadah nama potrebne topline. Učionica i sve ostale prostorije su pune partizana. Spava se na podu na slami na klupama za sjedenje — svuda. Nigdje ni jedno mjesto ni za sjesti. Jedino školska ploča visi slobodna. Skinusmo je i položimo na dječje klupe za pisanje i tako osiguramo ležaj. Poslije udobnih hotelskih kreveta u Bihaću protegnusmo se evo na goloj školskoj ploči. Tek što smo se malo zgrijali i za-

spali, probudi nas galama onih koji su se već naspavali. Još nije svanulo. Najviše su se našli u čudu i galamili oni koji su spavali u klupama, a našli se ispod ploče. Ne mogu se lako izvući pa odozdo lupaju po ploči i viču da se mičemo. Tako smo se morali prije reda, iako neispavani dizati.

Već je skoro svanulo kad krenusmo u zgradu štaba Korpusa. Na prvom katu ulazimo u jednu veliku prostoriju koja osim više pisaćih stolova ima i nekoliko kauča. Odmah s ulaznih vrata na udaru je pisaći stol Veće Holjevca. Ugledavši nas diže se i pozdravlja se s Harišem. Hariš je ljut i kao što to njemu i priliči, dosta neugodan. Na Većino pitanje: »Kako si Ilija«, od mu vrlo arogantno odgovara: »Da mu bog mater, ne znaš kako sam spavao načas a kod tebe ima i praznih kauča«. »Pa gdje si to spavao Ilija«, smiješeći se pita ga Veco, a ovaj će mu: »U školi na školskoj ploči«. Tek tada se Veco nastavi slatko smijati.

Malo zastadosmo kod usijale peći da se ogrijemo, kad najednom Hariš ode i stade ispred specijalne karte na nedalekom zidu. Ja sam mu odmah iza leđa i gledam tamo gdje i on, možda odgonetnem kuda idemo. Veco Holjevac pokatkad upita ponešto Hariša, pa i dalje sjedi za svojim pisaćim stolom.

Najedanput se otvoriše vrata i uđoše trojica partizana u lijepim uniformama od debelog vunenog neobojenog domaćeg sukna i lijepim kožnim čizmama na nogama. Veco Holjevac oštro ustaje i klimanjem glave ih pozdravlja. Nešto im raportira i najzad im pokaza rukom na nas, govoreći: »Ono je Ilija Gromovnik«. Oni se nato uputiše preko te sale prema nama i stadoše nam iza leđa. Jedan će upitati: »Ilija, kako ide s rušenjem?« Hariš i ne okrenuvši se, buljeći i dalje u kartu, onako više za sebe odbrusi: »Dajte mi eksploziva pa me onda to pitajte«. Onaj će opet: »Šta da li nemaš ni malo eksploziva«? Hariš će, na isti način, ne okrećući se: »Imam ono što Pavelić baci na nas pa ne eksplodira«. Okrenem se načas da vidim kako Veco, koji je ostao za svojim stolom, na to sve reagira. S čuđenjem primijetih da se on, gladeče svoju urednu bradicu, sav trese od smijeha, ali bez glasa. Tek tada mi sve to postade čudno i zagonetno.

Ta trojica drugova, kao vidjevši da nemaju više šta i s kim razgovarati, okrenuše se i uz Vecin pozdrav ustajanjem odoše.

Tek što izađoše, Veco će Harišu: »Da ti bog mater da li znaš tko, je to bio«. Hariš opet njemu: »Neka bude tko hoće, njega se to ne tiče«. »To je bio Tito«, brzo dodaje Veco. Tek tada se trže Hariš, okrenu se Veći govoreći »Veco majku ti ...bem, zašto mi nisi prije rekao da je on tu«. Zatim pita mene: »Mićo, a šta je on mene pitao, a šta sam mu ja odgovorio?« Kada sam mu ja sve skoro doslovno interpretirao, upita me kakav je utisak mogao dobiti Tito. Kažem mu: »Što se utiska tiče on može biti samo slab, jer se kraj onakovih odgovora nisi ni okrenuo da vidiš s kim razgovaraš. Zbog toga i jest Tito vjerojatno odmah otišao, a inače možda i ne bi«.

Moram priznati da je i meni sve to jako teško palo. Ja jesam u par navrata pogledao Tita kada je postavljao pitanja Harišu, ali da sam znao da je on to, tada ne bih ni skidao očiju s njega.

Pošto obiđosmo i GŠNOV i POH gdje smo saznali za početak neprijateljske ofenzive, iz Slunja krećemo ujutro 20. 1. 1943. Idemo u štab kordunaškog NOP odreda koji je u Perić Selu. Tu saznajemo da su sve jedinice odreda već angažirane u borbi s daleko nadmoćnijim neprijateljem koji je već izbio na liniju sela Skakavac — Vukmanić — Cerovac i unatoč otporu produžuju nadiranje u pravcu Krnjaka i Vojnića.

Saznavši sve to, nastaje muvanje nas dvojice po tom neposredno ugroženom teritoriju. Zbog Hariševe konspiracije nisam znao kuda trebamo ići, te sam tako sasvim pasiviziran. Ostaje mi da idem kud i on.

Iz Perić Sela vraćamo se u Veljun gdje noćismo. 21. 1. 43. g. smo u Kestenovcu i tu nocismo. Odatle ćemo sutradan, 22. 1. 1943. ponovno za Veljun i dalje preko Korane za Kestenjak. Odatle idemo dalje, prelazimo Mrežnicu i stižemo u D. Dubrave gdje ćemo prenoćiti. Ujutro 23. 1. 43. produžavamo dalje i stižemo u Bosiljevo oko 17 sati. Tu se odmorismo i ostajemo na spavanju. Ujutro, 24. 1. 43. po danu krećemo dalje i navečer stižemo u Prilišće. To isto veče bi vjerojatno produžili preko Kupe i dalje, ali se nismo imali čime prebaciti. Saznajemo da su ustaše sve postojeće čamce u selu potopili i uništili. Zbog toga nas naša partijska veza smješta u kuću jednog našeg simpatizera, gdje ćemo noćiti i predaniti. Za slijedeću noć će nam, kako saznadoh, osigurati nekakvu improvizaciju da se prebacimo preko Kupe.

Nama dvojici su se priključila još dva politička radnika od kojih jedan poznaje put i bit će nam vodič.

U prvi mrak te hladne zimske večeri izlazimo na Kupu. Snježak je pokrio zemlju, oblačno je, maglovito i tmurno. Na mjestu prijelaza čeka nas ta »improvizacija« koja više liči na neko izduženo seljačko korito nego na čamac. Suviše je mali: za dvojicu još i nekako.

Hariš zaključuje da idemo u prvoj turi trojica. Nas dvojica ćemo sjesti, a Hariš će stojeći nekim dugim štapom čamčić tiskati preko rijeke. Kao inženjerac sa završenom pontonirskom obukom posumnjao sam u takvo rješenje, čim sam ocijenio kapacitet čamčića. Pogotovu, kada smo se otisnuli na rijeku i kad sam vidio da je kajiš čamčića svega dva do tri prsta iznad nivoa vode. Bura uzvodno pravi valiće na rijeci, a Hariš svaki puta malo ljuljne čamčić prilikom zadnjeg trzaja i vađenja improvizirane čakije. Tada nam zapljusne toliko vode u čamčić da je ne stignemo izbaciti do slijedećeg trzaja.

Tek što prijeđosmo polovinu širine rijeke kajiš čamčića (tako se zove gornji rub čamca) se spustio još bliže nivou rijeke. Počeše nam se i sve učestalije ubacivati i vodeni valići što ih uzvodno pravi bura. U čamcu je sve vše vode. Najedanput valići požuriše i za tren oka nam se napuni čamčić. Nestaje nam pod nogama i mi ostasmo na vodi da plivamo kako ko umije i zna.

Njih dvojica, Hariš i taj politički radnik su lakše opterećeni, a uz to su bez sumnje i bolji plivači pa odoše brže ispred mene, nošeni još uvijek maticom rijeke. Ja sve više zaostajem, a oni odoše i više ih ne vidim. Na meni je željezničarska bunda s krznom iznutra, ali je na sreću raskopčana, na leđima njemački ranac-telećak pun minsko-

-eksplozivnih sredstava i eksploziva, kožna torbica preko ramena isto tako puna, njemački šmajser na vratu i vojnički opasač ispod bunde s pištoljem, dvije ručne bombe i municija za šmajser. Ruke i noge su mi slobodne, a bunda mi se raširila na vodi, pa u prvo vrijeme i nije bilo problema održavat se na vodi. Jedino što teško siječem tok rijeke, a voda me nosi. Ništa ne smijem odbaciti radi rasterećenja, a relativno sam slab plivač, pogotovo pod takvom ratnom spremom.

Hladnoću vode, koja je pri obalama zamrznuta, uopće nisam osjećao. Zbog nesigurnosti u svoje plivačke sposobnosti osnovna preokupacija mi je bila pitanje: zar nisam mogao negdje poginuti u borbi od metka umjesto ovog davljenja.

Najednom me iz tih zloslutih i crnih misli trže dozivanje Hariša. On zove: »Mićo, gdje si«. Javljam mu se, a on će: »Hajde, hajde još malo«. To mi bi dodatna snaga: osjećaj da nisam sam i napušten već da se još računa na mene.

Za malo, ponovno me zove Hariš, i ja mu se odazivam. Viče mi: »Hajde još malo, tu je obala«.

Oni su na obali a ja se još uvijek borim s rijekom. Nešto nizvodnije od njih i ja se hvatam obale. Prilaze mi i tu smo na slovenskoj strani zajedno sva trojica. Unutrašnji dijelovi odjeće se isparavaju i puše, a vanjski se mrznu i krute, ali još uvijek ne osjećamo neku veliku hladnoću. Morali bi negdje pod krov da se ipak ne smrznemo. Najbliže nam je, na toj strani selo Preloka, ali tu nemamo nikoga na vezi, tvrdi nam politički radnik koji je s nama.

Najsigurniji bi nam bio povratak nazad u Prilišće, ali kako. Neko od nas dođe na ideju da obiđemo vrbake nizvodno na zavoju korita Kupe. Tamo matica rijeke dodiruje našu obalu zbog čega postoji mogućnost da pronađemo naš potopljeni čamčić. Složismo se. Nakon dužeg traganja i pretraživanja vrbaka na zavoju, na našu veliku radost i sreću nađosmo naš potopljeni čamčić pun vode. Izvukosmo ga i odnesemo uzvodnije od našeg prelaza.

Vraćamo se preko Kupe nazad u Prilišće. Hariš je opet glavni prevoznik, ali će sada uzeti samo političkog radnika, a ja ću čekati slijedeću turu. Napokon dođoh i ja na red i tako smo svi ponovno još iste noći u Prilišću kod iste obitelji.

Pričaju nam da su ustaše često u selu radi vježbi, pa ih je strah. Ali gdje smo, tu smo. Dadoše nam ponešto da se presvučemo da bi mogli svoju odjeću sušiti. To nam je sada najhitnije, a ako ustaše naiđu moraćemo se tući.

Osvanu pravi zimski dan, tmuran, vlažan i maglovit. Počinje i snježna izmaglica, a mi kod vatre, grijemo se i sušimo cijeli dan odjeću. Na večer u prvi mrak ponovno krećemo.

25/26. 1. 1943. ponovno se opraštamo s našim dobrim domaćinima i s istim plovilom Hariš jednog po jednog uspješno prebacuje preko Kupe.

Tu cijelu noć putujemo teritorijem Slovenije izbjegavajući sela i naselja. Prelazimo želj. prugu Metlika — Črnomelj i stižemo u selo Drage koje se nalazi između sela Suhor i Jugorje. Tek smo tu u selu

Drage došli u kontakt sa slovenskim partizanima Dolenjskog partizanskog odreda. Tu se malo odmorismo i krećemo u Sekuliće na spavanje. Prije podne, 28. 1. 43. nas dvojica, Hariš i ja idemo u selo ćatošić u štab II OZ. U štabu nađosmo polit, komesara Marka Belinića, koji je u to vrijeme, koliko se sjećam, vršio dužnost i komandanta OZ. On je s Harišem poznanik od ranije. Nakon uobičajenih ćaskanja, Hariš prelazi na iznošenje svrhe našeg dolaska. Tu tada prvi puta saznajem da sam određen za diverzantskog instruktora za taj sektor II OZ. Zadatak mi je da formiram i obučim samostalnu diverzantsku grupu koja će dizati u zrak neprijateljske vlakove na želj. pruzi Zagreb — Karlovac i Karlovac — Novo Mesto.

To je bila ta velika tajna koju je od mene strogo čuvao Hariš u toku čitavog, skoro jednomjesečnog, putovanja na Žumberak.

BORAVAK NA ŽUMBERKU

Za osiguranje izvršenja toga zadatka Hariš zahtijeva da mi štab Zone za početak dodijeli sedam provjerenih najboljih boraca, u prvom redu dobrovoljaca. Njima ću ja održati specijalni diverzantski kurs na kojem će se obučiti i osposobiti za samostalno izvođenje diverzantskih akcija na željezničkim prugama.

Polit, komesar II OZ saslušavši Harišev zahtjev, bezrezervno prihvaća obavezu u ime štaba da će osigurati tražene borce, govoreći da za to neće biti problema.

Zaključiše da i minerskom vodu 13. prol. brigade »Rade Končar« najprije održimo diverzantski kurs i na taj način mu pružimo dodatna znanja koja su potrebna za uspješno dizanje u zrak neprijateljskih vlakova.

Štab 13. proleterske brigade »R. K.« je u Krašiću i najbolje je da sutradan idemo u štab radi realizacije tog zaključka. Dok se mi bavimo tim dodatnim kursom, Belinić će pokušati riješiti pitanje dodjele traženih boraca.

Sutradan ujutro 29. 1. 43. Hariš i ja idemo za Krašić. Već na izmaku dana stižemo u selo Čunkova Draga. Da ne bi stigli prekasno u noć u Krašić, tu ćemo prespavati. Sutradan ujutro produžujemo za Krašić i stigosmo u štab brigade. Jedinice brigade su na položajima jer je već počela neprijateljska ofenziva na Žumberak, rekoše nam u štabu. Minerski vod je u selu Bude, (na nekim novijim sekcijama zove se i selo Ruda Pribićka). On momentano neće biti angažiran u borbi i prema tome mi im možemo držati taj dopunski kurs.

Odatle ubrzo odosmo u Bude gdje predosmo minerski vod. Predstavismo se i pokazasmo pisano ovlaštenje za održavanje diverzantskog kursa. Na brzinu, još tu večer, izvršismo najosnovnije pripreme i sutradan, 31. 1. 1943. počinjemo s obukom.

Zbog određenih razloga moram učiniti mali osvrt na spomenutu neprijateljsku ofenzivu na Žumberak i povod zbog kojeg je do nje došlo. Neprijateljska ofenziva »Weiss 1«, nazvana IV neprijateljska ofenziva, zatekla je 4. kordunašku brigadu 8. divizije i 13. proletersku brigadu »Rade Končar« na Žumberku. U takvoj situaciji obje brigade

kao normalno, poduzimaju intenzivnije diverzantsko-sabotažne aktivnosti na komunikacijama Zagreb — Karlovac i Karlovac — Ozalj — Metlika koje su od velikog značaja za neprijatelja u pogledu opskrbe i dovlačenja novih snaga.

Stoga već 25. 1. 1943. te dvije brigade udruženim snagama vrše napad na Draganić i G. Kupčinu. Uslijed uporne obrane neprijatelja, napad se nesmanjenom žestinom nastavlja i 26. 1. 43. Toga dana napadnutim garnizonima kreću u pomoć dijelovi divizije »Lombardija« iz Karlovca i Jastrebarskog s pješadijom, artiljerijom i oklopnim jedinicama.

Borbom prsa o prsa ta pojačanja su uspješno odbijena i protjerani domobrani iz G. Kupčine, a zatim oslobođena sela Vukšin Šipak, Guci i još neki zaseoci.

Likvidacijom tih posada' komunikacija Zagreb — Karlovac ostaje nezaštićena i direktno izložena napadima partizanskih jedinica.

Nakon toga obje te brigade ostaju u rejonu: cesta i želj. pruga Draganići — Jastrebarsko s osloncem po dubini na Krašić.

Iz toga tako posjednutog rejona osjećao se ugroženim Karlovac, Ozalj, Jastrebarsko i Samobor. Talijanska komanda iz Karlovca je odlučila da svojim ofenzivnim akcijama otkloni tu ugroženost. Stoga donosi odluku, da grupiranjem snaga iz garnizona oko žumberka, dijelova divizije »Lombardija«, te 9. i 10. ustaške bojne, uništi i odbaci te partizanske snage dalje od komunikacije Zagreb — Karlovac.

Neprijatelj počinje s realizacijom te odluke već 29. 1. 43. On s jednom talijanskom kolonom jačine oko 1500 vojnika s teškim naoružanjem i nekoliko tenkova kreće iz Karlovca preko Draganića prema Krašiću. Druga talijanska kolona jačine oko 3000 vojnika, ojačana s nekoliko topova, kreće iz Metlike u pravcu Krašića. Ta kolona izbija na položaje u Vivodini gdje će prenoćiti i sutradan, 30. 1. 43. krenuti dalje prema Krašiću.

Značajnu ulogu u suprotstavljanju toj velikoj neprijateljskoj ofenzivi, osim dviju već spomenutih hrvatskih brigada, imale su i tri slovenske brigade. To su: 1. UB »Matija Gubec«, 2. UB »Tone Tomšič« i 3. LB »Ivan Cankar«. One su se nalazile u selima Suhor, Bušinja Vas i Brezovica gdje su dobile naređenje da krenu preko sela Radovica ka neprijatelju i da ga 30. 1. 1943. pri njegovom pokretu iz Vidovine prema Krašiću napadnu s leđa i bokova. Pokret slovenačkih brigada je izvršen pravovremeno u toku noći i one su bile sutradan u jutro na položajima u Vidovini.

Kada je neprijatelj 30. 1. 43. rano u jutru krenuo u napad prema Krašiću slovenske brigade su ga napale kako im je naređeno. Došlo je do ogorčene borbe. Neprijateljski topovi su tukli, a avijacija mitraljirala. Dovlačena su nova pojačanja, tako da je već toga drugoga dana borbe sudjelovalo računa se, oko 5000 neprijateljskih vojnika protiv naših snaga.

Jedinice 4. kordunaške i 13. proleterske brigade »R. K.« vodile su vrlo oštre i žestoke borbe na prilazima selu Krašić od Vidovine, Draganića i Jastrebarskog. Zbog toga i jeste najjača neprijateljska kolona

koja nastupa od sela Vidovina u pravom okruženju i trpi najveće gubitke.

Ogorčene borbe, uz dovlačenje svježih snaga od strane neprijatelja, nastavljaju se i čitav dan 1. 2. 43. Tek slijedeći dan nakon tri dana neprekidnih i žestokih borbi, neprijatelj je pod zaštitom tenkova, artiljerije i avijacije bio prisiljen da se povuče u svoje polazne garnizone pretrpjevši velike gubitke.

Ovdje treba reći još samo to, da je štab II OZ prema naređenju GŠNOV i POH neposredno pred tu ofenzivu s GŠNOV i PO Slovenije sklopile dogovor za zajednička djelovanja na Žumberku. To je postignuto na zajedničkoj konferenciji 28. 1. 1943. u štabu II OZ. Tom prilikom je određen i imenovan zajednički operativni štab za predstojeće zajedničke akcije.

Dodatni diverzantski kurs minerskom vodu 13. proleterske brigade »Rade Končar« kako već rekosmo, otpočeo je 31. 1. 1943. Izvodi se prva dva dana u neposrednoj blizini borbi naših i neprijateljskih snaga. Treći dan kursa Hariš ode u Sloveniju.

Prema naređenju štaba brigade minerski vod se premješta u jutro 3. 2. 43. iz sela Bude u selo Sv. Jana. Kurs se nastavlja i taj dan i sutradan 4. 2. 43. u selu Sv. Jana.

Na večer 4/5. 2. 43. minerski vod zajedno sa mnom ide sa svojom brigadom u diverzantsko-sabotažnu akciju na želj. prugu Zagreb — Karlovac između Klinča Sela i Zdenčine.

Tom prilikom smo srušili želj. most preko potoka Botica dužine 10 m, uslijed čega je promet prekinut 7 dana.

Iz te akcije se vraćamo u Sv. Janu i 5, 6, 7. i 8. 2. 1943. produžujemo obuku prema našem programu kursa.

Pred večer 8. 2. 43. s minerskim vodom krećemo u selo Slavetić, gdje ćemo sutradan izvršiti demontažu jedne neeksplodirale avionske bombe. Poslije podne, 9. 2. 43. minerski vod dobiva naređenje da uputi 4 odabrana minera s eksplozivom za sudjelovanje s brigadom u akciji. U toj akciji brigada je porušila 200 m željezničke pruge između želj. st. Domagović i Draganići, a mineri most Struga raspona 6,70 metara.

Po povratku minera iz akcije u svoj sastav, minerski vod odlazi ponovno u selo Bude. Tu diverzantski kurs i završava svoj program 13. 2. 1943.

Ujutro 14. 2. 1943. krećem na referiranje u štab II OZ o završetku diverzantskog kursa. U štab stižem i referiram polit, komesaru Marku Beliniću 15. 2. 1943. Ujedno ga molim da mi za prvu ruku što prije dodijeli već istaknutog minera Petra Jezdića iz minerskog voda 13. proleterske brigade, što on prihvaća.

Nakon toga me upoznaje s tim da je Hariš dogovorio sa Slovencima da i oni odrede izvjestan broj svojih minera za diverzantski kurs.

Određeni borci za taj kurs bit će prikupljeni u selu Ćunkova Draga 17. 2. 1943. godine.

U naredbi štaba hrvatskih i slovenskih brigada od 16. 2. 1943. između ostalog stoji: »Štab UB »Ivan Cankar« odredit će 6 minera koji će se javi tr štabu UB »Matija Gubec« koji će također odrediti 6 svojih

minera i koji će grupu rasporediti na stanovanje na pogodnom mjestu gdje će s njima izvoditi specijalnu nastavu drug Ilija Gromovnik. Kontrolu rada ove minerske grupe i njenu upotrebu vršit će štab UB »Matija Gubec« (Zb. dok. T V knj. 12 dok. br. 55).

Sutradan, 16. 2. 1943. krećem preko sela Sošice na novi zadatak. U selo Čunkova Draga stižem na večer 17. 2. 43. Slovenci, njih dvanaestorica su tu zaista na okupu. Sutra počinjemo s obukom prema već uhodanom programu. Obuka je tekla bez uznemiravanja i završava se 22. 2. 1943., a 23/24. 2. 1943. idemo na zajedničku diverzantsku akciju. Tom prilikom smo porušili 3 armirano-betonska stupa dalekovoda Ozalj — Zagreb između sela Čeglje i sela Izimlje (T. V knj. 13 dok. br. 103.).

Po povratku iz akcije 25. 2. 43. ponovno sam u štabu II OZ na referiranju o završetku i tog diverzantskog kursa. Rečeno mi je da dalje budem u kontaktu sa štabom radi obećanih mi boraca.

Kontaktirao sam i sa slovenskim minerima. Oni me pozvaše da s njima učestvujem u akciji koja im predstoji. Bio je to zajednički napad hrvatskih i slovenskih partizanskih brigada na neprijateljsko uporište Metlika. Izvodi se 4/5 3. 1943. godine

Minersko odjeljenje za tu akciju se dodjeljuje jednom bataljonu UB »Ivan Cankar« koji je određen za osiguranje glavnih snaga u napadu s istoka u selu Rosalnice. Za izvršenje toga zadatka bataljon je morao neprimjetno ući u to selo, iako u njemu bazira talijanska straža koja je razmještena u nekoliko kuća koje su pripremili za obranu. Sagradili su bunkere na tavanima i iz njih kontroliraju prilaze. Ta straža čuva talijansku stranu želj. mosta preko Kupe — sela Bubnjarci — sela Rosalnice, jer je preko njega granica s NDH.

Minersko odjeljenje ima zadatak da eksplozivom presiječe želj. prugu što bliže talijanskom bunkeru na mostu i da postavi nagaznu minu.

Partizanski bat. UB ulazi u selo i razmješta se ne dirajući talijansku stražu, a mineri odlaze na svoj zadatak. Talijanska straža iz bunkera na mostu, već po običaju često prostreljuje i reflektorom kontrolira taj dio pruge.

Mineri, da bi se zaštitili, koriste gomilu želj. pragova koji su se tu našli i na brzinu ih poslagaše na prugu. Iza te barikade pristupaju postavljanju mina. S 4 mine će presjeći želj. prugu, a nagaznu minu će nešto podalje postaviti, maskirati i ostaviti.

Tek što je postavljena barikada, talijanska straža je uočava i otvara paklenu mitraljesku vatru po njoj. Nekoliko desetaka metara iza barikade, makar pršti drvlje i kamenje, mineri iako ih je sve manje, jer se osipaju, postavljaju svoje mine.

Po dobivenom odobrenju presjekosmo želj. prugu i nakon toga se okupismo u štabu bataljona.

Bataljon nema vezu s glavnim snagama, zbog čega čekajući je ostaje tu sve negdje do 10 sati 5. 3. 1943. Kad najedanput stiže obavijest da kolona talijanskih vojnika s juga od želj. pruge prilazi selu.

U bataljonu se ču komanda: »Umig«, što znači povlačenje. Tako će bataljon iz sela prema sjeveru, a Talijani u selo s juga. čim se partizanska kolona odvoji od sela, nasta uraganska minobacačka vatra.

Mine ispred polone, mine iza kolone i sa strane. Svuda pršte i eksplodiraju. Kako se kolona udaljuje tako je istim rasporedom prate mine sve do blizu sela Brašljevice, kada je bilo i topovskih granata iz Metlike.

Od te ogromne minobacačke vatre koja je i s topovskom završila, za pravo čudo nije bilo ni mrtvih ni ranjenih. Ali ipak se nešto dogodilo što se teoretski ne može objasniti. Najmanjem i najmlađem mineru je geler mine od talijanskog bacača probio vojničku torbicu, rasuo pakovanje rudarskih kapsli u njoj i prošao mu između nogu jedva ga malo ogrebavši. Nije došlo do eksplozije, iako su rudarske kapsle vrlo osjetljive na udar. A da su eksplodirale kao što su po pravilu morale, našeg malog i mladog minera ne bi bilo među živima. Ovako smo mu od šale skidali gaće, da vidimo jeli i dalje poslije te nezgode ostao muško ili nije.

POKUŠAJ IZRADE EKSPLOZIVA

Po povratku iz te akcije 8. 3. 1943. javljam se u štab II OZ, odakle odlazim u selo Sošice da montiram i isprobam neke nagazne mine za tenkove. Poslije toga uzimam sumpor u prahu i mašinsko ulje koje sam tamo pronašao, i to 9. 3. 1943. otpremam u selo Šiljki. Odatle produžavam u selo Cvetaši, štab II OZ. Tamo sam prepoznao nekoliko vreća čilske salitre zabačenih u nekoj šupi. Uzimam par vreća i otpremam ih u selo Šiljki. 10. i 11. 3. 1943. isprobavam mješavine. Pravim različite mješavine Ka Klorida, sumpora u prahu ugljene prašine i drvene piljevine. Tome svemu dodajem mašinskog ulja, miješam, oblikujem i sušim. Vršim probu i dobivam snažnu detonaciju. Poslije toga pristupam izradi limenih kutija za pakovanje, kod nekog limara u selu Sošice.

13. 3. 1943. dobivam naređenje štaba II OZ da se spremim i idem u akciju koju priprema 13. proleter. NOU brigada na želj. pruzi Zagreb — Karlovac.

13/14. 3. 1943. 1. i 3. bat. brigade ruši 1300 m želj, pruge i 300 tt stupova, a minerski vod s mojim učešćem ruši jedan želj. mostić i 5 elektro stupova dalekovoda Ozalj — Zagreb između Čaglja i Izimlje. Neprijatelj oštro reagira mitraljeskom i artiljerijskom vatrom. (Zb. dok. T. V knj. 13 dok. br. 61).

Tek poslije te akcije uspijeva mi dobiti samo jednog i to već proslavljenog minera iz minerskog voda, druga Petra Jezdića. On mi postaje prva desna ruka po svim pitanjima pa i u započetoj akciji pravljenja eksploziva.

24. 3. 1943. zbog početka nove neprijateljske ofenzive, s 13. prolet. UB, bolnicom i još nekim jedinicama povlačimo se sa Žumberka pravcem sela Suhor — Črmošnjice — Planina — N. Lipa, odakle 28/29. 3. 1943. se prebacujemo preko Kupe u rejonu sela Zdihovo i stižemo u rejon Bosiljevo.

Prvo neugodno iznenađenje s našim eksplozivom doživjeli smo još na početku pokreta kolone. Iz kola, kojima se prevozio naš eksploziv, počeli su na jednom ispadati komadići nemodeliranog i nezapako-

vanog eksploziva i padati pod točkove kola izazivajući snažnu eksploziju koja je izazvala pravu uzbunu. Bio je jako osjetljiv na udar, zbog čega srao ostatak neupakovanog eksploziva morali jednostavno baciti u živicu.

U živici je kasnije završio i onaj spakovani, kad smo ustanovili da on osim jake i vrlo glasne detonacije, nema ono što nama treba, a to je rušeče djelovanje. On željezo, i uz upotrebu veće količine, ne siječe već ga samo savija, što znači da mu je nedovoljna brzina sagorjevanja i da zbog toga djeluje impulzivno slično crnom barutu.

U Bosiljevu se srećemo s I. Harišem — Gromovnikom. On se čudi kako već nisam dobio davno obećane borce za formiranje diverzantske grupe. On će, pošto smo zajednički osigurali nešto sredstava za paljenje 4. 4. 1943. s nama zajedno iz Bosiljeva na Žumberak. U štab II OZ stižemo 7. 4. 1943.

Tek nakon te Hariševe urgencije dodjeljuje se tražena grupa boraca i oni sutradan već stižu.

Tako konačno 9. 4. 1943. specijalni diverzantski kurs sa 7 boraca počinje obukom u jednom zaseoku sela Radatović, a Hariš odlazi sa Žumberka. Kurs se izvodi neprekidno prema već uhodanom programa i završava svojim teoretskim dijelom 19. 4. 1943. Nastaje priprema za prvu diverzantsku akciju koja će označiti završetak i praktičnog dijela specijalnog diverzantskog kursa.

Ta prva diverzantska akcija, namontirana je da bude 30. 4. / 1. 5. 1943. Čestitka za Prvomajski praznik! Tada je dignut u zrak neprijateljski vlak s ratnim materijalom između Turopolja i Lekenika na želj. pruzi Zagreb — Sisak. Izbačena je lokomotiva s nekoliko vagona, a promet je stajao 11 sati.

Poslije te akcije diverzantska grupa po nalogu KKKPH Velika Gorica i sekretara okružnog komiteta KPH za Žumberak i Pokuplje Lutve Ahmetovića-Miška, ostaje do pred kraj mjeseca svibnja u Posavini. Osim dizanja u zrak još dva neprijateljska vlaka u tom vremenu, ona kao dobro vojnički organizirana predstavlja udarnu pesnicu komiteta i vrši niz različitih akcija. Neprijatelj zbog iznenadne pojave te aktivnosti u neposrednoj blizini Zagreba, stječe dojam da se radi o dolasku neke veće partizanske »skupine« u taj kraj s osloncem na šumu Turopoljsko-Posavski Lug. Zbog toga on s jačim ustaško-domobranskim snagama poduzima ofenzivu 21. 5. 1943. na spomenutu šumu. Cilj j°j je da uništi i protjera partizane iz tog kraja. Niti ne sluti da tu veliku »skupinu« partizana predstavlja žumberačko-pokupska diverzantska grupa koja zajedno s vodičem broji svega, dobro naoružanih, 10 boraca.

Nju neprijateljska vojska, prolazeći tik uz nju, i ne primjećuje jer je dobro maskirana i pravovremeno o njenom nailasku informirana.

FORMIRANJE II DIVERZANTSKOG BATALJONA

Žumberačko-pokupska diverzantska grupa vršeći diverzantske akcije na prugama Zagreb — Karlovac i Zagreb — Sisak, ostaje istog sastava sve do završetka novog i do tada najvećeg specijalnog diverzantskog kursa.

Žumberačko-pokupski NOP odred na čelu s komandantom Borisom Balašom smatrao je diverzantsku grupu, koja je po odredu i nazvana, u svakom pogledu svojom. Imao je uvijek puno razumijevanja prema diverzantima kao i potrebi za njihovo jačanje. Već davno ranije imali smo razgovor o znatnijoj popuni diverzantske grupe, kako bi se brojno povećale i diverzantske akcije. Do realizacije tog dogovora dolazi 11. 8. 1943- kada nam odred daje za specijalni diverzantski kurs nova 22 odabrana borca. To će biti posljednji diverzantski kurs koji se održava za popunu diverzantskih jedinica. U buduće će novi borci za popunu i bez posebnog diverzantskog kursa kroz vršenje akcija i praksu postajati dobri diverzanti.

Taj novi specijalni diverzantski kurs počinje odmah sutradan 12. 8. 1943. u selu Keseri na Žumberku, a završava 20. 8. 1943- godine.

Na dan uoči završetka toga kursa u selu Dragoševci dolazi I. Hariš-Gromovnik. Zove me da i ja dođem tamo. Kada stigoh saznajem od Hariša da ga je komandant odreda Boris Balaš već upoznao s našim namjerama formiranja diverzantske čete. To ga je ugodno iznenadilo.

Tada prvi puta saznajem da se prema odluci GŠNOV i POH formira II diverzantski bataljon, a četa koju ćemo sutra formirati će biti 3- četa toga bataljona. Ostale diverzantske čete, kada se dovrši formiranje, bit će kordunaška, 2. diverzantska četa i banijska, 1. diverzantska četa. Komandant II diverzantskog bataljona bit će Milan Bulat-Mićo.

Sutradan u jutro 20. 8. 1943. idemo zajedno u selo Keseri na završetak diverzantskog kursa i formiranje čete. Komandir 3. diverzantske čete, kako smo se dogovorili, bit će Petar Jezdić, dotadašnji zamjenik komandira Žumberačko-pokupske diverzantske grupe

Iz izvještaja štaba Žumberačko-pokupskog NOP odreda od 21. 8. 1943. se između ostalog vidi da minerska četa broji sada 30 drugova. K nama je prispio drug Ilija Gromovnik... te smo sada podijelili našu četu na dva voda, od kojih će jedan vršiti diverzantske akcije na pruzi Zidani Most — Zagreb — Sisak, a drugi vod na pruzi Zagreb — Karlovac — Metlika.

Četa će biti 3. četa II diverzantskog bataljona ..

Vod koji će vršiti akcije na pruzi oko Brežica prema Zagrebu preuzet će preko sebe i neke diverzantske akcije u samom Zagrebu, a uz pomoć postojećih veza.«

Poslije formiranja diverzantske čete krećem s Harišem na put po njegovom planu. Obilazimo štab 13. prolet. UB u Krašiću, odakle drugi dan štab Žumberačko-pokupskog NOP odreda. Iz odreda idemo u OK KPH za žumberak i Pokuplje, odakle sutradan u selo Drage kod Dolenjskog NOP odreda. 25. 8. 1943- na večer prelazimo želj. prugu nedaleko N. Mesta i dalje idemo po danu s jednim slovenačkim bata-

ljonom u sela Nova Gora — čremošnjica — Planina — Mavrljin — Sulior — Lipa — Zdihovo preko Kupe — sela Hrsno — Bosiljevo, gdje stižemo 27. 8. 1943. godine.

Sutradan 28. 8- 43. idemo u obilazak jedne diverzantske grupe u Hrašće, odakle se spuštamo u selo Jaškovo da obidemo Hariševa brata u njegovoj rodnoj kući.

29. i 30. 8. 43 ostajemo kod diverzantske grupe u selu Hrašće, a 31. 8. 43. se vraćamo nazad u Vukovu Goricu i Bosiljevo.

Iz Bosiljeva 1/2 9. 43- krećemo za Zvečaj gdje prelazimo želj. prugu Karlovac — Generalski Stol i odatle za selo G. Budački u štab Kordunaškog područja. Iz područja idemo u štab Kordunaškog NOP odreda u selo Budačka Rijeka i najzad u selo Brijebornica kod komandira 2. čete II diverzantskog bataljona Rade Kukića.

Formiranje te čete je Kukić priveo kraju već koncem kolovoza, a mi ćemo to sve još jednom ponovno pretresti i zvanično proglasiti da je četa formirana, što i učinismo.

Karakteristično je ovdje, da smo kod Kukića našli i Mirka Palčića s prišivenim oznakama komandanta bataljona. On nas tu čeka da dođemo. Kad smo stigli i kad je vidio i na meni oznake komandanta bataljona vidio je, kako kaže, da je izigran. To uočava i Hariš i nudi mu da primi dužnost polit- komesara tog bataljona, što ovaj nije prihvatio.

Iz pisma Mirka Palčića Iliji Gromovniku kao šefu Diverzantske sekcije od 27. 8. 1943. može se zaključiti, da ga je Hariš već ranije, još prije dolaska na Žumberak imenovao komandantom II diverzantskog bataljona. Jer to pismo nosi zaglavlje mjesto štambilja: Štab II diverzantskog bataljona inž. odsjeka GŠH, a Palčić ga potpisuje pod nazivom komandant.

U tom pismu između ostalog piše: »Druže Ilija primio sam Tvoje naređenje koje si slao na Baniju komandiru 1. čete da popuni četu s ljudstvom i ja ako sam stigao na Baniju da se hitno prebacim na Kordun gdje ću sačekati Milana Bulata gdje ću dobiti naređenje za daljnji rad. •. .« (V. 1.1. K. 105 B f. 1 dok, 10)

Radi službenog proglašenja 1. čete II diverzantskog bataljona, koja je na Baniji, taj puta ne idemo.

Tu četu je pod konac kolovoza formirao dotadašnji komandir diverzantskog voda Nikola Adamović, pošto je tada završio s diverzantskim kursom na kojem je bilo 12 novih boraca.

Ona, kako bi se reklo, dekretom već početkom rujna postaje 1. četa II diverzantskog bataljona. Kontrola i obilazak te čete ostaje komandantu bataljona da je izvrši naknadno.

Eto tako je tekao proces formiranja II diverzantskog bataljona. Točnije rečeno njegovog završnog dijela.

On djeluje na željezničkim prugama: Zagreb — Karlovac — Ogulin, Karlovac — Ozalj — Metlika, Zagreb — Sisak — Dubica, Sunja — Kostajnica — Bihać i Karlovac — Caprag- Prema tome teritorij djelovanja mu je vrlo širok i u glavnom se poklapa s teritorijem IV korpusa NOVJ.

Poslije obavljenog posla iz sela Brijebornica s Harišem krećemo pravcem: Plaški — Blata — Saborsko — Lička Jasenica — Poljana — Plitvička Jezera — Babin Potok — Vrhovine i u Rudopolje stižemo 7. 9. 43. godine.

U Rudopolju je intendantura GŠH. Tu ostajemo 7. i 8. 9. 43- i tek kada smo dobili nešto materijala i opreme sutradan krećemo nazad. Idemo uglavnom istom maršrutom i 11. 9. 43. stižemo u Bosiljevo. Tu Hariš ostaje, a ja sam s materijalom i opremom produžujem za Žumberak gdje stižem 15 9. 43., a već 16. 9. 43. se vraćam i u selu Ladešić Draga se sastajem s Harišem. Odatle produžujem za Bosiljevo u štab Karlovačkog NOP odreda, gdje se ponovno susrećem s Mirkom Palčićem.

Tu 18. 9. 43. dobivam jedna kola minsko-eksplozivnog materijala s kojima Hariš i Bogo Ivković odlaze na Žumberak 19. 9. 43. godine.

Ja ostajem na teritoriju 2- čete II diverzantskog bataljona na organizaciji diverzantskih akcija i nabavci i otpremi minsko-eksplozivnih sredstava sve do 7. 10. 1943. kada smo po dolasku Hariša u selo Vukova Gorica osnovali štab II diverzantskog bataljona.

Štab su sačinjavali:

Bulat Milan-Mićo — komandant bataljona,
Štajner Josip-Joso — p. komesar bataljona,
Kukić Rade — zamj. komandanta bataljona i
Mrkić Dane — intendant bataljona.

0

Komandant II diverzantskog bataljona ostajem sve do 7. 9. 1944- kada je izvršeno preformiranje diverzantskih jedinica.

U tom vremenu diverzantske jedinice bataljona su izvršile veliki broj diverzantskih i drugih raznih akcija bilo samostalno ili u suradnji s operativnim jedinicama. Bilo je i velikih akcija, kao što su ona na aerodromu Kurilovec gdje je uništena čitava eskadrila neprijateljskih aviona, zatim skladište avio-bombi i municije kod V. Gorice, skladište av.io-bombi i municije u selu Sopnica i tako dalje.

FORMIRANJE GRUPE DIVERZANTSKIH ODREDA

Dana 5. 9. 1944. u štab II diverzantskog bataljona koji jc u selu Auguštanovac na Kupi na večer stiže I- Hariš-Gromovnik. Naređuje da me se pozove s terena. Ujutro rano sam već u štabu.

Hariš mi odmah, nakon što se pozdravismo saopćava odluku GŠNOV i POH o preformiranju svih diverzantskih jedinica. Objašnjava mi da će svi diverzantski bataljoni 1, 2. i 3. prerasti u 1, 2. i 3. diverzantski odred s po dva diverzantska bataljona svaki. To praktično znači da će svaki sadašnji diverzantski bataljon iz svog sastava formirati sebi štab odreda, dva štaba bataljona i četiri komande četa.

Osim toga sadašnji diverzantski bataljoni moraju dati kadar, osim komandanta, za formiranje štaba grupe diverzantskih odreda JA radi objedinjavanja komandiranja s diverzantskim odredima

Za komandanta Grupe diverzantskih odreda JA određen je Ivan Hariš-Gromovnik, a za političkog komesara Milan Bulat-Mićo.

Za načelnika štaba Grupe Hariš smatra najpogodnijim Mirka Palčića, za zamjenika komandanta Grupe Boru Miličevića, a za pom. polit, komesara Grupe Vasu Čanka.

Pokušao sam prigovoriti da bih radije bio zamjenik komandanta ili načelnik štaba, jer mi to više leži nego polit, komesar, na što mi Hariš odgovara da je to usuglašeno s GŠNOV i POH i da o lome ne diskutiramo.

Nakon završenog općenitog objašnjavanja prelazimo na preformiranje II diverzantskog bataljona u II diverzantski odred. Oko toga smo proveli čitav dan 6. 9. 44- dok konačno ne napisasmo potrebne naredbe.

Sutradan Hariš i ja krećemo za Moslavinu. Po danu prelazimo Pokuplje i u prvi mrak želj: prugu Zagreb — Sisak i dalje preko sela Kuče za selo čička Poljana. Malo se odmorišmo i potom krećemo za selo Drnek pa preko Save za Preseku. Tu se odmorismo i. poslije podne, 8. 9. 44- krećemo još po danu za Ježevo i dalje preko glavne želj. pruge Zagreb — Beograd zapadnije od Ivanić-Grada. Odatle dalje putujemo cijelu noć i stižemo u jutro 9. 9. 44. u Pobjenik, u štab 3. diverzantskog bataljona.

Kada smo se odmorili pristupili smo zajedno s Mirko Palčićem i Vašom Čankom preformiranju 3. diverzantskog bataljona u III diverzantski odred- Kada bi i to u konceptu gotovo pristupa se pisanju naredbi. Mi s Borom Miličevićem prelazimo na preformiranje 1. diverzantskog bataljona u I diverzantski odred i potom pišemo naredbe.

Naredbe Štaba grupe za preformiranje 1. i 3. diverzantskog bataljona u istoimene diverzantske odrede već u nedjelju 10. 9. 1944. kreću u jedinice na realizaciju.

NEŠTO O AKTIVNOSTI ŠTABA GRUPE DIVERZANTSKIH ODREDA

Dana 119. 44. održava se sastanak štaba Grupe kojem prisustvuju: komandant I. Hariš-Gromovnik, polit, komesar Milan Bulat-Mićo, zanij. komandanta Borivoj Miličević-Boro, pom. polit, komesara Vaso Čanak i načelnik štaba Mirko Palčić. To je prvi konsolidirajući sastanak štaba na kojem je izvršena procjena situacije i postavljeni konkretni zadaci u vezi s realizacijom naredbi o preformiranju. Razmotren je također plan i određena težišta diverzantskih jedinica u narednom periodu.

12. 9- 44. komandant i načelnik štaba idu u štab X korpusa »Zagrebačkog« na informiranje o formiranju Grupe diverzantskih odreda, štaba Grupe i III diverzantskog odreda, koji djeluje na korpusnoj teritoriji. Ujedno će se dogovoriti oko izrade plana akcija diverzantskih jedinica u narednom periodu.

Štab Grupe već 18. 9. 44. obavještava pismeno štabove IV, VI i X korpusa NOVJ da je prema naređenju GŠNOV i POH formirana Grupa diverzantskih odreda sa štabom grupe na čelu. Od ranijih diverzantskih bataljona formirani su diverzantski odredi, kaže se u tim obavještenjima. Ti diverzantskih odredi djelovat će na teritorijama korpusa kao i prije preformiranja. Štabovi korpusa su dužni starati se o popuni i materijalnom snabdijevanju diverzantskih odreda koji djeluju na njihovoj teritoriji-

26. 9. 44. štab grupe obavještava i GŠNOV I POH o izvršenom formiranju i preformiranju diverzantskih jedinica.

Taj dan na večer zamj. komandanta Grupe kreće u obilazak II diverzantskog odreda. Međutim morao se vratiti, jer nije mogao preći preko pruge, pa će to nekoliko dana kasnije izvršiti.

28. 9. 44- komandant i polit, komesar Grupe idu u obilazak I diverzantskog odreda u Slavoniju. Noćili smo u selu Imsovac i sutradan idemo iznad Daruvara za Zvečevo i kasno na večer stižemo u štab I diverzantskog odreda. Komandant je sam u štabu, a polit, komesar je na terenu. Komandant odreda nas upoznaje s realizacijom preformiranja i nastalim problemima koji su riješeni, ili ih još treba riješiti. Obišli smo i neke jedinice na terenu zajedno s polit, komesarom koji je došao s terena 2. 10 44- Sutradan idemo zajedno u štab VI korpusa radi intervencije za popunu odreda ljudstvom, kao i dogovora o boljem snabdijevanju eksplozivom.

4. 10. 44. vraćamo se i stižemo u štab Grupe u Pobjenik 6. 10. 44. godine.

Već slijedećeg dana, 7- 10. 44. krećemo za Kalnik u obilazak 2. diverzantskog bataljona III diverzantskog odreda.

Krećemo iz Pobjenika u pravcu Prečeča, ali je banda izašla u sela Marča i Obreška i kontrolira rijeku Lonju. Zbog toga mijenjamo pravac i stižemo u komandu mjesta Dubrava gdje ćemo prenoćiti. Sutradan ujutro prelazimo želj. prugu Zagreb — Križevci kod Vrbovca. Tu nedaleko naiđosmo na švercere kojima oduzesmo 59 salama, šunke i još nekih namirnica i to sve predajemo komandi mjesta sela Preseka, gdje ćemo prenoćiti. Sutradan idemo preko sela Miholjac, Osik, Apatovac i dalje u Ivanec kod 2. čete 2. bat. III div- odreda gdje ćemo i noćiti.

10. 10. 44 održavamo partijski sastanak u četi poslije kojeg i sastanak SKOJ-a. Na tim sastancima izvršena je ocjena stanja na terenu, u četi, kod neprijatelja i postavljeni su zadaci pred tu diverzantsku jedinicu. 11. 10. 44. idemo u OKKPH Varaždin na razgovor o djelatnosti diverzantskih jedinica, njihovom jačanju i suradnji. Istovremeno smo se informirali o stanju na terenu, posebno situaciji oko Varaždina i Međimurju.

U toku 12. 10. 44. stižu u Ivanec komandant II diverzantskog bataljona Josip Car i njegov zamjenik Drago Radošević. Oni su taj dan dovršili izvještaje za štab odreda tako da ih nismo u tom ometali.

Sutradan održavamo sastanak sa štabom II diverzantskog bataljona- Na tom sastanku smo ponajprije saslušali problematiku koja je u toku i koja im predstoji. Zatim je bilo riječi o njihovim konkretnim zadacima u širim rejonima Zagreba, Varaždina i Međimurja. Data su upustva o održavanju veze, slanju izvještaja, vođenju personalne evidencije i drugo.

Na polasku natrag bataljonu je naređeno da se 2. četa rokira ka selu Mala Vranjska — Topolovac i da se djeluje više na pruzi Varaždin — Koprivnica, a posebno u Međimurju.

Vraćamo se 14. 10. 44. istočno od Križevaca i na večer stižemo u selo Markovac gdje ćemo prespavati. Slijedeći dan stižemo preko Siščana i Čazme u štab-

U štabu Grupe nas već čeka polit, komesar II diverzantskog odreda, a navečer stiže i polit, komesar I diverzantskog odreda. Polit, komesar III diverzantskog odreda i jest u Pobjedniku, pa ćemo sutra, 16. 10. 44. održati sastanak polit, komesara diverzantskih odreda.

Na sastanku 16- 10. 44. s kojim rukovodi polit, komesar Grupe, jedna od točaka dnevnog reda je podnošenje izvještaja o političkoj i vojnoj situaciji u diverzantskim odredima, s posebnim osvrtom na problematiku.

Komandant Grupe Hariš je odmah po otvorenju sastanka otišao rekavši: »Vi počnite, ja ću doći kasnije«. Došao je zaista na sam završetak.

Na tom sastanku se čula stvarna problematika i data ocjena stanja. Dogovoreno je šta sve treba uraditi na sređivanju jedinica na planu idejno-političkog, te kulturno-propagandnog i prosvjetnog rada, kao i učvršćenju i razvoju partijskih i SKOJ-evskih organizacija.

Bio je to veoma važan sastanak, a posebno i zato što je prvi nakon reorganizacije na kojem su date smjernice i postavljeni konkretni zadaci za rad KP i SKOJ-a. Posebno je naglašena potreba čvrste i stalne veze s partijskim rukovodstvima i organima vlasti na terenu od strane diverzantskih jedinica.

S ovakovim načinom iznošenja aktivnosti štaba grupe diverzantskih odreda našalost moram prestati zbog prostora i vremena. Tek kada bi se sve poznate, zapamćene i zabilježene aktivnosti iznijele bez ograničenja mogao bi se donijeti sud o pravoj efikasnosti tih aktivnosti.

Svakako, treba da stoji zaključak da je štab grupe, tako kako je postavljen i što se od njega tražilo i što je on objektivno mogao dati, ispunio svoj zadatak.

Najsigurniji i najneprikosnoveniji zaključak je samo taj, da su diverzantske jedinice u Hrvatskoj dale vrlo velik i još uvijek nedovoljno sagledan doprinos NOB-i.

BORIVOJE MILIČEVIĆ, ratni zamjenik komandanta Grupe diverzantskih odreda NOVJ

Godine 1939. otišao u financijsku službu Jesenice, zatim na Sušak, gdje je dočekao napad na Jugoslaviju 1941. godine. Već prije rata opredijelio se za napredni pokret, drugovao s mladim komunistima, čitao napredne knjige i bio član čitalačke grupe u Sisku.

Odmah nakon okupacije Boro se htio vratiti su Sisak među svoje ljude. Putujući vlakom od Zagreba za Sisak, naišao je na ustaše koji su kontrolirali vlak. Bili su to Josip Rožneković-Braco i Faget i još neki. Ustaški agent pogleda njegovu legitimaciju i prođe.Budući da je Boro poznavao Rožnekovića, koji je prije okupacije bio povezan s omladincima, a sada je postao ustaša, postojala je opasnost da ga ovaj

uhapsi. Međutim, iako ga je vidio, Rožneković to nije uradio. U vlaku je bio i ustaša Grga, ali nije bio zao čovjek, ispričao mu je kakva je situacija u Sisku i savjetovao mu da se vrati u Sušak, jer postoji opasnost da bude uhapšen.

Nakon nekoliko dana Boro se vratio u Sušak, da bi u jesen 1941. stupio u Sušačko-grobničku četu u Tuhobiću i postao partizan. Učestvovao je u mnogim akcijama i diverzijama.

Potkraj 1941. godine, priča Boro, našao sam se u Drežnici i upoznao se s mnogim drugovima. Tu je bio i Ogulinec Franjo-Seljo. Odlučeno je da se vratim na Baniju, jer bolje poznajem zemljište i ljude. Stigao sam u selo Mali Gradac, gdje se nalazio Banijski partizanski odred pod komandom Vasilja Gaćeše. Rekao sam Gaćeši da bih želio ići u diverzante Znao sam da je Hariš organizator diverzanata. Gaćeša mi je rekao: »Čekaj tu, mali, dok dođe Ilija.« Tako je i bilo. Uskoro je stigao Ivan Hariš-Gromovnik i Vasilj Gaćeša mu je rekao: »Ilija, evo ti ga, diverzant.« Tu sam sreo Mirka Palčića kojega sam od ranije poznavao. Upoznao sam i druge diverzante, komandira bosanskih diverzanata Kalca, zatim Djetelića, Dobrijevića, Jocu Pribičevića, Miloša Rajkovića, Milana Bulata i ostale.

Od akcija na Baniji spomenuo bih rušenje vijadukta kod Volinje. Akciju je organizirao Ivan Hariš-Gromovnik, a neposredno angažirani bili smo ja, Palčić i još neki diverzanti kuirsisti. Akcijom je rukovodio, razumije se Ivan Hariš. Stavljanje eksploziva na nosače, vezivne članke na kolosijeku, izvršila je naša grupa diverzanata. Bio je to veliki posao, morali smo se spustiti desetak metara po dijelovima mosta da bi eksploziv postavili na predviđena mjesta. Kada je sve bilo gotovo, postavili smo oko 500 kg eksploziva i razvukli mrežu za paljenje. Hariš je naredio da se svi udalje. Bila je to napeta situacija dok smo čekali da Hariš aktivira minu. Strašna eksplozija presjekla je i srušila vijadukt. Odjek eksplozije dugo je odjekivao dolinom Une.

Bila je to najveća diverzija koju su osiguravali banijski i kozarski partizani. Diverzija je izvedena 8. 5. 1942. godine.

Diverzije oko Siska

Već potkraj lipnja 1942. godine grupa diverzanata pod rukovodstvom Ivana Hariša-Gromovnika prešla je Savu i našla se u šumi Brezovici sa Sisačkim partizanskim odredom jačine čete, čiji je komandir bio Mijo Bobetko. U grupi s Ivanom Harišom bili smo ja, Mirko Palčić, Miloš Rajković, Stevo Dobrijević, Joco Pribičević i možda još netko, ne sjećam se. Iz rejona šume Brezovice išli smo u akcije na pragu Zagreb—Sisak i na glavnu prugu Zagreb—Beograd. Na relaciji Zagreb—Sisak s Palčićem i Rajkovićem izvršio sam nekoliko akcija dok je Hariš s Dobrijevićem i Pribičevićem minirao nekoliko vlakova na relaciji Ivanić-Grad—Popovača.

Diverzije koje smo izvodili oko Siska odjekivale su veoma snažno, posebno kada smo srušili vlak koji je prevozio neprijateljske ranjenike s Kozare.

Stjecajem raznih okolnosti eto, stigao sam u rejon Siska i tu počeo svoju diverzantsku aktivnost, dajući na znanje raznim »Fagetirna« da neće biti mira dok ne pobijedimo. Rado bih ostao bliže rodnom Sisku, ali borba je tražila da idem dalje.

Ivan Hariš-Gromovnik, koji je imao jasan plan organizacije diverzantskih jedinica, izložio nam je situaciju i rekao: »Idemo u Moslavinu, tamo ćemo formirati diverzantsku grUpu, zatim ćemo produžiti za Slavoniju«. Tako je i bilo. Rajković i Dobrijević vratili su se na Baniju, a Hariš, Palčić, ja i Pribičević krenuli smo za Moslavinu s četom Mije Bobetka.

Pri prijelazu pruge kod Novoselec Križa blizu mosta na rijeci Česmi, 15. 8. 1942, minirali smo njemački brzi vlak »orijent ekspres<. Miniranje smo izvršili u vremenskom tjesnacu, tako da smo mogli i sami izginuti. Bila je to do tada najuspjelija diverzija u rušenju vlakova: uništeno je desetak kola, bilo je nekoliko desetina mrtvih i ranjenih neprijateljskih vojnika i starješina, među kojima njemačkih oficira i članova bugarske delegacije koja je bila kod Pavelića.

Tih dana u Moslavini je u sastavu Moslavačkog partizanskog odreda formirana diverzantska grupa jačine od 10 do 12 boraca na čelu s Matom Šantekom, komandirom, i Ivanom Svetličićem, komesarom grupe.

Boravak u rejonu Velikog Prokopa bio je prijatan i plodan. MPO je već bio jačine bataljona u kojem je bilo boraca s prostora Moslavine i iz okolice Siska. Narod je bio uz nas. Tada je to bilo veoma važno. Ishrana je bila izvanredna. Sjećam se da smo imali čak svinjetine za ručak, bijelog kruha i krumpira. Drugarstvo na visini.

Uskoro smo na glavnoj pruzi Zagreb—Beograd, kod Volodera, očekivali da naiđe putnički ili transportni vlak. Prvi moslavački bataljon, koji je tih dana bio formiran na čelu s Mijom Bobetkom, također je išao na prugu da poslije miniranja izvrše juriš na vlak. Minu smo postavili Palčić, ja i Pribičević. Toga trenutka prugu je prelazila grupa rukovodilaca za Glavni štab Hrvatske. Međutim, kada je sve bilo gotov, mina postavljena, bataljon se rasporedio za napad, naišao je njemački oklopni vlak nazvan »Mrtvačka glava« kome su oštećena jedna kola. Međutim, iz ostalih kola otvorio je jaku vatru i bataljon se morao povući. Bilo je to 28. 8. 1942. godine.

Već 30. 8, zajedno s Jocom Pribičevićem i Ivom-Jovom Altićem, s kojim sam se znao od ranije, tada članom KK KPH Sisak, minirao sam prugu kod Capraga u visini sela Crnec. Na minu je naišao oklopni vlak »Lavlja glava«. Šteta nije bila velika, ali je i taj neprijateljski vlak osjetio da s nama nema šale. Poslije toga Hariš i ja smo se vratili u Moslavinu. Nakon kraćeg vremena produžili smo za Slavoniju. U Moslavini su privremeno ostali Palčić i Pribičević da produže rad s mosl. diverzantima na obuci i osposobljavanju za samostalne akcije. U Slavoniji, u Štabu 3. operativne zone, Hariš je organizirao izbor diverzanata pa je formirana diverzantska grupa jačine od 20 do 25 boraca. Nakon toga organiziran je kurs za diverzante. Određen sam za rukovodioca ove diverzantske grupe i one u MPO-u, tako da sam duže vremena rukovodio jednom i drugom.

Kada su diverzantske jedinice ojačale i prerasle u diverzantske čete i bataljone, bio sam na dužnosti komandanta 1. diverzantskog bataljona u Slavoniji koji je imao četiri diverzantske čete.

Ljeti 1944, godine od 1. diverzantskog bataljona u Slavoniji formiran je 1. diverzantski odred sa dva diverzantska bataljona. Jedno vrijeme ostao sam u Slavoniji da rukovodim tim snagama do formiranja štaba Grupe diverzantskih odreda.

Diverzantske jedinice Slavonije imale su velike uspjehe u godinama 1942, 43. i 44. djelujući na glavnoj pruzi Zagreb—Beograd, na podravskoj, požeškoj i na relaciji Banova Jaruga—Daruvar—Virovitica.

PONOVO U MOSLAVINI

Sredinom ljeta 1944. godine, po odluci Vrhovnog štaba i druga Tita, otpočele su završne operacije za konačno oslobođenje Jugoslavije. Od tada pa do kraja rata vodile su se prave bitke za komunikacije, posebno za glavnu prugu Zagreb—Beograd. Operativni prostor u međurječju Drava—Sava postao je još značajniji jer su njime išle savska i dravska komunikacija koje je neprijatelj branio svim sredstvima. Upravo u tome prostoru imali smo tri diverzantska bataljona koji su brojno i kadrovski stalno jačali.

U cilju daljeg razvoja diverzantskih jedinica, bolje organizacije suradnje i komandiranja, GŠH u suglasnosti sa VŠ NOVJ donio je odluku o formiranju diverzantskih odreda i štaba Grupe diverzantskih odreda NOVJ. Tako su prvi, drugi i treći diverzantski bataljon prerasli u diverzantske odrede, svaki sa dva diverzantska bataljona. Prvi diverzantski odred bio je najjači, a drugi i treći imali su isto tako brojne jedinice, od 300 do 400 boraca.

Početkom rujna 1944. ponovo sam stigao u Moslavinu, u Pobjenik, gdje je bilo sjedište štaba Grupe diverzantskih odreda NOVJ i štaba 3. diverzantskog odreda. Za komandanta Štaba GDO NOVJ postavljen je pukovnik Ivan Hariš-Gromovnik a ja za zamjenika komandanta. Mirko Palčić postao je načelnik štaba, Milan-Mićo Bulat politički komesar i Vasilije Čanak njegov zamjenik.

Tako smo se u štabu diverzantskih odreda našli stari drugovi ratnici.

Uloga štaba Grupe diverzantskih odreda bila je da koordinira rad i akcije 3. diverzantskog odreda, odnosno 6 diverzantskih bataljona koji su se operativno nalazili u sastavu 4, 6. i 10. korpusa NOVJ. Vjerojatno i danas ima mišljenja da nije trebalo formirati poseban štab za rukovođenje diverzantskim jedinicama, jer tu su bili štabovi korpusa. Ali, više je argumenata bilo za to da se formira štab grupe jer je u veoma složenim ratnim uvjetima bilo teško rukovoditi i komandirati s toliko naših jedinica, ustanova i štabovima korpusa. Posebno je bilo važno pitanje organizacije i sinhronizacije djelovanja i na nižim nivoima komandiranja te stalne brige za razvoj i opskrbljivanje diverzantskih jedinica. Štab je upravo te zadatke dobro izvršavao. Jedan od članova štaba bio je stalno u vezi sa štabovima korpusa, odnosno divizija i s drugim ustanovama. Nekad je to bio Hariš, drugi put ja ili Palčić.

Zatim je trebalo obilaziti jedinice, rukovoditi njima, planirati akcije. Ponovo sam išao na prugu s jedinicama na prostoru sjeverozapadne Hrvatske. Štab grupe diverzantskih odreda uspješno je odigrao svoju ulogu i izvršio sve osnovne zadatke.

Još nešto o 3. diverzantskom odredu. Slično kao 1. i 2. diverzantski odred, i ovaj 3. je imao mnogo uspješnih akcija. Po broju je bio ispred ostalih u pojedinim razdobljima. Djelovao je na posebno teškom području, veoma teškom za kretanje. Ne smije se izgubiti iz vida da je 1. četa 2. diverzantskog bataljona djelovala u Zagrebu i sjeverozapadno od grada, gdje je bilo mnogo neprijateljskih jedinica, koje su osiguravale pruge i objekte na njima.

Bez dobro organizirane obavještajne službe i pomoći organizacija KP, Skoja, organa narodne vlasti i drugih, naše jedinice ne bi mogle uspješno izvršavati svoje zadatke. Narod u Slavoniji, Moslavini, Bilogori, Kalniku, Hrvatskom zagorju i oko Zagreba dao je veliki doprinos narodnooslobodilačkoj borbi i punu podršku diverzantima, pojedincima i jedinicama.

MILUTIN VIGNJEVIĆ, ratni komandant 3. diverzantskog odreda

Od akcija izvedenih u 1943. godini opisao bih samo jednu, onu u Sopnici (18/19. 12.). Tom prilikom uništeno je skladište avio i art. ubojnih sredstava.

Uništenje skladišta sa avionskim bombama i artiljerijskim granatama u selu Sopnica kraj Sesveta 18 — 19. 12. 1943. godine

Selo Sopnica nalazi se oko 1,5 km južno od Sesveta, a nešto malo izvan sela izgrađena su četiri velika skladišta za avio-bombe i protivavionske granate. Prostor skladišta bio je ograđen bodljikavom žicom, osiguran bunkerima za svako stražarsko mjesto međusobno povezani rovovima, a na glavnom ulazu u skladište bila je zidana stražara za stalni boravak straže. Svaka skladišna zgrada imala je više ulaznih vrata za istovar vagona kojim su dovozili bombe, u skladištima su bile instalirane dizalice za istovar i razmještaj bombi u skladištu. Van žice nedaleko od glavnog ulaza bila je zgrada za stanovanje upravnika skladišta.

Prema ondašnjim podacima, a to je kasnije i potvrđeno, to je bilo najveće i jedino skladište avio-bombi i PA granata u »NDH« a ostali dio bombi i PA granata nalazio se uz avione na aerodromima i uz PA baterije na položajima.

Skladište je bilo vezano svojim kolosijekom na prugu Zagreb — Dugo selo i cestom vezanom na Sesvete i Čulinec. Udaljenost skladišta od Trga Republike iznosi oko 9 — 10 km.

Mještani s. Sopnica bili su u stalnom strahu jer su spavali na »velikom buretu baruta«.

Skladište je čuvala straža jačine 1 satnije sa satnikom na čelu.

Rukovalac skladišta bio je satnik sa potrebnim brojem vojnika.

Skladište se nalazilo na lijevoj obali Save — teritoriju na kojoj je djelovao Zagrebački partizanski odred i II diverzantski bataljon, Turopoljsko-posavski odred i II diverzantski bataljon pokrivao je teritorij desno od Save. Na to načelo vezivanja za određenu teritoriju ponekad je narušeno, a posebno ako se ukazala dobra prilika za izvođenje neke uspješne akcije. Ovdje treba naglasiti da je tvornica špirita (sadašnja Marijan Badel) u Sesvetama bila vlasništvo obitelji Badel, gdje je i pok. Marijan Badel NHJ* živio do pred odlazak u partizane i dobro poznavao ljude i okolinu Sesveta. On je preko svojih obavještajaca održavao veze sa drugovima sa kojima je ranije radio i preko njih dobivao potrebne informacije iz tog rajona. Otuda se i došlo na ideju da se izuči mogućnost uništenja tih skladišta u kojima se skrivala smrt za naše mirno i nedužno stanovništvo.

Podaci su o skladištima prikupljani preko obavještajne službe Turopoljsko-posavskog odreda i preko partijskih organizacija na terenu, i tražilo se najviše da li ima negdje neka bar i mala pukotina u sistemu obrane. Znalo se da u Sesvetama nedaleko od skladišta ima jaka domobransko ustaška posada, a bila je i njemačka jedinica u Sesvetama. Na tvornici Badel bili su instalirani reflektori koji su osvjetljavali i rajon skladišta. Zagreb je blizu. S borbom ne bi ništa učinila ni daleko jača jedinica od TPO.**

Pokušaj da se traži djelovanje domobrana iz posade nije uspio, ali se ipak uspjelo u razgovorima sa pojedinim domobranima i mještanima iz Sopnice pored naprijed iznijetog, doći do značajnog podatka, a to je: stražari za vrijeme večere napuštaju stražarska mjesta unutar skladišta i samo na glavnom ulazu ostavljaju jednog stražara, a poslije večere odlaze na stražarska mjesta sa udvojenim stražama. Večera je obavljena u stražari za vrijeme dnevne svijetlosti i završavala tako da se stražari mogu razvesti do mraka. Za vrijeme večere stražari su odlagali oružje u predsoblju ulaza u stražama, a večerali su u drugoj prostoriji. Znači, ako bi se onesposobio za akciju stražar na glavnom ulazu, moglo bi se brzo upasti u stražaru koja je bila blizu glavnog ulaza i doći do oružja prije domobrana koji su bili na večeri. Dakle, mogućnost se nazirala ali kako doći do s. Sopnica po danu neopaženo, i riješiti još niz detalja da bi se akcija mogla uspješno izvesti.

U toku izučavanja mogućnosti i priprema za tu akciju, komesar TPO drug Marijan Badel pozvao je i uključio u pripreme, komandira III čete II diverzantskog bataljona druga Milutina Vignjevića, koji se nalazio s dijelom čete, točnije jednom desetinom u rajonu sela Ribnica. Prema prethodnoj odluci: TPO bi trebao razoružati stražu i osigurati rad diverzanata oko priprema za uništenje skladišta, a diverzanti su se trebali pripremiti za uništenje skladišta i spriječiti dolazak u rajon skladišta oklopnih vlakova i tenkovskih jedinica iz Sesveta i Zagreba. Komandir III čete sa zadovoljstvom je prihvatio svoj dio učešća u ovoj zajedničkoj akciji što više kad je drug Marijan rekao da pored avio-bombi u jednom skladištu imaju velike količine eksploziva, do koga su diverzanti vrlo teško dolazili.

* NHJ — Narodni heroj Jugoslavije
** TPO — Turopoljsko-posavski odred

Pripreme su vršene u najvećoj tajnosti-, računati su najsitniji detalji po vremenu i prostoru. Vrijeme je bilo zimsko sa ne baš velikim snijegom, otežano za kretanje ali i dobro zbog toga što su ljudi bili najviše u kućama i nisu primijetili pokrete jedinica odreda koji su vršeni po danu. Prelaz preko Save vršen je samo jednom drvenom skelom malog kapaciteta i nekoliko malih drvenih čamaca.

Odluka u grubome izgledala bi ovako: II bataljon TPO imao je zadatak da likvidira stražu, III bataljon TPO da dade šira osiguranja sa pravca Sesveta i Zagreba ka skladištima i da obezbjeđuje prelaz preko Save, ojačan sa dvije diverzantske grupe koje su trebale minirati prugu sa pravca Sesveta i Zagreba i srušiti most u s. Čuiinec na putu za s. Sopnica kako bi spriječili dolazak sa tih pravaca oklopnog vlaka i oklopnih jedinica. Pošto je u Posavini bio mali broj diverzanata, nije se moglo oformiti i treću grupu od samih diverzanata, komandiru III diverzantske čete bila je dodijeljena jedna grupa boraca iz TPO koja će mu pomagati oko priprema za rušenje skladišta. Za odvoženje »zarobljenog eksploziva« iz skladišta bio je mobiliziran potreban broj seljačkih kola.

Odred je prešao Savu u rajonu s. Šćitarjevo i prešao u s. Resnik od kuda su jedinice raspoređene svaka na svoj zadatak. II bataljon se kretao pored živica, šumaraka i bezimenog potoka u pravcu s. Sopnica. Na čelu bataljona išla je jedna grupa odabranih boraca koja je imala zadatak likvidirati stražara na glavnom ulazu, što je bezprijekorno i učinila i jednovremetno upala u stražam, a za njom su ušli i ostali dijelovi bataljona, sa čime je prvi dio zadatka izvršen. Domobrani su na čelu sa svojim satnikom postrojeni, oružje i oprema pokupljena oni upućeni s jednom četom u pravcu sela Resnik.

Komandira III diverzantske čete sa njegovom grupom nisu interesirali domobrani i njihovo naoružanje i oprema, već skladišta, a posebno gdje je eksploziv, zato su se odmah uputili u stan satnika, upravnika skladišta. Satnik je primio nepozvanog gosta u kuću i kako je ovaj gost imao na sebi civilno odijelo prekriveno kišnom kabanicom njemačkog porijekla, kakve su nosili samo Njemci ili domaći agenti, satnik je pomislio da se radi o nekom ustaškom agentu koji je došao u kontrolu skladišta. I diverzant je to opazio kod satnika i odmah prihvatio tu igru, pa pozvao satnika da uzme ključeve i podu u skladište. Ovaj se počeo opirati da se ta kontrola odgodi za sutra po danu, ali kad je vidio vojnike vani pristao je da ide. Nije se ta varijanta uigravala, ali i grupa partizana držala se podalje od ulaznih vrata i satnik kad je izišao nije primijetio da se radi o partizanima, a pogotovo kad je već počeo padati mrak. Satnik sa diverzantima krenuo je u pravcu skladišta u pratnji grupe partizana. Kod prvog skladišta satnik se dugo mučio i nikako da pronađe pravi ključ u velikom svežnju ključeva, ali pod prijetnjom pištolja odmah je pogodio pravi ključ. Izvršen je »pregled« skladišta i tako redom do četvrtog skladišta. Na kraju četvrtog skladišta dogodilo se nešto nepredviđeno, tj. na jednom je netko viknuo »Stoj!« Nastalo je objašnjavanje i na jedvite jade nekako je satnik uspio uvjeriti stražara da je to on s kontrolom, poslije čega je ovaj dozvolio da mu se priđe bliže, na rastojanje sa kojeg ga se moglo zgrabiti i razoružati, što je i učinjeno, ali

kod tog otimanja puške uključila se i jedna drugarica partizanka koja je bila u grupi i sada je satnik tek shvatio tko sačinjava ovu grupu, Pojavio se kod ovog skladišta još jedan stražar koji je isto razoružan, ali sad pomoću ovog prvog stražara, jer je satnik odbio suradnju. Ova dva nepredviđena stražara nisu bila na večeri već su ostali u rajonu skladišta, nešto su razgovarali i tako su zatečeni a da nisu znali kako postupiti u ovoj situaciji, posebno kad ih je zatakao satnik. Za cijelo vrijeme otvaranja skladišta Nijemci s »Badelove« tvornice osvjetljavali su rajon skladišta. Ispočetka je to osvjetljavanje unosilo strah, ali ubrzo se i na to naviklo.

Iz grupe izdvojena su tri druga da odvedu zarobljene stražare i satnika i obavijeste komesara odreda da u skladištima nema eksploziva već u tri skladišta velike količine avio-bombi i u jednom PA granate. Diverzant, dva druga i drugarica ostali su da pripreme skladište za rušenje.

Kod priprema skladišta za rušenje nije bilo problema, osim što je jedan drug pobjegao, valjda se uplašio ali i ovaj drug i drugarica bili su dovoljni kao pomoć oko priprema skladišta za rušenje.

Avionske bombe bile su smještene u sanduke bez upaljača naslagane u velikim naslagama s malim prelazima između naslaga. Skladišta su bila na velikom rastojanju zaštićena sa grudobranom od zemlje kako ne bi došlo do prenosa detonacije sa jednog na drugo skladište. I stvarno računice graditelja su bile točne tako da prilikom eksplozija prvog skladišta nije prenijeta detonacija i na drugo skladište. Problem je bio kako pripremiti za rušenje skladišta PA granata, naime ako se stavi upaljač sa podsticajnim punjenjem u jednu granatu postojala je opasnost da ona ne prenese detonaciju i na ostale granate u skladištu. Da bi se ovaj problem riješio, donijeta je jedna avio-bomba u PA skladište kao podsticajna za prijenos detonacije na art granate u skladištu.

U sva skladišta stavljeni su kemijski vremenski upaljači sa oznakom paljenja za 6 sati. Smatralo se da je to dovoljno vremena da se izvrše pripreme za rušenje i povuku jedinice iz opasne zone za vrijeme eksplozije. Pošto su upaljači bili svi na vrijeme djelovanja od 6 sati, to je vremensko rastojanje djelovanja trebalo biti toliko koliko je potrošeno vremena za odlazak i postavljanje upaljača u slijedećem skladištu. Ako je upaljač u prvom skladištu stavljen u 20 sati 18. 12. onda je prva eksplozija trebala nastupiti u 02 sati 19. 12. i tako redom sve četiri eksplozije trebale su nastupiti prije podne 19. 12., ali iz nepoznatih razloga nije bilo tako.

Druga je opasnost bila — ako bi neprijatelj stigao u rajon skladišta prije prve eksplozije, mogao je demontirati upaljače i spriječiti eksplozije. Da se to ne bi dogodilo zatvorena su sva otvorena vrata na skladištima i stavljeni sigurnosni upaljači, pa ako bi netko pokušao otvoriti vrata izazvao bi eksploziju u skladištu.

Kada je bilo sve gotovo sa pripremama za rušenje trebalo je obavijestiti komandu odreda da povuče osiguranje i što je bilo najteže trebalo je obavijestiti mještane s. Sopnica da napuste domove i udalje se od opasne zone. Posljednje skladište bilo je minirano i zaključano

oko 23 sata 18. 12.. U rajonu skladišta i na izlazu nije bilo više nikoga od partizana i ako je trebalo ostati osiguranje na ulazu u skladište tj. izlazu iz skladišta, kao i veza sa štabom odreda, i ta jedinica trebala je posljednja da se povlači, a prije toga obavijesti i mjesno stanovništvo. Taj mali nesporazum riješen je tako što je ova grupa prišla prvoj kući i kazala da su minirana skladišta. Poslije toga nastala je uzbuna u selu i za vrlo kratko vrijeme svi mještani napola obučeni, a i u spavaćicama bježali su iz kuća znajući kakva im opasnost prijeti. Nitko nije mještanima rekao u kom pravcu da bježe, ali koliko se moglo vidjeti svi su bježali u pravcu Save, a nitko u pravcu Sesveta gdje je bio jaki neprijateljski garnizon.

Dalaskom u Resnik stupljeno je u vezu s jedinicama odreda i data su uputstva jedinicama trećeg bataljona da se polako povlače i zapucavaju kako bi što više neprijateljskih vojnika privukli što bliže skladištu gdje se očekivala eksplozija.

Odred je krenuo polako vrlo dobro organiziran preko Save na desnu obalu i do prve eksplozije sve jedinice bile su na desnoj obali r. Sava. Kretalo se po onoj zimskoj hladnoći u pravcu svojih baza i pomalo razmišljajući o slijedećem zadatku. Komesar odreda i komandir 111 čete II diverzantskog bataljona išli su u koloni i brojili minute kada bi se trebala čuti eksplozija. Vrijeme je išlo vrlo sporo sve dok se odjednom nije zasjala cijela zagrebačka gora, a kroz tu svijetlost letjeli su još svijetliji veliki komadi, počela se i zemlja pod nogama ljuljati i onda jaka tutnjava kao da grmi. Cio odred je bez komande stao i gledao u tom pravcu. Na seoskim kućama, od detonacije otvorili su se prozori, narod je istrčavao u dvorišta, ne znajući o čemu se radi, počeli su upozoravati partizane da neprijateljska artiljerija tuče baš oko njegove kuće. Komesar odreda i komandir diverzantske čete te noći iako umorni i psihički, nisu spavali čekajući eksplozije drugih magazina, ali na žalost nisu ih dočekali te noći. Komesar odreda bio je zadovoljan i sa učinjenim ali komandir diverzantske čete grizao bi sam sebe, razmišljajući gdje je pogriješio. Jasno je bilo za skladište art. granata — prenos detonacije nije prenijela ni avio-bomba, ali što je sa ona druga dva skladišta avio-bombi. Neprijatelj nije mogao spriječiti eksplozije, jer je to bilo tako da to ne bi mogao spriječiti ni onaj što je postavljao te uređaje.

Narod Posavine radovao se uspjehu, to više kada je doznao da su to uništene avio-bombe koje je neprijatelj pripremao da sa njima ubija mirno i nedužno stanovništvo među kojima žene i djecu. Komandir čete nije bio zadovoljan sve do 21,30 sati 19. 12. kada se ponovo zasjala zagrebačka gora, ponovo grmljavina i ponovno u 22,14 sati 19. 12. Tada su i diverzanti bili zadovoljni i oni su svoj dio zadatka izvršili, a za zakašnjele eksplozije bili su krivi vremenski upaljači koji su kasnili za oko 20 sati. Ove zakašnjele eksplozije kod neprijatelja su izazvali još veći strah i pometnju pa nisu smjeli prilaziti ni blizu ka skladištima zbog ovog četvrtog skladišta što nije eksplodiralo. I oni su čekali njegovu eksploziju cio dan i noć 20. 12. i 21. 12. Odlučili su da ga sami unište pa su poslali avione koji su bacili na njega bombe i sravnili ga sa zemljom.

Dnevno izvješće br.-353

Po podacima primljenim 19. 12. 1943. god. do 9 sati

18. 12. oko 17,30 sati veća skupina partizana napala je na skladište streljiva, zapovjedništva bojnog zrakoplovstva u Sopnici (1,5 km južno od Sesveta) i savladala stražu jakosti 1 častnika i 70 domobrana zagrebačkog posadnog zdruga.

Upućena pomoć iz Sesveta, nije se uspjela probiti, a pomoć iz Zagreba u jačini 2 Hrvatske i 1 njemačke satnije probila je do s. Sopnica u času kada je nastupila eksplozija glavne zgrade skladišta, od koje je glavna zgrada potpuno srušena, a tim je uništeno i sve streljivo koje se u njoj nalazilo. Osim toga od eksplozije porušeno je i s. Sopnica. Na ostalim skladišnim zgradama porušeni su samo krovovi, dok je streljivo izgleda sačuvano, što će se utvrditi tek pošto stručnjaci otklone postavljene uređaje za rušenje.

Dosadašnji utvrđeni gubitci: 4 mrtva, 13 ranjenih i oko 50 nestalih (od čega 2 častnika).

Stručnjaci i osoblje častničke radne službe upućen je, a s. Sopnica osigurano dovoljno posadom.

Izviđanje u toku.

Vojnička tajna

Dnevno izvješće br. 354

Izvod glasi

19. 12. 1943. god. (21,30) odletilo u zrak drugo, a u 22,45 sati treće skladište streljiva u s. Sopnica. U Sesvete upućeno pojačanje. Javljeni su mrtvi i ranjeni. Pojedinosti još nepoznate.

Ministar i zapovjednik ORSA obišao je 19. 12 porušeno selo i skladište Sopnica.

Vojnička tajna

Dnevno izvješće br. 355

po podacima primljenim 21. 12. 1943. godine do 9 sati

19. 12. prokrstarena prostorija: s. Sopnica, s Resnik, Ivanja Reka, bez dodira s neprijateljem. Partizani su se vjerojatno poslije napada u s. Sopnica povukli na desnu obalu r. Save.

Naknadno se saznaje da vlastiti gubici usled eksplozije u s. Sopnica 18/19. 12. iznose: 2 mrtva (1. njemac) 16 teško ranjenih (6 njemaca) 20 lakše ranjenih domobrana, a 19/20. 12. 3 mrtva i 5 ranjenih. Dva skladišta su uništena, a ne 3 kako je javljeno u izvještaju br. 354.

Formiranje 3. diverzantskog odreda

Sredinom 1944. godine Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije prešla je u ofanzivu na svim područjima Jugoslavije. Vrhovni štab NOVJ usmjerio je glavne snage u Srbiju da presiječe glavne komunikacije moravskom udolinom i na taj način spriječi izvlačenje glavnih njemačkih snaga iz Grčke te zatvori međuprostor između istočnoga i zapadnog fronta.

Ostale snage NOVJ imale su zadatak održavanja i proširenja oslobođenih teritorija i djelovanja po komunikacijama s ciljem sprečanja manevara neprijateljskim snagama po frontu i dubini i izvlačenja materijalnih dobara iz naše zemlje.

Diverzantske jedinice, samostalne i u sastavu drugih jedinica NOVJ, trebale su se posebno angažirati u aktivnostima po komunikacijama i drugim neprijateljskim objektima.

U Hrvatskoj diverzantske jedinice bile su organizirane u tri bataljona i pokrivale su veći dio teritorije Hrvatske.

Treći diverzantski bataljon djeldvao je između: r. Sava — r. Ilova — r. Drava — mađarska granica — r. Sutla.

Prva četa 3. bataljona djelovala je na pruzi Zagreb — Banova Jaruga (Moslavina — Posavina) sa 2. četom u Međimurju i na Kalniku, sa 3. četom u Hrvatskom zagorju. Komanda bataljona imala je sjedište u selu Vrtlinskoj, zatim u selu Pobjeniku kod Čazme.

Za uspješno djelovanje diverzantskih jedinica osnovana su bila minsko-eksplozivna sredstva kojih nikada nije bilo dovoljno. Nedostatak minsko-eksplozivnih sredstava diverzanti su nadoknađivali neeksplodiranim aVio-bornbama i topovskim granatama, a upaljače za aktiviranje improvizirali su na svoj vlastiti način. I pored nedostatka minsko-eksplozivnih sredstava, aktivnost diverzantskih jedinica bila je dobra. Izvedeno je niz uspješnih akcija, čime su samostalne diverzantske jedinice opravdale svoje postojanje i istakle potrebu za daljim razvojem.

Način djelovanja diverzantskih jedinica u malim grupama na velikoj udaljenosti otežavao je sistem rukovođenja i objedinjavanja akcija unutar diverzantskih jedinica, isto tako između diverzantskih jedinica i drugih jedinica NOV, posebno između diverzantskih jedinica i organa narodne vlasti na okupiranim dijelovima teritorije, gdje su se diverzantske grupe kretale, zadržavale i izvršavale zadatke.

Naredba Vrhovnog štaba NOVJ za pojačano djelovanje na komunikacijama zahtjevala je povećanje broja diverzantskih jedinica. U takvoj situaciji jedino rješenje bilo je formiranje diverzantskih odreda. Time bi se riješili problemi pojačanog rušenja komunikacija i u [mnogome poboljšao sistem rukovođenja (odred — bataljon — četa — vod — desetina), kao i suradnja s jedinicama 10. zagrebačkog korpusa i s organima narodne vlasti.

Formiranje 3. diverzantskog odreda nije bilo teško izvesti pošto je postojala jezgra, 3. diverzantski bataljon, tri čete sa 128 obučenih boraca i starješina i s dobro razvijenom mrežom vanjskih suradnika.

Formiranje odreda prošlo je u »hodu« tako da se nije prestajalo s akcijama, što se vidi iz Kronologije diverzantskih djelovanja.

Stab 3. diverzantskog odreda formiran je od najnužnijeg broja ljudi potrebnih za rukovođenje odredom i sastojao se od: komandanta, zamjenika komandanta odreda, političkog komesara i zamjenika komesara odreda, instruktora za organizaciju obučavanja diverzantskih jedinica i za unapređenje diverzantskih djelovanja. Intendant odreda starao se za materijalno osiguranje cijelog odreda, imao je u svom sastavu

zemuničare za smještaj i čuvanje zaliha, uglavnom minsko-eksplozivnih sredstava i naoružanja. Starao se i za pripremanje hrane za štab odreda, za što je imao potreban broj kuharica. U štabu je bio pisar koji je vodio brigu za administraciju odreda i kurir koji je obavljao kurirske poslove. Sjedište štaba odreda bilo je selo Pobjenik.

U sastavu odreda formirana su dva bataljona: 1. bataljon s komandantom bataljona, dvije čete sa po tri voda, a u vodu po dvije desetine. Komanda bataljona sastojala se od komandanta i zamjenika komandanta bataljona, političkog komesara, omladinskog rukovodioca i oficira OZNe- — intendanta bataljona sa zemuničarima.

U četama smo imali komandira i zamjenika komandira čete, političkog komesara i zamjenika političkog komesara čete.

U vodu smo imali komandira i političkog delegata voda,

U desetini je bio desetar i oko 10 boraca. Desetina je bila najniža formacijska jedinica i u okviru voda i čete imala je svoj rejon djelovanja i baze u neposrednoj blizini objekta djelovanja.

Prvi bataljon 3. diverzantskog odreda imao je zadatak da djeluje u Zagrebu i zahvati grupe i put Zagreb — Banova Jaruga. Sjedište štaba 1. bataljona bilo je u selu Pobjeniku.

Drugi bataljon 3. diverzantskog odreda imao je sjedište u Dubravi kraj Čazme, 1. četu imao je u Hrvatskom zagorju, a 2. četu na Kalniku i u Međimurju.

U toku formiranja 3. diverzantskog odreda izvršila se popuna borcima do punog formacijskog sastava. Pored sastava 3. bataljona, koji je ušao u sastav odreda, donesena je odluka da se mobiliziraju vanjski suradnici 3. diverzantskog bataljona iz razloga što su to već bili borci djelomično obučeni u izvršavanju diverzantskih akcija, poznavali su teren na kojem će djelovati, a većinu njih otkrio je neprijatelj pa je njihov opstanak bio nesiguran i opasan za jedinice koje su se oslanjale na njihovu pomoć. Umjesto njih bili su određeni za vanjske suradnike drugi drugovi i drugarice, koji nisu bili kompromitirani u radu za NOP. U popuni novim suradnicima i popuni s terena, veliku pomoć pružali su nam kotarski komiteti KPJ.

Drugi izvori popune bili su partizanski odredi koji su imali puno razumijevanja za po'stojanje i razvoj diverzantskih jedinica i koji su podsticali borce skojevce i članove KPJ da se dobrovoljno jave u oVe jedinice. Odaziv je bio velik, tako da se mogao izvršiti i izbor najboljih po hrabrosti i poznavanju teritorije na kojoj će djelovati.

Sa svim novodošlim diverzantima izvršena je po četama najosnovnija obuka u rukovanju diverzantskim i minsko-eksplozivnim sredstvima u trajanju od 5 — 7 dana. Inače, slobodno vrijeme u odredu korišteno je za ideološko-politički, kulturno-zabavni rad i stručno osposobljavanje. Valja naglasiti da 3. diverzantski odred nisu sačinjavali samo pripadnici odreda, oni formacijski, već i brojni suradnici na teritoriju gdje su jedinice odreda djelovale. Otuda je i odgovor na pitanje kako su se mogle održati tako male grupe i izvoditi tako velike akcije. Lako, jer je pored 5 ili 10 diverzanata u akcijama učestvovalo i mjesno stanovništvo (bilo učešćem u pripremama akcije u izvođenju akcije, u

skrivanju i prehrani diverzanata). Narod je diverzantima pružao nesebičnu pomoč i pored masdvnih represalija okupatora, kao što su odvođenja u logore, vješanja na mjestima izvršenih akcija, strijeljanja, obećanja visokih nagrada onome tko izda diverzante. Ali sve je to bilo uzalud. Naš narod uvijek je bio s nama borcima.

Za cijelo vrijeme postojanja diverzantskih jedinica kotarski komiteti KPJ posebno su utjecali na izvođenje akcija, naročito na partijski rad i informiranost o situaciji na terenu.

Prilikom formiranja 3. diverzantskog odreda znatnu pomoć pružio je Štab 10. korpusa »zagrebačkog« u popuni s naoružavanjem, odjećom i obućom. U snabdijevanju minsko-eksplozivnim sredstvima bilo je teškoća zbog toga što su odredu bile potrebne velike količine tih sredstava. Treći diverzantski odred trebao je na grupu dnevno 10 — 15 kg eksplozija, ili 200 — 300kg eksploziva dnevno, što se iz redovnih izvora snabdijevanja nije moglo osigurati. Stoga se i dalje moralo pribjegavati eksplozijama već uobičajenim diverzantskim metodama iz neeksplodiranih avio-bombi. Nedostatak minsko-eksplozivnih sredstava uzrokovao je manje akcija, nego što su bile mogućnosti odreda. Treći diverzantski odred imao je veliku pomoć od štaba Grupe diverzantskih odreda koji se nalazio u neposrednoj blizini štaba 3. diverzantskog odreda u s. Pobjeniku.

Završetkom formiranja 3. diverzantskog odreda pojačana su djelovanja i pored teškoća u snabdijevanju minsko-eksplozivnim sredstvima. Sve jedinice otišle su u svoje rajone, sa težištem djelovanja oko Zagreba na pruzi Zagreb — Banova Jaruga, Zagreb — Varaždin i Varaždin — Koprivnica — Virje.

Potkraj 1944. i početkom 1945. ukazala se potreba formiranja jedne grupe specijalno obučenih diverzanata za akcije u Zagrebu, kao i jedne grupe za akcije u Mađarskoj. Takvim formacijskim sastavom 3. diverzantski odred dočekao je završetak rata.

DOČEK NOVE GODINE 1944/1945.

Pred 3. diverzantskim odredom bio je stalan zadatak da usmjeri sve aktivnosti na prugu Zagreb — Beograd, na dionici Zagreb — Banova Jaruga. Novu 1945. godinu trebalo je dočekati pojačanim aktivnostima.

Želja je bila izvesti akciju što bliže Zagrebu, na što je utjecalo i vrijeme koje je stajalo na raspolaganju.

Izabrano je mjesto za izvršenje akcije, na relaciji želj. stanica Ivar.ić-Grad — Deanovec. U Ivanić-Gradu i Križu bili su jaki neprijateljski garnizoni. Duž pruge potrolirali su oklopni vlakovi i jake pješadijske patrole. Iz Ivanić-Grada u pravcu Križa, paralelno s prugom, išla je i cesta koju je neprijatelj također stalno osiguravao. Pored neposrednog osiguranja ceste i pruge, neprijatelj je isturao bočna osiguranja. A kako pruga i cesta idu na rastojanju jedna pored druge na 1 do 2,5 km, postavljao je osiguranja i između njih. To je zapravo bio pojas između Ivanić-Grada i Križa posebno osiguran. Da bi se ta akcija

izvršila trebalo je prijeći preko r. Česme, močvarnog zemljišta uz nju, tada bez mostova, zatim cestu i prugu.

Zamisao za izvođenje ove akcije usaglašena je sa štabom Istočne grupe partizanskih odreda, zatim sa štabom MPO-a i komandantom odreda Božom Kušecorn. Sa štabom MPO-a bila je već uhodana dobra suradnja i nije bilo nikakvih problema izvršiti planiranje te akcije. Donijeli smo zajedničku odluku:

Prvo, izvršiti sve potrebne pripreme za akciju; akciju treba izvesti u najvećoj tajnosti.

Drugo, MPO je preuzeo osiguranje iz pravca lvanić-Grada i Križa s po jednim bataljonom, s težištem osiguranja na cesti Zagreb — Beograd, kako neprijatelj ne bi presjekao odstupnicu diverzantskim jedinicama. Komandant MPO-a obavezao se da osigurava učešće jednog bataljona iz Posavskog odreda, koji bi imao zadatak da spriječi izlazak neprijateljskih snaga iz lvanić-Grada prema mjestu izvođenja akcije-

Prvi bataljon 3. diverzantskog odreda, ojačan sa 30 boraca Crvene armije, diverzanata koji su se privremeno nalazili kod 3. diverzantskog odreda, imao je zadatak izići na prugu i organizirati rušenje uoči Nove 1945. godine. U komandi 1. diverzantskog bataljona s komandirima četa i vodova razrađena je akcija u detalje i odlučeno:

— da bataljon s pojačanjem maršira u jednoj koloni uz potrebna osiguranja pravcem: s. Pobjenik — k. 107 — k. 102, prijelaz preko r. česme u šumi v. Jantak i dalje između sela Šumečani i šušnjari do ispred sela Bunjana na cesti Ivanić-Grad — Križ. U selu Bunjani bataljon je formirao kolone po četama: Prva četa pravcem s. Bunjani — pruga; druga četa s. Bunjani — s. Deanovec — pruga; grupa boraca Crvene armije između 1. i 2. čete s potrebnim vodičima. U toku marša čete su se razvijale u vodne kolone, zatim, približavajući se pruzi, vodovi su se razvili po desetinama. Na 100 m ispred pruge desetine su se razvile u strijelce. Tako su diverzanti pojedinačno izbili na prugu.

Svaka četa dobila je zadatak da izdvoji jednu desetinu za osiguranje na pruzi prema Ivanić-Gradu, odnosno Križu, kao neposredno osiguranje pri izvršenju zadatka.

Svaki borac na pruzi imao je napravljena po dva minska eksplozivna punjenja za rušenje pruge na dva mjesta sa zadatkom da postavi punjenje i na dati znak pali.

Akciju 1. bataljona pratili su zamjenik komesara grupe deverzantskog odreda i lično komandant 3. diverzantskog odreda. Prilikom izlaska na prugu nisu postojala klasična komandna mjesta na odgovarajućoj udaljenosti, već se sav komandni kadar nalazio u rasporedu jedinica sa zadatkom da neposredno prati izvršenje zadataka i poduzima potrebne korekcije ako zatreba. Prilikom planiranja određen je pravac povlačenja za svaku četu, tako da je zadatak bio do kraja jasan svakoj jedinici i borcu.

Sve jedinice izišle su na prugu prema predviđenom planu, zatim su borci postavljali mine na čitavoj dionici točno u 23,30 sati. Poslije toga izvršeno je provjeravanje od strane komandira, zatim je u 13,45 sati dat znak za početak aktiviranja mina.

Noć je bila hladna, žemlja promrzla i pokrivena tanjim slojem snijega, u selima se čuo lavež pasa, ali osjećalo se i prisustvo naroda. Ljudi su čuli eksplozije i sa znatiželjom, neki sa strahom, izvirivali kroz prozore i pitali se što se to događa.

Prilikom prolaska kroz selo Deanovec na čelo kolone trebala je izbiti 2. četa, za njom grupa crvenoarmejaca, potom 1. četa.

Ulazeći u selo Deanovec, grupa crvenoarmejaca iz nepoznatih razloga je skrenula s pravca kretanja u jednu grupu kuća, gdje je naišla na desetinu 1. čete koja je tu ostala na osiguranju. Crvenoarmejci su bez upozorenja zapucali na desetinu i na ruskom počeli vikati »predaj se«. Poslije su izjavili da su mislili da su to ustaše. Desetina diverzanata uzvratila je vatrom jer je pomislila da su to kozaci. Borci obiju strana su zalegli i počelo je objašnjavanje »tko je tamo«. Tom prilikom ranjena su dva crvenoarmejca. Organizirano je njihovo prevoženje sa 2. četom u pravcu Pobjenika. S tim dijelom bataljona otišao je zamjenik komesara Grupe odreda Vaso Čanak. Na drugoj strani žalost je bila veća jer su crvenoarmejci ubili zamjenika komandira čete Tomu Ludvajića, omiljenog druga i velikog borca, rodom iz tog sela.

Verziju jednih i drugih trebalo je podržati kako ne bi došlo do međusobnog sukoba, iako se radilo o vojnicima Crvene armije. To nije bio prvi slučaj njihove samovolje i neposlušnosti. Oni ni u kom slučaju nisu smjeli skrenuti s pravca određenog za povlačenje i upadati u seljačke kuće, što je bilo izričito zabranjeno prilikom priprema za akciju. Sa 1- četom organizirali smo sahranu Ludvajića, iako u nesigurnoj situaciji, i pred jutro krenuli u pravcu Pobjednika.

Dolaskom u Pobjenik oko 9 sati 1. 1. 1945. u Štab odreda došao je komandant Grupe diverzantskih odreda s pomoćnikom komesara grupe i komandirom grupe crvenoarmejaca, kapetanom prve klase Sergejem. Došlo je do prepirke, pa i manjeg sukoba. Naime, u prvom trenutku komandant Grupe odreda smatrao je kako je naš Štab kriv za tu situaciju. Međutim, kada je sve razjašnjeno bilo je jasno da su za nemio događaj krivi pripadnici Crvene armije i nitko drugi. Nakon toga je dogovoreno da se incident prikaže kao sukob s neprijateljem.

Tako se pored velikog rezultata te noći, rušenja pruge na 202 mjesta, desio i taj incident.

BILO JE I NEUSPJEHA

Rušenje mosta preko r. Česme na cesti Zagreb — Kutina u selu Obedišću organizirano je 13. 1. 1945. godine.

Što se više približavao kraj rata, neprijatelj je bio sve nervozniji. Koncentrirao je sve raspoložive snage za osiguranje komunikacija i objekata na njima. Posebnu pažnju poklanjao je pruzi Zagreb — Beograd, ali istovremeno i cesti.

Rijeka Česma na svom putu presijecala je i cestu i prugu. Na cesti preko Česme bio je podignut drveni most na betonskim potporama preko koga su mogli prelaziti svi ondašnji tereti, pa i tenkovi. Rastojanje između mosta na pruzi i cesti bilo je oko 700 m. Neprijatelj je izradio solidne zaklone s obje strane mosta i postavio stalnu posadu

koja je čuvala prilaze i most na Česmi, kako željeznički tako i avaj na cesti.

U štabu 1. bataljona 3. diverzantskog odreda došlo se na ideju da bi bilo dobro srušiti most na Česmi i prekinuti saobraćaj na toj važnoj komunikaciji za duže vrijeme. Štab 3. diverzantskog odreda složio se s idejom štaba bataljona, zatim su otpočele pripreme. Tih dana sječnja nešto je bilo ojužilo, snijeg se naglo počeo topiti, tako da se česma od male pretvorila u veliku vodenu prepreku, čak je poplavila područje s obje strane svojih obala. Prilaz mostu bio je veoma otežan, moglo se prići samo trakom puta, ceste, inače nikako.

Izučavajući sve okolnosti donijeta je odluka da se izradi splav koji bi se pustio niz Česmu, napunjen eksplozivom, i pod mostom, pomoću neke vrste antene, eksplodirao kao mina. U toku priprema komandir voda Crvene armije, koji se privremeno još uvijek nalazio u sastavu 3. diverzantskog odreda, zamolio je da i on učestvuje u toj akciji.

Pronađena su dva čamca i materijal potreban za izradu splava. Izvršeno je sklapanje čamaca i smještaj eksploziva. Osnovni problem bio je u tome kako će splav bez kormilara ići željenim pravcem.

Poslije podne 13. siječnja iz Pobjenika je krenula čudna kolona zaprežnih kola s dva čamca, skelom, eksplozivom i drugim potrebnim materijalom. Nije bilo moguće Česmom od Pobjenika spustiti splav s velikom masom eksploziva bez problema, stoga smo odlučili da čitavu splav s priborom i eksplozivom prevezemo od Pobjenika preko Vrtlinske Mustafine Klade i Kompatora do šume Razlev. Tako smo stigli s tim materijalom 500 m sjeverno od mosta na Česmi u selu Obedišću. Pošto je materijal iskrcan, splav je ponovo sklopljen i u njegovu unutrašnjost smješteno 500 kg eksploziva. Stavljena je i kontakt antena koja je trebalo da se zakvači za konstrukciju mosta i da pomicanjem mehanizma aktivira upaljač. Splav je krenuo niz vodu u određeno vrijeme. Matica ga je nosila sredinom rijeke. Sve je bilo u redu. Nadali smo se uspjehu.

Bilo je dogovoreno da nakon eksplozije izvršimo napad na most i likvidiramo posadu, odnosno ono što ostane od nje. Međutim, iz nepoznatih razloga desilo se da su crvenoarmejci krenuli u napad na most prije nego što je mina-splav stigla ispod mosta i detonirala. Zbog toga su kozaci i ustaše koji su bili na mostu otvorili žestoku vatru po splavu, pretpostavljajući da se u njemu nalaze partizani ili eksploziv. Splav-mina je zatajila, eksploziv se zapalio i izgorio bez detonacije. Bio je to eksploziv »plastik« engleskog porijekla koji nismo dobro poznavali, pa ništa nismo učinili da ga zaštitimo od djelovanja zrna. Inače, to je veoma snažan eksploziv. Da je došlo do eksplozije, od mosta ne bi ostalo ništa.

Analizirajući neuspjeh utvrdili srno dvije greške: prvo, da je eksploziv bio pokriven zemljom, ne bi došlo do zapaljenja, drugo, da vod Crvene armije nije uzbunio ustaše i kozake, splav ne bi bio otkriven. Bio je to velik neuspjeh. Izgubili smo veliku količinu eksploziva koja je propala bez rezultata. Bio je to pokušaj da se izvrši jedna originalna akcija.

NAPUŠTANJE POBJENIKA

Štab 3. diverzantskog odreda imao je sjedište (od formiranja 7. rujna 1944. do 8. ožujka) u moslavačkom selu Pobjeniku. U selu je bila baza i štab 1. diverzantskog bataljona, odakle su njegove čete i vodovi išli u akcije na glavnu prugu i cestu Zagreb — Beograd. Početkom ožujka 1945. 1. bataljon diverzantskog odreda dobio je zadatak da odmaršira na Kordun radi preuzimanja opreme i eksploziva. S bataljonom je otišao i zamjenik komandanta odreda. U Pobjeniku ostao je samo nepotpun štab odreda i jedna grupa od 7 boraca koja je pripremala izvršenje zadataka u Zagrebu, tzv. specijalna grupa. Drugih jedinica u Pobjeniku tada nije bilo. U Vrtlinskoj su bile manje jedinice 10. korpusa. U Čazmi su se nalazile prištapske jedinice 10. zagrebačkog korpusa i štab Grupe diverzantskog odreda, organi narodne vlasti, skladišta i drugo.

Neprijatelj je duž pruge i ceste imao jake snage. Garnizon Novoselac Križ bio nam je najbliži pa smo se po njemu ravnali da li neprijatelj ima ofanzivne namjere.

U jutro rano 8. ožujka javljeno nam je da je neprijatelj krenuo s jakim snagama jz Novoselec Križa i Ludine u pravcu Mustafine Klade i Vrtlinske. Odmah je pojačano osmatranje tog pravca, a u štabu je izvršeno .pospremanje materijala, za svaki slučaj, ako bi bilo potrebno napustiti Pobjendk.

Vrijeme je bilo lijepo i vedro, osjećao se dolazak proljeća, vidljivost odlična za osmatranje pokreta neprijatelja. Uskoro se iz toga pravca čula pucnjava. Znači da je neprijatelj napao naše jedinice u Vrtlinskoj.

Neprijatelj je već poduzimao ispade na tom pravcu, ali bi ga jedinice protjerale natrag u uporište. No, u štabu odreda raspravljalo se o situaciji što treba da uradimo ako neprijatelj produži nadirati i ugrozi Pobjenik.

Varijanta da se štab sa snagama što ih ima na raspolaganju povuče u močvarni dio oko rijeke Čazme i po potrebi pređe u Čazmu, pa da se poslije prelaska neprijatelja opet vrati u Pobjenik, bila je u planu ali i druga, da se povlačenje izvrši u pravcu Moslavačke gore i da se dalje prate namjere neprijatelja.

I prva i druga varijanta bile su u skladu s načelom da diverzanti ne prihvaćaju otvorenu borbu s neprijateljem, nego da djeluju po njegovim objektima tamo gdje je najosjetljiviji. Znalo se i to: ako neprijatelj produži nesmetano nastupanje, ugrozit će evakuaciju naših jedinica i ustanova iz Čazme. Obavijesti o pokretima neprijatelja stizale su kako je tko pristigao s toga ugroženoga pravca. Oko 7,00 sati, stigla je obavijest, a to se moglo i vidjeti, da je neprijatelj zaposjeo Vrtlinsku i da su naše jedinice odbačene prema Moslavačkoj gori. Iz toga smo zaključili da je neprijatelj brzo napredovao zato što ima jake snage. Odlučeno je da se pokuša koliko toliko zadržati neprijatelj koji je krenuo iz Vrtlinske u više kolona. Spremnih za borbu bilo je 10 boraca s komandantom odreda na čelu, od naoružanja svi smo imali automate i

jedan tromblon. Svaki borac uzeo je po dvije odskočne mine, tzv. šrapner mine.

Ispaljeno je nekoliko tromblonskih mina na nastupajuće snage, zatim je otvorena vatra iz automatskog oružja. Neprijatelj se na to nije mnogo obazirao, samo je pojačao vatru mase svog oružja. Mine su postavljene i pomoću žice pripremljene da ih kolona nagazi. Kratko vrijeme nakon toga čula se detonacija. Vidjeli smo da su kolone stale. Neprijatelj je imao gubitaka. Diverzantima u pomoć došli su i drugi borci, pojedinci, koji su se našli u Pobjeniku. Sada je bilo 20 boraca u borbi protiv neprijatelja.

Naišavši na minsko polje, neprijatelj je bio prisiljen da pravi prolaze pa je izgubio čitava dva sata. Vatrom pješadijskog naoružanja sprečavali smo pokret većih jedinica. Nakon toga smo se povukli iz Pobjenika u pravcu Suhaje postavljajući još jedan broj mina na putu oko kuća i po voćnjacima. Neprijatelju je trebalo nekoliko sati da prodre do sela Suhaje. U međuvremenu je pristigla 1. četa 2. diverzantskog bataljona iz pravca Čazme, što je značilo veliko ojačanje naših boraca. Borba je nastavljena u rejonu Suhaje. U takvoj situaciji odlučeno je da se organizirano dočeka neprijatelj na ovim položajima. Da bi produžio napredovanje, neprijatelj je upotrijebio artiljeriju i minobacače, zatim je izvršio jak pritisak na naše lijevo krilo. Nakon dva sata borbe bili smo prisiljeni na povlačenje grebenom koji vodi na sjever u pravcu sela Mikleuša.

Za to vrijeme naše pozadinske jedinice i ustanove, te organi narodne vlasti, koji su se nalazili u Čazmi i oko nje, uspjeli su izvršiti evakuaciju u rejon Mikleuš — Samarica. Diverzanti su cijelog dana 8. ožujka 1945. vodili borbu s nadmoćnim snagama i izvršili jedan od svojih borbenih zadataka. Znači, diverzanti su u ulozi boraca NOV uspješno odolijevali napadu neprijatelja i, što je još važnije, bez gubitaka se uspjeli zadržati preko cijeloga dana.

IVAN SVETLIČIĆ — ORSI

ratni politički komesar 3. DG u Moslavini,
zatim komesar 3. DČ i komandant 1. diverzantskog bataljona 2. DO

Svetličić je rođen 25. 8. 1922. u selu Gonji Šarampov kraj Ivanić-Grada u srednjoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u Ivanić-Gradu 1932. Bio je dvije godine na selu kod oca, zatim učio stolarski zanat kod Stjepana Belošića u Posavskim Bregima, gdje je ostao tri godine. Majstor Belošić bio je dobar čovjek i pozitivno je utjecao na mladog Ivana.

Poslije naukovanja Svetličić je bio bez stalnog zaposlenja. Radio je povremeno kod raznih privatnih obrtnika, osobito zimi.

Otac Antun, iako je imao dosta zemlje, živio je teško. Bio je napredan čovjek i pod utjecajem KPJ. Antun je surađivao s NOP-om. Zato je otjeran u logor Jasenovac sa još 150 ljudi, ali se 1945. nekako uspio s većom grupom izvući.

Majka Katica radila je za NOP, sestra Danica bila je aktivan član Skoja u Gornjem Šarampovu, zatim je otišla u partizane 1943; bila je član KK Skoja Čazma.

Svetličič je stupio u napredni radnički pokret već 1937. kao omladinac. Radio je sa Stankom Lešom-Dankom, Karlom Remenarom- Ćibom i s ostalim. Budući da je Mato Svetličić-Svetli bio stari član KPJ, od 1935, i član KK KPH Čazma, i Ivanov stric, izvršio je snažan utjecaj na njega.

Selo Gornji Šarampov imalo je uoči rata 153 domaćinstva, i jaku partijsku organizaciju u kojoj su između ostalih bili: Alojz Vulinac-Sloga, sekretar OK KPH Čazma, Mato Svetličić-Svetli, član KK KPH Čazma, Nikola Belic, Josip Šapak-Crni, Đuro Šepak, Slava Šepak, Ivan Miletić-Brađa i Stanko Leš-Danko.

U selu je bilo malo izdajnika, samo Milan Janeš i još nekoliko ustaških omladinaca i kolebljivaca. Selo je bilo listom za NOP. Za razliku od drugih sela, Gornji Šarampov bio je u cjelini pod utjecajem KPH. Jedinica HSZ bila je u rukama komunista, zbog toga nije bilo ustaškog utjecaja na pripadnike Seljačke zaštite.

Odlazak u partizane

Ivan Svetličić-Orsi otišao je u partizane 10. IV 1942. u MPO kao pripadnik NOP-a. Odluku je donio sam, ocijenivši da je to pravi put. Naime, Ivan je dobio poziv za domobranstvo. Imao se javiti sutradan. Poziv je dobio i Stevo Rabelić. Njih dvojica bili su te večeri u kinu u Ivanić-Gradu i dogovorili se da istu večer zajedno odu u partizane.

Poslije kino-predstave svaki je otišao svojoj kući da se spremi, zatim da se nađu na ugovorenom mjestu. Svetličić je došao kući, spremio se, uzeo najbolju odjeću, dobre gojzerice i krenuo na sastanak sa Stevom. Međutim, njega nije bilo. Javio se u domobranstvo. Svetličić je otišao u Poljanu na vezu u rejon »Levi«, gdje se nalazio Stanko Leš-Danko. S njim se povezao i tu prenoćio u štaglju. Te noći u štaglju je bilo nekoliko partizana, ali jedan za drugog nisu znali. Sutradan je otišao u Žuticu i stupio u MPO. Naime, tu se nalazio dio MPO-a pod rukovodstvom Tome Budena-Hitrog. Pored Budena tu su bili Ankica Buden-Vesela, Mato Šantek-Crni, Josip Turčinec-Tuk, Sojka, Bojka, Majdak i još neki drugi. Tako je Svetličić postao partizan, koji je potom učestvovao u akcijama koje je odred izvodio ljeti 1942. godine.

Postao sam diverzant

Sredinom kolovoza 1942., s dijelom MPO-a na čelu s Budenom-Hitrim našao sam se u šumi Brezovici, priča Orsi, gdje je bio i dio Sisačkog partizanskog odreda pod komandom Mije Bobetka, koji je upravo tada ušao u sastav MPO-a. Bili su tu i diverzanti s čuvenim Ilijom Harišem-Gromovnikom, Mirkom Palčićem, Borom Miličevićem i Jocom Pribičevićem. Upoznao sam se s Mirkom Palčićem koji je nama, moslavačkim partizanima, pričao o diverzijama. Svidjelo mi

se sve to i Palčić lično. Uz suglasnost Ivana Hariša-Gromovnika primljen sam u diverzante. Moj prvi zadatak bio je do nosim ranac s eksplozivom.

U toku 15. 8. 1942. izvršene su pripreme za pokret iz šume Brezovice kod Siska na Moslavačku goru.

Te večeri izvršena je diverzija na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd kod Novoselca. Srušen je njemački ekspres-orijent s teškim posljedicama za neprijatelja. Miniranje su izvršili Hariš, Palčić i Miličević, a ja sam bio u grupi s njima. Razumije se, nisam bio obučen diverzant niti sam minirao, ali sam učestvovao u diverzantskoj akciji. Strašna eksplozija i lomljavina vlaka te veliki učinak definitivno su me usmjerili da postanem diverzant.

Formiranje 3. DG

Nakon osam dana u rejonu Velikog Prokopa, na Crkvištu, formiran je 1. moslavački partizanski bataljon. Istoga dana formirana je i diverzantska grupa u MPO-u, koja je poslije nosila broj 3. Za komandira diverzantske grupe određen je Mato Šantek-Crni, za komesara ja. Koliko se sjećam, grupa je brojala deset do dvanaest drugova, na žalost, svih imena više se ne sjećam zato navodim imena s napomenom da možda nisu svi bili u sastavu 1. diverzantske grupe. Možda je netko i kasnije stupio u našu diverzantsku grupu: Evo popisa grupe: Šantek Mato-Crni, komandir, Svetličić Ivan-Orsi, komesar, Pilipović Pero, desetar, komandir odjeljenja, Stanivuk Milan, Bulatović Joco, Popović Pero, Šimunović Ivica, Plantak Ivan, Funduk Stevo, Pribičević Jovan, s Banije, Ojka, borac s Banije. Kasnije su u 3. DG došli Ivančević Stevo-Ličan, Milanović Mirko, Bekić Stanko, Mašić Pero i još neki.

Odmah nakon formiranja grupe diverzanata otpočeo je diverzantski kurs u selu Velikom Prokopu koji je organizirao Ivan Hariš-Gromovnik. Nastavnici na kursu bili su Palčić, Hariš, a pomagao je i Pribičević. Nakon određenog vremena Hariš je s Miličevićem otišao u Slavoniju, Palčić i Pribičević ostali su s nama u Moslavini.

Obuka diverzanata bila je teoretska i praktična. Izbor ljudi bio je dobar, sve stari borci omladinci, članovi KP i Skoja. Već prvi sati nastave bili su uzbudljivi, osobito kada smo radili praktično na šumskoj pruzi koja je prolazila ispod Velikog Prokopa. Bilo je u tome velikog zadovoljstva, naučili smo mnogo novoga, pa su borci već prije akcija maštali kako će rušiti neprijateljske vlakove. Radili smo cijeli dan, pažljivo i ustrajno tako da je za desetak dana kurs bio završen. Već 28. 8. naša 3. DG išla je u akciju na glavnu željezničku prugu kod Volodera, ali još nije samostalno izvodila miniranje.

Prva akcija

Štab 1. moslavačkog bataljona na čelu s Mijom Bobetkom, komandantom, i Ivanom Turčinovićem-Surim, komesarom, pripremio je akciju s ciljem da se napadne neprijateljski vlak kod Volodera nakon miniranja koje treba da izvrše diverzanti. Planirano je da 3. DG

minira prugu i sruši neprijateljski transportni vlak, zatim će 1. moslavački bataljon izvršiti napad. Međutim, umjesto transportnog, na miniranje je naišao oklopni vlak, pa se 1. bataljon MPO-a morao povući. Naša diverzantska grupa još uvijek nije potpuno samostalno radila, pa joj je dobro došla neposredna pomoć Palčića i Pribičevića. Bila je to prva akcija 3. diverzantske grupe.

Drugu akciju na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd izveli smo samostalno 10. 10. 1942. između Volodera i Gračenice. Grupa je akciju izvela sama jer je MPO bio u Slavoniji. Miniranje smo izveli komandir grupe Mato Šantek i ja uz učešće boraca, među kojima je bio i desetar Pero Pilipović. Za akciju smo izvršili dobre pripreme, imali smo vodiče, učinak je bio velik jer je izbačeno više od 10 vagona s lokomotivom niz nasip.

Kao komesar diverzantske grupe bio sam veoma zadovoljan uspjehom zajedno sa svim borcima. To je značilo da možemo ići u slijedeće akcije.

U početku smo postavljanje i aktiviranje mina izvodili ja i komandir diverzantske grupe, poslije komandiri desetina i vodova. Bilo je to pravilo, iz dva razloga: prvi, rukovodilac je morao primjerom i punom odgovornošću osigurati uspjeh, drugi, morali smo čuvati ljude i jačati borbeni moral, te postepeno osposobljavati mlađe za taj veoma važan posao u sklopu osnovnog zadatka. Da nije bilo takvog stava, da je više ljudi ginulo od vlastite mine, diverzantske jedinice ne bi se tako uspješno razvijale.

Potkraj listopada i početkom studenog 1942. 3. diverzantska grupa brojno je ojačala. S diverzantskog kursa iz Slavonije (održanog u Zvečevu) došli su vodnik Stevo Ivančević, Mirko Milanović, Stanko Bekić i još nekoliko drugova. Uskoro je za komandira 3. diverzantske grupe postavljen Stevo Ivančević-Ličan jer je Mato Šantek-Crni otišao na novu dužnost. Šantek je bio prvoborac i komandir 3. diverzantske grupe od početka i mnogo je pridonio razvoju kolektiva, borbenosti i drugarstva. Naša 3. diverzantska grupa zaista je bila složna porodica.

U početku 1943. god. 3. diverzantska grupa postepeno je i uporno jačala tako da je u proljeće prerasla u diverzantsku četu koja je imala dva voda u Moslavini i jedan na Kalniku, zatim je oformljen i jedan vod u Hrvatskom zagorju. Iako su diverzantski vodovi bili u sastavu Moslavačkog partizanskog odreda i Kalničkog partizanskog odreda, u stručnom smislu bili su u sastavu 3. diverzantske čete čiji sam ja bio politički komesar, a jedno vrijeme, sredinom ljeta 1943. i komandir, jer ga nismo imali. To se dogodilo kada je Ivančević otišao na Kalnik.

U 1943. bilo je na desetke akcija koje je izvela 3. diverzantska grupa odnosno poslije 3. diverzantska četa ili, nakon toga 1. diverzantska četa 3. diverzantskog bataljona. Aktivnost je zavisila od količine eksploziva te od situacije i uvjeta djelovanja. Neprijatelj je sve bolje čuvao pruge, pa je diverzantima bilo sve teže u akcijama. Ali mi smo rušili pruge i vlakove stalno bez obzira na mjere i zaštitu komu-

nikacija. Ipak, glavni razlog što nismo srušili više vlakova bila je nedovoljna količina eksploziva. Da ga je bilo više, i diverzija bi bilo više.

Rad Partije i SKOJ-a

U 3. diverzantskoj grupi i ostalim jedinicama po formiranju 3. diverzanskog bataljona, rad organizacije KP i Skoja bio je stalan. Već pri izboru ljudi vodilo se računa da to budu dobri i odani borci, po mogućnosti članovi KP i Skoja. Budući da su diverzanti obavezno polazili kurs, u kojem su vojno i politički obučavani, mogli su u akcijama provjeravati i dokazivati svoju vrijednost. Ako netko od boraca nije položio ispit, otpao bi iz diverzantskih redova. Bila je rijetkost da borac nije član Skoja ili Partije. Članova Partije, razumije se, bilo je brojno najmanje među diverzantima, 20 do 30 posto, dok je ostala većina boraca bila u Skoju. Vanpartijaca je moglo biti 15 do 20, posto u prvoj fazi formiranja diverzantskih jedinica. Za mjesec, dva svi novi diverzanti mahom su primani u Skoj i Partiju.

Sve do formiranja 3. diverzantskog bataljona u 3. diverzantskoj grupi i 3. diverzantskoj četi nije bilo zamjenika političkog komesara. Ali zato je svaki vod imao delegata koji je ujedno bio i sekretar partijske ćelije. Dok je 3. diverzantska grupa bila manjeg sastava (1942. godine), sekretar partijske ćelije bio sam ja, poslije je svaki vod imao svoju partijsku ćeliju, odnosno skojevsku grupu.

Rad partijskih i skojevskih organizacija bio je intenzivan, odvijao se stalno, ali u drugačijim uvjetima nego u partizanskim četama, koje su češće bile na okupu. Nije bilo šablona u radu pa ni redovitosti održavanja sastanaka, formalizma i slično. Naprotiv, organizacioni oblici i metod rada bili su prilagođavani situaciji i stanju u diverzantskim jedinicama, prije svega potrebama i zadacima. Na primjer, u toku priprema za akciju, pored vojno-stručne izvršena je i politička priprema boraca i jedinica, najčešće desetine i voda. Kritiku i samokritiku stalno smo razvijali. Čak bih rekao da je u analizama akcija, uspjeha, a posebno neuspjeha dominirala politička ocjena. Kada je bila riječ o težim greškama članova KP ili Skoja, održavani su zatvoreni sastanci na kojima su davane oštre ocjene i poduzimane potrebne mjere.

Princip da komandir voda ili delegat idu obavezno s desetinom u akciju veoma je pozitivno utjecalo na borbeni moral i moralno-političko stanje jedinice, a time i na uspjeh. Metoda da su stariji obučavali mlađe tako dugo dok ih sasvim osposobe imalo je posebnu težinu u stvaranju drugarskih odnosa među borcima i u jedinicama.

Formiranjem 3. diverzanskog bataljona i štaba bataljona, rad partijske i skojevske organizacije podignut je na viši stupanj, ali su osnovne karakteristike dotadašnjeg rada u vodu i četi ostale i dalje prisutne. Nije bilo okupljanja komunista bataljona, velikog broja savjetovanja i slično, kao u brigadi i partizanskom bataljonu, jer bi to značilo ostaviti pruge bez diverzanata i akcija, ali zato sastanci Skoja u desetini i vodu bili su mnogo češći nego u drugim jedinicama.

Prema tome, partijska i skojevska organizacija radile su aktivno i stalno i bile su kičma svih jedinica, od desetine do čete pa na više.

Ipak moram da kažem da se rad naših organizacija odvijao u specifičnim uvjetima, često različitim metodama. Na primjer, članovi Partije ili Skoja često su održavali sastanke u nekom šumarku kraj pruge gdje su čekali do slijedeće noći kada su izlazili na prugu. Ili, tri do pet članova Skoja u desetini održali bi sastanak bez prisutnosti ostalih iz voda, koji su bili na drugom pravcu ili na drugoj pruzi.

Odlazak iz Moslavine

Dolaskom za komandanta 3. diverzantskog bataljona Mirka Palčića popunjavanjem štaba i četa, diverzantske jedinice djelovale su sve aktivnije. Poslije kritičkih primjedbi na aktivnost 1. čete 3. diverzantskog bataljona otišao sam na prugu kod lvanić-Grada i izveo uspješnu akciju rušenja vlaka.

Sredinom prosinca 1943. po naređenju Ivana Hariša-Gromovnika prekomandiran sam u 2. diverzantski bataljon za komandira čete. Nakon toga bio sam na dužnosti zamjenika i komandanta 1. diverzantskog bataljona 2. diverzantskog odreda, gdje sam ostao do kraja rata. Stečena iskustva iz Moslavine koristio sam na Baniji i u Turopolju. Iskustvo diverzija na prugama i cestama veoma mi je dobro došlo na navedenim dužnostima.

Mnogi likovi boraca i komandira ostali su mi u sjećanju. Bili su to hrabri i sposobni borci, divni drugovi, i posebno ističem, skromni ljudi. Spomenut ću samo neke: Mato Šantek, Pero Pilipović, Mirko Milanović, Drago Brezak, Franjo Liker, Mato Šegota, Tomo Ludvajić, Franjo Vulinec, Drago Piskač i mnogi drugi. Ovdje ne spominjem brojne drugove iz 2. diverzantskog odreda jer se ova knjiga odnosi na 3. diverzantski odred. Još ću spomenuti i to da smo sve naše akcije naprugama i cestama izveli uz veliku pomoć naših suradnika na terenu, posebno omladinaca, članova Partije i pripadnika NOP-a.

STEVO IVANČEVIĆ — LIČAN, ratni komandir 3. diverzantske grupe i čete

Došao sam na Moslavačku goru sa bjelovarskom grupom 21. 1. 1942. godine. Bili su sa mnom Duka Prilika, Petar Biskup — Veno, Nikola Vujčić — Nojo, Branko Halapa — Braco i Petar Kovač — Lav.

U Moslavačkom odredu bio sam borac a zatim desetar i komandir voda. Učestvovao sam u borbi 27. 1. 1942. godine kada je moslavački odred razbio jače snage neprijatelja i uspješno izvršio svoj zadatak.

U proljeće 1942. godine imao sam zadatak da s grupom drugova odem na Kalnik. Međutim, zbog blokiranih veza na terenu morao sam se vratiti. Taj pokušaj izvršen je ponovo, pored mene tu je bio Slavko Kezele, Mile Marčić — Bićo, Josip Turčinec — Tuk i još neki drugi. Uspjeli smo stići do Velike Mučne i Sokolovca, gdje smo izvršili neke zadatke i opet se vratili na Moslavačku goru. U sastavu odreda učes-

tvovao sam u akcijama i borbama koje su jedinice odreda izvodile u prostoru Moslavine.

Ne sjećam se točno, ali bilo je to u jesen 1942. godine, određen sam kao vodnik da idem na kurs diverzanata u Slavoniju. Nakon završenog kursa vratio sam se u Moslavinu, gdje je već ranije osnovana diverzantska grupa na čelu s komandirom Matom Šantekom i komesarom Svetličić Ivanom — Orsijem. Mislim da je diverzantska grupa u Moslavini krajem prosinca 1942. godine po mom sjećanju imala već 27 boraca. Postavljen sam za komandira diverzantske grupe sredinom 12. mjeseca 1942. godine, na kojoj dužnosti sam ostao u toku čitave zime 42/43.

Zavisno od količine eksploziva vršili smo diverzije na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd kao i na onoj Garešnica — Bjelovar. Izveli smo veći broj akcija u kojima je srušeno više vlakova i više desetina vagona. Neprijatelj je pretrpio dosta gubitaka u mrtvima i ranjenima, a posebno u materijalnim sredstvima. Jedan od problema koji je bio stalno prisutan jeste i pitanje eksploziva. Kao komandir diverzantske grupe a kasnije čete, pored ostalog organizirao sam prikupljanje neeksplodiranih bombi, koje je neprijatelj bacao iz aviona, pa smo vršili njihovu demontažu i na taj način dolazili do eksploziva. Sjećam se da smo jednom prilikom u proljeće 1943. godine iz Podgarića dovezli u Prokop 5 neeksplodiranih avio-bombi, pa smo ih sve demontirali. U demontaži je bilo gotovo najteže iskopati bombu, koja se nalazila obično dva i više metara duboko u zemlji. O transportiranju do mjesta gdje se vršilo dezaktiviranje trebalo je voditi posebnu brigu. Pored ostalih i lično sam učestvovao u demontaži avio-bombi i vađenju eksploziva. Od tih 5 bombi demontirali smo jednu po jednu i tako došli do veće količine eksploziva. Demontaži bi prisustvovala samo dvojica drugova radi sigurnosti jer u slučaju eksplozije sve što bi se našlo u rejonu bombe bilo bi ubijeno ili teško ranjeno.

Po mojim sjećanjima sudjelovao sam u rušenju 17 vlakova, prije svega na glavnoj željezničkoj pruzi Zagreb — Beograd, zatim na relaciji Garešnica — Bjelovar i kasnije na pruzi Zagreb — Križevci — Koprivnica i Koprivnica — Varaždin.

U toku osposobljavanja diverzanata oni stariji su prošli kurs u Moslavini, zatim u Slavoniji, u Zvečevu i kasnije opet u Moslavini, pa na Kalniku. Svaki borac bio je osposobljen za izvršavanje svih osnovnih zadataka tako da nije bilo većih problema na tom planu. Spomenuo bih od vodiča i suradnika druga Doku Vujnovića iz Mikleuške i Vujnović Milutina.

U prvoj fazi diverzantskih akcija neprijatelj nije čuvao čitavu prugu, već važnije objekte, mostove, propuste, želj. stanice i drugo, pa smo mogli lakše dolaziti pruzi i vršiti miniranje. Međutim, kasnije je neprijatelj počeo da bolje osigurava prugu, da ispred lokomotive gura jedan a zatim i više vagona u cilju aktiviranja mine koju smo mi postavljali. Kod pripremanja akcija znali smo postavljati naše osmatrače — izviđače koji su kraj pruge provodili čitav dan ili čak nekoliko dana da bi utvrdili i sam red vožnje pored podataka s kojima smo raspolagali.

Važno je napomenuti da za vrijeme mog komandiranja diverzantskom grupom i diverzantskom četom nismo imali ni jednog poginulog druga niti ranjenog osim vodnika Pere Pilipovića koji je poginuo nesretnim slučajem od naše mine odnosno upaljača u Dišniku.

Koliko se sjećam jednom prilikom smo dobili podatke da će i krvnik Pavelić doći u lov u blizini Dugog Sela pa smo imali zadatak da miniramo taj vlak. Međutim,nismo uspjeli postaviti minu pod taj vlak, tako da je Pavelić prošao bez diverzije, a naletio je jedan drugi vlak, Bili smo svi žalosni zbog toga, jer to bi bio veliki uspjeh i želja svakog diverzanta.

Dolaskom na Kalnik rukovodio sam diverzantima u tome rejonu i učestvovao u brojnim akcijama. Među ostalima, i u rušenju mosta kod Drnja. Prilikom vraćanja iz te akcije, jedan drug nam je dao podatke da se kod njega nalaze dva koturaša — bicikliste i da se žele predati partizanima. Tako smo došli do dva zarobljenika koji su predani našoj komandi i vjerovatno su ostali u partizanima.

To znači da su diverzanti izvršavali različite zadatke, razumljivo, osnovni su bili rušenje pruge, vlakova, mostova i drugih objekata i uređaja na željezničkim stanicama. Aktivnost diverzanata na Kalniku bila je veoma intenzivna, tako da je pruga Zagreb — Križevci — Koprivnica veoma često ili više dana bila izvan upotrebe zbog diverzija koje smo tamo izvodili.

Negdje sredinom prosinca 1943. godine otišao sam iz diverzanata, jer sam se razbolio a nakon liječenja prekomandiran sam u komandu mjesta Koprivnice, a iza toga u komandu mjesta Pitomača, Pisanica itd.

JOVAN-JOCO PRIBIČEVIĆ

jedan od diverzanata koji se Ivanom Harišem došao u Moslavinu u srpnju 1942. godine.

Pribičević je rođen 1915. u selu Grabovcu, Dvor na Uni. Bivšu jugoslavensku vojsku služio je u Osijeku kao inžinjerac. Radio je kao radnik na unskoj pruzi gdje je učestvovao u štrajkovima. Radio je i u Borovu kod »Bate«.

Posije rasula 1941. vraća se u rodni kraj. Nakon ustaških zločina na Baniji odlazi u partizane.,Prije odlaska kupio je vojničku pušku za 1.500 d. U Banijski partizanski odred stupio je 5. 9. 1941. Kao borac učestvovao je u više akcija zimi 1941/42.

Kako je Pribičević postao partizanski diverzant?

Čuo sam, navodi Joco, da je na Baniju došao Gromovnik. Jednog sam ga dana sreo i upitao da li je taj koji minira ustaške vlakove? »Jesam« odgovorio je Hariš. »A što to tebe interesira?« »Pa eto, bio sam inžinjerac u bivšoj vojsci i htio bih u minere, znam taj posao«. »Dobro, hajde sa mnom, bit ćeš diverzant« odgovori Ivan Hariš »Gromovnik«.

Jovan Pribičević bio je s ostalima na prvom diverzantskom kursu u Lovči koji je organizirao Ivan Hariš. Tu je Joco pored ostalih

upoznao Boru Miličevića, Mirka Palčića, Miču Bulata, Miloša Rajko-Vića, Djetelića i druge.

Nakon kursa učestvuje u diverzantskim akcijama u prvoj diverzantskoj grupi na Baniji. Dok je kurs trajao rušio je most na Uni kod Volinja pod rukovodstvom Ivana Hariša »Gromvnika«.

Pribičević odlazi s Ivanom Harišem sjeverno od Save i učestvuje u diverzantskim akcijama na pruzi Zagreb - Beograd, između ostalog i prilikom miniranja Orijent-ekspresa kod Novoselca 15. 8. 1942.

U Moslavini je 1942. Joco imao nekoliko zanimljivih doživljaja.

Sam u nepoznatom kraju

Poslije miniranja ekspresa kod Novoselec Križa Joco se prilikom povlačenja izgubio. Malo je izostao iza ostalih, a kada je prešao glavnu cestu Zagreb-Beograd kod Vidrenjaka, odjednom je ostao sam. Svratio je u jednu kuću i naredio seljaku da mu bude vodič. Iako se seljak bunio, morao ga je voditi do Kompatora i Grabričine. Odatle je Joco produžio dalje i otišao nešto u desno pa je tek sutradan izbio u centralni dio Moslavačke gore kod radničkih baraka u rejonu Sredske. Vodiča je otpustio, jer već iskusan borac Joco nije dopustio da ga vodič krivo vodi.

Kada je ostao sam, razmišljao je kuda dalje. Bila je tu grupa radnika, koja na pitanje Joce jesu li vidjeli partizane odgovori da »ne znaju«. Bit će da su se bojali jer je Joco bio u civilu naoružan puškom. Nije se dao smesti. Poveo je dva radnika, jedan je bio invalid, da ga vode grebenom Moslavačke gore. Nakon duljeg hoda stigao je blizu Garić-grada u rejon Premetske Rijeke, gdje je naišao na grupu radnika. Otpustio je vodiče i uzeo novog mladog radnika. Radniku nije bilo po volji da ide s nepoznatim čovjekom, ali Joco nije odustao. Radnik se zvao Ivan Plantek. Budući da je Joco imao civilno odijelo i partizansku kapu trorogu, Plantek nije bio načisto tko je on. Tada se Joco uozbilji i strogo naredi Planteku: »Ti ćeš me odvesti do partizana, i bog.«

Tako je bilo. Ivan Plantek radnik i napredan čovjek već je bio suradnik NOP-a i, eto, sticajem okolnosti postao je i vodič banijskog partizana Joce Pribičevića. Odveo je Jocu preko šume pored Podgarića do Crkvišta, gdje se nalazio MPO.

Bila je noć, priča Joco, kad su stigli na Crkvište gdje su gorjele partizanske vatre, a oko njih partizani. Bio je tu i Ivan Hariš s ostalima. Radovali su se što je Joco sretno stigao.

MPO je izveo više akcija i diverzija. Pribičević je učestvovao u nekoliko, između ostalih u akciji između Banove Jaruge i Lipovljana. Jedne noći Joco, Orsi, i ostali diverzanti iz Moslavačkog odreda stigli su na vezu u Banovu Jarugu s ciljem da prođu mjesto i postave minu na relaciji Banova Jaruga - Lipovljani.

Dok su čekali da izađe vodič koji će ih provesti kroz Banovu Jarugu, izvršen je raspored diverzanata za noćno kretanje kroz naselje, podešena je odjeća, promijenjene kape, postali su »ustaše«. U međuvremenu iz kuće je izišao vodič - ustaša. U prvi mah, priča Joco po-

stalo mi je nelagodno, otkud ustaša? Ali Orsi reče da je to drug koji će nas voditi. »Vidi, boga ti, nas vodi ustaša, znači taj je naš.«

I tako je »ustaša« proveo diverzante kroz Banovu Jarugu, odnosno nešto istočnije na prugu prema Lipovljanima. Diverzanti su postavili minu, zatim su se predvođeni vodičem ponovo vratili kroz Banovu Jarugu i krenuli prema Moslavačkoj gori.

Ostao mi škrlak

Moslavački partizanski odred bio je 1. 11. 1942. u rejonu Marče i Obreške, sjeverno od lvanić-Grada. Toga dana došlo je do borbe s ustašama koji su napadali iz pravca Kloštra Ivanića. Partizani su ih razbili. Tom prilikom desio se »maler« Jovanu Pribičeviću. Navečer, neposredno prije polaska kolone, Joco je načas zaspao i ostao iza kolone MPO-a, na čijem su začelju išli diverzanti. Odjednom se probudio i pogledao: nigdje nikoga. Noć je bila mračna, bez mjesečine. Poskoči Joco i pođe u pravcu zapada da stigne kolonu, ali od partizana ni traga. Šta sad? U nepoznatom je kraju, ne poznaje veze, šta da radi? Moram se snaći, razmišlja Joco, i pođe natrag u selo Marču do kuće gdje je bio na ručku. Najprije provjeri nema stranih osoba u kući, pogleda kroz prozor, zatim pokuca na vrata. Domaćin se odazove. Joco uđe u kuću i reče: »Zdravo, ja sam ostavljen ovdje po zadatku, moram kod vas prenoćiti.« Domaćinu ne bi pravo, ali domaćica, mlađa žena reče, neka ostane. Nasta uvjeravanje kako da Joco partizan i sutradan ostane u kući. Objasni im Joco da će on, ako ga ne prime, a ustaše dođu, pucati, a oni će onda domaćinu zapaliti kuću i pobiti ih, zato neka nikome ništa ne govore. Smjestili su ga u štagalj, u sijeno. Noć je protekla mirno, Pribičević se naspavao i već rano ujutro bio budan. Moglo je biti oko 9 sati kad eto ti šestorica ustaša upadnu u dvorište i pitaju domaćina gdje su odmetnici. Nema ih, odgovara mlada domaćica umjesto muža. Vi ste jučer hranili bandu, reče ustaša, zašto ste im dali jesti? Morali smo, veli žena, vojska su kao i vi, uđite dat ćemo i vama jesti i piti. Ustaše pogledaju uokolo, zavire u kuću, dvojica u štalu i »uvjere« se da tu partizana nema. Međutim, Jovan Pribičević, podigavši crijep na krovu štaglja, budno je pratio situaciju spreman da se bori ako bude morao (imao je vojničku pušku, dvije bombe i pištolj). No, ustaše odu. Oko podne dođe njih dvanaest, ali ubrzo nastave prema Ivanić-Gradu.

Joco je dobio bogat doručak, ručak i večeru, ali je morao dalje. Kad je pao mrak rekao je domaćinu do mu bude vodič jer mora na zadatak. Zadatak je Joci bio izgovor jer nije znao kamo će krenuti.

Domaćin se izgovarao na razne načine, ali Joco mu zaprijeti. Išli su pažljivo, kroz voćnjake i preko njiva. Iznad sela naiđu na ustašku zasjedu. Seljak stane i reče Joci da skrenu u jarak. Međutim, ustaše ih opazile i poviču: »Stoj, tko je tamo?« Seljak dade petama vjetra i pobjegne niza stranu prema kanalu Glogovnici. Diverzant ga jedva sustigne. Ustaše otvore jaku puščanu i mitraljesku vatru. U udolju ispod dugačke kose, Joco obori seljaka na zemlju da dalje ne bježi. Reče mu: »Kud si zapeo, kamo bježiš?« Seljak odgovori: »Uh, propade stvar.« »šta to«, upita Joco. Seljak odgovori: »Osta mi škrlak.«

Seljak je odveo Jocu svome poznaniku u Staru Marču, odakle je jedan omladinac, u ulozi vodiča, odveo Jocu preko rijeke Česme prema selu Andigoli. Tako je Joco Pribičević imao niz problema te noći. Ipak je stigao u partizansku bazu.

Dok se nalazio u Moslavini, Joco Pribičević pomagao je u obuci diverzanata 1. moslavačke diverzantske grupe u Velikom Prokopu. Joco priča:

»Kurs je bio smješten u Ferenščakovoj klijeti iznad Velikog Prokopa. Nakon kursa išao sam s moslavačkim diverzantima na prugu kod Volodera, Gračenice i drugdje. Potraj prosinca 1942. vratio sam se na Baniju. Ivan Hariš poslao me po eksploziv. Upao sam u situaciju kada je neprijatelj napadao naše snage u početnoj fazi IV ofanzive, tako sam ušao u sastav minerske čete 7. udarne banijske divizije i s njom učestvovao u borbama na Neretvi i Sutjesci.

DRAGAN SMUĐ

Baš na dan početka borbi za treće oslobođenje Čazme, 28. XI 1943, Treći diverzantski bataljon sa štabom došao je u selo Pobjenik, gdje je ostao do ožujka 1945. U Pobjeniku su se nalazili i štabovi grupe diverzantskih odreda i 3. diverzantskog odreda. Štab 3. diverzantskog bataljona bio je u kući Stipe Vranića, a Štab 3. diverzantskog odreda u kući Dragana Vukovića.

Naši diverzanti

Valja spomenuti da se u Pobjeniku neko vrijeme nalazio i Štab 2. operativne zone, što je samo još jedna potvrda da je ovo selo ispisalo mnogo lijepih stranica svoje rodoljubive partizanske povijesti. Tu je još prije rata (od 1938. godine) djelovala jaka i aktivna partijska ćelija. Bez obzira na gubitke u jasenovačkom logoru, gdje su ostavili svoje živote Đuro Vranić »Komunist«, Nikola Jezeran, Tomo Modrić i Nikola Novačić, ćelija je nastavila radom. Narodnooslobodilački odbor, koji je imao čvrste veze među ovdašnjim ljudima, bio je zaista divan primjer pomoći i suradnje s operativnim jedinicama koje su se kretale ovim područjem. Posebno poglavlje je prihvaćanje diverzanata i njihov, da tako kažemo, zajednički život i rad. Zato i nije čudo što mi je ovaj međunaslov »nadošao« sasvim spontano, prilikom razgovora s ondašnjim intendantom 3. bataljona Dragom Brezakom.

Drago je rekao: »U Pobjeniku ćeš još i danas, s kim se god sretneš i popričaš o diverzantima, moći čuti: »Naši diverzanti«. Isto to rekao je i Josip Bedeković. Najmanje »naši« u smislu teritorijalne, a još manje u smislu nacionalne ili vjerske pripadnosti. Koliko i kakvo je to zajedništvo bilo, dodajmo kao potvrdu i riječi Drage Brezaka (dva tjedna prije toga kod njega u Prnjarovcu): »To selo bilo je divno, a ljudi zaista primjerni. Pružili su nam sve što su mogli. Kada sam prvi put poslije rata došao u Pobjenik (a bio sam svega dvaput), iskreno kažem bilo me sram sastati se s tim ljudima...

Malo mi navraćamo k njima. To nije lijepo. Rekao sam nekim našim drugovima: »U toku NOR-a ni ovdje u Pavličanima ni u Vrtlinskoj nisam trebao pitati za konje i kola ili za ishranu partizanskih konja. Išao sam po kućama, i imao sam svoj spisak ljudi i njihovih mogućnosti, i nitko nije bio protivan, štaviše, ako bi mi hitno trebala kola, otišao bih u štalu, izveo konje, zapregao ih, dopremio što je trebalo, vratio konje u štalu, nahranio i sve je bilo u najboljem redu«.

»Zaista smo bili tako čvrsto povezani — dodaje Joža Bedeković — i tako smo se lijepo dopunjavali. Kad bi ljudi iz sela ili pak diverzanti nešto doznali o namjerama neprijatelja, odmah bi jedni druge izvještavali, i sve se znalo što i kako dalje«.

Pobjeničani kao diverzanti, ali amateri

Slučaj je htio da su još prije nego što su prihvatili prave diverzante, Pobjeničani već i sami u neku ruku postali diverzanti. Svoj amaterski diverzantski ispit polagali su jedne proljetne noći 1943. godine: Nikola Fištrak, Đuro Vrban, Josip Bedeković, Ivo Marčan st., Martin Pražetina, Josip Broz, Simo Vuković, Ivan Vranić »Preljac« i Nikola Mažić.

Jedne večeri, sjeća se Josip Bedeković, došao je k njemu oko osam sati navečer tajnik NOO Adam Smuđ, rekavši mu neka ide po Đuru Vrbana te da odmah dođu k njemu na važan dogovor.

U kući se nalazio Stevo Mažić, terenski politički radnik, član kot. komiteta KP Čazma, koji je prenio zadatak da se poruše mostovi na Česmi kod Prnjarovca i šušnjara, za što treba organizirati grupu ljudi koji će to izvršiti uz partizansko osiguranje. Kako su Vrban i Bedeković obavještavali pojedince, oni su dolazili u tajnikovu kuću, gdje im je partizanski starješina uzimao potpise da su primili »jedan mali zadatak«, gdje neće biti opasno jer će ih osiguravati partizani. Vratit će se za »sat-dva«. No skrenuo im je pažnju da se čuvaju, da ne bi koji »nestao«... Još dok su se nalazili u selu, Stevo Dobac je zagazio u grabu pored puta. Stevi Mažiću se to učinilo »sumnjivim«, pa je upitao da li ovaj stvarno ne vidi dobro ili »sabotira«, jer ako dobro ne vidi, neka se vrati kući (i vratili su ga).

Đuro Vrban, inače rođeni Prnjarovčanin, vodio je grupu prema prnjarovačkom mostu, na kojem je bio i najagilniji »diverzant«, pri čemu ga nije napuštalo ni dobro raspoloženje. Pošto od mosta do njegove rodne kuće ima stotinjak koraka, rekao je u jednom trenutku: »E, sad moja braća više neće moći ovuda proći, a sigurno smo ih i probudili«.

Kad je diverzija bila završena, u grupi se začuo veseo žamor. Svi su mislili da će se vratiti kućama, ali je uslijedilo naređenje da se još pođe na rušenje šušnjarskog mosta. Nisu ga mogli srušiti do kraja, jer ih je uhvatila zora, ali ono što je urađeno bilo je dobro. Rečeno im je da se sada mogu razilaziti, ali pojedinačno, a da ništa o tome više ne razgovaraju, čak ni sami među sobom. Zadovoljstvo je bilo to veće jer neprijatelj nije na njih ispalio ni jednoga jedinog metka.

Kada preživjeli danas o tome pričaju, puni su »samokritičnosti«. Priznaju da su se nekako svi počeli grupirati s ove strane mosta, prema Pobjeniku, nekako je bilo sigurnije nego prema Križu, vele, mada su znali za osiguranje.

Ipak i jedan profesionalac

Kad se već više nitko nije »ničeg sjećao«, posljednja »šansa« bio je Ivan Pribanić, ondašnji administrator u 3. diverzantskom bataljonu. On je »otkrio« i jednoga pravog diverzanta Pobjeničana, Šopara, koji je počeo svoj diverzanski »raport« ovako:

»Početkom ožujka 1944. godine iz Moslavačkog odreda upućeni smo na diverzantski kurs u Pobjenik nas petorica: Slavko Turčić iz Kloštra, Pero Pešut iz G. Jelenske, Zvonko Bedić iz Repušnice, jedan drug čijeg se imena ne mogu sjetiti i ja. Inače, bilo ih je, osim nas, još dvadeset iz drugih jedinica. Mislili smo da će nas nakon mjesec dana kursa vratili kao diverzante u jedinice, ali smo postali borci 3. diverzantskog bataljona, ja, na primjer, u drugoj četi, koja se nalazila u kući Jakopa Fištraka.

Diverzantski kurs održavan je u kući Vinka Smuđa, prijepodne, a poslijepodne u štaglju Slavka Kezele, te na šumskoj pruzi, kamo su kursisti odlazili na praktični dio nastave. Koristi od kursa? Što treba isticati više od onog kad se čovjek, stjecanjem znanja, oslobodio straha od tih opasnih naprava, kad je saznao kako se od njih mora čuvati, te kako prići pruzi i uspješno ih upotrijebiti.

Nabraja Šopar zadatke, sve do onog 28.svibnja u velikoj diverzantskoj akciji s jedinicama 33. divizije na pruzi od Križa do Popovače. Nešto malo poslije toga kako je na ulazu u stanicu Popovača srušio signal (dok je njegova desetina rušila šine), bio je ranjen, što ga je odvojilo od operative diverzantske jedinice.

Kako se osjećao kad mu se »prijetilo da dođe služiti vojsku« u rodni Pobjenik, bilo je čisto formalističko pitanje, sasvim izlišno, kao što je izlišno i bilježenje odgovora na njega.

Ima Šopar veoma dragu uspomenu iz onih kursističkih dana prije 33 godine, kad su njemu bile svega 23, a to je teka sačinjena od tankog mesarskog papira, prošivena koncem, na na kojoj ima sedam crteža i prije toga podatke: »Kurs u Pobjeniku 1944. u III mj. Predavači Lazarus Branko, Palčić Mirko, Papić Nikola, Dušan, komesar, Sobalj. Zatim navedeni crteži s objašnjenjima: nagazna kutija s engleskim aparatom, nagazni električni aparat, mina s peruksionim upaljačem, istovremeno paljenje više mina, most, shematski prikaz usporenog upaljača (olovka) s općim opisom i položajima — ispravnim i neispravnim, te boje prstenova za »olovke«, s vremenom trajanja do aktiviranja.

Vrijedi istaći da su Šoparovi crteži, iako rađeni olovkom, ne samo dobro očuvani, jasni i čisti nego su i sa zanatske strane gotovo besprijekorni, mada on crtanje nije nigdje učio, osim što je u pučkoj školi morao nešto »žvrtljati«.

Djed Stevo ne odaje bunker

Na već spomenutom sastanku (na početku ovog zapisa) netko je također kazao da Pobjeničani nisu izdali bunkere, a i djeca su za njih znala. Rekao sam da o tome ništa nisam čuo, na što je rekao: »Eto vidiš, Pobjeničani još i danas čuvaju tajnu«. Iako je prvo, naravno (da su i djeca znala), pretjerano (mada Pribanić i Šopar tvrde da je većina ljudi znala, pa to uzmimo sve kao uvjetno), takvom komplimentu za sve Pobjeničane bilo bi mjesta, ali našao se ipak jedan sramni izuzetak (ipak se našao jedan izdajnik, jedan čak partizan — slabić, koji je provalio bunker kod Mladine). No, što bi mogli okupatori kad ne bi bilo izdajica, ne bi mogli opstati ni nekoliko dana. Pa ipak, o postojanosti, o privrženosti NOP-u svih ostalih Pobjeničana neka sam za sebe kaže ovaj slučaj onda oko 60 godina starog Steve Vukovića, djeda spomenutog Dragana, u čijoj su novoj kući bili diverzantski štabovi i koju su ustaše zapalili.

Jedan od dva specijalna bunkera štaba odreda nalazio se u živici iznad Vukovićeve štale, a u njemu, pored ostalog, 300 do 400 kg eksploziva. Kad je 26. lipnja 1944. godine u selo upala ustaška rulja, uglavnom poznati kriški »tati i kokošari« na djeda Stevu izvršen je strašan pritisak batinjanjem i prijetnjom vješanjem, pogotovu kad su u štali pronašli privatni obiteljski bunker — da kaže gdje su bunkeri diverzanata (znali su da je tu bilo sjedište štabova).

»E, stari, bog te tvoj, kod tebe su oni bili, govori sad gdje im je bunker!«

Znao je (i) djed Stevo za taj glavni bunker, ali je uporno nijekao:

»Ne znam ja ništa. Partizani tu jesu bili, ali su valjda odnesli svoje što su imali...«

»A gdje su imali? Govori!«

»Meni to oni nisu pokazivali...«

Padaju udarci, udarci kundacima, cijevima, pesnicama, savijaju djedu ruku, nešto u njoj puca... Gotovo da se onesvijestio od užasnih bolova. Ali jak je djed Stevo — i fizički i psihički. Nije on nikakav političar, ali voli pravdu, voli poštene ljude, a iz dna duše mrzi lopuže, pokvarenjake, razbojnike. Ne boji se ni automata koji na njega podiže jedan ustaša, dok drugi prijeti:

»Ići ćeš i ti na banderu, kao i oni gore:.. Vidiš ovu, pred kućom...«

Djed Stevo još ne zna što se to dogodilo »gore«, u selu. Ne zna da su zločinci (stvarno bez ikakva razloga u ovim slučajevima) objesili Ivana Bestića i Ivana Beđekovića (sa »Stepanjke«), a starog djeda Ivana Fištraka zaklali. Lakše bi mu sad bilo da je tu netko od njegovih, ali svi su izbjegli, ostao je sam. Ipak...

»Ako ćete me već ubiti, onda me ubijte ovdje, u mojem dvorištu!« — odsjekao im je otresito, odlučno, što ih je gotovo prenerazilo.

Čini mi se (eto sad, nakon toliko godina) da čujem taj njegov glas, jasno mu »raspoznajem« boju, ton... Možda je baš od toga glasa »poklecnuo« automat u ruci onog zlikovca.

No nije to još bio rasplet. Djeda su ipak poveli — tamo »gore«. Da li da ga onim prizorima do kraja slome, ili da ga jednostavno pridruže onoj dvojici što su visjeli — nije se moglo pretpostaviti, tek, negdje usput, djed Stevo je iskoristio neki — za sebe spasonosni — trenutak nepažnje pijane pošasti i — »šmugnuo«...

Zadnju ofenzivu, početkom 1945. godine, razumije se, nije dočekao kod kuće.

Nezaboravni 8. mart

Za odnos narod i diverzanti jednostavno se može reći: svatko je svakom pomogao, a nitko nije smatrao da time vraća kakav dug. I to je ono najljepše. Nisu, npr., žene Pobjenika vraćale dug diverzantima zato što su im ovi pomagali u polju i kod kuće, koliko su mogli, niti su ovi pak vraćali dug njima zbog toga što su se hranili po kućama ili zbog brige o njihovom rublju. Sve je to bilo nešto normalno, sastavni dio njihova svakodnevnog života.

»Kad su se vraćali iz akcija, kaže Pribanić, bili su uvijek dočekivani kao da su sinovi tih žena, ili braća. A zna se kakvi su dolazili, ne samo umorni nego i mokri, uprljani, poderanog rublja ili odijela. Naše su žene brinule da im pripreme rublje za presvlačenje. Krpale su im, šivale i prale. Moja mati, nije zgodno što ja govorim, ali je bilo tako, svakodnevno je bila na jaruzi i prala. Onda Cilika Bočkor, Modrićka, Mara Galović, Kata Turković. Ma samo da ne kažemo — sve«.

»Pa i u Suhaji, dodaje Šopar, da ne bismo ostali nepravedni i prema požrtvovnim susjedama, da samo neke spomenem: Mara Posavac, Mara i Kata Ivančević, Reza Koščević...«

Dakle, afežejke su još više zaslužile bombone — kažem subesjedniku, upoznavši ih s Brezakovim »snabdijevanjem«.

Da, nasmije se Pribanić i nastavi: »Ali nije samo to, nego je organizacija AFŽa sakupljala gotovo rublje po selu«.

I tako, eto, jedni drugima u beskraj, do pobjede!

Došao je i 8. mart 1945. godine, dan proslave. Sve te drugarice, majke, sestre, koje znaju dobro »rifljati« u hladnim jarugama, znat će se večeras i proveseliti, »potancati«. Sve je gotovo, dugo se spremalo i s jedne i druge strane (diverzanti neki skeč). Nestrpljivo se čeka večer... Tek je nešto oko 9 sati prije podne!

Odjednom dolazi zadihana patrola u Štab: Neprijatelj nadire od Vrtlinske. Čuje se i pucnjava, a može se vidjeti i ustaški streljački stroj već u Pobrđanima. Pribanić brzo pakuje arhivu. Ljudi bježe, kako se obično kaže, Ali u stvari to nije bila ona panična »bježanija«, nego već pripremljeno povlačenje. Svi su imali spakovano samo ono što najnužnije treba ponijeti ako dođe do »gustog«. I pripremljene »foringe«. Trebalo je samo upregnuti konje ili krave.

To je bio početak te zadnje ofenzive, zbog koje su Moslavčani izbivali iz svojih domova dva mjeseca. Vratili su se tako reći u streljačkom stroju, u posljednjem oslobodilačkom pohodu naših jedinica i ugledali svoje domove, neki čitave, ali prazne, a neki samo — zgarišta. No bio je to kraj svim patnjama.

MATO ŠEGOTA

ratni komesar diverzantske čete

Čim sam došao u partizane otišao sam u diverzante neposredno. Ivan Svetličić-Orsi odveo me u diverzante iz Graberskog Brda. Orsi je tada bio polit, komesar 1. čete 3. DB. Budući su već ranije u diverzante stupili Drago Brezak, Zlatko Šepak i još neki drugovi, to sam se i ja lako opredijelio da s poznatim drugovima idem u istu jedinicu.

Stupio sam u l.četu 3. diverzantskog bataljona u Vrtlinskoj u 11. mjesecu 1943. godine. Kao borac učestvovao sam u više akcija, ali u pečetku nisam samostalno postavljao mine. To sam učinio 24. 12. 1943. godine. Te noći jedinice 2. moslavačke brigade vršile su napad na prugu. Tada sam prvi put samostalno, odnosno zajedno s Franjom Likerom aktivirao minu na koju je zatim naišao neprijateljski vlak. Bio je to vojni transport. Nakon miniranja vlaka slijedio je napad jedinica 1. moslavačke brigade na vlak i prugu.

Bio je to posebno radostan trenutak kada sam s Franjom Likerom srušio neprijateljski vlak i vidio kakvu rušilačku snagu ima eksploziv.

Sudjelovao sam u mnogim akcijama sa svojom jedinicom, npr. 2. 3. 1944. kod Ladislava na pruzi Bjelovar — Garešnica. Tada sam već bio desetar. Sa svojom desetinom postavio sam dvije mine i ostao u zasjedi na pruzi s 1. bataljonom moslavačkog odreda. Bilo je u planu da se sačeka mješoviti putničko-teretni vlak br. 1530 i da se minira, zatim da 1. bataljon MPO-a izvrši napad. Međutim, desilo se da je taj vlak mnogo kasnio i umjesto u 8,00 sati stigao je tek u 11,00 sati.

Kada je lokomotiva naišla na mine, aktivirao sam ih i došlo je do čitavog loma. Lokomotiva i četvera kola su teško oštećena, dok je lakše oštećeno još 5 kola. Prema našim podacima, neprijatelj je imao više desetak izbačenih iz stroja, što mrtvih što ranjenih. Napad 1. bataljona MPO-a na vlak nije uspio jer je u kompoziciji bilo nekoliko blindiranih kola s jakom pratnjom ustaša i Nijemaca. Partizani su imali 6 — 7 mrtvih i nešto više ranjenih, a diverzanti nisu imali nikakvih gubitaka.

S e d l o

U prosincu 1943. bio sam komandir odjeljenja, odnosno desetine u vodu Franje Likera. Štab 3. diverzantskog bataljona organizirao je u suradnji s jedinicama 1. moslavačke brigade napad na glavnu prugu na relaciji Ivanić-Grad — Širinec. Planirano je da miniramo prugu na jednoj i drugoj strani relacije radi sprečavanja nailaska neprijateljskih vlakova. A ako naiđe vlak treba da miniramo i njega. Bilo je podataka da će neprijateljski vlak naići te noći. Kada je vodnik Liker stigao na prugu kod Širinca, tamo su već bile jedinice 1. moslavačke brigade. Bio je tu već Štab bataljona, pa komandant bataljona reče: »Drugovi, sada možete raditi svoj posao, mi smo zaposjeli prugu«. U to vrijeme stigao je i diverzant Baja s tovarom na malom bosanskom konju sa samarom. Tovar je bila jedna RAB-a (rasprskavajuća avio--bomba) težine oko 60 kg. Ta avio-bomba nije eksplodirala kada su je na partizane bacili Pavelićevi avijatičari i sada je stigla na prugu da učini svoje. Vodnik Liker i ja otišli smo s avio-bombom naprijed 50-tak

metara istočno od vaktarnice idući prema Križu. Brzo sam izvadio kamen i uz pomoć Likera postavio minu ispod šina. Vodnik Liker je zatim naoružao minu, stavio upaljač, kapislu, bateriju i drugo. Ostalo nam je malo vremena. Dok smo još radili oko mine, čulo se kloparanje kotača dolazećeg vlaka iz pravca Zagreba. Vlak se zaustavio u stanici Širinec. Jedva smo stigli da se malo udaljimo od pruge i sklonimo iza jednog stoga sijena. Noć je bila srednje tamna. Kad se vlak zaustavio, vaktar je stajao na svom mjestu, ali je bio nekako čudan. Pita ga strojovođa: »Jesi li pio, ili si bolestan?« (vaktar je znao da su tu partizani pa se našao u nezgodnoj situaciji). Iza toga komandant transporta upitao je vaktara »Šta ima novog?« »Ništa«, odgovori vaktar.

Nakon toga lokomotiva povuče cijelu kompoziciju i pođe. Liker mi reče: »Bježi, sad će«, zatim se baci na zemlju, a brzo zalegnem i ja. Najprije je sijevnula munja, potom se prolomila snažna eksplozija. Lokomotiva i nekoliko kola iskočilo je iz šina.

Istovremeno su jedinice brigade otvorile vatru iz svog naoružanja po vlaku koji je bio miniran. Sve je gorjelo od vatre, pušaka i puškomitraljeza, čiji je eho bio snažan u noći. čuli su se vrisci ljudi i njiskanje konja u vagonima. Po tome smo znali da je to vojni transport.

Juriš brigade bio je snažan. Postignuto je iznenađenje pa je relativno inače slab otpor neprijatelja ubrzo bio slomljen. Sve je bilo za 15 minuta gotovo. Još su se čuli tu i tamo pojedinačni pucnjevi pušaka. Tom prilikom zarobljeno je oko 15 domobrana, nekoliko njemačkih vojnika, civila i nekoliko ustaša. U vlaku je bilo živežnih namirnica, poklon-paketa za Božić, kareta, kola, stoke, konja, vozila, dva tenka i drugo. Bio je to veliki uspjeh brigade i diverzanata.

Iz vlaka je izvučeno samo ono što se moglo ponijeti, a ostalo je zapaljeno. Zapaljena su i obadva neprijateljska tenka.

No, tom prilikom imali smo problema. Kada smo polazili na zadatak, komandant bataljona Mirko Palčić rekao nam je da mu dovedemo konja sa sadlom ako ih bude u transportu. I zbilja, imali smo jaku volju da za našeg komandanta bataljona zaplijenimo konja. S vodnikom Likerom ostali smo među posljednjima pregledavajući vagone. Došli smo do jednoga vagona punog konja. Budući da smo dobro znali šta su konji, izabrali smo jednoga lijepoga i pokušali ga izvesti iz vagona, Ali, konj nikako nije htio izaći. Uzeli smo drugog, pokušali sa njim, ali ne ide. Naime, vagon je bio na pruzi bez rampe i konj se ni pod koju cijenu nije dao iz vagona. Napokon smo uzeli sedlo i krenuli s pruge za brigadom. Prilikom pregleda vagona uzeli smo nešto šećera kojeg je bilo u vlaku. Brigada je već otišla. Vraćali smo se sami, ja i vodnik Franjo Liker. Ja sam nosio sedlo i šećer, a Franjo ranac i svoju opremu.

Kad smo stigli na kosu u selo Širinec, predložim Franji Likeru da tu negdje kod seljaka skuhamo malo vina, (šećera imamo) pa da se malo okrijepimo. Liker se složio sa mnom i mi svratismo u jednu selječku kuću. Seljak pristane da nam da vina iako je bio u strahu da se kod njega zadržavamo. Tek što smo skuhali vino i počeli da pijemo po čašu kuhanog vina, osu se vatra iz PA topova po selu. To je oklopni vlak otvorio paljbu. Znači, stigao je »Grbo« na mjesto diverzije. Bilo nam je

to jasno po vatri koja je dolazila s pruge. Trebalo je žuriti, zato smo brzo popili vino i krenuli za brigadom.

Sedlo je bilo teško i nespretno za nošenje, pa je otuda bilo teže nego što je njegova stvarna težina. Uskoro smo prešli cestu Graberje — Bunjani i za jedan sat hoda stigli u selo Šumećane. Vodnik Liker predloži da se malo odmorimo kod našeg suradnika kojeg je on poznavao. Pristao sam. Jasno odmor nam je dobro došao. Moglo je biti oko pola noći kada smo stigli pred tu kuću. Franjo je išao naprijed, ja iza njega. U trenutku kada je Franjo otvarao vrata i zakoračio u kuću, opali metak. Franjo se sruši. Ne znajući u čemu je stvar, bacim sedlo i onako nasumce opalim tri ili četiri metka oko sebe. Pretpostavljao sam da smo upali u neprijateljsku zasjedu i da je Franjo ranjen. A evo šta se desilo.Franjo je imao engleski automat marke »Sten«, koji je udarivši u prag kuće opalio i ranio ga u debelo meso. Domaćin čika Jova pobjegao je u drugu prostoriju, a njegov sin u štagalj. Tek kad se vidjelo da to nije bio neprijateljski hitac, skupili smo se i previli Franju. Iza toga smo našli kola koja su vozila Franju i sedlo, tako da smo relativno lako stigli u bazu u Pobjeniku. Morali smo objasniti u Štabu bataljona kako je došlo do ranjavanja Franje.

Komandant 3. diverzantskog bataljona Palčić izgrdio nas je ljut što je zbog nepažnje ranjen diverzantski vodnik. To se diverzantima ne smije događati, govorio je Palčić. Na kraju kada smo sve objasnili, komandant se udobrovoljio. Nismo mu doveli konja, ali donijeli smo mu sedlo. Objašnjavali smo. »Druže komandante, konj nikako nije htio izaći iz vagona i morali smo ga ostaviti«. »Što ga niste izgurali«, upitao je Palčić? »Polomio bi noge druže komandante«, odgovorio sam Palčiću. I tako je prošla epizoda sa konjem, jer je Palčić dobio drugog konja i stavio na njega dobro novo sedlo.

Akcija kod Križa

Ukratko ću opisati još jednu akciju na glavnoj željezničkoj pruzi blizu Križa. Bilo je to 7. 8. 1944. godine. U to vrijeme neprijatelj je solidno organizirao obranu svojih željezničkih komunikacija, posebno glavne pruge Zagreb — Beograd. Njegove jedinice bile su takoreći danonoćno na pruzi. U Vojnom Križu bio je jak neprijateljski garnizon.

»Gromovnik« je bio nestrpljiv, pa nas je počeo kritizirati šta radimo, zašto nema više diverzija i tako dalje. A onda je jednostavno naredio: »Imate ići na prugu i rušiti vlakove«. Bio sam tada delegat voda u 1. četi 3. diverzantskog bataljona. Spremili smo se za akciju. Na polasku rekao sam »Gromovniku«: »Ići ćemo na prugu i srušiti vlak makar se i ne vratili«. To sam rekao malo u afektu. Međutim, kad smo već htjeli krenuti »Gromovnik« je rekao: »Ipak je bolje da se vratite živi pa makar cug ne zrušili«. Bila je to njegova briga za borce izrečen na njemu svojstven način. Iako je to bio španjolski ratnik, osnivač diverzantskih jedinica, na prvi pogled prijek i oštar na riječi, on je u duši ostao blag i brinuo se za svoje diverzante. Čuvao je ljude od nepotrebnih opasnosti i gubitaka.

U štabu 3. diverzantskog bataljona pri Komandi 1. diverzantske čete odlučeno je da odaberem grupu diverzanata i izvršim miniranje vlaka kod Križa. Kao rukovodilac grupe i delegat 1. voda 1. diverzantske čete odabrao sam desetara Dragu Brezaka — Vasu i još nekoliko

boraca. Sa nama je išao izamjenik komandira 1. diverzntske čete Ivo Vrbas.

Zadatak je bio slijedeći: Izvršiti marš pravcem: Pobjenik — Pavličani — šuma Jantak — šušnjari — Bunjani — Širinec, zatim prijeći prugu i razmjestiti se u sjevernom dijelu šume Žutica. Sutradan izvršiti izviđanje pruge, prikupiti podatke i minirati prugu i vlak između Širinca i Novoselec Križa. Bio je to jednostavan zadatak sudeći po ovih nekoliko rečenica, ali nije ga bilo lako ostvariti..Poslije ručka krenula je mala kolona iz Pobjenika. Stigli smo po vrućini u šumu Veliki Jantak gdje ju je rijeka Česma presijecala na dva dijela. Visoka hrastova šuma izmiješana s johama stvarala je divnu hladovinu, bilo je prijatno pješačiti u to doba dana.

U rejonu starog drvenog mosta na Česmi napravili smo veliki odmor od dva do tri sata, s ciljem da se borci odmore, izvrši izviđanje s one strane rijeke i da se na taj način primaknemo bliže pruzi kojoj smo morali prići u toku noći i zatim produžiti marš ka šumi Žutici.

Dok smo se odmarali poslao sam patrolu do mosta do izvidi okoliš. Vođa patrole bio je desetar. Kada se patrola vratila, on me izvijestio ovim riječima: »Stric, eno tamo onog ustaškog tata Mindeka gdje udiča (peca ribu). Ja ga bum sad maznul, samo bu puknul u Česmu. On je za ustaše«. »Znam«, odgovorio sam, »on je njihov, ali to je sirotinja doma ima 13 komada djece, bit će vremena da ga ubijemo i kasnije ako bude i dalje gad. Drugo, sada idemo na prugu u akciju i ne treba nam praviti problema oko toga«.

Bio je u pravu naš desetar, jer je taj Mindek bio ustaški nastrojen. Ali, gdje ćeš ubiti oca kod toliko mnogobrojne djece. Treba pokušati zastrašiti ga i odvratiti od ustaša. Tako je taj čovjek ostao živ. Poslije rata jednom smo o tome s njim razgovarali. Zahvalio nam se zbog toga što smo ga ostavili živog.

Padom mraka, 6. 8., grupa je prešla cestu i prugu i stigla u Veliku Hrastilnicu u kuću Josipa Koletića, gdje su diverzanti dobili večeru, podatke o kretanju vlakova i situaciju na terenu. Kod Koletića je grupa i prenoćila.

Situacija na pruzi bila je takva da je miniranje po noći bilo teško izvoditi, pa smo odlučili da akciju izvedemo danju kada je pozornost kod neprijatelja slabija i kada nam se ne nada. Odlučeno je, vlak dići što bliže Križu.

Podijelio sam grupu na dva dijela: borci će ujutro otići u lugarnicu Mlakaru, a ja, Ivo Vrbas i ^desetar Drago Brezak idemo na prugu. Ponijeli smo sve što je potrebno. Na prugu smo stigli negdje oko 03,30 sati 7. kolovoza i sklonili se u kukuruz na 100 do 150 metara južno od pruge. Sa našeg mjesta sve se dobro vidjelo. Međutim, uvijek se nešto u životu događa nepredviđeno. Ujutro došao je seljak da kosi djetelinu koja se nalazila nešto zapadnije od kukuruza gdje smo mi bili. Malo iza toga naiđe patrola od tri domobrana koji otpočnu razgovor sa seljakom, a zatim jedan od njih uzme kosu i pomaže seljaku. Eto ti sad brige! Mogli bismo ih pohvatati, ali onda je u pitanju akcija na vlak. Seljak ih je počastio rakijom, domobrani zasjeli pa piju. Dokle će tako? Napokon, ipak su otišli. Moglo je biti negdje oko 10 sati kad eto ti

ide žena s korpom i jednom malom djevojčicom, ide pravo ka kukuruzu. Šta sad? Ako nas otkrije, moramo je uhapsiti ili se moramo povući. Na sreću, žena skrenu u krumpirište, iskopa potrebnu količinu krompira i na kraju ode.

Bilo je oko 17 sati, otpuzao sam do pruge kada više nikoga nije bilo u blizini. Prije nego sam stigao na prugu, protutnjao je njemački transportni vlak, tzv. »romelovac« (imao je obojene vagone). Kad vlak prođe, izašli smo na prugu. S tog mjesta vidjela se željeznička stanica Križ — Novoselac na udaljenosti od oko 400 do 500 metara. Vidim na stanici vlak okrenut prema Zagrebu. Očito to je bilo ukrštavanje dvaju vlakova. Dao sam odmah znak zamjeniku komandira čete Vrbasu da donese eksploziv i za čas smo postavili minu bez ukopavanja i kamufliranja, povukli žicu za paljenje na nagaz. Za to vrijeme smo imitirali grupu radnika, jer smo bili u košuljama a neki i goli do pojasa, budući je bilo jako toplo pa nismo mogli biti u partizanskim uniformama već u civilu.

Još nismo bili pravo ni završili posao kad je vlak krenuo: čuli smo ga sasvim dobro i vidjeli. Čim je mina postavljena brzo smo se povlačili ka jugu. Žurili smo s ciljem da se što prije odmaknemo od pruge. Nismo prešli ni 200 do 300 metara, vlak je već stigao u rejon mine. Odjeknula je snažna eksplozija, jer smo bili postavili 15 do 17 kg plastika. Nakon eksplozije slijedilo je iskakanje kola i lokomotive i lomljenje čitave kompozicije. Očekivali smo da neprijatelj intervenira. Međutim, nitko nije išao za nama niti nas je vidio- a tek nakon desetak minuta čuo se po neki pucanj iz bunkera na pruzi.

Na lokomotivi i teško oštećenim vagonima šteta je bila velika, bilo je mrtvih i ranjenih o čemu su sutradan pričali seljaci na veliko. Tom prilikom iz razbijenih vagona poiskakala je veća grupa teladi, tako da su je ustaše hvatale po ravnici oko pruge.

Kada smo se vratili u Pobjenik, već je Hariš bio obaviješten o diverziji i njenom rezultatu.

Ovo sam opisao nešto detaljnije da se vidi kakvih je sve problema i prepreka bilo u izvršavanju jedne diverzantske akcije. Svaka diverzantska akcija po mnogo čemu je slična, ali je istovremeno i različita. Trebalo je izvršiti pripreme, marširati, preći prugu, konspirirati se, izvršiti diverziju i vratiti se natrag u bazu. Na tome putu iskrsavali su kako se vidi razni problemi i teškoće koje je trebalo savladati.

Ovu akciju kao i mnoge druge koje su izvršili naši diverzanti ne bi tako mogli izvoditi da nije bilo naših suradnika na terenu koji su nam u tome pomagali. Njih se često zaboravlja, a i ovom prilikom pružili su nam pomoć Josip Koletić, Mlakar i Franjo Kušec iz Donjeg Križa. I ovom prilikom barem sada da im zahvalimo za usluge koje su činili NOP-u a isto tako i svima drugima koje ovdje nisam u mogućnosti spomenuti.

M e d

Jednom prilikom odjeljenje div. 1. čete 3. DB pod rukovodstvom komesara čete druga Branka Lazarusa, komandira voda Tome Ludvaića i delegata voda Mate Šegote, te desetara Drage Brezaka — Vase našlo

se u šumi Žutica u rejonu Frušlikov čret. Bilo je to negdje u drugoj polovini srpnja 1944. godine. Diverzanti su se tu našli sa zadatkom da izvrše nekoliko akcija na pruzi Zagreb — Beograd. Naime, često smo noću prelazili prugu Zagreb — Beograd, razmjestili se u Šumi Žutica, a zatim nakon izviđanja išli u akciju na prugu jer nam je bilo zgodnije s juga dolaziti i vršiti diverzije.

Bila je nedjelja, grupa diverzanata okupila se u bazi Trušlikov čret (bila je to koliba izrađena od pruća i pokrivena travom. Kolibu su izgradili čuvari svinja iz okolnih sela). Pala je ideja da se izvadi nešto meda iz napuštenih košnica pčelinjaka u šumi Žutica. Ideju je dao Drago Brezak.

Ekipa za vađenje meda bila je Drago Brezak, Josip Koletić i još jedan drug. Drug Vaso je to stručno uradio, uzeo je električni upaljač bez detonatora, šibicom upalio čahuru upaljača koja je bila prelivena sumporom, a zatim upaljenu čahuru stavio u košnicu i začepio otvor travom. Budući su košnice bile pletene i zaljepljene, to je za nekoliko minuta čitav roj pčela bio pogušen. Tada je bilo lako izvaditi med iz košnica. Meda je bilo jedan pun plavi lonac od oko 8 litara veličine. Poslije toga diverzanti su se bogato počastili medom, više medom nego kruhom kojega nije bilo dovoljno, pa je kod nekih drugova poslije toga bilo »problema«.

Dakle, sve je bilo u najboljem redu, diverzanti su se odmarali, veselili, pričali dogodovštine i pripremali se za narednu akciju.

U međuvremenu ja sam kao delegat voda otišao rano u jutro u selo V. Hrastilnicu na vezu i izviđanje. U ranim jutarnjim satima stigao sam kod našeg starog suradnika Josipa Koletića, upoznao se sa situacijom i dogovorio da on prikupi još neke podatke i organizira snabdijevanje hranom. Supruga Koletić Josipa bila je moja sestra koja je i lično davala sve od sebe u radu za NOP, odlazila u uporište i donosila potrebna obavještenja.

Negdje oko 10,00 sati vratio sam se u bazu. Negdje na polovini sela sreo sam Stevu Brozinčevića zvanog Prpić iz sela šušnjari koji je svojoj tetki vozio sijeno. On mi je rekao: »Brate, bježi, ustaše su krenule iz Križa i idu za Žuticu, a ima ih puno«. Iza toga sam požurio u bazu i čim sam stigao, rekao sam drugovima što sam saznao«. »Ide banda, ima ih mnogo, budimo oprezni«. Ispred baze imali smo stražara — osmatrača.

Međutim, diverzanti kao diverzanti bili su dosta komotni, nisu se mnogo brinuli o dolasku bande — ako dođu potući će ih. Tako se desilo da je pojava neprijatelja oko 12,00 sati bila ipak iznenađenje. Odjedared u neposrednoj blizini baze pojavila se velika grupa ustaša koja je težila da opkoli bazu i pohvata diverzante.

Iznenadna pojava neprijatelja izazvala je na momenat manju zabunu kod diverzanata, ali i kod ustaša, koji su rzvijeni u strijelce zastali. Bilo je potrebno samo nekoliko trenutaka da diverzanti reagiraju. Svi bez komande otpočeli su izvlačenje ka jugu kroz šumu. Ustaše gledaju izvlačenje diverzanata i ne otvaraju vatru — zbunjeni su. Za veoma kratko vrijeme diverzanti su se povukli iz rejona baze dublje u šumu prema širokoj proseki. Prilikom prebacivanja preko prošeke po-

stojala je opasnost da nam neprijatelj na brisanu prostoru nanese gubitke, k tome se tu našlo i jedno oboreno stablo, gdje je mogla biti ustaška zasjeda. I bila je, bio je tu neprijateljski puškomitraljezac. No, stigavši na ivicu prošeke diverzanti su za momenat zastali osmatrajući suprotnu stranu . . . Bacio sam ručnu granatu za svaki slučaj iza drveta i zatim je čitava grupa trkom prešla preko prošeke i izgubila se dublje u šumi.

Desilo se tako da nije došlo do borbe, jer ni jedan protivnik od iznenađenosti susreta nije iskoristio vatru iz oružja pa da nanese gubitke drugome. S druge strane neprijatelj nije imao izgleda točne podatke o broju diverzanata, pa je i sam bio iznenađen i kao što se vidi, diverzanti su se izvukli iz veoma neugodne situacije koja je mogla da se loše završi. Tako je neprijatelj ostao praznih šaka. Puškomitraljezac ustaša na prosjeci bio iznenađen efektom ofanzivne bombe i brojem partizana pa najvjerovatnije i zbog toga nije otvorio vatru.

Nakon povlačenja diverzanata iz baze, ustaše su tamo našle jedan zaboravljeni automat engleske proizvodnje i lonac s većom količinom meda koji partizani nisu stigli ponijeti. Sutradan ustaška propaganda usmena i pismena hvalila se kako su razbili partizane, zaplijenili veću količinu oružja, od čega neko nepoznato novo oružje i veliku količinu meda. Te večeri diverzanti su se ponovo vratili u bazu ali nije bilo više meda.

Mine iznenađenja

U izvođenju svojih djelatnosti diverzanti su primjenjivali razne mine iznenađenja. Od mnogobrojnih, da spomenem samo neke.

Na željezničkim prugama pored mina za rušenje vlakova postavljane su mine u vidu iznenađenja, u vidu torbe i drugih predmeta, tempirane mine koje su eksplodirale kasnije nakon popravka pruge ili čak nekoliko dana kasnije kada je protivnik smatrao da je pruga čista. Već od 1943. pa na dalje često je na prugama postavljano zapravo minsko polje s dvije i više mina s minama usporenog odnosno vremenskog djelovanja od nekoliko sati do nekoliko dana.

Na cestama, TT vodovima i drugim postavljali smo razne mine iznenađenja, a pored ostalih i takve kao što su parole, skraćene zidne novine. Npr. u rejonu Kloštar Ivanić u više navrata postavljali smo mine iznenađenja na TT stupovima, a jednom i kod Crvenog kipa na cesti Beograd — Zagreb istočno od Kloštra Ivanića ili po narodnoj verziji na sredini sveta (Crveni kip). Kod Crvenog kipa (to je kip Isusa Krista u ogradi) diverzanti su postavili zidne novine u kojima je govoreno o značaju, ciljevima i uspjesima NOB-a. Istaknuta je velika parola: »NE PRILAZI MINIRANO«. Te zidne novine stajale su gotovo mjesec dana tako da neprijatelj nije smio prilaziti, morao ju je uništiti miniranjem.

Drugi slučaj: U blizini sela Voloder ostavljen je sanduk od municije napunjen kamenom tucanikom u kome je bio smješten jedan kilogram eksploziva sa odskočnim upaljačem koji se aktivirao otvaranjem poklopca na sanduku. Sanduk je nestao sa ceste, neprijatelj ga odnio.

Iako učinak nije poznat, vjerojatno je imao gubitaka od mine iznenađenja.

U ožujku 1945. godine dobio sam prekomandu u 2. četu 2. diverzantskog bataljona koja se nalazila u Hrvatskom zagorju i oko Zagreba, gdje sam ostao na dužnosti komesara čete do kraja rata.

Žena diverzant

Diverzantski rat u neprijateljskoj pozadini. To nije samo rat protiv njegovih veza, borbenih sredstava i magacina, to je ujedno i »hladni rat« za vrijeme pravog rata.

Rat živaca — kada male, za veću borbu gotovo beznačajne trupe vrše zadatke divizija. Na sebe vežu neprijateljske snage, brojno daleko veće. Neprijatelj mora da izradi pravi sistem za čuvanje objekata, koje bi diverzanti mogli napadati.

Ali i to je obično bilo uzalud. Neku rupu u njegovom sistemu obično je uvijek lako moglo se pronaći.

Koji su bili to ljudi, koji su izvršavali zadatke divizija? Za vrijeme rata moglo se čuti, da su to posebno izvježbani Ijudi-borci. Ponekad i da su se školovali u Rusiji. Na njihove glave su bile raspisane ogromne sume novca. I po visini tih »nagrada« mogla se ocijeniti njihova snaga i sposobnost.

Ali ipak su bili samo obični borci, radnici, seljaci. Do njihova uspjeha njima je pripomogla u glavnom samo visoka svijest, ljubav prema domovini, a mržnja prema neprijatelju. Među njima je bila jedna žena. Možda jedna od malobrojnih, koje su se bavile tim načinom borbe, ako nije bila jedina.

Dolazak u našu četu drugarice Ivke bilo je malo iznenađenje. Moglo se primijetiti i nezadovoljstvo pojedinih drugova, jer do tada u našim jedinicama nije bilo drugarice kao borca. Mnogi su drugovi govorili, da »kako će ona na prugu, nije taj posao za drugarice, one nemaju srca i izdržljivosti za izvršenje naših zadataka« i slično.

Kada je bila raspoređena u vod nakon završenog kraćeg kursa, bilo je protivljenja i od strane komandira vođa.

To je bio stari i iskusni borac Tomo Ludvajić, koji je s nepovjerenjem gledao na nju. Došao je i u komandu čete da intervenira.

»Drugovi«, obratio se komandiru i komesaru, »znam da ćete me pogrešno shvatiti, ali ako može Ivka da se prebaci u neki drugi vod, a ne baš u moj. Vi znate kako je težak moj teren i neće ona to moći da izdrži. Pravo da vam kažem, nekako-napose , brate, da bude žensko diverzant . . . ?«

Komandir ga je pogledao, zamislio se pa reče: »Mi smo, Tomo, izvršili raspodjelu čete onako, kako smo smatrali da je najbolje. Smatram da sad ne treba odstupiti od te odluke«.

»A što ti misliš«, nastavio je komesar, pošto je komandir završio, »da ona neće biti dobar borac, da će se plašiti poći na prugu, ili da neće moći izdržati napore?«.

»E, te napore neće moći izdržati«, prihvatio je to Tomo, jer mu se to svidjelo kao najbolji argument, a sve misli: »Ne, brate, žensko je, pa eto, to ti je ono, što ja ne volim da je imamo u vodu«.

»Dobro«, produži komesar, »vidjet ćemo pa još uvijek imamo vremena da je premjestimo, ali gdje, svi tereni su teški, a ona je odlučila da bude diverzant. Konačno mnogo nas je bilo u početku slabih živaca pa smo se očeličili pa zašto ne bi i Ivka. Čini mi se da će ona biti dobar diverzant samo je važno kako će vod, a napose komanda voda zauzeti stav prema njoj. O ovome treba Tomo da govorimo, a ne o tome da ženska nije za diverzanta«.

Vrijeme je prolazilo, akcije su se redale, a Ivka je pokazala, ne samo da je dobar i izdržljiv borac, već dobar i svjestan drug. Na sastancima Skojevaca, ili sastancima voda pa i čete, učestvovala je u diskusiji o svim pitanjima, a najviše je voljela reći što osjeća i baš to je bilo ono, što ju je rukovodilo da bude hrabra i izdržljiva. Voljela je pravičnost i istinu.

Ponekad su drugovi htjeli da je poštede teških i dugih marševa sa namjerom da je ostave u bazi. Osobito kada su atmosferske prilike bile teške. Ali ona to nije dozvoljavala. Nije joj se htjelo direktno reći da je taj zadatak za nju prenaporan, već neka ona ostane pa do povratka opere i okrpa veš drugovima iz voda. Na ovakav prijedlog obično je bio odgovor: »U selu ima dosta žena i djevojaka, koje nemaju puške pa to mogu one, a ja imam svoj zadatak!«

Bila je hrabra i odlučna pa je ponekad svojom hrabrošću i pojedinim drugovima bila za primjer.

Jednom prilikom smo pošli na prugu, da je razrušimo. Ali smo naišli na oklopni vlak, na »grbonju«.

Teško bi bilo reći, tko je na koga naišao, mi na njega ili on na nas. Imao je »grbonja« naviku, da se zavukao na neko mjesto sasvim polako, bez većeg šuma, prikrio se iza sjene drveća kraj pruge i očekivao.

Na ovu akciju su pošli u glavnom mladi borci, koji su završili kurs. Razumljivo bil^ je i nekoliko starih, iskusnih među njima. Kad su došli na 50-tak metara do njega, bilo je kao da se ova grdosija najedanput probudila. Osvijetlila je brisano polje pred sobom reflektorima i počela da sipa vatru iz svojih vatrenih ustiju: mitraljeza, lakih i teških bacača, flakova, topova.

Razumljivo je, da je došlo i do komešanja. Vod je bio naoružan jedino automatima i trebalo se povući, jer ipak »grbonja« nas je ovaj put iznenadio.

Zaklona nije bilo nikakvih. Bilo je to rano u proljeće i po poljima nije bilo ni žita ni kukuruz Svaki je težio da se izvuče što prije, a poneki je htio da si olakša p^oju namjeru, pa se rasteretio eksplozivnih punjenja, namijenjenih za izvršenje zadatka.

Teško je bilo kontrolirati, tko se i kako ponaša u toj akciji. Znam samo da sam se našao u začelju jedinice i da sam primjećivao sve manji broj boraca. Osvjetljenu jednom raketom »grbonje«, vidio sam Ivku natovarenu s nekoliko eksplozivnih punjenja, koje je pokupila

razbacane od drugova. Pod tim opterećenjem povlačila se u pravcu gdje se osjećala bolja zaštita od djelovanja neprijateljskog oružja. Jedna topovska granata eksplodirala je skoro sasvim kraj nje. Bacila je Ivku sa njenim teretom. Pritrčao sam njoj u pomoć, ali kad sam prišao, ona se već osvijestila. Prvo što je bilo, rekla mi je: »Ma vidiš, druže, kakvi su ovi drugovi, koji su toliki eksploziv ostavili. Ja ga prosto ne mogu više da vučem . . . «

Zadaci i poteškoće su se nizali. Bio je to rat u najozbiljnijem smislu riječi.

Da bi se zadaci što lakše izvršavali, pojedine grupe, a nekad i pojedinci, morali su da se probijaju tamo, gdje je bio neprijatelj siguran, da zaista živ čovjek ne može proći. Išli su kroz minska polja, elektrificirane žičane prepreke, preko svega što je imao neprijatelj u svojoj tadašnjoj tehnici na raspolaganju da se zaštiti pred diverzantima. Ili je pak koristio prirodne prepreke od kojih su za diverzante posebnu poteškoću, naročito u zimskim mjesecima, predstavljale razlivene rijeke, kojih je bilo dosta.

Teško je bilo gaziti vodu po nekoliko desetaka pa i stotina metara, često duboku po metar i više, Osobito pri niskim temperaturama.

Nije bilo to lako za nas muškarce, a kamo li za Ivku. Ženskih organizam ipak traži drugačije uvjete života.

Možda su ti najgrublji uvjeti, uvjeti rata utjecali na njezino zdravlje. Ili pak dugi marševi pod opterećenjem eksploziva.

Razboljela se i nije mogla više da radi ono što je najviše voljela, da ide sa drugovima na prugu. Prebačena je bila na liječenje u Bari, odakle se vratila kao ratni vojni invalid.

Kad sam je 1954. godine sreo na zajedničkoj proslavi Korpusa u Bjelovaru nosila je nekoliko odlikovanja. Pitao sam je »Kako je Ivka«. Odgovorila je: »E, ljepše je bilo kad smo išli na prugu, ali dobro je i sada«.

Diverzantski rat u neprijateljskoj pozadini nije samo rat protiv njegovih veza, borbenih sredstava, nego istovremeno i hladni rat u ratu, rat živaca kada male jedinice izvršavaju zadatke velike kao što je brigadni i veći. Kada te male snage vežu za sebe .mnogo puta veće neprijateljske snage, kada neprijatelj mora izgraditi čitav sistem da bi čuvao objekte i komunikacije. Zapravo neprijatelju je sve bilo uzalud, diverzanti su pronalazili načina i metoda da ruše prugu, vlakove i ostalo.

Koji su to bili ljudi koji su izvršavali takve zadatke? Za vrijeme rata moglo se čuti da su to posebno izvježbani borci, bilo je priča da su školovani u SSSR-u i slično. Neprijatelj je na glave diverzanata raspisao ucjene nudeći velike nagrade.

Međutim, diverzanti su ipak bili samo obični ljudi, borci, radnici, seljaci, ali visoko svjesni, odani svojoj domovini i slobodi, zadojeni mržnjom prema osvajaču i njegovim slugama. Među njima bila je i jedna žena koju želim da spomenem.

Dolazak u našu četu drugarice Ivke bilo je malo iznenađenje. To se moglo opaziti i po nezadovoljstvu pojedinih drugova, posebno ko-

mandira. Ovo zbog toga jer u našim jedinicama žena boraca diverzanata bilo je zaista malo. Mnogi su govorili kako će ona na prugu? Nije taj posao za drugarice? Žene nemaju dovoljno srca i izdržljivosti za izvršavanje naših .zadataka i slično.

DRAGO BREZAK,
intendant 1. DB 3. DO

KAKO SU DJELOVALI DIVERZANTI

Način izvršenja diverzantske akcije odjeljenjem

Diverzantsko odjeljenje brojalo je 6—7 diverzanata, akcije odjeljenja planirala je komanda čete, akcije većih razmjera planirala je komanda bataljona i komanda odreda. Sa svakim odjeljenjem obavezno je išao u akciju delegat ili komandir voda, komandir ili komesar čete ili njihovi zamjenici, a često je išao i jedan od članova komande bataljona, to je zapravo bio taj sedmi član odjeljenja.

Sve pripreme oko mine i upaljača izvršavao je onaj diverzant koji je minu postavljao. Postavljanje mine obavljala su 2 diverzanta, dok su ostali, po dvojica, išli lijevo i desno na 40—50 m radi osiguranja.

Nakon prijema naređenja za akciju, komandir odjeljenja izvršio je pripremu svog odjeljenja za pokret. Komandir odjeljenja bio je detaljno upoznat sa svim pojedinostima: kojim putem i u koje vrijeme treba da se kreće, koji je uži rejon gdje treba akciju izvršiti, kada se i u koje vrijeme obično kreće neprijateljska patrola i što valja uraditi poslije izvršene akcije. Ako bi odjeljenje naišlo na teškoće u toku vremena, komandir odjeljenja imao je pravo da na licu mjesta promijeni pravac kretanja i odredi mjesto gdje će najbolje uspjeti, tj. izvršiti akciju bez gubitaka.

Diverzantsku četu, o bataljonu da i ne govorimo, bilo je nemoguće naći kompletnu na okupu u bazi, jer se uvijek u akciji našlo jedno i više odjeljenja. Naš 1. bataljon 3. diverzantskog odreda pokrivao je pruge Zagreb—Dugo Selo—Novska, Dugo Selo—Križevci—Bjelovar, Bjelovar—Garešnica i sve cestovne saobraćajnice u tom trokutu.

Put odjeljenja bio je: baza — mjesto izvršenja akcije i povratak u bazu. Kad je komandir odjeljenja preuzeo eksplozivni materijal za rušenje vlaka ili nekog drugog objekta od konspiratora, spremio je eksploziv u ranac, koji je već u točno određenoj količini bio spremljen u jutanu vrećicu, a sredstva za paljenje u svoju torbicu. Odjeljenje kreće na zadatak dobro poznatim putem. Odmor se u toku puta obavljao izvan naseljenog mjesta, a ako je to bilo u selu, obavezno se svraćalo u kuće naših provjerenih simpatizera, koji su bili u mnogo slučajeva i naši obavještajci.

Zanimljivo je bilo promatrati kako mala grupa partizana mirno i tiho prolazi i nosi ranac, koji nekoliko puta mijenja svog nosača. U uži rejon, na kojem je predviđeno izvršenje akcije, dolazilo se u predvečerje ako su prilike dopuštale, zatim se osmatralo mjesto, pruga i

. okolica, a kada je pao mrak prilazilo se u neposrednu blizinu pruge. Ispod pruge i na samoj pruzi prvenstvenu važnost ima sluh, jer je vidljivost smanjena. Neprijateljska patrola nije mogla proći prugom neprimjetno, jer se kretala između šina, uvijek se dobro čuo hod, a namjerno, više od straha, vojnici su često zapinjali nogom za kamenje i pragove. Ako je neprijatelj postavio zasjedu, rijetko je kada imao uspjeha jer smo dobro poznavali svoj teren, pa smo dolazili što bliže željezničkoj stanici i na ona mjesta gdje nam se neprijatelj najmanje nadao.

Na pruzi je prestao i najmanji šapat. Svaki pojedinac rutinski je obavljao svoj posao. Ispred postavljača, mine i njegova pomoćnika na prugu je izlazilo osiguranje lijevo i desno po dva diverzanta. Donosilac mine vadi minu i drži široko otvoren ranac, postavljač mine lagano i tiho skida gornji pocrnjeli sloj kamena i tiho ga postavlja na prag, ostalu količinu kamena stavlja u ranac, mina se maskira odloženim pocrnjelim kamenjem od ulja koji je bio odložen na prag, a ostali kamen odnosi se podalje od pruge. Kad je mina postavljena i maskirana, postavljač mine i njegov pomoćnik odlaze svaki na svoju stranu, prihvaćaju drugove na osiguranju i povlače se na zborno mjesto koje je unaprijed određeno.

U mnogo slučajeva kada je mina postavljena prelazilo se na drugu stranu pruge, sačekao se rezultat, a zatim po povratku, drugo veče ili čak dvije noći kasnije, vraćalo bi se i u povratku bi se ponovo postavila mina, a zatim bi se produžilo u bazu. Po dolasku u bazu komandir odjeljenja podnio je izvještaj o izvršenoj akciji, a zatim bi uslijedio kraći odmor odjeljenja, pa onda ponovo na novi zadatak.

Evo nekoliko pravaca kretanja odjeljenja od baze do mjesta izvršenja akcije:

1. Baza s. Vrtimska. Mjesto izvršenja akcije: želj. pruga, uži rejon Gračanica—Repušnica—Voloder. Odjeljenje je obično kretalo iz baze u prijepodnevnim satima: s. Vrtlinska—s. Mustafina Klada—s. Ruškoviica—s. Jelenska—s. Mikleuška; kroz ova sela kretalo se slobodno danju, osim kroz Jelensku koju smo najčešće prolazili noću ili je zaobilazili sa sjeverne strane. Po dolasku u Mikleušku slijedio je odmor i upoznavanje sa situacijom na našem dijelu pruge. Odmaralo se obično u kući Đoke Vojnovića ili Paje Vlaisavljevića u Mikleuški.

Slijedećeg dana poslije podne kretalo se u rejon osmatranju i prikupljanja podataka. Rejon osmatranja obično su bile uzvišice s kojih se danju mogla osmatrati cesta i pruga Zagreb—Novska, kao što su Borik, voloderski vinogradi istočno od Volodera ili na drugom dijelu uzvišica iznad Gračanica, južno od Ciglenice. Svuda smo u tim selima i zaseocima imali svoje ljude koji su pratili kretanje neprijatelja i situaciju na pruzi i cesti, tako da smo gotovo uvijek po dolasku na taj teren dobili svježe podatke. Toga smo dana u prvi mrak pažljivo prelazili cestu Zagreb — Novska, a zatim smo se pažljivo privlačili pruzi koja na tom dijelu nije mnogo udaljena od ceste.

Po izvršenoj akciji ponovo smo se vraćali u Mikleušku na kraći odmor. Za kratko vrijeme akcija bi se ponovila. Poslije nekoliko izvršenih akcija odjeljenje se vraćalo u bazu u Vrtlinskoj, a na njegovo

mjesto došlo bi drugo odjeljenje. Nikada ne bismo ostavljali teren pruge i ceste nepokriven akcijama. Ako bi neprijatelj postao odviše aktivan na nekom terenu, upotrebljavali smo raznorazne varke, drsko bismo prilazili što je moguće bliže utvrđenjima i izvršavali akcije rušenja na dohvat ruke neprijatelju.

2. U zapadni dio šireg rejona u pravcu Zagreba kretali smo najčešće u predvečerje tako da bismo već iste noći izvršili rušenje vlaka na dionici Ivanić-Grad—Širinec. Ako je bilo predviđeno da se rušenje izvrši zapadnije od lvanić-Grada, prema Dugom Selu, tada bi polazak iz baze s. Vrtlinska ili baze s. Pobjenik uslijedio u različito vrijeme, što je zavisilo od situacije na terenu kojim se odjeljenje kretalo.

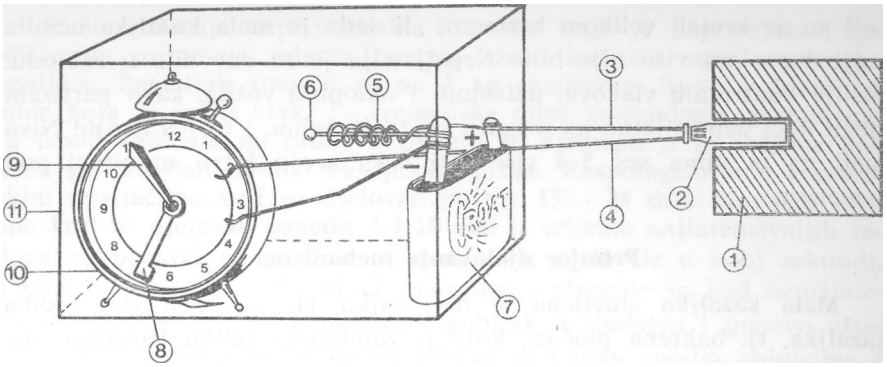
Najčešće smo se kretali: baza s. Pobjenik — s. Bosiljevo — bosiljevački vinogradi s. Matatinka — s. Marčani — jugoistočne padine š. Marča — s. Grabarsko Brdo — s. Sobočani. U Graberskom brdu ili u Sobočanima uslijedio je kraći odmor ako je bilo predviđeno rušenje na dionici Ivanić-Grad—Prečec. Ako je predviđeno rušenje još zapadnije, tada se put nastavljao: s. Sobočani — kloštarsko brdo — s. Šćapovec — s. Vukovo Selo, prijelaz preko r. Lonje i glavne ceste Zagreb—Novska između s. Prečec — s. Lupoglav. U tom slučaju rušenje je izvršeno na jednoj od dionica: Prečec — Ostrna, Ostrna — Dugo Selo ili Dugo Selo — Božjakovina. U mnogo slučajeva dionicu Prečec — Dugo Selo — Sesvete napadali smo s južne, posavske strane jer je taj teren bio nenaseljen i pokriven raslinjem, što nam je omogućavalo neprimjetno prilaženje mjestu izvršenja akcije. Izbjegavali, smo naseljena mjesta i susret sa stanovništvom. Ostajali smo u šumarcima prikriveni i po nekoliko dana i noći, što je ovisilo o godišnjem dobu i vremenskim prilikama. Kada bismo minu postavili na prugu, prelazili smo na drugu stranu pruge i nastavili put prema bazi u Pobjeniku.

U povratku najčešće bismo svraćali kod naših suradnika, npr. u Sobočanima kod porodica Miška i Vinka Trnčić, Fulnegovića, Kamenjarića i mnogih drugih. Sobočani su zaista bili dio baze diverzanata, kao i Mikleuška na drugoj strani Moslavačke gore. Kad bi u tim selima slučajno neko upitao, kome se smjelo točno odgovoriti, da li su ovdje bili, ili jesu li ovdje, partizani, odgovor bi obično bio: nema partizana, bili su ili tu jesu samo diverzanti. Mnogi su s ponosom izgovarali »naši diverzanti

Svi mještani Pobjenika saživjeli su se s diverzantima, naročito omladina i pioniri, koji su gotovo svakom diverzantu znali ime ili nadimak. Poznato je da su ti ljudi o nama mnogo znali, a neki su znali i za naša tajna skladišta.

Međutim, ta naša zajednička tajna bila je strogo čuvana.

Satni mehanizam (elektrovibracioni) za rušenje vlakova i ostalih vozila

Šema presjeka tempirne-vremenske mine - orginalne izrade

Satni mehanizam sastoji se od 11 osnovnih dijelova:

1. mina — eksploziv u običnoj platnenoj vreći,
2. elektrodetonator,
3. direktan provodnik koji se vezuje za stavku 9 — mala kazaljka,
4. provodnik koji povezuje stavke 7—5'—6—7 i 8,
5. bakrena spirala 4 mm,
6. čelična žica (vibra) s malim olovnim tegom na svom vrhu, koja izlazi 5—8 mm izvan bakrene spirale,
7. baterija, izvor struje 4,5 volta,
8. bakrena pločica koja je zamijenila veliku kazaljku sata, ali ne i njenu funkciju. Pločica je utvrđena i strogo izolirana od cjelokupnog mehanizma sata,
9. mala kazaljka sata koja je ostala na svom prvobitnom mjestu i obavljala svoju funkciju kada se sat stavi u pogon,
10. sat budilnik (u ovom slučaju zvonce nema funkciju),
11. drvena kutija u kojoj je smješten kompletan mehanizam.

Taj mehanizam, aparat za rušenje vlakova u NOB-u, bio je za mnoge prilično kompliciran, ali vrlo efikasan.

Dobre strane: nije bio glomazan, za vrijeme postavljanja bio je bezopasan, a što je najvažnije, kada se mala kazaljka spojila s bakrenom pločicom na satu, tada je i pri najmanjem dodiru aktivirana mina, to znači da su poslije spajanja male kazaljke s bakrenom pločicom postojale vrlo male, gotovo nikakve šanse da bi se izvršila aktivizacija mehanizma, jer bi i najmanji pogrešan pokret ruke izazvao eksploziju.

Loša strana: čuo se rad sata i vrlo lako se mogao otkriti, jer sat radi dok se mala kazaljka ne spoji s bakrenom pločicom.

Poznato je da je u vrijeme NOB-e neprijatelj ograničavao upućivanje važnijih vojnih transporta noću, to je činio pretežno danju, pa je u ranim jutarnjim satima slao naprijed tzv. kontrolne vlakove

koji su se kretali mnogo sporije. Ovi su vlakovi preko mehanizma prolazili bez opasnosti. Zatim je upućivao transportne vojne vlakove koji su se kretali velikom brzinom, ali sada je mala kazaljka učinila svoje i prolaza više nije bilo. Neprijatelja je to dovodilo u zabludu. Poslije kontrolnih vlakova, patrolnih i oklopnih vozila, kako partizani mogu doći neprimjetno na prugu i postaviti minu, i to još danju! Nisu znali da ta mina već 5 i više sati čeka svoju žrtvu na pruzi pod kamenom.

Primjer djelovanja mehanizma

Mala kazaljka stavljena je na brojku 11, tj. 23,00 sati, velika kazaljka, tj. bakrena pločica, koja je zamijenila veliku kazaljku, stavljena je i fiksirana na brojku 7, Znači, mehanizam je stavljen u pogon točno u 23,00 sati, tada je i mina postavljena, mehanizam radi sve do 07,00 sati i do tog vremena sve što je prolazilo preko mine prošlo je bez ikakve opasnosti. U 07,00 mala kazaljka dolazi do bakrene pločice, zaustavlja se i prestaje rad sata, kada je zapravo završen od postavljanja mine drugi dio posla. Sada je mina poluaktivirana i poslije 07,00 sati sve što naiđe ili izazove najmanji potres — trenje, čelična žica— vibrira (pod br. 6) počinje djelovati — izvršava treći i posljednji dio posla, dodiruje bakrenu spiralu (pod br. 5), zatvara strujni krug te dolazi do palenja mine. Satni mehanizam mogao se staviti u pogon odmah poslije 07,00 sati i nije se morao postaviti sve do nekoliko minuta prije 07,00 jer svoju funkciju obavlja u prvom djeliću sekunde poslije 07,00 sati.

U prvoj polovini 1944. počeli smo od saveznika dobivati razne eksplozivne materijale, eksploziv mine i upaljače. Jedan od najjednostavnijih bio je upaljač mehanički - nagazni M-2 engleske proizvodnje. Taj upaljač bio je vrlo malen i veoma siguran. Gornji dio poklopca, koji je pod pritiskom oslobađao udarnu iglu, imao je ugrađenu čeličnu tzv. antenu od dva dijela koja se mogla sniziti ili povisiti za pola svoje dužine. Upaljač se postavljao uz sam željeznički prag, obojen je bio tamnom SMB bojom. Antena je bila vrlo tanka0 002 mm pa ju je bilo vrlo teško opaziti jer se izgubila uz crnu boju praga.

Upaljač se sastojao od kutije s poklopcem, antene, udarne igle, udarne opruge, osigurača i podsticajne kapisle. Težište podsticajne kapisle bilo je idealno podešeno tako da se u njega mogao staviti sporogoreći štapin koji nije dopustio trenutačno aktiviranje mine, već je do eksplozije dolazilo onog časa kada je dogorio sporogoreći štapin. Ovaj štapin stavlja se radi presretanja zaštitnih vagona koje su obično gurale lokomotive ispred sebe (2-8 starih vagona, najobičnijih s niskim stranicama, nazvani šljunčari). Za svaki vagon stavljao

se po 1 cm štapina. Nije uvijek uspjelo da mina ekslodira baš pod parnim cilindrom, ali u 90 posto slučajeva uspjeh nije izostao.

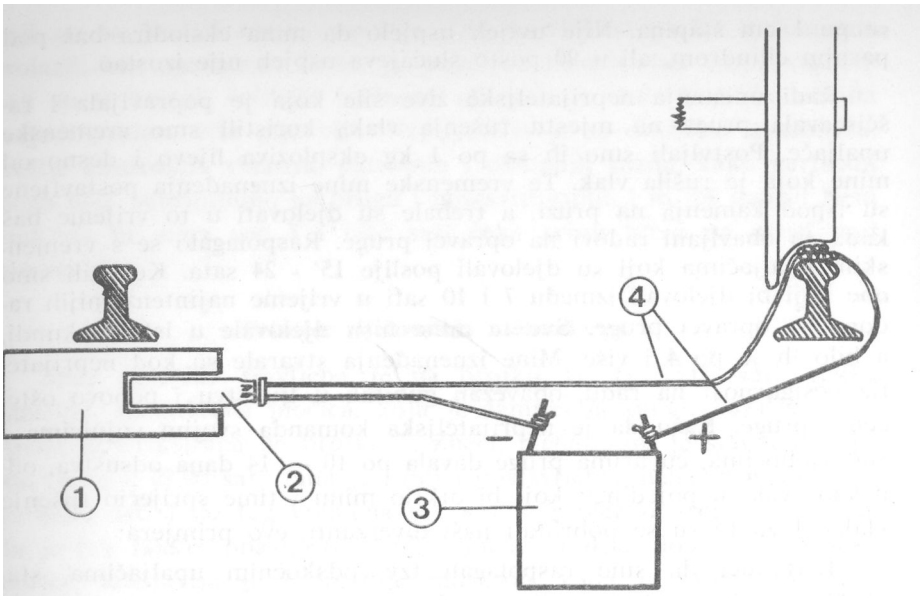
Radi uništenja neprijateljske žive sile koja je popravljala i raščišćavala pruge na mjestu rušenja vlaka koristili smo vremenske upaljače. Postvljali smo ih sa po 1 kg eksploziva lijevo i desno od mine koja je rušila vlak. Te vremenske mine iznenađenja postavljene su ispod kamenja na pruzi, a trebale su djelovati u to vrijeme baš kada su obavljani radovi na opravci pruge. Raspolagalo se s vremenskim upaljačima koji su djelovali poslije 15' - 24 sata. Koristili smo one koji bi djelovali između 7 i 10 sati u vrijeme najintenzivnijih radova na opravci pruge. Sve te mine nisu djelovale u istoj sekundi, a bilo ih je po 4 i više. Mine iznenađenja stvarale su kod neprijatelja nesigurnost na radu, obavezan gubitak u ljudstvu i ponovo oštećenje pruge. Kažu da je neprijateljska komanda svojim vojnicima i rukovodiocima, čuvarima pruge davala po 10 — 14 dana odsustva, odnosno svakom pojedincu koji bi otkrio minu i time spriječio rušenje vlaka. I za to su se pobrinuli naši diverzanti, evo primjera:

1. Budući da smo raspolagali tzv. odskočnim upaljačima, stavljali smo ih ispod mine. Za nas je to bio određen rizik i gubljenje vremena jer se taj posao obavljao noću samo pod opipom prstiju, a za neprijatelja koji bi pronašao minu i samo koji milimetar je podigao s njezina ležišta bilo je sve završeno jer je neminovno dolazilo do eksplozije.

2. Pored vremenskih upaljača imali smo upaljače koji su od časa aktiviranja djelovali tek nakon 3, 7 i više dana. U to vrijeme, 1944. godine, koristili smo u 90 posto slučajeva plastični eksploziv (»Nobel 808«), Postavljajući ga kao minu za rušenje vlaka ili bilo kog drugog vozila, u eksploziv se ubušila rupa, kao u tijesto, najobičnijom olovkom ili zaoštrenom šibom u koju se stavio vremenski upaljač. Potom se rupa prstima zatvorila i uglavila baš kao u dobro umiješanom tijestu. Ako bi neprijatelj pronašao takvu minu, sve je bilo savršeno urađeno te nije mogao ni u što posumnjati. Vrlo neugodna opomena dolazila je tek nakon 3 ili više dana, zavisilo je od vremenskog upaljača koji je bio ugrađen u minu.

Sjećam se da je bilo govora o jednoj takvoj mini koja je pronađena na pruzi u blizini Dugog Sela. Odnijeta je i uskladištena u skladište municije kod Sesveta. Nakon nekoliko dana uništila je skladište. Sve detalje ove akcije ne znam pa je ne mogu opisati. Poznato je da su diverzanti skloni lukavstvima pripremajući razna iznenađenja da bi neprijatelju nanijeli što veću štetu i gubitke.

životni put diverzanata bio je interesantan, vrlo naporan i riskantan, a onome kome diverzant dođe u »goste« i donese svoj poklon-paket, žalosna mu majka.

Baterijsko nagazni mehanizam sa minom

Opis nekoliko načina paljenja mina.

1. Mina — eksploziv u vreći.
2. Električni upaljač.
3. Baterija — izvor struje.
4. Provodnici elektroupaljača.

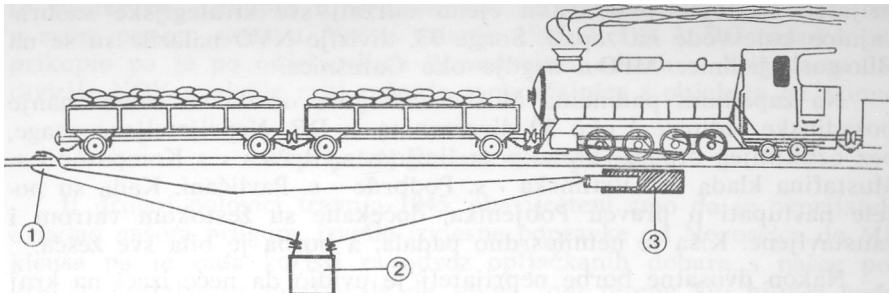
Krajevi provodnika strogo su izolirani kako ne bi došlo do zatvaranja strujnog kruga, a time i do paljenja elektrodetonatora.

Prilikom postavljanja mine ispod šine, provodnici detonatora vezali su se preko šine. Nailaskom vlaka prednji kotači lomili su izolaciju provodnika, tada je došlo do zatvaranja kruga i aktiviranja mine.

Takav način bio je veoma jednostavan i vrlo efikasan. Ali ako vlak ne bi naišao u toku noći, neprijateljska patrola lako bi otkrila minu jer su provodnici elektrodetonatora bili dobro vidljivi na šinama.

Deaktiviranje mine bio je jednostavno i bezopasno. Da bismo neprijatelju onemogućili deaktiviranje mine postavljali smo tzv. odskočne ili potezne upaljače ispod tzv. pokraj mine. Ako bi neprijatelj pomaknuo minu bilo u kom pravcu, izazivao bi eksploziju i smrt onih koji su se u taj posao upustili.

Taj isti način dopunjavali smo produžnim kablom radi presretanja zaštitnih vagona koje je lokomotiva gurala ispred sebe.

Način postavljanja i aktiviranja mine pomoću produženog kabla

1. Vezani kabl preko šine.
2. Baterija izvor struje.
3. Mina — eksploziv.

Takav način rušenja vlakova bio je veoma koristan, ali je zahtijevao veliku upornost i strpljivost u očekivanju nailaska vlaka. Kad se čuo dolazak vlaka, diverzant je munjevitom brzinom izlazio na prugu, aktivirao minu i vukao kabl dužine dva vagona s vanjske strane pruge vežući ga preko šinje U trenutku kad bi prednji kotači zaštitnog vagona nagazili kabl, zatvorili bi strujni krug i izazvali eksploziju pod cilindrom najosjetljivim dijelom lokomotive. I takav način rušenja vrlo je jednostavan, ali i riskantan jer je često trebalo čekati nailazak vlaka i pokoji sat poslije svanuća. Takve su akcije bile velika radost diverzanata. Poslije uspjeha obično je nastalo skromno slavlje koje je trajalo cijelim napornim putem do diverzantske baze. Odlazeći dublje u slobodnu teritoriju čula se diverzantska pjesma» Diverzant sam, tim se dičim, to ne može biti svak, porušiti švapski vlak može samo div-junak.«

OBRANA POBJENIKA

Neprijatelj osvaja našu prugu

Selo Pobjenik u kome smo bili smješteni, bilo je slobodarsko i veoma odlučno. Omladina je bila veoma aktivna i spremna da preuzme svaki zadatak. Sjećam se vrlo aktivnih: Marice Bočkar, predsjednice omladine, Jane Bedeković, Nevenke Pribanić, Anđele i Janice Vranić, Ankice Bačkor, Jane Špurić, Đure Bedekovića, Tome Fištraka i ostalih omladinki i omladinaca.

Godine 1945. na 8. mart, »Dan žena«, organizirali smo zajedničku proslavu s programom. Nismo imali stručnjaka pa smo sami planirali program: recitacije i skečeve, koje smo napamet znali odglumiti.

Dan je osvanuo oblačan i tmuran. U selu je bilo normalno i veselo. Omladina sela i dijelovi 3. diverzantskog bataljona, koji su ostali u bazi, intenzivno su se pripremali za priredbu. Do 09,00 sati nitko nije ni slutio da će tog dana biti veoma vruće. Neprijatelj je počeo nastupati od Križa, Popovače, Ivanić-Grada i Kutine. Bila je to posljednja i najteža neprijateljska ofanziva na Moslavinu, kojom je ne-

prijatelj nastojao pod svaku cjenu održati sve strategijske saobraćajnice koje vode na zapad. Snage 33. divizije NVO nalazile su se na Bilo-gori, jedinice MPO-a negdje oko Garešnice.

Na zapadnim padinama Moslavačke gore ostale su samo manje pozadinske jedinice i oko 30 diverzanata 1. DB. Neprijateljske snage, bez ozbiljnijeg otpora, krenule su linijom s. Rečica - s Kompator - s. Mustafina klada - s. Vrtlinska - s. Podbrđe - s. Pavličani. Kada su počele nastupati u pravcu Pobjenika, dočekane su žestokom vatrom i zaustavljene. Kiša je nemilosrdno padala, a borba je bila sve žešća.

Nakon dvosatne borbe neprijatelj je uvidio da neće izaći na kraj s diverzantima i tako lako ući u selo Pobjenik pa je upotrijebio minobacače. Bili smo prisiljeni na kratko povlačenje i zauzimanje novih položaja.

S nama je bila Ivka Radošević, žena diverzant. Pretrčala je brisani prostor i zaklonila se iza jednog stoga sijena. Svi smo pomislili: pogibe Ivka. Na sreću nije. Obranom je rukovodio Nikola Papić, zamjenik komandanta 3. diverzantskog odreda. Borba se vodila za svaku uzvišicu. U Pobjeniku se pri štabu odreda nalazio diverzantski kurs sa 20 kursista naoružanih engleskim automatima s prigušivačem. Kada smo se povlačili na nove položaje u južnom dijelu Suvaje, kursisti su zauzeli pogodan međupoložaj i dočekali neprijatelja koji je u hrpi krenuo za nama. Dočekan iznenadnom i nečujnom vatrom izbliza, pretrpio je osjetne gubitke i na centralnom dijelu fronta došlo je do panike i bjegstva.

Tako je naša proslava 8. marta trajala daleko duže nego što je planirana.

Onemogućili smo neprijatelja da brzo stigne do Čazme i aerodroma u Grabovnici, što mu je bio cilj. Sve pozadinske jedinice u Čazmi, Grabovnici, Vučanima i Mikleušu pripremale su se za povlačenje u pravcu Samarice, Novog Sela, Popovca i dalje prema Slavoniji, pa je bilo nužno po svaku cijenu zadržati neprijatelja što je moguće duže. Tek u predvečerje uspio je doći u južni dio Suvaje. Došlo je do borbe prsa u prsa. Na maloj raskrsnici u početku sela neprijatelj je postavio brdski top 47 mm koji smo nekoliko puta otimali iz ruku jedni drugima. U toj borbi teško je ranjen zamjenik komesara 2. čete Ljubo N. u rame i na putu prema Podgariću podlegao.

Pod zaštitom mraka naša je grupa izvršila povlačenje i zauzela nove položaje u rejonu crkve Sv. Vida južno od Grabovnice. Noć je prošla relativno mirno, ali u ranim jutarnjim satima neprijatelj je počeo nastupati iz svih mogućih pravaca, čak i stazama Moslavačke gore. Povlačeći se organizirano i zadržavajući ga, drugog dana poslije podne stigli smo na položaje jugoistočno od Šimljanika. Tada je već i 33. divizija NOV stigla iz Bilo gore u Moslavinu i prihvatila borbu.

U Novom Selu formiran je brojni zbjeg civila, starijih ljudi, bolesnih i djece, koji je krenuo put Slavonije. Bio je raspoređivan od Tomašice preko Ivanovog Sela, Munije, Bastaja do Koreničana, što je zavisilo od situacije na terenu. Prvi bataljon 3. DO nalazio se na cijelom operativnom terenu koji je pokrivao po odjeljenjima, da bi

se postepeno prikupio u Orlovcu kod Grubišnog Polja, ali opet ne u svom punom sastavu. Već u travnju 1945. 1. DB 3. DO napokon se prikupio pa je po odjeljenjima ili vodovima odlazio s brigadama 33. divizije NOV u akcije radi rušenja saobraćajnica i objekata na njima.

Neprijatelj koristi našu prugu

U drugoj polovici travnja 1945. obaviješteni smo da je neprijatelj ovladao našom prugom, izvršio izvjesne popravke od Novoselca do Mikleuša pa je sada koristi za odvoz opljačkanih dobara s našeg područja. Potrebe su zahtijevale da se na tom terenu što hitnije nađe odjeljenje diverzanata i onesposobi prugu.

Tih dana bilo je mirno u Grubišnom Polju i okolnim selima. Neprijatelj je formirao obrambene linije na potezu s. V. Pašijan - s.Begovača - s. Popovac - s. Oštri Zid, i utvrdio položaje na južnim padinama Moslavačke gore. Primio sam naređenje od Ilije Božića, komandanta 1. bataljona 3. DO da se prebacim sa dva druga (Marinkom Vignjevićem i Božom Jajetićem) na zapadnu stranu Moslavačke gore u Pobjenik i onesposobimo šumsku prugu koju je neprijatelj intenzivno koristio. Primio sam upute kako i kuda da se krećem Po svaku cijenu morali smo minirati most uskotračne pruge u selu Razljev na rijeci Česmi.

Krenuli smo istog dana zaobilazeći naseljena mjesta. U predvečerje smo stigli s južne strane V. Pašijana. Na tom terenu neprijatelj je već počeo organizirati obrambeni sistem na potezu s. V. Pašijan - s-Popovac - s. Begovača, vjerojatno i šire. Odlučili smo da se pod zaštitom mraka probijemo s južne strane V. Pašijana i produžimo pravcem M. Pašijan - V. Prokop - Novo Selo, što smo u toku noći i uspjeli bez teškoća. Dalji put od N. Sela kroz Moslavačku goru bio je mnogo lakši jer sam taj put savršeno dobro poznavao. Sutradan smo stigli na Staru Stražu u Moslavačkoj gori. zatim ubrzo na Andigole.

Zadatak je povjeren meni zato što sam bio rukovodilac tajnih skladišta u kojima je bio spremljen eksplozivni materijal za rušenje. Dolaskom na Andigole i Kopčić Brdo uslijedio je kraći odmor. Tu smo našli nekoliko drugova na terenu koji se nisu povukli. Neki su ostali pa zadatku kao obavještajci MPO-a i 33. divizije NOV. Između ostalih privolio sam Stevu Crnkovića iz šušnjara da pođe s nama i pomogne prenijeti eksploziv do mosta koji je bio naš cilj. Krenuli smo kroz šumu istočno od linije s. Vrtlinska - s. Podbrđani - s. Pobjenik i u poslijepodnevnim satima stigli u šumu istočno od Pobjenika, gdje su se nalazila moja konspirativna skladišta.

U toku puta sretali smo ponekog mještanina spomenutih sela od kojih smo dobili podatke o kretanju i aktivnosti neprijatelja. U prvi mrak uzeo sam iz skladišta br. 2 eksplozivni materijal i podijelio ga između nas četvorice. Tako opterećeni krenuli smo put mosta na Česmi. Skladište br. 1 netko je izdao, neprijatelj ga je otvorio i uništio. Ali u njemu nije bilo ništa vrijednijega što bi neprijatelju moglo poslužiti.

U prvi mrak krenuli smo poljem između Pobjenika i Pobrđana u Paviičane. Kraći odmor imali smo u zaseoku Brodišće kod tete Kate, koja nas je roditeljski primila i dobro nahranila. Od zaseoka do našeg cilja bilo je još oko 3 km partizanskog puta. Poslije kraćeg odmora krenuli smo: š. Rečičko brdo — š. Jantak — livade Bušić i dalje poljem i livadama između pruge i rijeke Česme. U trokutu koji zatvara pruga — poljski put s. Rečica — s. Konščani i r. Česma, u livadama je bio stari hrast koji je nadvisio sve ostalo rastinje na tom terenu. Hrast smo uzeli kao orijentir i zborno mjesto poslije izvršene akcije.

Noć je bila tiha i prilično vidna, ali bez mjesečine. Od hrasta smo krenuli lagano i strogo tiho prema mostu. Na 100-150 m od mosta Stevo Crnković, koji je išao iza mene, lagano me uhvatio za bluzu i zaustavio. Opomenuo me da most neprijatelj čuva. Tješio sam ga da su to samo njegova priviđenja. Ali opazio sam da gori mala vatra u rovu ispod mosta na desnoj obali Česme. Stevo je bio u pravu. Neprijatelj nije bio naročito oprezan. Neki su spavali u dubokom rovu ispod mosta, drugi su pijančevali negdje u Novoselcu ili Obedišću.

Prikupio sam drugove i rekao da povratka nema dok most nije porušen. Lagano smo se privukli k mostu stigli do obalne potpore koja je bila od cigle i zalivena betonom. Međupotpore i cijeli most bio je izrađen od teških hrastovih greda. Tiho sam postavio dvije vreće eksploziva na obalnu potporu i dvije vreće na prvu međupotporu, povezao ih detonirajućim štapinom i povukao se kod obalne potpore. Naredio sam lagano povlačenje. Paljenje je bilo upaljačem na trenje. Povukao sam ručicu upaljača i brzo ali tiho krenuo prema zbornom mjestu.

Istog časa kad sam stigao na zborno mjesto, gdje su me drugovi čekali, prolomi se detonacija 70 kg eksploziva »NOBEL 808«.

Bila je to moja posljednja akcija u NOB-u 20 dana prije oslobođenja Zagreba, a neprijatelju dobra opomena. Nakon 10-15 minuta neprijatelj je otvorio žestoku vatru u pravcu šume koja se nalazila na sasvim suprotnoj strani od našeg zbornog mjesta. Poslije rušenja most nije bio popravljen do oslobođenja.

Naša grupica zadovoljna ishodom akcije, laganim je korakom i istim putem stigla na rub šume Jantak. Tu smo se zaklonili u uvalu, sjeli i zamotali cigar domaćeg duhana. Poslije toga uslijedilo je malo slavlje. Kad smo pošli u akciju, teta Kata iz zaseoka Brodišča stavila mi je, neprimjetno, u torbu flašicu od 3 del šljivke i rekla: »To, sinko, kad izvršite akciju, ko ostane živ neka se malo okrepi.« Sreća je i ri-vaj put bila naklonjena nama pa smo svi četvero s užitkom okusili poklon naše tete Kate. Pri povratku u Moslavačku goru javili smo joj se, bez povoda, Rekla je: »Čula sam, svi ste živi, e neka ste mi živi i zdravi, ajte svojim putem neka vas bog čuva.« Izgovorila je to i povezala u krpu komad kukuruznog kruha i suhe slanine. »Evo, ponesite, neka se nađe.«

Ponovo u našem Pobjeniku

Taj dio noći pred jutro i dopodne proveli smo odmarajući se u šumi istočno od Pobjenika. Poslije podne oprezno smo se privukli Pobjeniku i ušli u kuću domaćina Franje Marčana. To je miran čovjek

sa ženom, kuća mu je stara i drvena, čelom okrenuta cesti. Domaćin nam je pričao kako se neprijatelj često zalijeće u selo, pljačka što stigne i zlostavlja narod koji se ne sklanja u šumu. Većina mještana Pobjenika nalazila se u zbjegu.

Domaćica nas ponudi hranom. Imala je varivo od krompira. Odlično! Dok smo ručali domaćin pogleda kroz prozor i kaže: »Evo bande.« Pogledali smo i vidjeli dva neprijateljska vojnika u plavim uniformama, naoružani novim njemačkim puškama, za opasačem zataknute nove ručne bombe s drvenom drškom, preko ramena su nosili redenike s municijom. Četnici. Odluka je pala u djeliću sekunde: »Vas dvojica zaleđe, ja i Vignjević trkom iza kuće kroz voćnjake kod crkve da ih preduhitrimo.« Banuli smo pred njih i razoružali ih. To nije bila nikakva prethodnica. Samovoljno su se udaljili od jedinice i tog časa su pokazivali da su sretni što su naišli na partizane, utoliko više što su prepoznali Vignjevića jer su bili iz sela kod Bjelovara, odakle je bio i Marinko Vignjević. Bili su to mladići od 17-18 godina, na brzinu obučeni i uvršteni u borbene jedinice tzv. Plave divizije. Jajetić i Vignjević vratili su se sa zarobljenicima u sastav naše jedinice, a ja sam ostao još nekoliko dana na ovom terenu. Sutradan, preobučeni u civilna odijela, ja i Crnković kretali smo se selom i razgovarah s mještanima Pobjenika koji su ostali kod svojih kuća. Pričali su nam kako neprijatelj pljačka sve što mu padne u ruke,.naročito stoku i prehrambene artikle, zlostavlja narod i tu i tamo strelja i vješa. Tih dana ubili su Bedekovića, koji je imao ženu i dvije kćerke između 17 i 20 godina. Mirna je to bila obitelj, ali, eto, izgubio je život jer nije dao da mu odvedu konje. Istog su dana kod vatrogasnog doma objesili jednog druga, ne znam mu ime i prezime, bio je obućar. Zlostavljali su veći broj starijih ljudi koji se nisu povukli u šumu. Tako su ušli i u kuću Vukovića, u kojoj je bila komanda 3. DO a pokraj štale ispod živice bilo je tajno priručno skladište manjeg kapaciteta u kome su se nalazile izvjesne količine eksplozivnog materijala. Skladište nije otkriveno. Porodica Vukovića, s parom konja i kolima nalazila se u zbjegu negdje oko Grubišnog Polja i Peratovice. Kod kuće je ostao samo deda Vuković s jednim parom mladih ugojenih konja 3-4 god. starih i s nekoliko goveda. Kad je vidio da će mu fašisti otjerati goveda i konje, ušao je u štalu i raspustio stoku. Goveda je neprijatelj uspio pohvatati, ali konji su odjurili u polje. Mogao ih je stići samo metak. Kako je i kada prikupio konje deda Vuković nije mi poznato. Dedu su ustaše zvjerski isprebijali i ostavili ga pred štalom, zapalili kuću i otišli.

Poslije neprijateljskih jedinica u naše selo na zapadnim padinama Moslavačke gore dolazili su razni šverceri, pretršci i tko zna kakav sve ustaški ološ koji je imao specijalne ustaške dozvole za kretanje po privremeno okupiranom području. Sa sobom su nosili hrpu bezvrijednog Pavelićevog novca (kune), otkupljivali stoku, varali narod, primoravali ga na prodaju, a nisu se ustručavali da ga opljačkaju gdje ini se za to pružila prilika. To su bili očevi rođaci i dobri prijatelji poznatih ustaša sela oko Križa. Sreća u nesreći je bila što neprijatelj nije imao vremena da masovno prikuplja narod i odvodi ga na gubilište ili u lo-

gore. Situacija na frontu bila je krajnje nepovoljna za fašiste. Ni sami nisu znali šta će sa sobom. Nisu smjeli gubiti dragocjeno vrijeme po selima i šumarcima. Jedini im je bio cilj opljačkati sve što može biti cd koristi, održati komunikacije i dohvatiti se granica umirućeg Njemačkog Reicha.

MARIJAN PUTAK,
ratni delegat voda u 2. četi 1. diverzantskog bataljona 3. DO

Rođen sam u Sesvetama kraj Zagreba 5. 10. 1929. Hrvat, dijete iz radničke obitelji, došao sam sa završena četiri razreda osnovne škole, XI 1943. s grupom boraca na diverzantski kurs iz Zagrebačkog partizanskog odreda prije formiranja brigade »Matija Gubec« i uoči formiranja 3. diverzantskog bataljona.

Sin sam Ljubice Putak i Ivana Strancarića. Živo sam odvojeno od majke, s ocem koji je bio radnik u tvornici »Badel« u Sesvetama. Bio je uključen u radnički pokret prije rata i 1941. postao je član KPH. U našu kuću (stara ciglana, vlasništvo moga djeda Pavla Strancarića dolazili su mnogi aktivisti i funkcioneri NOP-a. U toj je kući 1942. održano Partijsko savjetovanje za sjevernu Hrvatsku kojim je rukovodio Ivo Lola Ribar. Otac me počeo pripremati za predstojeće zadatke vrlo rano, jer na dijete nitko nije obraćao pažnju. Tako sam počeo obavljali kurirske i slične dužnosti.

Polovicom 1942. u našu kuću došao je miner (diverzant), čini mi se da su ga zvali Joso, s terenskim radnicima iz Posavine s kojim su bili Đuro Ban-Mile, Ivan Skubič-Posavec i još neki. Htjeli su u Sesvetama dignuti vlak u zrak. Otac je doveo još Matu Filipovića i Vida Filipovića iz Jelkovca (sva trojica poginula su u NOB-u). Razrađen je plan akcije. Sastanku sam prisustvovao i ja. Dobio sam zadatak da sutradan na licu mjesta izvidim učinjeno i podnesem izvještaj. Drugovi su poslije dogovora otišli na prugu, postavili minu i vlak je dignut u zrak. Osiguranje između pruge i glavne ceste Zagreb—Beograd (sjeverna strana) izvršila su dva člana Partije iz Sesveta: Leopold Kovačić i Josip Bene, također radnici »Badela«. Uništena je lokomotiva, 5 vagona, 40 m željezničke pruge, sve to oko 300 m od ulazne skretnice. Učinak je bio snažan, a panika i zaprepaštenje neprijatelja neopisivo.

Prenosio sam i poštu, prikupljao podatke, prebacivao drugove u partizane iz Sesveta i sjevernog dijela Zagreba sve do 15. 7. 1943, kada sam morao napustiti kuću i otići u partizane. Priključio sam se udarnoj grupi, zatim Posavsko-prigorskoj četi, od koje je formiran Zagrebački PO, zatim sam prešao u diverzante.

Prije formiranja brigade »Matija Gubec«, Posavski bataljon ZPO bio je smješten u Marčanima. K meni priđe zamjenik komesara bataljona Dušan Gašparović-Doktor i upita me da li bih išao u diverzante, a ja ga pitam šta su to diverzanti. Podsjetio me na rušenje vlaka u Sesvetama i rekao da sam već tada bio diverzant (u to vrijeme bio je član Kotarskog komiteta KPH-Zagreb vanjski) i da ću kao diverzant izvoditi diverzije u neposrednoj blizini Zagreba i svojih Sesveta. To

me oduševilo. Odmah sam pristao da idem u diverzante. Kad je diktirao moju karakteristiku malo je zastao, zatim nastavio: »Piši da je član Skoja.«

Iz sela Marčana krenuli smo preko Lipovčana, gdje nam se pridružila grupa boraca iz Zagorskog bataljona Zagrebačkog PO za selo Pobjenik preko Čazme. U Pobjeniku smo pohađali diverzantski kurs na uskotračnoj željeznici. Jednog dana, za vrijeme održavanja kursa, došli su Mirko Palčić i Jozo i pitali: »Koji je to Marijan Putak«. Kada sam se javio, pogledali su se i rekli: »Tako mlad i malen, a već član Skoja.«

Poslije završenog diverzantskog kursa bio sam raspoređen u). vod (»Tigrov«) 2. čete 3. diverzantskog bataljona kao borac.

Moja prva diverzantska akcija

Iz Pobjeni'ka krenuli smo u Graberska Brda kod lvanić-Grada. Tamo nam je »Tigar« objasnio cilj akcije. Drugovi iz 1. čete imali su zadatak srušiti vlak kod Novoselec Križa. Trebalo je da postavimo mine na električno paljenje i sačekamo veliku dizalicu iz Zagreba. Akcija nije uspjela. Kada smo se približavali željezničkoj pruzi, prema nama je išla jaka vojnička formacija. Pomislili srno da je neprijatelj. Legli smo u vodu i zaustavili ih povikom: »Stoj, tko ide?« Pomislio sam da je to naš kraj. Niti smo mogli prihvatiti borbu, niti smo se mogli povući. Na našu sreću, to nije bila banda nego naša slavna partizanska jedinica, 16. slavonska brigada, koja se prebacivala iz Posavine preko pruge za Moslavinu.

Povukli smo se u Graberska Brda. Naši simpatizeri cijelu su noć ložili u klijeti kako bismo se osušili. Sjećam se da nam je odjeća bila potpuno smrznuta. Sutradan nam je omladina Gornjeg Šarampova poslala kolača, čarapa i spomen-maramice. Maramicu sam čuvao cijelo vrijeme rata, ali danas je više nemam. Čini mi se da je to moglo biti 25. 12, 1943.

Put u rodni kraj

»Tigrov« vod krenuo je na zadatak: diverzija na željezničkoj pruzi Zagreb—Dugo Selo. Stigli smo u Šimunčevec u neposrednoj blizini Zagreba. U selu je bila relejna stanica. Kada su dva bataljona Zagrebačkog PO ušla u sastav brigade »Matija Gubec«, mi smo u tom dijelu Prigorja bili najjača partizanska jedinica (jačina jednog voda, oko 15 dobro naoružanih boraca). Osim diverzantskih akcija mi srno poduzimali i političko-propagandne akcije. U to vrijeme ustaše i mačekovci trubili su da se treba boriti protiv »komunističkih bandi i odmetnika« svim silama te tako braniti vlastito ognjište. Zato je narodu obećavano da neće ići na front ako se brane kod kuće. U tu svrhu ljudima je podijeljeno oružje.

U Šimunčevcu smo se razmjestili po kućama. Bio sam s drugovima i »Tigrom« u Popovićevoj kući. Spominjem to zato da se vidi s koliko je ljubavi jedna starija žena pratila naše akcije. Popovićevu ženu zvali smo »teca«. Sjećam se da je govorila »Tigru«: »Tigar«, će ne buš

večeras zaružđil, bogme zutra ništa ne bute dobili za jest.« Dvije večeri išli smo u akciju, ali bez uspjeha, jer se do željezničke pruge preko glavne ceste Zagreb—Beograd (Zagreb—Sesvete) nismo mogli probiti. Cestom su se kretale jake neprijateljske snage i motorizacija, a noć je bila vedra, s mjesečinom. »Teca« se jako ljutila na nas, a najviše na »Tigra«, i cijelu noć nije spavala jer ništa nije zaružđilo (nije se čula eksplozija).

Treću večer uspjeli smo postaviti minu i vlak je odletio u zrak (moglo je biti 10—12. 1. 1944) kod Sesveta, i to s druge strane, prema Zagrebu. Kad smo se pred jutro vratili u Šimunčevec, »teca« nas je budna dočekala i rekla: »Dečki, danas bute imali bogat objed, a bu i kolača . Pokazali ste tim banditima da i ovdje ima partizana.«

Iz šimunčevca izvršili smo još nekoliko uspješnih akcija na pruzi Sesvete—Čulinec. Banda je bila osjetljiva na te akcije pa je uz pomoć domaćih izdajnika počela tragati za nama. Mijenjali smo baze na relaciji Šimunčevec—Vugrovec—Goranec, Gornja Planina i čučerje podno Medvednice. Jednom smo zgodom ostali cijeli dan u zaseoku Strancarić udaljenom svega 1 km od čučerja, gdje je bilo ustaško uporište. Predložio sam »Tigru« da se preko dana sklonimo u blizini ustaškog uporišta kod brata moga djeda Tome Strancarića. Ustaše neće ni pomisliti da smo u njihovoj blizini.

U Prigorju je dalji opstanak bio nemoguć. Odlučeno je da se prebacimo u Gornju Posavinu u Kruščicu, odakle ćemo poduzimati akcije. Prilikom prebacivanja za Posavinu svratili smo kod naše »tece«, malo se okrijepili, zatim smo postavili minu i srušili vlak. Bio je to naš oproštaj s Prigorjem.

Akcije iz Gornje Posavine

Iz Hruščice smo se prebacili u Nartsike Novake. U selu srno imali baze tako reći do kraja rata. Smjestili smo se u kući Mije Šalamona i Đure Čaković, kada je bila manja formacija. Ako smo u selo svraćali u jačini potpunog voda, bili smo raspoređeni i u druge kuće: kod Segina, Graberskog, Hrena i Škrlca. Glavna baza bila je kod Šalamona, koji je s nama išao u nekoliko akcija i obavljao druge poslove za diverzante, kao i njegova kćerka Marica — Mufica.

Iz sela smo odlazili u akcije na pruzi Zagreb— Dugo Selo iako je neprijateljska vojska zaposjela susjedno selo Strugu koja je bila udaljena nepuni kilometar od Nartskih Novaka. Narod toga sela je oduševljen s nama i s našim akcijama. Dobro nas je sakrivao i nikada nije došlo do izdaje.

Pošto smo iscrpili svu zalihu eksploziva, vratili smo se u Moslavinu, u Pobjenik, ali baza je bila u selu Suhaji, u školi, sve do formiranja 3. diverzantskog odreda. Iz Suhaje i Pobjenika upućen sam na niži skojevski kurs u Grabovnicu kod Čazme, negdje početkom veljače 1944. Sjećam se velikog snijega. Na kursu sam ostao 3 do 4 tjedna, odvojen od »Tigrovog« voda.

Poslije završenog kursa vratio sam se u vod, koji je tada bio u Gornjoj Posavini, u Oborovu, gdje je bio stacioniran tek oformljeni

Posavski PO. Neke akcije izvršili smo u suradnji s tim odredom, a ostale, specifične, sami. Ne sjećam se kako se zvao crkveni zvonar iz Oborova, bio je povjerljiv čovjek pa smo eksploziv spremali u grobnicu koju je on odredio. Iz Oborova smo se ponovo prebacili u Nartske Novake.

Osim postavljanja mina na željezničku prugu, postavljali smo ih i na glavnu cestu u Zagrebačkoj Dubravi. Noću bismo zakopali mine na takvim mjestima na kojima se danju pojavljuje mnoštvo svijeta. Mine su se aktivirale na potez. Za upaljače smo vezali parole koje smo ispisali velikim slovima: »Dolje krvavi Pavelić«, »Dolje fašizam«, »Živjela KPJ« i druge. Prilikom odstranjivanja parola mine su eksplodirale. Tako smo kod neprijatelja stvarali paniku i gubitke, a u narodu svijest da se borba vodi i u samom gradu Zagrebu.

Diverzantska borba na području Zagreba poslije oborovske bitke 29. 3. 1944.

Kad smo se vratili iz Pokuplja, na ovom području neprekidno su krstarile patrole (njemačke, ustaške, najviše čerkerske) radi čišćenja predgrađa Zagreba i okolice. Grdak »Tigar« donio je odluku da se cijeli vod vrati u Moslavinu, a da na terenu ostanu nas četvorica: Josip Gradek vodnik, ja, Mirko Mikša i Tomo Pirin-Stancer, koji znamo plivati. Stancer je bio bez ruke i služio nam je kao obavještajac. Bazu smo locirali na otoku između Save i stare Savice, zvao se »Resnički Polaj« (danas ga tu više nema) a nalazio se između Žitnjaka, Resnika i Ščitarjeva s druge (desne) strane Save. Ispod otoka bila je skela koja je povezivala sela Ščitarjevo i s lijevom obalom Save s Ivanjom Rijekom, Resnikom, Žitnjakom, zapravo Zagrebom. U bazi smo imali nekoliko deka i spavali na otvorenom preko dana. Svake noći kretali smo u akcije, rušili vlakove i postavljali tempirne mine u ono vrijeme kada je neprijatelj bio siguran da je u Oborovu uništio sve partizanske snage. Na otoku smo ostali 15 do 20 dana, dok nas neprijatelj nije otkrio. Na otok su povremeno svraćali Milan Badžek, sekretar KK, Josip Moser, obavještajni oficir zagrebačkog PO, moj otac Ivan Strancarić, sekretar Općinskog komiteta KPH, Ivan Perković i Hapać iz sela Ščitarjeva. Za nas su znali i skelari jer smo se njihovim čamcem prebacivali na otok preko stare Savice u neposrednoj blizini skele. Jednog jutra, kad smo upravo zaspali nakon izvršene akcije, došli su Ferković i Hapać i rekli: »Drugovi, banda nas opkoljava.« Nije bilo vremena za razmišljanje. »Tigar« reče: »Moramo se pokušati prebaciti u Žitnjak, u školi poznajem učiteljice. Imbra, izvidi da li je čisto prema Žitnjaku, a ja i Pero idemo pogledati kako je sa strane Ščitarjeva.« Banda se zainatila da nas pohvata žive. »Tigar« je razumio njemački. Sa svih strana opkoljavali su otok u streljačkom stroju i na pročešljanim mjestima ostavljali straže. Budući da smo između sebe izgubili vezu, »Tigar« je naredio: »Pero i Stancer, skidamo se i plivamo preko Save prema Ščitarjevu. Onda ćemo još jednom preplivati Savu da dođemo u Žitnjak. Sava je na tom mjestu u krivini. Tako ćemo zavarati neprijatelja.« Odjeću i oružje zakopali smo u pijesak i zaplivali u hladnu i nabujalu Savu. Kada smo došli na drugu stranu i vidjeli

da ne možemo plivati na drugu stranu za Žitnjak, jer su tamo prema vodi izbijali Nijemci u streljačkom stroju, sakrivali smo se goli cijeli dan između šiblja i vode. Kada smo izbili na obalu, »Tigar« mi reče: »Pero, ovo ja nisam mokar od vode, ovo je meni od vrućine.« U sumrak smo pronašli čamac i oprezno se prebacili na otok. Strahovali smo što se dogodilo s Mikšom. Najprije smo iz pijeska izvadili oružje i odjeću te se onako promrzli odjenuli. Toga trenutka približila nam se sjena. Bio je to Imbra Mikša. Zagrlili smo se. Netko je rekao: »Ako danas nismo poginuli, onda nikada nećemo«. (Mirko Mikša iz Sop-Hruščice poginuo je kod Moslavačke Dubrave ljeti 1944. kad je bila bombardirana 1. moslavačka brigada, bomba ga je raznijela.) »Tigar« je naredio da Stancer ostane i pokupi podatke o izvršenim akcijama, a da mi trojica odmah krenemo za Moslavinu, jer na tom terenu nije bilo moguće ostati. Narednu noć oporavljali smo se u kući roditelja Mikše. Baš kad smo doručkovali naiđu Čerkezi. Neopaženo smo se prebacili u malu zemunicu i u njoj ostali cijeli dan (zemunicu je napravio Mikšin otac za sebe, a sada smo u njoj bili nas trojica). Navečer smo krenuli za Moslavinu, u Pobjenik.

Trenuci koji su najsporije prolazili

Dobio sam naređenje od »Tigra« da sa Stjepanom Beloševićem »Satnikom« postavim mine u željezničko skladište koje se nalazilo između Borongaja i Trnave s »tempiranim olovkama«, a ostali će izvršiti osiguranje. Jasno se vidio ustaški stražar kako šeće pred stanicom u neposrednoj blizini skladišta. Na kursu sam učio kako se barata »olovkama« i da se kontrolni prsten mora. sačuvati. Budući , da se moralo raditi brzo, ja sam kontrolne prstene negdje zametnuo. Nakon postavljenih mina počeli smo se povlačiti prema Resniku. »Tempirane olovke« bile su, koliko se sjećam, 15', 30' i 45' (minuta), tako da bude više eksplozija. U koloni mi najednom priđe »Tigar« i upita: »Pero, što je s eksplozijom, da li si olovke dobro postavio?« Odgovorio sam da ne znam zašto nema eksplozije, a da sam olovke propisno postavio. Kada su od mene zatražili kontrolne prstene, rekao sam da ne znam kamo sam ih stavio. »Tigar« opet dođe do mene i kaže; »Pero, eksplozije nema, ti nemaš kontrolne prstene. Ako eksplozije neće biti, ja ću te strijeljati.« Kolona je nastavila marš, a mene su progonile sve strasnije misli što ću učiniti ako do eksplozije ne dođe. Bio sam uvjeren da sam uradio sve kako treba. Vrijeme je protjecalo sve sporije, tako mi se činilo, kada smo došli do Resnika pojavila se svjetlost, zatim eksplozija, jedna pa druga, napokon treća. Svjetlosti nije nestalo jer je slučajno te večeri u krugu skladišta bilo 5 vagona sijena koje je dugo gorjelo. U skladištima je bila veća količina električnih akumulatora i drugog materijala potrebnog za skretnice i signalizaciju.

Nakon toga »Tigar« me potapšao po ramenu i rekao da je morao tako postupiti, iako ima neograničeno povjerenje u mene.

U Resnik smo svratili na kraći odmor i hranu kod Stjepana Malčića i fratara koji su nas uvijek ljubazno primali i nahranili.

Teškoće diverzantskih akcija

Potez Zagreb—Dugo Selo je svega 20 km. Ako se od toga izuzme uže. područje Zagreba i uporišta Sesvete, Sesvetski Kraljevac i Dugo Selo, onda je ostalo manje od 15 km željezničke pruge. Budući da smo srušili mnogo vlakova, a neprijatelj nije podizao željezničke vagone, nego samo lokomotive, uz prugu su ostale zapreke jer je neprijatelj kod tih vagona postavljao zasjede koje je bilo teško otkriti. Zato smo morali tražiti druga pogodna mjesta za prilaz željezničkoj pruzi i za postavljanje mina. Terenski radnici ozbiljno su nam prijetili da na tim mjestima ne smijemo rušiti vlakove jer te koridore koriste za prebacivanje iz Prigorja u Posavinu i obratno. Tako je ispalo da vlakove možemo rušiti jedino na mjestima gdje srno to već učinili. Unatoč tome smo više puta digli vlak na istom mjestu. Uvijek se msmo mogli pridržavati direktiva terenskih radnika pa je dolazilo do prepirki i pritužbi štabu bataljona od strane Okružnog komiteta KPH.

Sjećam se žučne prepirke u Preseki kada je zamalo došlo do oruažnog sukoba s dijelom Posavskog PO, Okružnim komitetom KPH i drugim rukovodstvima koja su se toga dana zatekla u selu.

U Sesvetskom Kraljevcu bilo je mješovitih posada u bunkeru (Nijemci i domobrani). S jednim domobranom održavana je veza i Posavski PO dobio je zadatak da razoruža posadu i bunker digne u zrak. Napad nije uspio. Terenski radnici su zatražili od »Tigra« da zadatak preuzmemo mi. Naš vod pojačan terenskim radnicima i simpatizerima iz sela Nartski Novaki krenuo je u akciju, razoružao posadu, digao bunker u zrak te natovario desetak kola ratnog materijala, koji smo dopremili u Preseku. Htjeli smo zarobljenike i dio ratnog materijala ostaviti Posavskom PO-, a teške mitraljeze prebaciti u Moslavinu za obranu od aviona. Međutim, oduzeli su nam sve. M,i smo se bunili i upitali ih zašto sami nisu uspjeli kada su bili tamo prije nas i imali istu vezu. Palo je pogrdnih riječi, a Ninić »Istrijanac« je rekao nešto nezgodno jednoj drugarici koja je bila iz Povjereništva CK KPH. Poslije toga sav plijen ostavili smo u Preseki, a pritužbe na nas došle su do Pobjenika pa je »Gromovnik« lično morao intervenirati i uzeti nas u zaštitu u više navrata.

Prilikom formiranja 3. diverzantskog odreda postavljen sam za političkog delegata 2. voda 2. čete 1. bataljona, zatim sam postao član KPH i odlikovan medaljom za hrabrost.

I dalje smo poduzimali pojedinačne akcije, išli kao osiguranje većim jedinicama i masovno rušili pruge u suradnji s prethodnicom Crvene armije, Posavskim i Zagrebačkim PO. Prilikom napada na Lupoglav naš je vod minirao prugu u Prečecu da neprijatelj ne bi dovukao pojačanje prugom iz Zagreba. Voda je bila velika. Gazili smo je od Vičura do Prečeča i natrag.

Da bismo podigli moral građana i izazvali paniku neprijatelja, postavljali smo tempirane mine u Zagrebu. Za mine su upotrebljavani satovi koje je iz Zagreba dobavljao Josip Belanjak-Agent iz Malog Otoka — »Vuroka«. Sjećam se dobro kada su u štabu bataljona, koji se nalazio u Pobjeniku, »Tigar« i Boro Miličević prepravljali satove u

cilju stvaranja kontakta za vremenski upaljač. Mine su u Zagrebu postavljale posebne grupe diverzanata (Dundo, Tepeš i drugi).

S teritorija općina Sesvete i Dugo Selo navodim drugove redom kako su dolazili u diverzante:

Sesvete:

1. Putak Marijan — Sesvete, Zagreb, Krešićeva 27.
2. Poljak Mato — Prekršje, Dumovec.
3. Pirin Tomo »Stancer« — Jelkovec.
4. Kovačić Đuro — Đurđekovec.
5. Putak Vincek — Selnica.
6. Putak Ignac — Selnica.
7. Kordek Josip — Sesvetska sela.
8. Hadžić Jura — Markuševac.
9. Prelec Ivan — Sesvetska Sopnica.
10. Prelec Tomo — Sesvetska Sopnica.
11. Kozarec Stjepan — Sesvetska Sopnica.
12. Crnčević Josip »Štakor« — Sesvetska Sopnica.

Dugo Selo:

1. Mikša Mirko »Imbra« — Sopnica.
2. Juvan Franjo — Ivanja Reka.
3. Feketić Stjepan »Štefek« — Ivanja Reka
4. Palašić Ivan „
5. Ranec Stjepan »Stipec« „
6. Klarić Stjepan »Vidanček« „
7. Klarić Stjepan »Buko „
8. Klarić Stjepan »Rito« „
9. Šiletić-Sekulić Stjepan »Pik« „
10. Sandelić Mijo „
11. Dolenak Đuro — Sopnica

Opaska:

1. Mikša Mirko poginuo je ljeti 1944. kod Moslavačke Dubrave, prilikom bombardiranja.

2. Kovačić Đuro teško ranjen kod Sesvetskog Kraljevca, umro poslije rata.

3. Prelec Tomo ranjen u ratu, ne znam gdje.

4. Hadžić Jura, Kavdek Josip, Pirin Tomo »Stancer« i Crnčević Josip »štakor« umrli su poslije rata.

JOSIP CAR

komandant 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda od rujna 1944. do svibnja 1945.

Nalazio sam se u 3. četi 3. diverzantskog bataljona u Hrvatskom zagorju gdje smo izvodili diverzantske akcije, bilo da smo rušili vlakove ili minirali prugu. Jednog dana, početkom rujna 1944, stigao je do nas Milutin Vignjević kojeg sam poznavao od ranije. S njim je došao i Vaso Čanak. Oni su nas upoznali da je formiran Štab grupe diverzantskih odreda na čelu s Harišem i Štab 3. diverzantskog odreda čiji je komandant Vignjević. Rekli su nam tko je sve u štabu grupe i tko su članovi štaba odreda. Nakon toga Vignjević i Čanak, koji je bio zamjenik komesara Štaba grupe diverzantskih odreda, upoznali su nas s naredbom da se od jedinica 3. diverzantskog bataljona formiraju 1. i 2. diverzantski bataljon.

Komandant 3. diverzantskog odreda Milutin Vignjević upoznao nas je da je komandant 1. diverzantskog bataljona Josip Grdak a njegov komesar Zlatko Šepak, kao i to da će taj bataljon djelovati na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, odnosno Zagreb — Križevci — Koprivnica i Bjelovar, kao i na pruzi koja od Bjelovara ide za Garešnicu. Vignjević je saopćio odluku štaba grupe diverzantskih odreda i štaba odreda da se formira 2. diverzantski bataljon za čijeg sam komandanta određen ja-

Drugovi su donijeli i pregled kadrova po četama pa smo bili upoznati s novom situacijom u vezi s formiranjem diverzantskih bataljona i 3. diverzantskog odreda. Poslije toga pretresli smo čitav rukovodeći kadar 2. diverzantskog bataljona. Za komandanta je postavljen Josip Car, za zamjenika Drago Radošević, za politkomesara Alojz Samoščanec i za njegova zamjenika Drago Kapusta. Oficir Ozne je Drago Sotlar a sekretar bataljona komiteta Skoja Mirko Šimunjak.

Dotadašnja 3. četa 3. diverzantskog bataljona dobila je naziv 1. četa 2. diverzantskog bataljona, a 2. četa, koja je bila na Kalniku i Međimurju u sastavu 3. bataljona, ostala je i dalje kao 2. četa, ali sada u sastavu 2. diverzantskog bataljona.

Komandir 1. čete bio je Vlado Đuretak, njegov zamjenik Josip Boronjek, za politkomesara postavili smo Dragu Tomašinjaka, a za zamjenika Paju Marinkovića. Poslije je za politkomesara čete došao Mato Šegota.

U 2. diverzantskoj četi komandir je bio poznati Branko Vitas a nakon njegove pogibije Mirko Kučeković. Zamjenik komandira bio je Josip Frljak, politkomesar čete već je bio Ivan Kerovac, i to je ostao do kraja rata. Njegov zamjenik bio je Ivan Golubić.

Drugi diverzantski bataljon imao je štab i dvije diverzantske čete. Zona djelovanja bataljona ostala je kao i ranije: 1. četa djelovala je u Zagrebu, oko grada i u Hrvatskom zagorju. Druga četa i dalje je bila na Kalniku sa zadatkom da izvodi što više diverzija u Međimurju i oko Varaždina, te na pruzi Varaždin — Koprivnica, zavisno od toga da li je bila u upotrebi, jer smo je često prekidali na duže vrijeme.

Štab bataljona veći je dio vremena bio u više mjesta u Hrvatskom zagorju, a povremeno se nalazio i u rejonu Dubrave i drugih sela u Moslavini. To što se nalazio duže vrijeme sa 1. četom bilo je opravdano s obzirom na situaciju i uvjete djelovanja čete i brojne objekte koje je trebalo minirati.

Kao komandant bataljona obišao sam sve jedinice 1. i 2. čete i izvršio popunu kadrova i jedinica, istovremeno organizirajući različite akcije. Od štabova Kalničkog, Zagrebačkog i Zagorskog partizanskog odreda te od općinskih i kotarskih komiteta, po naređenju Štaba 10. korpusa i Štaba grupe diverzantskih odreda, izvršili smo solidnu popunu 1. i 2. čete borcima i starješinama. Navodim to zato što su diverzantske čete sada bile znatno jače nego ranije. Prosječno brojno stanje iznosilo je od 40 do 50 boraca.

Organizaciono sređivanje jedinica bilo je brzo gotovo. Već u rujnu razvili smo intenzivnu aktivnost na neprijateljskim prugama. Do kraja 1944. godine jedinice 2. bataljona izvršile su mnoge akcije na neprijateljskim saobraćajnicama.

Dužnost komandanta 2. diverzantskog bataljona lakše sam obavljao jer sam već bio komandir voda i čete. Poznavao sam gotovo sve borce 3. čete, a posebno komandni kadar Mirka Đuretka, Mirka Šimunjaka, Ivana Cvrlina i mnoge druge koji su rodom od Vrapča, odakle sam i sam. Poznavao sam mnoge članove kotarskih i okružnih komiteta te rukovodioce Skoja na terenu te sekretare partijskih organizacija, što mi je olakšalo rad i izvođenje akcija.

Bez pomoći na terenu diverzantske jedinice ne bi mogle tako uspješno izvršavati zadatke. Za svaki naš uspjeh treba da zahvalimo narodu na terenu, našim suradnicima, obavještajcima, prije svega omladini Hrvatskog zagorja i mjestima zapadno od pruge.

Imao sam dobar sastav štaba bataljona i komandi četa pa mi je bilo mnogo lakše izvršavati veoma teške i složene zadatke na području koje je bilo gusto pokriveno neprijateljskim snagama. Napominjem da smo bez velikih gubitaka izvršili teške i brojne zadatke.

U obuci diverzanata posebnu je ulogu imao prijašnji komandir čete Stjepan Mršić, koji je sada bio na dužnosti zamjenika komandanta bataljona. Zahvaljujući njegovu velikom zalaganju svaki novi diverzant prošao je kurs na kojemu je naučio ono osnovno, dok je u akcijama stjecao iskustvo. Mršić je bio strog pri izboru ljudi, pa je na kraju kursa znao otpustiti borce koji nisu položili ispit. Takve smo vraćali u jedinice. U protivnom, oni bi ili pogriješili, pa bi akcija propala, ili bi pobjegli kada bi zagustilo. Inače, Mršć je osobno sudjelovao u mnogim akcijama vodeći diverzantske jedinice. Stalno je izmišljao nove stupice i smicalice za neprijatelja. Bio je pravi drug prema borcima i hrabar, stoga i veoma omiljen među diverzantima i narodu u Hrvatskom zagorju.

Kada je riječ o Mršiću, Šimunjaku, Đuretku, Pavliću, Šimunoviću i još nekima, moram naglasiti još nešto: bili su pravi majstori u prerušavanju, gotovo većina boraca imala je kod sebe poneku od neprijateljskih uniformi, ustaša, Nijemaca, žandara, željezničara, avijatičara, civilnih odijela i drugih. Osim onih koje su borci nosili u rancu sa

sobom, imali smo mnogo uniformi u našim tajnim skladištima. Za to je najviše zasluga imao Mršić koji je na tome inzistirao i naprosto zarazio diverzante kamuflažom kao sastavnim dijelom taktike djelovanja.

Potkraj 1944. i početkom 1945. godine imali smo u bataljonu grupu omladinaca koji su uspješno djelovali na periferiji pa i u samom Zagrebu. Posebno se isticao delegat voda Ivica Pavlić, vodnici Ivan šimunović i Ivan Duk. Često smo ih zvali — tri Ivana. Oni su izveli veći broj diverzija u Zagrebu, na Glavnom kolodvoru, aerodromu, u nekim ulicama. O tome će više reći Mirko Šimunjak. Pri izvršavanju takvih zadataka Pavlić i njegovi drugovi čas su bili oficiri domobranstva, ustaški ili njemački oficiri, podoficiri ili vojnici. Ubili su i nekoliko ustaških glavešina, među kojima poznatog zlikovca bojnika Gvozdića.

Evo primjera kako je radio Mršić. Sekretara bataljonskog komiteta Skoja Mirka Šimunjaka prerušio je u seljačku djevojku. Naime, Mirko je bio veoma mlad, golobrad i mogao se prerušiti da izgleda kao žensko. Prerušavanje je izvršeno u selu Jakovlju. Mirko je išao u selo Luku kao seljačka djevojka s dvije korpe ugljena na čijem vrhu je bilo nešto jabuka. Na mostu preko Krapine bila je straža. Trojica ustaša. Šta sad? Mirko je produžio. Ustaški stražar zaustavio je »djevojku«, letimično je pogledao površinu sadržaja korpi i upitao: »Mala, oćeš li nam dati koju jabuku?« »Mala« je trojici ustaša dala nekoliko jabuka i sramežljivo upitala smije li otići uz prugu do sela Žeinaca, poprijeko, da ne ide okolo cestom. Jedan ustaša iz grupe doviknuo je nešto ustaši na brežuljku iznad pruge pa je Mirko Šimunjak u ulozi djevojke krenuo dalje. Prošavši kontrolu produžio je prugom. Na jednoj krivini, koja je zaklonila ustaše, postavio je minu na koju je naišao neprijateljski vlak. Šteta je bila velika, iskočilo je nekoliko kola, bilo je mrtvih i ranjenih.

Tako je Mršić vježbao diverzante da nadmudre neprijatelja. Poslije tri dana Mirko Šimunjak vratio se u bazu u selo Jakovlje. Radeći tako, sekretar bataljonskog komiteta Skoja imao je puno moralno pravo da od svojih skojevaca traži hrabrost, požrtvovanje i disciplinu.

Zbog složenosti zadataka i uvjeta djelovanja bio sam dulje vrijeme sa 1. diverzantskom četom, ali odlazio sam i u 2. diverzantsku četu. Četa je imala širok rejon djelovanja, po težini nešto drugačiji od l. čete. Druga diverzantska četa bazirala je svojini glavnim snagama na slobodnoj teritoriji na Kalniku, u selima Duga Reka, Ivanec i drugima. Njeni vodovi odlazili ^u na zadatke oko Varaždina, Koprivnice i u Međimurje. Najteže je bilo u Međimurju, jer je osim granice i Drava bila nezgodna i ozbiljna prepreka. U Međimurju nije bilo slobodne teritorije, pa je naša aktivnost bila ilegalna, morala se odvijati u strogoj tajnosti preko partijskih i drugih veza.

Sjećam se, jednom prilikom išao sam s diverzantima u Međimurje. Morali smo se smjestiti na tavanu gostionice u selu Dekanovcu. Gostionica je radila normalno, u nju su u toku dana često svraćali mađarski fašisti, graničari, Nijemci i drugi. Bila je potrebna velika lična i kolektivna hrabrost. Ljudi slabih živaca ne bi to mogli dugo izdržati. Međutim, sastav naše čete bio jeodličan. Komandir čete Branko Vitas, poslije njegove pogibije Mirko Kučeković, bili su sposobni i hrabri ljudi.

Politkomesar čete Ivan Kerovac bio je osobito aktivan i sposoban organizator, politički radnik u vojsci i na terenu. U Međimurju bez suradnje naših organizacija i naroda ne bismo mogli izvršavati svoje zadatke. U četi su bila i tri brata Sklepići, dobri borci i drugovi, veseljaci. Kada smo se vratili na Kalnik, znali su zasvirati i skladno zapjevati. Dok sam ih slušao zaboravio bih na rat i žrtve.

Kao ratni komandant 2.diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda zahvaljujem, iako nakon toliko godina, svima onima koji su nama diverzantima omogućavali izvršenje složenih i opasnih zadataka u borbi za slobodu i nezavisnost, za bratstvo i jedinstvo.

MIRKO ŠIMUNJAK, ratni sekretar Skoja
2. diverzantskog bataljona 3. DO

Rođen je 29. 9. 1928. u selu Pluska, općina Luka, kotar Klanjec. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Otac Josip, sezonski radnik, bio je pripadnik radničkog naprednog pokreta i član Ursovih sindikata, aktivist od 1938. U KPH je primljen ljeti 1940, kao i njegova supruga Marica, Mirkova majka. Ona je već ranije bila kurir KK KPH Klanjec i istaknuti aktivist. Sestra Barica, član Skoja od 1941, bila je sekretar KK Skoja Klanjec u NOR-u, a sestra Anka politički radnik u KK KPH Klanjec po liniji AFŽ-a.

Iako veoma mlad, Mirko kao peti član porodice Šimunjak uključio se u NOP kao omladinac. 1942. postaje član Skoja i borac u Hrvatskom zagorju te na Žumberku u četi »Kljuka« i u 13. proleterskoj brigadi s kojom je prošao IV i V ofanzivu.

U Hrvatsko zagorje vratio se kao diverzant ljeti 1943. Bio je delegat voda u 3. četi 3. DB, zatim sekretar Skoja 2. DB 3. DO do kraja rata.

Borbeni put Mirka Šimunjka veoma je težak ali častan i zanimljiv. Evo njegovih sjećanja na akcije diverzanata 3. diverzantskog bataljona i odreda, posebno na akcije u Hrvatskom zagorju, gdje je proveo najveći dio vremena od 1943. do 1945. godine.

U uvodu valja spomenuti nekoliko važnih činjenica kako bi čitalac bio što bolje informiran o diverzantskim jedinicama u sastavu NOVJ i o njihovu djelovanju na okupiranom području.

Kao i u cijeloj Jugoslaviji, tako i na području Hrvatskog zagorja diverzantske jedinice imale su formaciju regularnih partizanskih jedinica, tj. vodova, četa, bataljona itd. Brojni sastav diverzantskih formacija odudarao je po brojnosti od sastava u partizanskim jedinicama. Specifičnost djelovanja diverzantskih jedinica nalagala je malo brojno stanje jedinica radi što efikasnijeg kretanja kroz okupirana područja, u neposrednoj blizini neprijateljskog uporišta i u samom uporištu. Mala borbena jedinica nije bila toliko primjetljiva kao veća formacija. Događalo se da je diverzantski vod brojao oko 10 diverzanata, da je četa imala 20 do 30 diverzanata, a bataljon oko 80 boraca.

Bitno je spomenuti da u diverzantskim formacijama nije bilo diverzanata koji bi bili specijalisti: jedni za vršenje diverzija, drugi za osiguranja i ostale zadatke. Obuka diverzanata bila je na kursevima kompletna. Nakon završenog kursa svaki diverzant bio je obučen da izvršava samostalne zadatke jedne diverzantske akcije, bez razlike o kakvoj je akciji riječ. Eksplozivno punjenje pripremalo se od različitih vrsta eksploziva, pa i vađenjem eksploziva iz neeksplodiranih avio-bombi bačenih na partizane. Nagazne mine diverzanti su sami pripremali od drvenih elemenata, kutija. Svaki je diverzant bio obučen da rukuje svim vrstama oružja kojima su raspolagali. Nije se moglo dogoditi da akcija zbog eventualne pogibije jednog diverzanta ne uspije. Na njegovo mjesto uskakao bi odmah drugi borac.

To je bilo važno napomenuti zato što neupućeni uspoređuju diverzante NOVJ s komandosima savezničkih armija u 2. svjetskom ratu. Upućeni vojni stručnjaci znaju da su komadosi bili obučavani na sasvim drugi način. Sastav grupe komandosa bio je usko specijaliziran, svaki je bio obučen za svoj zadatak. Na primjer, strelac, radio-telegrafist, šifrant, rukovalac eksplozivom itd. Ni danas u suvremenim armijama nije potpuno raščišćen pojam diverzanata NOVJ. Sličnost s komadosima je prividna. U toku NOR-a i 2. svjetskog rata, samo na području Jugoslavije mogle su egzistirati takve diverzantske jedinice. Razlog je u jugoslavenskim uvjetima. Kod nas je vođena NOB i socijalistička revolucija, čiji su ciljevi bili jasni, odgovarali su interesima naroda i narodnosti. U NOR se išlo iz rodoljublja, a ne iz fanatizma. Samo u takvim uvjetima mogla se održati konkretna diverzantska jedinica koja je izvršavala specifične zadatke i djelovala po dvije i više godina na istom terenu.

Kada je riječ o 2. diverzantskom bataljonu 3. DO Grupe diverzantskih odreda NOVJ, mora se navesti da je taj bataljon djelovao na jednom od najtežih terena, na području cijelog Hrvatskog zagorja i šire, na Kalniku, u Prigorju, Međimurju, u Zagrebu i oko njega. Za akcije u gradu Zagrebu postojale su posebne udarne grupe diverzanata koje su izvršile čitav niz veoma uspješnih pothvata.

Diverzanti 1. čete 2. DB 3. DO imali su tu čast, da tako kažem, da opserviraju i operativno djeluju u samom Zagrebu. Mora se napomenuti posebna hrabrost tih ljudi koji su sačinjavali posebnu diverzantsku snagu u gradu Zagrebu. Između ostalih tu su bili »tri Ivana«, inače sva tri zagrebačka srednjoškolca, koji su u diverzante došli ili iz drugih jedinica ili iz zagrebačke skojevske organizacije. Rukovodilac jedne trojke diverzanata u Zagrebu i okolici bio je tada politički delegat voda Ivica Pavlić, sada ppukovnik JRV, inače višestruki boksački šampion Jugoslavije. Članovi grupe bili su Ivica Duk, i Ivica Šimunović. Sigurno se može tvrditi, na temelju akcija koje su izveli, da su bili ponos 2. bataljona. Kada se uzmu u obzir uvjeti u kojima su izvršene akcije u Zagrebu, valja reći da samo hrabrost nije bila dovoljna , nego i umješnost i snalaženje u veoma složenim i nepredvidivim situacijama.

Koliko je god bilo teško 1. četi, nije bilo lako ni 2. četi istog bataljona koja je djelovala u okupiranom Međimurju između rijeka

Mure i Drave. Četu su mahom sačinjavali Međimurci, prekaljeni članovi KP i Skoja. Kako sam u to vrijeme bio sekretar SKOJ-a 2, bataljona, poznat mi je organizacioni sastav jedinica 2. diverzantskog bataljona. Malo koja naša partizanska jedinica može se pohvaliti takvim organizacionim sastavom kao što je bila ova četa. Svi diverzanti 2. čete bili su članovi KP ili Skoja, a većina je to bila prije stupanja u diverzantske jedinice. U toj četi nije bilo nijednog vanpartijca, odnosno borca koji nije bio član Partije ili Skoja. Njihove baze u Međimurju bile su smještene na tavanima kuća u kojima su često obitavali i Nijemci i mađarski fašisti. To samo za sebe dosta govori u kakvim su uvjetima djelovali. Ipak su rušili željezničke pruge i mostove, likvidirali neprijateljske vojnike, među kojima i Hortijeve »perjaše«. Diverzanti ove čete rušili su vlakove na pruzi Čakovec — Kotoriba i Čakovec — Varaždin. Smatram da nema dovoljno velikih riječi za ljude koji su omogućili da naši diverzanti u tako teškim uvjetima mogu izvoditi akcije. Međimurci nisu imali ni pedlja slobodne odnosno poluslobodne teritorije. Zato nije ni čudo što su se komandiri tih četa i politički komesari razvili u zrele vojne i društveno-političke rukovodioce. Na primjer, komandir 2. čete Mirko Kučeković danas je pukovnik JNA u Beogradu, a politički komesar čete pok Ivan Kerovec bio je istaknuti društveno-politički radnik u Čakovcu. Borci ove čete posebno žale za svojim obljubljenim i uvijek nasmijanim komandirom, koji je bio komandir čete prije Kučekovića, za Brankom Vitasom rodom iz Srpske Kapele kod Dubrave, kojega smo morali nakon tragične smrti sahraniti s komadima njegova tijela.

Može se sa sigurnošću kazati i to da su diverzanti bili i vojska NOO-a jer su na teškom okupiranom području upravo oni po nalogu organa narodne vlasti, likvidirali izdajnike, konficirali imovinu narodnih neprijatelja, osiguravali organe narodne vlasti i rukovodstva društveno-političkih organizacija.

Diverzantske akcije u Hrvatskom zagorju

Već u svibnju 1943. diverzant Jambrek došao je u Jakovlje i Plusku i povezao se sa tadašnjim političkkim radnicima na terenu te od članova Skoja i Partije počeo formirati diverzantsku desetinu. Obuku na diverzantskom kursu Jambrek je završio djelomično, a drugi dio izveo je Stjepan Mršić, koji je također došao u Zagorje. Mršić je poslije bio komandir 3. Dč 3. DB i zamjenik komandanta 2. DB. Valja napomenuti da je jedan diverzantski kurs održan u tzv. farofu katoličke crkve »Sv. Mikula« u Donjoj Bistri prosinca 1943. Boravili smo u gospodarskoj zgradi, hranio nas je svećenik te crkve. Bio je to dobroćudan stariji čovjek. Kada bi ustaše došle u dvorište, on bi ih nakon čaščenja jelom i pićem otpremao, a onda bi dolazio k nama.

Ova grupa diverzanata odmah je počela raditi. Kako nismo imali eksploziva za miniranje pruge, Mršić je pomoću političkih radnika na terenu prikupio potrebne informacije o stanju u rudnicima koji su imali eksploziva.

Tako smo izveli napad na rudnik Golubovec. U domobranskim uniformama došli smo do straže koja je čuvala rudnik, razoružali je

i zaplijenili 80 kg eksploziva, rudarske kapisle, sporogoruće i brzogoruće štapine. Tom prilikom došli smo do 4 vojničke puške, 2 pištolja i 5 uniformi. Žandar koji je pokušao dati otpor bio je ubijen, a dvojica stražara su ranjeni jer su pokušali pobjeći. Od nas nitko nije stradao. Veliku pomoć imali smo od političkih radnika i organizacija na terenu prilikom izvršenja diverzije na prugama. Samo u jednoj noći, u srpnju 1944, uz pomoć partijskih radnika i udarnih grupa na terenu organizirali smo rušenje pruge između stanica Luka — Ključ i Zeinci — Veliko Trgovišće. Tom prilikom porušili smo 1300 m pruge. Interesantno je napomenuti da je u diverzantima bilo više od 100 ljudi koje su doveli politički radnici. Posebno se isticala udarna grupa pokojnog Branka Masnjaka - Mustafe, koja je uz snažan »ho-ru« rušila najdulji dio pruge valjajući je zajedno s pragovima. Bila je to impozantna slika.

Na sam dan tzv. NDH, 1944. godine, diverzanti 1. čete razjurili su neprijateljsku posadu na želj. stanici Pušća Bistra, minirali 7 skretnica, promet je stajao više od 24 sata. Pored toga, pripucali su iz neposredne blizine na ustaški PTS u Novim Dvorima. Zbog toga je ustaški pukovnik Rukavina ubio u dvorištu Novih Dvora ustaškog vodnika koji je imao zadatak vanjskog osiguranja. Ali represalije nad vlastitim ljudstvom nisu pomagle. Diverzanti su se prerušavali u ustaše, u Nijemce i seljake, pa su i nadalje odlazili na prugu i rušili vlakove.

U 1944. godini, kada je drugdje bilo mnogo lakše, na tom području bilo je sve teže jer je neprijatelj privlačio sve nove i nove snage u Zagreb i okolicu. Straže su čuvale tako reći svaku banderu na pruzi. Ali mi smo uvijek pronalazili način da se prišuljamo i namjestimo minu.

Ova diverzantska četa proslavila je ulazak u Novu 1944. godinu akcijom na pruzi Zagreb — Zidani Most u blizini želj. stanice Brdovec. Izveo ju je poznati diverzant, stari član KP i bivši željezničar, tada delegat voda 1. čete Marko Čižmek sa svojom grupom. Diverzanti su doznali da iz Zaprešića oko 22 sata kreće njemački vojni transport koji je tu nešto duže čekao. Čižmek i njegovi drugovi postavili su minu ispod tračnica i čekali transport. Prasak, svjetlost i plamen, pomiješani s jaucima »junaka« s istočnog bojišta, bili su dokaz da je i ova akcija uspješno izvedena.

Ustaše vješaju i svoje zapovjednike

Politika rukovodstava Partije i vojnih štabova pokazala se ispravnom kada je donijeta odluka o formiranju diverzantskih jedinica na području Hrvatskog zagorja, Prigorja, Kalnika, Moslavine itd. Područje 2. DB posebno je bilo zanimljivo zato što su Nijemci i ustaše uveliko koristili željezničku prugu Zagreb — Zidani Most, Zagreb —• Varaždin i druge. Zamislite samo kolika je pomoć bila jedna diverzantska akcija na pruzi Zagreb — Varaždin u vrijeme neprijateljske ofenzive na partizane na Kalniku. Iz Zagreba krene vojni transport s ustašama u pomoć svojima na Kalnik, a vlak naiđe na minu i biva srušen negdje u okolici samog Zagreba. Zastoj u saobraćaju znao je trajati i više od 12 sati, pa i nekoliko dana. U takvim situa-

cijama bili su važni i sati, a ne dani, što je bilo vrlo značajno za uspješno izvršenje zadataka naših operativnih jedinica. Ili Nijemci se vraćaju s fronta na odmor u Njemačku i čitav transport bude uništen na pruzi Zagreb — Zidani Most, obično kod Brdovca ili u blizini Zaprešića.

Pavelić je imao svoju privatnu rezidenciju u Novim Dvorima kod Zaprešića. Diverzanti 1. čete 2. DB često su rušili pruge i vlakove između želj. stanica Zaprešić — Pušća Bistra i Luka, koje su udaljene od Zagreba petnaestak kilometara, a od Pavelićove rezidencije 5 do 6 km. Ove naše akcije toliko su iznervirale glavara tzv. NDH da je dao posebne ovlasti šefu UNS-a da po svom nahođenju bude direktan sudac onima koji nisu dovoljno budno čuvali želj. objekte od partizana. Tako se desilo da je na želj. stanici Pušća Bistra na jednoj banderi obješen uhvaćen ranjeni diverzant Juraj Krčelić, a na drugoj je banderi visio u civilnom odijelu ustaški satnik koji je bio odgovoran za čuvanje želj. pruge. Usprkos njegovu osiguranju pruga je porušena i srušen vojni transport. Ustaše su u stroju dotjerale na lice mjesta svoje vojnike da vide svog satnika kako visi na banderi zbog neizvršenog zadatka. Ni teror ni strah nisu pomogli. Diverzanti su i dalje rušili prugu i vlakove. Pavelić je i dalje bio nesiguran u svojoj rezidenciji, iako je i bila tako reći na samim vratima Zagreba i dobro čuvana snagama PTS-a.

Rušenje vlaka danju

Bilo je nemoguće izvršiti prepad na prugu i postaviti minu u toku noći na pojedinim dionicama. Pruga je za neprijatelja postala gotovo najvažniji objekt. U drugim dijelovima zemllje stvarale su se potkraj rata prave slobodne teritorije. Ovdje, u okolici Zagreb, ustaše, Nijemci i neprijatelji svih vrsta i boja prosto su zaposjeli sva veća naseljena mjesta i od njih napravili prava uporišta. Svuda su bile patrole, zasjede, bunkeri, što je činilo čitav lanac objekata za čuvanje pruge. Ustaše su hvatale ranjene diverzante i vješali ih uz veliku pompu s tablama na prsima i to na onim željezničkim stanicama gdje su bili uhvaćeni. Tako su završili Juraj Krčelić, rodom iz Pušće i Salko Saliković rodom iz Bosne.

Mi diverzanti osvećivali smo svoje drugove gdje god smo stigli. Za akcije rušenja neprijateljskog vlaka danju bio je zainteresiran i sekretar OK KPH za okrug Krapinu Josip Tucman-Crni, predratni revolucionar i organizator NOB-a u Hrvatskom zagorju. Odlučeno je da u akciju ide i jedna desetina na čelu s Mršićem, koja će glavninom posjesti jedno brdo iznad pruge. Zaposjedanje položaja izvršeno je rano ujutro pod zaštitom mraka.

Kada se razdanilo, presvučeni u civilna seljačka odijela, ja i Ivan Starješina - Jovica sišli smo niz padinu kose i našli se blizu pruge. Imali smo oveće civilne kapute tako dn smo ispod njih mogli nositi automate MP, pištolj, po dvije bombe i, naravno, eksploziv te ostale naprave za aktiviranje mine. Zamisao je bila da nakon praćenja situacije i dvodnevnog izviđanja, koje je izvršeno s obližnje kose, ustvrdimo ritam ustaških patrola koje se kreću po pruzi i oko nje i da

na osnovu toga odlučimo kako ćemo izvesti akciju. Uočeno je da ustaše ne diraju seljake koji napasaju stoku pored pruge. Stoga je odlučeno da se preobučemo u seljačka odijela privučemo pruzi i postavimo minu, ali pomoću krava.

Toga je dana u blizini pruge, kod Kupljenskog Hruševca, napasao krave Vid Kuš, inače sekretar patrijske organizacije Hruševca. On je znao kojim se poslom bavim pa mi je u zabrinjavajućem tonu rekao: »Mirko, zabranjujem ti da ovdje rušiš vlak, zapalit će nam selo«. Naravno, na to se nismo osvrtali, već smo prišli bliže pruzi i kravama. Vid se vratio u selo. Došavši blizu pruge s kravama izgledali smo kao seljaci. Nije bilo potrebno da ih glumimo jer smo bili tako obučeni, a inače smo znali raditi sve seljačke poslove. Patrola od trojice ustaša bila je s druge strane željezničkog nasipa. Najednom su se stvorili kraj nas. Nismo ih ranije vidjeli jer su se sklonili pod most zbog jakog vjetra. Ustaše su približili glave skupa pa nismo znali da li se sašaptavaju ili se štite. No i to se ubrzo razjasnilo. Vidjeli smo da upaljačem pokušavaju zapaliti cigaretu, ali vjetar ih je ometao. Jedan ustaša se uputio do Jovice koji je bio od mene malo u stranu, upravo u njegovu pravcu. Sreća njegova i naša što se razmahao šireći ruke, držeći pušku o ramenu i govoreći: »Momak, imaš li šibicu, moj stroj nikako da zapali«. Prošli su me srsi jer sam znao da obojica imamo šibice engleskog oblika i materijala koje mogu da upale u svim prilikama. Nisam znao ima li Jovica naše šibice. Ali Jovica je imao i njih i dao ih ustaši koji je pripalio cigaretu u ustima. Jovica mu je dao još i odlomljeni komad kutije s fosforom i nekoliko šibica za kasnije. Ustaše su se opet našle pod mostom. U to vrijeme vlak je bio na 500 do 600 m od nas. Vremena nije bilo. Ostavili smo krave i brzo se bacili na prugu. Minu smo postavili bez ukopavanja, naoružali je i trkom pobjegli preko ceste u jarak. Vrijeme je sporo teklo, kako to biva u takvim prilikam. Imao sam osjećaj da je vlak kočio. Ipak je protutnjao i zajahao na minu. Eksplozija ga je srušila. Iskočila je lokomotiva s nekoliko vagona koji su tu ostali ležati sve do kraja rata, dok nisu odvezeni u staro željezo. Nakon eksplozije neprijatelj je otvorio vatru. Međutim, Mršić je s diverzantima vatrom s uzvišenja spriječio brz pokret neprijatelja. Tako smo se uspješno povukli dalje od pruge.

Likovi diverzanata

Prije nego što sam pristupio diverzantima imao sam prilike biti i u drugim vojnim formacijama, koje su bile veoma kvalitetne naše jedinice, na čijem su se čelu nalazili poznati borci i junaci. Ipak moram reći da sam Upoznao likove u redovima diverzanata koje moram usporediti s meni dragim i u ono vrijeme oličenim portizanskim junacima, na primjer s Čokarom, Arbutinom, Cvijanovićem i drugima iz 13. proleterske brigade, koji nisu poznavali strah i koji su bili puni borbenog elana. Među takve likove svrstavamo i diverzanta Stjepana Mršića, komandira diverzantske čete i zamjenika komandanta 2. bataljona.

Kada bih gradirao drugarstvo, hrabrost, umješnost u izvršavanju diverzantskih akcija, onda likovi Mirka Kučekovića jednog od komandira četa na Kalniku, Josipa Cara komandanta 2. diverzantskog bataljona, Branka Vitasa komandira 2. čete i drugih bili bi kao stvoreni za diverzantski rad. Ovo posebno zbog toga ako se ima u vidu kakvi su bili teški uvjeti borbe i djelovanja diverzantskih jedinica.

Branko Vitas, taj vrsni partizanski i diverzantski komandir ostao mi je u sjećanju kao divan drug, hrabar borac i rukovodilac. On je rodom iz Srpske Kapele, borac je od 1942. godine, a postao je komandir diverzantske čete s manje od 20 godina starosti. Ta četa je pod njegovim rukovodstvom porušila mnogo puta prugu na relaciji Varaždin — Koprivnica — Križevci, Križevci — Bjelovar i drugdje. Letjeli su u zrak mnogi neprijateljski vlakovi od mina koje su postavili Vitasovi diverzanti. Vitas bi znao postaviti parolu (»dolje fašizam«), a ispod nje bi stavio jedan do dva kilograma eksploziva. Ustaše su u prvo vrijeme žurili skidati takve parole, ali su letjeli u zrak zajedno s parolom. Veoma često Branko je vodio svoje diverzante na prugu i osobnim primjerom pokazivao kako se bori i radi. On je stimulativno djelovao svojim optimizmom, vječitim raspoloženjem za šalu, uvijek nasmijan, vedar i veseo.

Sjećam se sa sjetom tog čovjeka i njegove brige za druge drugove. Imao sam jedno vrijeme osjetnih teškoća s ranom iznad desnog koljena. Jedne večeri Branko je primijetio prilikom sušenja čarapa i obojaka, da su moje čarape u jadnom stanju pa mi je rekao: »Nedjelje ti, Mirko, pa ti uz ovakovu natečenu nogu nemaš čarapa«. Otišao je i za kratko vrijeme vratio se bos i dao mi par domaćih vunenih čarapa koje su bile veoma visoke. Naravno, primio sam to, ali kasnije kada smo išli jedan iza drugoga primijetio sam da su Brankove noge iznad cipela bile gole. Znači, meni je dao svoje čarape, a sebi je ostavio samo obojke. Tko ne bi bio ponosan na takvo drugarstvo, koje je krasilo naše borce.

Eto takav čovjek dao je svoj mladi život vršeći svoju diverzantsku dužnost. To je bilo 17/18. 2. 1945. godine. Branko je, provjeravajući da li je dobro maskirana protupješadijska nagazna odskočna mina, izazvao njenu eksploziju od koje je teško ranjen. Branko je bio prosto raznešen (donji dio tijela) i oslijepio je. Bio je smrtno ranjen.

Štab 2. diverzantskog bataljona i štab 3. diverzantskog odreda organizirali su sahranu Branka Vitasa u njegovom rodnom mjestu, Tu je uz počasni plotun sahranjen diverzantski komandir.

Njegovi borci i drugovi znali su kasnije, prilikom rušenja neprijateljskih vlakova reći: »Ovo vam je fašisti za našega Branka«. Bilo je to posebno priznanje diverzanata borcu, komandiru i nadasve drugu Branku Vitasu.

Stjepan Mršić, najstariji po godinama među nama, predratni radnik, rodom je od Senja, a živio je u Zagrebu, proleter, znao je biti prema mladim borcima više nego otac i mati. Hrabrio bi ih, pričao o sutrašnjici i što je najvažnije nikada nije žurio da pošalje u akciju novajliju, dok ga dobro nije podučio svom poslu. Sjećam se dobro kad je pod kraj 1943. godine organizirao diverzantski kurs u podnožju Za-

grabačke gore blizu D. Bistre. S političkim radnicima na terenu, Poljakom, pa Stjepanom Novoselom — Nevesticom utvrdio je održavanje kursa kod katoličkog svećenika (u »farofu«) crkve Sv. Mikule. Kada mi je to rekao, malo sam se kao delegat voda pobunio, zbog opasnosti, jer ulazimo u nesigurno. Rekao mi je: »Mirkec ljude moramo obučiti, njih sedam ne zna o tome ništa, a najsigurnije je tamo gdje nam kažu politički radnici, jer njima moramo vjerovati«. U noćno doba došli smo u iarof. Dočekao nas je svećenik, sredovječan čovjek čakavskog naglaska. Mršić je kao Primorac ubrzo doznao da je i svećenik Primorac ili Dalmatinac. Taj svećenik nam je svima zaželio dobrodošlicu rekavši nam da se osjećamo kao u svojoj kući. Tako je i bilo. Mršić je dobro obavio svoj posao i tu održao uspješan kurs.

Mršić se brinuo i o izgradnji naših zemunica u koje smo stavljali diverzantski materijal. Imali smo našu zemunicu koju je poslije u veliko koristio 2. diverzantski bataljon na Kalniku, a kojom je rukovao skladištar Miloš Kučeković. U Zagorju u selu Pluska izgrađena je najveća zemunica u šumi Lipovac. S tim skladištem rukovao je Juraj Smodila, kojeg nam je dao na raspolaganje sekretar KK KPH Klanjec, Mijo Berislavić. U selu Kupljenski Hruševac tajno skladište vodio je član KP Viktor Novoselac. U tim skladištima imali smo doslovno sve što nam je trebalo. Osim diverzantskih sredstava tu su bili kompleti raznih neprijateljskih uniformi i drugi. Za te zemunice, odnosno tajna skladišta, nisu znali ni svi diverzanti, već samo njih nekolicina pod rukovodstvom političkog delegata Josipa Juga.

Kakav je bio Stjepan Mršić kao komandir diverzanata vidi se i iz slijedećeg: On je nastojao da »baze« diverzanata budu što bliže neprijatelju, gotovo u uporištu. Tako smo kod našeg diverzanta Stjepana Rakoci — Bambulji, rodom iz Kupljenovog, u njegovoj staji izradili bunker — sklonište za četiri druga. To mjesto nalazi se uz samu željezničku prugu u reonu Pušća Bistra udaljeno svega nekoliko desetaka metara od pruge. Patrole neprijatelja prolazile su ispred diverzanata nadohvat ruke, tako da se moglo prikupiti točne podatke o njihovom kretanju. Toliko smo se bili osmjelili da smo u civilnim odijelima kosili domaćinu djetelinu u blizini ustaških rovova iznad pruge. Rakoci je službeno bio u domobranima, a u stvari bio je u partizanima, pa neprijatelj nije sumnjao na njegovu kuću. Takvih »baza« imali smo kod Stenjevca, u Borčecu, Brdovcu, Jakovlju i drugim selima.

Uvjeti akcija 1. diverzantske čete 2. bataljona bili su na svoj način teški, ali isto tako i oni kod 2. diverzantske čete. Svega sam jednom s komandantom bataljona Josipom Carom išao u Međimurje u obilazak 2. čete. Mislim da su njihovi uvjeti bili još teži. Bili smo, koliko se sjećam, u selima Novakovec ili Dekanovec u konspiraciji. Mi smo se nalazili na tavanu kuće u kojoj je bila gostionica, gdje su dolazili neprijateljski vojnici. Bilo je to posebno psihološko naprezanje. Naši diverzanti u Međimurju domišljali su se na razne načine, rušili prugu, vlakove i objekte na njima. Nakon takvih akcija vraćali su se na Kalnik da se pošteno odmore, kako je znao reći komesar čete Ivan Kerovec. Poslije takvih akcija diverzanti bi se šalili i smijali kao da se radilo o najobičnijim stvarima. Sastav te čete bio je jako dobar:

bili su to sve članovi Partije ili SKOJ-a. Ostali su nam u sjećanju kao izrazito divni likovi drug Mirko Kučeković komandir 2. čete i njegov komesar Ivo Kerovec.

O radu partije i SKOJ-a u 2. diverzantskom bataljonu

Formiranjem 2. diverzantskog bataljona, 3. diverzantskog odreda, osnovane su organizacije i rukovodstva KP i SKOJ-a. Formirane su partijske ćelije u 1. i 2. četi, te pri štabu bataljona i bataljonski komitet partije. Isto tako formirane su skojevske grupe u svakoj četi, pri štabu bataljona i bataljonski komitet SKOJ-a.

Partijsko-politički i propagandno-kulturno-prosvjetni rad organiziran je u svim jedinicama. Zbog širine zone djelovanja rjeđe je četa bila na okupu, pa je težište rada u mnogome bilo u diverzantskim vodovima. Pri tome su politički delegati imali glavnu ulogu. Čak bi se moglo reći, da je takav rad organizacija Partije i SKOJ-a bio još konkretniji nego ako bi se odvijao na nivou četa. Na taj način praktično je bilo sedam organizacija Partije i SKOJ-a, plus bataljonski komiteti. Održavani su sastanci i na nivou četa, ali rjeđe i onda kada su se čete našle na okupu. Sastanci bataljonskih komiteta Partije i SKOJ-a bili su razumljivo još i rjeđi.

U metodu rada prevladavao je osobni kontakt rukovodilaca bataljona: komandanta i komesara bataljona, pomoćnika i sekretara SKOJ-a bataljona, koji su oni ostvarivali obilazeći čete, posebno vodove ili desetine i idući s njima u akcije. Taj kontakt i utjecaj bio je neposredan, prije akcije, u toku nje i poslije akcije. Osim toga je povremeno održavana instruktaža sa sekretarima, kada je za to bilo potrebe i uvjeta.

Jedan od stalnih zadataka rukovodstva KP i SKOJ-a, a i komandira i komesara, bio je veza s kotarskim komitetima Partije i SKOJ-a i drugim političkim organizacijama na terenu.

Veze s terenom bile su stalne i višestruke. To je omogućivalo dobru suradnju pri planiranju, pripremanju i izvođenju diverzantskih akcija. Od obavještajnih organa, partijskih aktivista i suradnika NOP-a dobivali smo sve potrebne podatke. Smještaj, a posebno ilegalni boravak, bio je moguć jedino u suradnji s našim organizacijama na terenu.

Prehrana, opskrba i zbrinjavanje, uzeto generalno, bilo je solidno, zahvaljujući našim organizacijama u selima Pluska, Luka, Jakovije, Oborovo, Brdovec, Borčec i drugima.

Preko KK KPH dobivali smo i veći dio propagandnog materijala, jer su veze s našim štabom 2. diver, odreda i višim komandama, bile rijetke i češće prekidane. Na zahtjev rukovodstva narodne vlasti, Partije i drugih, naše diver, jedinice 2. bataljona, a i druge, izvršavale su mnoge zadatke u ulozi organa sigurnosti, straža i malih partizanskih odreda. Na primjer: likvidacija raznih ustaških suradnika i rukovodilaca omogućila je brži razvoj NOP-a, bolje uvjete rada rukovodstava Partije i drugih na terenu.

S druge strane često su u našim akcijama sudjelovali politički i drugi aktivisti na terenu. Bilo je dosta slučajeva da su održavani za-

jednički sastanci organizacija KP i SKOJ-a četa i vodova s onima na terenu. Tako je bilo u selu Pluska, Jakovlju i drugima u Zagorju, kao i u Međimurju. Korist takvog rada bila je višestruka. Zajednička informiranost i dogovor za akcije, razvijale su drugarstvo, jačali moral i otpor neprijatelja. U svrhu širenja našeg utjecaja i objašnjavanja ciljeva NOB-e, naše su jedinice sudjelovale u organiziranju i održavanju mitinga i skupova po selima i u kulturno-zabavnom radu, što je sve bilo korisno i nužno.

Uz sve teškoće organizirali smo kulturno-umjetnički rad onako kako smo najbolje umjeli i znali. Stvarali smo džepne i zidne novine, opskrbljivali se štampom i propagandnim materijalom. Bilo je i raznih zgoda i nezgoda, šala, viceva i ostalog. Da navedem samo ovo: Prilikom formiranja 2. bataljona drug Nikola Papić zadirkivao je nas Zagorce: »E, moji Zagorci, vi bi Republiku za kojom vapite još od Matije Gupca, a Milutin Vignjević šalje vam cara za komandanta«. Aludirao je na Josipa Cara komandanta 2. bataljona.

Na kraju: na ovom mjestu želio bih se opet zahvaliti svima onima koji su nama diverzantima pomogli da izvršimo naše zadatke. To su pripadnici udarnih grupa Stjepana Mesira — Luke i drugih, koji su često s nama išli u akcije i pomagali nam. Veliku su nam pomoć pružali aktivisti NOP-a Borčeca, Vrapča, Brdovca, pa skojevski rukovodilac Ivo Cvok i drugi drugovi.

MIRKO KUČEKOVIC

ratni komandir 2. čete 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda

Rođen je 22. 4. 1924. u Velikoj Mučnoj, Koprivnica. Otac Srbivoj, seljak, učestvovao u NOR-u od 1942. strijeljan od ustaša 1944. Brat Stevo, rođen 1920, suradnik NOP-a, poginuo 1944. u Gornjoj Rijeci kod Ludbrega kao komandant bataljona u brigadi »Braće Radić«. Mirko potiče iz srednje seljačke porodice, osnovnu školu završio prije rata. Kao omladinac bio je član mjesne organizacije omladine u Velikoj Mučnoj.

Dolazak u partizane

Došao sam u partizane 26. svibnja 1943. u KPO, 1. bataljon. **U** partizane sam otišao kao organiziran omladinac zajedno s Milicom Petrovič, Verom Krivec, Borivojem Kranjcom i Osmanom šišićem. Kao grupa omladinaca išli smo od sela Mučne preko Vrhovca do Poganca.

Istoga dana kada smo došli U Poganac javili smo se štabu KPO, gdje su nas malo ispitivali tko smo i odakle smo. Budući da je bilo boraca iz našeg sela, primljeni smo kao dobrovoljci u partizane. Raspoređeni smo u jedinice i kao takav raspoređen sam na hranu u neku kuću. Sjećam se dobro, baš smo jeli nekakav sir kačkavalj, kad zapucaše puškomitraljezi. Nasta uzbuna. Ide banda. Došlo je do borbe, zatim se pod pritiskom jakih neprijateljskih snaga KPO povukao.

Desilo se da naš stražar nije bio budan pa su ga ustaše iznenadili i zaklali, a zatim su iznenadili i štab Kalničkog partizanskog odreda.

Eto, takav je bio moj prvi susret s neprijateljem istog dana kada sam stigao u partizane.

Prva akcija

Potkraj svibnja Kalnički partizanski odred napao je na žandarmerijsku stanicu u Raširiji. Napad je izvršen danju jer je bilo dogovoreno da će se žandari predati. Radi osiguranja iz pravca Koprivnice postavljena je jedna četa KPO-a. Komandir čete bio je, koliko se sjećam, Moško, koji taj zadatak nije izvršio, tako da je neprijatelj napao naše jedinice s leđa upravo u vrijeme kada je počeo napad. Toga dana padala je jaka kiša tako da smo bili sasvim mokri.

Bilo je to moje prvo vatreno krštenje u borbi. Još sam u civilu, pucao sam, vikao »hura, predaj se, bando«. U toj borbi smlatio sam i prvog ustašu. Bio je to za mladog čovjeka težak događaj, pa ga se tako i sjećam.

Međutim, pošto su se jedinice Kalničkog PO povukle južnije u Radeljevo, izvršena je analiza neuspjeha za koji je okrivljen komandir čete Moško. Poslije toga održano je suđenje. Komandir je strijeljan u Kamenici. Na suđenju se branio da nije stigao izvršiti zadatak i da će se, ako ostane živ, popraviti u borbi. Međutim, komesar KPO-a je rekao da za izdaju nema milosti. Komandir je strijeljan pred strojem. Bila je nedjelja ujutro, vrijeme mutno, ali bez kiše. Smrt komandira duboko mi se urezala u sjećanje.

Gore uši nego ustaše

Sve je to meni, kao mladom partizanu, bilo teško. Ali posebno su mi bile teške uši kojih sam se više bojao nego ustaša. Vidio sam jednom jednu našu drugaricu koja ih je prosto vadila, što bi rekli, šakom ispod pazuha. Jedne noći pokrio sam se nekim šinjelom i zaspao. Kad me nešto probudi. Osjetim, žari me po rukama. Uzmem baterijsku lampu, prisvijetlim, a ono stotine i hiljade uši gmižu. Grozno! Ali, malo-pomalo, zajedno s drugima, navikao sam se i na to zlo.

Odlazak u diverzante

Nakon tri mjeseca provedenih u KPO-u u bataljon je došao Stevo Ivančević-Ličan, komandir diverzanata, po dobrovoljce. Bili smo u stroju, borci se snebivaju, neće da se jave. Ja se javim. Činilo mi se interesantnim to miniranje. Kao dječak često sam pucao iz »mužara« karbidom, a nekad i pravim barutom koji sam dobivao od ujaka lugara. Stevo Ivančević-Ličan poznavao me od ranije kada je kao partizan dolazio u naše selo, a ja sam mu nosio hranu u susjedov štagalj. Vjerojatno me zato odabrao. I tako potkraj srpnja 1943. postao sam diverzant u 3. vodu 3. diverzantske čete pri KPO.

Išao sam u više akcija, zatim je održan diverzantski kurs pod rukovodstvom Ivana Hariša. Glavni nastavnik bio je Mirko Palčić, koji nas je veoma dobro obučio. Svaki diverzant bio je osposobljen da samostalno postavlja i aktivira minu.

Od akcija spominjem rušenje oklopnog vlaka na pruzi Ludbreg—Koprivnica u rejonu sela Bolfan, sredinom kolovoza 1943. Pripreme za taj zadatak trajale su nekoliko dana. To je ujedno bila prva akcija u kojoj je upotrijebljen način paljenja električnim putem.

Avio—bomba me oznojila

Eksploziva nismo imali dovoljno jer je neprijatelj smanjio količine eksploziva u rudnicima i bolje ga osigurao. Eksplozivom smo se snabdijevali uglavnom iz rudnika i demontiranjem neeksplodiranih avionskih bombi. Bio je to opasan i mukotrpan posao, no, izbora nije bilo. Demontiranim avio-bombama rušili smo veće objekte jer je bila šteta da ih upotrijebimo za kidanje šina. Za presijecanje šina koristili smo uglavnom rudarski eksploziv »donarit«. Najčešće bi ga stavljali u limenu cijev, obično od oluka kroz koji se cijedi voda s krova, dužine 30 do 40 cm. Tako »oformljenu« minu prislonili smo uz sastav šina te bismo pomoću detonatora i sporogorećeg štapina, koji je bio dugačak 40 cm, izvršili paljenje. U početku bilo je problema s paljenjem. Radili smo to običnim šibicama, pa kako su nam se ponekad tresle ruke, ili je pirkao vjetar, nikako da zapalimo štapin. Plamen se nije smio opaziti. No, poslije je paljenje išlo kao od šale. Tih dana neprijatelj je bombardirao rejone Poganca i Apatovca malim RAB-ama, težine oko 12 kg. Na našu sreću nije eksplodiralo nekoliko avio-bombi, pa smo ih iskopali i iskoristili eksploziv. I ja sam dobio zadatak da dezaktiviram jednu malu avio-bombu. Morao sam kopati jedan metar oko nje u dubinu od dva metra. Bio je to težak posao. Prije svega trebalo je pobijediti strah zbog opasnosti od nepoznatog. Počeo sam oko nje pažljivo kopati. Oblijevao me hladan znoj. Očekivao sam eksploziju i već sam se vidio kako letim u komade. Bio sam napet do maksimuma. Ali zadatak je bio jači od mene. Kada sam skinuo upaljač, laknulo mi je. Obrisao sam znoj i bio sam zadovoljan.

Oklopni vlak

Pošto smo izvršili sve prpreme za rušenje oklopnog vlaka (znalo se kada ide prugom Varaždiin-Koprivnica). nas sedmoro diverzanata pod rukovodstvom Ivana Hrešića, pomoćnika polit komesara 3. diverzantskog bataljona, pošli smo na prugu kod sela Čukovca.

Mala kolona krenula je prema pruzi sa tri avio-bombe i 20 kg »donarita«. Vlak će biti miniran kombiniranim minskim poljem. Za pet sati stigli smo u rejon djelovanja. Prošla je ponoć.

Komandir diverzantske grupe odredio je rejon ;i mjesto postavljanja minskog polja na dionicama od 30 m s ciljem da se uništi cijeli vlak. Mine smo postavljali nas petorica, dok su nas dvojica osiguravala s obje strane. Miniranje je bilo gotovo za 15 minuta, zatim smo povukli kablove i oformili stanicu za paljenje. Istina, nije to bila uređena stanica, nego u kukuruzima postavljen aparat za aktiviranje. To je bilo prvo korištenje dinamo-mašine, koliko se sjećam.

Čekanje pancera, oklopnog vlaka, bilo je posebno napeto jer nismo bili sigurni da li će to fašističko čudo naići i nagaziti na minu. Koliko bi nam bilo žao što ga nema, što nam je utekao, toliko bi nam bio

problem skidanje mina i mreže za paljenje. To je posebno neprijatno Nekoliko puta išli smo na prugu slušati pomoću šina ide li pancer. Nema ga pa nema. Hoće doći, neće doći? No, poslije jednog sata čekanja oglasio se mitraljeski rafal iz pravca Koprivnice. To je bio signal da ide. Nakon dvadesetak minuta začuli smo tiho šištanje lokomotive. »Eto ga«, reče Hrešić. Zatim se sve utiša, pa opet šištanje pare. Ide taj oklopni gad, ali zastaje. Noć je ljetna, tiha i jasna. Vidimo ga, kreće se podmuklo, ta grdosija od čelika, i kada priđe minskom polju, stane. Nikako da opet krene. Napeli smo živce i razmišljamo. Valjda se neće vratiti? Nije vrag da je nešto nanjušio? Prolazi i deseta minuta. Hrešić drži ključ dinamo-mašine i napeto čeka dalji pokret oklopnog vlaka. Napokon kreće polako, naprosto klizi po šinama, jedva ga čuješ. Više ga vidimo nego čujemo.

Odjednom sinu plamen, zatim uslijede snažne eksplozije i odjeknu podravskom ravnicom. Nakon toga nastane lom na pruzi. Lokomotiva se prevrnula, kao i nekoliko vagona. Izbijaju mlazevi pare, lokomotiva kao da izdiše.

Naša diverzantska lica bila su presretna. Još smo jednom pogledali srušen vlak, zatim smo krenuli natrag prema Kalniku, u svoju bazu.

Sutradan je neprijateljska avijacija izviđala i mitraljirala. Bacali su i male protivpješadijske bombe. Bilo je to prvo rušenje vlaka pomoću dinamomašine koju smo pronašli u nekom zagorskom rudniku.

Bilo je i gubitaka

Nakon formiranja 3. diverzantskog bataljona mi smo na Kalniku ušli u njegov sastav kao 2. diverzantska četa. Komandir Stevo Ivančević. Postao sam komandir voda.

Partizani su voljeli ići u akcije uoči praznika. Tako smo i mi krenuli na zadatak uoči 1. maja 1944, nas 12 diverzanata pod rukovodstvom komesara čete Drage Tomašinjaka, na prugu kod sela Repinac blizu Vrbovca. Akcija je potpuno uspjela. Vraćamo se u Moslavinu.

Tri sata ujutro 1. V 1944. Na ulazu u Srpsku Kapelu sustižemo kolonu kozaka na konjima. Neprimjetno se povučemo u stranu. Po putu su ležali leci kojim se partizani pozivaju na predaju. Kuda dalje da krenemo? Bilo je prilično mračno pa nismo mogli ustanoviti kamo su pošli kozaci. Odlučimo se za pravac preko Podlužana kod Dubrava. Činilo nam se manje vjerojatno da su i kozaci izabrali taj pravac.

Kad smo stigli pred Podlužane već se sasvim razdanilo. Sve je bilo mirno. Samo bi se čuo po neki pucanj u daljini, što nas je hrabrilo da smo se odvojili od kozaka.

A onda se iznenada pred nama iz žita počele micati ljudske glave! Bili su to mještani sela Podlužana. Pa što rade ovdje? Čuli su pucnjavu pa su pobjegli ne znajući tko to puca. No, kako su u nama prepoznali partizane, krenuli su nam u susret. Zajedno smo se uputili u selo. I dalje je sve bilo mirno. Na samom ulazu u selo, kada smo već bili u voćnjacima, opazili smo da nas kozaci opkoljavaju. Trčali su u koloni po jedan, zaklonjeni konjima, u suprotnom smjeru. Nitko još nije pucao. Pred nama je ulaz u selo bio slobodan. Zbunjeno smo

potrčali u selo. Tada je netko viknuo: »Otvaraj vatru!« Za časak smo zalegli. Nekoliko rafala iz automata osuli smo po kozacima. Već su bili blizu i bilo ih je mnogo. Nikakvog izgleda nismo imali. I oni su za tren zastali, a onda uz povike i psovke osuli žestoku paljbu po nama. Primicali su se sa svih strana. Jednog trenutka osjetim da sam ostao potpuno sam. Nigdje nikoga. Jurnuo sam u nečije dvorište. Istog trenutka spazim da za mnom trči jedan kozak. Nije pucao. Htio me uhvatiti živog. Vidim otvorena vrata na štali, šmugnem kroz njih i bacim se u jasle među konje uplašene pucnjavom.

Imao sam mnogo sreće, ali moji drugovi nisu. Trojica su poginula a sedam je zarobljeno. Osim mene spasio se još samo jedan diverzant. Ne sjećam se imena. Znam da smo ga ispred Podlužana poslali u susjedno selo po hranu.

Poginuli su Đuro Knežević, komesar čete (nekoliko dana prije akcije došao je iz Korduna), Nenad Milčić, delegat voda (rodom iz Koprivnice) imena trećeg poginulog druga ne sjećam se, vjerojatno je negdje zapisano. Od zarobljenih sjećam se Drage Tomašinjak, komesara čete, Zvonka Tomašinjaka, komandira voda i Mirka Magića, borca. Ne sjećam se imena ostale četvorice.

Ni danas poslije toliko godina, ne mogu se oteti utisku da smo za udes grupe bili sami krivi. Nismo smjeli biti onoliko neoprezni da u grupi svi zajedno uđemo u selo. Bilo je to jedno od naših tragičnih iskustava.

U jesen sam premješten u štab 2. diverzantskog bataljona. Postao sam obavještajni oficir bataljona. No, još nisam ni primio dužnost, kada je u jednoj akciji na pruzi Križevci-Bjelovar, kod Žabna, poginuo Branko Vitas, komandir čete. Tako sam umjesto dužnosti obavještajca, primio dužnost komandira čete. U toj četi je bilo najviše boraca iz Međimurja. Divni drugovi i iskusni ratnici!

Akcije smo izvodili uglavnom na prugama u Hrvatskom zagorju, Međimurju i na prugama Križevci-Dugo Selo i Križevci-Bjelovar. Pruga od Križevaca za Koprivnicu bila je toliko uništena da je ta,da nisu mogli popraviti. Akcije smo izvodili rutinski. Raspolažući velikim iskustvom, uz dobro poznavanje terena i neprijatelja, uspijeveli smo i na objektima koji su bili pažljivo čuvani, naročito na prugama u Međimurju, o čemu će više podataka dati »moji Međimurci«.

U akcije nije odlazila cijela četa. Najčešće smo se dijelili na grupe jačine 5—10 boraca, što je zavisilo od značaja akcije. Tako smo postizali brojnost i neprekidnost akcija. Gotovo da nije bilo noći bez diverzantske akcije. Na važnije akcije uvijek je odlazio komandir ili komesar čete.

Pogibija komandira Vitasa

Kada je riječ o likovima boraca, moram istaći Branka Vitasa, komandira 2. čete 3. diverzantskog bataljona (poslije 2. diverzantskog bataljona kada je formiran 3. diverzantski odred. Branko je poginuo nesretnim slučajem prilikom postavljanja mine iznenađenja na cesti u rejonu Žabna.

Branka sam upoznao u prosincu 1943. u Pobjeniku kada smo mi s Kalnika iz 2. čete došli na sastanak u štab bataljona. Tada je došlo do izmjene komandnog kadra u 2. četi, a Branko je postavljen za komandira čete. Ja sam bio prekomandiran u 1. diverzantsku četu koja je uglavnom bila razmještena u Pobjeniku. Vitas je bio visok i snažan, svjetlosmeđe kose. Bio je izrazito hrabar borac i komandir, veliki drug i dobar suradnik u komandi čete, pravedan u odnosima s borcima i narodom. Zbog takvih njegovih osobina svi su ga voljeli.

Jednog dana došao sam u Dubravu, gdje se trenutno nalazio štab 2. diverzantskog bataljona, da primim dužnost obavještajnog oficira bataljona. Međutim, rano u jutro dovezli su u seljačkim kolima teško ranjenog Branka Vitasa. Branko je bio s jedinicom na postavljanju minskog polja na cesti Bjelovar-Zagreb. Te noći, kada je zadatak već bio izvršen, Branko je još jednom htio provjeriti ispravnost maskiranja, ali se pokliznuo i aktivirao odskočnu rasprskavajuću minu, koja ga je smrtno ranila u donje organe, raznijela želudac, iznakazila lice i oči tako da je ostao slijep. Bilo je užasno gledati tako izmrcvarenog komandira diverzanata koji se i takav šalio: »E da mi je sada još neka curica, baš se dobro osjećam.« Ubrzo je izgubio svijest. Umro je na putu prema bolnici u Podgariću.

Branko je sahranjen u rodnom selu Srpskoj Kapeli. Sahrani je prisustvovao čitav štab bataljona na čelu s komandantom Josipom Carom, komesarom Samošćancem, Kapustom i ostalim drugovima. Prisustvovalo je mnogo seljaka. Pokopan je uz vojne počasti.

Kao komandir 2. čete imao sam prilike da često idem u akcije s vodovima i odjeljenjima. Druga četa imala je veoma dobar vojnički i starješinski kadar. Polit, komesar čete bio je stariji član KP, iskusan borac i rukovodilac Ivan Kerovec, rodom iz Sv. Jurja u Trnju u Međimurju, koji je solidnim radom i ličnim primjerom pridonio kompaktnosti i borbenosti čete. Bilo je milina raditi s takvim drugom. Dužnost komandira obavljao sam uspješno, bez velikih problema i bez velikih gubitaka.

Komandiri vodova bili su također stari diverzanti i dobri rukovodioci. Sjećam se sviju, bili su to Matija Lončarić, Adam Krčmar i Ivan Blažon. Smjelo su odlazili na opasne zadatke u Međimurje. Imao sam utisak da zapravo vole ići preko Drave u svoj kraj i tamo tući neprijatelja.

IVAN KEROVEC

komesar 2. čete 2. bataljona 3. diverzantskog odreda

Formiranjem 2. čete 2. bataljona 3. diverzantskog odreda stvorene su mogućnosti češćih dolazaka diverzanata u Međimurje s ciljem da se diverzantskim akcijama uništavaju objekti i saobraćajnice koje je neprijatelj 'koristio za opskrbu svojih jedinica na frontovima. Budući da je baza 2. čete bila uglavnom na Kalniku, valjalo je organizirati dobre veze za prebacivanje boraca preko Drave u Međimurje i njihov povratak na Kalnik.

Glavni punktovi veza bili su: jedan iznad sela Hrženice prema Podbrestu; drugi kod sela Dubovice vezan za Oporovec, a treći kod Malog Bukovca vezan za Donji Vidovec. Preko tih veza otišlo je u partizane najviše ljudi. S obzirom na razvoj NOP-a u Međimurju ukazivala se potreba za čvršćim povezivanjem s Kalnikom i organiziranijim odlaskom i prihvatanjem novih boraca iz Međimurja.

Početkom 1944. godine formirana je specijalna grupa boraca baš iz sela kraj Drave, koji su dobro poznavali čitav taj teren, radi poduzimanja oružanih i diverzantskih akcija s obje strane Drave, posebno u Međimurju. U toj su grupi bili: August Markulinčić, Stjepan Debeljak, Vlado Debeljak (poginuo 1944) Franjo Crnković iz Konavnice, Dragutin Juričan iz Hrženice i Pavao Sermek iz Prilesa. Povremeno su se u grupu uključivali još neki drugovi zavisno od potreba i veličine zadatka. Ova je grupa bila pri Okružnom komitetu KPH za okrug Varaždin stacionirana u Kalničkom Ivancu. S međimurske strane u grupu su bili uključeni Mato Lončarić i Vinko Lončarić iz Oporovca.

Sve su to bili hrabri mladići do 20 godina starosti naoružani samo automatskim oružjem.

U toku 1943. godine preko Drave su se prebacivali u drvenim čamcima. Ali kada su u lipnju 1943. ustaše zaposjeli Dravu i naredili da se svi čamci izvuku i otpreme u Ludbreg, prebacivanje je postalo vrlo otežano. O tome najbolje govori primjer koji ću opisati. Budući da čamaca na Dravi nije bilo, Lončarić je u Dubovici od jednog seljaka nabavio korito u kojem se prebacio preko Drave. Pomoću tog korita prebacivao se preko Drave puna dva mjeseca i tako veza s Međimurjem nije prekidana. Poslije je grupa nabavila nekoliko gumenih čamaca engleskog porijekla koji su se u rancima prenosili i lako stavljali u upotrebu. Grupa je postala mnogo pokretljivija.

Zadaci grupe bili su vrlo odgovorni i teški jer se radilo o prebacivanju boraca preko Drave. U toku jedne noći trebalo je s Kalnika doći u Međimurje, pronaći vezu, prihvatiti ljude, prebaciti ih preko Drave i dopratiti na Kalnik. Sve se to moralo izvršiti do svanuća, jer je trebalo prijeći preko dvije glavne ceste (Varaždin - Koprivnica i Ludbreg - Varaždinske toplice), željezničku prugu Koprivnica - Varaždin i mnoge druge opasnosti. Isto je bilo i na putu kroz Međimurje. Ceste Letenje - Čakovec i Kotoriba - Čakovec, kao i željezničku prugu Kotoriba - Čakovec neprijatelj je vrlo pažljivo kontrolirao. Za sve to vrijeme do oslobođenja zemlje grupa nije bila razbijena, a upala je samo jednom u ustašku zasjedu. Međutim, vještim manevrom, zavaravanjem protivnika i dobrim poznavanjem terena izvukla se iz zasjede. U svim akcijama grupa je imala podršku naroda koji joj je davao podatke o kretanju neprijatelja i sakrivao ju je. Bilo je slučajeva da se uz pomoć ljudi prelazilo tik uz neprijateljske položaje, bunkere, jer se znalo za njihove položaje, a neprijatelj se nije nadao da bi tu netko mogao proći.

Diverzantska grupa u ustaškoj zasjedi

Jednom prilikom pred kraj 1944. grupa je dobila zadatak od sekretara Okružnog komiteta i štaba 2. diverzantskog bataljona da pod svaku cijenu ode u Međimurje i uspostavi vezu s terencima i odjelom boraca 2. čete, koji su bili razbijeni poslije borbe u Murščaku. Grupu su sačinjavali: Ivan Kerovec, komesar 2. čete, i borci Josip Đuranec, Gabrijel Pokos i Franjo Crnković. Četvoro dobrovoljaca krenulo je iz Kalničkog Ivanca za Hrženicu i odande se spustila čamcem za Oporovec, gdje su na otoku između Drave i njenog rukavca sagradili malu zemunicu. Posebno je bilo dogovoreno da preostali drugovi iz grupe, koji su ostali na Kalniku, dođu na vezu kada će se grupa vraćati iz Međimurja. Trebali su se sastati u selu Sesvetama ,kod jednog simpatizera.

Bila je nedjelja i pretpostavljalo se da neće biti problema s povratkom na Kalnik. Neprijatelj je uspio putem izdaje jednog od njegovih jataka doznati za namjere grupe pa je na pravcu kretanja u selu Poljancu u uskoj izlaznoj ulici prema selu Luki postavio jaku zasjedu. Iako su drugovi doznali da im se priprema zasjeda, nisu odustali jer se radilo od izvršavanju vrlo važnog zadatka. Tako se dogodilo da su upali u zasjedu. Prihvativši borbu iz bliza imali su gubitaka i morali su se povući natrag na Kalnik. Jedan je drag bio ranjen i uhvaćen, a jedan uhvaćen. Obojicu su ustaše otpremile u Ludbreg, zatim u logor, ali ipak su preživjeli i dočekali slobodu. Ustaše su također imali više mrtvih. Te večeri dio grupe iz Međimurja nije se vraćao. Ostali su u Međimurju jer nisu mogli brzo uspostaviti vezu. Vratili su se tek nakon dva dana. Potrebno je istaći porodicu Magić iz Oporovca kod koje je grupa odsjela i gdje se odmorila. Odavde je uspostavljena veza s majkom Ivana Kerovca u Jurju u Trnju, koja im je uspostavila vezu s terencima u Turčišću i s borcima u Novakovcu. Zakazani sastanak s terencima i grupom diverzanata održan je na groblju u Jurju u Trnju u 21 sat. Odatle je grupa krenula po jakoj zimi i visokom snijegu prema Podbrestu, gdje ju je čekao Gabrijel Pokos i Franjo Crnković i čamcem ih je prebacio preko Drave.

Tako je grupa pod vrlo teškim uvjetima u potpunosti izvršila zadatak i svi su drugovi iz Međimurja vraćeni u Kalnik.

Takvih i sličnih akcija bilo je mnogo. Drava se prelazila bezbroj puta (potrebno je napomenuti da je u to vrijeme bila državna granica između NDH i Mađarske). Diverzantska četvorka prilikom tih prijelaza često je morala prenositi i po dva ranca puna eksploziva, po jedan gumeni čamac, također u rancu, lično oružje i ostali pribor. Svaka akcija morala se u najvećem broju slučajeva završiti u toku jedne noći, dakle propješačiti put na relaciji Kalnik - Međimurje-Kalnik. Valjalo je izgraditi i pomoćna skloništa, obično na otocima Drave. Na jednom otoku između dravskih rukava, u blizini Oporovca, grupa je od pruća izgradila kolibu u kojoj se boravilo i po nekoliko dana a na jednom otoku u blizini Podbresta uređeno je sklonište koje nije bilo otkriveno do kraja rata, nazvano »Otok sreće«. Diverzantske grupe koje su dolazile na područje Međimurja i u ostale krajeve sjeverozapadne Hrvatske uvijek su bile dobro obaviještene

od naroda o neprijateljskim položajima, o vremenu podesnom za izvršavanje akcija za paljenje ili rušenje objekata. To im je omogućavalo da nadmudre neprijatelja i da se uspjesi postignu uz manje gubitaka. Ove grupe koje su djelovale u sklopu diverzantskih jedinica 3. diverzantskog odreda pod komandom štaba Grupe diverzantskih odreda Hrvatske stjecale su iz dana u dan sve veća iskustva za završne akcije za oslobođenje. Gledajući to iz današnje situacije, ove jedinice mogu biti piimjer kako se na svakom terenu okupiranom od neprijatelja može uspješno voditi oslobodilački i obrambeni rat protiv tehnički opremljenijeg i brojčano jačeg neprijatelja. Sabotaže i diverzantske akcije imale su ponajviše moralno-politički efekt na stanovništvo, na pripadnike oružanih formacija koje su držale Međimurje i ostale dijelove sjeverozapadne Hrvatske pod okupacijom kao i na nove borce koji su se priključivali drugovima na Kalniku. Te aktivnosti bile su vrlo intenzivne u drugoj polovici 1944, kao i do oslobođenja. Diverzantske grupe stalno se smjenjuju, jedne dolaze, druge odlaze s Kalnika, a sve one akcijama angažiraju mnoge simpatizere pokreta po selima. Poslije svake akcije novi se borci priključuju svojim drugovima na Kalniku. To je trajalo do kraja rata iako je neprijatelj stalno hapsio i progonio narod Međimurja.

Napad na željezničku stanicu

Jedne tamne jesenske noći 1944. dobio sam od štaba bataljona zadatak da s grupom diverzanata krenem s Kalnika u Međimurje. U grupi su bili borci: Slavko Antalašić, Ivan Novak, Drago Tuksar i Marko Horvat. Put je bio težak. Svaki borac nosio je uz svoje naoružanje i po jedan ranac eksploziva. Posebno je bio težak prijelaz preko Drave. Gumeni čamac kojim se grupa služila bio je sakriven na obali. Prijelaz je organizirao Mato Lončarić, diverzant i stari iskusni brodar iz Oporovca.

Zadatak grupe bio je da izvrši diverzantsku akciju na pruzi Velika Kaniža —- Ormož, kojom su se svakodnevno prebacivale njemačke jedinice na front i natrag, a prevozio se i velik dio ratne opreme na talijanski front.

Došavši u Međimurje zadržali smo se u našoj »bazi« kod Bolte Magića, gdje smo se malo odmorili i iste noći krenuli za Juraj u Trnju, odakle smo mogli najbolje osmatrati željezničku prugu i pripremiti akciju. Od mještana smo doznali da prugu čuvaju mađarske i njemačke patrole. Budući da smo te noći prevalili put od Kalnika do Međimurja (više od 30 km), te noći nismo bili u stanju izvršiti akciju, već smo se pripremili za napad na željezničku stanicu Čehovec iduće noći. Iste noći odmarali smo se u kući mojih roditelja. Da bismo se mogli dobro odmoriti, majka je cijelu noć bila budna i stražarila na prozoru. Preko dana zadržavali smo se potpuno sakriveni u štaglju. U selu je bilo nekoliko mađarskih špijuna koji su posebno pazili na našu kuću. Preko dana stvarali smo plan akcije. Odlučeno je da se zauzme željeznička stanica Čehovec udaljena od našeg prebivališta oko 800 m.

Krenuli smo u prvi sumrak. U tom trenutku u stanicu je ulazio putnički vlak iz Budimpešte. Čim su se putnici iskrcali, nas petorica

upali smo u stanicu. Straže nije bilo, već samo tri željezničara. U to je telefonom javljeno da dolazi teretni transportni vlak iz Donjeg Kraljevca s njemačkim vojnicima i opremom. Naredio sam da se postavi eksploziv ispod tračnica. Obično smo minirali s 15 kg eksploziva, a ovom prilikom upotrijebili smo 25 kg. Budući da na toj stanici teretni vlakovi nisu stajali, mina će imati snačan učinak. Za nekoliko minuta opazili smo dolazak teretnog vlaka. Prekinuli smo sve veze u stanici, demolirali je i tik pred eksploziju napustili stanicu. Uslijedila je snažna detonacija. Jedna lokomotiva se prevrnula, druga je oštećena, a oštećeni su mnogi vagoni i oružje u njima. Bilo je ranjenih i mrtvih vojnika. Promet je bio obustavljen puna tri dana. Nakon akcije njemački vojnici postavili su minobacače i tukli okolna sela, posebno Pustakovec Donji. Za kratko vrijeme u ta sela došli su mađarski vojnici s tenkovima i konjička pješadija. Otpočela su pretresanja i hapšenja, posebno u Jurju u Trnju, Čehovcu i Pustakovcu Donjem. Te noći odvedeno je 50 seljaka u čakovečki Stari grad. Uhapšene seljake u nekoliko su navrata stavljali u vagone ispred lokomotiva koje su vozile na relaciji Čakovec — Velika Kaniža. Budući da smo o tome bili obavješteni, nismo poduzimali akcije.

Stari grad u Čakovcu bio je od početka rata mučilište. U njemu su mnogi ljudi pobijeni, iz njega su mnogi transportirani u njemačke koncentracione logore Dachau, Auschwitz itd.

Hapšenja nisu zaplašila narod, koji je i dalje pomagao partizane, odlazio na Kalnik i pružao pasivni otpor neprijatelju.

Demoliran Vratišinec

Kasne jeseni 1944. u prometni ured željezničke stanice Vratišinec banuli su neobični posjetioci. Čudno obučeni ali dobro naoružani vojnici natjerali su strah u kosti mađarskim željezničarima. Bila je to grupa diverzanata koju su sačinjavali: Ivan Kerovec, Ivan Blažon, Drago Tuksar, Josip Đuranec i Antun Sklepić. Grupa je dobila zadatak da ruši saobraćajnice u gornjem Međimurju. Dan ranije minirala je vlak kod Murskog Središča, kojom je prilikom, pored velike štete, uništena lokomotiva koja se prevrnula, a promet je bio obustavljen nekoliko dana.

Željezničari su bili vrlo uznemireni. Opazivši partizane počeli su nešto objašnjavati i moliti za milost. Često su pominjali riječ »đerek« (mađ., dijete), što je otprilike značilo da ih pustimo na miru jer imaju djecu. Partizani su im na to odgovorili da im neće ništa učiniti samo moraju biti mirni, ali da će razvaliti željezničku stanicu. Prestrašeni željezničari pristali su na to, ali su molili da se stanica razruši kad se oni udalje. Stanica je bila demolirana, prepiljeni su telefonski stupovi, a grupa se ukrcala na »bagerlin« (drezinu) i uputila se prugom prema Čakovcu. Iskrcala se u blizini Mihovljanskog brijega. Na čakovečkom groblju došlog je do kratkog dogovora: Josip Đuranec, najmlađi u grupi, uprtio je na leđa težak ranac s eksplozivom i krenuo prema Čakovcu.

Pola sata nakon toga na željezničku stanicu u Čakovcu stigao je mladić s »hatižakom« na leđima i pomiješao se s ostalim putnicima.

Nije izgledao stariji od 17 godina. Kroz Čakovec su tih dana prolazile grupe ustaša koje je NOV razbila u Slavoniji. Ustaše su pobjegli u Mađarsku i preko Čakovca se vraćali u »Endehaziju«. Grupa diverzanata koja je izvršila akciju u Vratišincu imala je zadatak da izvrši diverziju u samom Čakovcu i izazove zbrku u transportu neprijateljske vojske.

Čim je mladić stigao na željezničku stanicu, koja je u to vrijeme bila vrlo dobro čuvana, odložio je teret, ostavivši ranac u čekaonici i nekuda »odšetao«. To nije bilo ni najmanje sumnjivo jer ljudi stalno nekamo putuju. Međutim, da ga je netko pratio sigurno bi opazio da žuri i ne mari za ranac. Ubrzo je stigao do Mihovljanskog brijega, odakle je i otišao. Drugovi su ga nestrpljivo čekali. Oko 23 sata na željezničkoj stanici je eksplodirao »zaboravljeni« ranac i srušio cijeli prvi kat željezničke stanice, čakovečka stanica bila je razorena onda kada se činilo da je sigurno čuvana. Josip Đuranec, mladić bezazlena izgleda, u potpunosti je izvršio zadatak. Iste noći diverzantska grupa se sretno vratila preko Drave na Kalnik.

Neprijatelj nije mogao bezbrižno spavati. Slijedile su svakodnevne represalije, hapšenja, odvođenja u logore, strijeljanja u cilju zastrašivanja i si.

Uništeni kamioni u Oporovcu

Jedne decembarske noći 1944. još je jedna grupa boraca s Kalnika krenula u Međimurje. U grupi su se nalazili: Ivan Kerovec, Lončarić, Kovač, Magić i Ivan Klinec iz Oporovca. Prilikom posljednjeg boravka grupe u Međimurju doznali su da su Nijemci u Oporovac dovukli teške 10-tonske kamione kojima su odvozili ratni materijal na front. Kamioni su bili zakamuflirani po seoskim dvorištima, a čuvale su ih jake straže.

Grupa je dobila zadatak da uništi kamione. Uzet je eksploziv i krenulo se u Međimurje. Međutim, oko Oporovca neprijatelj je sagradio bunkere i u njih postavio mitraljeze. Grupa, koja je krenula od Drave prema Oporovcu u jednom se trenutku našla u neposrednoj blizini bunkera. Na mjesečini su se sasvim jasno opažali neprijateljski vojnici. Minute su se pretvarale u vječnost. Grupa se pritajila jer nije mogla ni naprijed ni natrag. Čekala je. Kada su se diverzanti uvjerili da ih Nijemci nisu opazili, povukli su se i akciju odgodili za sutradan. Prenoćili su u zemunici na dravskom otoku i od simpatizera doznali da su ih Švabe čekale cijelu noć. Vjerojatno ih je netko upozorio.

Poznavajući raspored njihovih straža, grupa je drugog dana bez problema ušla u Oporovec. Najprije je navratila u bazu kod Bolte Magića, gdje su bili obaviješteni o smještaju kamiona, u čijim su dvorištima. Odmah se krenulo u akciju. Diverzanti su se puzeći uvukli u dvorišta. Njemačke straže šetkale su svuda unaokolo. Eksploziv je stavljen pod 3 kamionske grdosije. Eksplozija je bila tempirana na pola sata. Pod jednako teškim uvjetima grupa se povukla prema Dravi, ukrcala se u čamac i zaveslala prema drugoj obali. U Oporovcu je odjeknula eksplozija. Plamen se vidio čak s Drave. Nijemci su bezglavo jurili po selu.

Vesela zgoda u Čukovcu

Jedne zimske noći decembra 1944. mračnom cestom u Čukovcu trčao je uplašeni njemački oficir dižući paklenu dreku. Mještani Čukovca koji su se probudili iz prvog sna i provirili kroz prozorčiće opazili su njemačkog oficira kako trči gotovo gol. Za njim su uskoro dojurili ostali vojnici i počeli opkoljavati selo. Odjekivala je silna vika i pucnjava.

Grupa boraca, »kriva« za ovu situaciju, uspjela je na vrijeme napustili selo i krenuti prema Dravi.

Što se dogodilo?

U toku prosinca 1944. u Međimurju se nalazilo nekoliko njemačkih jedinica koje su bile na odmoru i liječenju, zakratko povučene s fronta i čekajući novo pregrupiranje. Činilo im se da će tu biti mirniji. Njemački oficiri priredili su lov u Murščaku. Partizani, doznavši za taj lov, pretvorili su ga u lov na oficire. Jedna grupa dobila je zadatak da likvidira esesovske lovce, koji su bili stacionirani u selima Novakovcu i Podturnu. Budući da je pomenuta grupa nakon akcije u Murščaku ostala bez veze, s Kalnika je upućena nova grupa da ih pronađe. U toj grupi bili su Ivan Kerovec, Mato Lončarić, Blaž Kovač i Mijo Magić. Veza s prijašnjom grupom je uspostavljena, pri tom su prikupljene i neke informacije o neprijatelju. Kada je grupa jedne noći došla u gostionicu Ivana Pigaca u Čukovcu, koji je surađivao s partizanima, gostioničar je ispričao da se kod seoskog trgovca nalaze dva njemačka oficira na spavanju. Odlučeno je da ih se »posjeti«. Došavši pred kuću partizani su pozvali vlasnika da im otvori vrata. Trgovac je to odbio i probudio njemačke oficire, koji su napola obučeni otvorili vatru. Vremena za razmišljanje nije bilo. Partizani su također otvorili vatru i bacili nekoliko bombi u kuću, razvalili vrata i jurnuli unutra. Međutim, oficiri su nekamo nestali. Budući da su bombe sve porazbijale, svjetla nije bilo, partizani su zapaljenim papirom pretražili kuću. Oficire s pištoljima našli su ispod kreveta. Glumili su da su mrtvi. Partizani su ih izvukli i skinuli s njih odijela. Međutim, izvana se začula pucnjava. Došli su Nijemci. Čekati se nije smjelo. Uslijedila su dva rafala. Partizanska četvorka najvećom se brzinom uputila prema izlazu iz sela. Jedan od oficira imao je sreću. Rafal ga je samo okrznuo pa je gotovo gol potrčao selom tražeći pomoć. Ljudi su se smijali. Kada su njemački vojnici opkolili Čukovec, diverzantska grupa već je žurila kroz polja prema Dravi.

U blizini Drave grupa je naišla na zasjedu koju su postavili mađarski vojnici. Otvorena je vatra s obje strane. Grupa je ručnim bombama razbila zasjedu i probila se preko Drave na Kalnik.

Akcija u Čukovcu izvršena je velikom brzinom kojom je grupa uspjela iznenaditi brojnijeg neprijatelja i povući se bez gubitaka. Narod je dugo prepričavao podvig ove diverzantske grupe.

Još jedan komičan događaj vezan je uz akciju diverzantske grupe. Dogodilo se to kolovoza 1944. Grupa u sastavu Ivan Kerovec, Adam Krčmar, Drago Horvat i Marko Horvat našla se u Međimurju sa zadatkom da minira vlak na relaciji Donji Kraljevec — Mala Su-

botica. Pošto je zadatak izvršen, grupa se našla u Turčišću. Od drugova smo doznali da neki postolar pravi čizme za mađarskog oficira stacioniranog u Donjem Hraščanu. Zaključeno je da te čizme obuče netko od partizana. Rečeno — učinjeno. Budući da je komesar Kerovec imao najslabiju obuću, dogovoreno je da čizme pripadnu njemu. Iako su mu bile malo tijesne, ipak ih je nabio na noge. Kada se grapa vraćala na Kalnik, Drava se razlila iz korita. Kako Kerovec nije mogao izuti čizme, da ih ne smoči pri prelazu preko rukavca, Krčmar mu je predložio da ga prenese na leđima. Dogovoreno. Krčmar ga je nosio tako dugo dok se nije spotakao i preko glave bacio komesara u vodu. Obojica su se smočili. Prošli su veoma loše jer su na vezu morali čekati cijeli dan, a vatru da se osuše nisu smjeli naložiti da ih ne otkriju.

Baze 2. čete 2. bataljona 3. diverzantskog odreda

Uspjesi boraca 3. diverzantskog odreda nisu se mogli zamisliti bez podrške stanovništva onih mjesta gdje su obitavali i izvodili diverzantske akcije.

Druga četa imala je svoje baze u Kalničkom Ivancu i Dugoj Rijeci, ponekad su korištene i baze u Pogancu, Srpskoj Kapeli, Maloj Banskoj i drugdje. Odatle su grape od najviše šest boraca kretale u akcije u Hrvatsko zagorje, Podravinu, Moslavinu i Međimurje. U svim krajevima ljudi su nas vrlo dobro prihvaćali i pomagali. Sakrivali su nam eksploziv, prikupljali hranu, bili su naši kuriri i obavještajci. Takve baze imali smo i na području Međimurja:

1. U Oporovcu kod Bolte Magića, gdje je gotovo svaka grupa koja je dolazila u Međimurje odsjela, odmorila se, dobila potrebna obavještenja o stanju na terenu, uspostavlja vezu sa suradnicima i otuda kretala u akcije.

2. U Čukovcu kod gostioničara Ivana Pigaca, koji je često prihvaćao grupe, davao im potrebna obavještenja i pomagao u akcijama. Njegovu djelatnost otkrili su Mađari, bio je uhapšen i otjeran u logor.

3. U Čehovcu kod Antuna Jeđuta, gdje se grupa zadržavala po nekoliko dana, odakle se kretalo u akcije miniranja pruge i rušenja vlakova.

4. U Jurju u Trnju kod Antuna Kerovca, gdje je grupa ostajala i više dana. Tu je bilo spremište eksploziva i drugog diverzantskog materijala. U jesen 1944. Mađari su Antuna uhapsili i otjerali u logor, odakle se nikada nije vratio.

5. U Palinovcu kod Ivana Novaka grupa se više puta sakrivala.

6. U Turčišću je bilo nekoliko baza: kod Josipa Horvata, Jelene Horvat i Viktorije Horvat, gdje je bio smješten i vod boraca.

7. U Turčišću kod Valenta Pintara.

8. U Dvorištu kod Milke Krčmar borci su ostajali po nekoliko dana, hranili se i dobivali potrebne informacije.

9. U Novakovcu kod Dragutina Tuksara, Ivana Blažona i Antona Drka.

10. U Podturnu kod Andrije Majnića.

11. U Sivici kod Vinka Jezernika.

12. U Celinama kod Kalmana Kovača.

13. U Donjem Hraščanu kod Gašpara Zadravca.

14. U Vratišincu kod Franje Cizara i Valenta Cizara.

15. U Križovcu kod Stjepana Sovara.

16. U Koncovčaku kod Mije Kočile i Josipa Kočile.

17. U Gornjem Kraljevcu kod Stjepana Govedića, kod kojega je bio smješten ranjen diverzant delegat voda, Josip Katalenić.

18. U Vratišincu kod Stjepana Novaka, gdje je jedno vrijeme bio smješten ranjen Katalenić, kojeg je liječio student medicine Franjo Deban.

19. U Koncovčaku kod Vinka Brezničara bila je stalna baza za borce koji su dolazili s Kalnika.

20. U Donjem Mihaljevcu kod Franje Strbada i Mije Bartolića.

21. U Hemuševcu kod Stjepana Sokača.

JOSIP ĐURANEC

Godine 1943. počele su prve diverzantske akcije na sektoru Međimurja i tada je kod sela Mala Subotica, na relaciji pruge Čakovec Nađ-Kanjiža, srušen prvi njemački vojni transport. U proljeće 1944. aktivnost diverzantskih desetina sve se više pojačava, od akcije kod sela Prepetinca na pruzi Čakovec-Maribor, koju je izveo desetar Ivan Blažon s Markecom Horvatom i Đurekom Pintarom, a vodič im je bio Petar Drk, kao politički radnik. Tada je uništen njemački vojni transport s dvije oklopne lokomotive.

Kako se istočni front sve više približavao, a pruga kroz Međimurje dobivala sve veće značenje za opskrbu njemačkih trupa, naše su akcije bile sve češće li učestalije. Bilo je dana kada su se u Međimurju nalazile po dvije i tri desetine na zadatku.

Teško se danas sjetiti svih akcija, koja ih je desetina izvodila, koji su drugovi učestvovali, koje su se baze koristile. Ipak ću pokušati izdvojiti neke akcije u kojima sam direktno učestvovao. Treba da navedem i nekoliko »baza« po selima koje je koristila desetina u kojoj sam se nalazio. Postojao je velik krug naših simpatizera bez kojih ne bismo mogli izvršiti zadatke na tom ravničarskom terenu. Neka mi oproste drugovi iz diverzantskih desetina ako sam koga slučajno zaboravio, a nalazio se u toj akciji.

Početkom rujna 1944. s vodnikom Ivanom Blažon, Đurekom Pintarom, Markecom Horvatom, Andrijom Majnićem i Josipom Đurancem izvedena je akcija na pruzi Čakovec-Nađ-Kanjiža kod sela Donjeg Mihaljevca u blizini Kotoribe. Prešli smo Dravu i minirali njemački transportni vlak, koji se kretao iz Njemačke u pravcu istočnog fronta. Bio je natovaren hranom, konjima i topovima. Izginulo je oko 60 konja, a Nijemci su »za odmazdu« počeli tući bacačima po okolnim selima.

Poslije akcije usiljenim smo maršem propješačili do sela Novakovca, koje je udaljeno od mjesta akcije oko 17 km. Nismo se usudili zadržavati u obližnjim selima blizu mjesta akcije, jer je neprijatelj obično znao organizirati čitavu hajku, da nas pronađe.

U Novakovcu smo imali nekoliko »baza«: kod Mike Šafarić, Antuna Drka, Josipa, Tončija i Đure Sklepića. U štaglju, koji je bio malo po strani i čiji je vlasnik bio Vaniša, umro je jedan naš drug od posljedica ranjavanja, a sahranjen je u šumi kraj rijeke Mure tiz selo Novakovec. Tada smo bili prikriveni 2 dana u bazi kod Mike Šafa.rića.

Da bismo olakšali povratak preko pruge na Kalnik, otišli smo na relaciju Čakovec-Mursko Središte i postavili minu kod sela Krištanovca, na koju je naletio mješoviti teretno-putnički vlak. Na taj smo način prisilili Mađare da i ovu prugu osiguravaju vojnim snagama. Osim toga, dali smo im do znanja da se nalazimo u blizini, pa se njihova pažnja smanjivala na pruzi na kojoj smo prije dva dana srušili vlak. To nam je omogućilo lakši prijelaz pruge pri povratku na Kalnik.

Jednom rječju, u potpunosti smo primjenjivali taktiku partizanskog ratovanja. Velika nam je bila kondiciona sposobnost. Zamislite samo: u 15 sati krenuli smo pod teretom iz Kalnika, prešli ostatak kalničkog gorja do podravske ravnice, da bi smo u prvi mrak, oko 20 sati, stigli do obale Drave. Na Dravi je bila ustaško-mađarska granica koja je s mađarske strane bila osigurana visokim naponom. Zatim je trebalo prijeći čitav niz drugih prepreka, zasjeda s jedne i druge strane. Sve smo to prelazili, kao pjesmu, bez posebnog umora, pa smo već u 22 ili 23 sata izbili na prugu Čakovec-Kanjiža, izvršili diverziju i, radi sigurnosti, prešli još 15-20 km, već prema tome koju bazu smo koristili.

Baza je bilo i u selu Turčišču, koje smo zvali »Mala Moskva«. Tu smo se osjećali kao kod kuće jer je čitavo selo bilo uz NOP. Selo je dalo više boraca, nekoliko i u diverzantskim jedinicama. Postojali su čitavi tuneli skloništa, prokopani kroz štagljeve iz jednog dvorišta u drugo, koji su služili političkim radnicima i diverzantima. Iskopala ih je omladina Turčišća i rođaci boraca NOV. Mađari se bez većih snaga, u drugoj polovini 1944, nisu usudili doći u selo danju, o naći da ne govorimo. Postojao je zaseok Dvorišče uz samo selo Turčišče, koji je bio također jedna od boljih »baza« za sve pripadnike NOV. U selu Jurju u Trnju baza je bila kuća komesara čete Kerovca i njegova dva brata, koji su također bili borci u Kalničkom partizanskom odredu. Baze su bile u selu Podturenu kod porodice Šagi, (kćerka u NOV, roditelji internirani), zatim u Celinama, zaseok uz selo Sivicu, omeđeno šumom »Dobravom«, u kući Valenta (poginuo kao pripadnik diverzantske jedinice), nadalje u Gornjem Kraljevcu kod porodice Srpak i Govedić, u Donjem u osamljenoj kući s visokim štagljem (u kojoj su nas hranili po čitavu desetinu; Mađari su na licu mjesta, u dvorištu, postrijeljali polovicu porodice).

Potkraj rujna 1944. desetina pod vodstvom vodnika Matije Lončarića, s Mijom Magićem, Klincem, kojem se ne sjećam imena, iz sela Oporovca i Josipom Đurancem izvela je akciju kod Donjeg Pustakovca. U akciju smo išli preko Ivančeca i Sv. Petra u Podravini te smo se na Dubovici prebacili preko Drave u mađarsko selo Oporovec, rodno selo

Mate Lončarića »Mađara«. Za akciju smo »potrošili« svega jedan dan jer smo se te iste noći vratili preko Podravine na Kalnik. Vraćajući se postavili smo minu na cesti kod sela Cvetkovca, na koju je naišao kamion vozeći žito za Ludbreg iz Koprivnice. Bilo je nekoliko mrtvih i ranjenih ustaša.

Sredinom listopada 1944. našao sam se u Međimurju u sastavu desetine vodnika Ivana Blažona. S nama je bio zamjenik komandira čete Josip Frljak, rodom iz Ostrne kod Dugog Sela, zatim Andrija Majnić, Đurek Pintar i Markee Horvat. U isto vrijeme pristigla je i druga desetina, koju je vodio Francelc Marušić, delegat iz Gardinovca, u kojoj su bili Josip Gerenčer, Drago Tuksar, Đuro Sklepić i njegov brat Tonči. Naša desetina pod vodstvom Blažona probila se daleko u gornje Međimurje do Sv. Martina i tamo napala vojno skladište mađarske vojske na osiguranju naftnih izvora u Selnici. Zaplijenili smo mnogo kože i obuće koju smo prebacili najprije do baza u Novakovcu i Turčišću, a poslije postepeno na Kalnik. Marušićeva desetina srušila je dva vlaka na pruzi Čakovec-Kotoriba i uspješno se vratila na Kalnik.

Potkraj listopada 1944. opet sam s Blažonom i njegovom desetinom u Međimurju, zajedno s Majnićem, Gerenčerom, Franjom ili Josipom Pavlićem iz Novakovca, Valent i s još jednim drugom iz Vratišnice, čini mi se da se zvao Horvat. Po prelasku pruge Čakovec-Kotoriba odmah smo srušili teretni vlak kod sela Male Subotice, zatim se prebacili do baze u Podturenu kod porodice Šagi. Za nama je došao jedan dio Kalničkog odreda sa zadatkom da demonstrira našu snagu, razbije manje mađarske jedinice i utječe na veće odlaženje Međimuraca u redove NOV. Pothvat KPO-a potpuno je uspio i natjerao strah u kosti mađarskim fašistima. Tada je uspješno djelovala i naša diverzantska desetina u suradnji s odredom: potopljena su sva plovila na Muri, koje je okupator mogao koristiti prilikom napada odreda na Paklenicu i Mursko Središče. Namjeravali smo uništiti veliki most u Murskom Središču, ali nismo imali dovoljno eksploziva.

Bio sam određen da po bijelom danu odem u selo Turčišče i odande donesem eksploziv od druge desetine, s kojom je bio komesar Ivan Kerovec, za rušenje mosta na rijeci Muri u Murskom Središču. Kada sam se vraćao s eksplozivom za Podturen naišao sam na mađarsku zasjedu između Turčišća i Kvitrovca na mostu preko rijeke Trnave. Zasjeda je na mene otvorila vatru iz automata. Povukao sam se u Turčišče, gdje je već bila podignuta uzbuna zbog pucnjave. Kerovec je odlučio da s tom minom odemo do Kraljevec-Preloga, gdje smo nas dvojica istu večer srušili njemački transportni vlak na izlaznim skretnicama stanice. Minirali smo i nekoliko TT stupova. Poslije toga otišli smo njegovim roditeljima u Sv. Juraj u Trnju.

Slijedeće noći stigli smo na »Otok sreće« na Dravi, gdje smo zatekli čitavu desetinu Adama Krčmara zajedno s grupom koju je zarobio KPO, te nekoliko izdajnika, suradnika okupatora koje treba odvesti na Kalnik pred narodni sud. Sva ta šarena grupa bila je čitav taj dan na otočiću prikrivena, jer nismo imali vezu za nastavak puta.

Naredne noći uspjeli smo prijeći Dravu te pomoću naših veza stići na Kalnik. Dakle, diverzanti ne ruše samo vlakove, nego i vode na-

rodne neprijatelje na sud. To znači, da je naša snaga bila velika i NOP je postojao u svim međimurskim selima.

Uskoro se jedna desetina vraća u Međimurje pod rukovodstvom komesara čete Kerovca. U desetini su bili: Adam Krčmar, Ivan Blažon, Đurek Pintar, Markee Horvat i ja. Poslije prijelaza Drave i pruge postavili smo minu na pruzi između Donjeg Pustakovca i Kraljevca. Zatim smo otišli u bazu u selo Sivice s namjerom da drugu minu upotrijebimo na pruzi Čakovec-Mursko Središče. Međutim, ne znam na čiji prijedlog je došlo do toga da se ta mina postavi željezničkoj stanici u Čakovcu. Cilj je bio da se materijalno i psihički postigne učinak u samom Čakovcu. Za odlazak na konkretni zadatak bili smo kandidati ja i komear čete Kerovec. On je svakako htio ići. Rekao je da dobro poznaje Čakovec. Ja sam opravdao svoj odlazak time što sam kasnije od njega otišao iz Čakovca, kao i to da poznam sva čakovačka dvorišta.

Usvojeno je da idem ja. Malo sam se dotjerao u svojoj skromnoj garderobi, uzeo pištolj, jednu bombu i ranac sa 14 kg eksploziva. Krenuo sam po bijelom danu na put dug 10 km preko polja prema Čakovcu. Kad sam stigao do prvih gradskih kuća u neposrednoj blizini kasarne, sjeo sam na porušeni hrast kraj ceste. Uskoro je stigla ustaško-njemačka kolona s ranjenicima i zaprežnim kolima, koja je uspjela pobjeći iz Koprivnice, pa se vraćala preko Mađarske. Kad su pored mene prolazila posljednja kola s ranjenicima na ulazu u Čakovec, uzeo sam svoj ranac i krenuo za kolonom. Mađarski vojnik koji se nalazio na rampi zatvorio je prolaz iza mene. Produžio sam za kolonom kraći dio puta jer je skrenula u kasarnu, a ja sam nastavio preko sajmišta do vatrogasnog doma i našao se na cesti koja vodi za željezničku stanicu.

Kod paromlina ispred nekadašnje trgovine »Badel« postojao je most na kojem su Nijemci držali stražu. To je bila prepreka za mene. Ali, i ona je bila riješena. Naišao je seljak vozeći brašno iz mlina. Kada seljak nije gledao u mom pravcu, stavio sam ranac s eksplozivom na njegova kola i okrenuo jednu vreću preko njega, sjeo sam zatim u zadnji dio kola. Kada je seljak prešao preko mosta kraj Nijemaca, okrenuo se i vidio da sjedim na kolima. Slijedilo je ispitivanje odakle sam i kamo idem. Uspio sam ga uvjeriti da idem na prisilni rad na granicu, prema Varaždinu, ali da moram svratiti na željezničku stanicu i dočekati neke svoje prijatelje.

Došavši do stanice uzeo sam ranac i sakrio ga u jedan suhi grm s mnogo trave. Zatim sam otišao razgledati staničnu zgradu i pronaći najpogodnije mjesto za miniranje.

U zgradi željezničke stanice vrvilo je od vojske, granične policije i civila koji su čekali vlak za Mursko Središče. Mađarske patrole pogranične policije pratile su svakog prolaznika pa sam u jednom trenutku morao stati u red za vađenje karata da bih izbjegao patrolu. Patrola je odjednom krenula prema čekaoni, a ja užurbanim koracima po svoj ranac. U međuvremenu sam stavio u djelovanje tempirane olovke u dvije štikete paket eksploziva, zatim sam promiješao s ostalim eksplozivom. Požurio sam natrag da se što prije otarasim ranca,, jer sam za njega predvidio mjesto iza jednog ormara u prostoriji ispod stana šefa stanice. Znao sam da je taj šef veliki pristalica Mađara.

Kada sam se vratio u predvorje gdje je bio taj ormar i red za vozne karte, opet sam naišao na onu mađarsku patrolu. Naprosto su mi noge otkazale. Sjeo sam na jednu klupu i počeo otvarati ranac, vaditi iz njega suhi kruh i sir te jesti. Ali nije išlo. Mađari su se ponovo vratili **u** čekaonicu a ja sam ranac jednim trzajem stavio iza ormara i uputio se prema izlazu. Najednom sam opazio poznate policijske agente Seplakija i Kečkeša, koji su me nekoliko puta prije moga odlaska u NOV, vukli iz kreveta prilikom premetačine stana. Kada sam ih opazio, oborio sam lice zemlji, uhvatio pištolj u džepu i bio spreman da otvorim vatru ako me zaustave. Bio sam siguran da me netko izdao i da se nalazim u klopci. Međutim, oni su u velikoj brzini projurili kraj mene prema čekaonici, a ja sam se dugini koracima uputio prema gradu. Prošao sam kraj bolnice preko nekih vrtova prema Mihovljanima, zatim dalje u pravcu Sv. Roka.

Susret s drugovima u Sv. Roku dogodio se u isto vrijeme kada je došlo do eksplozije na željezničkoj stanici. Nikada u životu nisam bio toliko sretan kao tada kada sam se našao, poslije uspješno izvršenog zadatka, sa svojim drugovima. Ali nikada nisam bio toliko iscrpljen. Prosto sam padao od umora, kao klada. Kada sam se sreo s onim detektivima postao sam začas mokar kao da me netko polio vodom. Da, bila je to strašna živčana napetost. Sjećam se da je uspjeh akcije bio veliki, poginulo je više desetina neprijateljskih vojnika, policajaca i nešto civila.

Nakon toga krenuli smo za Kalnik.

IVAN ŠIMUNOVIĆ

Rođen 18. 6. 1927. u Zagrebu, medicinski tehničar. Bio je borac 2. diverzantskog bataljona od 1. 8. 1944. do 30. 12. 1944, zatim referent saniteta 1. bataljona u Pobjeniku od 1. 1. 1945. do 1. 3. 1945, te u spec-grupi 3. diverzantskog odreda.

Opće napomene

S obzirom na 17 godina starosti prilikom stupanja u 2. diverzantski bataljon, osim nekoliko borbi i ilegalnog rada u Zagrebu te jednog ranjavanja, nisam imao nekog drugog iskustva, posebno vojnoga i diverzantskog. Osim mržnje prema neprijatelju.

Na mene su diverzantske akcije djelovale upravo fantastično. Bila je potrebna velika umješnost i hrabrost. Osim dobre kondicije i živaca, trebalo je i znanja. Diverzantska maksima, kao što se zna, bila je: »Diverzant može samo jednom u životu pogriješiti.«

Pripreme za izvršavanje zadataka izvršile bi se jedan dan prije polaska u akciju, ili, prema potrebi, istoga dana. Planovi akcija sastavljani su u štabu bataljona ili odreda. Za neke akcije u Zagrebu nitko nije znao osim Štaba 3. diverzantskog odreda i izvršilaca. Bilo je i samostalnih akcija nas diverzanata, prema trenutačnom stanju i mjestu gdje se nalazila grupa.

Kratki diverzantski kurs pohađao sam u Pobjeniku u jesen 1944. i kurs za specijalne zadatke u proljeće 1945, u ukupnom trajanju od mjesec dana.

Sredstva za izvršenje diverzantskih akcija bila su eksplozivi engleskog, američkog i trofejnog porijekla. Nešto smo dobili i od pripadnika Crvene armije u Pobjeniku. Korišteni su eksplozivi gankatan, plastik, ekrazit i drugi, kao i eksploziv koji se vadio iz neeksplodiranih mina i granata. Ceste smo minirali protivtenkovskim minama, protivpješadijskim nagaznim minama i tzv. šrapnel minama američkog porijekla. Tempirane mine, tzv. poklon pakete, kao torbe, zamke naliv-pera i slično postavljali smo kao mine iznenađenja.

Objekti izvođenja akcija u Hrvatskom zagorju nalazili su se 10 do 15 km od baze u Jakovlju, Strmcu, Pluski itd. Za vrijeme boravka u Zagorju išao sam dva puta po eksploziv u Pobjenik i nosio u rancu oko 25 kg tereta na marš-ruti Jakovlje - Vidovec - Gornje Orešje - Žitomir - Preska - S. P. Orehovac - Cirkvena - Dubrava - Čazma - Pobjenik, i nazad u Jakovlje.

Nešto u vezi s ranjenim i poginulim diverzantima: bio sam rijedak slučaj jer sam obavljao dužnost referenta saniteta u diverzantskim jedinicama, danju sam liječio ranjenike, a noću sam išao u akcije na prugu i cestu. Naime, završio sam kurs civilne zaštite prije odlaska u partizane pa sam nešto više znao od drugih.

Od ranjenih drugova sjećam se Vlade Đuretka, komandira čete, ranjenog u ruku 1944. u Gornjem Vrapču od SS-ovaca, Miška Lončarića iz Vrapča, borca 2. bataljona, ranjenog u obje noge 1945. u akciji kod Cirkvene, Vlade Plahtana ranjenog u ruku (otkinuta cijela ruka) od mine 1945. kod Gmbišnog Polja, dalje Vlade Vujca, borca 2. bataljona, ranjenog u ruku zimi 1945. u Zagorju. Od poginulih se sjećam komandira 2. čete 2. diverzantskog bataljona Branka Vitasa koji je poginuo kod Žabna od nagazne mine u proljeće 1945, zatim Milana Brezaka poginulog od mine na pruzi, te obješenog Salka Salihovića kod Brdovca na pruzi.

U našim jedinicama vladala je velika konspirativnost, čak i prema ostalim našim jedinicama NOV. Drugarstvo je moralo biti na visini. Ako nemaš dobrog druga, nećeš dugo živjeti. Neposredno u izvršenju akcije bili smo obično trojica. Odnosili smo se jedan prema drugome kao braća. Jedno vrijeme djelovali smo kao posebna grupa nas trojica diverzanata: Ivica Pavlić, Ivica Duk i ja. Bili smo spremni svakog časa dati svoj život jedan za drugoga. U akcijama smo imali veliku pomoć od suradnika NOP-a. Surađivali smo s partijskim radnicima, rukovodiocima na terenu i obavještajcima. Istakao bih Augusta—Agu Prosineka koji nam je mnogo pomogao u pripremi i izvršenju zadataka u gradu Zagrebu. Kao diverzanti uživali smo velik ugled kod naroda s obzirom na naše ponašanje, odnos prema ljudima i aktivnost koju smo ispoljavali protiv neprijatelja. Vjerojatno je i tajnovitost u pripremi izvođenja akcija tome doprinosila. Bilo je situacija kada su se terenski radnici na nas ljutili. Iako su nam zdušno pomagali, mi smo svojom aktivnošću izazivali protuakcije neprijatelja, zbog čega je rukovodiocima Partije, SKOJ-a i drugih društveno-političkih organizacija bilo teže raditi na terenu.

Znalo se događati da su se aktivisti na terenu poslije našeg dolaska sklanjali u svoje baze jer su znali da će već sutradan neprijatelj poduzeti akcije i pretresati teren.

Rad Skoja bio je na visini. Bila je to mladost. Rukovodilac u bataljonu bio je Mirko Šimunjak, koji je postigao velike uspjehe. Gotovo nije bilo mladog diverzanta koji nije bilo član skojevske organizacije. Isto tako rad članova Partije bio je primjeran. Sve to doprinosilo je samodisciplini, borbenom moralu, konspirativnosti i drugarstvu. To se moglo postići samo pod rukovodstvom KPJ.

Odlazak u Zagreb — akcija pisaće mašine

Jakovlje 1944. jesen, 1. četa 2. diverzantskog bataljona. U desetom mjesecu odmarao sam se u bazi u selu Jakovlju kad me pozvao kurir da se javim komandantu bataljona Josipu Caru. Komandant mi je rekao da kao Zagrepčanin koji dobro pozna grad i ljude treba da odem u Zagreb i nabavim pisaće mašine. Sa sobom ću ponijeti propagandni materijal i rasturiti ga po gradu. Osim toga obnovit ću neke veze u Vrapču. Način izvršenja zadatka prepušten je meni, neka uradim onako kako bude najbolje. Vrativši se u četu otpočeo sam se pripremati. Krenuo sam s trojcom diverzanata koji su pošli na zadatak da miniraju vlak kod Brdovca.

Stigli smo zajedno do Vrapča i pozdravili se. Oni su otišli na svoj zadatak, ja na svoj u Zagreb. Obukao sam legionarsku uniformu. Imao sam svježa dokumenta prebjeglog legionara i njemačke novčane bonove za hranu i piće u Zagrebu. U grad sam ušao na mitnicu u Črnomercu, predveče, i odmah otišao u bife koji se nalazio kraj tramvajske okretnicc. U bifeu sam sačekao da padne noć. Kad su me ustaše zapazili, čudili su se kako sam tako mlad otišao u vojsku, pa su me kao »dobrovoljca« počastili pićem. Pio sam s njima i u sebi mislio: Vi mene pićem častite, a ja ću vas dinamitom.

Dok sam se nalazio u bifeu, napravio sam plan izvršenja zadatka: 1. otići ocu radi nabavke pisaćih mašina; 2. ući u njemački vojni dom u Ilici 15 (Matica obrtnika); 3. ući u njemačko vojno kino i postaviti nekoliko štiketa eksploziva.

Zadatak na vezi sam izvršio. Dobro je funkcionirala. Kad je pao mrak krenuo sam polagano do svog oca na Kunišćak. Zaprepastio se (jedino je on znao da sam u partizanima). Upitao me: Što, đa nisi pobjegao iz šume?«. Ja mu kažem: »Molim lijepo, nisam, nego ti odi odmah i nabavi dvije pisaće mašine i potreban novac, to mi je hitno posebno da odnesem drugovima. Mašine dostavi na vezu u Deželićevu ulicu 34, prizemno, kod Dragutina Zorčića, i to sutra dopodne«.

Oprostili smo se. Otišao sam da prenoćim kod poznanika u Deželićevu ulicu. Tamo su me manje poznavali. Sutradan sam rano ustao i krenuo u šetnju Ilicom prema Britanskom trgu. Ispred jedne dragulјame opazio sam pripadnicu njemačke službe veze, djevojku u uniformi telefonistkinje. Gledala je u izlog. Pomislio sam: Ivo, evo prilike. Upitao sam je na njemačkom jeziku (znao sam dosta dobro njemački iz gimnazije) da li joj se sviđa nakit. Njemica me je pogledala nasrnijavši se: »Premda ste u njemačkoj uniformi, vi niste čisti Nijemac.«

Odgovorio sam: »Nemojte me vrijeđati, ja sam banatski Nijemac, a to znači da sam iz Reicha.« Ona reče da je to odmah pomislila po mom naglasku. Glavno je da sam uspostavio vezu s Njemicom. Predstavio sam joj se kao Hans. Ona se zvala Gerda. Predložio sam da pođemo na ručak u Soldatenheim u Ilici (bit će mi dobra kamuflaža). Ispričao sam joj da sam ranjen i da se nalazim na oporavku. Nisam lagao, zaista sam bio ranjen u ruku, ali kao partizan. U slučaju provjere, na rani nije pisalo čiji je metak. Gerda je progutala priču i pristala da ručamo. Išao sam u lavlje ralje. To je već graničilo s drskošću. Ali prilika je bila sjajna. U rukama sam imao platnenu malu vojničku torbu, u njoj odjeću, veš, paketiće eksploziva i bombe.

Stigli smo pred veliku zgradu s velikim portalnim ulazom koji je zjapio hladan prema nepozvanom gostu. Na ulazu je bio stražar. Uhvatim se za lisnicu s dokumentima, a prije toga tutnem Gerdi torbu u ruke. Stražar i grupa Nijemaca nasmiju se Gerdi, jer su je poznavali, i našale se: »Opet je naša Berlinčanka našla kavalira.« Moje dokumente nisu ni pogledali. Zažele nam »guten Apetit«, a mi krenusmo u salu za ručavanje, punu Nijemaca. Zažalim što nemam tempiranu minu. Bilo bi veselo! Nisam ni pomišljao da ću tako lako ući u Soldatenheim. Ipak, ostavit ću im bar »razglednicu«.

Nakon ručka ispričam se Gerdi i pođem u WC. U hodniku ugledam opis desanta na Drvar. Kako sam imao letke i sliku druga Tita, pomislim, e majku vam švapsku, sada ćete dobiti drugu verziju vaše »pobjede« kod Drvara. Tobože sam sa zanimanjem pogledao panoe, zatim sam izvadio ljepilo i materijal i to sve lijepo zalijepio na pano s unutrašnje strane, prislonjene na zid. Kada pano dođe u kasarnu kao izložba, imat će šta vidjeti. Vratio sam se Gerdi. Još smo nešto popili, potom sam joj predložio da odemo u kino.

Kino u Tuškancu Nijemci su koristili kao svoje. Tu bih mogao izvesti malu akciju. Gerda je pristala. Prikazivan je film »Zlatni grad« (Die goldene Stadt). Za mene ovaj put nije bilo sreće. Kino je bilo puno Nijemaca, ali pomiješanih s djecom i građanima. Ako postavim eksploziv a poginu civili i djeca, to će biti udarac nama, a ne njima. Odustao sam od .mine. Jasno, sada sam se morao zabaviti s Gerdom (neka mi oprosti moj bivši sekretar Skoja Šimunjak). Inače bi Švabica posumnjala. Jer, u ratu se brzo prelazi u akciju, a Gerda je bila u to dobro upućena. Ostavio sam nekoliko letaka u kinu i rastao se s Gerdom zakazavši joj sastanak sutradan. Znao sam da do tog sastanka više nikada neće doći. Ali to je trebalo učiniti.

Međutim, došlo je do iznenađenja kojem se nisam nadao. Netko ma ipak vidio i prepoznao u gradu. Bila je moja sreća što se nisam navratio kući ocu. Ustaše su me tamo već tražili. Ipak nisu bili potpuno sigurni u dostavu pa nisu bili odviše uporni. Oca su najprije maltretirali, a kada je on neprestano ponavljao da mu je sin u Mostaru, ustaški poručnik ga je upitao: »Slušajte, Šimunoviću, a šta ako je vaš sin ipak partizan i nalazi se u Zagrebu i ako dođe kod vas, šta ćete učiniti?« Otac je odgovorio: »Reći ću mu da se okupa, nahranit ću ga i poslati da se javi vlastima.« Ustaše odu i nastave tragati za mnom. Otkrivši da sam nekada zalazio u Deželićevu ulicu, postave mi zasjedu. Na moju sreću, zasjeda se nalazila ispred gostionice »Kod ve-

selog Marka«, preko puta kuće. Bila su trojica ustaša s motor-biciklom »Zindap« i dva agenta UNS-a. Čekali su »legionara«.

Nakon rastanka s Gerdom došao sam u Deželićevu 34 u uniformi časne radne službe. Kada sam stigao do stana gdje je bila zasjeda, ustaše nisu obraćali pažnju na moju novu uniformu, čekali su na legionarsku. Osim toga još sam malo i šepao.

Ušao sam u stan gdje je živjela moja majka (bila je odvojena od oca). Ugledavši me povikala je: »Ivo, bježi, ustaše su tu, netko te izdao.« Naglo sam ušao u prostoriju i zatvorio vrata, zatim sam rekao majci: »Kad dođu ti reci da ništa ne znaš o meni.« U tom času netko je počeo snažno udarati u vrata. Znao sam da ovdje ne mogu pružili otpor. Iskočio sam kroz prozor u dvorište, zatim preko plota u skladište betonskih cijevi »Zagorke«.

Ustaše su ušli u stan moje majke i ošamarili je nekoliko puta. Kako ništa nije rekla, uzeli su dvije pisaće mašine koje su se našle u stanu. Naime, podstanar u stanu moje majke bio je precizni mehaničar. Moj otac vidjevši ustaše kod sebe, nije ni pomislio da pošalje mašine u Deželićevu, već ih je poslije po vezi Augusta Prosineka poslao u Zagrebački odred. Mašine koje su nađene u stanu moje majke zapravo su bile vlasništvo preciznog mehaničara koji ih je tu popravljao, pa ustaše nisu imale dokaza.

U skladištu s građevinskim materijalom zadržao sam se kratko vrijeme, zatim sam, poznavajući taj prostor (igrao sam se ovdje kao dječak), otvorio šahtu i ušao u kanalizaciju i poslije nekoliko stotina metara izašao u Klaićevoj ulici. Sada je sve bilo u redu. Krenuo sam prema Kustošiji. Ostao sam bez veze. Nisam znao kamo ću.

Bilo je kasno popodne. Uskoro će večer i policijski sat. Bit će opasno ostati na ulici. Sjetio sam se tete u Kustošiji. Kada sam stigao ispričao sam joj u kakvoj sam situaciji. Rekao sam da me progone ustaše, ali nisam rekao da sam partizan. Teta mi je rekla: »Ivo, pa li znaš da mi je muž bio prijeratni komunista i da su ga ustaše ubile 1941. u Rakovom potoku. Oni će te najprije ovdje tražiti, oboje ćemo nastradati.«

Morao sam dalje. Ali kamo?

Opet sam na ulici. Odjednom naiđem na dvojicu ustaških oficira koji su nešto raspravljali. Da je bilo zgode, ubio bi ih ali sada bi bio moj kraj. Uto naiđe pijani željezničar klateči se lijevo desno. Nosio je torbu i malu zastavicu. Ustaše se naljute: »Vidi pijane svinje, zato nam vlakovi lete u zrak.« Pogledavši na mene, rekoše: »A ti, sroljo lopata, pokupi ovog pijanca i vodi ga kući. Još imate malo vremena, inače ćemo vam potprašiti tur.« Stanem mirno: »Na zapovijed, gospodine satniče«, uzmem pijanca i odvedeni ga do neke livade. Ustaše odu, a ja željezničara udarim šakom po vratu tako da je odmah zaspao (neka mi oprosti ako je živ), brzo ga svučem, zatim obučem njegovu uniformu, a na njega navučem svoju. Pogledam oko sebe, nigdje žive duše. U roku od nekoliko sati tri puta sam se preoblačio.

Krenuo sam prema jednoj kući koje sam se sjećao jer sam odatle otišao u partizane. U njoj je stanovao pekarski radnik iz Vrapča. Bio je bez jednog oka. Pokucam na vrata. Tišina. Onda se otvaraju i

netko proviri: »Šta trebate, molim.« »Druže, zar me se ne sjećaš, prebacio si me u partizane.« On me sumnjičavo pogleda i reče: »To nije istina.« Ja gotovo na silu uđem u stan i onako visok unesem mu se u lice: »Zar me se ne sjećate?« Pekar me prepoznao:» Dobro, šta ti radiš ovdje kao željezničar?« Objasnio sam mu da sam po zadatku u Zagrebu, da me ustaše jure a nemam veze kako da se izvučem iz grada i priključim drugovima koji se nalaze u Ponikvama. Pekar zaklima glavom i na odlasku reče: »Dobro, vidjet ćemo sutra, a ti sada, evo ti krevet, lezi i čekaj. Ako netko pokuša ući na silu kroz vrata, ti skoči kroz prozor i bježi kroz kukuruz.« Pred jutro netko je lupao na prozor, ali, srećom, bio je to neki starac koji je tražio prenoćište. Prije nego što je izišao, pekar je zahtijetvao da mu predam pištolj i bombu, što sam uradio. Imao sam skriven još jedan pištolj i dvije bombe u torbi.

Sutradan se pekar negdje izgubio nije ga bilo duže vremena, a kada se vratio, reče mi: »Provjerili smo tvoju vezu, imaš sreću, tvoji su u Ponikvama i poručuju ti da se vratiš. Krenut ćeš točno u podne ispred zgrade prodavaonice »Bate« u Kustošiji. Tamo će te čekati djevojka u crvenom kaputu. Kad krene, pođi za njom, ali tako da joj se ne približiš.« Učinio sam kako mi je rekao. Našao sam djevojku i krenuo za njom. Odvela me do jedne gostionice u Vrapču i predala me domobranima. Međutim, to su bili preobučeni partizani, a poručnik je bio August-Aga Prosinek. Jedan »domobran« mi reče: »Bogami, mali imaš vražju sreću, zamalo smo te poslali u 13. bataljon jer smo posumnjali da si špijun.« Prosinek doda: »Boga ti diverzantskog, hoćeš nam opet bandu na vrat natovariti. Kad god dođete stvarate nam neprilike.« Dok se on smijao, ja mu odvratim: »Moj druže, svatko ratuje na svoj način. Glavno je da zajedno tučemo bandu.«

Slijedeće noći vratio sam se u sastav jedinice. Drugovi koji su išli na miniranje vlaka izvršili su zadatak. Ja sam svoj djelomično izvršio. Ali bio je veoma složen i uzbudljiv.

ADAM KRČMAR
komandir 2. voda 2. čete 2. DB

Kako smo postali diverzanti

Zimi 1944. godine, čini mi se da je bio siječanj, na Kalnik je došao zamjenik politkomesara 3. DB Ivan Hrešić i u štabu KPO dogovorio se da se izabere 15 do 20 boraca za diverzantsku jedinicu. Izabrano je najviše nas Međimuraca. Istoga dana krenuli smo za Moslavinu sa Hrešićem. Drugog dana već smo bili u Dubravi kod Čazme, zatim smo otišli u Novake na diverzantski kurs. Trajao je 15 dana.

Naučili smo sve o miniranju. Upoznali smo razne mine i naučili kako se samostalno postavljaju. Potom smo se vratili na Kalnik. Među prvim zadacima bila je priprema za odlazak u Međimurje. To nije bilo jednostavno jer je najveća zapreka bila rijeka Drava. Na jednoj strani ustaše, na drugoj Mađari.

Akcije

Prva akcija kada sam vodio prvu desetinu bila je kod Male Subotice gdje smo minirali vlak. Izvedena je bez velikih problema pa o njoj ne bih ništa više rekao. Ali evo jedne koja je bila vrlo teška i povezana s nizom obrata situacije.

Bilo je to u listopadu 1944. godine. Jedne noći prebacio sam se sa svojim diverzantima preko Drave kod sela Podbresta. Bili smo obaviješteni da su Mađari postavili struju duž granice i da osiguravaju cestu Čakovec — Prelog. Kad smo pronašli struju i presjekli žice, prešli smo granicu. Na cesti smo opazili Mađare u zasjedi. Krenuli smo drugim pravcem i naišli na drugu zasjedu. Mađari nas nisu vidjeli. Treći put smo uspjeli, naišli smo na nezaposjednut prostor, prešli cestu i krenuli prema pruzi. Ali, već je bilo jutro, danilo se. Što sad? Više nije bilo vremena ni za miniranje niti za povlačenje. Morali smo se negdje pritajiti, zakonspirirati.

Jutro je bilo maglovito, bili smo u nekom šumarku. Kamo odavde? Odlučili smo se za selo Čehovec, tu u blizini. Po vrtovima i njivama bilo je kukuruzovine u kupovima. Uvukli smo se u svaki kup po dvojica. Zadatak je bio: jedan se odmara, drugi promatra i stražari. Ćula se galama iz seoskih dvorišta. Između 10 i 11 sati magla se digla i pojavilo se sunce. Seljaci puštaju krave na pašu. Eto ti vraga, nekoliko krava ide prema kukuruzovini. Jedva smo ih otjerali od kupova. Odjedanput se kraj nas stvori četvero čobančića. Jedan uzme snop kukuruzovine, prevali ga i sjedne na nj. Djeca razgovaraju. Krave napokon odlaze dalje, dječaci ustaju i kreću za njima. Ni djeca nas nisu opazila. Sunce se sakrilo pod oblake, prolaze sati i djeca vraćaju krave kući, opet pokraj nas. Jedni nose štap, drugi jedu repu, a mi: tišina. Opet smo ostali neotkriveni.

Tada se pojavi seljak, vlasnik kukuruzovine, i počne je slagati u veće kupove. Odlučim: ako nam seljak bude sumnjiv, zadržat ćemo ga do noći. Međutim, kada je otkrio nas dvojicu, strašno se preplašio. Kapi krvi nije bilo u njemu. Riječ nije mogao prozboriti. Napokon se smirio. Bio je partizanski simpatizer, čini mi se da se zvao Hlišč. Predložio je da ode po hranu, ali mi smo mu se zhvalili jer više nije bilo vremena za večeru. Pozdravili smo se i kada je pao mrak krenuli smo u selo Sivicu gdje smo dobili informacije o pruzi Čakovec — Lendava. Odatle smo krenuli u akciju, postavili minu i posjekli TT stupove. Akcija je uspjela. Vratili smo se na Kalnik.

Kao komandir voda organizirao sam slijedeću akciju u Međimurju: rušenje njemačkog transportnog vlaka kod D. Čehovca. S nama je bio i politkomesar čete Ivan Kerovec, koji je redovito išao u akcije s diverzantskim vodom ili desetinom. Miniranje je uspjelo. Šteta je bila velika. Transportni vlak išao je prema mađarskom frontu i bio je pun stoke, oružja, tehnike i topova.

Budući da iste noći nismo stigli prijeći Dravu, sakrili smo se u jednoj šumici kraj Drave i tu predanih. Hranili su nas pripadnici NOP-a iz sela Otoka. Kad se smračilo prešli smo rijeku.

Jedne noći minirali smo prugu kod Lepavine, zatim smo krenuli za Bilogoru. Idemo tako u koloni po jedan, kad mi se odjednom učini da netko nedostaje. Zaustavim kolonu. Nema starog Marka Horvata, strastvenog pušača. Pođemo još malo naprijed, onda stanemo da sačekamo Marka. Za svaki slučaj šaljem patrolu natrag do pruge.

Poslije dva sata patrola se vratila ali bez Marka. Bilo nam je žao starog druga, ili su ga uhvatili, ili se izgubio. I baš smo htjeli krenuti, eto ti ide Marko. Priđem mu i kažem: »Gdje si bil, boga ti tvoga?« A on mi veli: »Ne pitaj, dok sem ja nakupil duhana, sfrkal cigaru, vi ste već odišli. Ja sam se okrenul i odišel suprotno. Vidim ja malu kolonu, ide po putu. Mislim si to ste vi, pa viknem daj da zapalimo, jer nisam imao šibicu, i požurim. Kad tamo ono Švabe vrag im mater. Kaj sad? Priberem se i dojdem Švabi i pokažem cigaru. On se zbunio zvadi šibicu i zapali mi. Bil sam bez kape. To me spasilo. Ja mu se na tenko zafalim okrenem se pa sve brš, brše odem do ceste«, završi Marko.

MATIJA LONČARIĆ

komandir 1. voda 2. čete 2. diverzantskog bataljona 3. diverzantskog odreda

Bio sam na dužnosti pri Okružnom komitetu Varaždin kao kurir i terenski radnik. Imao sam zadatak da prebacujem borce i suradnike preko Drave na Kalnik, i obratno u Međimurje Jednog dana dođu u Okružni komitet Ivan Kerovec, komesar 2. čete, i Josip Car, komandant 2. diverzantskog bataljona i dogovore se s drugovima iz komiteta da idem u diverzante.

Toga dana bile su određene dvije grupe diverzanata za akcijc na pruge u Međimurju. Jednu je vodio komesar Ivan Kerovec, drugu ja. S nama su bili borci: Anton Sklepić, Đuro Sklepić, Drago Tuksar, Ivo Mlinarec, Slavko Artalašić, Marko Horvat i Ivan Novak svi iz Međimurja. Prve akcije su uspjele, dignuta su dva vlaka. Prva mina srušila je vlak koji je išao od Čakovca prema Kanjiži, a druga vlak koji je išao iz Mađarske u pomoć srušenom vlaku radi pretovara tereta.

Kada smo se vratili na Kalnik bili smo radosni zbog postignutih uspjeha. Poslije toga organiziran je kurs za diverzante u našoj bazi. Trajao je oko 8 dana. Upoznali smo sve vrste mina koje smo tada posjedovali, kako se postavljaju i aktiviraju. Poslije kursa bio sam postavljen za komandira 1. voda 2. čete. Vod je dobio Međimurje i zadatak da poruši prugu i minira na relaciji Čakovec - Donji Mihaljevac. Usprkos teškoća prilikom prelaska Drave, zadatak smo izvršili na taj način što smo formirali dvije grupe. Jednu je vodio komesar čete Ivan Kerovec, a s drugom, u kojoj sam bio ja, bio je i zamjenik komandira 2. čete Frljak.

Nakon kraćeg vremena pozvan sam u komandu čete, dobio sam zadatak da po svaku cijenu postavimo minu pod određeni vlak. Nisam znao kakvo je osiguranje imao taj vlak, jer je zadatak bio uopćen. Znalo se da prugu osiguravaju Mađari i Nijemci. Međutim, kad smo

stigli u Međimurje ustanovili smo da osim vojnika Mađari upotrebljavaju i civile kao čuvare pruge. Bili su raspoređeni svakih desetak metara jedan od drugog. Pruga je bila puna zasjeda i straža. Pokušali smo na nekoliko mjesta. Nismo mogli prići. A zadatak se mora izvršiti. Šta sad? Odlučio sam da je najbolje čekati u blizini pruge i kad vlak naiđe istrčati pred njega, staviti minu i povući se. Tako je i bilo. Vlak je naišao na minu, a Mađari su osuli paljbu po nama. Uspjeli smo se izvući. Izbacili smo iz šina sedam vagona.

U svitanje smo se povlačili prema Dravi. To je najopasniji dio puta. Ipak smo stigli na »otok sreće«, gdje smo se zakonspirirali, a slijedeće noći uspjeli smo se vratiti na Kalnik.

Desetak dana nakon toga ponovo smo išli u akciju u Međimurje. Pored eksploziva za rušenje pruge i vlakova ponijeli smo i protivpjesadijske mine koje smo postavili kao mine iznenađenja. Negdje smo ih ostavili u kožnoj torbi koja je bila mamac za mađarske vojnike. Podvale su uspjele. Svaki put je bilo mrtvih i ranjenih.

Zimi 1944/45. godine našli smo se u Međimurju sa zadatkom da porušimo prugu i miniramo vlak. Kada smo stigli u Donji Mihaljevac, u bazu Franje Strbada, izvijestili su me naši ljudi da je pruga od D. Kraljevca do Kotoribe veoma jako osigurana. Mađari su pored vojske natjerali civile da zajedno s njima čuvaju prugu. Kada sam taj podatak dobio razmišljao sam što da uradimo. Odlučio sam da idemo na dio pruge koji je bio pod vodom, odnosno ledom. Jedino smo tako mogli prići pruzi, po ledu. Trebalo je ići oko 300 metara po ledenoj površini. Postavili smo dvije mine, na koju je naišao njemački vojni transport.

Prilikom povratka iz te akcije morali smo se pritajiti cijeli jedan dan i sačekati noć da bismo se prebacili preko Drave. Dobili smo podatke od naših seljaka da u selu Cirkovlju mađarski seljaci kopaju rovove uz Dravu i da su dobili nove cipele. Izdao sam naređenje Miji Magiću, Viktoru Mecingeru i Sklepiću da idu sa mnom u akciju na cipele. Magić je išao s nama jer je dobro znao mađarski, a imao je i mađarsku uniformu. Mađarski seljaci nisu bili naoružani, pa smo izuli sve, trideset i dvojicu, i tako došli do nove obuće za drugove u četi.

Treći diverzantski odred

IV dio

P R I L O Z I

PRILOG I

NAŠA RATNA DOKUMENTA

NAŠA OBAVJEŠTAJNA DOKUMENTA

Original u arhivi V.I.I, fond NOB, kutija 1602, 1/10

Š t a b
Moslavačkog N.O.P. Odreda
Hrvatske

Informativni oficir
Dne 1. siječnja 1943.

Štabu Bilogorskog N.O.P. Odreda Hrvatske

Na položaju

Šaljemo vam brojno stanje neprijateljskih uporišta, kako slijedi:

	Ukup. voj.
1.) Veliki Zdenci: Gorskog Zdruga	150
2.) Herceovac: Gor. Zdruga 300, Polj. bojna 150, žandara 15,	465
3.) Garešnica: Gor. Zruga 540, Gestapo 250, žandara 30,	820
4.) Gojilo: Njem. i Ukr. 750, Dom. topnika i obkopara 65,	815
5.) Zbjegovača: Njemaca i Ukrajinaca	46
6.) Poljana: Gor. Zdruga 300, Dom. Obkopara 20, Njemaca 13,	333
7.) Banova Jaruga: Njem. i Ukrajinaca 178. Dom. želj. straže 87,	274
8.) Ilova: Njem. i Ukrajinaca	120
9.) Husain: Njem. i Ukrajinaca	40
10.) Kutina: Gorskog Zdruga	1.295
11.) Repušnica: Dom. želj. straže 55, njemaca 5,	60
12.) Gračenica: Dom. želj. straže 20, njemaca 8,	28
13.) Popovača: Dom. Gor. Zdruga 314, ustaša 40, njemaca 270,	624
14.) Ludina: Dom. želj. straže 30, Njemaca 14,	44
15.) Novoselec Križ: Dom. želj. straže i Gor. Zdruga 570, Njem. 40,	610
16.) Ivanić Grad: Domobrana i Njemaca	600
17.) Dugo Selo: Nijem. 500, Gestapo 230, želj. str. 200, žandara 15,	945
18.) Božjakovina: Nijemaca 650,	650
19.) Križevci: Ustaša 250, Njem. 500, Gestapo 250, dom. 980,	1.980
20.) Narta: Njemaca 100, žandara pitom. 200, Domobrana 200,	500
21.) Grđevac: žandara pitom. 160, milicije (naoruž. civili ust.) 45,	205
22.)'Velika Pisanica: Gestapo 210, Nijemaca 180,	390

Ubuduće ćemo vam slati detaljnije izvještaje, pa vas molimo, da i Vi nama pošaljete pregled neprijateljskih uporišta na vašem sektoru.

Smrt Fašizmu — Sloboda Narodu!
(M. P.)

Informativni oficir:
N. Cvitoš

K O M A N D A
Mösl. Područje II. Op. Zone
Inf. br. 18/43.
26. X. 1943.
Osam dnevnih izvještaja,

Štabu II. Oper. Zone.

Na položaju

I. NAPREDAK ODNOSNO ORGANIZACIJA INFORM. SLUŽBE.

Konačno sam uspio ovih dana postaviti odgovarajućeg druga za Infor. oficira I. reona, koji se je već pokazao, kao sposoban u istoj službe, te šalje skoro svaki dan izvještaje i ako ne posve podpune, pošto nije još uspjeo prodrijeti u sva uporišta.

IV. Reon radi već prilično dobro, samo nema još uspostavljene veze sa uporištem Križevci, što javlja daće i to uspjeti i postaviti.

I. Reon crpi podatke iz uporišta dosta teško radi hapšenja našeg informativca iz uporišta Hercegovca, ali uslijed svi ti zapreka ipak izvještaji dolaze.

II. Reon je dosta slab, ali svjedno dobivamo izvještaje iz svih uporišta osim iz Siska.

III. Reon mi je još nepopunjen sa informativcem, jer još uvjek oskudjevam na odgovarajućem ljudstvu, pa se stoga još služim sa informacijama od inf. Odredskog.

Moji izvještaji nestižu redovito svaki osam dana, radi toga što nemam zamjenika, a ja se nalazim naj više na putu, radi organizovanja same službe i veze, koju sami inform, reona nemogu sami uspostaviti.

II. VEZA SA NEPRIJATELJSKIM RUKOVODSTVOM.

Već dva puta na zakazani sastanak koga je obećao žandarmerijski narednik iz uporišta Garešnica, nije došao. Razlog njegovog nedolaska mi nije poznat, na što sam ga upozorio da neće izbjeći Narodnom Sudu radi ovakovih prevara. Nego sam se sastao sa jednim našim dobrim saradnikom iz istoga uporišta koji ima mogućnosti da pozove i nagovara oficire iz istoga uporišta na pregovore sa nama a i što je on to i učinio te mu isti odgovaraju da na sastanak još nikako ne pristaju. Dakle rukovodstvo nepr. vojske iz uporišta Garešnica nikako neče da pristupa sa nama na pregovore.

III. VOJNI SAOBRAĆAJ NA ŽELJEZNICI

O kretanju vlakova i transporta još uvijek nisam dobio pregled i podatke.

IV. BROJNO STANJE NEPRIJATELJA I DISLOKACIJA

	Svega
Dugo Selo: 170 gest. 100 Nijem. 150 dom. 10 žand.	430
Sv. Iv. Zelina: 80 gest. 150 ustaša 15 žand. 50- 100 org. Todt	300—400
Kutina: 850 G.Z. 60 gestapo	910

Repušnica: 16 dom. 4 Nijem. "	20
Gračanica: 20 Nijemaca	20
Ludina: 10 Nijem. 10 dom.	20
Most na Česmi: 10 Nijem. 26 dom.	36
Čazma: 120 gestapo 450 dom. 60 žand.	630
Križ: 340 dom. 120 želj. str.	460
Sesvete: 80 gest. 160 dom. 120 Nijem. 40 žand.	400
Ivanić Grad: 250 Nijem. 120 G.Z. 100 želj. str.	470
Božjakovina: Likvidirana 23. o.mj.	
Bjelovar: oko	1500
Popovača: 200 Nijem. 300 G.Z.	500
Zbjegovača: 40 Nijem, i Ukrajinaca	40
Ilova: 100 Nijem, i Ukrajinaca	100
Husaine: 100 Nijem, i Ukrajinaca "	100
Batina: 100 Nijem, i Ukrajinaca	100
Banova Jaruga: 250 Nijem, i Ukr. 100 želj. str.	350
Poljana: 155 G.Z. 145 dom. obkopara pripomoć	300
Gojilo: 500 Nijem, i Ukr. 40 dom. obkop. 30 dom. topnika	570
Garešnica: 480 G.Z. 250 gestapo 30 žandara	760
Hercegovac: 300 G.Z. 160 polj. bojna 15 žand.	475
Veliki Zdenci: 150 ustaša	150

Informativac III. Reona javlja, da je u. Ivanić Grad stiglo 4-6 lopova sa poslugom, njih od prilike oko 400 ljudi i to gorskog zdruga. Navodno 3 topa sa ljudima je otišlo u Križ. U međuvremenu je čuo, da je stiglo u Križ oko 100 ustaša i gestapovaca. Za sada još ne potvrđena vijest.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Informativni oficir:

Original u arhivi V. I. I., fond NOB-e, kutija 1475, dok. 1/5

Štab Moslavačkog N.O.P. Odreda
Hrvatske

Informativni oficir
Inf-Br. 16 1943
25—XII—1943

ŠTABU II OPER. ZONE NOV. I PO. HRVATSKE
ŠTABU MOSLAVAČKOG N.O.P. ODREDA HRVATSKE

I. ORGANIZACIJA, ODNOSNO NAPREDAK INFORMATIVNE SLUŽBE:

Reorganizacija informativne službe na našem sektoru je još u toku svoje provedbe.

II. VEZA SA NEPRIJATELJSKIM OFICIRIMA:

Redovita veza sa neprijateljskim oficirima postoji samo kod uporišta KUTINA i NARTA, kod drugih uporišta, veza nije redovita jer se naši simpatizeri nalaze pod stalnom kontrolom njemaca.

III. TRANSPORTNI VLAKOVI:

Pregled koliko je transportnih vlakova prešlo u prošlom razdoblju (8 dana) ne posjedujemo-

Pregled transportnih vlakova poslati će se u buduće redovito, do sada po tome nismo mogli dobiti informacije dok nismo stupili u vezu sa šefom stanice Kutina.

IV. BROJNO STANJE I DISLOKACIJA:

1. VELIKI ZDENCI:

Posada je promenjena. Podatci o novoj jedinici još nisu stigli.

	vojnika
Ukupno imade	**150**

2. HERCEGOVAC:

9 i 12 sat III. bojne 1 Gor. Pukov. I Gor. Zdruga	**300**
Poljoprivredne straže	160
Žandara	**15**
Ukupno	475

Naomžanje:	
raznih pušaka	410
teških bacača	**2**
teških mitraljeza	3
lakih mitraljeza	**20**
parabela	9

3. GAREŠNICA:

10, 11 i 12 sat III. bojne 1 Gor. Puk. I. Gor. Zdruga	**450**
Gestapovaca	**200**
Žandara	**30**
Ukupno	680

Naoružanje:	
Pušaka Mauzer i francke	**550**
Puško mitraljeza	**20**
Teških mitraljeza	**4**
parabela	10
teških bacača	**2**
protukolska topa nepoz tipa	**2**
Gestapovci:	
Malih bacača	6
teških mitraljeza	**18**

4. GOJLO:

Njemaca i Ukrajinaca		**730**
Domobrana obkopara		**30**
Domobrana topnika		**30**
	Ukupno	**790**
Naoružanje:		
Brdskih haubica	**2**	
protukolska topa	**2**	
teških bacača	**8**	
lakih bacača	**12**	
teških mitraljeza	**22**	
njemačkih puškomitraljeza	**30**	
šmajsera	**40**	
parabela	**10**	

5. BANOVA JARUGA:

Njemaca i Ukrajinaca		**42**
	Ukupno	**242**

Naoružanje: Za sada nepoznato

6. HUSA1N:

Njemaca		**40**
Naoružanje:		
lakih bacača	**1**	
puško mitraljeza	**3**	
šmajsera	**5**	
pištolja	**6**	

7. ILOVA:

Njemaca i Ukrajinaca		**120**
Naoružanje:		
lakih bacača	**2**	
teških bacača	**1**	
teških mitraljeza	**4**	
puško mitraljeza	**7**	
šmajsera	**9**	

8. ZBEGOVACA:

Njemaca i Ukrajinaca		42
Naoružanje:		
lakih bacača	1	
lakih mitraljeza	**3**	
šmajsera	**5**	

9. KUTINA: Stožer I. Gorskog Zdruga

Stožer	80
Tenkovci	53

Oklopni vlak	52
Dojavni sat 1. Gor. zdruga	50
Opkoparski sat	123
Pekarsko mesarski vod	50
Previjalište	50
Sofera	25
III topnički sklop	220
IV topnički sklop	60
3- sat 7 Željezničke bojne	80
Gestapovaca feldpost 57.378	120

Stožer 1. Gor. puk.I. Gor. Zdruga

Stožer I. Gor. pukovnije	11
15 satnija	69
14 satnija	15
13 satnija	10
4 satnija	80
Naučna satnija	64
11 sat V gor. pukovnije	83
U k u p n o	1-295
Od toga oficira	32

Popis Zapovjednika:

Zapovjednik I. Gorskog Zdruga — PERIČIĆ pukovnik
Zapovjednik tenkovaca — Orešković nadporučnik
zapovjednik oklopnog vlaka — Savić poručnik
zapovjednik dojavnog sata — Krajnović poručnik
zapovjednik opkoparskog sata — Mrkonjić satnik
Zapovjednik pekar-mesar -sat — Dragosavić nadporučnik
zapovjednik previjališta — Smit satnik
zapovjednik šofera — Knežević poručnik
zapovjednik III. top. sklopa — Hitrec bojnik
zapovjednik VI. top. sklopa — Komerički nadsatnik
zapovjednik 3. želj. satnije — Pavlović
zapovjednik gestapovaca — Prajsl lajtnant
zapovjednik I. gor. pukov- — Broz podpukovnik
zapovjednik 15 satnije — Švajhler poručnik
zapovjednik 14 satnije — Mužuran satnik
zapovjednik 13 satnije — Zalukar satnik
zapovjednik 4 satnije — Matulić satnik
zapovjednik naučne satnije — Brkljačić satnik
zapovjednik 11 satnije — Sokol zastavnik

Naoružanje:

Pušaka	530
lakih mitraljeza	33
teških mitraljeza	4
lakih bacača	4

parabela	**24**
topova nepozn. kalibr.	**6**
tankova	5

10. POPOVAČA:

5. sat II. bojne V. gor. puk	117
7. sat II. bojne V. gor. puk.	**88**
8- sat II. bojne V. gor. puk.	109
Ustaški osvetnički vod	40
njemaca (2 tanka)	20
njemaca sa pancerom	120
njemaca na stanici	130
Ukupno	624

Njemci spadaju I. Njemačkoj kompaniji u Banovu Jarugu
Ustaška osvetnička bojna pripada Zagrebu.

Popis zapovjednika:

zapovjednik II. bojne V. gor. pu. (zamj.) — Ivaniš Stjepan satnik
zapovjednik 5 satnije V. gor. puk- — Jeličić Ivo poručnik
zapovjednik zamjenik — Fran Jakob zastavnik
zapovjednik 7 satnije — Orlović Pavle satnik
zamjenik — Jakšić Stjepan poručnik
zamjenik — Andronci Ante zastavnik
zamjenik — Hdolin Ante zastavnik
zapovjednik 8 satnije — Ivaniš Stjepan satnik
zamjenik — Bacelj Ivan zastavnik
Liječnik — Tončić Stjepan zastavnik
Obskrbnik — Mutnar Jakob poručnik
Pobočnik — Golub Stjepan poručnik
Imena Njemačkih zapovjednika za sada nemogu sc dostavljati.-

Naoružanje:

Pušaka	464
teških mitraljeza	6
lakih mitraljeza	24
teških bacača	5
lakih bacača	4
parabela	31

11. REPUŠNICA:

Želj. straža 3. sata VII. bojne	15
Željeznička straža I. Njem. kompanije	5
Noć- dodatak od Kutine I. Gor. pukov.	40
Ukupno	60

Naoružanje:

pušaka	56
teških mitraljeza	
lakih mitraljeza	4
parabela	2

12. GRAČENICA:

Želj. straža 3. sata. VII. bojne		12
Želj. straža I. Njem. kompanije		5
Noćni dodatak iz Popovače od II. bojne V- g. p.		3
	Ukupno	28
Naoružanje:		
pušaka	17	
teških mitraljeza	2	
lakih mitraljeza	4	
bacać	1	
parabela	1	

13. LUDINA:

Želj. straža. 1. sata I. bojne (bojna u Ivaniću)		14
Želj. straža I. njem- kompanije		6
Noćni dodatak iz Popovače		16
Njemaca		8
	Ukupno	44
Naoružanje:		
pušaka	37	
teških mitraljeza	1	
lakih mitraljeza	3	
parabela	2	

13. MOST NA ČESMI:

Želj. straža. 1. sat. I. bojne		26
Želj. straža I- Njem. kompanije		10
Noćni dodatak iz Križa		23
	Ukupno	59
Naoružanje:		
pušaka	53	
teških mitraljeza	2	
lakih mitraljeza	3	
parabela	1	

14. IVANIĆ-GRAD

Domobrana i njemaca oko 600

Nemamo točnih podataka o nacijonalnom sastavu, kao i o točnom naoružanju.

Naoružanje:	
Topa kaliber 75	4
teških mitraljeza	6
teških bacača	2
parabela	20

15. NOVOSELEC KRIŽ:

Domobrana Gorskog Zdruga	360
Njemaca	40

Željezničke straže, domobrana	**60**
Domobrana	**150**
Ukupno	610

Imena oficira podpukovnik Brkić i komandant bitnice narednik Petrovič Mirko. Imena ostalih oficira su nepoznata.

Naoružanje:	
pušaka mauzer	500
puškomitraljeza zbrojevki oko	60
teških mitraljeza oko	15
lakih bacača	8
teških bacača	6
parabela oko	50
haubica	3
protukolski top	1
topovske municije oko	3000
puščane municije oko	15000
	sanduka
bombi oko	10

Naoružanje nabrojeno nije pouzdano.

16. DUGO SELO:

Njemaca	500
Gestapo	230
Željezničke straže	200
žandara	15
Ukupno	945

Ova je stalno posada Dugog Sela, a prema najnovijim izvještajima pridošlo je 2.500 njemaca, ali to još nije provjereno, te će po tome izvještaj naknadno uslijediti.

Naoružanje: Nepoznato:

17. KRIŽEVCI:

Njemaca	500
Posadni sat	500
Novaćki sat	**120**
Konjanički sat	60
Gestapo	250
Željz. straža (žand. polic, i financi)	300
Ustaša	250
Ukupno	1980

Naoružanje Nepoznato.

18. NARTA:

Domobrana 9- 10. 11. i 12 Satnije	
III. Bojne II. Pješačke pukovnije	200
žandara pitomaca	**200**
Njemaca	100
Ukupno	500

Naoružanje:

raznih pušaka oko	**430**
teških mitraljeza	8
lakih mitraljeza	**30**
teških bacača -	**4**

Detaljno naoružanje nije poznato za sada

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU-

(M. P.)

Zamj. Informativni oficir:
Salvador

D bav ješ tajni otsjek
Komande Moslavačkog Područja
X Korpusa Zagrebačkog NOV i POJ
Broj 62/44
Dne 15. IX 1944

ŠTABU XXXII DIVIZIJE

Dostavljamo Vam izvještaj o neprijateljskim uporištima i trupama **na dan 15** rujna **1944.**

BANOVA JARUGA:	**voj.**
I- komp. **i.** bat. **1.** koz. divizije	**130**
V. komp. I. bat. **1.** koz. div.	**120**
2 sat, VII Želj. bojne (zap. Ferertčakovič)	**126**
U k u p n o	**376**

Naoružanje:

1- top. **75** mm., **3** teš. bac. **6** lak. bac. 8 teš. mitr. **15** lak. mitr, 22 puš. mitr. 18 šmajsera. +8 trombl. puš.

GOILO:	voj.
• Štab kom. I. bat. **1.** koz- divizije	**126**
III. komp. I. bat. **1.** koz- divizije	**154**
IV. komp. I. bat. **1-** koz. divizije	**130**
2. bit. III. ski. I. **G** Z.	**23**
1. vod. I. opkoparske sati I. G Z.	**32**
Osoblje kod radio stanice	**5**
Ukrajinski bataljon (I koz. div.) Carkezi	**50**
U k u p n o	**520**

Naoružanje:

2 topa **105** mm. **6** teš. bac. **12** lak; bac- **16** teš. mitr. **22** puš. mitr. 28 šmajsera,- 16 trombl. puš.

Obrazloženje:

Osoblje kod radio stanice spada direktno pod zap. Ministarstvo oružanih snaga Hrvatske.

ZBJEGOVAČA: **voj.**

I. i 5. vod 2 komp- (Nijemci i Ukrajinci) 62

Naoružanje:
1 teš. bac. 1 lak. bac. 1 teš. mitr. 3 lak. mitr- 5 puš. mitr. 5 šmajsera 3 trombl. puš.

ILOVA: **voj.**

2 voda II komp 80
Želj. straža I. bat. L. koz. div. 8
Ukupno 88

Naoružanje:

1 teš. bac. 2 lak. bac- 5 lak. mitr. 7 puš. mitr. 7 šmajsera 3 trombl. puš. 6 pištolja Vis.

HUSAIN: **voj.**

1 vod 2 komp. 1. koz. div- **45**

Naoružanje:

2 lak. bac. 3 lak. mitr. 4 puš. mitr. 5 šmajsera 2 trombl- puš.

GAREŠNICA: voj.

8 sat. II. boj. I- G. P. **115**
7 sat II. boj. I. G. P. **116**
6 sat. II boj. I. G. P. 90
13 sat II. boj. I. G. P, 30
5 sat II. boj. I. G. P, **110**
11 sat II boj. I. G. P, **108**
DEPF»A 86
Ustaša **30**
Ukupno 685

Naoružanje:

2 topa 100 mm.- 2 topa 65 mm.- 3 topa 37 mm. 5 teš. bac. 6 lak. bac. 10 teš. mitr. 42 puš. mitr. 2 ŠOŠA- 38 parab.-

Obrazloženje:

Tu je ubrojena i posada Hercegovca zajedno sa naoružanjem koja je 13. IX. o. g. napustila uporište. Predstoji i napuštanje Garešnice pa će ova posada ići u Kutinu-

KUTINA: **voj.**

Stožer I. G. Z. 15 čas. 10 doč. 12 voj. sa zap. generalom Perišić Stjepanom (bandit) i kancelarijskim osobljem podp. Dits. itd- 37
Naoružanje: 12 puš. 8 parab. 25 pišt.

Jurišna satnija:

2 čas. 3 doč. (zap. por. Marković bandit- 120
Naoružanje: 4 puš. mitr. 2 šmajsera.- 3 piš. 65 puš.

Dojavna sat:

zap nadpor. Kuvač. **15**

Naoružanje nepoznato.
Opkoparska sat: 3 čas. 10 doč. zap. nadp. Popović (dobar) 103
Naoružanje: 5 puš. mitr. 3 parab. 6 piš. 75 puš-
Pekarsko mesarski sat: 2 **čas.** 4 **doč. zap. nadp. Kehni.** 44
Naoružanje 2 **pištolja-**
Oklopno vojni oružnički vod: (pancer) 2 čas. 7 do., Ulčakar 89
Naoružanje: 4 puš. mitr.- 3 teš. mitr. 2 **parab.** 3 pišt.
Previjalište: 3 čas. 6 doč- zap. por. Pavešić. 44
Naoružanje: 2 puš. mitr. 2 parab. 5 pištolja. 30 puš.
Samovosci: 1 čas. 3 doč. zap. nepoznat- 19
Naoružanje: 10 pušaka 5 pišt. 20 tonski povoz: 2 čas. 6 doč. 88
Naoružanje: 5 puš. mitr. i šmajser 8 piš- 74 puš.
Ustaški vod: 3 dočasnika zap. Vončina Mato (bandit) 70
Naoružanje: 1 puš. mitr. 2 parab. 5 pišt. 43 puš. 3 sat
VII Želj. bojne 30
Naoružanje: 2 puš- mitr. 1 parab. 2 piš. 48 puš.
STOŽER I. Gor. Puk. 3 čas. 3 doč. 30 voj. zap. Soćanin (neopr.) 36
Naoružanje: 12 puš.6 piš-
1 vod V. G. P. 30
Naoružanje: 3 teš. mitr. 2 lak. mitr. 2 parab. 25 puš-
6 sat II. boj. V. G. P, 84
Naoružanje: 1 teš- mitr. 3 puš. mitr. 105 puš. 2 par.
7 sat. II. boj. V. G. P, 28
Naoružanje: 2 teš. mitr.- 4 puš. mitr.- 2 par-
I. sat. I. boj. I. G- P. 3 čas. 5 doč, 78
Naoružanje: 6 puš. mitr. 2 lak, bac, 60 puš. 3 par. 10 puš-
5 sat II boj. V. G. P. 2 čas, 5 doč, zap. Tahmina 67
Naoružanje: 116 puš- 5 par. 3 lak. mitr. 1 šarac. 12 piš. 2 lak bac.

BROJNO STANJE I NAORUŽANJE VI TOP! SKLOPA U KUTINI: voj.
U Kutini se nalazi 10 časnika 15 dočasnika 275
Naoružanje: 5 teš. mitr. 5 puš. mitr. 30 šmajs. 230 puš.
2 protuokl. topa. 2 brdska topa. 3 haubice 100 mm
UKUPNO BROJNO STANJE POSTAVA KUTINA 1257
Napomena: Dojavna satnija koja je brojila 73 vojnika razbježala se i ostao je neki mali broj- Iz ostalih satnija također bježe i to najviše u Posavinu.

POPOVAČA: voj.
STOŽER III. boj. V. G. P. nalazi se u Popovači 4 čas. 2 doč. 16
Naoružanje: 10 puš. 4 pišt-
9 sat III boj. V. G. P. 3 čas. 8 doč. Ill
Naoružanje: 3 lak. bac. 4 lak- mitr. 4 parab. 6 piš. 90 puš.
II. sat III boj. V. G. P. 3 čas. 7 doč. 100
Naoružanje: 3 lak- bac. 5 p. mitr. 4 parab. 80 puš.
12 sat III boj. V. G. P. 3 čas. 6 doč. 79
Naoružanje: 1 teš. bac.- 3 teš. mitr- 5 par. 6 piš.
Ustaški sat: 2 čas. 5 doč. zap. Sekulić 105
Naoružanje: 4 puš. mitr. 3 parab. 4 pišt-

Žandari 6 doč. **40**
Naoružanje: 1 puš. mitr. 2 parab. 6 pištolja
Nijemci na stanici Popovača **40**
Nijemci na panceru **45**
U k u p n o **526**

Opaska. Pancer koji je krstario prugom uništen je osim dva vagona.

REPUŠNICA: **voj.**

3 sat VII Želj- bojne. 1 doč. 16
Nijemci iz Zelj. komp. **4**
Noćni dodatak **20**
U k u p n o 40

Naoružanje: 1 teš. mitr. 3. puš. mitr. 1 šmajser. Dom. ruske puške-

Utvrđenje:

Stanica repušnica utvrđena je sa 4 bunkera iz drveta i zemlje dok je jedan iz cigle. Postavljeni su oko stanice u kojoj zapravo i stanuje vojska. Oko cijelog postava nalazi se žica i minska potlja.

Napomena:

4 sat. VII želj. bojne raspao se a njegov zapovjednik prešao je na stranu NOV.

Ma pruzi Popovaća Kutina odvija se promet cestom od Repušnice dokle dolazi vlak. pa sve do Popovače. Danomice prolaze Nijemci za koje se ne može ustanoviti odakle se prebacuju.

DUGO SELO: **voj.**

Žandarm. or. krilo Zagreb zap- Kuštrović. **80**
Naoružanje: 2 lak. bac. 2 teš. mitr. 3 puš. mitr. **10** šmajs. **5** pišt-
Nac. prip. Većinom Bosanci, Zagorci i nešto Dalmatinaca
Borbenost: Dobra.

Utvrđenja:

Bunkeri oko kasarne visoki jedan metar, pokriveni zemljom u obliku bunara oružje drže u stambenoj zgradi koja je na prvom katu zazidanih prozora.

Razno:

Krstare po gradu sa jednim puš. mitr. kao i po parku grofa Draškovića.

voj.

Nepoznata jedinica (domobrani) koja je zamjenila gestapo **150**
Nijemci. Eisenhnbahn Siherungs Batalion **120**
Naoružanje: 2 teš. mitr 2 puš. mitr. 6 parab. ost. puš.
Borbenost srednja (stariji ljudi).
1. sat V. Želj. bojne **250**
Naoružanje: **1** teš. mitr- 2 puš. mitr. 4 šmajs. **100** puš.
Borbenost. Pristali bi na predaju.

KRIŽEVCI: **voj.**

Zapovjed. Zdruga	50
Zapovjedn. II I boj.	20
2 sat I II boj.	180
4 sat II I boj.	180
6 sat I II boj.	150
Naoružanje: topa 65 mm 2 protuokl- topa. 2 teš. bac. 3 lak. bac. 3 teš. mitr	
1. 2. 3. 4. sat. IV. boj- I. Puka I, Dokn. Zdr,	760
Naoružanje: 2 protuokl. topa. 2 teš. mitr- 11 puš, mitr,	
1. udarni sat I. Konj. sklopa	70
Naoružanje: 1 teš. mitr. 5 par. 7 puš. mitr.	
Žandari. Bjelovarsko or. krilo	30
Naoružanje: 4 puš. mitr.	
Policija i financi	50
U k u p n o	1490

BJELOVAR: **voj.**

Oružnička škola	1400
Oružničko Krilo	60
Oružnički vod	67
1. 2. 3- sat IV pos. Boj. I. Pos. Zdruga	413
Feldkomandantura	60
Čarkezi	150
Gestapo	20
U k u p n o	2170

Naoružanje:

1 tenk 3 t.- 6 topova 75 mm.- 12 teš. mitr. 4 pr. av. mitr. 6 1- mitr. 2 lak. bac. 6 puš. mitr.-

NARTA: **voj.**

9. 11. 12. str. sat. III boj. IV G. P.	290
Žandari prip. oruž- škole	130
Časnika	**4**
Dočasnika	6
Žandarmerijski dočasnici	2
U k u p n o	432

Naoružanje: 16 puš. mitr. 7 teš. mitr. 1 bac. mna 21 parab.

GUDOVAC: **voj.**

10 sat. II I boj. IV- G. Z.	97
Žandarski pitomci	30
U k u p n o	127

Naoružanje: 5 puš. mitr. 4 parab. ostalo puš.

KORENOVO: voj.

14 gorski sat došao iz Bjelovara 1 čas. 2 doč.	150

Naoružanje: 4 puš. mtr- 3 šmajs. ostalo puš.

U KRIŽU i IVANIĆ GRADU nastupile su u posljednji čas takove promjene da je nemoguće ustanoviti pravo stanje.

Iz Garešnice je otišla vojska na čuvanje komunikacija Gračanica — Voloder — Popovača.

Tako i u drugim uporištima u toku pravljenja izveštaja bile su velike promjene tako da smo prisiljeni kada se srede prilike sastaviti novi izveštaj koji ćemo Vam poslati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar - kapetan: Ob. oficir: Komandant:

DOKUMENTA III DIVERZANTSKOG BATALJONA

Š t a b
111. Diverzanskog
Bataljona Hrvatske.
Dne 11. (XI 1-943/G.

Izvještaj

Štabu 11. O P Z H.

Izvršena akcija 2. (XI.) 1.943G

Na pruzi Dugo Selo Sesvetski Kraljevac.

Bačen je u zrak. Teretni vlak uništena je Mašina i 10. vagona i 80 metara pruge- Akcija izvršena u 6(30) minuta.

Prometje Zaustavljen 30. sati.

2 Dana 3 — XI— 1943/G.

Srušen je glavni vod Električne struje uništena su 2/a stupa u sedam sati na veče.

3 Izvršena akcija na Goilo na cijevima od nafte uništeno je 5 (metara cijevi Irasuto 100 Kubika nafte Radje bijoobustavit 24) sata

Na cijevima od plina je uništeno 10. metara cijevi.

4 Izvršena akcija na pruzi. Banova Jaruga Zagreb.

Izvršena akcija na Oklopni vlak u 10 sati na večer i 30 minuta uništena je Mašina i nekoliko vagona.

Samo nismo dobili još tačne podatke za sada ni nisam dobijo tačne podatke-

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

Komesar Komandant

Š T A B
III diverzantskog bataljona
III. Diverzantske sekcije, Inž. Otsjeka
Glavnog Štaba N. O. V. i P. O.
H R V A T S K E
30. XI. 1943 god-

Izvještaj o izvršenim akcijama III. Diverzantskog bat. u vremenu od 1. VIII. 1943 do 1. XII. 1943 god.

1 VIII. 1943. dignut je u vazduh teretni vlak na pruzi Koprivnica — Križevci. Uništena je lokomotiva i 8 vagona. Saobraćaj je stajao 48 sati.

6. VIII. dignut je u vazduh teretni vlak na pruzi Koprivnica — Ludbreg. Uništena je lokomotiva i 8 vagona. Saobraćaj je bio obustavljen više dana. Mašinista je ubijen a više ih je ranjeno.

9 VIII. 1943. dignut je u vazduh osobni vlak na pruzi Koprivnica — Križevci. Uništena su 2 vagona sa ustašama. Bilo je 5 mrtvih i više ranjenih. Tom prilikom naši su diverzanti zarobili jednog domobranskog natporučnika, jednog njemačkog podoficira i 7 njemačkih vojnika.

17. VIII. 1943. dignut je u vazduh oklopni vlak na pruzi Koprivnica — Ludbreg. Uništena su dva oklopna vagona. Bilo je 8 mrtvih, od toga 2 oficira- promet je stajao 45 sati.

9. IX. 1943. dignut je u vazduh most na pruzi Koprivnica — Križevci dužine 12 metara. Na toj pruzi promet je potpuno zaustavljen.

11. IX. 1943. dignut je u vazduh inost na pruzi Koprivnica — Križevci dugačak 15. metara-

14. IX. 1943. dignut je u vazduh most na pruzi Vrbovac — Zagreb, dugačak 9 metara.

14. IX. 1943. oštećen je most na cesti Križevci — Vrbovec dužine 12 m.

20- IX. 1943. dignut je most na pruzi Koprivnica — Varaždin dugačak 17 metara. Promet je obustavljen do danas.

5. X. 1943. dignut je u vazduh most na pruzi Varaždin — Zagreb dugačak 32 metra. Zarobljeno je 14 domobrana sa spremom. Ova je akcija izvedena u saradnji sa 1 četom zagorskog partizanskog odreda.

8. X 1943. dignuta je pruga Koprivnica — Ludbreg na više mjesta.

11.X. 1943. dignuta je pruga Koprivnica — Križevci na više mjesta.

16. X. 1943. dignut je u vazduh most na cesti Varaždin — Zagreb dugačak 35 metara.

18- X. 1943. dignut je u vazduh most na pruzi Koprivnica — Djekenješ dugačak 27 metara. Promet je do danas potpuno obustavljen.

18. X. 1943. dignut je u vazduh most na cesti Varaždin — Ludbreg dugačak 15 metara.

22. X. 1943. dignut je u vazduh most na pruzi Koprivnica — Križevci dugačak 12 metara- Promet obustavljen i danas.

30. X. 1943. dignuta je pruga Koprivnica — Križevci na dva mjesta.

1. XI. 1943. dignuta je pruga Koprivnica — Bjelovar na dva mjesta.

30. X- 1943. dignut je u vazduh vodovod u Popovači. Kutina i Popovača ostali su bez vode.

2. XI. 1943. na pruzi Zagreb — Banova Jaruga dignut je u vazduh teretni vlak. Uništena je lokomotiva i 10 vagona, ostali su oštećeni. Promet je stajao 30 sati.

2. XI- 1943. dignuti su u vazduh blokovi i cijevi od nafte i plina u Gojilu. Uništeno je 6 vagona nafte. Istovremeno upalile su se cijevi od plina i požar je trajao 1 sat.

3. XI. 1943. dignuta su u vazduh 2 električna stupa između Ivanića i Ivanić Kloštra.

5. XI- 1943. dignut je vazduh most na pruzi Križevci — Bjelovar dugačak 12 metara. Istovremeno dignuta je u vazduh pruga na 4 mjesta.

7. XI. 1943. dignut je u vazduh most na pruzi Koprivnica — Varaždin dugačak 10 metara. Istovremeno uništene su raskrsnice na stanici Bregi i pruga na 4 mjesta.

7. XI- 1943. dignut je u vazduh teretni vlak. Izbačena je iz tračnica lokomotiva i 17 vagona i to na pruzi Zagreb — Banova Jaruga. Lokomotiva i 5 vagona potpuno su izgoreli. Promet je stajao 40 sati. Istovremeno između Ivanić Grada i Ivanić Kloštra dignuta su u vazduh 2 električna stupa.

7. XI. 1943. dignut je u vazduh oklopni vlak na pruzi Zagreb — Banova Jaruga. Uništena su 2 vagona a lokomotiva je oštećena- Promet je stajao 10 sati.

10. XI. 1943. dignuto je u vazduh 19 skretnica i jedna ploča za okretanje lokomotiva na stanici Koprivnica.

11. XI. 1943. dignut je u vazduh most na pruzi Koprivnica — Virovitica dugačak 8 metara-

12. XI. 1943. dignut je u vazduh most na pruzi Koprivnica — Virovitica dugačak 12 metara.

14. XI. 1943. dignut je u vazduh most na pruzi Virje — Virovitica dugačak 10 metara.

12. XI- 1943. dignut je u vazduh teretni vlak na pruzi Zagreb — Banova Jaruga. Uništena je lokomotiva i 3 vagona, istovremeno je oštećen i most pod vlakom. Promet je stajao 24 sata.

21. XI. 1943. dignut je u vazduh most na pruzi Dugo Selo — Ivanić Grad dugačak 16 metara. Zarobljen je jedan domobran.

19- XI. 1943. dignut je u vazduh osobni vlak na pruzi Zagreb — Banova Jaruga. Uništena je lokomotiva i 4 vagona. Bilo je 4 mrtva i 8 ranjenih. Promet je stajao 20 sati.

24. XI. 1943. dignute su u vazduh 7 skretnica i uništene 4 šinje na Banova Jaruga. Izbačena je iz tračnica lokomotiva i 3 vagona. Promet je stajao 15 sati-

24. XI. 1943. dignute su u vazduh 7 skretnica i uništene 4 šinje na stanici Gradec.

26. XI. 1943. dignuta su 3 mosta na pruzi Zagreb — Križevci. Mostovi su od 15, 25 i 35 metara.

28- XI. 1943. dignut je u vazduh most na pruzi Vrbovac — Križevac dugačak 14 metara,

28. XI. 1943. dignut je u vazduh transportni vlak na pruzi Zagreb — Banova Jaruga kod stanice Ivanić Grad. Tačnih podataka nemamo, ali se zna da je ovim vlakom išla pomoć napadnutoj Čazmi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar: Komandant:

Š T A B
111. Diverzantskog bataljona
Diverzantske Sekcije, Inž. Otsjeka
Glavnog Štaba N.O.V. i P.O.
H R V A T S K E
Dne 1. I. 1944. god.

Štabovima I. i II. Diverzantskog bataljona

P O L O Ž A J

Šaljemo vam izvještaj o izvršenim akcijama, koje smo izvršili na sektoru III. Diverzantskog bataljona, koji je osnovan 1. VIII. 1943. god. pa do 1. I. 1944. g.

Pruga Zagreb — Banova Jaruga

1) 12 lokomotiva je uništeno
2) 3 lokomotive su oštećene
3) 85 vagona je uništeno
4) 66 vagona su oštećena
5) 3 mosta željeznička su uništena dužine od 20 — 30 metara
6) 3 vagona oklopna
7) 1 vodovod
8) 4 električna stupa
9) 8 telefonskih stupova

Promet je stajao 456 sati što čini 19 dana, pruge je uništeno 477 met. U Gojlu je uništeno 15 metara cijevi od nafte, a same nafte je iscurilo oko 100 kubika. Kod ovih akcija bilo je 4 mrtva, a 8 ranjenih neprijatelja.

Pruga Zagreb — Zidani Most

1) 3 lokomotive su uništene
2) 18 vagona je uništeno
3) 36 vagona je oštećeno

Promet je stajao 59 sati što čini 2 dana i 11 sati, pruge je uništeno 135 metara. Kod ovih akcija bilo je 17 mrtvih, a 26 ranjenih neprijatelja.

Pruga Zagreb — Gjekenješ

1) 1 lokomotiva je uništena
2) 10 vagona je uništeno
3) 9 mostova željezničkih dužine od 15 — 40 metara
4) 1 most na cesti dugačak 25 metara
5) 1 okretaljka za lokomotive
6) 26 skretnica

Promet na ovoj pruzi od Križevaca — Koprivnice je potpuno obustavljen još 15. IX. 1943 god. pa do danas. Pruge je porušeno oko 3000 metara, mrtvih ima 5, a ranjenih 17 neprijatelja.

Na ostalim sporednim prugama

1) 1 lokomotiva je uništena
2) 11 vagona je uništeno
3) 16 vagona je oštećeno
4) 2 vagona oklopna je uništena
5) 6 mosta željeznička dužine od 15 — 35 metara
6) 1 most na cesti dugačak 25 metara
7) 14 skretnica

Na prugama Koprivnica — Varaždin, Koprivnica — Kloštar promet je potpuno obustavljen još tokom X. mjeseca, dok na pruzi Križevac — Kloštar radi samo između Bjelovara i Križevaca, a na pruzi Zagreb — Varaždin radi samo između Zagreba i Pušče Bistre, dočim na ostalim dijelovima promet je potpuno obustavljen. Pruge je porušeno oko 5000 metara. I kod ovih akcija bilo je 84 mrtva, a 100 ranjenih neprijatelja.

Ukupan rezultat

Lokomotiva uništenih 17, lokomotiva oštećenih 3, vagona uništeno 124, vagona oštećeno 118, oklopnih vagona 5, mostova želj. 17, mostova na cesti 2, vodovod 1, okretnica za lokomotive 1, skretnica 40, stupova električnih 4 i stupova telefonskih 8 komada. U Gojilu je uništeno 15 m. cijevi, samo nafte je iscurilo oko 100 kubika.

Štab III. Diverzantskog bataljona
Hrvatske
24. I. 1944. u 9.30 sati
G. Š. H.

19. XII. 1943. na pruzi Zagreb — Zaprešić, između stanica Zagreb — Vrabče dignut je u vazduh Njemački brzi transportni vlak. Tom prilikom uništen je cjeli voz, 12 vagona i lokomotiva. Mrtvih i ranjenih bilo je veliki broj, ali nema podataka. Saobraćaj je stajao dva dana.

27. XII. 1943. uništena je žičana željeznica, električno postrojenje i cjelokupna mašinerija na pogonu žične željeznice u tvornici cementa u Podsusedu. Rad na njoj obustavljen je do danas i tvornica troši samo zalihe.

Š T A B
III. Diverzantskog bataljona
X. Korpusa »Zagrebačkog«
N.O.V. i P.O.J.
Broj 69/44
Dana 26. III. 1944 god.

Izveštaj o izvršenim akcijama od 1. III. do 25. III. 1944.

I. III. 1944. Na pruzi Križevci — Bjelovar dignut je u vazduh željeznički most na potoku Glogovnica dugačak 12 metara, saobraćaj je stajao 30 sati. Akcija je vršena u sastavu XXXIII. Divizije.

5. III. 1944. Na cesti Križevci — Apatovac nagazio je njemački tenk na naše nagazne mine, koji je uništen zajedno sa 5 vojnika i 2 konja.

5. III. 1944. Na pruzi Bjelovar — Križevci kod stanice Rovišće, dignut je u vazduh vojni vlak. Oštećena je lokomotiva i 3 vagona. Promet je stajao 50 sati.

6. III. 1944. Na pruzi Križevci — Koprivnica na potoku Glogovnica, dignut je u vazduh želj. most dugačak 8 metara. Promet na toj pruzi već odavno ne radi.

7. III. 1944. Na pruzi Banova Jaruga — Zagreb kod stanice Ivanić Grad, dignut je u vazduh želj. most dugačak 8 metara, baš u času kad je preko njega prolazila patrola, od kojih su 4 usmrćena, a 2 ranjena.

8. III. 1944. Na pruzi Zagreb — Dugo Selo kod stanice Sesvete, dignut je u vazduh teretni vlak tovaren živežnim namirnicama. Lokomotiva je oštećena, a 6 vagona je uništeno, dok su ostali više ili manje oštećeni. Ubijen je ložač i 1 ustaša. Promet je stajao 14 sati.

8. III. 1944. Na pruzi Banova Jaruga — Zagreb kod stanice Moslavačka Gračenica, postavljena je mina sa aparatom broj 1 sa već određenom duljinom sporogoruće korde, koja se stavlja radi štitnih kola koja obično gura pred sobom, ali ovaj puta štitnih kola nije bilo. a vlak je bio kratak i išao je velikom brzinom to je mina eksplodirala kad je vlak prošao, te je razvalila samo prugu.

9. III. 1944. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga kod stanice Moslavačka Gračenica, dignut je u vazduh teretni vlak, 3 su vagona potpuno uništena, dok ih je 7 više i manje oštećeno.

II. III. 1944. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga kod stanice Moslavačka Gračenica, dignut je u vazduh teretni vlak. Lokomotiva je uništena i 8 vagona, koji su izgoreli, a bili su tovareni obućom, šećerom, soli i raznom robom, 7 vagona je teško oštećeno. Ovom prilikom poginula su 2 željezničara i 5 domobrana. Pruge je uništeno 60 metara, a promet je stajao 15 sati.

13. III. 1944. Na pruzi Zagreb — Varaždin između stanica Sutinske Topi. i Zlatar Bistrica, dignut je u vazduh želj. most dugačak 13 metara.

13. III. 1944. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga kod stanice Prečeč, dignut je u vazduh osobni vlak sa vojskom i civilima. Mina je eksplodirala pod samim vagonima i uništena 3 vagona, dok su 4 teško oštećena. Tom prilikom bilo je 14 mrtvih vojnika od časne radne službe, i 13 civila, a ranjenih civila i vojnika bilo je 27. Pruge je uništeno 60 metara, a promet je stajao 12 sati.

14. III. 1944. Na pruzi Banova Jaruga — Zagreb između stanica Dugo Selo i Ostrna, dignut je u vazduh njem. vojni transport. Lokomotiva je oštećena, dok su se vagoni zapalili. Broj mrtvih i ranjenih nije nam poznat, ali je sigurno znatan. Promet je stajao 11 sati. Istog dana eksplodirale su 2 tempirane mine, koje su bile postavljene zajedno sa minom pod vlak. Iste su stupile u djelovanje u 13 i 14 sati, koje su unijele paniku među vojsku koja je popravljala prugu. Ovom prilikom oštećeno je pruge 150 metara.

18. III. 1944. Na pruzi Zagreb — Varaždin kod stanice Zlatar Bistrica dignut je u vazduh želj. most dugačak 14 metara. Promet na ovoj pruzi saobraća samo između Sutinskih Top. i Zagreba.

20. III. 1944. Na pruzi Banova Jaruga — Zagreb, kod stanice Prečeč, dignut je u vazduh teretni vlak. Uništena je lokomotiva i 4 vagona, a 3 su teško oštećena. Usmrćena su 2, a ranjena 3 neprijateljska vojnika. Pruge je uništeno 70 metara a promet je stajao 16 sati.

23. III. 1944. Na pruzi Banova Jaruga — Zagreb kod stanice Deanovac, dignut je u vazduh mješoviti vlak. Uništena je lokomotiva i 6 vagona, a 4 su teško oštećena. Mrtvih je bilo 3, a ranjenih 5. Pruge je uništeno 80 metara, a promet je stajao 32 sata.

24. III. 1944. Na pruzi Banova Jaruga — Zagreb izvršena je akcija, ali podatke još nismo dobili, javit ćemo ih naknadno.

24. III. 1944. Na pruzi Pavlovac-Dražica — Grubišno Polje kod stanice Hercegovac dignut je u vazduh mješoviti vlak nakrcan sa vojskom. Uništena je lokomotiva i 4 vagona, dok ih je 5 oštećeno. Pruge je uništeno 80 metara, a promet je stajao 24 sata.

Pregled:

1) 6 lokomotiva je uništeno
2) 3 lokomotive su oštećene
3) 55 vagona je uništeno
4) 31 vagon je oštećen
5) 2 oklopna vagona su uništena
6) 1 tenk je uništen
7)660 metara pruge je uništeno
8) 6 mostova u duljini od 8 — 20 metara je uništeno
9)276 sati bio je zastoj u prometu, što čini 11 dana i 12 sati
10)109 mrtvih što vojnika što civila
11) 78 ranjenih što vojnika što civila
12) 12 šinja je presečeno
13) 2 konja su ubijena

III. DIVERZANTSKI BATALJON
DIVERZANTSKE SEKCIJE Inž. OTSJEKA
G L A V N O G Š T A B A
H R V A T S K E
Broj 59/44
Dne 10. VII. 1944

Štabu X. Korpusa »Zagrebačkog« N.O.V. i P.O.J.

Izvještaj o izvršenim akcijama u vremenu 25. VI. — 10. VII. 1944. godine.

26. VI. 1944. Na pruzi Banova Jaruga — Zagreb kod stanice Ostrna, dignut je u zrak transportni vlak. Uništena je lokomotiva i 4 vagona, dok su 3 oštećena. Promet je stajao 16 sati.

2. VII. 1944. Na pruzi Križevci — Bjelovar između stanica Crkvena i Sv. Ivan Žabno. presećena je pruga na 94 mjesta, uništeno je 188 šinja. Ova akcija je vršena u suradnji Udarnog bataljona.

2. VII. 1944. Na pruzi Dugo Selo — Križevci između stanica Vrbovec i Prikraj dignut je u zrak oklopni vlak. Uništena su 4 štitna vagona, dok je 1 blindirani i lokomotiva teško oštećeni. Promet je stajao 7 sati.

4. VII. 1944. Na pruzi Banova Jaruga — Zagreb kod stanice Prečeč, dignut je u zrak teretni vlak. Lokomotiva je teško oštećena, a 3 su vagona potpuno uništena. Ubijena su 3 željezničara. Promet je stajao 12 sati.

5. VII. 1944. Na pruzi Banova Jaruga — Zagreb kod stanice Ludina, presečena je pruga na 18 mjesta, uništeno je 36 šinja. Ova akcija je vršena u suradnji jedne čete Češkog bataljona.

7. VII. 1944. Na cesti Garešnica — Međurič na rijeci Garešnici, dignut je u zrak most dugačak 15 metara, koji je potpuno uništen. Akcija je vršena u suradnji Srpskog bataljona.

8. VII. 1944. Na pruzi Križevci — Dugo Selo srušena su dva mosta, jedan na Dulepskom potoku dugačak 15 metara, a drugi na rijeci Zelini dugačak 18 metara, osim toga uništene su 2 skretnice na stanici prikraj.

Ovo su akcije naše 1 i 2 čete, dok za akcije koje je izvršila 3. četa na sektoru Zapadne Grupe part. Odreda podataka još nismo dobili.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar: Komandant:

I Z V O D

Iz brojnog stanja 3DB od 17. 7. 1944. godine.

— Štab bataljona i prištabski djelovi imao je ukupno	17
— 1 diverzantska četa	36
— 2 diverzantska četa	46
— 3 diverzantska četa	29
Ukupno u bataljonu	128

NACIONALNI SASTAV

— Hrvata	113
— Srba	10
— Slovenaca	2
— Muslimana	1
— Rusa	1
— Poljaka	1

SOCIJALNI SASTAV

— Radnika	52
— Seljaka	50
— Intelektualaca	3
— Obrtnika	8
— Namještenika srednjoškol.	13

DOKUMENTA ŠTABA III DIVERZANTSKOG ODREDA

Š T A B
Grupe Diverzantskog Odreda
N.O.V. Jugoslavije
opr. br. 139/44
Dana 31. XII. 1944.

Štabu X. Korpusa Zagrebačkog

Izvještaj o izvršenim akcijama III. Diverzantskog Odreda u vremenu od 15. XII. — 31. XII. 1944 g. kao i o onima koje su izvršene prije toga vremena, a za njih nismo mogli dobiti podatke.

25. XI. 44. Na pruzi Čakovec — Kotoriba kod Donjeg Kraljevca dignut je u vazduh transportni vlak sa ratnim materijalom. Uništene su 2. lokomotive i 6, vagona. Ubijeno je 17. konja. Mrtvih je bilo 20. a ranjenih 30. švabskih vojnika i oficira.

26. XI. 44. U Međimurju ubili smo 1. Mađarskog vojnika, a jednoga ranili isti su bježali kada smo ih pozvali na predaju.

27. XI. 44. Na pruzi Čakovec — Kotoriba kod Male Subotice potučena je Mađarska patrola 12. Mađara koji su pokušali da izvade minu, koja je bila namjenjena za vlak.

28. XI. 44. Na pruzi Čakovec — Mursko Središče kod Kristanovca bačen je u vazduh osobni vlak. Uništena su 4. vagona. Bilo je mrtvih 12. neprijateljskih vojnika i civila.

30. XI. 44. Na pruzi Čakovec — Kotoriba kod Kraljevca bačen je u vazduh transportni vlak, uništene su 2. lokomotive i 5. vagona. Bilo je 15. mrtvih Švabskih vojnika.

6. XII. 44. Na cesti Ludbreg — Varaždinske Toplice, bačen je u vazduh most dug 25. metara.

6. XII. 44. U Međimurju u mjestu Turčištu u jednoj kući bili su napadnuta trojica naših drugova, na čelu sa desetarom Horvat Markom koji je u toj borbi poginuo, dok su se ostala dvojica probili iz opkoljene kuće. Borba je trajala pola sata. Tom prilikom su ubijena 3. Mađarska žandara, jedan Mađarski oficir i 1. Mađarski detektiv. U toj borbi naročito se istakao desetar Horvat koji ranjen od bombe nije se htio predati, već je izišao iz kuće i tuko po Mađarskim krvnicima gdje je i poginuo.

9. XII. 44. Na cesti Banova Jaruga — Zagreb kod sela Ilove dignut je u vazduh most dug 15. metara, uz pomoć XXXIII Divizije. Istu noć ta desetina naišla je na Njemačku zasjedu i ubila dva Njemca, zarobljen je l. karabin.

11. XII. 44. Na cesti Lupoglav — Božjakovina uništen je 1. kamion sa ratnim materijalom.

11. XII. 44. Između Ostrne i Dugog Sela bačen je u vazduh transportni vlak. Uništeno je 5. vagona, lokomotiva je oštećena, daljnjih podataka nismo dobili.

12. XII. 44. Na cesti u selu Lupoglavu uništen je 1. kamion sa ratnim materijalom.

14. XII. 44. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga kod stanice Ilove dignut je u vazduh Njemački transport. Uništeno je 5. vagona, lokomotiva je oštećena. Bilo je 43. mrtva i 57 ranjenih. Promet je stajao 48. sati.-

15. XII. 44. U Međimurju između Hodošana i Cetine, ubili smo jednog švabskog podoficira, a kola u kojima se je vozio bacili smo u rijeku.

16. XII. 44. U Međimurju na Muri ubili smo dva Švabska podoficira, koje nismo imali prilike dalje voditi.

18. XII. 44. Na pruzi Ludbreg — Varaždin između Martijanca i Ludbrega bačen je .u vazduh most dug 5 m.

18. XII. 44. Na cesti Bukovac — Ludbreg bačena su u vazduh dva mosta po 8. m.

18. XII. 44. Probijajući se preko pruge Čakovec — Kotoriba, imali smo borbu prelazeći preko i uspjeli smo se probiti. O neprijateljskim gubicima podataka nismo mogli dobiti, dok smo mi imali 1. mrtvog druga.

25. XII. 44. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga kod sela Krivaja, dignut je u vazduh pancer sa dve mine. Ostalih podataka nemamo.

26. XII. 44. Na cesti Zagreb — Banova Jaruga u selu Graberju naletjela je ustaška kolona na tenk minu. Ubijen je 1. ustaša. Istu noć na cesti Ivanić-Kloštar detonacija se čula od dve mine, ali nemamo nikakovih podataka.

Istu noć prekinuli smo telefonsku liniju na 500. m. i žicu doneli.

26. XII. 44. U Božjakovini je uhvaćen 1. ustaša koji je pokušao bježati, te je u bijegu ubijen.-

27. XII. 44. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga između željez. stanice Ivanić-Grad i Prečeč, dignut je u vazduh transportni vlak. Podataka nemamo.

27. XII. 44. Na cesti Zagreb — Banova Jaruga u Volodеru, dignuta su u vazduh Ćerkeska kola i dva konja. Ubijeno je 8. čerkeza, 10. ih je ranjeno.-

28. XII. 44. Na cesti Zagreb — Banova Jaruga kod Popovače, dignut je u vazduh Švabski kamion sa ratnom spremom. Kamion je podpunoma uništen, a ubijeno je 4. Švabe.

28. XII. 44. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga kod Popovače dignut je u vazduh 1. pancer. Uništena su 4. vagona, broj mrtvih i ranjenih nije nam poznat.-

Istu noć kada smo se vračali naletili smo na neprijateljsku patrolu (ustaše) sa kojom smo prihvatili borbu. Podataka nemamo.-

28. XII. 44. Na cesti Zagreb — Banova Jaruga u selu Bunjanima postavili smo 1. tenkovsku minu. Podataka nemamo.

28. XII. 44. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga između Prečeča i Ostrne dignut je vlak, za istoga podataka nemamo.

29. XII. 44. Na pruzi Zagreb — Križevac između stanice Gradec — Vrbovec, presječena je pruga na 28. mjesta. Istog dana na cesti Gradec — Sv. Ivan Žabno dignut je u zrak most dug 26. metara u sastavu sa 1. Moslavačkom Brigadom.

30. XII. 44. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga kod stanice Vidrenjak , dignut je u zrak 1. transportni voz. Podataka nemamo.-

31. XII. 44. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga, između Ivanić Grada i Dijanovca sječena je pruga na 101 mjestu. Uništeno je 404 šinje. Ova akcija je izvršena uz pomoć Moslavačkog Partizanskog Odreda. Imamo i više izvršenih akcija, ali za njih još nismo dobili podatke. Iz II. Bataljona 1. četom, uopće nemamo veze već mjesec dana, niti smo dobili ikakav izvještaj, a dok čujemo da dosta rade.- Isto iz 2. čete II. Bataljona, uhvatili smo vezu samo sa 1. vodom, koji se probio iz Međimurja ovamo, dok sa 2. vodom još nismo uspostavili vezu, niti dobili ikakov izvještaj. Također nismo dobili izvještaja od 1. voda I. Bataljona, koji se nalazi u Posavini, a dok čujemo da su urušili »Rafineriju nafte u Zagrebu« 8. avijona na aerodromu »Plesu« i nekoliko vlakova, a dok službenog izvještaja nismo dobili.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar:
S. O.

Komandant:
Milan J. Vignjević

š t a b
Diverzanskog Odreda III.
Grupe Diverzantskih Odreda
N.O.V. Jugoslavije
Op. br. 44
dne 25. II. 1945. god.

Štabu Grupe Diverzantskih Odreda

Izvještaj o izvršenim akcijama na dolje navedenim komunikacijama od 10. II. 1945 — 25. II. 1945. god. kao i one koje su prije izvršene, a o njima nisu stigli podatci.

Dana 30. I. 1945. g. Na pruzi Varaždin — Koprivnica postavljena je mina za vlak, istu je banda demontirala. Akcijom je rukovodio vodnik II. čete Krčmar Adam, sa 4 borca. Akcija je izvršena pod teškim okolnostima, zbog velikog snijega, te jakog osiguranja pruge. Utrošeno je 20 kg. eksploziva, jedan engleski aparat, jedna štapinska kapsla.

31. I. 1945. g. Na pruzi Varaždin — Koprivnica, kod mjesta Poljnec, uništeno je 36. šinja. Sa akcijom je rukovodio vodnik II. čete Krčmar Adam, sa jednim desetarom i osam boraca. Akcija je izvršena pod teškim okolnostima, radi velikog snijega, a neprijatelj u blizini nalazio se ü zasjedi, te se bilo teško privući k pruzi. Utrošeno 40 kg. eksploziva, 18 štapinskih kapsli, 15 metara brzogorečeg štapina i 4 metra sporogoreče korde.

2. II. 1945. g. Na cesti Zagreb — Banova Jaruga, kod Božjakovine, postavljene su, anti-tenk mine, koje je neprijatelj demontirao. Sa akcijom je rukovodio pomoćnik polit, komesara I-čete I. Bataljona, Popec Drago, sa 4 borca. Akcija je izvršena pod teškim okolnostima, radi kretanja neprijatelja u večim grupama cestom. Utrošeno 3 anti-tenk mine.

2. II. 1945. g. Kod sela Breko, kotar Dugo Selo, uhvaćena su dva milicajca, koji su bili praćeni u štab. Kad je neprijateljska zasjeda zapucala na nas, isti su pokušali bježati, te smo ih ubili i povukli se. Sa akcijom je rukovodio pomočnik polit-komesara I. čete I. Bataljona, Popec Drago sa tri borca. Akcija je izvršena pod teškim okolnostima, pošto se neprijatelj nalazi tamo u svim selima i priprema obrambenu liniju za obranu Zagreba, a zasjeda koja nas je dočekala bila je dosta jaka. Utrošeno je 25 kom. šmajserske municije.

5. I.. 1945. g. Na cesti Zagreb — Banova Jaruga, kod sela Kraljevac, dignut je u vazduh jedan kamion. Bila su četiri mrtva i 6 ranjenih neprijateljskih vojnika. To je od jedne mine, od ostalih nemamo podataka. Akcijom je rukovodio pomočnik polit-komesara I. čete I. Bataljona Popec Drago, još sa dva borca. Akcija je izvršena pod teškim okolnostima, radi jakog osiguranja od strane neprijatelja, te ceste. Utrošeno je dvije anti-tenk mine, dve šrapnele.

5. II. 1945. g. Na pruzi Dugo Selo — Bjelovar između Crkvene i Rovišta, uništeno je 60 šinja. Sa akcijom je rukovodio zamjenik Komandanta II. Bataljona Radošević Drago, sa jednim komandirom, ko-

mesarom, dva delegata, jedan vodnik i deset boraca. Akcija je izvršena pod težim okolnostima, zbog velike vode i jakog neprijateljskog osiguranja te pruge. Prilikom palenja mina i povlačenja sa pruge, neprijatelj je otvorio jaku vatru na nas iz blizine, gdje se nalazio u zasjedi. Utrošeno je 120 kg. eksploziva, šesnajst štapinskih kapsli, 17 metara brzogorečeg štapina, 5 metra sporo gorečeg štapina.

6. II. 1945. g. Na aerodromu Ples, kod Velike Gorice, uništeno je šest aviona tipa »Dorner«. Avioni su potpuno izgorjeli. Akcijom je rukovodio zastavnik II. čete I. Bataljona, Modrušan Antun, sa vodičem. Akcija je izvršena pod teškim okolnostima, radi samog prebacivanja do cilja. Utrošeno je 12 kg. eksploziva, 6 tempirnih olovaka, šest štapinskih kapsli.

NAPOMENA: Dio Izvještaja Štaba III. DO.

S T A B
111. Diverzantskog bataljona
Diverzantske sekcije. Inž. Otsjeka
Glavnog Štaba N.O.V. i P.O.
HRVATSKE
Broj 19/43.
12. XII. 1943. god.

Depeša G.S. Hrvatske

Štabu II. Operativne Zone

Izvještaj o akcijama na pruzi Zagreb — Banova Jaruga.

3. XII. 1943. kod stanice Ivanić dignut je u vazduh osobni vlak sa vojskom. Uništena je lokomotiva i 4 vagona, dok su više njih oštećeni. Broj žrtava nije poznat. Promet je stajao 25 sati.

7. XII. 1943. god. kod stanice Prečeč izbačen je iz tračnice transportni vlak sa talijanskim vojnicima. Oštećena je lokomotiva i 3 vagona su uništeni. Broj žrtava je nepoznat. Promet je stajao 19 sati.

10. XII. 1943. god. kod stanice Ostrna dignut je u vazduh njemački transportni vlak sa ratnim materijalom. Uništena je lokomotiva i 5 vagona dok su ostali oštećeni. Promet je stajao 28 sati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar:
Steiner Joso

Za komandanta:
Dušan Kosijer

Zaključci sa partijskog savjetovanja II. Bataljona III. Diverzantskog Odreda od 25. III. 1945. god.

Dobro proučiti i dati u zadatak jedinicama da se temeljno upoznaju sa zaključcima krimske konferencije, tumačiti narodu čvrstinu savezničkog bloka (isto pravilno i temeljito proučiti važnost osnutka jedinstvene vlade i naš dobitak iste vlade i koji zadaci stoje pred njom.) Kroz diskusiju pripremati narod i vojsku za izbore i ukazati im da od izbora zavisi bolja budućnost naroda i države. Pravilno glasanje, ukazati važnost osnivanja zadruga i njihove zadatke.

Nastojati pojačati partiju sa dobrim i provjerenim borcima koji imaju uslova da se prime i osjećaju se odgovornima pred postavljenim zadacima, sastanke radne i prosvijetne održati po mogućnosti što češće na najmanje jednom nedeljno. Bataljonski biro da se sastane u mjesecu i to svakoga 1. i 15 na kojima treba po mogućnosti da prisustvuje pomočnik komesara Odreda. Bataljonsko savjetovanje treba da se održi jedanput u mjesecu u prisustvu pom. komesara Odreda. Podiči znanje članova K.P. t.j. da nauče osnovno o partiji onda če se sigurno osjećati odgovorni pred zadacima i biti samoinicijativni da se postigne željeni rezultat, mora se u najskorije vrijeme proučiti sljedeći partijski materijal: Kakov mora biti član K.P. O masovnom partijskom radu, 12 uslova, te svaki list Naprijed i Borba i dobro se upoznati sa svim tekovinama NOB jer je u njima iznesena linija K.P. Kud god se kreču naše jedinice neka se povežu sa komitetima i traže od njih direktive pomoć za rad i snabdjevanje sa štampom. Za labavo i nemarno odnošenje prema partijskim zadacima t.j. zaključcima partijskih sastanaka dotične treba kazniti partijski i vojnički.

S.K.O.J. pojačati i proširiti sa dobrim i provjerenim borcima oživiti ga i o samostaliti ga u radu da se svaki član osjeća odgovornim pred postavljenim zadacima. Partija mora dati punu pomoć za rad stime što če na svakome sastanku prisustvovati t.j. na SKOJ.-evskom sastanku neki član K.P. prvenstveno politički rukovodioc. SKOJ.-evci moraju održavati što više sastanaka a u najskorije vrijeme moraju detaljno proučiti sve tekovine NOB i SKOJ.-evsku literaturu sa kojom se raspolaže. Preko SKOJ.-a poduzimati sve mijere koje poslužuju za poboljšanje jedinice. Pojačati rad iskoristiti svako slobodno vrijeme u izučavanju ekzecira i ratne obuke, postići če se davanjem pomoči i kontrolisanjem nižih. Podiči disciplinu i odgovornost do najvišeg stepena. (Pravilni odnošaji i poduzimanje mijera protiv pogrešaka). S\7a naredjenja pravilno pronositi od viših pa niže sva naređenja od predpostavljenih starješina smatrati kao partijsku direktivu i neodložnost provoditi u dijelo, podizati autoritet viši nižima i niži višima. Pri dolasku u jedinicu viših niži moraju rasportirati o stanju u jedinici, po mogućnosti održavati što više stručne sastanke od desetina pa na dalje, na kojima moraju prisustvovati stari i mladi diverzanti. Svaki diverzant mora znati na pamet opisati sve aparate i sredstva sa kojima se služi i znati na pamet postaviti iste. U najskorije vrijeme stvoriti čvrstu disciplinovanu vojsku (u pravom smislu vojsku). To če-

mo postići samo radom i pravilnim odnošenjem mladih naprama starijih, a stariji naprama mlađima kako to propisuju vojnička pravila.

Po mogućnosti što više održavati četne i bataljonske sastanke a vodne po delegatima najmanje 3 puta nedeljno. Delegati vodova moraju, svakih 8 dana slati pismene izvještaje svom komesaru čete.

Od štampe treba češće ponavljati tekovine NOB a kada se god ugrabi mogućnost treba borca upoznavati sa najnovijim događajima. Svaki dobiveni materijal trebaju polit, rukovodioci zajednički razraditi da bi sastanci što bolje uspijevali. Kada se god ukaže potreba na sastancima upozoravati borce o ponašanju prama narodu i ostalim ustanovama i poduzimati oštre mijere tako da se nebi pravila prljala čime mi gubimo ugled.

Kulturno-prosvjetni rad postaviti na zdrave temelje i pored ostaloga izdavati bataljonske i četne đepne novine kao i usmene, a najviše za interesirati borce za pisanje članaka za diverzantski list kojega izdaje Grupa Diverzantskih Odreda.

Referent saniteta bataljona mora se brinuti o nabavci sanitetskoga materijala. Referent Odreda vodit će nadzor nad referentima bataljona i bolničarima i sam održavati predavanja o higijeni i sanitetu po četama.

Ove zaključke sa partijskog savjetovanja dobro proučiti i njih se strogo predržavati da se isti sprovedu u život. U koliko se primjeti labavost u sprovođenju u život zaključaka ili da se nepridržava istih biti će pozvan na odgovornost.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar:
Kapusta Drago

Pročelnik SKOJ-a
2. bat. III. Diverz. Odreda
Broj 7/45.
Dana / 1945. g.

Pom. Polit, komesaru III. Diverz. Odreda

I Z V J E Š T A J
o stanju članova SKOJ.-a II. Bataljona

1.) Politička svijest.

U ovome Bataljonu je politička svijest dosta na visini drugovi su dobri, vole čitati materijal i interesiraju se za najnovije događaje u zemlji i na frontovima, vole ostalim borcima pričati o onom što oni nauče tu se već vidi kako vole prenašati svoje znanje na ostale drugove. Drugovi se odnose baš kao pravi disciplinovani borci ali se ipak ne može primjeniti što su oni ako im ne poznaješ. Drugovi ih vole

slušati kad im oni što pričaju interesiraju se za materijal t.j. za naš SKOJ.-evski i omladinski, da izgrađuju ostalu omladinu, da i oni postanu za koje vrijeme SKOJ.-evsci pa da zajedno rade i surađuju kao pravi kom. omi. Jugoslavije i da se vidi da baš oni pomažu partiji oni se osjećaju da su prvi do partije da su vezani uz partiju. Drugovi I. ćele ovog Bataljona su bolji nego drugovi iz II. čete bolji su zato jer imaju boljeg pročelnika njihove organizacije nego je II. čete, jer pročelnik II. čete je dosta neozbiljan i ima u sebi još ono gradskog duha, ali po vremenu će biti i on dobar rukovodioc, samo nam treba malo više pomoći od K.K. SKOJ.-a ili O.K. SKOJ.-a t.j. za SKOJ.-evski materijal.

2.) Organizaciono stanje.

U ovom bataljonu je organizacija SKOJ.-a dosta dobra bila bi još bolja da nisu drugovi tako rastepeni po terenu pa se nemožemo tako redovito sastajati da si održavamo naše SKOJ.-evske sastanke. Sastanci se održavaju po mogućnosti, samo održavanje sastanka održava se uz pomoć jednog člana K.P. Organizacija I. i II. čete je dosta dobra jer imaju dobre političke komesare.

3.) Kulturno prosvjetni rad.

Održana su 3 prosvjetna sastanka i 1 radni. Na prvom proučavan je Deklaracija Vlade Demokratske Federativne Jugoslavije, na drugom proučavano je 12 uslova, i radio vijesti, na trečem proučavano je 12 uslova i brošura »Zastava«. Na radnom sastanku proučavali smo u samom drugarstvu, bila je kritika i samokritika.

18. ovog mjeseca održane su usmene novine koje su se sastojale od: Članka iz Diverzantskog lista. Uspjesi Grupe Diverzatskih Odreda, te uspijeh našeg Bataljona od 1. I. do 1. IV. ove godine, prikazan je grb Države Demokratske Federativne Jugoslavije, i skeć »Ustaša, četnik i partizan«. Kod ove priredbe prisustvovali su drugovi iz Komande Područja, te drugovi iz Slovenskog Odreda.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pročelnik:
Šimunjak Mirko

Razvitak NOB.

Ispočetka naše borbe, pa sve do kraja naša se borba razvijala vrlo dobro jer smo imali dobre rukovodioce. Mi nismo palili sela, mi nismo ubijali nejaku dijecu kao što su to radile Pavelićeve krvoločne ustaše mi smo dokazivali narodu za kakovo se pravo bori Narodno Oslobodilačka Vojska da se borimo za pravo svih rodoljubivih naroda Jugoslavije. Nas je ova banda nazivala da smo bezumni ljudi, da smo bezbožnici, da smo mi samo neka pokvarena rulja ljudi da smo pobjegli u šumu kojima se neče da rade, pa da smo izbjegli pred

njihovim vlastima. Došao je dan kada se vidi da nismo mi bezumni ljudi. Bezumljaci ne stečuju to što smo mi stekli. Bezumni ljudi kolju narod kao što su to i oni radili. Vikali su nam bezbožnjaci. Da smo mi bezbožnjaci nebi puščali narod u crkvu. A ne kako su to oni radili, pretvarali crkve u bunkere i razne ratne magazine. Vidi se danas da mi nismo jedna pokvarena rulja koja je bez rukovodstva. Sada se vidi da su oni ti, sve što su oni nas nazivali. Ali sve to nama nije ništa što su nas oni nazivali. Mi smo svejedno oslobodili svoj narod od fašističkog jarma. I stekli smo slobodu koju smo izvojevali ovih par godina.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Borac II. čete
Sklepić Antun

DIVERZANTI UNIŠTILI POSLJEDNJI DIO N.D.H.

Prije oslobođenja Zagreba, spremili su se dva avijatičara sa školskim avijonom, na posljednji let, prema Koprivnici, gdje je bila III. Jugoslavenska Armija. Tako su se spustili niskim letom da se moglo primjetiti, da je to posljednja zaliha NDH. Bila je priprema za otvaranje vatre, kada se vrate. U to vrijeme vrača se isti avijon natrag prema Zagrebu, čuje se paljba artiljerije III. Jugoslavenske Armije. Tako svojim letom stigao je i do nas. Naši mitraljesci otvaraju žestoku vatru. Avijon pada, krika naših boraca, »Pogođen je avijon« pao je na zemlju. Borci trče prema avijonu, gdje su opazili dvojicu u sivom odijelu raspršene kose gdje trče u šumu. Ponovo se otvara žestoka vatra za tom dvojicom t.j. za pilotima jer je izgledalo da če pobjeći, ali naši borci odmah u streljački lanac preko šume i Za malo vrijeme ih uhvate i dovedu u Štab II. Diverzantskog odreda. Borci su ostali gledati avijon NDH koji je bio prelomjen, i stajao na zemlji, govoreći »Diverzija može sve uništiti jer pred nama se ne može tako lako sakriti«. To su hrabri uspijesi naše diverzije.

Nastavili borci veliko veselje i pijesmu. Poslijednji dio NDH se srušio dovršili su ga Diverzanti II. Bataljona. Svoj slavni rad sa velikim uspjesima, konačno je uništena Njemačka i NDH ratna mašina. Prestao je teror pred našim narodima. Došla je sloboda da je svima dragocijena za naš narod i za našu omladinu koja se žrtvovala u toj herojskoj borbi.

Neka živi Jugoslavenska Armija pod vodstvom maršala JOSIPA BROZA TITA.

Polit, komesar II. Bat.

DOKUMENTA ŠTABA GRUPE
DIVERZANTSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

ŠEF DIVERZANTSKE SEKCIJE
INŽENJER1JSKOG OTSJEKA GLAVNOG ŠTABA
H R V A T S K E
Dne 1. IV 1944. Služb.

Izvještaj o izvršenim akcijama III. Diverzantskog bataljona.

Pregled izvršenih akcija u vremenu od 1. VIII. 1943. do 31. III. 1944 gud. i to na prugama: Brežice — Zagreb — Banova Jaruga, Dugo Selo — Đekenješ, Križevci — Bjelovar — Garešnica, Koprivnica — Varaždin, Koprivnica — Kloštar i Zaprešić — Varaždin.

1.) 32 lokomotive su uništene
2.) 15 lokomotiva je oštećeno
3.) 393 vagona,od toga 9 oklopnih, a oštećeno 132
4.) 1 vlak je dignut u vazduh, ali za njega nemamo podataka
5.) 447 mrtvih vojnika, željezničkog osoblja i 2 oficira
6.) 562 ranjena vojnika i željezničara
7.) 183 mjesta presečene su šinje
8.) 28 skretnica
9.) 1175 sati bio zastoj u prometu
10.) 27 mostova duljine od 10 — 40 metara na pruzi
11.) 1 tunel
12.) 1 okretaljka za lokomotive
13.) 2 vodocrpa i 1 rezervoar za vodu
14.) 600 metara telefonskog voda
15.) 4 električna stupa
16.) 4 mosta na cesti duljine 12 — 25 metara
17.) 1 tvornica štofa u Oroslavju
18.) 1 tvornica cementa, kao i žičana željeznica u Podsusedu
19.) 1 skladište baruta u Zagrebu
20.) 1 skladište maziva za vagone i razni materijal na zagrebačkom kolodvoru
21.) 2 bloka na cijevima u Goilu, nafte je iscurilo za 25 vagona
22.) 1 tenk
23.) 8 topova i 1 skladište sa topovskom municijom kod Varaždina
24.) 2 rudnika ugljena u Zagorju

Osim toga izvršene su dvije akcije t. j. postavljena je jedna mina u brzi vlak, a druga u osobni, koje su donijele velike rezultate.

U ovim akcijama imali smo 4 mrtva i 6 ranjenih.

Navedene akcije vršene su sa manjim grupicama diverzanata, iz kojih se s vremenom osnovao III. Diverzantski bataljon, koji danas vrši akcija na sektoru X. Korpusa »Zagrebačkog«.

Navedene akcije vršene su većim dijelom samostalno, dok su nekolicina njih vršene u sastavu operativnih jedinica, koje operišu na spomenutim sektorima.

Akcija bi bilo više, ali je bilo dana kad uopće nismo imali eksploziva na raspolaganju.

Napominjemo da ovo nisu konačni rezultati, jer je nemoguće kod svake akcije dobiti sve podatke, a naročito kod akcija na brze i osobne vlakove gdje neprijatelj blokira i onemogući prilaz našim suradnicima, te ne možemo dobiti točne podatke, a time nam ostanu mnoge žrtve nepoznate.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Šef Diverzantske sekcije
Inžinjerijskog otsjeka G. Š. H.
pukovnik:
I. Hariš

ŠTAB GRUPE
DIVERZANTSKIH JEDINICA GŠH.
N.O.V. JUGOSLAVIJE
br. si. dne 7. IX. 1944. g.

ŠTABU IV. KORPUSA, N.O.V. JUGOSLAVIJE

Po naredbi GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE koja je izjavljena Šefu Diverzantske Sekcije, da se na Hrvatskom oslobođenom teritoriju organizira Štab Diverzantske Grupe, koji će rukovoditi sa Diverzantskim jedinicama t. j. Bataljonima samostalno. Tako će Diverzantski Bataljoni potpadati pod Štab Grupe disciplinski a operativno pripadati će sve dotle Štabu IV. Korpusa dok to bude potrebno da operišu na teritoriju Štaba IV. Korpusa, i to samo u stilu većih akcija.

Diverzantski Bataljoni, bilo to na kojem sektoru IV. X ili VI. Korpusa oni će operisati po direktivama Štaba Grupe u manjim akcijama i to samostalno, podnašati svoje izvještaje Štabu Grupe i onom Korpusu na čijem sektoru operišu.

Štabovi Korpusa čeju da snabdjevaju Diverzantske Bataljone i nadalje oružjem, odjećom i explozivom kao i ostalim potrebnim sredstvima.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. Komesar:
Mićo Bulat

Komandant, pukovnik:
I. Hariš

Š T A B
Grupe Diverzantskih Odreda
GŠH. N.O.V.
Jugoslavije
Br. 7
Dana 15. 1X44.

ŠTABU X KORPUSA »ZAGREBAČKOG«

Molimo da niže navedenu depešu za Glavni Štab Hrvatske dadete preko vaše radio stanice predati.

DEPEŠA Br. 1.

Glavnom Štabu Hrvatske.—

8-1X-44, na pruzi Zagreb — Beograd, kod Sesveta, dignut je u vazduh vlak, uništena su dva vagona potpuno, dok je više oštećeno, o mrtvima nemamo podataka.—

10-IX-44, na pruzi Dugo Selo — Zagreb, kod Sesvetskog Kraljevca, zauzet je bunker sa cijelom posadom, zarobljeno je 10 domobrana i 2 nemca dok su 4 nemca u borbi ubita. Dobiveno 1 teški, l laki mitraljez sa 8.000 metaka, 1 šmajser, 10 pušaka i 11 ćebadi. Bunker je dignut u vazduh.

13-IX-44, na pruzi između Prikraja i Vrbovca dignut je u vazduh most na Lonji, dug 25 m. i potpuno uništen, istovremeno je uništeno 6 bunkera.

14-IX-44, na pruzi Zagreb — Križevci, između Dugog Sela i Božjakovinc, dignut je u vazduh vlak, 4 vagona su potpuno uništena dok je lokomotiva oštećena i izbačena iz tračnica.

Akcije su izveli III Diverzantski Odred.—

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik Štaba:
Mirko Palčić

Š T A B
Grupe diverzantskih odreda
N, O. V. JUGOSLAVIJE
Broj 8/44.
Dana 18. IX. 1944.

Štabu IV, VI, i X. Korpusa NOVJ

P o l o ž a j

Po naređenju Glavnog Štaba Hrvatske organiziran je štab Grupe Diverzantskih odreda, koji operiše na sektorima IV, VI. i X. Korpusa. Od bivših diverzantskih bataljona na tim sektorima stvorilo se Diverzantski odred svaki u jačini od dva bataljona. Svaki Odred djelovaće na istim sektorima kao prije bataljoni, do daljnjeg naređenja.

Štabovi Korpusa dužni su da kao i prije i sada snabdjevaju diverzantske odrede oružjem, odjelom, eksplozivom i da popune ljudstvom diverzantske odrede, koje će im sad biti potrebno. (Svaki bataljon morao bi imati najmanje 120 vojnika).

Svaki odred podnešće mjesečni izvještaj svakom štabu Korpusa kao i prije što su radili bataljoni.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politkomesar: Bulat Milan

Komandant, pukovnik: I. Hariš

Š T A B
Grupe diverzantskih odreda
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Broj pers. 1/44.
Dana, 25. rujna 1944.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

Predlažemo da se prizna rang oficira sledečih politrukovodioca:

u rang

1.) BULAT Đure MILAN
2. ČANAK Stanka VASO

u rang majora

1). STOJAKOVIČ Luke STEVO
2.) KOS Josipa BRANKO
3.) SOBOL. Martina STJEPAN

rang kapetana

1.) PRISTOJKOVIČ Ivana ANTUN
2.) HUDAČEK Mirka IVAN
3.) RUSIĆ Save JOVO
4.) ĐURIČ Marka DRAGAN
5.) GRUJIĆ Jove ĐURO
6.) BEVANDIČ Stipe PETAR
7.) MELEH Kuzme DRAGO
8. ŠEPAK Đure ZLATKO

rang poručnika

1.) SOKLER Franje DRAGO
2.) DAPŠA Mije JOSIP
3.) BUNČIČ Šime RATO
4.) SAMOŠČANEC Pavla ALOJZ
5.) LAZARUS Cezara Branko
6.) KAPUSTA Marka DRAGO
7.) STOJANOVIĆ Marka MILUTIN
8.) MIHALJEVIĆ Luke STEVAN

9.) SUZIĆ Mile BRANKO
10.) DJOMLIJA Sime STEVO
11.) GOVEDNIK Alojza TOMO
12.) JAKOVIĆ Petra NIKOLA
13). RADANOVIĆ Dušana ĐURO
14.) ŠEGOTA Tome MATO
15.) B02IČNIK Ivana MILAN
16.) TOMAŠINJAK Ivana DRAGO
17.) KUNOVEC Antuna IVAN

rang podporučnika

1.) BOLJEVAC Petra MILAN
2.) ŽUNIĆ Nikole DRAGAN
3.) VUCKOVIĆ Petra ČEDOMIR
4.) SAVIĆ Save ILIJA
5.) OMRIĆ Stjepana ĐURO
6.) PREDOVIĆ
7.) POPEC Baltazara DRAGO
8.) MIHELČIĆ Drage SLAVKO
9.) MARINOVIĆ Kuzmana PAVLE
10.) GOLUBIĆ Branka IVAN

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politkomesar: Komandant, pukovnik:

Š T A B
Grupe diverzantskih odreda
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pers. broj 1/44.
Dana 25. IX 1944. god.

Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske

Predlažemo da se unaprede u više oficirske činove sledeči oficiri i podoficiri:

u čin majora

1.) podporučnik VIGNJEVIĆ Jovana MILAN

u čin kapetana

1.) Poručnik KUKIĆ Miloša RADE
2.) Vodnik POKUPIĆ Đure FILIP
3.) Podporučnik KESER Bože MILIĆ
4.) St. vodnik GRDAK Andrije JOSIP

u čin poručnika

1.) st. vodnik KELEBUDA Radovana NIKOLA
2.) st. vodnik RADOŠEVIĆ Tome DRAGO

3.) ml. vodnik BAJIČ Nikole NIKOLA
4.) st. vodnik SANKOVIČ Jovana BRANKO
5.) st. vodnik PERINČIĆ Steve JOSIP
6.) st. vodnik KUZMANOVIĆ Milana STEVO
7.) st. vodnik KOMADINA Ilije RADE
8.) st. vodnik SVETLIČIČ Ivana ANTUN
9.) zastavnika VRBAS Ivana IVAN
10.) st. vodnik JAMBREK Jože DRAGUTIN
11.) st. vodnik VITAS Pantelije BRANKO
12.) vodnika DOBROJEVIĆ Miloša BRANKO

u čin podporučnika

1.) st. vodnik PAPIČ Đure NIKOLA
2.) st. vodnik ERDELJ Petra PETAR
3). vodnik ŠTEKOVIČ Anenije VUJO
4.)vodnik LUDVAIČ Nikole TOMO
5.) vodnik FRLJAK Franje JOSIP

u čin zastavnika

1.) vodnik ČUČ1Ć Miloša JANKO
2.) vodnik VLAISAVLJEVIĆ Stojana STEVO

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politkomesar: **Komandant, pukovnik:**

Š T A B
Grupe diverzantskih odreda
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Dne 6. sječnja 1945.

Štabu X korpusa »Zagrebačkog« NOV i PO

Godišnji pregled izvršenih diverzantskih akcija na prugama i cestama Zagreb — Beograd, Zagreb — Zidani Most, Zagreb — Generalski Stol, Zagreb — Varaždin, Sunja — Bihać, Čakovec — Kotoriba Pešta i sa niza drugih odlomaka željezničkih pruga i cesta i do od 1. I. 1944. do 31. XII. 1944.

1.) 439 raznih vlakova bačeno je u vazduh
2.) 286 lokomotiva je potpuno uništeno
3.) 107 lokomotiva je teže i lakše oštećeno
4.) 92 vlaka od toga bez podataka
5.) 1.820 vagona je potpuno uništeno
6.) 154 oklopna vagona su uništena
7.) 891 vagon teže i lakše oštečen
8.) 86 skretničkih srca i 2 skretnice potpuno uništeno
9.) 27.200 šinja potpuno uništeno
10.) 186 željezničkih mostova u duljini 8 — 80 metara uništena

11.) 11 podvožnjaka uništeno
12.) 2 pružna tenka potpuno uništena
13.) **2** terezine i jedna motorna trokolica uništeno
14.) 9 vodocrpa uništeno
15.) 21 željeznička stanica sa postrojenjima i jedna stražara uništeno
16.) 2 rezervoara za vodu uništena
17.) 126 armirno-betonskih bunkera uništeno
18.) 27 telefonskih stupova uništeno
19.) 18.249 sati stajao je promet na gore navedenim prugama
20.) 148 mostova cestovnih u duljini 6 — 80 metara uništeno na raznim cestama
21.) 9 tenkova uništeno
22.) 7 bornih kola uništeno
23.) 71 kamion uništen
24.) 24 automobila uništeno
25.) 2 automobila zarobljena
26.) 4 motor kotača zarobljena
27.) 1 niotor kotač uništen
28.) 23 vojnička kola uništena
29.) 59 vojničkih konja ubijeno
30.) 15 aviona uništeno
31.) 4 motorna šlepa uništeno
32.) 1 fabrika cementa oštećena
33.) 2 skladišta vojničke spreme uništena
34). 1 skladište benzina i nafte u Zagrebu uništeno
35.) 1 baraka sa telefonima i radio-stanicama uništena
36.) 1,462.000 kilograma avionskih bombi uništeno
37.) 3.000 kilograma neprijateljskog žita uništeno
38.) 2.000 metara telefonske žice uništeno
39.) 175 armirno-betonskih električnih stupova uništeno
40.) 7 mitraljeza zarobljeno
41.) 14 mitraljeza uništeno
42.) 9 šmajsera zarobljeno
43). 80 karabina zarobljeno
44.) 20 pištolja zarobljeno
45.) 4 topa uništena
46.) 109 neprijateljskih vojnika i oficira zarobljeno
47.) 5.848 neprijateljskih vojnika i oficira ubijeno, od toga 3 generala, jedan ministar, 2 pukovnika, 3 podpukovnikai 92 niža oficira
48.) 4.735 neprijateljskih vojnika i oficira ranjeno
49.) 59 boraca i rukovodilaca su vlastiti gubitci u ovoj godini.

Gore navedene akcije su izvršene najvećim djelom samostalno, a i u suradnji sa drugim većim jedinicama.

Poteškoća u protekloj godini bilo je raznih i mnogo, a najglavnije su bile ne imanje eksploziva u dovoljnoj količini i u svako doba da bi se mogle iskoristiti momentalne slabosti neprijatelja na komunikacijama.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

pomoć politkomesara:
Vaso Čanak

Komandant, pukovnik:
Ivan Hariš

DOSTAVLJENO:
Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske
Štabu IV., VI. i X. Korpusa
Štabu I., II., i III. Diverzantskog Odreda

Š T A B
Grupe diverzantskih Odreda
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Opr. broj: ll./l. III. 1945.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO H R V A T S K E

Ukupni pregled o izvršenim Diverzantskim akcijama Grupe Diverzantskih odreda od 25. I. 1945. do 25. II. 1945. kao i one prije 25. I. koje nismo mogli ranije uvrstiti, jer nismo imali o njima podataka.

1.) 14 vlakova bačeno u vazduh
2.) 8 lokomotiva uništeno
3.) 2 oklopna vlaka bačena u vazduh
4.) 5 vlakova bez podataka
5.) 37 vagona uništeno od toga 2 oklopna
6.) 5 vagona su oštećena od toga 2 oklopna
7.) 4032 šinje su uništene
8.) 10 pružnih mostova uništeno i jedan propust
9.) 1 željeznička stanica uništena u Varaždinu
10.) 1 željeznička stražara uništena
11.) 1 armirno betonski pružni bunker uništen
12.) 15 cestovni betonskih mostova uništeno
13.) 15 cestovni drveni mostova uništeno
14.) 1 oklopni automobil uništen
15.) 11 kamiona uništeno
16.) 168 sati stajao promet
17.) 23 konja ubijena
18.) 8 kola bačeno u vazduh
19.) 1 karabin zarobljen
20.) 548 neprijateljskih vojnika i oficira ubijeno
21.) 166 neprijateljskih vojnika i oficira ranjena
22.) 1 željeznički vodcrp uništen
23.) 1 željeznička mosna vaga uništena
24). 7 aviona uništeno

25.) 1 tvorničko postrojenje i zgrada tvornice »SILA« u Zagrebu uništeno.
26.) 1 tvorničko postrojenje i zgrada tvornice konca u Zagrebu uništeno
27.) 1 tvorničko postrojenje i zgrada akumulatora »KONTAKT« u Zagrebu uništena
28.) 1 vatrogasno spremište (neprijateljska kasarna) uništena
29.) 1 školska zgrada (skladište ratnog materijala) u Koprivnici uništeno
30.) 24 tone zapaljivih avionskih bombi bačeno u vazduh, na aerodromu »PLES«.
31.) 1 Švabska kavana u Zagrebu bačena u vazduh

Ove akcije bile bi efikasnije, a bio bi ih i veći broj, ali je otežan rad na komunikacijama, a naročito na prugama, pošto neprijatelj iste osigurava sa jakim snagama, te je rad jako težak i gotovo nemoguć.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar: Milan Đ. Bulat

Zam. komandanta, major: Borivoj Miličević

ŠTAB GRUPE
DIVERZANTSKIH ODREDA NOVJ
Broj: 17.40
Dana 1. V 1945.
PREDMET: Operativni izvještaj
III. Odred

Glavnom Štabu NOV i PO H r v a t s k e

Dostavljamo vain naknadno stigle izvještaje, o akcijama izvršene po specijalnoj grupi:

2. II. 1945. U Zagrebu pred Tvrtkom (firmom) Tafred u Vodovodnoj ulici uništen je jedan oficirski kamion, sa 45 sjedala.

5. II. 1945. U Zagrebu u Deželićevoj ulici (ugao Putnikovog trga) preko puta štaba Udarne Divizije stavljena je mina u gostioni pod bilijar. Mina je detonirala i ubila 11, a ranila 22 Švabe, ustaša i domobrana.

10. II. 1945. U Zagrebu na starom kolodvoru postavljena je mina u parni kotao lokomotive koja je potpuno uništena.

12. II. 1945. Kod Savske Ceste u Zagrebu uništena je jedna lokomotiva.

13. II. 1945. U Kustošiji u Zagrebu uništena je jedna lokomotiva.

Istog dana u Kustošiji u Zagrebu svučena su jedan razvodnik, zarobljene su jedne čizme, 2 hlače i jedna kabanica.

16. II. 1945. U Zagrebu u Kustošiji ubijen je jedan žandar na straži, i 5 udarnika, a 5 ih je ranjeno, u Frankopanskoj ulici.

27. II. 1945. Miniran je jedan ustaški stražar pred barakom na Sv. Duhu. Isti je ubijen.

28. II. 1945. U Zagrebu na šetalištu Jelenovac postavljena je paklena mašina na klupu. Bilo je 7 mrtvih i 5 ranjenih udarnika, 2 vodnika i jedan desetnik.

Istog dana na Savskoj cesti postavljena je mina u ustašku baraku. Tom prilikom ubijeno je 9, a 7 ranjeno, jedan zastavnik, jedan vodnik 1 2 desetnika.

Istog dana na veče ubijen je ustaški bojnik Slavko Grozdić, emigrant. Isti je ubijen u Kustošiji kraj placa.

Istog dana zarobljen je jedan pištolj.

8. III. 1945. U Zagrebu u Kustošiji ubijen je jedan stožerni narednik protivacionac, koji je do 1943. godine bio ustaša.

11. III. 1945. U Zagrebu ubijen je jedan ustaški poručnik. Zarobljena je jedna parabela i astra pištolj.

12. III. 1945. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga bačen je u vazduh vlak. Uništena je lokomotiva i 6 vagona. Žrtava je bilo ali broj nije poznat.

U Trnavi kod Zagreba uhvaćen je jedan vodnik protiavionac. Isti je predan Posavskom P. Odredu.

14. III. 1945. Na pruzi Zagreb — aBnova Jaruga između Sesveta i Sesvetskog Kraljevca bačen je u vazduh vlak. Detaljnijih podataka nema.

15. III. 1945. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga između Ostrne i Prečeča bačen je u vazduh vlak. njemački transportni. Isti je bačen sa 2 mine. Uništena je lokomotiva i 16 vagona. Tom prilikom bilo je 500 mrtvih i ranjenih.

Istog dana u Dubravi kod Zagreba u naselju Dubrovnik, uhvaćen je jedan časnički namjesnik sa pištoljem. Isti je predan Posavskom P. Odredu.

17. III. 1945. Na pruzi Dugo Selo — Križevci između Božjakovine i Prikraja bačen je u vazduh radnički vlak. Detaljnih podataka nema.

19. III. 1945. U Lubeni u Zagrebu ubijen je jedan gestapovac koji je davao otpor.

PRILOG II

NEPRIJATELJSKA DOKUMENTA

ZAPOVJEDNIŠTVO
1. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Gbst. Br. 2840/taj.
U Bjelovaru dine 5. VIII 1942.
Predmet: Bojna relacija za
mjesec srpanj 1942. godine
Spoj: I. d. s. 2532/taj od 29.
IV. 1942 godine.

T A J N O

ZAPOVJEDNICTVU I. DOMOBRANSKOG SBORA.

Prema nalogu toga zapovjedništva Gist. br. 2532/taj. od 29. VI. 1942 godine dostavlja se »bojna relacija« za mjesec srpanj 1942. godine 1 to:

3./4. VII. o. g. u 23,30 sati njemački brzovlak kod km 73.740 (između Prečeča i Ivanić Grada, 645 m od najbliže naše straže i 2 km od njemačkih bunkera kod mosta preko Lonje) naletio je na pakleni stroj. Stroj je oštećen i saobraćaj je ponovno uspostavljen 4. VII. u 10,00 sati.

4. VII. o. g. između 14,00 — 16,00 sati partizani jačine 60 napali su skladište kod pilane Nihag u Podgariću (17 km sjeverno od Kutine) opljačkali ga i uzeli sa sobom jednu šumsku kompoziciju vlaka sa dva stroja, sa strojovođama i ložačima i poveli ih dublje u šumu.

9./10. VII. o. g. u 23,30 sati napadnuta je straža kod mosta Česma (između postaje Vel. Grđevac i Pavlovac Dražica) od strane jedne skupine partizana (60—80), a koji su došli sa 3 pravca. Partizani su raspolagali sa 2 strojopuške. Poslie pola satne borbe partizanima je uspjelo obkoliti stražu, razoružati je i zatim se povući.

18. VII. o. g. oko 23,30 sati između Volodera i Gračenice (dužina 2 km) na pruzi sjeverozapadno 10 km od Kutine napalo je po prilici 300 partizana našu stražu kod Volodera i obhodnju koja se je nalazila u službi. Straža kao i obhodnja upustila se je u borbu.

Naši gubitci: 2 domobrana poginula, 2 domobrana teško ranjena i 1 domobran lakše ranjen.

Protivnički gubitci nisu poznati.

21. VII. o. g. oko 11,00 sati došlo je u Podgarić (15 km s.-z. od Garešnice) oko 200 partizana, naoružani puškama, bombama i sa 7 strojnica, navodno bosanci, obučeni u ustaške i domobranske odore. Razlupali su vagone i strojeve industrijskog vlaka, potrgali brzoglasnu liniju Brestovac-Podgarić i u nepoznatom se pravcu udaljili.

25. VII. o. g. između 2 13 sata u jutro partizani (njih po prilici oko 200) su napali Garešnicu. Najprije su ušli u skladište sa hranom i istu natovarili na šumsku željeznicu i odvezli na Garić planinu.

Za osiguranje Garešnice upućen je 1. pohodni sat 1. p. p.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
R A V N A T E L J S T V O
DRŽAVNIH ŽELJEZNICA
Broj: Taj. 3738 1942.
Zagreb, 12. veljače 1943.

Predmet: Dne 4/5. XII. o.g. napadnuta je po odmetnicima postaja Bulinac.

Glavno ravnateljstvo za promet
Prometni odsjek

Z a g r e b

Savezno sa brzojavkom postaje Bjelovar pod brojem 288F od 5. XIT. dostavljamo Iztražno izvješće:

»Dne 4/5. XII. 42. izvješćujem kako sliedi:

Napad su izvršili t. zv. partizani u noći od 4/5. XII. 42. oko 23 sata. Na samoj postaji bilo ih je oko 20 dočim je u samom selu moglo biti još oko 100 ljudi, tako da ih je bilo svih skupa oko 120 ljudi. Postaja nije bila branjena, jer nije bilo nikakve straže, dočim je u selu bila domobranska radna bojna koja je u glavnom bila bez oružja. Oružje je imao samo stražarski vod te bojne t.j. oko 30 ljudi, a i ti su bili svladani i odvedeni skupa sa zapovjednikom bojne i drugim ne naoružanim domobranima.

Napadači su govorili hrvatskim jezikom, a bili su obučeni u razne odore na pr. oružnike, domobrane, mornarske, a jedan u odori njemačkog vojnika, nu i taj je govorio hrvatskim jezikom. Naoružani su bili vojničkim oružjem t.j. karabinkama, a imali su i lakih strojnica. Kako sam naveo postaja nije bila branjena, pa nije bilo ni borbe a prema tome nitko nije bio ni ranjen. Prije paljenja zgrade naređeno je nadstojniku postaje da izseli svoje stvari u čemu su mu i sami napadači pomagali. Postajna zgrada i robno skladište su podpuno izgorili sa svim našastarom i tvorivom.

Odnieli su oko Kuna 7000.— gotovine, a izgorilo je i oko 4000. Kuna prodajnih tiskanica«.

Šteta na izgorjeloj postajnoj zgradi 350.000.— Kuna na skladištu 150.000.— Kn, na stražarnicama 5 i 6 oko 5.000.— Kn. na skretnicama 3 i4 kod kojih su minirana srca i oštećene 4 priključne šinje 45.000 Kuna, na brzojavnom uređaju 17.810 na našastaru 102.350 Kn. i na robi 2.000 Kn.. U selu Bulinac je zarobljeno preko 180 domobrana.

Žrtava inače nije bilo.

Nadstojnik postaje je izseljen, dok su mu na tavanu izgorjele živežne namirnice.

Partizani su napustili postaju u 1 sat.

Nezgoda se dogodila na području općine Bulinac, kotar Bjelovar. Velika župa Bilo Gora.

Poduzete su mjere za naplatu štete.—

Po nalogu Upravitelja
Nadstojnik prometnog odsjeka:
(V. Moslavac)

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
R A V N A T E L J S T V O
DRŽAVNIH ŽELJEZNICA
Broj: Taj. 3767 1942.
Zagreb, dne 27. veljače 1943.
Mihanovićeva ul. 12

Predmet: Dne 7. XII. o. g. naišao je vlak 161 na minu u km. 38.5/7 između Volodera i Moslavine Popovače.

Glavno ravnateljstvo za promet
Prometni odsjek

Z a g r e b

Savezno sa brzojavnom prijavom postaje Moslavine Popovače pod brojem 456F od 8. XII. 1942. javljamo, da je dne 7. XII. 1942. manipulativni vlak 161 prošao ukrsnicu Gračanicu u 23.12. Bruto vlaka 74 osovine 681 tona. Nakon vožnje od 12 časaka t.j. u km. 38.5 između Gračanice i Moslavine Popavače eksplodirala je mina pod desnom pogonskom osovinom stroja 20.145. Uslied eksplozije i izbačene šinje došlo je do prevrtanja kola. Na stroju odkinut je desni cilinder, te je stroj izkočio iz tračnica sa svima osovinama. Tim povodom lakše su oštećena službena kola Cs 30271 i kola Gvo 121376, koja su ostala neizkliznuta na tračnicama. Kola Gc 141557, Mc 129760,' Gc 140182, Gc 153052, Gc 150967, G 155-43, Gn 245867, Gc 142564, Gc 175784, sva vlastničtva H. d. Ž. te Gc DRB 4332 i G DRB 10742 tovarena kukuruzom, kupusom i raznom robom podpuno su uništena, dok su kola Dp 50036 HDŽ i FS 183616 i kola I 451515 HDŽ. ostala neoštećena, no izklizla su sa svima osovinama.

Prema izvješću nadziratelja pruge obhod pruge je vršen prema razporedu, osim toga vršile su obhodnju i čuvale prugu i vojničke patrole.

Mjesto, gdje je bio podmetnut eksploziv, nalazi se na otvorenom polju, u ravnini, oko jedan km daleko od šume i sela, te se počinitelj u noćnoj tmini mogao dovući do pruge. Da bi se ovakovi slučajevi izbjegli, trebala bi biti pruga na svakih 50 do 100 m osigurana stražom.

Šteta na pruzi 25.000 kn. na kolima 324.020 Kn, na robi 130.000 Kn te na stroju 208.800 Kn.

Napad se dogodio na području občine Moslavine Popovača, kotar Kutina, Velika župa Prigorje.

Poduzete su mjere za naplatu štete.—

Po nalogu Upravitelja
Nadstojnik prometnog odsjeka:
V. Moslavac

Priepis!

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST GAREŠNICA
Taj. Broj 135/43.

Predmet: Napadaj partizana na vlak u Hercegovcu.

Garešnica, 28. ožujka 1943.

VELIKOJ ŽUPI BILOGORA	BJELOVAR
ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI	BJELOVAR
DIENSTSTELLE DER DEUTSCHEN DIVISION	NOVA GRADIŠKA
AUSSENSTELLE NORD	NOVA GRADIŠKA
AUSSENTELLE WET	BOS. KOSTAJNICA
ZAPOVJEDNIŠTVU I GORSKOG ZDRUGA	KUTINA
KOTARSKOJ OBLASTI	1 — 7

Dana 28. ožujka 1943. g. oko 10 sati jedna grupa od 100 naoružanih partizana izvršila je napadaj na vlak koji je došao iz Bjelovara na željezničkoj postaji u Hercegovcu. Čim je vlak ušao u postaju partizani su odmah otvorili pušćanu vatru na vlak i u isti bazili nekoliko bombi. Jedan ustaša pripadnik željezničke vojnice, koji je izašao iz vlaka na mjestu je ubijen. Odmah nakon toga partizani su uskočili u vlak i brzo svladali još tri pripadnika željezničke vojnice, koji su pratili vlak, te iste ubili. Putnici su istjerani iz vlaka i pušteni slobodno da krenu u Hercegovac.

Prigodom ovog napadaja ubijena je od bombe putnica Mlinaric Kata iz Kajgane, a Markuli Anka iz Garešnice izčasila je jednu nogu prigodom skakanja iz vagona, a lakše su ranjeni Kopun Štefanija, Piškur Jelena iz Garešnice te Mlinaric Milan iz Kajgane, občine Garešnica. Teško je ranjen jedan domobran, koji je išao na dopust u Hercegovac.

Osim toga partizani su sobom odveli Šimunović Andriju rizničkog stražara iz Garešnice i Novačić Matu rizničnog stražara iz Surčica, koji su također bili među putnicima.

Partizani su odnijeli oružje i streljivo ubijenih ustaša zapalili su poštu u službenim kolima, koja međutim nije sva izgorjela, a zatim prazan vlak pod parom pustili prema Zdenčacu.

Nakon toga brzo su napustili želj. postaju Hercegovac te pošli pravcem sela Pašijan prema selu Popovac, občine Garešnica.

Ova grupa partizana pripada Moslavačkom odredu.

Navedeni vlak ostao je u Zdenčacu. Čim je primljena obaviest o predmetnom napadaju u Garešnici upućen je jedan odred vojske u Zdenčac da se spasi vlak. Isti je zaista oko 15 h. istog dana doveden u Garešnicu.

Napominje se da pratnja vlaka na pruzi Bjelovar — Garešnica nema posebno uređen vagon za borbu, pa je ovakva pratnja bez koristi. Moli se poduzeti potrebno, da se ovo uredi.

Ujedno se izvješćuje, da se u Hercegovcu nalazi Poljopriradna bojna, a dana 28. ožujka 1943. nije izvršeno osiguranje željezničke postaje u Hercegovcu.

Moli se prednji izvještaj primiti na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

V.d. kotarskog predstojnika
Skojić v. r.

M. P.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA — VELIKA ŽUPA BILOGORA

Bjelovar, dne 30. III. 1943.

Broj Taj. 891/43.
Predmet: Napadaj partizana na vlak u Hercegovcu.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — UREDU MINISTRA
MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA — NOVINSKI ODSJEK
(za dr. E. Bauera) ZAGREB

USTAŠKI STOŽER BILOGORA
NJEMAČKOM MJESNOM VOJNOM ZAPOVJEDNIŠTVU
Bjelovar

Radi znanja

ZA DOM SPREMNI!

Veliki župan:
(Dr. V. Sabolić)

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
RAVNATELJSTVO
DRŽAVNIH ŽELJEZNICA
Broj: Taj. 1322 1943.
Zagreb, dne 7. travnja 1943.
Mihanovićeva ulica 12

Predmet: Napad i palež postaje Novi Marof dne 2/3 travnja 1943.

Glavno ravnateljstvo za promet
Prometni odsjek

Z a g r e b

Savezno s brzojavnom prijavom postaje Budinšćina broj 56f od 3. IV. o. g. dostavlja se Iztražno izvješće:

»U noći dne 2'3 travnja 1943. oko 23 h. 10 min. napadnuta je postaja Novi Marof, koja je nakon kratkog vremena zapaljena.

Do ove nezgode došlo je na sliedeći način:

Dne 2. travnja 1943. nešto poslije 23 sata primjećeni su u blizini postaje Novi Marof partizani. Oko 23h. 08 min, počelo je jako puškaranje između partizana i vojničke straže, koja je čuvala tu postaju. O

tome je odpravnik vlakova odmah obaviestio brzojavno postaju Varaždin i brzoglasno postaju Budinšćina. Radi velike premoći partizana, koji su obkolili stražu, bila je ova prisiljena povući se, pa su tako partizani oko 23 h 35' ušli u prometni ured, gdje su službujućeg odpravnika vlakova i skretničara pozvali da dignu ruke u vis. Druga grupa partizana otišla je u stan nadstojnika postaje, te mu odredila, da si sprema stvari za izseliti, jer da će postaju zapaliti, a ujedno su ga pozvali, da im otvori blagajnu i preda gotovinu, koja se u njoj nalazi. Treća opet grupa otišla je u stan odpravnika vlakova Pavliše i odredila njegovoj ženi, da si sprema stvari za iselenje. Kod ovih izselenja pomagali su i sami partizani iznašati stvari. Ona grupa, koja je bila u prometnom uredu odmah je počela razbijati brzojav, brzoglas i ostale našastarske predmete, dok su opet drugi prisilili nadstojnika postaje, da im otvori ručno spremište odakle su u kablicama nosili petrolej i poljevali po prostorijama postajne zgrade, te tako pripremali za palež. Iz postajne blagajne su odnieli gotovog novca Kn 18.500.—, koji je novac ostao od izplate sekcijskih radnika, koja se je vršila po danu t.j. 2. travnja, a iz putničke blagajne su odnieli oko Kn. 2.800.— Kad su sve pripremili za palež, zapalili su postajnu sgradu, a to je bilo u lh dne 2. IV. Do tog vremena već je nadstojnik postaje i odpr. vlakova Pavliša bio izseljen. Postajna sgrada izgorila je podpuno sa svim našastarom, tiskanicama, vriednostnim papirima i svim što se je u njoj nalazilo. Donekle bi se mogla upotriebiti jedna soba od stana nadstojnika postaje, koja nije oštećena, no iznad nje je krov izgorio.

Na isti način zapaljena je i zidana sgrada nasuprot postajne sgrade, u kojoj se nalazilo postajno ručno spremište, arhiva, svjetličarna, postajna drvarnica i drvarnica odpr. vlakova Pavliše, koja je izgorila lako, da su ostali samo zidovi, dok je sav našastar i materijal uništen požarom. Tu je odpravniku vlakova izgorio ogrjev sastojeći se od dva hvata drva i jedne tone ugljena, te još neki drugi predmeti.

U robnom skladištu polupali su vrata, a nakon toga zapalili su tamošnju kancelariju, koja se nalazi u jednom kutu skladišta, no kako su partizani nakon upaljenja te kancelarije zatvorili vrata, ta vatra nije dobivala zrak, pa se nije dalje širila, uslied čega je robno skladište ostalo pošteđeno. U samoj kancelariji izgorio je namještaj, knjige, i sve tiskanice, koje su se tamo nalazile.

Na IV. kolosjeku nagorila su kola Is 301507, a na I. kolosjeku kola Ic 441124. Osim toga na I. kolosjeku su se nalazila kola D. R. 21887 tovarena sa solju, koja su otvorili, no ne može se ustanoviti, da li što manjka, jer je račun izgorio.

U početku samog napada sa dvie mine su oštetili prugu u km 72.3/4 prema Varaždinu, te se u istom km prerezali sa svake strane po jedan b.b. stup. U samoj postaji su minom uništili srdce skretnice 7, a eksploziv podmetnut pod srdce skretnice broj 5 i 4 nije načinio nikakve štete.

Od željezničkog osoblja nije nitko stradao, niti je odveden. Od želj. straže nestala su tri domobrana.

Pruga je popravljena i uzpostavljena za promet u 12.05 a brzoglasna veza s postajom Novi Marof je uspostavljena u 13.25.

Prometni ured smjestit će se privremeno u robno skladište dok se neki dio izgorjele postajne sgrade ne popravi. Do tog vremena neće se moći vršiti robni promet na toj postaji.

U mjestu Novi Marof partizani su napali nastanbu domobrana i oružničku vojarnu, pa su tamo nađena mrtva dva domobrana i jedan partizan, dok su druge mrtve partizane s kolima odpremili.

Šteta prouzrokovana ovim napadom javit će se naknadno.

Po nalogu Upravitelja
Nadstojnik prometnog odsjeka:
(V. Moslavac)

BRZOJAVKA BROJ 192 F

Daje postaja Kutina, dne 6. VIII. 1943. u 18,15 sati

Ravnateljstvo II III i IV. ložiona i sekcije Zagreb

Danas 6. VIII. 1943 u 9,05 u km 32-6/7 vlak 187 naletio je na minu. Stroj serije 58.2240 prevrnut leži u grabi, oko 10 kola smrvljeno leži u grabi. Pruga razorena u dužini oko 80 do 100 metara. Ložač mrtav. Lakše ranjen strojovođa i završni zavirač. Prekid pruge trajat će do sutra ujutro 8 sati. Pismeno sliedi.

Nadstojnik postaje: Novak

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
5. GORSKA PUKOVNIJA
Broj: 271/43.
U Križu, dne 12. IX. 1943.

Zapovjedničtvu I. II. i III. bojne
Zapovjedničtvu III. bojne V. gorskog zdruga
S a s t a v a k

Predmet: Osiguranje željezničkih pruga.

Zapovjedničtvo I. gorskog zdruga s br. 674/taj. od 25. VIII. o. g. dostavilo je slijedeće:

»Grupa Wenst sa brojem 6043/43 taj. dostavlja:

1.) Zadaća sigurnostne službe na željeznicama je zaštita naprave i osiguranje saobraćaja.

2.) Mora se raditi prema situaciji i važnosti objekata.

Bezuvjetno moraju se sačuvati važni objekti kao mostovi veći kolodvori sa bogatim napravama čija popravka iziskuje mnogo vremena ako je uopče moguće.

Mora se računati na napade na ove objekte jačih snaga, kao i padobranaca i trupa spuštenih zrakoplovima.

3.) Za osiguranje ovakvih objekata podignuti su ili se podižu tornjevi. Postavljanje mina mora se produžiti kao i prepreka i zamka. Španski jahači za zatvaranje šupljina u prepreki noću, naprave za uzbunu sa zvoncima i slično.

Opasati rovove stražnika koji se nalazi izvan tornja sa žicom.

Prepreke imaju samo onda vrijednost ako su pod vatrom pušaka i strojnica iz tornja i ako se nalaze u dometu ručnih bombi. Prepreke oko tornjeva na slobodnoj štreci koje su presječene prugom nisu zgodne i samo uslovno djelotvorne.

4.) Posada oslonih točaka je niže vođe i ljudstvo željezničarskih stražarskih bojni. Dok će se oslonci kod važnih objekata posjesti i dodieljenom momčad (»landešvicbataljon«)

Noću mora biti u osloncu polovina momčadi spremna za upotrebu.

5.) Pruga se čuva noću između oslonaca sa jakim štaflima koji se šalju nepravilno u vremenskim razmacima.

Osobno se ima pojačati krstarenje na osobito opasnim mjestima.

Pojačanje krstarećih odjela hrvatskih željezničkih stražarskih bojni s ljudima »Landešvic bataljona« dužni su regulirati zapovjednici apšnita (odsjeka)

Postupak krstarećih odjela ne smije biti šematičan (šablonski). Krstareći odjeli ne idu na samoj pruzi nego pokraj pruge s puškom spremnom za upotrebu, zastaje, sluša, povrati se izvjestan komad natrag iopet ide naprijed, izvjesno vrijeme ostaje u zasjedi (rad kao pokretne zasjede).

Željeznička pruga mora se krstariti s obje strane oslone točke. Jedan dio krstarećih odjela treba da ima i pse.

U svemu mora se pruga pretražiti da nisu postavljene mine.

Kontrola krstarećih odjela vršit će se časničkim odjelima u osobito ugroženim odsjecima njemačkim časničkim odjelima.

Danju čuva se pruga u odsjeku »C« sa stražnicima na pregled nim mjestima i na tornjevima. Pošto se izrade tornjevi i na ostalim odsjecima ima se isto tako po danu vršiti nadgledanje-čuvanje.

6.) Na jače ugroženim odsjecima postavit će se u skloništima neposredno uz prugu postrojbe »landešnicbataljon« jačine voda ili sati. Oni moraju u najkraće vrijeme da se upotrebe na napadnutom mjestu i da stupe u borbu s banditima.

Ova odjeljenja smiju se upotrebiti samo sporazumno sa njemačkim ajznban-ziherumštabom i to onima koji se odnose indirektno na osiguranje željeznice.

Upotreba za podhvate izvan osiguranja pruge je zabranjena.

Svrha upotrebe je pojačanje za osiguranje ili povišena sigurnost željeznice-pruge.

Radi brzine upotrebe stoje na pojedinim kolodvorima pripravni vodovi pod parom. Mogu se predviti uzimanje na otvorene vagone prenciranih vlakova.

Stvaranje dielova podhvatnih jedinica za osiguranje vlastitih ubiktacija-stanova ima se pod svim prilikama izbjegavati.

7.) Kod svake upotrebe oklopnih vlakova treba povesti i pješadiju i upotrebiti pozadi nalazećih se vagona. Može se pružiti prema situaciji prilika da se pješadija dalje od mjesta događaja skine s_a oklopnog vlaka i upotrebi za obkoljavanje i da im prostor za taj rad i razvoj. U kome slučaju po planu oklopni vlak pomaže svojim težkim oružjem pješadiji.

Kod svih ovih podhvata treba težiti za uništenjem i zarobijivanjem bandi.

II.

Grupa West sa svojim br. 6136 od 15. VIII. dostavila je:

1. Četa za osiguranje u pogledu upotrebe podčinjene su zapovjednicima divizije.

2. Grupa West određuje uspostavu sigurnostnih odsjeka u kojima nalazeče se čete upućuju na zajednički rad sa djelovima za osiguranje pruge, one imadu u međusobnom sporazumjevanju da učine sve za pojačanu sigurnost željezničke pruge i željezničkih objekata.

a) Odsjek Zagreb — Novoselec (željeznička postaja Novoselec — Križ i slično) kroz hrvatsku I. generalkomandu, operativno područje Zagreb.

b) ODSJEK NOVOSELEC (uključeno) BANOVA JARUGA DO UKLJUČ1VO POLJANA NA PRUZI ZA DARUVAR KROZ I. GORSKI ZDRUG.

c) Odsjek Banova Jaruga (izključivo) do uključeno Okučani kroz IV. Gorski Zdrug.

f) Odsjek Poljana izključeno preko Pakraca i t.d. IV gorski zdrug.

h) Za sve ostale pruge u I. generalkomandi je odgovarna I. general komanda sa težištem na prugu Zagreb — Sisak — Blinski Kut.

Kad se radi o izvršenju prednjeg naloga i suradnji sa djelovima stožera za osiguranje pruge u Hrvatskoj (ajzenbanziherungsštab) upućuje se na gornje upute.

Suradnja ovih odsjeka sa vojničkim područnim zapovjednicima ima cilj da se kroz zgodno grupiranje snaga postigne pojačanje postojećih njemačkih i hrvatskih djelova za osiguranje pruge.

Taj. 3536 3.
25. rujna 3.

PREDSJEDNIĆTVU VLADE
Ured Ministra gosp. Lorkovića

ZAGREB.

Savezno spisu naslova broj U. M. L. 854 od 23. rujna o. g. izvješćuje se da su prema dobivenim izvještajima nadziratelja pruga uistinu pružni radnici na dielu pruge Dugo selo — Banova Jaruga dobili spomenutu »pismenu naredbu« od odmetnika, prema kojoj ne smiju popravljati porušene pruge.— Prilikom porušene pruge kod Novoselec Križa izjavili su pružni radnici, da ne mogu doći na posao, jer se boje nasilja sa strane odmetnika, budući da nisu oni, niti obitelj, a niti njihova imovina po selima zaštićena od odmetnika, a odmetnici im priete, ako budu popravljali pruge, da će postupati s njima kao svojim neprijateljima, zarobiti ih i uništiti njihovu imovinu.—

Ovo nije osamljen slučaj, već se i na ostalim prugama odmetnici priete pružnim radnicima kao i ostalim željezničarima, da ne smiju raditi odnosno vršiti službu, jer će ih odvesti i osvetiti im se. Dapače događalo se već nekoliko puta, da su radnici bili prisiljeni sami rušiti željezničke pruge, tako se opet dogodilo dana 24. IX. između Gradeča i Vrbovca, da su odmetnici prisilili pružne radnike, koji su popravljali tu prugu, da ju opet poruše.—

Iz broja dnevnih napadaja na pruge, očito se vidi da pruge nisu dovoljno osigurane, a u posljednje se pak vrieme broj tih napadaja stalno povećava, stoga se moli da se poradi na tome, da se pruge bolje osguraju i pruži jaču zaštitu željezničkom osoblju, kako bi željezničko osoblje bilo u stanju, da vrši savjesno svoju dužnost.—

ZA DOM SPREMNI!

Glav. ravnatelj — Drž. tajn.

Broj Taj. 110/43.
24. IX. 1943.
Predmet: Izvještaj o popravku porušene pruge.

GLAVNOM RAVNATELJU DRŽAVNIH ŽELJEZNICA
Z A G R E B

Pozivom na brzoglasni nalog šaljem izvještaj o radovima oko popravka porušene pruge Dugoselo — Novska od km. 58.945 do km. 59.815 t.j. u duljini od 870 metara.

Odmetnici su u noći od 18/19. IX. izbacili kolosjek u duljini od 870 m. iz pruge i tri puta prebacili u materijalnoj grabi. Osim toga izbacili su jednu šinju u km. 58.3. Od km. 58.9 do 60.1 sve su brzojavne stupove prebacili i još svaki stup u dva dijela, te razbili sve izolatore.

Pošto smo imali ovakav slučaj između Sesvetskog — Kraljevca i Dugogsela 2 dana prije, to smo morali najprije taj dio pruge popraviti, da možemo sa vojnicima i parnom dizalicom doći do gore spomenutog mjesta. Dne 19. IX u 17 sati dovršili smo uspostavu pruge kod Sesv.—Kraljevca i dogovorili se sa časnicima željezničke satnije da ćemo slijedećeg dana t.j. 20. IX. 1943. nastaviti sa radom u km. 59/60 u blizini ukrsnice Deanovec.

Podpisani je istog dana brzojavno naručio posebni vlak za prevoz vojnika od Podsuseda do Ivanić-Grada sa polazkom u 5 sati iz Podsuseda međutim sam saznao 20. IX. 1943. prije podne, da vojnici nisu krenuli toga dana, jer da je bila određena za taj rad jedna druga satnija iz iste želj. bojne. Na požurivanje g. Nadstojnika ing. Bognera krenuli su vojnici u 13 sati toga dana i stigli na mjesto rada u 16 sati. Odmah su pristupili radu i dignuto i spojeno je pruge u dužini od 180 ni. Rad je završen u 18 sati i vojnici su krenuli do Stenjevca gdje imadu svoje nastanbe i kako sam čuo stigli su oko 23 sata. Podpisani je dogovoreno sa časnicima naručio posebni vlak za sljedeći dan 21. IX. 1943 sa polaskom u 5 sati iz Stenjevca i rad je započeo u 9.30 sati. Kako je u noći pala jaka kiša to je u materijalnoj grabi nastalo blato i uz najveći napor vojnika nije uspjelo podignuti više kolosijeka od 285 m. Osim toga dizanja uspjelo je prebaciti na kosinu nasipa preostali dio kolosjeka u duljini od 405 m. Rad je završen u 18 sati. Sljedećeg dana t.j. 22. IX. krenuo je vlak sa vojnicima u 6 sati i rad je započeo u 9 sati, te smo toga dana digli i vezali kolosjeka u duljini od 405 m.i to svako šinjsko polje posebno pomoću parne dizalice. Rad smo završili u 14.30 s. te je već u 15.30 sati prošao brzi vlak 4. D.

Gore opisani rad izvršili su vojnici želj. satnije Hrvatskih Oružanih Snaga, jer pružni radnici nisu posljednjih dana dolazili na posao. Prema izvještajima naših nadziratelja pruge dobili su naši pružni radnici pismenu naredbu od odmetnika (prepis prileži) prema kojoj naredbi ne smiju popravljati porušene želj. pruge. Naši pružni radnici izjavili su da nemogu radi toga doći na posao, jer se boje nasilja sa strane odmetnika, a i obitelji im nisu zaštićene u selima.

Napominjem da je u zadnje vrijeme vrlo teško raditi na pruzi, jer se odmetnici prijete svima i ometaju naš rad.

(Izvod iz izvještaja o popravku porušene pruge)

Priepis.

Drugovima željezničkim radnicima

U našoj nemilosrdnoj borbi protiv najljućih neprijatelja našeg naroda i hitlerovskih okupatora i njihovih slugu ustaša i četnika — mi rušimo željezničke pruge da spriječimo

prevoz neprijateljskih četa kroz našu domovinu
da uništavamo neprijateljsku vojsku i njemački ratni materijal
da uništimo saobraćajna sredstva, kojima neprijatelji našega naroda prcbacuju i raspoređuju svoje čete i konačno

da spriječimo fašističke pljačkaše da iz naše zemlje izvezu žito što su ga ugrabili i oteli našem narodu.

Stoga svaki onaj tko popravlja željezničke pruge, koje mi razrušimo koči našu borbu protiv fašizma i usporava oslobođenje našeg naroda od hitlerovskih osvajača. Svaki onaj tko popravlja željezničku prugu, koju partizani poruše nije ništa drugo nego izdajica svog naroda i sluga Hitlera i Pavelića. Zato

N A R E Đ U J E M O

Svim željezničarskim radnicima da ne popravljaju željezničke pruge koje mi porušimo, Tko se ove naredbe neće pridržavati i ipak raditi na uspostavljanju pruge biti će sa strane naše Narodno-oslobodilačke vojske pozvan na odgovornost.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Štab
Moslavačkog Narodno-oslobodilačkog
Partizanskog Odreda Hrvatske

RAVNATELJSTVO DRŽAVNIH ŽELJEZNICA ZAGREB
BRZOJAVKA **BR 4866 iz post. Bjelovar 19. XI. 43.**

Stiglo pismeno 24. XI. 43 u 12.10 h.

RAVNATELJSTVU ZAGREB

U noći od 17. na 18. XI. o.g. miniran je željeznički most između Rovišća i Sv. Ivan Žabno. Raznešena je jedna traverza. Pošto ovdašnja Sekcija z. u. p. nema traverza to se nije pristupilo popravku.

Radi pomanjkanja osiguranja nije dne 18. XI. izvršen nikakav prelaz putnika.

Dne 18. XI. napadnut je kod Severina putnički vlak 1530/11. Kako je jedna šinja bila razkopčana, izbačena je lokomotiva iz kolosjeka, a službena kola D 50228, poštanska Fk 42030, I G 130658 i I J 441959 smrskana su.

Odmah je odaslan pomoćni vlak, sa kojim su pokupljeni svi ranjeni i mrtvi, te doveženi u Bjelovar.

Od ranjenih imade 9 oružnika, 5 ustaša i 15 građanski osoba.

Na mrtvima je do sada: 5 oružnika, 3 ustaše, 1 njemački zrakoplovac, 2. hrv. njem. policiste i 5 grad. osoba.

Radovi oko podizanja stroja i kola su u toku, te bi pruga mogla biti prohodna u nedjelju dne 21. XI. o.g.

U ovdašnjoj bolnici zapisnički su preslušane sve građanske osobe. Dostavljeno: Svima.

Nadst. post Kivanja

Postaja VRBOVEC
Broj 12 1944
Dana 7. I 1944

Prijava o izvanrednom događaju

Dana ***1.1.*** o.g. na profilu 457e — 457o u sati 8 min. 55 dogodilo se sliedeće: Između postaje Vrbovec i Prikraj bile su na pruzi po odmetnicima postavljene dvie mine, na koje je naletio vlak 213. — Prva mina eksplodirala je pod petim kolima iza stroja a druga ispod jedanajestih kola iza stroja. — Nastradalo je 11 putnika smrtno dočim je 50 što teže što lakše ranjeno. — Pruga je na oba mjesta eksplozije rastrgana, dok su tri c kola prevrnuta, a 5 kola sa po jednom osovinom iskliznula . — Svi ranjeni putnici odvezeni su sa pomoćnim vlakom iz Dugog Sela, pošto je on prvi stigao na mjesto nesreće prema Zagrebu. Rad oko pročišćenja pruge i popravke u toku. — Šteta na vozilima i pruzi kreće se oko 500.000.— Kuna.

Nadstojnk postaje:

VRBOVEC 7. I 1944. god.

Nadstojnik jedinice:

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
RAVNATELJSTVO
DRŽAVNIH ŽELJEZNICA

Broj: Taj. 572 1943.
Zagreb, dne 27. veljače 1943.
Mihanovićeva ul. 12.

Predmet: Dne 9. I. o.g. izvršen je ponovno napad partizana na postaju Pavlovac-Dražicu.

Glavnom ravnateljstvu za promet
Prometnom odsjeku

Z a g r e b

Savezno sa brzojavkom postaje Pavlovac-Dražice br. 1 brzoglas u 21.10 dne 10. I o.g. dostavljamo iztražno izvješće:

»U noći od 9/10 ov. mjeseca izvršen je napadaj na postaju Pavlovac Dražica. Zapaljena je postajna zgrada i to one prostorije koje su ostale pošteđene od prvog napadaja dne 2. XII. 1942. god. Potpuno je izgorjela čekaonica II. razreda gdje je bio smješten prometni ured te arhiva dok je treća prostorija manje oštećena.

Krov je ostao gotovo neoštećen jer se je odmah nakon odlaska partizana pristupilo gašenju.

Šteta prouzročena ovim požarom iznaša oko 100.000.— Kuna.

Šteta na našastaru iznosi 17.420 Kn.

Zapaljenje i potpuno izgorjela zgradica u kojoj je bila smještena kancelarija nadz. pruge te skladište nadz. pruge VII i VIII, sa svim tvorivom i našastarom i alatom. Šteta iznaša oko 80.000.— Kuna.

Iz vatrogasnog sanduka odnešena je kudelja, vatrogasno crijevo. Šteta je oko 1000 Kuna.

Napojnik, injektor je oštećen, šteta iznaša oko 5.000.— Kuna. Na svih 8 skretnica su polupani skretnički likovi a na jednoj skretnici je polupan stalak.

Šteta iznaša oko 10.000.— Kuna. Na skretnici broj 6 skinuta je desna prevodnica i baćena u grabu (ali je ostala neoštećena) dok su na srcu i priključnim šinjama skinuti svi vijci i čavli.

Šteta iznaša oko 5.000.— Kuna.

U km. 31. 1/9 prerezano je 19 komada br. b. stupova. Brzojavna linija je još u prekidu. Šteta iznaša oko 20.000 Kuna dok na brzojavu 21.700 Kn.

Nezgoda se dogodila u općini Pavlovac, kotar Grubišno Polje i Velika Župa Bilogora«.

Napadači su govorili hrvatskim jezikom narječjem lonjskog polja. Sobom su doveli silom nekoliko seeljaka iz Ladislava, da im pomažu kod pilenja brzojavnih stupova. Postaja za vrieme napada nije bila branjena, jer nije bilo nikakove straže.

Poduzete su mjere za naplatu štete.—

Po nalogu Upravitelja
Nadstojnik prometnog odsjeka:
(V. Moslavac)

HRVATSKE DRŽAVNE ŽELJEZNICE
RAVN. ZAGREB

Zagreb, dne 18. II. 1944.

BRZOJAVNO PISMO BEZ BROJA IZ KOPRIVNICE

Bez broja od 12. II. g. g. stiglo pismeno 18. II. 1944. u 10 h. Ravnateljstvo II- Zagreb

U vezi napadaja partizana 6/7. XI. 1943. na grad i postaju Koprivnica te invazije istih izvještavam sliedeće:

Partizani su zapalili postajnu zgradu, uništili sav našastar i tvorivo, nadalje robna skladišta sa robom. Iz postajne blagajne odnieli su 865.000 Kuna iz osobne blagajne 1.400 Kuna iz sekcijske blagajne oko 500.000 Kuna. Robno skladište, prometni ured, tranzit i pomoćni ured ostali bez krova.

Sav našastar iz gostinjske sobe te jednog i drugog konačišta vlakopratnog osoblja odnešeno po odmetnicima. U postaji je zapaljeno 250 kola od toga imade dosta natovarenih sa robom loco i carina. Stvarno stanje natovarenih kola nije moguće utvrditi jer računi su požarom uništeni. U postaji su sva srca minirana i razbijena. Na strojevima su

cilindri minirani i razbijeni. Međutim jedan stroj serije 17 ipak je ostao sa minimalnim oštećenjem tendera, tako da je taj stroj sada sposoban za postajni razmještaj. Okretaljka i mostna vaga su također minirani, te će trebati popravak. Želj. pruga jeste u svim pravcima izvrnuta, šinje i pragovi su zajedno okrenuti. Dosta pragova je piljeno i uništeno. Za uspostavu prometa trebati će nekoliko tisuća pragova.

Sav ugalj iz ložionice je odvežen i to nešto u bolnicu, paromlin, munjaru i gimnaziju, mnogo toga otpremljeno i po posebnicima. Šteta dakle ogromna.

Nakon dolaska naše vojske pristupilo se obnovi želj. pruge. Do sada je izmjenjeno 16 srca, oslobođeni i raskrčeni kolosjeci. Izgleda da će mo uspjeti nabaviti potrebnu količinu pragova iz Repaša preko Kotarske oblasti i mjesnog zapovjedništva. U tom slučaju nastaviti ćemo sa popravkom pruge u pravcu Križevaca. Naručeno tvorivo po prilogu molimo da nam se najhitnije dostavi makar i avionom kako naši radovi oko popravka pruge nebi zapeli.

Od službenika smrtno stradali Novak Ivan i Jambrek Franjo.

Nadstojnik postaje Franjo Šnur

Dostavljeno: S V I M A

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO PROMETA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA PROMET

Broj. Taj. V. 19/1944.
Zagreb, dne 27. ožujka 1944.
Preradovićeva ul. 5.

Predmet: Želj. postaja Koprivnica,
podatci.—

Ravnateljstvu državnih željeznica

Zagreb.

Dostavljamo naslovu podatke o željezničkim službenicima postaje, ložionice i sekcije u Koprivnici, te o njihovom držanju za vrieme, dok su se tamo nalazili partizani.

a. — Postaja:

1.) Mirko Bilić, prometni kontrolor postaje Koprivnica, tjerao je s batinama ljude rušiti prugu i psovao im majku, da jedna stotina ljudi ne mogu baciti 100 m pruge na dan. Ujedno je bio namješten u zgradi poreznog ureda kao povjerenik za izdavanje šećera i soli za partizane.—

2.) Ignac Tkalec, kondukter, bio je revan kod rušenja pruge i vikao je po ulici: »Hajde rušit prugu, to nama ne treba«.

b Sekcija

1.) Josip Štiglić pridružio se odmah partizanima, prerezao ključeve od spremišta, te je krao državnu imovinu. Tako je dao odpremiti jedna kola čavala i raznog materijala u Selo Torčec bogatom posjedniku Tomi Kuzmiču, a druga kola u Mučnu Rieku Tomi Bakanju.

2.) Josip Bognar, blagajnik sekcije, bivši Jugoslaven, imao je oko 5,000.000.—Kuna što nije izplatio službenicima, već je novac predao partizanima. Njegova dva sina nalaze se u borbi protiv naših oružanih snaga, a isti je nagovarao službenike, da prihvate oružje protiv N.D.H.

3.) Franjo Šnajder, nadzornik pruge, odlikovao se kod rušenja pruge, te je govorio da treba sve uništiti, Isti je dobrovoljno otišao partizanima u šumu s namjerom da se bori protiv naših oružanih snaga.

4.) Đuro Puhalo, tjerao je mladiće u odmetnike i prijavljivao one, koji nisu htjeli ići.

5. Matija Bruketa, nazornik pruge, bio je partizanski pristaša i s njima pobjegao, ali se nakon tri dana vratio kući.

6.) Franjo Štok rušio je prugu, te je na to nagovarao ostale. Sin mu Franjo i kćerka Beba pobjegli u šumu.

7.) Ivan Šnajder, desetar pruge, bio u partizanskom odboru. Isti je pobjegao s partizanima.

8.) Rudolf Halavuk krao državnu imovinu i prodavao.—

c. Ložionica:

1. S partizanima su u šumu otišli dobrovoljno sliedeći:

Svetozar Drapšin, Novica Bukvić, Josip Jambrešić, Teodor Pisačić, Janez Opeka, Janez Zaje, Vjekoslav Žagar, Marko Koren, Mile Borovac, Marko Mudrovčić i Franjo Sever.—

2.) S partizanima su aktivno surađivali sliedeći:

Ivan Grbac, Dragutin Mandić, Stjepan Pažur, Ivan Rogić, Antun Nudi, Ferdo Furlan, Dušan Momčilović, Đuro Sužnjević, Ivan Štefanec, Martin Vincek, Đuro Čiković, Andrija Antolić, Dragutin Kranjčec, Srboslav Dragosavljević, Josip Harač.

3.) Kao partizanski odbornici naročito su se iztakli Ivan Halić, Nikola Rubido, Matija Kopričanec. Dragutin Pintarić.

Prednje se dostavlja s molbom na znanje i dalnji postupak.

Ovo je težka obtužba, te treba istu provjeriti, iztragu provesti onda potrebito predložiti.—

Za poglavnika i Dom spremni!
Glavni ravnatelj-Državni tajnik:
(Ing. Vj. Terček)

PRILOG III

Pored rečenog u prvom dijelu knjige o snagama neprijatelja treba dodati još neke elemente.

Na prostoru sjeverozapadne Hrvatske i u međurječju Drava — Sava u toku NOR-a pored ustaško-domobranskih bile su tu i njemačke fašističke snage. Teritorij tzv. NDH bila je njemačko operativno područje. Od travnja 1941. do travnja 1943. godine Nijemci su imali pod kontrolom ustašku vlast, a od tada oni organiziraju potpuni sistem svoje okupacione vlasti u koji uključuju sve organe ustaške vlasti i oružane snage.

U periodu 1941 — 1943. godina za sve poslove, organizaciju, suradnju i koordiniranje nadležan je bio već spominjani njemački glavnokomandujući general u Hrvatskoj, general-major von Glaise — Horstenau. Njegova komanda zvala se najprije: Der Deutsche General in Agram, a zatim: Der Deutsche Bevollmächtigen General in Kroatien. Dana 28. 10. 1942. godine osnovali su Nijemci još i štab komandujućeg generala njemačkih trupa u Hrvatskoj. Na čelo te komande stigao je tada general-major Rudolf Liithers. On je pod svojom komandom krajem 1942. i početkom 1943. godine imao 183 hiljade vojnika i starješina. Od njemačkih divizija tu su 718. i 187. pješadijska, tzv. rezervna divizija.

Iako je već bilo riječi o 187. pješadijskoj diviziji, evo još nekih podataka o njoj: Prvi dijelovi 187. divizije stigli su u Zagreb 31. 10. 1942. godine. U početku divizija je imala malo brojno stanje, svega 2.594 vojnika i starješina. Već 20. 2. 1943. godine ona ima 11.408, a 20. 5. 1943. godine 12.938 vojnika i starješina Nijemaca. Osnovna namjena divizije bila je: da čini kičmu okupacionog sistema i da osigura komunikaciju, te da njeni pukovi i bataljoni budu udarna pesnica u borbi protiv partizana u međurječju Drava — Sava.

Divizija je imala 6 pukova, što je omogućavalo posjedanje širokog operativnog područja. Dok se štab divizije nalazio u Zagrebu s dijelom snaga 135. pp, dotle su štabovi pukova i dijelovi tih bili u Bjelovaru (462. pp), Križevcima (486. pp), Sisku (482. pp) itd.

Bataljoni tih pukova su u svim većim mjestima kao što su Bjelovar, Varaždin, Koprivnica, Križevci, Vrbovec, Dugo Selo, Kutina itd, odnosno duž glavnih komunikacija, čija je uloga u duhu zadataka divizije.

Ta divizija je po mnogo čemu specijalna i jedina te vrste na jugoslavenskom ratištu. Bila je solidno naoružana, dobro uvježbana. Ona je počinila teške zločine u sjevernoj i sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Komandant te divizije general-leutnant Jozef Brauner Hendringon komandirao je svim ustaško-domobranskim snagama između Drave i Save i onima oko Zagreba.

Za osiguranje pruga Nijemci su imali na relaciji Zagreb — Kutina — Novska 3 specijalna svoja bataljona i to 823, 923 i 925 bataljon.

Na istoj relaciji bile su raspoređene snage 3 domobranske željezničke bojne (bataljoni), te snage 1. Gorskog zdruga, dijelovi 1. konjičke kozačke divizije i druge.

Iz naših i neprijateljskih podataka vidljivi su brojni podaci u pojedinim uporištima, mjestima i regionima.

U Hrvatskom zagorju i sjeverozapadno od Zagreba neprijatelj je imao jake snage, osobito u 1944. godini i početkom 1945. godine. Evo samo nekoliko podataka o tome:

— Zlatar ustaša 900

— Zlatar Bistrica ustaša 250 ili 300
(to je bio prvi artiljerijski divizion, odnosno sklop 150 mm)

— Veliko Trgovište gestapovaca 140

— Zabok domobrana 60

— Donja Stubica domobrana 1.200 plus 70 žandara
(naoružanje: 4 minobacača 82 mm, 4 mitraljeza, 16 puškomitraljeza i 100 kamiona i motor-bicikla)

— Luka ustaša 60

— Marija Bistrica ustaša 200 i 50 pripadnika časne radne službe (10 puškomitraljeza, 1 mitraljez, 1 PA mitraljez, 2 PT topa s 500 granata, 1 minobacač 82 mm s 500 mina)

— Bistra Nijemaca 300
ustaša 120

— Stubičke Toplice Nijemaca 600
ustaša 90

— Ključ Nijemaca 80

— Podsused pripadnika željezničke bojne 130 koja je bila naoružana s 8 puškomitraljeza »Brno«, 8 automata, 8 pištolja, ostalo puške.

Za neposredno osiguranje Pavelićeve kuće angažirano je 50 ustaša s 3 puškomitraljeza, 2 automata i 3 pištolja, te ostalo puške.

Tvornica cementa — 20 žandara.

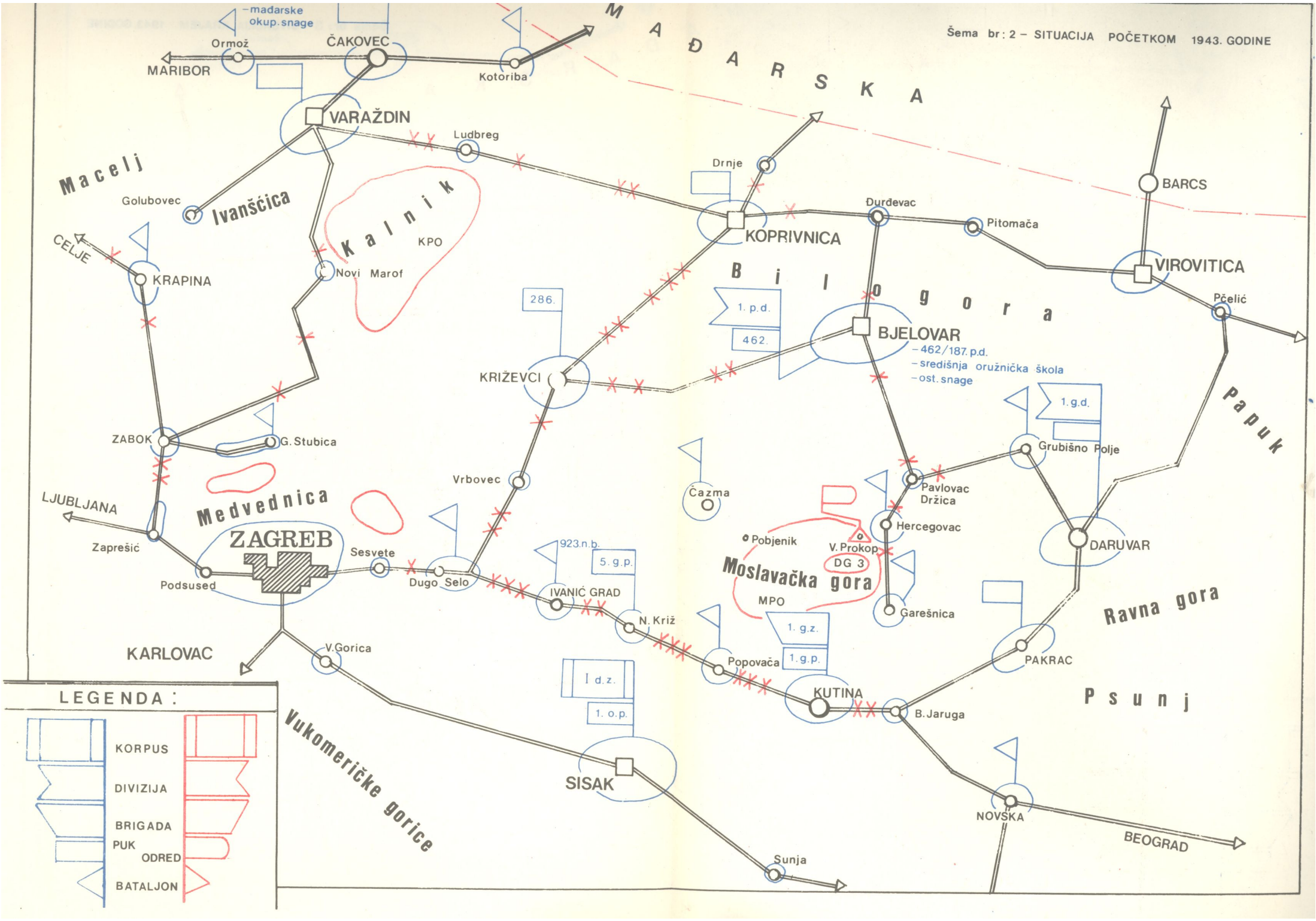
— Bizek u šumi kod žičare 25 žandara

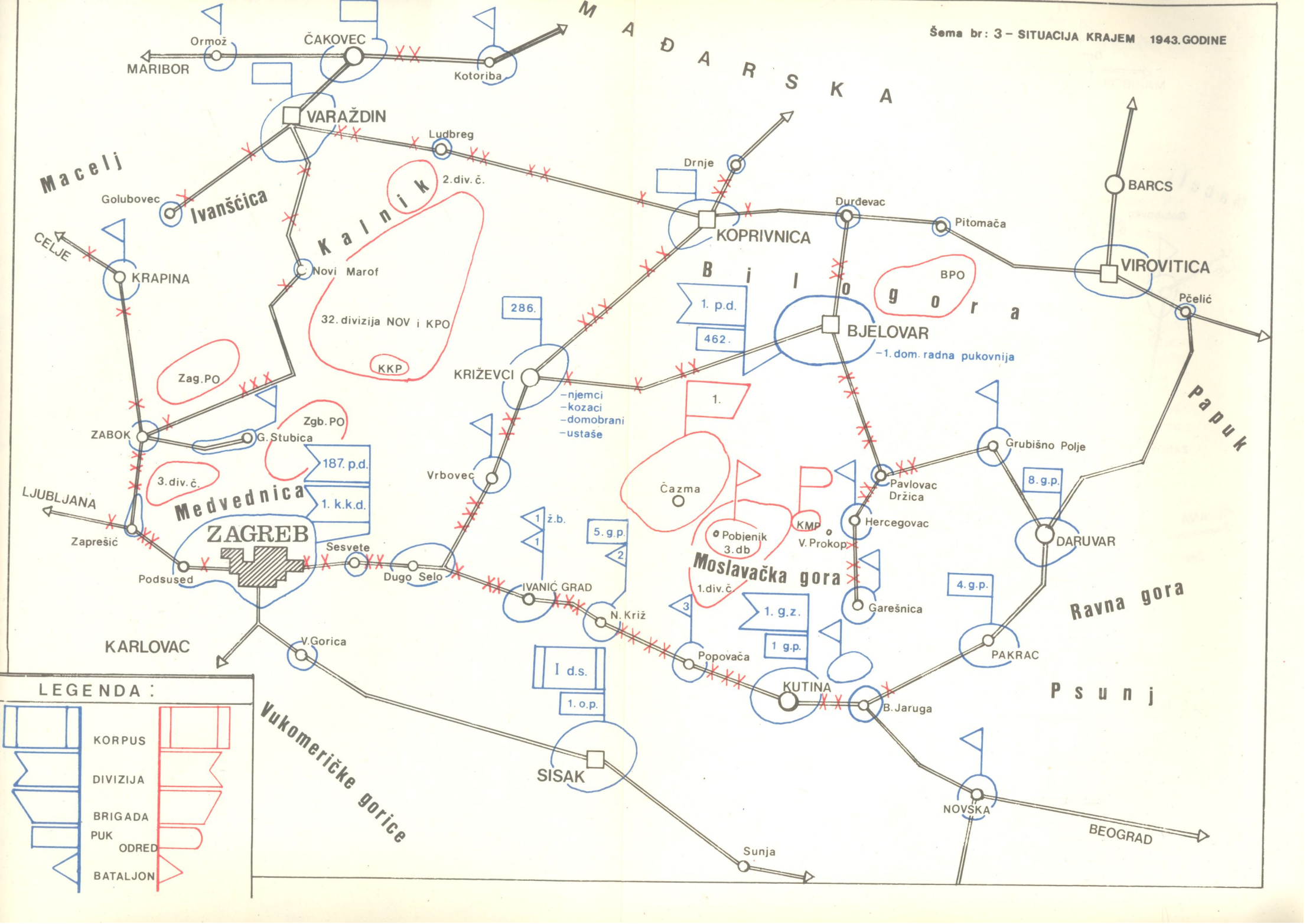
— Jankomir za osiguranje logora gdje su se nalazili zarobljeni partizani bilo je 200 pripadnika gestapoa.

— Oroslavlje Nijemaca 700 plus ustaše i žandari.

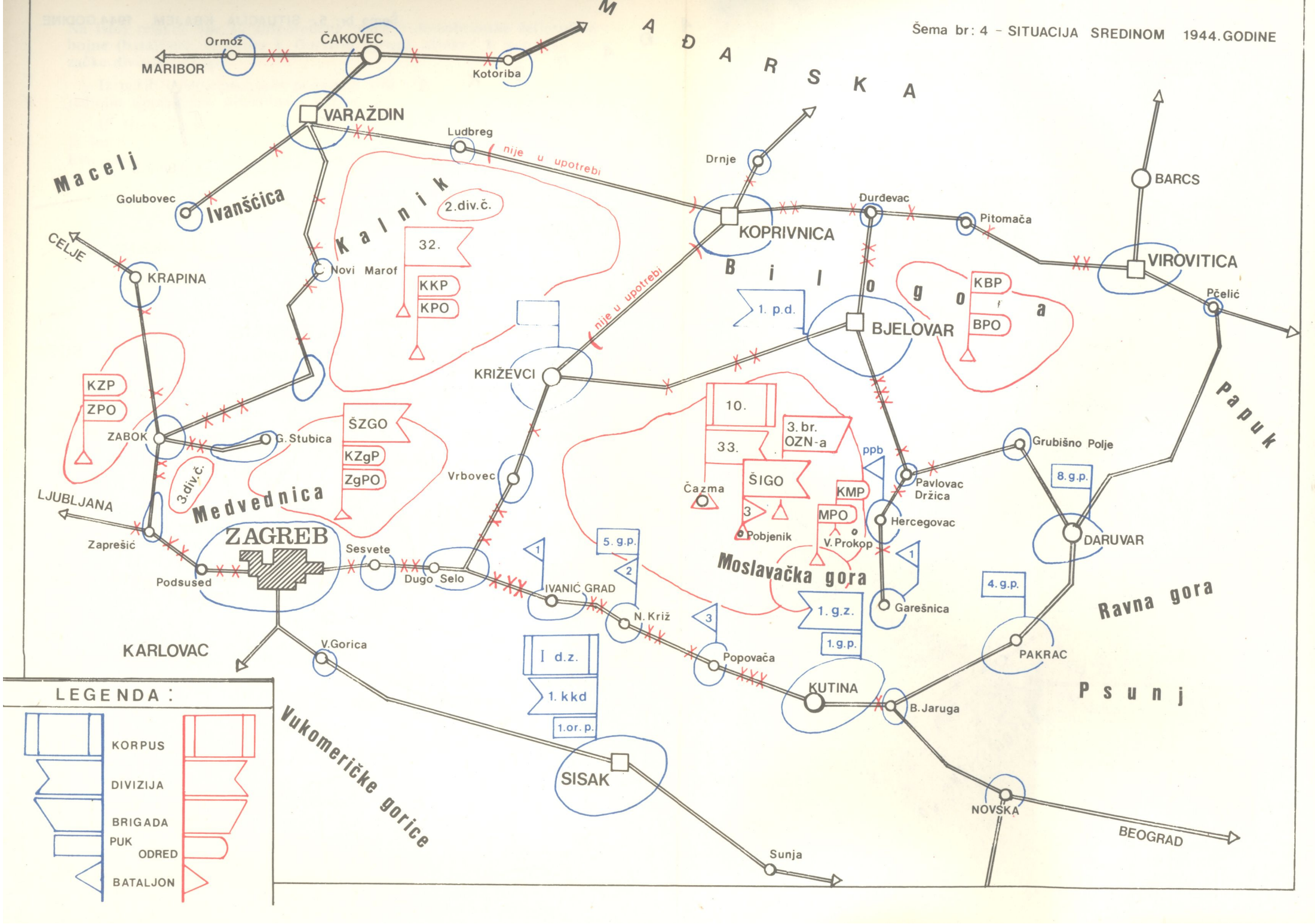
Ovo su podaci od rujna 1944. godine iz Izvještaja obavještajnih oficira zagrebačkog partizanskog odreda »Bene Josipa-Mosera« i Pere Popovića. Original izvještaja nalazi se u arhivi Vojno-historijskog instituta u Beogradu, k. 1601/1.

U pojedinim razdobljima neprijatelj je u širem rajonu Zagreba i južnom dijelu Hrvatskog Zagorja imao još i jače snage. Npr. u Bistri je imao 300 Nijemaca, u Gornjoj Stubici 1800, u Donjoj Stubici 750, Luki 1.500, itd. To se dešavalo onda kada je vršeno pregrupiranje snaga, manevar s jednog pravca na drugi, posebno rokiranje snaga ka Mađarskoj preko zagorske magistrale.

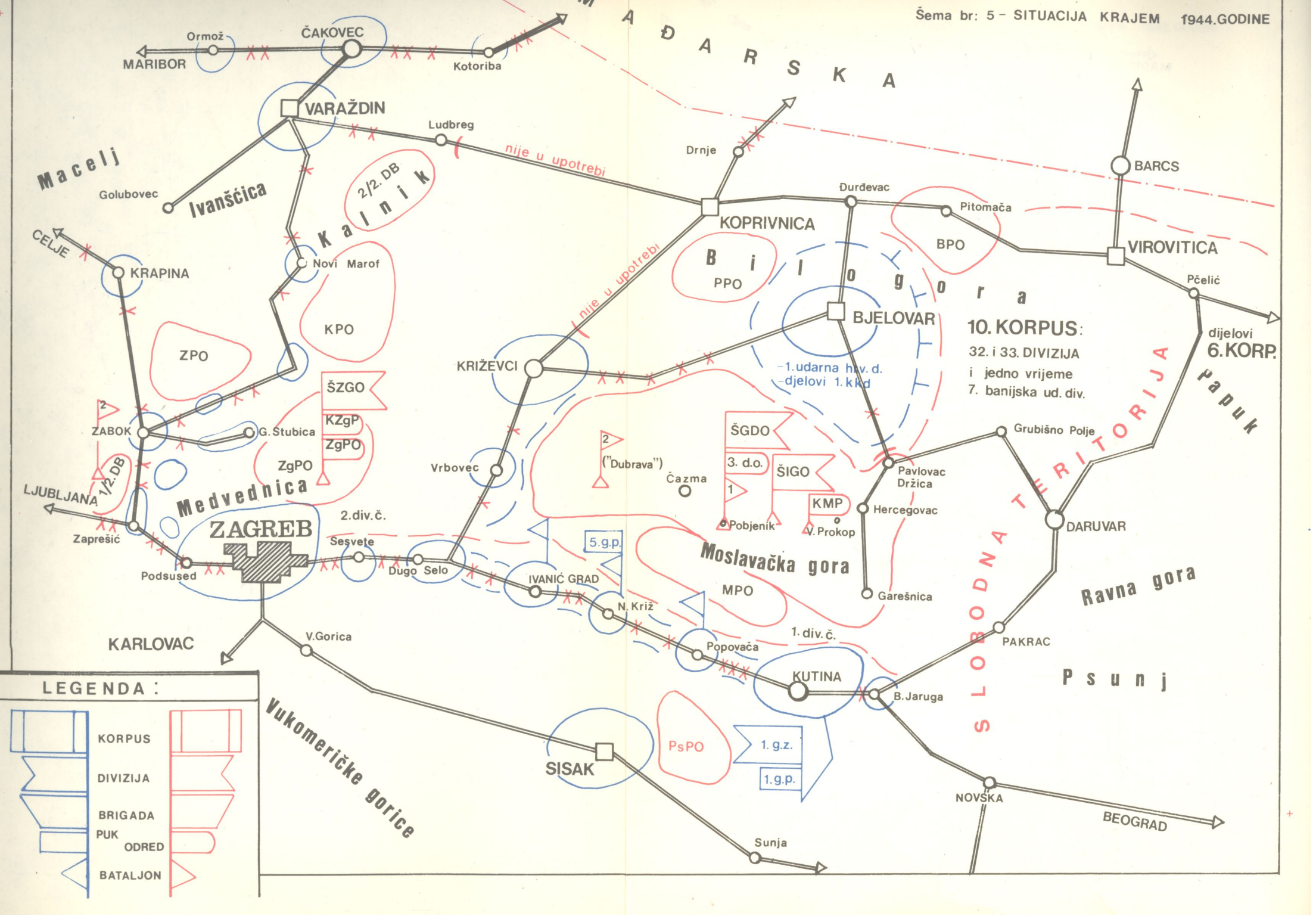

Šema br: 2 – SITUACIJA POČETKOM 1943. GODINE
– mađarske okup. snage
MAĐARSKA
Ormož
ČAKOVEC
MARIBOR
Kotoriba
VARAŽDIN
Ludbreg
Drnje
Đurđevac
Pitomača
BARCS
VIROVITICA
Pčelić
KOPRIVNICA
Macelj
Ivanščica
Kalnik
KPO
Golubovec
CELJE
KRAPINA
Novi Marof
Bilogora
286.
1. p.d.
462.
BJELOVAR
– 462/187. p.d.
– središnja oružnička škola
– ost. snage
KRIŽEVCI
1. g.d.
Grubišno Polje
Papuk
ZABOK
G. Stubica
Vrbovec
Čazma
Pavlovac
Držica
Hercegovac
LJUBLJANA
Medvednica
ZAGREB
Zaprešić
Podsused
Sesvete
Dugo Selo
923.n.b.
5. g.p.
IVANIĆ GRAD
N. Križ
Pobjenik
V. Prokop
DG 3
Moslavačka gora
MPO
1. g.z.
1. g.p.
Garešnica
DARUVAR
Ravna gora
KARLOVAC
V. Gorica
Popovača
KUTINA
PAKRAC
B. Jaruga
Psunj
I d.z.
1. o.p.
SISAK
Vukomeričke gorice
NOVSKA
BEOGRAD
Sunja
LEGENDA :
KORPUS
DIVIZIJA
BRIGADA
PUK
ODRED
BATALJON

Šema br: 3 – SITUACIJA KRAJEM 1943. GODINE
MAĐARSKA
MARIBOR
Ormož
ČAKOVEC
Kotoriba
VARAŽDIN
Ludbreg
Drnje
Đurđevac
Pitomača
BARCS
VIROVITICA
Pčelić
KOPRIVNICA
BJELOVAR
–1. dom. radna pukovnija
BPO
Bilogora
Papuk
Macelj
Golubovec
Ivanščica
CELJE
KRAPINA
Kalnik
2. div. č.
Novi Marof
32. divizija NOV i KPO
KKP
Zag. PO
Zgb. PO
ZABOK
G. Stubica
3. div. č.
Medvednica
LJUBLJANA
Zaprešić
ZAGREB
Podsused
Sesvete
Dugo Selo
KARLOVAC
V. Gorica
Vukomeričke gorice
SISAK
Sunja
286.
1. p.d.
462.
KRIŽEVCI
–njemci
–kozaci
–domobrani
–ustaše
Vrbovec
187. p.d.
1. k.k.d.
1. ž.b.
1
5. g.p.
2
IVANIĆ GRAD
N. Križ
3
1. g.z.
1 g.p.
I d.s.
1. o.p.
1.
Čazma
Pobjenik
3. db
KMP
V. Prokop
Moslavačka gora
1. div. č.
Popovača
KUTINA
B. Jaruga
Pavlovac
Držica
Hercegovac
Garešnica
Grubišno Polje
8. g.p.
DARUVAR
4. g.p.
PAKRAC
Ravna gora
Psunj
NOVSKA
BEOGRAD
LEGENDA :
KORPUS
DIVIZIJA
BRIGADA
PUK
ODRED
BATALJON

Šema br: 4 – SITUACIJA SREDINOM 1944. GODINE

Šema br: 5 – SITUACIJA KRAJEM 1944.GODINE

Interesantno je naređenje Štaba zapadne grupe partizanskih odreda od 29. rujna 1944. godine Štabu zagrebačkog partizanskog odreda u kojem između ostalog stoji: »Zagrebački odred s jednim bataljonom u zajednici s diverzantima koji se nalaze na sektoru Jakovlje — Pušča, krenut će odmah na željezničku prugu Zaprešić — Varaždin i minirati prugu. Pruga Zaprešić — Varaždin ne smije da radi, tim više što se naš korpus nalazi u ofanzivnim operacijama.«

U tom naređenju na kraju stoji i slijedeće: »U vezi gornjeg naređujemo da smjesta otpočnete s najžešćom aktivnošću na neprijateljske komunikacije. Putem radio-stanice, koja se nalazi u vašem odredu imate dnevno javljati šta ste učinili, kakve dalje namjere imate i kakva je kod toga reakcija neprijatelja . . .«

Polit, komesar major: Komandant major:
Ivica Gretić Kučiš Stjepan

PRILOG IV

P R E G L E D

BORACA I STARJEŠINA TREĆEG DIVERZANTSKOG ODREDA

ALMAR ĐURO,
ANTALAŠIĆ VINKO,
ANTALAŠIĆ SLAVKO-,
ANTOLEK IVAN,
AZULIN JOZO,
AZULIN FRANC,
BABIĆ MIRKO,
BAJZA JOSIP,
BAJA »BOSANAC«,
BAJA FRANJO,
BALUG VINKO,
BAKIĆ KATA
BARIĆ JOSIP,
BARANAČIĆ MIJO**,
BAR1ČEVIĆ MILAN,
BARTOLIĆ IVAN,
BAT STJEPAN**,
BEK ĐURO,
BEKIĆ STANKO,
BELOŠEVIĆ STJEPAN,
BERC STJEPAN,
BIŠĆAN STJEPAN**,
BLAŽIČKO ĐURO,
BLAŽON IVAN,
BLAŽON STJEPAN,
BLAŽON IVAN,
BOC IVAN,
BOGDAN ANTUN,
BOCKAJ DRAGO*,
BONTEK ANTUN,
BOLFAN MIŠKO,
BOLFAN KATICA,
BOROVAC PETAR,
BOROVAC VLADO,
BORONJEK JOSIP,
BOŽIĆ ILIJA*,
BOŽIĆ MILAN,
BOŽIČNIK MILAN,
BOŽIČNIK JOSIPA-NATAŠA,
BRANKA (iz Bjelovara)
BREZAK DRAGO,
BREZAK MILAN**,
BREZAK STJEPAN,
BREZAK ANKA,
BREZAK MILKA,
BRUZIĆ MILORAD,
BUNJEVAC JOSIP,
BULATOVIĆ JOVO**,
CAPEK STJEPAN,
CAR JOSIP*,
CMAJ STJEPAN,
CRNĆIĆ STEVO**,
CRNĆEVIĆ JOSIP,
CRNIJEVIĆ VINKO,
CRNOBORI VERA,
CRNAJ STJEPAN,
ČANADI ANTUN,
ČAUŠ ANTUN,
ČAUŠ IVAN,
ČEH (KORITNA),
ČELICA RADOVAN**,
ČIČKO STJEPAN,
ČIČKO IVAN,
ČIKOR FRANJO,
ČIZMEK MARKO,
ČORDAŠ MATO,
ČORDAŠ ĐURO,
ČUBRA MILAN,
DAVIDOVIĆ VELJKO,
DEKANIĆ JOSIP,
DEŽELIĆ IVICA,
DIJANIĆ STJEPAN,
DREMPETIĆ MIRO,
DOLENJAK ĐURO,
DUGOREPEC STJEPAN*,
DUK IVAN,
ĐURANEC JOSIP,
ĐURETAK VLADO,
ĐURĐICA (ŠTAB GDO),
FEKETIĆ STJEPAN,
FIJAČKO FRANJO,
FIŠTRAK TOMO,
FOLENGOVIĆ STJEPAN**,

* Umro poslije rata
** Poginuo u toku NOR-a

FRLJAK JOSIP*,
FRIGEL FRANJO**,
FRIGAN STJEPAN**,
FRULA FRANJO,
GAZICA STJEPAN,
GARANCAR IVAN,
GORIĆ S. JOSIP,
GORIĆ N. JOSIP,
GOLUBIĆ TOMO,
GOLUBIĆ IVAN*,
GOLUBIĆ FRANJO,
GOLUBIĆ IVAN (Ludbreg),
GNJATOVIĆ VLADO,
GRČIĆ IVAN,
GREGORIĆ IVAN,
GREGORIĆ STJEPAN,
GREGURIN JOZA,
GRGEČ MILAN,
GRDAK JOSIP,
GRUJIĆ ĐORĐE,
GULIĆ FRANJO*,
GÜSTIN JOSIP,
HADŽIĆ ĐURO,
HADŽIĆ IVAN,
HAGLJAN ANTON,
HAJDINA STJEPAN,
HANŽAK IVAN,
HANŽEK DUŠAN,
HANZULIN NACEK,
HERCIGONJA MIJO,
HERŠAK DRAGO,
HERCEG SLAVKO,
HORVAT NIKOLA,
HORVAT MICA,
HORVAT DRAGO,
HORVAT IVAN,
HORVAT JOSIP,
HORVAT IVAN,
HORVAT MARKO**,
HORVAT IVAN,
HORVAT MARICA,
HLAD STANKO,
HRŽINA VILIM,
HREŠČ IVAN,
HUSARIĆ (Ježevo)
HUTINSKI

IGNJATOVIĆ DANKO,
IVANČEVIĆ STEVO-LIČAN,
IVANKOVIĆ IVAN,
IVANUSA PAVAO,
IVANUŠA MARIJA,
IVANUŠA ŠTEFANIJA,
JAGUŠT MATO,
JAMBREČINA LEOPOLD,
JAJETIĆ BOŽO,
JAJETIĆ VIKTOR,
JAREC STJEPAN,
JELISAVEC BRANKO,
JEZERNIK VINKO,
JEŽIĆ MATO,
JERAT IVO,
JUG ADOLF,
JUG DRAGUTIN,
JUG BRANKO,
JUG JOSIP,
JURIČIĆ FRANJO,
JURKOVIĆ DUŠAN,
JURIŠIĆ VLADO,
JERŠEK STJEPAN,
JUVAN FRANJO,
KALČIĆ FRANJO,
KAPUSTA DRAGO,
KAŠIĆ MILAN,
KATALENIĆ JOSIP*,
KAUZLARIĆ IVICA,
KEROVEC IVAN,
KELEBUH SLAVKO,
KNEZ IVAN,
KNEŽEVIĆ DUŠAN-DUJO
KLARIĆ J. STJEPAN,
KLARIĆ T. STJEPAN,
KLARIĆ V. STJEPAN,
KLINAC IVAN,
KOBAC MILAN,
KOKOT MATO**,
KOKOT SLAVKO*,
KOKOT JOSIP,
KONJANOVIĆ ĐURO,
KONZUMLIK MATO,
KONZUMLIK EDO,
KONZUMLIK FRANJO,
KOS ĐURO,
KOVAĆEVIĆ DMITAR,
KOVAĆEVIĆ MIŠKO,
KOLARIĆ BLAŽ,
KOVAČ IVAN,
KOSTANJĆAR BLAŽ,
KOVJANOVIĆ ĐURO,
KOZAREC STJEPAN,
KOVAČ KALMAN**,

KOVAČ LOVRO,
KOZINA JOSIP,
KOZINA BARICA,
KATICA (Iz Bjelovara)
KRALJ LUKA,
KRAMAR STJEPAN**,
KRČMAR ADAM*,
KRČELIĆ IVICA,
KRČELIČ MIRKO,
KRČELIĆ JURAJ**,
KRČELIĆ FRANJO,
KRČELIĆ JOSIP,
KRČAN NIKOLA,
KRULIN STJEPAN,
KRIŠTOFIĆ STJEPAN,
KUĆIŠ TOMO,
LACKOVIĆ STJEPAN,
LANOSIL ALOJZ,
LAZARUS BRANKO,
LEPEN STJEPAN*,
LIKER FRANJO,
LISAK DOMINIK,
LONČARIĆ MATIJA*,
LONČARIĆ IVAN,
LONČAR JOSIP,
LOVREKOVIĆ VINKO,
LOVREKOVIĆ MARKO,
LOVRIŠEC FRANJO,
LUDVAJIĆ TOMO**,
LUKAČ BOŽO,
LUKIĆ NIKOLA-BOSANAC*,
LJALJAK PETAR,
LJALJAK RUDOLF,
LJALJAK ROKO,
MAGIĆ MIJO*,
MAGDIĆ DRAGAN,
MAGDIĆ MIRKO,
MAJNIĆ ANDRIJA,
MAJNHOFER JANKO,
MALEČIĆ IVO-ŠARKO,
MARGETIĆ DRAGO,
MARGETIĆ MATO,
MAROHNIĆ FRANJO**,
MATVEJA FRANJO,
MARINKOVIĆ PAJO,
MARŠANIĆ VINKO,
MARŠANIĆ JURAJ,
MARUŠIĆ FRANJO,
MAŠIĆ PERO*,
MERTIĆ JOSIP,
MERTIĆ IVAN,
MARTINOVIĆ NEĐELJKA
-NEDA,
MESAREK ROK**,
MILANOVIĆ MIRKO,
MIHELČIĆ SLAVKO,
MILOSAVLJEVIĆ PAJO,
MILAT
MLINAREC IVAN,
MILIČIĆ NENAD**,
MILIĆ DRAGUTIN**,
MIKAC STJEPAN,
MINIĆ BOGDAN,
MIRKOCI ANTUN,
MIKOCI ANTUN,
MIKŠA MIRKO**,
MRĐIĆ STJEPAN,
MRŠIĆ STJEPAN-STIPE,
MUŽAR DRAGO,
NOVAK IVAN,
NOVAK JOSIP,
NOVAK VLADO,
NOVAK JOSIP*/,
NOVAKOVIĆ STJEPAN*,
NINIĆ ANTON*,
OBAD VINKO,
OBADIĆ ANTON,
OVČAR FRANJO*,
OŠTARUAŠ ĐURĐA,
NJUMIĆ ANTON,
PAPIĆ NIKOLA,
PAPEK MIRKO,
PAVIĆ NIKOLA,
PAVIĆ STJEPAN,
PALAŠIKA JOSIP,
PALEŠIĆ IVAN,
PAVLIĆ IVICA,
PAVLIŠKO JANKO-ŠVABO,
PATAČIĆ ANTUN*,
PEČNIK STJEPAN,
PETLJAK FRANJO,
PETANJEK-BIŽIĆ MARIJA,
PETER FLAJ
PILIPOVIĆ PERO**,
PINTER ĐURO**,
PISKAČ SREĆKO,
PILSKI MIJO,
PLANTAK IVAN,
PLEĆKO JOSIP,
POLJAK MATO,

POPEC DRAGO*,
POPOVIĆ PERO*,
POPOVIĆ NIKOLA**,
POTOČIĆ ANTUN**,
POŽAR KARLO,
PRELEC IVAN,
PRELEC TOMO,
PRELEC M. TOMO Soplica 1),
PRIBIČEVIĆ JOVANJOCO,
PRIBANIĆ IVAN,
PUTAK MARIJAN-PRCO,
RAČIĆ STJEPAN,
RADOŠEVIĆ DRAGO,
RADOŠEVIĆ-SELEŠ IVKA,
RAKOCI STJEPAN,
RANEC STJEPAN,
REPIĆ JURAJ,
REPIĆ ANDRIJA,
RIHTER JANKO
ROB DRAGO**
RUSIĆ JOVAN-JOVO,
SEDLAR TITO,
SKLEPIĆ JOSIP*,
SKOČIĆ MATO*,
SKLEPIĆ ĐURO,
SKLEPIĆ ANTON,
SMUDILA JURAJ,
SOKLER DRAGO,
SOVIČ PETAR,
SPEVAN IVAN,
SRPAK SLAVKO*,
SREDOJEVIĆ TOMO,
STAREŠINA JOSIP-JOVICA,
STOJANČEVIĆ MILOŠ,
STRIČKO FRANJO,
STANIVUK MILAN,
SVETLIČIĆ IVAN-ORSI,
SVETLIČIĆ ANTUN,
SVETLIČIĆ IVAN,
SVETLIČIĆ MATO,
SVETLIČIĆ DRAGO,
SVIKOVIĆ BOŽO,
SVILKOVIĆ JURAJ,
SUZIĆ DANKO,
SABOL STJEPAN,
SABOLIĆ JERKO,
SALIHOVIĆ SALIH-SALKO**,
SAMOŠĆANEC ALOJZ,
SADAK MIJO,
SEVER ĐURO,
SEVER STANKO,
SEVER STJEPAN,
SEKULIĆ STJEPAN,
SLADOJEVIĆ-ČANAK MACA,
ŠANTEK MATO-CRNI",
ŠAFRAN ĐURO,
ŠAGUT MIRKO,
ŠALA MIRKO,
ŠALKOVIĆ STJEPAN,
ŠALKOVIĆ IVO,
ŠARIĆ PETAR,
ŠARON BOŽO,
ŠATOVIĆ MILJENKO,
ŠEGOTA MATO,
ŠELENDIĆ FRANJO,
ŠEPAK ZLATKO,
ŠEPAK SLAVKO,
ŠIMUNIĆ IVAN-JALŽICA,
ŠIMUNIĆ DRAGUTIN,
ŠIMUNIĆ IVAN (Jakovlje),
ŠIMUNOVIĆ IVAN,
Š1MUNJAK MIRKO,
ŠINJOR IVAN,
ŠKABEC TOMO,
ŠOLA IVAN,
ŠODEC MATO,
ŠOLTIĆ STJEPAN,
ŠPANIĆ LUKA,
ŠPANIČEK JOSIP,
ŠPRAJC MIŠKO*,
ŠTROK VIKTOR,
ŠTEKOVIĆ JANKO,
ŠTEFICA (Radist),
ŠTAJNER JOSIP**,
ŠUSTEK FRANJO,
ŠUŠNJAR ĐURO,
TEŠIJA ANTON,
TEPEŠ VID**,
TIŠLJAR FRANJO,
TOMAC JOSIP*,
TOMAŠINJAK DRAGO,
TOMAŠINJAK ZVONKO,
TOPOLJAK MIRKO,
TRNČIĆ VINKO**,
TREMSKI MIRKO,
TUKSAR DRAGO,
TURK IVAN,
TURK RUDOLF,
TURKOVIĆ STEVO,
TUDIĆ FRANJO,

UZELAC DUŠAN,
VIGNJEVIĆ MILUTIN,
VIGNJEVIĆ MARINKO,
VITAS BRANKO**,
VIDOVIĆ ANDRIJA,
VIDOVIĆ JOSIP,
VLAISAVLJEVIĆ PAJO,
VRANIĆ MARIJA,
VRĐUKA LJUBOMIR",
VRAŽIĆ DRAGO,
VUJEC VLADO,
VULINEC FRANJO-FRANC,
VUK ANTON,
VUKOVIĆ DUŠAN,
VUKAC STJEPAN,
ZJALJIĆ ĐURO,
ZASTAVNIKOVIĆ NIKOLA,
ŽELJEZIĆ SLAVKO,
ŽGANJAR STJEPAN,
ŽITNIK MARIJAN,
ŽIGER DRAGO,

P R E G L E D
POGINULIH DIVERZANATA

	Pog.
BAŠIĆ STJEPAN, Borac	1944.
BARANČIĆ MIJO, Borac	1944.
BIŠČAN STJEPAN, Borac	1944.
BREZAK MILAN, Desetar	1944.
BULATOVIĆ JOVO, Borac	1944.
CRNČIĆ STEVO, Borac	1944.
ČELICA RADOVAN, Borac	1944.
FOLENGOVIĆ STJEPAN, Desetar	1944.
FRIGAN STJEPAN, Borac	1944.
HORVAT MARKO, Desetar	1944,
FRIGL FRANJO, Borac	1944.
KNEŽEVIĆ DUŠAN, Borac	1944.
KOKOT MATO, Borac	1944.
KOVAČ KALMAN, Borac	1944.
KRAMAR STJEPAN, Borac	1944.
KRČELIĆ JURAJ, Borac	1944.
LUDVAJIĆ TOMO, Zam. K-ra čete	1944.
MAROHNIĆ FRANJO, Delegat i zam. kom. čete	1944.
MESARIĆ ROK, Borac	1944.
MILČIĆ NENAD, del. voda Borac	1945.
MILIĆ DRAGUTIN, Borac	1944.
MIKŠA MIRKO, Borac	1944.
NOVAK J. IVAN, Borac	1944.
PILIPOVIĆ PERO, K. voda	1943.
PINTAR ĐURO, Borac	1944.
POPOVIĆ NIKOLA, Deset.	1944.
ROB DRAGO, Borac	1944.
SALIHOVIĆ (LONČAREVIĆ) SALIH-SALKO, Zastavnik	1944.
ŠTAJNER JOSIP, Polit, komes. 3. DIVER. BAT.	1944.
TRNČIĆ VINKO, Borac	1944.
TEPEŠ VID, Borac	1945.
VITAS BRANKO, K-dir. 2. Č. 2. DB	1945.

Pregled boraca i starješina 3-čeg Diver, odreda dat je po običnom abecednom redu. U pregled su ušli svi diverzanti iz sastava 3. diverzantske grupe, 3. diverzantske čete, 3-čeg diverzantskog bataljona i 3. Diverzantskog odreda. Pored svih nastojanja i napora moguće je da jedan manji broj drugova nije ušao u spisak, jer o njima nema podataka. Realno je da u spisku nema oko 15 do 20 drugova i drugarica. Pored ostalog ovo i radi toga što je bilo prekomandi u druge naše jedinice. Dio boraca je otišao iz diverzantskih jedinica nakon ranjavanja, a dio nakon diverzantskih kurseva odlaskom u diverzantske grupe pri partizanskim odredima 1944. godine, o kojima nije vođena potpuna evidencija.

Dalje, moguće je da svako ime i prezime nije u slovo precizno. Od preživjelih diverzanata poslije NOR-a umro je dosta veliki broj drugova. Evidencija pripadnika diverzantskih jedinica i 3-ćeg Diverzantskog odreda nije potpuna, pa su moguće manje nepreciznosti i izostavljanje podataka.

U periodu štampanja knjige stizali su pojedini podaci i prilozi, koji više nisu mogli ući u knjigu.

Kada se navode redni brojevi diverzantskih četa u 3-ćem diverzantskom bataljonu i neke funkcije — dužnosti o kojima je bilo riječi u prvom dijelu knjige, evo nekih dopuna i ispravki:

1. Radi toga što je bilo različitih brojnih oznaka vodova i četa diverzantskih jedinica u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, uzeli smo jedan ustaljeni red, tako da je:

— 3. diverzantska grupa 1942. g. u Moslavini u sastavu MPO i na Kalniku u sastavu KPO;

— 3. diverzantska četa u 1943. god. do formiranja 3. diverzantskog bataljona ima vodove: 1. u Moslavini, 2. na Kalniku i 3. u Hrvatskom Zagorju;

— Isti red smo uzeli i za diverzatnske čete. Ovo i pored toga što je Diverzantska četa na Kalniku imala broj 3. a ona oko Zagreba i u Zagorju broj 2. Bilo je perioda kada je četa na Kalniku imala broj 2. Zatim, čete su bile nazivane i kao: kalnička, međimurska, zagorska, prigorska, moslavačka, posavska i slično. U cilju lakšeg praćenja situacije u razvoju i djelovanju diverzantskih jedinica uzeli smo jedan stalan redoslijed.

2. Na rukovodećim dužnostima bilo je dosta promjena. U prvom dijelu knjige potkrale su se neke greške, ili su ispuštena neka imena. To se odnosi na slijedeće drugove i funkcije:

— U prosincu 1943. godine na dužnosti komandira 1. čete 3. diverzantskog bataljona došao je Franjo Vulinec - Franc, a za političkog komesara Ivo Jerat.

— U četi u Hrvatskom Zagorju koju smo obradili kao 3. četu (vodila se kao i druga — 2.), u početku 1944. godine komandir čete je Nikola Papić, njegov zamjenik Stjepan Mršić, a komandiri vodova Josip Car i Josip Grdak, koji su u jesen te godine postavljeni na dužnost komandanta 1. i 2. diverzantskog bataljona. Interesantno je za napomenuti da je Stjepan Mršić bio komandir čete, pa zamjenik Nikole Papić i ponovno komandir čete. Zatim, zamjenik komandanta 2. diverzantskog bataljona i nakon kraćeg vremena komandanta 1. diverzantskog bataljona. Josip Car je bio zamjenik komandiru čete Mršiću, da bi kasnije postao komandant bataljona, a Mršić njegov zamjenik. Očito da je u vođenju kadrovske politike bilo nedosljednosti, ali tako je bilo;

— Politički komesar s Nikolom Papićem u četi bio je Dušan Jurković;

— Politički komesar 3. diverzantskog bataljona prije Josipa Štajnera izgleda je ipak bio Iva Hreš (potpis na originalnom dokumentu

od 11. 3. 1943. godine je nečitak), a poslije Stajnera — Vasilije Čanak Vaso. Zamjenik polit, komesara tog bataljona je Stjepan Sabol. Kod obrade štaba 3. diverzantskog odreda potkrala se greška u tome da je Sabol bio do tada komesar bataljona, nije — nego zamjenik komesara.

Iz pregleda je vidljivo da je 404 boraca i starješina bilo u diverzantskim jedinicama sjeverozapadne Hrvatske, počev od 3. diverzantske grupe do 3. diverzantskog odreda. Ovdje treba dodati još oko 15 do 20 neevidentiranih, što znači da je kroz ove diverzantske jedinice prošlo oko 420 boraca i starješina.

Nismo posebno uveli u pregled abecednim redom članove štaba, grupe diverzantskih odreda NOVJ na čelu sa Ivanom Harišem-Gromovnikom. Njihova se imena vide iz formacije štaba grupe.

Iz pregleda poginulih diverzanata vidi se da je:

— poginulo 32 druga, što iznosi, oko 8 posto od ukupnog broja diverzanata;

— svaki treći poginuli je rukovodilac. Među poginulima su politički komesar bataljona Josip Štajner - Jozo, komandir 2. čete 2. diverzantskog bataljona, Branko Vitas, zamjenik komandira 2. čete, 1. DB Tomo Ludvajić, komandir voda Pero Pilipović i delegat voda i zamjenik komesara 1. čete 1. diverzantskog bataljona Franjo Marohnić, desetar Brezak Milan i drugi.

— Godine 1943. poginuo je jedan drug, 1944. — 28 i 1945. — 3 drugova. To znači da je 1944. godina bila teška za diverzante.

— Od naših mina poginulo je pet drugova. U borbi sa neprijateljem 22 druga i na drugi način 5 drugova.

OPĆINA IVANIĆ-GRAD

Odlukom Skupštine općine od 7. listopada 1969. godine, općina Ivanić-Grad preuzela je domicil nad Trećim diverzantskim odredom i štabom Grupe diverzantskih odreda NOV.T. Osim ostalog domicil ovoj komuni pripada i zato što su od brojnih diverzanata prvi diverzanti između Drave i Save upravo s područja ove općine. Zatim, na glavnoj željezničkoj pruzi i cesti između rijeka Česme i Lonje (20 km) izvršeno je od 1941. do 1945. godine velik broj diverzantskih akcija (14 do 15%) od ukupno izvedenih akcija na području sjeverozapadne Hrvatske.

Radi toga, da bismo čitaoca bolje informirali o komuni koja gaji tradicije Trećeg diverzantskog odreda ŠGDO NOVJ, evo skraćene lične karte općine Ivanić-Grad.

Prije, a i u toku rata, današnje područje općine Ivanić-Grad pripadalo je većim dijelom kotaru Čazma (općina Križ, Kloštar-Ivanić i Ivanić-Grad), a jednim dijelom kotaru Dugo Selo (općina Posavski Bregi). Ta teritorijalna podjela ostala je i nakon oslobođenja duže vremena, a zatim ova društveno-politička zajednica djeluje kao cjelina na području četiri bivše općine.

NEKE OSNOVNE KARAKTERISTIKE TERITORIJA OPĆINE IVANIĆ-GRAD

Po obliku teritorija općina Ivanić-Grad je uglavnom prikupljena, ali nešto malo nagnuta pravcem sjeverozapad i jugoistok. Inače, u osnovi je to pravokutnik koji je nešto širi na sjevernoj strani. Granica na zapadnoj strani je nešto više izlomljenog pravca protezanja. Površina područja općine iznosi oko 382 km^2, što je svrstava u komune srednje veličine, što je značajno obzirom na mogućnost razvoja.

Zemljište je izrazito ravnica, osobito između pruge i južne granice općine, te uz rijeku Česmu i Lonju. Nešto brežuljkastog zemljišta nalazi se u sjeveroistočnom dijelu, što čini oko 25% teritorije komune. Relativna visina najvišeg dijela područja komune svega je oko 150 do 170 m, što opet znači da nema na području općine jakih zemljišnih objekata.

Pokrivenost područja je osrednja, jer samo šume Žutica i Marča, te dio šume Jantak dobro pokrivaju zemljište preko cijele godine. Međutim, u toku ljeta pokrivenost se znatno poboljšava poljoprivrednim kulturama. Postoji veliki broj malih šumaraka, grupa drveća i živica, koje ipak u osnovi solidno pokrivaju područje komune:

Vode ima dosta, jer rijeka Česma, kanal Glogovnica, Lonja i Črnec ustvari obuhvataju gotovo čitavu komunu. Osim toga ima velik broj malih potoka, koji u jesen i u proljeće imaju dosta vode.

Komunikativnost ovog teritorija bila je dobra i prije rata. To više, što je glavna željeznička pruga i cesta prolazila čitavom dužinom preko

područja općine u pravcu sjeverozapad — jugoistok s velikim brojem željezničkih stanica.

Sva veća naseljena mjesta nalazila su se na ove dvije glavne komunikacije. Naseljenost je relativno dobra što je imalo znatnog utjecaja u toku rata i poslije oslobođenja. Međutim, gustoća naseljenosti nije velika u odnosu na broj kvadratnih kilometara. Ogromna većina stanovnika su Hrvati, zatim ima Srba i nešto ostalih pripadnika naših naroda, te Čeha, Mađara, Roma i još nekih drugih pripadnika narodnosti.

Prije rata i neposredno poslije oslobođenja poljoprivreda je bila glavno zanimanje za čitavih 93"/o stanovnika. Zanatstvo je od davnina bilo relativno dobro razvijeno na području današnje općine Ivanić--Grad. Radnika je bilo najviše u Novoselcu gdje je prije rata DD Našička zapošljavalo oko 400 do 500 radnika u sezoni. Ostali dio radnika bili su oni koji su radili u mlinskoj i ciglarskoj industriji, te u zanatstvu.

NAPREDNI RADNIČKI POKRET I RAD KPJ DO 1941. GODINE

Kroz vjekovnu borbu za opstanak protiv raznih osvajača i protiv pokušaja denacionalizacije gomilala su se iskustva, rasla svijest i rodoljublje svuda i kod svih južnoslavenskih naroda. To isto vrijedi i za područje Moslavine, kao i općine Ivanić-Grad.

Ideje socijalizma, a zatim i organiziran rad, počinju ovdje početkom ovoga stoljeća aktivnošću pripadnika socijal-demokratske stranke Hrvatske i Slavonije.

Završetkom Prvog svjetskog rata i stvaranjem Kraljevine SHS nastala je nova situacija. Nova buržoaska vlast i njeni organi bila je protiv slobode i socijalne pravde širokih narodnih masa. Ona je ubrzo poslije konsolidacije vlasti krenula u žestok obračun s naprednim snagama društva, prije svega protiv Komunističke partije Jugoslavije.

Takva politika vlastodržaca nove države izazvala je velike štrajkove, bune seljaka i teror. Na ovom području došlo je 1920. godine do dosta širokog pokreta seljaka i bune koja je dovela do Križke republike. Naime, seljaci, uz podršku radnika, zauzeli su bili vlast u Križu i proglasili Križku republiku, koja je živjela od 5. do 8. 9. 1920. godine. Neki učesnici te bune seljaka pripadali su naprednom radničkom pokretu, da bi na kraju stigli i u partizane (Filip Lakuš i drugi).

Utjecaj Oktobarske revolucije bio je prisutan u to vrijeme i na području Ivanić-Grada, u Hrvatskoj i u Jugoslaviji. To je pozitivno utjecalo na jačanje naprednog radničkog pokreta, te stvaranje prvih partijskih organizacija. Razumije se, nije to bio jedini razlog stvaranja partije, već samo dio pozitivnog utjecaja.

PRVA PARTIJSKA ORGANIZACIJA

Prva organizacija KPJ na području Moslavine osnovana je upravo na današnjem području općine Ivanić-Grad u ljeto 1920. godine, uskoro

iza Vukovarskog kongresa KPJ. Partijsku ćeliju sačinjavali su: Franjo Moguš, sekretar partijske ćelije i članovi: Janko Habijan, Milan Vnuk, Alojz Vulinec, Nikola Belic, a uskoro i Franjo Zoretić, Vlado Novak, Mirko Žalec, Gabro Habek, Martin Lončar, Ivan Đurnjevec, Cvetko Kukec, Ivan Šprajc, Petar Čajkovski i Antun Acinger.

Kao i drugdje i ovdje je nakon obznane i zakona o zaštiti države zabranjen rad KPJ, njenih rukovodstava i organizacija. U žestokoj hajci buržoaskih organa vlasti razbijene su mnoge organizacije i rukovodstva. Iza toga je, kao što znamo, došlo do žestokih frakcijskih borbi unutar partije, do oportunizma i tako dalje.

Međutim, na području jednog dijela Moslavine, a posebno Ivanić-Grada komunisti su ipak nastavili radom. Bilo je ozbiljnih osipanja, ali i borbe da se radi u novim uvjetima. Među najaktivnijima su Alojz Vulinec i Nikola Belic. Oni su često bili proganjani i zbog komunističke aktivnosti, ali su stalno nastavljali radom. Nikola Belic bio je aktivan učesnik Oktobarske revolucije i tiorac u redovima Crvene armije. Kao takav on je vrlo aktivno radio na širenju ideja Oktobra zajedno s Alojzem Vulincem. Od ideja i propagande išlo se dalje: na stvaranje istomišljenika, a zatim i partijskih organizacija.

ALOJZ VULINEC — SLOGA

Najistaknutija ličnost među komunistima na području Ivanić-Grada, Moslavine, a i šire bio je Alojz Vulinec — Sloga. Alojz je rođen 5. 6. 1900. godine u Gornjem Šarampovu. Kao hranilac porodice bio je oslobođen odlaska na frontu u Prvom svjetskom ratu. Završio je obućarski zanat, te je prodajući obuću u Ivanić-Gradu i obližnjim mjestima dolazio u kontakt s članovima socijal-demokratske stranke i povratnicima iz Sovjetskog Saveza. Na taj način izgrađivao je svijest i saznanje o klasnoj revolucionarnoj borbi naprednog radništva i neprekidno radio na vlastitoj marksističkoj izgradnji. Socijalističku literaturu dobivao je posredstvom Franje Zoretića i preko veza sa zagrebačkim komunistima. Svoje marksističko obrazovanje Vulinec je stjecao u teškim uvjetima ilegalnog komunističkog djelovanja. U razdoblju 1925--35. godine bio je više puta hapšen, a često prisiljavan da se prijavljuje žandarmerijskoj stanici. Iz dokumenata o pretresu njegovog stana vidi se da mu je oduzet radio aparat, a to znači da je Vulinec kao aktivan politički radnik Partije pratio situaciju i uporno djelovao na širenju komunističkih ideja. 1925. godine organi vlasti poslali su ministru unutrašnjih poslova dopis u kome se govori o komunističkoj djelatnosti na čazmanskom kotaru, Ivanić-Gradu i posebno o Alojzu Vulincu. U tom dokumentu od 18. kolovoza 1927. godine stoji da je izvršen pretres u stanu Alojza Vulinca i da je nađeno 20 marksističkih knjiga i slike Marksa i Lenjina u zlatnom okviru. U navedenoj prijavi spominje se da je Vulinec primao susjede i poznanike u svome stanu, da su slušali radio, te da je Vulinec propagirao ideje i ciljeve komunističkog pokreta. U jednom izvještaju kotarskog poglavara od 17. prosinca 1927. godine kaže se da je Vulinec stavljen pod redovni nadzor organa vlasti zbog svog komunističkog djelovanja i opasnosti po tadašnji poredak.

Aktivnost Alojza Vulinca posebno se ispoljila na planu reorganizacije partijske ćelije u Gornjem Šarampovu, zatim u njegovom radu na području Moslavine, posebno kotareva Garešnica, Kutina Čazma i Dugo Selo.

Način rada partijskih organizacija i rukovodstava, a posebno Alojza Vulinca bio je takav, da su za ilegalan rad partije korištene legalne mogućnosti: zadruge, kulturno-prosvjetna društva, sindikat i t. d.

Sredinom 30-tih godina komunisti su organizirali više štrajkova u Novoselcu, Križu i Ivanić-Gradu.

Interesantan je primjer rada Partije u Šarampovu Gornjem gdje se pod rukovodstvom Vulinca organizirala izgradnja zadružnog doma. Dom je izgrađen u rekordnom vremenu: od 25. rujna do 5. listopada 1939. godine. To je bilo moguće, jer je u izgradnji sudjelovalo 500 zadrugara. Ovaj primjer govori jasno o utjecaju Partije na narod i o tome kakva je snaga organizacije rada kad se pravilno procijeni situacija i organizira posao.

Pod rukovodstvom Alojza Vulinca — Sloge partijske organizacije i komunisti jačaju svoj utjecaj u masama, posebno rneđu radnicima. Stvoren je veliki broj novih simpatizera Partije što je omogućilo njen snažan utjecaj na pripreme i izvođenje štrajkova, otpor nenarodnim režimima i suradnju između radnika i seljaka. Vulinec je osobno i preko partijskih organizacija vršio snažan utjecaj u redovima HSS posebno među lijevo orijentiranim ljudima te organizacije. Taj uspjeh doći će do izražaja kasnije u toku NOR-a.

SITUACIJA NEPOSREDNO PRED RAT 1941. GODINE

Dolazak na čelo KPJ Josipa Broza Tita kao generalnog sekretara Partije bio je presudan u borbi za konsolidaciju Partije i snažan razvoj njenih organizacija i rukovodstava. Za svega nekoliko godina, kao što znamo, izvršeno je čišćenje u Partiji i rukovodstvu, osnovane su KPH i KPS, formirana rukovodstva — pokrajinski komiteti, oblasni komiteti, okružni i drugi tako da je Partija bila spremna za događaje koji će. uslijediti.

Na području Moslavine, a posebno na čazmanskom kotaru, osnovane su brojne nove organizacije KP, među ostalima partijska ćelija u Kloštar-Ivaniću i Prkosu. U to vrijeme formirana je i organizacija SKOJ-a u koju su ušli najnapredniji mladi komunisti.

Kao jedan od snažnih centara Partije na području Moslavine — partijska organizacija Gornji Šarampov imala je 1940. godine 12 članova. To su bili (sekretar) Alojz Vulinec — Sloga, Nikola Belic, Mato Svetličić, Franjo Svetličić, Josip Šepak, Stanko Leš, Stjepan Grobelić, Josip Đurović, Nikola Janković, Mirko Mileković, Ivan Miletić i Franjo Vidović. Treba istaći da je sastav ove organizacije veoma dobar. Tu su Nikola Belic učesnik Oktobarske revolucije — stari partijski radnik, zatim Alojz Vulinec već tada iskusni partijski rukovodilac, čovjek koji je poznavao veliki broj kadrova na širem području Moslavine. Ta ćelija imala je u stvari snagu komiteta partije. -

OKRUŽNI KOMITET KP

U cilju bolje organizacije rada, rukovođenja i što veće aktivnosti formiran je 1940. godine Okružni komitet partije Čazma. Za sekretara Okružnog komiteta postavljen je Alojz Vulinec — Sloga. U nadležnost ovog komiteta ušlj su kotarevi Čazma, Kutina i Dugo Selo. Taj događaj imao je veliki, može se reći povijesni značaj, jer je time bio završen i proces konsolidacije KPJ. Naime, formiranjem kotarskih i okružnih komiteta pokriven je čitav teritorij organizacijama KPJ.

Taj značaj posebno će se ispoljiti u toku NOB, jer će rad kotarskih i okružnog komiteta tek tada doći do punog izražaja.

Nema pisanih podataka, ali se smatra da je Alojz Vulinec — Sloga bio tada član CK KPH. Zna se da je bio delegat na 5. zemaljskoj konferenciji koja je održana 2. listopada 1940. godine u Zagrebu. Neposredno pred rat 1941. godine, tj. krajem 1940. i početkom 1941. godine dosta velik utjecaj ispoljio je i CK KPH na rad partijskih organizacija u Moslavini, a time i na području Ivanić-Grada. Tu su dolazili: Josip Kraš, Pavle Gregorić — Brzi, Joža Vlahović, Stipe Ugarković, Stjepan Kendel — Sijedi, Šime Balen'i Martin Franekić.

Alojz Vulinec — Sloga kao sekretar Okružnog komiteta partije govorio je 5. travnja 1941. godine vojnim obveznicima o obavezi obrane zemlje od fašističkog agresora. On je nastupio pred oko 1000 ljudi na željezničkoj stanici Ivanić-Grad. Bio je to jedini takav primjer na području Moslavine, a vjerojatno i dalje. Ali, bio je to Alojz Vulinec koji je dosljedno izvršavao direktive svoje partije. I ovaj podatak sam za sebe dovoljno govori o ličnosti Alojza Vulinca.

Uloga OK KPH Čazma i njegova sekretara bila je veoma značajna u to vrijeme, jer je njome omogućeno rukovođenje i djelatnost kotarskih komiteta Partije i partijskih ćelija, a time i članova Partije. Zahvaljujući tome pravovremeno su otpočele pripreme za oružanu borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika.

DOPRINOS U NOR-u I SOCIJALISTIČKOJ REVOLUCIJI

Kada je riječ o doprinosu naroda Ivanić-Grada u NOR,u i socijalističkoj revoluciji u periodu 1941 — 45. godine, onda se odmah može kazati da je on bio zaista velik i. posebno značajan. Da je tako evo samo nekih elemenata:

1. Preko članova KP i naprednih ljudi a na osnovu stvorenog ugleda i utjecaja prije rata, Partija ima čvrst oslonac na terenu, pa produžava rad u novim teškim uvjetima.

2. Po okupaciji zemlje, partijske organizacije i kotarski komiteti Čazma, Kutina i Dugo Selo, pod rukovodstvom Okružnog komiteta Čazma na čelu s Alojzem Vulincem — Slogom ispoljavaju živu aktivnost. Održavaju se sastanci ćelija, kotarskih komiteta, te više savjetovanja na području kotareva, a održava se veza s CK KPH. Uz to vrše se pripreme za oružanu borbu.

3. 20. svibnja 1941. godine u Gornjem Šarampovu u prisutnosti člana CK KPH doktora Pavla Gregorića — Brzog održano je partijsko

Savjetovanje na kome je data ocjena političke situacije i postavljeni zadaci na planu priprema za revoluciju, posebno oružanu borbu.

4. 26/27. srpnja 1941. godine, na Tandarića livadi pod rukovodstvom Alojza Vulinca — Sloge održan je proširenі sastanak Okružnog komiteta partije Čazma, na kom je donijeta odluka o početku oružane borbe. To je bilo presudno za razvoj prvih borbenih partizanskih jedinica na području Moslavine. Od tada se konkretno radi na prikupljanju oružja i boraca za formiranje zapadnog dijela NPO-a (čazmansko-dvanička partizanska grupa). S druge strane odvija se intenzivan rad na jačanju partijskih organizacija i njihovom sređivanju i stvaranju organizacija NOP-a. Na tome posebnu aktivnost ispoljava Vulinec, Svetličić, Kendel, Josip Radanović i još neki drugi.

Prve akcije trganja telefonsko-telegrafskih veza na glavnoj pruzi i cesti izvedene su u ljeto 1941. godine upravo na području općine Ivanić-Grad.

Činjenica, da je pod rukovodstvom Alojza Vulinca, 14. prosinca 1941. godine u rejonu Lugarice kod sela Andigole i službeno osnovan zapadni dio moslavačkog partizanskog odreda, govori jasno o aktivnosti komunista s područja Ivanić-Grada koji su činili većinu boraca te prve partizanske jedinice zajedno s drugovima s područja kotara Dugo Selo. Samo nekoliko dana kasnije, 21. 12. 1941. godine došlo je do spajanja istočnog dijela moslavačkog odreda sa zapadnim, tako da je osnovan partizanski odred MPO koji je dobio i naziv Sloga. Odred je imao 50 dobro naoružanih boraca i bio je jedan jedini takve jačine na području sjeverozapadne Hrvatske. Važno je podvući da je moslavački odred od tada postojao u toku čitavog NOR-a. Nikada nije bio razbijen niti rasformiran. Iz jedinica moslavačkog odreda izrasle su kasnije naše krupne jedinice: partizanske brigade 33. divizija NOV, veliki dio Desetog korpusa »zagrebačkog«, pozadinske jedinice, diverzantski bataljon-kasnije odred, komanda Područja i druge vojno-pozadinske jedinice i ustanove.

Kao što je poznato MPO je izvršio naveče 24. 12. 1941. godine svoju prvu veću borbenu akciju napadom na neprijateljsku posadu kod Prečeča. Izvršen je napad na vod domobrana koji je razbijen. Zarobljena je čitava desetina neprijateljskih vojnika, a jedan ubijen. Zaplijenjeno je 13 pušaka i prvi puškomitraljez u sjeverozapadnoj Hrvatskoj do toga vremena. Akcija je bila i napad na neprijateljske objekte na pruzi, pa ima i karakteristike diverzantsko — sabotažne akcije. Ta akcija imala je veliki vojni, a još veći politički uspjeh. Jer treba imati na umu da je to bila 1941. godina, da je napad izvršen tu, kraj Zagreba. Akciju je bilo moguće izvesti zahvaljujući djelatnosti organizacija KP i NOP-a, te suradnji naroda.

Pogibija Alojza Vulinca — Sloge tih dana bio je težak gubitak. »Sloga« je poginuo nesretnim slučajem, što je, razumije se, imalo negativnog odraza na dalji brži rad i razvoj naših borbenih jedinica i pokreta uopće. Ali, treba reći i to da je Sloga već dotle izgradio brojne kadrove koji su nastavili rad i borbu.

U sklopu kotara Čazme i Moslavine općina Ivanić-Grad, njeni komunisti-članovi Partije i SKO.T-a, organi narodne vlasti, te rukovodstva

USAOH-a, AFŽ-a, JNOF-a i narod u cjelini, dali su veliki doprinos našoj NOB-i i revoluciji.

Evo samo nekih podataka o tome.

Na području Moslavine razvile su se organizacije NOP-a: od mjesnih do okružnih. Sredinom 1943. godine i kasnije imali smo sva općinska i kotarska rukovodstva: općinski komitet KPH, SKOJ-a, odbore USAOH-a, AFŽ-a, JNOF-a, i razumije se, općinske narodnooslobodilačke odbore. Naše organizacije koje nisu bile na slobodnoj teritoriji postojale su na poluoslobođenoj i zaposjednutoj teritoriji. Gdje se nije moglo raditi legalno, radilo se ilegalno, ali se radilo bez obzira na neprijateljske snage. Neprijatelj je imao jake snage u Ivanić-Gradu, Križu, Novoselcu i drugim mjestima, ali nije bio gospodar situacije u njima, jer je narod masovno podržavao NOP i njegove organizacije.

Kolika je snaga partije i NOP-a na ovom području dovoljno je da navedemo samo dva primjera. Prvi: uz pomoć naroda, posebno omladine, u toku NOR-a, posebno 1943. i 1944. godine na području općine Ivanić-Grad prešlo je preko ceste i pruge na desetine partizanskih transporata čitavih kolona s velikim brojem kola. Komunikacije su prelazile čete i bataljoni, pa čak i brigade mnogo puta, načelno noću, a ponekad čak i danju, a da nije bilo većih neprijateljskih zasjeda ili gubitaka kod jedinica. Drugi primjer: na pruzi i cesti od Česme do Lonje kao što je vidljivo iz kronologije diverzantskih akcija izvršeno je 129 diverzantskih akcija. Minirano je 56 vlakova. Porušena je pruga 41 puta u dužini većoj od 20 km ukupno. Mjesta rušenja pruge su brojna tako da iznose više tisuća. Ako bi to zbrajali onda je uništeno oko 10 tisuća šinja. Prekid prometa je trajao ukupno uzeto mjesecima, a ne danima. Ako bi cijenili štetu koju je neprijatelj pretrpio samo na ovom području — ona je bila ogromna. Ako je od 56 vlakova kod svakog uništeno ili oštećeno 7 do 8 vagona, onda je neprijatelj izgubio 56 lokomotiva i oko 400 do 420 vagona. Ubijen je velik broj neprijateljskih vojnika i starješina, dok je ranjenih nekoliko puta više.

Općina Ivanić-Grad prema postojećim podacima dala je oko 2400 boraca i aktivnih učesnika. Oko 5000 stanovnika sudjelovalo je u NOP-u. 800 ljudi je poginulo u borbi s neprijateljem i kao žrtve fašističkog terora.

U toku NOR-a s područja ove komune izrastao je veliki broj vojnih i političkih rukovodilaca koji su rukovodili jedinicama od četa pa na više, a na terenu od općinskog komiteta i odjela do okružnog narodno-oslobodilačkog odbora i drugih rukovodstava. S ovog područja bilo je vijećnika AVNOJ-a i ZAVNOH-a. Primjer da je iz Križa 1943. otišla ü partizane kompletna limena glazba ipak je jedinstven u Moslavini j pa i dalje.

Komunisti, omladina i narod općine Ivanić-Grad dali su svoj veliki doprinos u revoluciji uopće, a na planu diverzantskih djelovanja posebno. Prvo u tome što je veliki broj boraca u diverzantskim jedinicama s ovog područja i drugo u tome što su organizacije NOP-a i narod posebno omladina u toku čitavog rata pružali veliku pomoć u prikupljanju podataka o neprijatelju, vođenju diverzantskih jedinica u akcije, ishrani i opskrbi te zaštiti naših jedinica. Time je omogućeno da se

baš na području ove općine postignu tako veliki rezultati u rušenju neprijateljske pruge, objekata na njoj, vlakova i objekata na cesti.

Ovakav doprinos naroda općine IvanićGrad je još i veći ako se istaknu i posebno složeni uvjeti u kojima su se izvodila borbena djelovanja osobito diverzantska i pod kojima se radilo u toku NOR-a. Teritorij općine se praktično nalazi kraj Zagreba u središnjem dijelu takozvane NDH. Preko općine su prolazile glavna željeznička pruga i cesta od Zagreba ka Beogradu. Radi toga je neprijatelj na ovom području stalno držao jake snage. U drugoj polovini rata te snage su bivale sve jače kako se rat bližio kraju.

Ovome treba dodati još i to da je utjecaj reakcionarnog dijela HSS na ovom području bio veoma snažan, posebno u prvoj polovini NOR-a. Ustaše su također imale dosta utjecaja, razumije se samo u većim naseljenim mjestima kao što su Ivanić-Grad, Kloštar, Križ i još neka druga mjesta. Međutim, utjecaj Partije i organizacija NOP-a stalno je jačao i postao dominantan već sredinom 1943. godine. Zahvaljujući tome stanovništvo na području općine Ivanić-Grad i moglo je dati tako veliki doprinos u NOR-u i socijalistiičkoj revolucji.

Niju bilo lako postići takve rezultate u borbi. Naprotiv, bilo je teško, ali zahvaljujući radu Partije prije rata, upornosti i stalnom jačanju NOP-a u toku rata, postignuti su tako zavidni rezultati. Najveći uspjeh je u tome što je izvojevana sloboda, stečeno bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti i stvoreni osnovni preduvjeti za snažan razvoj u novoj Titovoj Jugoslaviji.

NEŠTO O RAZVOJU U SOCIJALISTIČKOJ JUGOSLAVIJI

Kao i u cijeloj Moslavini i drugdje i općina Ivanić-Grad bila je u toku rata opljačkana od strane neprijatelja. Razoreno je i ono malo privrede, drastično je smanjen stočni fond i td. Došla je sloboda i odmah je trebalo krenuti u radne bitke, trebalo je izvršiti obnovu, a zatim otpočeti razvoj. Slobodno možemo reći da je narod općine Ivanić-Grad, pod rukovodstvom Partije i Tita u poslijeratnom razvoju postigao izvanredno velike rezultate. Stvoreni su uvjeti za dalji uspješan razvoj.

Samo radi ilustracije evo nekih podataka, kako je od zaostale, nerazvijene općine u Moslavini i SRH nastala jedna od najrazvijenijih općina u Republici.

Završetak Drugog svjetskog rata dočekala je općina s razorenom privredom, saobraćajnicama, stambenim i drugim objektima. U to vrijeme na području komune živjelo je 22.300 stanovnika, a od toga je 93%« živjelo od poljoprivrede. Od značajnijih privrednih objekata bila je tu samo pilana u Novoselcu, pogon za proizvodnju octa i bezalkoholnih pića u Ivanić-Gradu, mlinovi u Kloštru, Križu, Ivaniću, te ciglane u Kloštru, Bunjanima i Ivanić-Gradu. Bilo je zaposleno ukupno oko 400 radnika. Prinosi kukuruza iznosili su oko 15, a pšenice oko 9 metričnih centi po hektaru. Poljoprivredna proizvodnja obavljala se na 23.000 hektara ukupno.

Na području općine radilo je tada svega 10-tak univerziteski obrazovanih građana. Sve ceste i to 97 km bile su makadamske, sve ostalo su bili seoski putevi. Uglavnom su postojale male 4-razredne škole u selima uz nešto povoljnije uvjete u većim naseljenim mjestima kao što su Ivanić, Križ i Kloštar. U Ivanić-Gradu djelovala je građanska škola.

U takvoj situaciji trebalo je započeti bitku za privredni razvoj. Treba reći da prednost novog socijalističkog uređenja i revolucionarni elan ljudi predstavljaju u to vrijeme faktore od prvorazrednog značaja za brzinu i efikasnost u obnovi zemlje i njenom daljnjem razvoju.

Na prvom mjestu treba spomenuti rezultate u eksploataciji nafte. Prvu naftu u novoj Jugoslaviji otkrili su naši stručnjaci na području ove općine u selu Šumećanima. Bilo je to danas već davne 1948. u vrijeme kada nam je zbog ekonomske izolacije bila potrebna svaka kap domaće nafte. Slijedeći ta prva otkrića naftaši su krenuli dalje i već 1950. godine otkrili su novo nalazište u Bunjanima. Samo godinu dana kasnije nafta je pronađena i u Kloštru-Ivaniću, a zatim 1952. u Ivanić-Gradu. Godine 1954. otkriveno je naše i jugoslavensko najveće nalazište plina u Žutici.

Otkrićem nafte u Šumećanima ustvari počinje nova faza razvoja domaće industrije nafte. Na tom lokalitetu su prvi puta u povijesti urodili plodom napori naših stručnjaka. Od tada je razvoj općine Ivanić-Grad tijesno vezan za razvoj naftne industrije.

Od vremena puštanja u proizvodnju prve bušotine do današnjih dana naftaši su prošli težak put, no uspjeh nije izostao. U današnjim najsuvremenijim postrojenjima teško je prepoznati, pa čak i zamisliti kakav je bio početak eksploatacije nafte. Prva bušotina Križ I davala je 10 tona nafte za 24 sata. Prvi rezervoari bili su iskopane jame u zemlji, jer željeznih nije bilo, a nafta se otpremala iz improviziranih punionica, auto-cisternama. Već bušotina Križ IV davala je 25 tona nafte dnevno.

Danas na svjetlo dana naftaši vade milijune tona nafte i stotine milijuna kubika plina. Samo 1982. godine proizvedeno je 1108 tisuća tona nafte.

S proizvodnjom plina otpočelo se 1954. godine.

Upravo zahvaljujući nafti i plinu općina Ivanić-Grad doživljava svoj puni privredni i društveni razvoj.

Na osnovu postignutih rezultata izgrađen je čitav niz novih radnih kapaciteta tako da je danas na općini zaposlenost, produktivnost a time i društveni standard na visokom nivou. Do sada su razriješeni svi osnovni problemi kao što je elektrifikacija, stambena izgradnja, društveni standard, izgradnja saobraćajnica, razvoj kulture i prosvjete i td. Zadnjih godina radi se intenzivno na uređenju velikih zemljišnih površina koje će kada se potpuno urede, davati veliki doprinos daljnjem razvoju komune i podizanju standarda njenih građana. I kada nafte bude sve manje dotle će biti izgrađeni svi osnovni elementi bržeg i bol jeg razvoja komune, pa građane općine Ivanić-Grad očekuje svijetla perspektiva daljeg razvoja samoupravnih socijalističkih odnosa i njihov

velik doprinos izgradnji Socijalističke Republike Hrvatske i Jugoslavije.

Pod rukovodstvom KPJ, partijske organizacije na području općine Ivanić-Grad već prije rata su dale veliki doprinos u pripremi oružanog djela revolucije. A zatim u toku NOR-a narod i omladina općine Ivanić-Grad pod rukovodstvom Partije i organizacija NOP-a dale su svoj velik doprinos u borbi za slobodu, nezavisnost, bratstvo i jedinstvo, za novu socijalističku Titovu Jugoslaviju. Poseban doprinos narod ove komune dao je u razvoju diverzantskih jedinica i diverzantskih akcija u toku rata. Radi toga Ivanić-Grad kao mjesto i komuna gaji s ponosom tradicije Trećeg diverzantskog odreda i štaba Grupe diverzantskih odreda NOVJ.

BILJEŠKA O AUTORU

Vukašin Karanović pukovnik u JNA u mirovini rodio se 28. 2. 1924. godine u selu Boboljusci, općina Titov Drvar. Kao djete došao je sa roditeljima u selo V. Prokop kod Garešnice 1932. godine. Osnovnu školu završio u Trnovitičkom Popovcu.

Prvoborac Moslavine, nosilac »Partizanske spomenice 1941. god.« U NOR-u bio na raznim dužnostima, polit, sekretara KK SKOJ-a Garešnice i član biroa KK KPH Garešnica u drugoj polovini 1942. god. Organizacioni sekretar okružnog komiteta SKOJ-a Čazma i predsjednik Okružnog odbora USAOH-a Čazma, te pomoćnik politkomesara 2. bataljona u MPO-u i 1. bataljona 2. moslavačke brigade.

Poslije oslobođenja zemlje aktivni oficir JNA. U JNA završio je opće obrazovanje i više raznih kurseva, POŠ i Višu vojnu akademiju. Bio na raznim odgovornim dužnostima u JNA, zadnjih desetak godina na komandnim dužnostima (K-t. »B« divizije i samostalnog pješadijskog puka).

Nakon umirovljenja radi kao aktivni društveno-politički radnik, K-t. ratne jedinice JNA i bavi se historiografijom NOR-a. Do sada je objavio slijedeće knjige:

— Borbeni put III moslavačke brigade (1972.)

— Moslavački patrizanski odred 1941 — 1945. (1981.)

— 50 godina partijske organizacije na kotaru i općini Garešnica (1982.)

— III Diverzantski odred (1984.)

Pored toga aktivan je učesnik na simpoziju s/z Hrvatske u NOB-i 1974., 750 godišnjice Čazme 1976., učešće narodnosti u NOB-i 1983. Prikupio je građu za knjigu 33. divizije NOVJ. Aktivno radi u Savjetu i redakcijskom odboru za prikupljanje »GRAĐE« s z Hrvatske u NOB-i, te na pripremi simpozija Moslavine u NOB-i — u okviru Zajednice spomen područja Moslavine.

T U M A C
ZNAKOVA, KRATICA I POJMOVA

KPJ = Komunistička partija Jugoslavije
KPH = Komunistička partija Hrvatske
KP = Komunistička partija
CK KPJ = Centralni komitet komunističke partije Jugoslavije
CK KPH = Centralni komitet komunističke partije Hrvatske
OK KPH = Okružni komitet KPH
OK SKOJ = Okružni komitet SKOJ-a
KK KPH = kotarski komitet KPH
KK SKOJ-a = Kotarski komitet SKOJ-a
OpK KPH = Općinski komitet KPH
Op K. SKOJ-a = Općinski komitet SKOJ-a
VŠ = Vrhovni štab NOV i POJ
GŠH = Glavni štab Hrvatske
SOZ = Stab operativne zone
MPO = Moslavački PO
KPO = Kalnički PO
Zg.PO = Zagrebački PO
ZPO = Zagorski PO
PsPO = Posavski PO
PdPO = Podravski PO
DG = Diverzantska grupa
DČ = Diverzantska četa
DB = Diverzantski bataljon
DO = Diverzantski odred
SGDO NOVJ = Štab grupe diverzantskih odreda NOVJ
K-.ir. = Komandir
K-r. = Politkomesar
KV = Komandir voda
KO = Komandir odjeljenja - desetine
BORBENA DJELOVANJA u vojnoj terminologiji adekvatniji je izraz BORBENA DEJSTVA, pod kojim se podrazumijeva borbena aktivnost jedinica.

GEOGRAFSKO-TOPOGRAFSKE KRATICE

K = Kota
tt = Trigonometrijska točka
Š. = Selo
Š. = Suma
p = Potok
R = Rijeka
= Veliko Brdo = naziv za zemljišni objekat
ist. = istočno
sz = sjeverozapadno
ž.st. = Željeznička stanica
PP = Porušena pruga
PPR = Prekid prometa
TTL = Telegrafsko-telefonske linije
TTU = Telegrafsko-telefonski uređaji

NEKI NEPRIJATELJSKI NAZIVI I KRATICE

NDH = Nezavisna država Hrvatska
1 DZ = Prvi domobranski zbor — I dom. korpus
I GZ = Prvi gorski zdrug je imao jačinu manje divizije (2-ve pukovnije dva art. diviziona itd.).
Pukovnija = Puk
Bojna = Bataljon
Zelj. bojna = Posebne jedinice za osiguranje pruge
SKLOP = Art. divizion
Bitnica = Art. baterija
Roj = Desetina-odjeljenje
UNS = Ustaška nadzorna služba

S A D R Ž A J

UVODNI DIO

Kratak presjek razvoja NOB-e i socijalističke revolucije u Jugoslaviji 1941 — 1945. godine

Strategija KPJ i Tita o vođenju NOR-a i socijalističke revolucije — odluka, cilj, strateški pravci 11

Diverzantska djelovanja kao komponenta vođenja oružane borbe NOV i POJ 14

I DIO

Diverzantske akcije u 1941. godini 21
Značaj i snaga organizacije NOP-a 21
Prve diverzantske akcije u Drugoj operativnoj zoni 22
Razvoj diverzantskih jedinica na području II OZ i borbena aktivnost 25
Turopolje 28
Moslavina 31
Njemački orijent-ekspres leti u zrak 32
Formiranje diverzantske grupe u Velikom Prokopu 36
Obuka diverzanata 38
Oklopni vlak »Mrtvačka glava« 41
Ode i pancer »Tigar« 43
Gore izvori nafte Gojio 44
Sami na Moslavačkoj gori 45
Voloder — prva samostalna diverzija 45
Može i bez eksploziva 49
Udes kod Dugog Sela 52
Veliki Grđevac
Zagorci ruše prugu 55
Akcija na pruzi Križevci — Koprivnica 55
Vagoni u plamenu 57
Cerje Tužno — Varaždin 58
Vlak br. 244 gori 59
Kutina 63
Pruga Garešnica — Bjelovar 67
Skupo plaćene greške 69
Snabdijevanje eksplozivom 73
1943. godina 76
Mučna Reka — Carevdar 80
Aktivnosti na prugama u veljači 1943 81
Napad na željezničku stanicu Čukovec 85
Ponovo borba za pugu Križevci — Koprivnica 86
Situacija u Moslavini 89
Proljeće 1943 89
Lepavina 26. 3. 1943 90
»Domobrani« napali vlak 1530 92
Novi Marof 94
Paulovac 13. 4. 1943 95

Miniran vlak 190
Stab II OZ koordinira djelovanje svojih jedinica 98
Osuđen oklopni vlak 99
Gradec — Repinec — Majurec 102
Vruće ljeto 1943. godine 104
Formiranje 3. diverzantskog bataljona 106
Pogibija Pere Pilipovića 109
Vlak br. 270 110
Napad na željezničku stanicu Popovača 110
Ode i vlak 187 111
Vatromet na pruzi 112
Opet diverzija kod Mučne Reke 113
Željeznička stanica Gradec u plamenu 115
Zapadni kolodvor Zagreb 116
Božjakovina 117
Opet Lepavina 118
Vruć rujan za neprijatelja
Novoselec — Popovača — Voloder 119
Akcija kod Bulinca 121
Druga diverzantska četa pred Varaždinom 121
Ho-ruk akcije 123
Prusa kraj Zagreba leti u zrak 126
Vlak br. 181 128
Snažan razmah NOB-a u sjeverozapadnoj Hrvatskoj 129
Mina na ulazu u stanicu 130
Oslobođenje Čazme 132
Organizacione promjene
»Ukleta dionica« na pruzi 137
Orsi se naljutio 137
Zajedno s 1. mosl. brigadom 140
Na kraju 1943. godine 142
Godina 1944 142
Treći diverzantski bataljon u prvoj polovini 1944 144
Prepolovljen vlak br. 213 145
Oklopni vlak kasni 147
Vlak br. 179 148
Začretje — Križ 149
Oroslavlje 149
Sukob sa ustašama u Stenjevcu 151
Opasne diverzantske vragolije 156
Mina u općinskoj zgradi 157
Stupica za ustaškog agenta 157
Svećenik partizanski suradnik 158
Vlak 175 uništen 160
Vodnik Liker 164
Situacija u proljeće 1944 168
Ludina 172
Diverzant zaista samo jednom griješi 174
Porodica Brezak 176
Zajedno s brigadama 177

Napad kod Krivaja . . . 178
Osiguranje komunikacija . . . 181
Ostrna . . . 187
Međimurje . . . 188
Otok sreće . . . 191
Lom na pruzi Zagreb — Beograd između Popovače i Kutine . . 193
»Grbo« leti u zrak i pada mrtav . . . 194
Formiranje štaba Grupe diverzantskih odreda NOVJ i Trećeg diverzantskog odreda . . . 195
Štab Grupe diverzantskih odreda NOVJ . . . 206
Štab 3. diverzantskog odreda . . . 208
Treći diverzantski odred . . . 210
Loš dan za fašiste . . . 212
Zaprešić . . . 214
Vlak br. 184 . . . 216
Pored uspjeha, bilo je problema, slabosti i gubitaka 218
Studeni ali vruć . . . 222
Nesretni 912 . . . 2 2 2
Nema sreće ni vlak 807 . . . 223
Torba . . . 224
Vatromet na pruzi Ivanić-Grad — Križ . . . 229
Godina 1945 . . . 232
Vlak br. 137 . . . 234
Ostrna — Prečeč — Ivanić-Grad . . . 236
Prva četa čuva radio-stanicu . . . 238
Srušen avion . . . 238
Rastanak . . . 240

II DIO

KRONOLOGIJA DIVERZANTSKIH DJELOVANJA

Godina 1941 . . . 247
Godina 1942 . . . 253
Godina 1943 . . . 267
Godina 1944 . . . 318
Godina 1945 . . . 374

III DIO

SJECANJA UČESNIKA

Milan Bulat-Mićo . . . 395
Bcrivoje Miličević-Boro . . . 426
Milutin Vignjević . . . 430
Ivan Svetličić-Orsi . . . 443
Stevo Ivančević-Ličan . . . 448
Jovan Pribičević-Joco . . . 450
Dragan Smuđ . . . 453
Mato Šegota . . . 458
Drago Brezak-Vaso . . . 468
Marijan Putak . . . 480
Josip Car . . . 487

Mirko Šimunjak 490
Mirko Kučeković 499
Ivan Kerovec 504
Josip Duranec 512
Ivan Šimunović 516
Adam Krčmar 521
Matija Lončarič 523

IV DIO

P R I L O Z I

PRILOG 1 527
NAŠA RATNA DOKUMENTA:
— Naša obavještajna dokumenta 527
— Dokumenta 3. diverzantskog bataljona 541
— Dokumenta štaba 3. diverzantskog odreda 549
— Dokumenta štaba Grupe diverzantskih odreda NOVJ . . . 558

PRILOG 2
— Neprijateljska dokumenta 568

PRILOG 3
— Šeme i komentar 584

PRILOG 4
— Pregled boraca i starješina 3 diverzantskog odreda 587
— Pregled poginulih diverzanata 591
—- Komentar uz Prilog 4 591

PRILOG 5
Općina Ivanić-Grad 594